2.7 171

Digitized by Google

hanc Sequimur Superique probant: qua monſtra domantur.

MORALIS DIVI THOMÆ DOCTORIS ANGELICI ORDINIS PRÆDICATORVM,

Ex omnibus ipſius operibus ita exactè deprompta, vt cenſeri poſſit

OPVS NOVVM:

Omnibus cuiuſque conditionis Perſonis, ſed maximè confeſſariis, & concionatoribus vtiliſſimum: in eo enim nedum caſus conſcientiæ reſoluuntur, ſed omnia etiam, quæ ad mores ſpectant, mirum in modum explicantur.

Adiecta ſunt variis in locis decreta ſummorum Pontificum, quibus iuxta doctrinam Sancti Doctoris plures opiniones morales damnatæ fuerunt.

Accedit quoque opuſculum de caſtitate, in quo nouum, ac ſingulare traditur remedium, tam facile quàm efficax, ad hanc virtutem conferens, & etiam ad ſanitatem.

Authore R. P. LVDOVICO BANCEL Valentino, eiuſdem Ordinis Prædicatorum, ſacræ Theologiæ Doctore aggregato & Decano, ipſiuſque Profeſſore perpetuo in ſchola S. Thomæ in Vniuerſitate, necnon Examinatore totius Diœceſis & Legationis Auenionenſis.

AVENIONE,
Ex Typographia P. OFFRAY, S. Officij Typographi, in foro S. Deſiderij, ſub ſigno Bibliothecæ.

M. DC. LXXVII.
Cum Permiſſu Superiorum.

2
2
7
171

ILLVSTRISSIMO
ET EXCELLENTISSIMO
D. D. Hyacintho Libello Archipræſuli Auenionenſi, Summi Pontificis aſſiſtenti &c.

*L*IBRVM *hunc in lucem edi, præloque à me ſubiici permiſit author, eâ conditione ut dicarem tibi,* Archipræſul Excellentiſſime, *tum vt quantùm ipſe tibi debeat, quantumque ſe debere profiteatur palam fieret omnibus; tum ut obſequij quoque erga te mei, & obſeruantiæ teſtificationi locus eſſet. Sed ut hæc leuiora ſint, poſtulat hoc inprimis ratio ipſa operis, quod ex D. Thomæ fontibus hauſtum, imò totum ex illius ſenſibus, verbiſque contextum, cùm ad ipſum quaſi poſtliminio redire debeat, occurris ipſe vti viua & ſpirans illius imago; nimirum inclytus in paucis, & celeberrimus illius diſcipulus & interpres, qui ab ipſis iuuentutis initiis cum inſtituto vitæ, doctrinæ illius ſtudium, cultumque complexus, eò prouectus*

es ut raro exemplo, miraque felicitate eodem quo ſanctus ille doctor ætatis anno, quinto ſcilicet poſt vigeſimum, magiſterij Theologici lauream adeptus, tũ per publicas prælectiones magiſter vrbis effectus, demum ſublimitate ingenij, profunditate doctrinæ, & incredibili quadam in omni genere litterarum eruditione ad Magiſtri Sacri Palatij dignitatem euectus magiſter orbis euaſiſti. Ea quidem quæ tuos docuiſti diſcipulos nondum impreſſa ſunt. Sed fragmenta quæ celeberrimus huius ſæculi thomiſta Gonetus, aliique authores referunt, omnes & maximè viros doctos in admirationem rapiunt, cæteraque videndi ſummum ingerunt deſiderium. Quantam autẽ in omnibus quibus functus es muneribus laudem fueris conſecutus, dum eſſes maximæ prædicatorum prouinciæ ſemel ac iterum Prouincialis, famoſiſſimi de propaganda fide collegij præfectus, Epiſcoporum examinator, Vniuerſitatis, & ut aiunt ſapientiæ Romanæ, in facultate Theologica cancellarius, & librorũ omnium cenſor, dumque ſacris congregationibus indicis, indulgentiarum, rituum, & inquiſitionis varia exercens officia intereſſes, notius eſt, quàm ut celebrare debeam. Quod vident omnes, hoc teſtantur, miram nempe in omni negotio ingenij ſolertiam, in omni circa fidem & mores difficultate ſoliditatem iudicij, in omni conuerſatione animi ſubtilitatem & amœnitatem. Propter has tam gratiæ quàm

naturæ dotes ad ampiliſsimam Archepiſcopatus Avenionenſis dignitatem primùm evectus es, deinde verò ſemel atque iterum Prolegatus Avenionenſis creatus; in quibus dignitatibus animi tui ſingulari dulcedine, agendique peritia, fortiter ſuauiterque diſponens omnia, ita omnium tam ſuperiorum quàm inferiorum animos deuinxiſti, ut te in regimine mirabilem & prædicent & proclament. Accedit his dotibus nobiliſſimæ familiæ decus quo ſummis Pontificibus & eminentiſsimis Cardinalibus Chiſiæ gentis, Alteriæ, carpineæ affinitate coniunctus, inter tot lumina ſplendes, inter tot apices emicas, excelliſque merito, donec emineas dignitate. Hæc ſunt ex innumeris pauca, quibus permotus, ſimul atque humanitati tuæ, & eximiæ benignitati confiſus, aduoluor pedibus tuis, & hoc munus rogo vt boni conſulas, & authoritatis tuæ ſigillo communias. Hinc fiet vt cenſuram adeo non reformidet, quin potius aliis eiuſdem generis videlicet qui ad mores pertinent libris cenſuræ loco in poſterum eſſe poſſit. Ita ſperat & optat.

Devinctiſſimus, & humillimus
ſervus P. OFFRAY, Bibliopola
Avenionenſis.

Imprimatur.

HYACINTHVS Archiepiſcopus Auenionenſis.

Imprimatur.

Fr. H. de Perusiis, Inquiſitor generalis Auenionenſis.

APPROBATIO DOCTORVM Vniuerſitatis Auenionenſis.

MORALEM Theologiam D. Thomæ in hoc opus congeſtam, digeſtamque falsò dixerim me vel inſpexiſſe diligentiùs vel accuratiùs expendiſſe. Cognitoris iſtud eſt, ac cenſoris officium, quod abſit vt in hac cauſa mihi arrogem de triuio Theologus, & diſcipulorum tanti Doctoris omnium poſtremus. Hoc vnum teſtor, virum doctum, qui collectionis eſt auctor in hac prouincia diligentiſſimè, & fideliſſimè verſatum eſſe: eoque de chriſtiana republica optimè meritum quòd nouarum de moribus opinionum morbo laboranti opportunè ſuccurrat, dum eâdem Angelicæ Doctrinæ luce qua ſæpius hæreſum circa fidem nebulæ diſcuſſæ, ac diſſipatæ ſunt, errorum etiam circa morum diſciplinam in dies exorientium tenebras diſcutiat ac depellat, viamque ad vitanda vitia, virtutesque ſectandas optimam & tutiſſimam aperiat. Ita ſentiebam. v. Kalendas. Maij. 1677.

Georgius Prevat, Canonicus E. S. Deſiderij S. Theologiæ Doctor aggregatus, & conſultorum S Officij Decanus.

NOuum hoc opus, Vniuerſam Doctoris Angelici Moralem complectens à Reuerendo admodum Patre Ludovico Bancel, ordinis prædicatorum, Sacræ Theologiæ Doctore aggregato, ac profeſſore perpetuo, in Vniuerſitate Auenionenſi, necnon Examinatore Synodali elaboratum: quâ potui diligentiâ perlegi, nihilque in eo inveni, quod ſacram ſanctorum Patrum, ac Eccleſiæ Catholicæ doctrinam non ferat, imò multæ variæque eruditionis, ac pietatis, nec minoris vtilitatis omnibus cuiuſcumque conditionis perſonis mihi viſum eſt; maximè ſacræ ſcripturæ ſtudioſis, diuini verbi præconibus, ac Confeſſarijs: in eo enim nedum præcipui conſcientiæ caſus reſoluuntur, difficillimi ſacri textus ſenſus enodantur: ſed omnia quæ ad mores pertinent explicantur, eo ordine, eâ Breuitate, eâ Ingenij ſubtilitate, ac perſpicacitate, vt meritò nouum opus denominari poſſit, imò nouum ſcholæ Thomiſticæ decus & ornamentum, quæ hocce novo ſplendore irradiata magis ac magis futuris ſæculis elucebit: quapropter quamprimum typis mandetur omnis cura eſt adhibenda. ſic cenſeo. Avenione die 29. Martij 1677.

Philippvs Robert, Præcentor E S. Petri, S. Theologiæ Doctor aggregatus, & S. Officij Conſultor.

EGo ſubſignatus Doctor Facultatis Theologiæ Pariſienſis, & aggregatus Avenionenſis ordinis eremitarum S. Auguſtini prouinciæ Gallo-Prouinciæ Prior Provincialis licèt indignus. Lecto diligenter libro, cui titulus eſt, Theologia Moralis Angelici doctoris per Rever. P. Lvdovicvm Bancel. Ord Prædicatorum ſacræ Theologiæ Avenionenſis Do-

ctorem aggregatum, Regentem Ordinarium & decanum digniſſimum, nec non examinatorem totius diœceſis ac Legationis Avenionenſis. Teſtor huius operis texturam ad honorem Dei animarumque ſalutem non mediocriter conducere, ad Gloriam Angelici Doctoris, quem ad ſacrarium ſuæ ſapientiæ verbum abs dubio admiſerat, ut ubi fons veritatis erat, ibi arcana quæque penetraret & ſcriberet quę Paulus audiuit & non licet homini loqui. Haud mirum igitur videri debet, ſi nec ullum illius filum differat à ſtylo & doctrina ſanctæ Catholicæ Apoſtolicæ & Romanæ Eccleſiæ; cùm hæc invictiſſimi ejus propugnatoris Angelici Doctoris tota genio fulgeat. Etenim ſicut ſol apparet in radiis, ſicut Roſa ſentitur in odoribus ſicut in ſcintillis ignis aſpicitur, ſic in ea Angelici Doctoris Moralis ſcientia agnoſcitur. O verè textura cœleſtis Angelici opificij, quod gratiſſimus Angelicæ ſapientiæ profeſſor, Doctoris Angelici aſſiduâ intentaque curâ gloriæ, veluti animarum noſtrarum ſalutis ſpeculum, quod quiſque conſulere debet, ſtudioſè adeo nobis elargitur. Quotquot igitur veſtrorum factorum exemplar ex aliquo petere vultis hoc quæſo ſpeculum, hanc Angelici Doctoris Moralem Theologiam quam debere typis mandari cenſeo, nocturna ac diurna verſate manu. Avenion. die. 4. Iulij Anno. 1677.

F. Thomas Florin.

OPus hoc iure optimo non Moralis tantùm Theologia, vel Philoſophia ſacra vel prophana, ſed Moralis abſolutè dicitur, ſcholaſt eorum more qui hoc adiectiuum faciunt etiam ſubſtantiuum. quidquid enim traditur in ea Philoſophiæ parte quæ de moribus agit, vel in eis Theologiæ partibus, in quibus caſus conſcientiæ reſoluuntur, & axiomata vitæ ſpiritualis exponuntur, quidquid ſparſum habetur in Sanctis patribus, vel Philoſophis gentilibus, totum hoc ex omnibus Doctoris Angelici D. Thomæ operibus collectum hîc continetur. Quòd autem omnia ſint fidei & bonis moribus conſona nullus Catholicorum in dubium reuocare poterit ſi conſideret eſſe puram D. Thomæ Doctrinam, qui ſine vllo prorſus errore ſcripſit vt ait Clemens 8. cuius Doctrina eſt certiſſima Chriſtianæ Regula Doctrinæ vt Pius v. atteſtatur, & cuius dogmata vt aſſerit Alexander VII. ſunt inconcuſſa tutiſſimaque. Cæterum cum ſub R. P. Bancel, (cuius mirâ induſtriâ incredibilique labore opus iſtud conflatum eſt ac numeris omnibus abſolutum) Theologiæ curſum perfecerim, & poſt theſes propugnatas ſuper commentaria fœlicis memoriç Illuſtriſſimus Archiepiſcopus de Marinis omnium noſtrum colendiſſimi Mecænatis ab ipſo Doctoratûs pileum acceperim, gratulor mihi quòd nunc ſeſe offerat occaſio, aliquale meæ erga ipſum gratitudinis in hac approbatione exhibendi teſtimonium. Sed gratulor magis toti tam ſcholæ Thomiſticæ quàm Vniverſitati noſtræ, quòd in publicum prodat opus quod ſemper cedet in maximam vtriuſque laudem, ſicut & in maximam omnium fidelium ac præſertim Confeſſariorum & concionatorum utilitatem. Datum Avenione. die 7. Iulij. Anno. 1677.

Clavdivs dv Monstiar, Eccleſię Metropolitanæ Avenionẽſis Canonicus, & S. Theologiæ Doctor aggregatus, ac exdecanus & exregens ordinarius.

APPROBATIO.

Reverendi admodum Patris Bartholomæi Galibert, *Ordinis Prædicatorum, ingenuarum artium, ac Sacræ Theologiæ Doctoris aggregati & in Academia Avenionenſi Profeſſoris.*

SI numiſmatis præſtantia eò maior teſte plutarcho fit, quò in minori maſſâ plus valoris complectitur, quis inſignem non demiretur ſimul ac prædicet præſtantiam operis eximij (cui titulus eſt moralis diui Thomæ) immenſas Doctrinę Angelicæ ſub parua mole divitias feliciſſimè capientis. Magnam nec iniuriâ ab antiquitate laudem aſſecutus eſt ſolertiſſimus opifex, quòd ad exiguum nucis putamen univerſam homeri iliadem contraxerit; at uberiori ſanè laude dignus eſt Reverendus admodũ P. Bancel Ordinis Prędicatorum Religioſiſſimus alumnus ſcholæ Thomiſticæ dulce decus & præſidium, & Vniverſitatis noſtræ Avenionenſi. nobiliſſimum ornamentum, qui non fabu-

las poëtarum Coryphæis ſed veridicam D. Thomæ Ethicam inſigni in hoc opere mirâ arte, miroque labore coëgit, de quo veriùs quàm Martialis de Cæſaris amphiteatro dixerim.

Barbara pyramidum ſileat miracula memphis
aſſiduus jactet nec Babilona labor.
Nec triuiæ templo molles laudentur iones
diſſimuletque Deum cornibus ara frequens.
Aëre nec vacuo pendentia mauſolea
laudibus immodicis cares in aſtra ferant.
Omnis BANCALI mire cedat labor arti,
unum pro cunctis fama loquatur opus.

Datum Avenione Die 6. Aprilis in noſtro Conventu Avenionenſi, Ordinis F. F. Prædicatorum. Anno 1677.

F. BARTHOLOMÆUS GALIBERT. Ordinis Prædicatorum, ingenuarum artium ac Sacræ Theologiæ Doctor aggregatus & in Academia Avenionenſi publicus Profeſſor.

EGo infra ſcriptus Sacræ Theologiæ Doctor in Academia Avenionenſi aggregatus, necnon humilis Prior Conventus Fratrum Beatiſſimæ Virginis Mariæ de Monte-Carmelo antiquæ obſervantiæ Regularis, cum ingenti animæ voluptate legi librum cui titulus præfixus eſt, MORALIS DIVI THOMÆ DOCTORIS ANGELICI ORDINIS PRÆDICATORVM &c. cui ACCESSIT OPVSCVLUM DE CASTITATE &c. Authore R. P. LVDOVICO BANCAL, Valentino ejuſdem Ordinis Prædicatorum Doctore aggregato Sacræ Theologiæ, ipſiuſque Profeſſore perpetuo in ſcholâ eiuſdem S. Thomæ in Vniverſitate Avenionenſi, necnon Examinatore Synodali. In quo germanam Diui Thomæ mentem ex ipſiſſimis Sancti Doctoris verbis circa Moralia, atque adeo exactiſſimam Theologiæ practicæ ideam demirari eſt. Procul hinc abſunt prophanæ illæ vocum & opinionum Nouitates, quibus Diſciplina Evangelica reſolvitur, ac fidelium conſcientijs non abſque graui animarum periculo illuditur, dum pro privato cuiuſque authoris pruritu nouellis laxitatis condimentis faſtidioſorum palatum & irritatur & in[illegible]. Hîc ad Evangelicæ Doctrinæ & S[illegible] torum Canonum amuſſim, cuncta di[illegible]. Hîc ad Christianæ prudentiæ normam Humanorum actuum ratio concinnata. Hîc denique fidelium mores informat Angelus ipſius Incarnatæ veritatis præconijs commendatus. Opus ergo Angelicis Verbis ad Verbum cõtextum quivis Catholicus inoffenſo decurrat pede: Tuncque ſolum ruinam metuat, cùm ſanæ hujus Doctrinæ limites vel tantillùm tranſilire non metuerit. Huic adhæreant conſcientiarum moderatores, proponant pœnitentes pro luce habere illam: inextinguibile enim eſt lumen illius, hâc qui vſi fuerint participes amicitiæ Dei fient haud dubiè, propter diſciplinæ dona commendati. Dogmata hæc tutiſſima & inconcuſſa comprobant tum ipſius Chriſti, tum ſummorum Pontificum Oracula. qui quæ ad Chriſtianos à minùs Chriſtianis moribus avocandos ediderunt decreta, ex ipſius Diui Thomæ fontibus vt legenti palam fiet, hauſerunt. Tantùm igitur abeſt vt alterutrum opus vel quid minimum à fide Catholicâ Boniſque moribus alienum contineat, vt potiùs fidem illam quæ per Charitatem operatur, Bonumque Chriſti odorem è puris Caſtiſque pectoribus exhalantem ſummè redoleat, & vtrumque Authorem ſcilicet Sanctiſſimum, Compilatorem Doctiſſimum juxta ac piiſſimum, Doctores Angelicos maximè comprobet. Ita cenſebam. In Carmelo Noſtro Avenionenſi, idibus Aprilis anni 1677.

F. CAROLVS HANRY, qui ſupra.

LICENTIA

LICENTIA REVERENDISSIMI IOANNIS THOMÆ de ROCABERTI tunc Generalis Magiſtri totius Ordinis Prædicatorum, & nunc Illuſtriſſimi Archiepiſcopi Valentini.

NOS F. Joannes Thomas de Rocaberti S. Theologiæ Profeſſor, Ord. FF. Prædicatorum humilis magiſter Generalis & ſeruus.

Tenore præſentium & noſtri authoritate officii tibi R. P. F. LVDOVICO BANCEL Conuentus Auen. Prouinciæ Tholoſanæ, ac in vniuerſitate eiuſdem ciuitatis Auenionis Doctori Aggregato, & Cathedratico licentiam facimus, & facultatem in lucem edendi opera Theologiæ tam moralis quàm ſcholaſticæ à te compoſita, aut tuis laboribus illuſtrata, dummodo à tribus Reuerendis Patribus Theologiæ Profeſſoribus à tuo Prouinciali deſignandis fuerint reuiſa & approbata, ac ſeruatis aliis de iure ſeruandis. In quorum fidem &c. datum Romę die 26. Iunij anni 1671.

F. IOANNES THOMAS DE ROCABERTI
Magiſter Ordinis.

Locus Sigilli　　　Reg. fol. 3.

F. STEPHANVS DE THORO
magiſter & ſocius

LICENTIA R. ADMODVM P. VINCENTII de BARIAC Inquiſitoris Carcaſſonenſis, Prouinciæ Tholoſanæ Ord. Prædicatorum Prouincialis.

TENORE præſentium, noſtrique authoritate officii Reuerendos Patres Priorem Auenionenſem Ioſephum Mayol, Andræam Caſtilhon, & Andræam Aubert S. Theologiæ Profeſſores nominamus & inſtituimus cenſores operum Theologiæ tam Moralis quàm Scholaſticæ, quæ R. Pater Ludouicus Bancel in Vniuerſitate Auenionenſi Profeſſor publicus eſt in lucem editurus. Datum Auenioni die 10. Septembris anni 1676. ſub ſigillo officij noſtri, & propriâ ſubſcriptione.

F. VINCENTIVS BARIAC Prouincialis qui ſupra.

Locus ſigilli.　　　Reg. fol. 3.

RAYMVNDVS GOVNEAV
Socius.

APPROBATIONES PROFESSORVM Ordinis.

APPROBATIO R. P. F. IOSEPH MAYOL Sacræ Theologiæ Profeſſoris, & Conuentus Auenionenſis Prædicatorum Prioris.

QVI moribus hominum benè componendis, caſibuſque conſcientiæ verbo vel ſcripto debitè reſoluendis incumbunt, laxitatis nimiæ & auſteritatis rigidiſſimæ extrema, veluti oppoſitos ſcyllæ & charyddis ſcopulos cautè deuitent: ſi animarum ſaluti multùm prodeſſe ac proprio officio nullatenus deeſſe, eâ qua par eſt animi diligentiâ & zelo concupiſcant. Effrenatæ ſiquidem libertatis & temerariæ præſumptionis, hæc fomitem ſubminiſtrat: illa èconſtra infirmis foueam parat, eoſque in horrendum deſperationis barathrum, caſu lamentabili deiicit. Hęc dicit malum bonum: iſta è conuerſo bonum malum. Hęc ſaluat damnandum; iſta damnat ſaluandum. Hæc conſuit puluillos ſub omni cubito, & facit ceruicalia ad molliter conquieſcendum in peccatis: iſta alligat onera grauia & importabilia, & imponit ſuper humeros hominum. Hæc leſbiam plumbeamque regulam ad cuiuſque regulati normam accommodabilem; iſta phariſaicam ferreamque, mortalium viribus omnino imparem adhibet. Hæc tandem aperit viam latam & ſpatioſam quæ ducit ad perditionem: iſta ſalutis æternæ tramitem ſic arctat vt prorſus occludat. D. Thomas licèt abyſſus, in moribus informãdis nec attollitur, nec deprimitur; rectas faciens ſemitas Dei noſtri in animas. Implet vallem, adiuuans infirmitatem, humilias montem & collem, elationem retundens. Praua & obliqua reducit in directa; & aſpera in vias lenes & planas. Monſtruoſam in doctrina morali deformitatem à procliuibus hominum ſibi nimis indulgentium animis ad oppoſita extrema, introductam caſtigat: libenter in medioeritate, quæ virtutis & veritatis propria ſedes eſt, incedit; & in ea fœliciter conquieſcit. Si Angelicum Doctorem ductorem aſſumas, medio tutiſſimus ibis. Securus perge cum iſto Angelo, qui nouit omnia itinera. Hæc eſt igitur via regia, via tuta, in qua tibi ambulandum quicunque animam ſaluare peroptas. Ne quæſo declines ad dexteram neque ad ſiniſtram. Hanc viam regiam nobis clariſſimè demonſtrat iſtud opus, ex ſolis Angelici præceptoris verbis atque ſententiis tan-

quam fibulâ aureâ contextum. Quare nihil profectò neceſſe eſt dicere pro plena eius approbatione, ſummâ laude, ac demiſſa veneratione: cùm doctrina Angelica ipſa potius ſit Lydius lapis, ad quem cæterorum pretium, iuſtaque æſtimatio librorum meritò exigatur. ſtudium porro huiuſmodi reſolutiones morales in variis eius operibus ſparſas colligendi, vti fuit eius Authori Reuerendo Patri noſtro Lvdovico Bancel valde laborioſum (prout vidimus & teſtamur) ita eſt ei valde glorioſum, atque reipublicæ Chriſtianæ perutile; proindeque digniſſimum, quod in publicam lucem quantocius prodeat. Datum Aucnione die 15. Martij anni 1677.

F. Ioseph Mayol Sacræ Theologiæ Profeſſor, & Conuentus Aueniooenſis ordinis FF. Prædicatorum humilis Prior.

PRodit in lucem Moralis Theologia D. Thomæ ſatis vel ſuo titulo commendata. Quid enim ad huius operis commendationem aptius aut efficacius eſſe poteſt, quàm vt ſciat Vniuerſus litteratorum orbis opus eſſe D. Thomæ, non ſpurium, non ſuppoſititium, ſed verum legitimumque. Doctrinam Angelici præceptoris eſſe ſine vllo prorſus errore conſcriptam; certiſſimam Chriſtianæ Doctrinæ regulam; quam qui ſecutus fuerit, nunquam inueniatur à veritatis tramite deuiaſſe; qui autem impugnauerit, ſemper fuerit de veritate ſuſpectus: inconcuſſa & tutiſſima eſſe illius dogmata, perdiu eſt cùm varij ſummi Pontifices edixerunt. Ergo moralis Theologia D. Thomæ omnis inconcuſſa tutiſſimaque dogmata continet: ergo ſine vllo prorſus errore conſcripta eſt: ergo certiſſima eſt Chriſtianæ vitæ regula quam qui ſecutus fuerit aut ſequetur, nunquam inueniatur à vitæ cœleſtis tramite deuiaſſe; qui autem impugnauerit, certò ſibi timendum ſciat, ne coram omnibus verè ſapientibus, & maximè coram ſupremo omnium iudice in diſtricto eius iudicio, de veritate deſerta, deque abolita pietate Chriſtiana reprobetur. Igitur non aliâ eget hoc opus commendatione, quàm vt omnibus notum ſit opus eſſe ſanctiſſimi præceptoris, verum (vt dixi) legitimumque. Quid autem de huius libri compilatore dicam? certè ſuam illegloriæ partem habere debet; quippe qui lectorem ſuum expenſis in comparandis pluribus D. Thomæ voluminibus, maximoque in compilandis caſuum hic tractatorum deciſionibus labore leuauit. Non deſcendit ille quidem ad caſus omnes particulares; quis enim id præſtitit aliquando, volumina ſcripſerit licèt ingentia? principia tamen ſtatuit, ex quibus quilibet vel mediocris ingenii caſus in particulari poterit reſoluere, ac veluti ex fontibus veritatis aquas ad eos facili negotio corriuare. Videat igitur lucem opus, quod omnibus verè doctis & ſapientibus lucem eſt allaturum, quodque (vt ſpero) quamplurimis futurum eſt ſemen aut germen fœlicitatis æternæ. Et compilator pro immenſo labore ſuo, & in conquirendis hinc inde caſuum ex ſanctiſſimo Magiſtro ſuo deciſionibus.

Æternùm viuat, vigeat, laudetur, ametur. Plura non dicam in eius commendationem, quòd ſciam illum laudibus minimè delectari. vnum nequeo præterire, adieciſſe illum ad calcem Theologiæ moralis opuſculum de caſtitate, excerptum ex maiori opere, quod de hoc eodem argumento ſcripſit, cuius alij moralis approbatores mentionem in ſuis approbationibus non fecerunt; nec mirum, quia hactenus non viderunt. Vidi, legi, & examinaui opus, authore ſuo, hoc eſt vero D. Thomæ diſcipulo eiuſque virtutum æmulo digniſſimum, & ingenio conforme caſtiſſimo, quod ad augendum cœleſtis huius virtutis (in qua ita excelluit D. Thomas, vt non tantùm propter doctrinæ excellentiam, ſed & maximè propter eximium huius virtutis cultum meruerit Doctor Angelicus appellari) affectum, ſodalitium in conuentu noſtro inſtituendum erigendumque curauit, in quo etiam vtriuſque ſexus fideles ex præcipuis conditionibus nomen dedere. ita de Theologia Morali; ita de prædicto opuſculo; ita de maiori opere, ex quo illud excerptum eſt, ſentio iudicoque, die 3. Oct. 1677.

Fr. Andræas Castelhon Exprior Conuentus Aueniouenſis Ordinis prædicatorum, ac in eodem ſacræ Theologiæ profeſſor.

Ego Infra ſcriptus Sacræ Theologiæ Profeſſor ordinis Prædicatorum fidem facio me in libro inſcripto (Moralis D. Thomæ) curâ & improbo ſtudio R. P. F. Lvdovici Bancel Sacræ Theologiæ Profeſſoris & Doctoris ex variis D. Thomæ operibus decerpto, nil reperiſſe fidei Eccleſiæ Catholicæ Apoſtolicæ & Romanæ diſſonum, aut quod probos fidelium mores vel minimùm offendat. Quis enim etſi lynceos habeat oculos, in Doctore veritatis qui omnia ſine vllo prorſus errore conſcripſit (vt ſummi Pontifices teſtantur) falſitatis nævum conſpiciat? quis illum à recto veritatis tramite aberraſſe exiſtimet, quem Chriſtus veritas & via bene ſcripſiſſe propriâ comprobauit authoritate? quis denique falſitatis venenum valeat ſuſpicari in ſcriptis, quæ ſapiens rerum æſtimator nil aliud eſſe dixerit quàm fauum mellis, quem D. Thomas velut quædam myſtica apis ex puriſſimis necnon exquiſitiſſimis SS. Patrum dictis tanquam florum faſciculis collegit. Quod D. Thomas totius vitæ curriculo, ſummo ſtudio, præſtantiſſimoque ingenio perfecit, excellentiſſima quæ tum in ſacris ſcripturis, tum in Patribus, tum in Philoſophis lectitantur, in ſuis ſcriptis velut in peramœno deliciarum paradiſo, miro ordine & claritate inſerendo; hoc ipſum alter Thomas non quidem nomine ſed imitatione & affectu, fecit, qui per 25. annorum ſpatium omnia D. Thomæ opera pluries legendo, meditando, dictando, & explicando in publicis lectionibus tum Tholoſæ tum in Vniuerſitate Auenionenſi, iſtud opus velut ſuauiſſimum mellis fauum ex eiſdem Sancti Doctoris operibus in vnum collegit. Mihi audire videor Dei vocem omnibus quibus commiſſa eſt animarum cura, dicentem de iſto volumine id quod olim Ezechieli dictum eſt. *Comede volumen iſtud; & vadens loquere ad filios Iſrael.* Dicitur ibi comede (vt obſeruat gloſſa) & non bibe; quia qui iſtud volumen ſpiritualibus animæ dentibus ideſt intellectu manderit, tunc ſecurè poterit tum in tribunali pœnitentiæ tum in publicis concionibus, Diuinæ legis explicare Myſteria, & dicere idem ac Propheta: *& comedi illud, & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.* Mel quod in iſto volumine reperitur, ſimile omnino eſt illi quod Ionathas comedit, quo illuminati ſunt oculi illius: ita qui de iſtius voluminis melle guſtauerit, illuminabitur; & verum à falſo, malum à bono, lepram à non lepra nullo negotio poterit diſcernere. Iſtud volumen eſt idem quod vidit Zacharias, *volumen volans*: de quo idem fas eſt dicere quod de iſto dicit gloſſa: *Volumen volans in quo omnium peccata deſcripta ſunt.* In eo enim D Thomas modò de virtutibus modò de vitiis, nunc de præmiis nunc de ſuppliciis loquitur, quaſi de vno ad aliud volans. vel etiam dixerim eſſe volumen volans: quia per ipſum illuminatur intellectus, & excitatur affectus, qui teſte D. Bernardo ſunt duæ pennæ; quibus ad Deum volatur. Volumen volans: quia in ipſo iugum Chriſti, quod teſte D. Auguſtino non pondus ſed pennas habet, non intolerabile ſed ſuaue & amabile declaratur. & ideo exiſtimo non modicam Reipublicæ Chriſtianæ fore vtilitatem, ſi iſtud volumen ante omnium oculos volitans omnium manibus teratur. In quorum fidem ſubſcripſi in noſtro conuentu Auenionenſi, die 3. Oct. anno 1677.

F. Andræas Avbert Ord. Prædicatorum Sacræ Theologiæ in Conuentu Auenionenſi Profeſſor.

LVDOVICVS BANCEL.

ANAGRAMMA.

LVCE BONA LVCIDVS.

Epigramma.

LVCIDVS eſt is LVCE BONA, cui fulget Aquinas:
Hoc quod pandit iter, tutius eſſe nequit.
LVCIDVS eſt is LVCE BONA, qui lumina Thomæ;
conſecrat: hoc quod agit, Sanctius eſſe nequit.

AMICO LECTORI

Frater Ludouicus Bancel Ordinis Prædicatorum.

SI *Eccleſiæ filius es (amice Lector) & ſi placere Deo ſincerè cupis, ac ſecurum ſalutis iter capeſſere; omnem vitæ tuæ rationem ad hanc Doctoris Angelici moralem exactè compones. Nam vt optimè aduertit Sanctus Franciſcus Saleſius * Genus eſt obedientiæ Deo valdè gratum, non ea tantùm implere quæ Eccleſia mandat; ſed ea quoque vltrò amplecti, quæ commendat: non enim commendat aliquid, niſi vt teſtetur optare ſe, quòd illud fideles amplectantur, etſi non aſtringantur; atque ita veri ſint obedientiæ filij, quibus præcepto opus non eſt, ſed ſola voluntatis Superiorum notitia ſufficit.*

Quæ autem eſt, aut fuit vnquam doctrina, in cuius commendatione profuſior Eccleſia fuerit, aut eſſe potuerit? quam vel ſæpius in condendis fidei morumque decretis adhibuerit? vel in orbe Chriſtiano florere, ampliari, & ab omnibus ſuſcipi maiori ſtudio procurauerit, præ doctrina Diui Thomæ? volumen integrum implerent, quæ in hac parte frequenter, copiosè, magnificèque dicta ſunt; quorum è multis pauca huic præfationi ſubiungimus: ſed præ cæteris ad rem facit recens illud Alexandri ſeptimi Oraculum ex integro infrà referendum, quo inconcuſſa, tutiſſimaque D. Thomæ dogmata pronuntiat; vt hoc maximum ſolatium habeant omnes huius ſancti Doctoris Diſcipuli, quòd ipſius ſententias amplectendo certi ſunt, ſe non tutis modò, & probabilibus; ſed etiam tutioribus, & probabilioribus; imo probabiliſſimis & tutiſſimis adhærere.

Nihil ſanè ad Diui Thomæ laudem ſublimius, nihil ad eius doctrinæ commendationem luculentius; nihil quoque ad conſcientiarum pa-

* en ſon Introduction à la vie deuote partie 2. chap. 15. où conſeillant à ſa Philothée d'entrer volontiers aux Confreries du lieu où elle eſt, il dit, en cela vous ferez vne ſorte d'obeïſſance fort agreable à Dieu, d'autant qu'encor que les Confreries ne ſoient pas commandées, elles ſont neanmoins recommandées par l'Egliſe.

ẽ

cem , & ſecuritatem accommodatius proferri poteſt. Cùm enim è Doctoribus plures aſſerant opiniones probabiliores , & tutiores arctam quidem , ſed vnicam ſalutis eſſe viam ; alij verò , etſi benigniùs ſentiant nos ſine ſalutis diſpendio minùs probabilibus , minuſque tutis opinionibus ſtare poſſe , exigant tamen , vt verè probabiles ſint , ac verè tutæ ; & interim vix ſatis exactè , ac dilucidè ab ipſis explicari poſſit , in quo vera illa probabilitas , & vera ſecuritas ſita ſit : ex hac ſententiarum diſcordia in omni fere quæſtionum moralium diſcuſsione , non ſolùm ingens caligo , ſed periculoſa quoque anxietas emergit , quæ timoratorum conſcientias dubiis confundit , remorſibus torquet , & inter tot anguſtias exclamare cogit , quis oſtendit nobis bona ? *ne hac perplexitas ſine remedio foret , æternus Eccleſiæ Paſtor per os Vicarij ſui* reſpondit populo ſuo , *& inconcuſſa tutiſſimaque Doctoris ſancti dogmata pronuntians , non modò dubietatum omnium nebulas huius Oraculi radio fugauit ; ſed etiam viam , in qua ſecuri ambulemus, oſtendit*

Sed vt diſcipulis ſanctiſsimi Præceptoris nihil deeſſet ad fœlicitatis cumulum , commendationi præceptum acceſſit , dum ex mandato eiuſdem Summi Pontificis in capitulo generali ſacri Prædicatorum Ordinis Romæ celebrato anno 1656. ibidemque impreſſo : omnibus & ſingulis Profeſſoribus ſic præceptum fuit , caueant ab omni pruritu exoticarum , minúſque cum genuina littera S. Thomæ cohœrentium opinionum tam in Philoſophicis quàm in Theologicis ; præcipuè verò in moralibus , vbi preſſiùs de ſalute , ac indemnitate animarum agitur. In his porrò ſtudeant omni cautelâ euitare opiniones laxas , nouas , ac parùm tutas ; abſtineantque à paradoxis ac monſtris recentium placitorum , ſeu problematum, quæ magis vanitati , ac periculoſæ oſtentationi militant , quàm veritati. Denique ſatagant non tantùm fideliſſimè in omnibus adhærеſcere ſanæ doctrinæ Angelici noſtri Præceptoris (quam ille ex limpidis ac incorruptis SS. Patrum fontibus integerrimè in alueos ſuorum operum corriuauit) verùm etiam adſueſcere propriæ ipſius phraſi & modo loquendi , ità quòd quantùm fieri poteſt ne quidem ab ipſo verborum eius ordine , ſtylo , & emphaſi longiùs diſcedatur ; vt ſic euirentur ſecuriùs omnes profanæ vocum nouitates , nimiſque animoſa extrinſecarum probabilitatum ſuffragia. Studeant inſuper veterum , ac celebrium Thomiſtarum tutioribus vbique veſtigiis inſiſtere : & ſicubi inter

huius æui Theologos enaſcitur publica ſentiendi varietas, noſtri ad litteram, & priſcum ſenſum Diui Thomæ, eiuſque fidorum interpretum ſeſe recipiant, nec inde vllo pacto diuellantur. Quod vt alacriùs ab omnibus præſtetur, Notificamus vniuerſis, hoc ſummè conſonare expreſſæ voluntati ſanctiſſ. D. N. Alexandri diuinâ prouidentiâ Papæ VII. qui iſtud vniuerſo Ordini ita præſcribi, ac ſignificari clementiſſimè imperauit.

Addit R. P. Baron (qui primus erat eiuſdem Capituli diffinitor) iuſſiſſe etiam ſummum Pontificem, vt ex Diui Thomæ doctrina moralis Theologia pararetur. Verba ipſius in Epiſtola, quam poſt Capitulum ſcripſit ad Reuerendiſſimum Patrem Generalem pro commendando Mercori opere, huic libro longè meliori iure adaptari poſſunt, ideoque ipſa refero. Hoc præcipuè nomine, *inquit*, commendandum opus cenſeo; nec dubito veſtræ Reuerendiſſimæ Paternitati totè acceptiſſimum; quòd Author quaſi præſaga mente videatur veſtra vota in capitulo vltimo Generali nobis aperta in anteceſſum cumulatè impleuiſſe, & occupaſſe ſummi Pontificis præceptum, aut conſilium eodem loci euulgatum, & Theologis Thomiſtis, quotquot ſunt in orbe Chriſtiano, à diffinitoribus deſſerendum. Memini inter cœtera monita nomine ſanctiſſimi ad bonum & decus Ordinis à V. R. P nobis credita, datum illud omnium grauiſſimum, ac Religioni Dominicanæ & ſcholæ Thomiſticæ glorioſiſſimum: tædere Beatiſſimum Patrem tot nouarum opinionum hoc ſæculo in moralem Theologiam inductarum, quibus diſciplina Euangelica reſoluitur, ac conſcientiis cum graui animarum periculo illuditur: & ſe maximè velle à Theologis noſtris in Eccleſiæ hoc morbo occulto laborantis remedium, opus parari ex ſeueriori, & tuta ſanctiſſimi Præceptoris doctrina, quo hæc morum, & opinionum licentia, quæ in dies graſſatur, quaſi cauterio cohiberetur. En (Reuerendiſſime Pater) librum à ſummo Pontifice & ab omnibus piis ſuæ ſalutis, & communis boni ſtudioſis diu exoptatum. *Talem fuiſſe ſummi Pontificis mentem, qualem grauis hic author teſtatur, non dubitabit quiſquis viderit duo vltima ipſius decreta, quorum primum latum fuit die 24. Septembr. anno 1665. alterum 18 Martij 1666. in illis damnat 45. propoſitiones modernorum Caſuiſtarum, quæ ab Angelico noſtro Doctore fuerant prædamnatæ, vt notabimus eas re-*

ferendo in variis locis huius operis, prout exigit materia moralis, ad quam vnaquæque illarum ſpectat.

Initium autem huiuſmodi decretorum tale eſt. Sanctiſſimus D.N. audiuit non ſine magno animi ſui mœrore, complures opiniones Chriſtianæ diſciplinæ relaxatiuas, partim antiquatas iterum ſuſcitari, partim nouiter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit alienus omninò ab euangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum Doctrina; & quem ſi pro recta Regula fideles in praxi ſequerentur, ingens eruptura eſſet Chriſtianæ vitæ corruptela. Quare, ne vllo vnquam tempore viam ſalutis, quam ſuprema veritas Deus, cuius verba in æternum permanent, arctam eſſe definiuit, in animarum perniciem dilatari, ſeu veriùs peruerti contingeret, idem ſanctiſſimus D. N. vt oues ſibi creditas ab eiuſmodi ſpatioſa lataque per quam itur ad perditionem via, pro paſtorali ſolicitudine in rectam ſemitam euocaret, earundem opinionum examen pluribus in ſacra Theologia Magiſtris, & deinde Eminentiſſ. & Reuerend. DD. Cardinalibus contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquiſitoribus ſeriò commiſit. Qui tantum negotium ſtrenuè aggreſſi, eique ſedulò incumbentes, & maturè diſcuſſis vſque ad hanc diem infra ſcriptis propoſitionibus, ſuper vnaquaque ipſarum ſua ſuffragia ſanctitati ſuæ ſigillatim expoſuerunt.

Finis autem eorundem decretorum talis. Quibus maturè penſatis, idem ſanctiſſimus ſtatuit, ac decreuit, prædictas propoſitiones, & vnamquamque ipſarum, vt minimùm tanquam ſcandaloſas eſſe damnandas & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet; ita vt quicumque illas aut coniunctim, aut diuiſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputatiuè publicè, aut priuatim tractauerit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, à qua non poſſit (præterquàm in articulo mortis) ab alio quocumque etiam dignitate fulgente, niſi à pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolui.

Inſuper diſtrictè in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione diuini iudicij prohibet omnibus Chriſti fidelibus cuiuſcunque conditionis, dignitatis, ac ſtatus etiam ſpeciali, & ſpecialiſſimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam

ipſarum ad praxim deducant.

Communi Theologorum conſenſu receptum eſt, ſummum Pontificem nedum in decretis fidei errare non poſſe; ſed nec etiam in his, quæ pro bono Eccleſiæ Regimine mores concernunt: ne ſcilicet Chriſtus Eccleſiæ ſuæ minùs prouidiſſe, & totum gregem periculo permiſiſſe videretur, ſi vniuerſalis Paſtor, quem ſui Vicarium in terris conſtituit quemque fideles omnes audire, & ſequi tenentur, ſuſpecta moralis doctrinæ pocula propinare poſſet. Cùm igitur ſummus Pontifex non ſolùm adeo illuſtri commendatione inuitet; ſed etiam iubendo nos aſtringat, vt D. Thomam in moralibus præcipuè ſequamur, quæ pax, quæ ſecuritas ex adeo ſalubri Præcepto & ipſis Doctoris Angelici Diſcipulis, & aliis Eccleſiæ fidelibus affertur; ſiquidem ſine erroris periculo, & ſine peccati ſcrupulo omnes illi ſunt, qui iuxta D. Thomæ dogmata vel propriam conſcientiam formant, vel alios erudiunt, vel aliis conſulentibus obtemperant.

Idipſum quoque euincunt omnia, quæ præfationi ſubiungimus de authoritate doctrinæ D. Thomæ in Eccleſia: vt enim vtar argumento Ioannis à S. Thoma in tract. de approbatione doctrinæ D. Thomæ diſp. 1. a. 3. ſi omnes Eccleſiæ Doctores congregarentur, & vnanimi conſenſu dicerent doctrinam S. Thomæ à Chriſto Domino fuiſſe approbatam, eam eſſe certiſſimam Chriſtianæ doctrinæ Regulam, eſſe inconcuſſam tutiſſimamque, aliaque omnia quæ referemus, nemo eſt qui contrarium auderet aſſerere, ingens enim temeritas foret, ſi quis toti Doctorum collectioni iudicium ſuum opponeret, vel præponeret. Sed hæc omnia aſſerunt plures ſummi Pontifices, & vel vnius ſummi Pontificis authoritas toti Doctorum collectioni præponderat, & præualet, vt videbimus in hoc opere ſub his vocabulis, Conſilium, Eccleſia, Papa. Nullus ergo abſque ingenti temeritate poteſt aliquam ex his laudibus doctrinæ D. Thomæ ſubtrahere; nec vllus negare quin Angelica doctrina ſit in ſupremo gradu & probabilitatis, & ſecuritatis.

Hæc promouere placuit (amice Lector) quæ te erga Doctoris Angelici moralem doctrinam propenſiorem efficerent; quamquàm illam in hoc opere quantùm fieri poteſt exactè collectam perlegendo, eius dignitatem, vtilitatem, ac ſinceritatem propriis oculis ſatis exploraturus eſſes. Vt enim ait D. Ambroſ. lib. 1. Hexamer. c. 9. Bonorum operum proprium eſt, vt externo commendatore non egeant, ſed gratiam ſuam, cùm videntur, ipſa teſtentur. Plus eſt quòd proba-

tur aſpectu, quàm quod ſermone laudatur; ſuo enim vtitur teſtimonio, non alieno ſuffragio.

Vt autem Doctoris Angelici doctrina tibi purior exhiberetur, vnus ipſe in hoc opere perpetuò loquitur. Nec neceſſe erat, vt alius loqueretur; licet enim inexhauſtum pelagus ſit ſcientia morum, principia tamen generalia tradit ſanctus Doctor, quibus ritè perceptis, ex his veluti fontibus deciſionum omnium riuulos facilè deduces. Imò plerumque intimas rerum particularium fibras ſcrutatur, ac omnium ferè quæſtionum reſolutiones ipſis factis, & exemplis exponit. Quòd ſi caſus aliquos à recentioribus diſcuſſos videatur reticere: viciſſim ipſe plures explicat, quos illi per tot prolixa volumina non attingunt. Sed nec à Diuo Thoma, nec ab vllo tum veterum, tum recentiorum morali Theologo poſtulare debes, vt ad vnum omnia particularia facta explicet; cùm infinita prorſus ſint, & ex perſonarum, locorum, temporum, legum, conſuetudinum, cæterarumque circumſtantiarum variatione quotidie noua pullulent, quæ nec vllâ artis induſtriâ, nec quantumuis ampla librorum mole concludi poſſunt. Vnum igitur hac in parte operæpretium eſt, vt generales morum regulæ paulò accuratius explicentur; ad quas vir prudens & pius ea, quæ vſu veniunt, reuocet, diſcutiat, & reſoluat. Id autem quàm fœliciter præſtiterit D. Thomas, in hoc opere videre eſt, in quo has generales regulas exactè, perſpicuè, ac profundè tradit, & ad ipſos quoque particulares caſus plerumque applicat; ſuaſque deciſiones, quod in cæteris Authoribus vix reperies, inuictiſſimis rationibus fulcit, ſelectiſſimis Patrum teſtimoniis roborat, expreſſis ſcripturarum authoritatibus confirmat; & quod in moralibus maximè arduum periti cenſent, inuolutiſſimis materiis per crebras & claras diſtinctiones tantam lucem affert, vt radiis ſolaribus ſcribere & quid fas ſit, aut nefas ad digitum oſtendere videatur.

Cùm autem Iuſtitia Chriſtiana duobus conſtet, fugâ mali, & proſecutione boni; & vtriuſque notitiâ egeant ſiue qui conſcientias regunt, ſiue qui populis Dei verbum proponunt, aut quouis modo aliorum ſaluti incumbunt; vt ſe his omnibus perfectum, & qualem in Ioële Deus olim promiſit Iuſtitiæ Doctorem *exhibeat D. Thomas, non ſolùm quæ praua ſunt admonet, & caſus conſcientiæ reſoluit; ſed etiam ſanctioris vitæ axiomata interſerit, & omnia quæ ad mores ſpectant, mirum in modum exponit: vt ipſius doctrina omnibus cuiuſque conditionis perſonis, ſed maximè confeſſariis, & concionatoribus foret vti-*

liſſima. Ea autem omnia ad ſcholæ rigorem, vt aiunt, expendit; eo tamen ſtylo, qui Lectorem alliciat, & delectet, ſecretáque ac planè diuinâ energiâ virtutis amorem & reuerentiam inſpiret: adeo vt ſicut in aliis alios, ita quoque ſeipſum in hac parte ſuperauerit; vt cùm in omnibus Doctor Angelicus meritò dicatur, in his moralibus Doctor planè diuinus (vt cum Cardinali Caietano loquar) nuncupari poſſit.

Quid tandem in hac nouiſſima editione præſtitum ſit, dignoſcet facilè quiſquis eam cum omnibus aliis conferet. Videbit tot eſſe vel addita, vel mutata, vt iure optimo nouum opus cenſeri poſſit.

AVTHORITAS

DOCTRINÆ DIVI THOMÆ

IN ECCLESIA

EX APPROBATIONE CHRISTI, B. VIRGINIS, & Sanctorum.

Breuiarium Romanum Pij V. iuſſu Editum, & Clementis VIII. authoritate recognitum in lectionibus feſti S. Thomæ.

NEAPOLI cùm Diuus Thomas ad imaginem crucifixi vehementiùs oraret, hanc vocem audiuit, *benè ſcripſiſti de me Thoma, quam ergo mercedem accipies?* cui ille, *non aliam Domine niſi teipſum.*

Idem ſummus Pontifex Pius V. conceſſit indulgentiam omnibus in feſto ſancti Thomæ viſitantibus illud ſacellum, in quo, inquit, ſcriptorum Angelici doctina Saluatoris Crucifixi ore mirabiliter probata fuit. Vt referemus poſtea ex ipſius bulla.

Idem etiam ſummus Pontifex Clemens VIII. Semel, & iterum huius approbationis mentionem fecit in ſuis breuibus infrà referendis.

Videatur infrà id quod referemus de ſummo Pontifice Sixto V.

Ioannnes à S. Thoma in tractatu de approbatione, & authoritate Doctrinæ Angelicæ D. Thomæ diſput. 1. artic. 2. Hanc approbationem Chriſti de Doctrina Angelici Præceptoris refert ex hiſtoriis eiuſdem ſancti Coetaneis, & iure optimo ait, eam apud omnes fideles adeò inualuiſſe, vt nonniſi ingenti temeritate negari, aut in dubium reuocari poſſit. Vnde, inquit, tam veritas iſta non ſimplici hiſto[r]iæ nititur, ſed Eccleſiæ traditione, & ſedis Apoſtolicæ acceptatione, & publicatione confirmata eſt.

Diuus Anthoninus 3 parte ſuæ Hiſtoriæ in vita S. Thomæ cap. 7. §. 7. iuxta impreſſionem Lugdunenſem refert, quod etiam Pariſiis dum ſanctus Doctor de Euchariſtia ſcripſiſſet, Chriſtus eius doctrinam approbauit his verbis, benè de hoc corporis mei ſacramento ſcripſiſti, ſicut ab homine in hac vita poteſt intelligi, & humaniter definiri.

Ferdinandus Caſtillus accuratiſſimus ſcriptor hiſtoriæ Ordinis Prædicatorum lib. 3. cap. 24. (vt referunt complutenſes initio ſui curſus Philoſophici) teſtatur in Ciuitate Oruieto

idem quod hora tertia contigiſſe ſancto Doctori, quando ex mandato S. Pontificis Vrbani IV. Officium compoſuit de ſolemnitate corporis Chriſti.

Summus Pontifex Iulius III. in approbatione relata à Seraphino Capponi in prologuio de altitudine doctrinæ Thomiſticæ (vt teſtantur etiam Complutenſes ibidem) hæc habet.

Beatiſſima Dei Mater Maria Diuo Thomæ quadam vice apparuit, & ipſum de ſuæ vitæ, & ſcientiæ integritate certificauit.

Item. Quadam nocte Orationi inſiſtenti, cum quo obſcurus quidam ſcripturæ locus clarior ſibi fieret, Petrus & Paulus diuinitùs inſtruxerunt.

Huius etiam apparitionis Beatiſſimæ Virginis, & Apoſtolorum mentio fit in Breuiario Ordinis Prædicatorum ſummi Pontificis Clementis VIII. authoritate approbato.

D. Anthoninus 3. p. Hiſtor. in vita S.Thomæ cap.7.§ 6. fusè refert quo pacto ſanctus Doctor inſtructus fuit à prædictis Apoſtolis.

Sanctus Vincentius Ferrerius in ſermone de Diuo Thoma (vt referunt Complutenſes initio ſui curſus philoſophici) hæc ait, quando Diuo Thomæ dubia occurrebant, ſtatim ab Angelo, vel Apoſtolis Petro, & Paulo ei viſibiliter apparentibus de dubijs certificabatur. & ibidem. *Apparuit Diuo Thomæ Virgo Maria cum filio in brachiis, quæ ait filio, fili declaretis ſibi hoc dubium. Refert idem ſanctus ibidem ea quæ diximus de approbatione Chriſti & ſubdit: ergo de eius doctrina dubitari non debet, quia non ſolùm à Vicario Chriſti, ſed etiam ab ipſo Domino Ieſu Chriſto approbata fuit.*

Summus Pontifex Clemens VIII. in breui ad Neapolitanos, de quo poſteà plura dicemus, loquens de libris quos D.Thomas ſcripſit, ſic ait.

In quibus conſcribendis interdum ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum colloquentes, locoſque illi quoſdam Dei iuſſu enarrantes habuit.

D. Anthoninus Archiepiſcopus Florentinus 3.p. Hiſtoria in vita S.Thomæ cap.7.§ 12 iuxta impreſſionem Lugdunenſem, refert quæ ſequuntur. Idemque referunt omnes authores vitæ huius ſancti Doctoris.

F. Paulus de Aquila magnæ probitatis, & famæ, illâ horâ, qua ſanctus migrauit, in viſione imaginaria vidit B. Thomam in ſcholis legentem in Cathedra coram multis; & ecce videbatur ſibi, quòd S.Paulus intraret ſcholas eius, qui cùm deſcendens de Cathedra vellet occurrere, ait Apoſtolus ei, reuertere ad locum, & proſequere lectiones tuas. Rogauit autem B.Thomas Paulum, vt ei diceret, an habuiſſet in Epiſtolis ſuis verum intellectum. Cui reſpondit quòd *Vtique verum habuiſſet, quantum poteſt quis viuens habere.* Et ſubdidit. Volo vt venias mecum, & habebis clariorem de omnibus intellectum. Videbaturque eum per cappam extra ſcholas extrahere. Tunc frater Paulus clamauit alta voce. Succurrite, fratres, ſuccurrite; quia frater Thomas à nobis tollitur, ad cuius clamorem excitati fratres occurrerunt, interrogantes cauſam illius clamoris, qui ſeriem viſionis enarrauit. & notantes fratres diem, & horam, eam fuiſſe inuenerunt, quà ſanctus de vita ſubtractus eſt.

Fit etiam mentio huius viſionis in Breuiario Ordinis Prædicatorum in officio S.Thomæ à ſummo Pontifice Clemente VIII. approbato.

Idem ſanctus Anthoninus ibidem refert hanc alteram viſionem, quam referunt etiam alij omnes authores vitæ S.Thomæ.

F. Albertus de Brixia Ordinis Prædicatorum, cùm diu deſideraſſet ſcire gloriam ſancti, & ſemel ante altare B. Mariæ poſitus hoc potentiùs, & attentiùs oraret, vigilanti cum lachrymis in oratione apparuerunt duæ Reuerendæ Perſonæ mirabili cum ſplendore, & ornatu, quarum vna erat in Pontificali habitu mitram habens in capite, altera in habitu FF. Prædicatorum; quæ coronam habebat auream in capite lapidibus pretioſis intextam; & circa collum duas aureolas quaſi torques, vnam argenteam, & alteram auream; in pectore verò geſtabat quaſi magnum lapidem pretioſum, qui ſplendore mirabili plures radios emittens, irradiare totam Eccleſiam videbatur; in cappa verò erant inſerti per totum lapides pretioſi; tunica & ſcapulare nimio ſplendore fulgebant. Qui ſtupens ad pedes eorum ſe proſtrauit, petens ſuppliciter declarari, quæ eſſent illæ perſonæ quæ apparuerunt. Tunc ille, qui mitram geſtabat in capite, inquit. Quid miraris frater Alberte? Ego ſum Auguſtinus Doctor Eccleſiæ, qui ſum miſſus ad declarandam gloriam S.Thomæ. *Is eſt, qui mecum eſt qui doctrinam meam & Apoſtolicam in omnibus ſecutus eſt, & Eccleſiam Dei ſuâ doctrinâ illuſtrauit. Lapis pretioſus in pectore tanto ſplendore enitens ſignificat rectiſſimam intentionem, quam habuit ad declarationem, & defenſionem fidei. Lapides plures pretioſi ſunt libri, quos edidit. Ipſe igitur mihi par eſt in gloria, Virginali me excellens munditia: & ego illum Pontificali excellentia.* Sicque diſparuerunt.

Huius

Huius etiam viſionis mentio fit in eodem Breuiario Prædicatorum, & Officiorum S. Thomæ à Clemente VIII. approbato.

Ioannes 22. D. Thomam canonizauit in aula maiori huius noſtri Conuentus Auenionenſis. huic ſummo Pontifici quartum tomum ſui ſpeculi ſanctoralis dicauit Bernardus Guidonis Epiſcopus Lodouenſis ex ordine noſtro aſſumptus, & S. Pontifex per breue apoſtolicum ipſum approbauit, & laudauit. in hoc autem librô habetur vita S. Thomæ cum prædictis viſionibus, & reuelationibus, & præ cæteris illa, in qua dixit Chriſtus. benè ſcripſiſti de me Thoma, &c. *hunc librum manuſcriptum habemus in noſtra bibliotheca.*

AVTHORITAS

DOCTRINÆ D. THOMÆ IN ECCLESIA

Ex commendatione ſummorum Pontificum.

Si exercitia ſpiritualia S. *Ignatij fundatoris ſocietatis Ieſu, & opera noſtri piiſſimi Ludouici Granatenſis, eo quod illa ab vno ſummo Pontifice, iſta ab altero commendentur, in tanta veneratione, ac æſtimatione ab omnibus fidelibus habentur: quid dicemus de Doctrina* D. *Thomæ? quæ non ab vno tantùm vel duobus, ſed ab vndecim ſummis Pontificibus tales, ac tantas commendationes meruit, quales hic referimus.*

IOANNES XXII. *Qui vt iam diximus S. Thomam in aula maiori huius noſtri Conuentus Auenionenſis in ſanctorum numerum retulit, in Bulla canonizationis eius data anno* 1323. *ſic loquitur.*

QVippe cùm illi vita exiſtentiam, conuerſatio famam, doctrina pareret opinionem, opera diuulgationem, eademque tam breui confecta tempore admirationem meritò exhiberent; vt illud pſalmi, *rigans montes de ſuperioribus ſuis, de fructu operum tuorum ſatiabitur terra*, in eo veriſſimè impleretur. Quod thema idem ſanctus, dum eſſet in ſacra pagina incepturus aſſumpſit; quodque, vt fertur, reuelatione ſibi poſt ſuam orationẽ facta didicerat, dum propter iuuentutem ſuam ſe inhabilẽ ad Magiſteriũ reputãs, quid proponeretur, in inſtanti principio hæſitaret. Nam & in primitiuis ſcientiis, & diuerſis philoſophiæ partibus, vt non eſſet otioſus, ſed operaretur terram; necnon in ſacræ ſcripturæ pagina, tam ſuper nouum quàm vetus teſtamentum ſcripta, plurimaque alia opera in Dei laudem, fideique dilatationem, eruditionemque ſtudentium, clara (cùm ſciens eſſet) famoſa (cùm cognitus) *non abſque ſpeciali Dei infuſione perfecit.* Doctrina quippe prudentium facilis, & omnino ſcientis ſignum eſt poſſe docere.

Habetur hæc Bulla in communi Bullario inter conſtitutiones Ioan. XXII.

Idem ſummus Pontifex Ioannes XXII cùm ageretur de miraculis in ordine ad Canonizationem S. Thomæ, dixiſſe fertur.

Etſi nulla alia extarent miracula, ob quæ ſanctus hic canonizari poſſet, quælibet quæſtionum, quas determinauit, & quilibet articulorum, quos ſcripſit, vnum eſt per ſe miraculum. *Tot igitur miracula fecit, quot articulos ſcripſit*: quia omnes reſoluit lumine pluſquàm humano.

Ita refert piiſſimus Gerſon in opuſculo contra impugnantes ordinem Carthuſienſem to 2. vt teſtantur complutenſes initio ſuæ Philoſophiæ, referunt etiam alij authores, & eſt modò communis fides.

Idem Ioannnes XXII. Sermonem habens de S. Thoma in ipſius Canonizatione ſuper illud pſ. 4. ſcitote quoniam Deus ſanctum ſuum mirificauit, dixit.

S. Thomam poſt Apoſtolos, & primos SS Doctores Magis inter omnes alios ſuâ doctrinâ Eccleſiam illuminaſſe.

Ita refert P. Camblat in ſuis egregijs inſtitutionibus Theologia Angelica tom. 1. Opuſc. 2. de perpetua doctrina S. Thomæ Aquinatis in ſcholis, & in Eccleſia authoritate.

ſanis Thomæ, & P. Camblat in opuſc. ſuprà citato.

Occaſione huius verſionis Hebraicæ in mentem venit id quod Spondanus narrat anno 1406 n. 12. de Paulo Burgenſi, qui cùm eſſet Iudæus, & præcipuus Iudæorum Doctor, ex lectione ſummæ S. Thomæ conuerſus fuit, & Iudæam deſerens ad Eccleſiam Catholicam venit, quam doctrina, & virtute ità illuſtrauit, vt meruerit ad Epiſcopatum Burgenſem promoueri. *Refert Lucarinus in præfatione ſui manualis.*

Celeberrimum Concilium Tridentinum.

Patres huius Concilij cùm ſcripturam ſacram ſuper altare pro more iuſſiſſent reponi, vnam ipſi voluerunt adiungi D. Thomæ ſummam; quia nempè (vt mox ex oratore Concilij referemus) *ad eam vt ad lydium lapidem, ſi quid ambiguitatis, ſi quid controuerſia exortum fuiſſet, communibus votis referendum exiſtimabant.*

Hoc teſtatur P. Camblat in opuſculo ſæpè citato.

In eadem ſacroſancta ſynodo habita fuit concio de ſancto Thoma, quæ extat in libro de orationibus habitis in Concilio Tridentino impr. ſo Louanij 1567. inter alia autem orator hæc ait.

Non potuit Diuus Thomas Eccleſiaſticis intereſſe Conciliis morte præuentus; verùm ecce ſuperſtes, atque in æternum victuras vobis adeſt; bona ſua ſpirituales doctrinæ theſauros hæreditario iure vobis delegauit. Nulla proinde ab eius felici tranſitu Concilia ſine ſacro Doctore celebrata ſunt. Vt enim de cæteris ſi eam, quod audiuimus, quod videmus, quod manibus noſtris contrectamus, quidni apertà voce ad eius laudem teſtemur. Veſtra comitia perpendite: ex plurimo, eoque honorabili Doctorum cœtu quotuſquiſque conſultor accedit, qui D. Thomæ authoritate veluti ſplendente gemmâ ſuam ſententiam non exornet, & in conſultiſſimo Patrum receſſu Doctor hic ſententiam rogatus frequentiſſimè cenſet. Ad quem vt ad lydium lapidem, ſi quid ambiguitatis, aut controuerſiæ fuerit exortum, communibus votis referendum exiſtimatis; & qui eum ſui placiti Patronum obtinuetis, incertam iudiciorum aleam non ſit habiturus, quin ſecundum eum ſententia ferenda ſit: atque adeo huius Religionis nomine, grauiſſimæ veſtræ authoritati gratias agere libeat, quòd Doctoris Thomæ nomen vbique celeberrimum veſtrà in eum obſeruantià celebrius poſteritati reliqueritis.

Hieronymus Vielmius Epiſcopus Argolicenſis in opuſculo de D. Thomæ ſcriptis, quod in eodem concilio edidit, ſic loquitur.

Certè in Tridentina œcumenica ſynodo, quam cùm hæc ſcribimus, frequentiſſimam celebramus, nemo Patrum eſſe videtur, cui Religio non ſit, cùm de fidei dogmatibus agitur, à Thomæ ſententia vel latum vnguem recedere.

Ita refert Lucarinus in præfatione m in.

Sed inter omnia, quæ de concilio Tridentino pro commendatione Doctrinæ D. Thomæ dicuntur, illud eſt præclariſſimum, quod Didacus de Pauia Luſitanus vnus ex Doctoribus huius Concilij teſtis oculatus, & grauiſſimus narrat tom. 2. ſerm. de Sanctis in 2. ſermone de D. Thoma in fine.

Celebratur ſeſſio 21. Concilij, in qua ſtatuitur doctrina de communione ſub vtraque ſpecie, & paruulorum: viſum fuit legatis decreto addendum eſſe tanquam notiſſimum, quòd Chriſtus in vltima cœna ſuos Apoſtolos in Sacerdotes ordinauit his verbis, *hoc facite in meam commemorationem.* Re ſatis diſcuſſâ, præſtò erant ſuffragia, cùm neſcio quis illorum Patrum teſtatus eſt videri ſibi D. Thomam 3. p. q. 73. art. 5. ad. 3 ſentire Chriſtum Dominum verbis illis nihil aliud ordinaſſe, quàm quòd illud ſacroſanctum Myſterium in Paſſionis eius memoriam celebraretur.. Mirum! iuſſu Patrum ſumitur liber, notatur locus, diſcutitur; cumque varii variè eum interpretarentur, tantùm ponderis in Concilij Lancem iniecit ſola D. Thomæ authoritas vel etiam dubitata, vt placuerit Concilio potiùs decretum ſuſpendere quàm aliquid definire, quamdiu ſenſus D. Thomæ non dum foret apertè cognitus. Dilatum ergo fuit judicium; interimque de vera circa hoc S. Doctoris mente fuit diſputatum; cumque tandem cognouiſſent Patres in præfata aſſertione nihil contra D. Thomæ ſententiam definiri, ſequenti ſeſſione ſancita fuit.

Ità ex prædicto authore referunt Ioannes à S. Thoma & P. Camblat locis ſæpè citatis & iure optimo omnes admonens, vt à tota Eccleſia in hoc celeberrimo Concilio Congregata

diſtiam debitam doctrinæ D. Thomæ Reuerentiam. Haret Eccleſia tota ſuſpenſa, tamquam proxima deffinitio detinetur, ne etiam ſub dubio ſenſus D. Thomæ prætermittatur. Procul dubio quia mens Concilij Thomas erat.

Videantur etiam quæ ſupra retulimus ex ſummo Pontifice Pio V. qui cùm dixiſſet multas hæreſes, quæ poſt D. Thomæ mortem exortæ ſunt, vel ex veritate doctrinæ ipſius fuiſſe profligatas, ſubdit, quod & antea ſæpe, & liquidò nuper in S. Concilij Tridentini decretis apparuit, manifeſtè inſinuans decreta huius Concilij maximè iuxtà D. Thomæ doctrinam ad profligandas huius temporis hæreſes concepta fuiſſe & efformata.

AVTHORITAS

DOCTRINÆ DIVI THOMÆ IN ECCLESIA.

Ex Breuiario, & Pontificali Romano & ex ipſo etiam Breuiario Prædicatorum.

Breuiarium Romanum Pij V. iuſſu Editum, & Clementis VIII. authoritate recognitum in officio S. Thomæ ſequentem habet orationem in qua fatetur tota Eccleſia ſe admirabili D. Thomæ doctrinâ illuſtrari, & ipſius intelligentiam à Deo poſtulat.

DEus, qui Eccleſiam tuam B. Thomæ Confeſſoris tui *mira eruditione clarificas*, & ſancta operatione fœcundas: da nobis quæſumus, *& quæ docuit intellectu conſpicere*, & quæ egit imitatione complere.

In eodem Breuiario in lectionibus officij eiuſdem S. Thomæ ſic habetur.

Nunquam ſe lectioni, aut ſcriptioni dedit niſi poſt orationem. In difficultatibus locorum ſacræ ſcripturæ ad orationem jejunium adhibebat. Quin etiam ſodali ſuo fratri Reginaldo dicere ſolebat: quidquid ſciret, non tam ſtudio, ac labore ſuo peperiſſe, quàm diuinitùs traditum accepiſſe.

Ibidem. Scripta eius, & multitudine, & varietate, & facilitate explicandi res difficiles, adeò excellunt, vt ob eam cauſam etiam nomen Doctoris Angelici iure ſit adeptus.

Pontificale Romanum ſub Paulo III. impreſſum Venetijs 1543. ſequentes habet orationes pro Epiſcopali Benedictione dandâ ſolemniter die S. Thomæ.

Benedicat, & cuſtodiat vos omnipotens Deus, qui per B. Thomam Aquinatem Virginem, Doctorem, & Confeſſorem ſuum diuinâ ſapientiâ illuſtratum, Eccleſiam ſuam ſanctam hæreſibus, & criminibus purgare, ac luce veritatis, & doctrinæ integritate illuminare eſt dignatus. Reſp. Amen.

Et qui eius doctrinam in veritate, & charitate fundatam nullis permiſit aduerſantium telis peſſundari, ipſe vos in recta fide, & perſeuerantia in ſua voluntate dignetur confirmare. Reſp. Amen.

Quatenus in fide vera firmati, & in bonis operibus perſeuerantes, eius precibus, & meritis ad æternam valeatis peruenire lætitiam, & cum ipſo ſemper in cœleſtibus gaudiis lætari. Reſp. Amen.

Sic ſenſit Eccleſia de veritate, integritate, ac ſoliditate doctrinæ D. Thomæ, ſic illi acclamauit, ſic à Deo poſtulauit, inquit ſæpè laudatus author Ioannes à S. Thoma, qui teſtatur vetuſtum codicem huius Pontificalis aſſeruari in Bibliotheca Conuentus S. Stephani Salmanticenſis. Et licèt iſte ritus cum quibuidam aliis in nouo Pontificali fuerit omiſſus, ne longioribus ceremoniis populi deuotio tepeſceret, olim tamen ex præſcripto, & approbatione Eccleſiæ fuit obſeruatus.

Multa diximus, & adhuc aliquid refere-

Proregem Neapolitanum ait.

Erat quidem anteà multò optandum, vt ciuitas iſta pietati in primis dedita nouum Patronum ad reliquos, quos habet, addendum curaret Thomam Aquinatem, *cuius diuino eloquio, & cæleſti Doctrina*, mira cultúſque illa quidem illuſtris meritò apud remotiſſimas nationes ſummâ Chriſtiani nominis cum laude, atque Eccleſiæ vtilitate celebratur.

Ibidem. Nos ſolemus, vt decet, ſemper fauere ſupplicationibus; ſed huic certè ardentiori quadam voluntate annuimus, quod & *nos ipſi Angelico huic Doctori, & noſtro, & totius Eccleſiæ nomine plurimùm debemus.*

Idem Clemens VIII. in alio breui ad nobiles Neapolitanos confirmans prædictam electionem D. Thomæ in Patronum.

Hic ſiquidem honor eius virtutibus cum admirabili doctrina coniunctis iure optimo debetur. Ac doctrinæ quidem teſtis eſt ingens librorum numerus, quos ille breuiſſimo tempore, in omni ferè diſciplinarum genere, ſingulari ordine, ac mira perſpicuitate, *ſine vllo prorſùs errore conſcripſit.* In quibus conſcribendis interdum *ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum colloquentes, locoſque illi quoſdam Dei iuſſu enarrantes habuit; & quos deinde conſcriptos expreſſa Chriſti Domini voce comprobatos audiuit.*

Hæc tria breuia de verbo ad verbum referuntur à prædicto Epiſcopo Lucarino in ſuo manuali.

PAVLVS V. In ſuo Breui.

Splendidiſſimi catholicæ fidei athletæ B. Thomæ Aquinatis, *cuius ſcriptorum clypeo militans Eccleſia hæreticorum tela feliciter elidit*, honores, & venerationem in dies magis, magiſque augeri plurimùm in Domino gaudemus.

Refertur etiam hoc breue de verbo ad verbum ab eodem authore ibidem.

ALEXANDER VII. Authenticum breue quo hic ſummus Pontifex declarauit inconcuſſa tutiſſimaque tam Diui Thomæ, quàm Diui Auguſtini dogmata.

ALEXANDER Papa VII. Dilecti filij, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Litteras veſtras die 20. Martij datas accepimus, & in eo ſanè quòd quinque propoſitiones illas, tam in felicis recordationis Innocentii X. prædeceſſoris noſtri, quàm in aliâ noſtrâ poſtea damnatas tantopere deteſtemini, vt neminem admittere ad gradus academicos velitis, niſi priùs religioſam obſeruantiam prædictarum conſtitutionum promittat, & & iuret obedientiam, & zelum veſtrum vnicè commendamus: atque adeo ſperamus vos nedum id egregiè perſanctéque impleturos, verùm etiam omnibus aliis in in hanc ſanctam ſedem obſeruantiæ & obedientiæ documentis effecturos, vt omni rerum præteritarum ex hominum animis reuulſâ, & penitus abolitâ memoriâ, priſtinum decus exiſtimationi & laudi antiquæ veſtræ reſtituatur. Ad hanc igitur ſalutarem obſequij gloriam verè conſtanterque promouendam, quamuis vel credimus eximiè currentes, vos dilecti filij, etiam atque etiam, quantùm poſſumus, hortamur in domino. De reliquo non dubitamus, quin vos pro ſingulari ſcientiæ pietatiſque ſtudio, ſanam & incorruptam, qualem tot apoſtolicæ Sedis declarationes, & ſanctorum Patrum traditiones requirunt, doctrinam ſemper amplexuri, & aduersùs orthodoxæ religionis hoſtes defenſuri ſitis. NECNON PRÆCLARISSIMORVM ECCLESIÆ CATHOLICÆ DOCTORVM AVGVSTINI, ET THOMÆ AQVINATIS INCONCVSSA TVTISSIMAQVE DOGMATA SEQVI SEMPER, VT ASSERITIS, AC IMPENSE VENERARI VELITIS. QVORVM PROFECTO SANCTISSIMORVM VIRORVM PENES CATHOLICOS VNIVERSOS INGENTIA, ET OMNEM LAVDEM SVPERGRESSA NOMINA NOVI PRÆCONII COMMENDATIONE PLANE NON EGENT. Porrò honorum omnium largitorem Deum oramus, vt vobis, dilecti filij, cum pacis diuinâ tandem clementiâ reſtitutâ proſperitate, cœleſtis gratiæ munera tueri, & augere quotidie pro miſericordia ſua velit. Ad quod feliciter conſequendum Apoſtolicam benedictionem vobis peramanter impertimur. Datum Romæ apud ſanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die ſeptima Auguſti anno 1660. Pontificatus noſtri anno 6.

Signatum erat FLORENTSN.

Subſcriptio verò talis.
dilectus ſi ius decano, & aliis
Theologica Facultatis magiſtris
Regentibus Louanienſibus.

Collationem & concordantiam cum originali atteſtor infrà ſcriptus Notarius Publicus per Concilium Brabantia admiſſus Louanij reſidens.

M. Vvaterfort, Not. Pub.

Collationné à l'original par moy Conſeiller, & Secretaire du Roy, Maiſon & Couronne de France, & de ſes Finances,

D. D. Falentin.

Breue iſtud, prout vt hic refertur cum prædictis collationibus, præ manibus habeo.

Videatur infrà programma Vniuerſitatis Louanienſis poſt acceptum hoc breue Pontificium.

Quilibet ſummus Pontifex pro tempore exiſtens, quolibet anno dominicâ proximâ ante feſtum S. Thomæ poſt ſacroſanctum Miſſæ Sacrificium ore proprio conuocat Eminentiſſimos Cardinales ad Cappellam, vt aiunt, huius ſancti Doctoris, addens vnum, aut alterum verbum in ipſius laudem. Sic Angelicus Præceptor omninò ſingulari honore decoratur: Cùm ad Capellam cuiuſcumque alterius ſancti Doctoris neminem conuocet ſummus Pontifex niſi per ſuos Curſores. *Hoc didici ab Illuſtriſſ. Archipræſule de Marinis Scholæ noſtræ fundatore munificentiſſimo.*

AVTHORITAS
DOCTRINÆ DIVI THOMÆ IN ECCLESIA.
Ex ipſius conſenſu cum diffinitionibus Conciliorum generalium.

Grauina in antiquitate verſatiſſimus in volumine cui titulum dedit, Cherubin Paradiſi S. Thomas Aquinas libro 2. cap. 5. oſtendit nullum à tempore Diui Thomæ celebratum fuiſſe concilium, quod non omnia definierit iuxtà ipſius doctrinam.

Concilivm Lvgdvnanse. Ad ipſum vocatus Doctor Angelicus intereſſe non potuit morte præuentus, ſed ope ſcriptorum ipſius debellari fuere Græcorum errores. *Grauina loc. cit.*

Viennense. In hoc concilio ex Doctrina Diui Thomæ proſcripti ſunt errores Begardorum, & Beguinarum. *Grauina ibid.*

Constantiense. Errores hæreſiarcharum Hus & Vicleph, qui in hoc concilio damnati ſunt, ab ipſo præceptore Angelico fuerant prædamnati. *Idem Author. ibid.*

Florentinvm. Quæcumque in hoc concilio de Proceſſione Spiritus ſancti à Doctoribus Latinis contrà Græcos prolata ſunt, fuere deprompta ex D. Thoma, cuius etiam tota doctrina de Sacramentis in Canones ibidem redacta eſt. *idem Author.*

Cardinalis Caietanus 1. 2. q. 103. a. 4. oſtendit doctrinam huius articuli (in quo Doctor ſanctus determinat quòd legalia poſt Chriſti paſſionem obſeruari non poſſunt) fuiſſe authoritate Eccleſiæ in hoc concilio florentino confirmatam. Et ſuper reſponſionem ad tertium ait; *ſcitò, quod in eodem Florentino Concilio canonizata eſt quaſi ad verbum hæc doctrina.*

Idem doctiſſimus Grauina ibidem ex ipſis actis Concilii probat plures alias eiuſdem Concilij diffinitiones nedum dogmata ſed & rationes, & ipſamet verba ſancti Doctoris continere.

Doctores græci mirabantur, quòd Latini pollerent tantâ argumentorum copiâ, & ſubtilitate; & vbi compertum habuere ea fuiſſe deprompta ex Diui Thomæ ſumma, ipſam græco verti idiomate curarunt, ſicut & Hebraicè ſcriptam ex eo tempore habemus, *vt non minùs totius orbis quàm Eccleſia latinæ ferè Oraculum*, *inquit in-*

CLEMENS VI. in bulla Auenio ne edita 1342. commendans doctrinam S. Thomæ ait.

Eam eſſe ſingularem, & ex ea vniuerſalem Eccleſiam vbertimos fructus ſpirituales abundanter colligere, & eius odore recreari, atque nutriri.

Huius bullæ mentionem facit ſcriptor accuratiſſimus Ferdinandus de Caſtillo, vt teſtatur idem P. Camblat ibidem.

Idem ſummus Pontifex in ſermone de ſancto Thoma, qui incipit, docebat eos de regno Dei, ait.

Scripſit S. Thomas tot, & tanta, tam profunda, & alta, quòd mirabile eſt, quòd ad hoc potuit ſufficere tempus vitæ ſuæ; Vnde videtur impoſſibile, niſi fuerit à ſpiritu ſancto. & de eodem dicamus, quod ſcribitur Eccl. 12. *cum eſſet ſapientiſſimus docuit populum, quæſiuit verba vtilia, conſcripſit ſermones veriſſimos, & veritate plenos.* Et videtur quòd doctrina iſtius ſancti oſtendatur eſſe vera ſupra omnes doctrinas Doctorum modernorum

Idem Clemens VI. in alio ſermone de S. Thoma, qui incipit, ecce pluſquam Salomon hic, loquens de ipſius doctrina ait.

Hæc ergo doctrina, Chariſſimi, non recedat ab ore, non recedat à corde; quia ipſam ſequens non deuias, ipſam cogitans non errat, ipſam tenens non corruis, ipſam loquens non mentiris, ipſam ſtudens ad veritatem peruenis, *tenui ergo nec dimittam*, Cantic. 3.

Maximam vtriuſque ſermonis partem refert Epiſcopus Lucarinus ſub finem operis exquiſiti, quod vocat manuale Thomiſticarum controuerſiarum, & fuit impreſſum Romæ anno 1666.

INNOCENTIVS VI. in ſermone de laudibus D. Thomæ, qui incipit ecce pluſquam Salomon hic.

Huius Doctoris doctrina præ cæteris, exceptâ canonicâ, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem ſententiarum; *ita ut nunquam qui eam tenuit, inueniatur à veritatis tramite deuiaſſe, & qui eam impugnauerit, ſemper fuerit de veritate ſuſpectus.*

Doctiſſimus Ioannes à S. Thoma tomo 1. ſuæ Theologiæ in tractatu de approbatione doctrinæ S. Thomæ diſput. 1. art. 2. de hoc ſummi Pontificis teſtimonio ait, multi authores id referunt, & admittunt, fateturque Lambertus de monte in libris de anima impreſſis Coloniæ 1494. ea verba ex ſuo autographo exſcripſiſſe.

VRBANVS V. in bulla pro tranſlatione corporis S. Thomæ ad Archiepiſcopum Tholoſanum, Cancellarium, Magiſtros Vniuerſitatis &c. & ad totam Prouinciam Tholoſanam.

Nos attendentes quantâ à Deo ſcientiâ dotatus ordinem fratrum Prædicatorum, & vniuerſam Eccleſiam illuſtrauit, ac Beati Auguſtini veſtigia inſequens Eccleſiam eandem doctrinis, & ſcientiis quamplurimis adornauit: volenteſque propterea idem corpus ſpeciali honorificentia attolli; Vniuerſitatem veſtram requirimus, & hortamur in Domino Ieſu Chriſto, vobis nihilominus per Apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus dictum corpus, cùm ad partes eaſdem transferetur, benignè, & honorificè ſuſcipientes, ipſumque deuotè, ac venerabiliter pertractantes, faciatis ab aliis quantùm in vobis eſt honorari. *Volumus inſuper, & tenore præſentium vobis iniungimus, vt dicti B. Thomæ doctrinam tanquam benedictam, & Catholicam ſectemini, eamque ſtudeatis totis viribus ampliare.*

Bullam integram ex Codice Archiuij Vaticani ad verbum tranſcriptam refert prædictus Epiſcopus Lucarinus in ſuo manuali Romæ impreſſo.

IVLIVS III. Videntur quæ ſupra diximus ex breui ipſius de approbatione doctrinæ S. Thomæ à Beatiſſima Virgine, & SS. Apoſtolis Petro, & Paulo.

PAVLVS III. Videantur quæ referemus infrà ex Pontificali Ro-

mano ſub hoc ſummo Pontifice impreſſo.

B. PIVS V. In Bulla qua iuſſit celebrari feſtum S. Thomæ ſicut feſta ſanctorum quatuor Eccleſiæ Doctorum.

Miraculorum ſignis, quibus ſerui ſui Thomæ perpetua veræ pietatis opera nobilitate voluit inexhauſta Dei benignitas, & *certiſſima Chriſtianâ Regula doctrinæ, qua ſanctus Doctor Apoſtolicam Eccleſiam infinitis confutatis hæreſibus illuſtrauit*, adductus felicis recordationis Ioannes 22. prædeceſſor noſter illo in ſanctorum numerum relato, eius diem feſtum nonis Martij, quo die nunc etiam colitur, anniuerſario honore celebrari iuſſit.

Sed quoniam Omnipotentis Dei prouidentiâ factum eſt, vt *Angelici Doctoris vi, & veritate doctrinæ. ex eo tempore, quo cœleſtibus ciuibus aſcriptus fuit, multa, quæ deinceps exorta ſunt hæreſes, confuſa, & conuicta diſſiparentur. Quod & antea ſæpe. & liquido nuper in ſacris Tridentini Concilij decretis apparuit*: eiuſdem memoriam, *cuius meritis orbis terrarum à peſtiferis quotidie erroribus liberatur*, maiore etiam quàm antea grati, & pij animi affectu colendam ſtatuimus.

Ibidem. Quemadmodum ſanctorum quatuor Eccleſiæ Doctorum feſtiuitates piæ memoriæ Bonifacij Papæ VIII. etiam piæ deceſſoris noſtri præcepto celebrantur, ſic eundem feſtum diem ſancti Thomæ in perpetuum poſthac omnes vtriuſque ſexus Chriſti fideles celebrent, & venerentur, Apoſtolica authoritate ſtatuimus, ac ſancimus.

Ex quo data fuit hæc Bulla D. Thomas quintus Eccleſiæ Doctor nuncupatur.

Ibidem. Omnibus vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus verè pœnitentibus, & confeſſis, qui in ipſo S. Thomæ feſtiuitatis die ſacellum, vel altare in Eccleſia S. Dominici Neapoli ſitum, in quo *Seruatoris Angelici doctrina ſanatoris Crucifixi ore* (ſicut pia teſtatur hiſtoria) *mirabiliter p[illegible]ta fuit*, à primis eius diei veſperis vſque ad occaſum ſolis deuotè viſitauerint, ſeptem annos, & totidem qu[illegible]enas.

Habetur hæc bulla in communi Bullario, eamque integram ex codice Archiuij Vaticani ad verbum tranſcriptam refert idem Epiſcopus Lucarinus in eodem manuali.

Idem ſummus Pontifex in Bulla erectionis canonicatus S. Petri in Vaticano pro præbenda Theologali ad docendam D. Thomæ doctrinam.

Attendentes D. Thomæ, qui Theologiæ, & ordinis Prædicatorum profeſſor fuit. Doctrinam Theologiam ab Eccleſia Catholica receptam, alijs magis tutam, & ſecuram exiſtere.

Extat Bulla integra in ſyllabo Magiſtrorum ſacri Palatij Apoſtolici Authore Fontana impreſſo Romæ 1663. Et tranſcripta fuit ex ipſo originali, quod aſſeruatur apud Magiſtrum ſac. Pal. pro tempore exiſtentem.

SIXTVS V. Iuſſit in Bibliotheca Vaticana depingi S. Thomam Eccleſiam ſiniſtra manu geſtantem, dexterâ verò, quâ ſcripſit, magnum luminis ſplendorem in eam ipſam Eccleſiam immittentem, cum hac Epigraphe, *S. Thomæ de Chriſto ſcripta à Chriſto cruxifixo probantur.*

Id inter alios refert Angelus Rocca in libello de Bibliotheca Vaticana, & de operibus Sixti V. pag. 216. vt teſtantur Ioannes à S. Thoma, & Cambiat locu ſuprà relatis.

CLEMENS VIII. In Breui ad deputatos à ciuitate Neapolitana, quæ ſibi Diuum Thomam elegit in Patronum.

Piè prudenterque cogitatis de nouo ciuitati patrono adſciſcendo ciue veſtro, *D[illegible] voluntatis Angelico [illegible]* vitæ ſanctitate, & miraculis claro Thoma Aquinate, cuius doctrinæ [illegible] ſubl[illegible]tum, vt [illegible] u[illegible] illud habeat teſtimonium, [illegible]

[illegible] ſummus Pontifex in alio breui ad

mus ex Breuiario Ordinis Prædicatorum à Inno 3. approbato, & authoritate Clementis VIII. recognito. Integrum D. Thomæ officium eſſet referendum, ſi omnia notatu digna vellemus afferre.

AVTHORITAS

DOCTRINÆ DIVI THOMÆ IN ECCLESIA.

Ex Decretis Vniversitatvm.

VNIVERSITATIS PARISIENSIS, SEV SORBONA *anno ferè 50. poſt obitum S. Thomæ in decreto facto à Stephano Archiepiſcopo Pariſienſi cum conſilio, & conſenſu Archiepeſcopi Viennenſis adhibitis etiam calculis eiuſdem Archiepiſcopi Viennenſis & Doctorum numero circiter 72. inter alia ad commendationem D. Thomæ hæc ait.*

CVm D. Thomas fuerit vniuerſalis Eccleſiæ lumen præfulgidum, gemma radians Clericorum, fons Doctorum, Vniuerſitatis noſtræ Pariſienſis ſpeculum clariſſimum, & candelabrum inſigne ac lucens, per quod omnes, qui vias vitæ & ſcholas doctrinæ ſanæ ingrediuntur, lumen vident, claritatis vitæ, famæ claræ, & ſcientiæ lucidæ, velut ſtella ſplendida, & matutina refulgens.

Refertur decretum integrum initio tabulæ aureæ operum D. Thomæ à Bergomenſi compoſitæ, & iuſſu ſummi Pontificis Pij V. cum eiſdem operibus Romæ impreſſæ.

VNIVERSITATI TOLOSANÆ, *S. Pontifex Vrbanus V. in Bulla pro tranſlatione corporis S. Thomæ hæc ſcribit.*

Volumus inſuper, & tenore præſentium vobis injungimus, vt B. Thomæ doctrinam tanquam Benedictam, & Catholicam ſectemini, eamque ſtudeatis totis viribus ampliare.

Videantur alia quæ ex eadem bulla retulimus ſuprà.

VNIVERSITAS AVENIONENSIS.

Habemus in Schola noſtra S. Thomæ huius noſtræ Vniuerſitatis ſtatuam Illuſtriſſimi fælicis memoriæ Archipræſulis de Marinis cum hoc lemmate.

Illuſtriſſimo, & Reuerendiſſimo Domino D. Dominico de Mariuis, Auenionenſium Archipræſuli ex Ordine Prædicatorum aſſumpto: Viro de Religione, litteris, ac populis ſibi creditis optimè merito, virtutibus, eruditione, curâ, beneficiis: ob excitata in Vniuerſitate Philoſophiæ, ac Theologiæ ſtudia: erectâ, & dotatâ vtrique ſuâ cathedrâ, Angelicæ D. Thomæ doctrinæ à RR. PP. Magiſtris Profeſſoribus ex Ordine Prædicatorum aſſumendis in perpetuum edocendæ: Magno Vrbis & Vniuerſitatis bono, ac ornamento: hoc tantulum tanto viro monumentum grati, & memores poſuere duo primi Profeſſores ab eo inſtituti, anno 1672.

Qui plura de hoc Illuſtriſſimo Mecænate noſtro ſcire deſiderat, videat orationem ipſius funebrem, quam typis mandauit R. P. Godin meus olim collega, ſuo curſu Philoſophico omnibus notiſſimus. Vnum hic dico, quòd in contractibus fundationis clauſulam iſtam apponi voluit, vt prædicti Profeſſores non admitterentur ad docendum, niſi præſtito priùs iuramento de ſequenda D. Thomæ doctrina ſicut ſolent noſtri Thomiſtæ.

VNIVERSITATIS SALMATICENSI *Profeſſores, antequam admittantur, emittunt hoc iuramentum in generalibus ejuſdem Vniuerſitatis comitijs die 9. Iunij 1627. communi ſuffragio emanatum.*

Iuro in quotidianis Lectionibus, quas

ir

in Academia, vel Cathedræ moderator, vel voluntarius Profeſſor legero, me docturum atque lecturum in Theologia Scholaſtica doctrinam S. Auguſtini, & concluſiones D. Thomæ, quas in ſumma Theologiæ docet, vbi horum SS. mens aperta fuerit; vbi verò anceps, & dubia, nihil docturum, neque lecturum, quod eorum doctrinæ aduerſari ſenſerim; ſed quod juxta meum ſenſum, vel eorum, qui diſcipuli ſanctorum Auguſtini & Thomæ communiter cenſentur, tantorum Patrum doctrinæ magis conforme iudicauerim, excipio opinionem de immaculatæ Virginis conceptione, & ea quæ iure Eccleſiaſtico immutata ſunt, vel poſtea immutabuntur, & quæ cùm olim controuerſa eſſent, iam conſtitutionibus Apoſtolicis diffiniti ſunt. Et ſi quando Cathedram Scoti, vel Durandi moderabor, quamuis ad id teneri nolo, licere tamen mihi volo, pro eo tantùm tempore probabiles eorum Doctorum opiniones ſequi abſque perjurij crimine.

Hæc iuramenti formula ad verbum tranſcripta eſt ex libro impreſſo Barcinone apud Petrum la Caualleria anno 1627. idiomate Hiſpanico, cuius titulus eſt, Vniuerſitas Salmanticæ, & ſacræ Religiones S. Dominici, & S. Auguſtini de confirmatione ſtatuti, & iuramenti docendi & legendi doctrinam D. Auguſtini, & D. Thomæ

Circa opinionem de immaculata Virginis conceptione omninò videndus eſt doctiſſimus Ioannes à ſancto Thoma in illo tractatu nunquam ſatis laudato de approbatione doctrinæ D. Thomæ diſp. 2. art. 2. Vbi hæc inter alia dicit, nihil mihi videtur ità commendare cæleſtem D. Thomæ doctrinam, quàm ſi attentè inſpiciatur, quantâ vigilantiâ S. Doctoris calamum in hac re diuina Prouidentia temperauit, ne in particulari aliquid ſcriberet, quod præſenti Eccleſia ſtatuit, & ſenſui, quem habet circa Virgineum conceptum, contradicere poſſet.

VNIVERSITAS COMPLVTENSIS *de Diui Thomæ doctrina ſic loquitur.*

Doctrina firmiſſima, & inconcuſſa, quæ falſa hæreticorum dogmata, quæ perfidiam Arrianam, quæ Iudæorum Veſanam malitiam, quæ Gentiliũ Philoſophorũ Verſutiam, quæ denique ſchiſmaticorum abominandam ſciſſuram concutiat.

Ita refert Ioannes à ſancta Maria in vita S. Thomæ cap. 24.

VNIVERSITAS LOVANIENSIS D. *Auguſtinum & Diuum Thomam elegit in Patronos, & Magiſtros ſuæ Facultatis Theologiæ, in quorum laudem ſequens programma fecit, quando Breue ſummi Pontificis Alexandri ſeptimi ſuprà relatum accepit.*

PROGRAMMA

Facultatis Theologiæ Louanienſis.

DEcanus, & facultas S. Theologiæ in alma Academia Louanienſi mandant omnibus, & ſingulis ſuis ſuppoſitis, vt proxima die Dominica, quæ eſt ſeptima menſis currentis, ſub medium vndecimæ compareant in inſigni Eccleſia collegiata Diui Petri, vt interſint ſolemni Miſſæ per eandem facultatem ibidem celebrandæ pro longæua incolumitate, ac fœlici regimine S. D. N. Alexandri diuinâ Prouidentiâ Papæ VII. qui præter alia paternæ ſuæ erga eandem beneuolentiæ argumenta Apoſtolico reſcripto in forma breuis ad eiuſdem preces eam decorare dignatus eſt, quo SS. Auguſtinum, & Thomam Aquinatem Scholæ Facultatis Patronos, & Magiſtros vti præclariſſimos Eccleſiæ Catholicæ Doctores deprædicat, eorumque dogmata tanquam inconcuſſa, tutiſſimaque, & proinde ſemper ſequenda, & impensè reuerenda commendat; ſubiungens penes Catholicos vniuerſos ingentia, & omnem laudem ſupergreſſa nomina eorundem SS. noui præconij commendatione non egere. Quod cùm non tantùm in dictæ facultatis, ſed & in totius Eccleſiæ bonum ceſſurum optimi optimè confidant, Rogant omnes & ſinguli eidem Miſſæ intereſſe, & preces ſuas iungere. Datum Louanij 6. Nouemb. 1660.

De Mandato DD. Decani, & cæterorum Magiſtrorum facultatis Theologiæ Louanienſis.

Gregorius Lipſius eiuſdem facultatis Notarius, & Bedellus.

Refert P. Camblat loco citato.

Eadem Academia Louanienſis adeò

D. Thomam colit, ac veneratur; vt non modò doctrinam illius in omnibus tueatur; ſed etiam ſpeciali ſtatuto teneantur illius Alumni ad S. Thomæ nomen pileatum nudato, pronoque capite Reuerentiam illi exhibere.

Refert Ioannes à S. Maria in vita S. Thomæ cap. 24.

VNIVERSITAS DVACENSIS: Non ſolùm Eccleſiam FF. Prædicatorum ad ſolitas Academiæ Congregationes elegit, ſed voluit etiam eleganti ſtatuæ S. Thomæ ſpeciem referenti hanc ſubſcribi Epigraphen: *ſancto Thomæ Aquinati Patrono Academiæ Duacenſis.*

Refert Camblat loc. cit.

VNIVERSITAS PATAVINA: ſancto Thomæ Aquinati tanquam Patrono ac Doctori ſuo quotannis die illi ſacra Patentate ſolet in Eccleſia FF. Prædicatorum hoc ritu. In eam Profeſſores omnes infulati conueniunt; tùm ſacris peractis vnus eorum ab ipſis electus publicam habet orationem in laudem S. Thomæ Academiæ Patroni.

Refert idem author ibidem.

Breuiarium Prædicatorum à Iulio III. approbatum, & Clemente VIII. recognitum in lection. feſti S. Thomæ.

Dici non poteſt quanto in pretio ſinceriſſima ejus in rebus Theologicis doctrina ſemper ſit in Eccleſiâ habita. Quem omnes Theologorum Academiæ tanquam Principem, ac Parentem Theologiæ meritò venerantur, & laudant.

Ità res habet; nulla eſt enim in orbe Academia, quæ ſi in alicujus S. Doctoris verba juret, D. Thomam in Patronum & Magiſtrum non elegerit.

AVTHORITAS

DOCTRINÆ DIVI THOMÆ IN ECCLESIA:

Ex ſtatutis ordinum Religioſorum.

Refertur in vita S. Bernardi lib. 2. cap. 7. quòd vnum ex argumentis, quibus demonſtrabat Innocentium II. eſſe verum Papam, & Petrum Leonis Antipapam, erat quòd Religio Camaldrenſis, & Carthuſienſis, & Cluniacenſis, & Grandimontenſis, & Ciſtercienſis, & Præmonſtratenſis, aliaque innumerabilia ſeruorum, & ancillarum Dei Collegia Innocentium vt verum ſummum Pontificem agnoſcebant. Simile argumentum habemus, & quidem maximi momenti, pro veritate, & ſecuritate doctrinæ D. Thomæ, cùm (vt patet ex Conſtitutionibus hîc relatis) eam ſequantur quindecim ex celebrioribus religioſis ordinibus; innumeri quoque particulares Doctores ipſam amplectantur; & omnes quotquot ſunt in Eccleſia fideles maximè venerentur.

ORDO PRÆDICATORVM.

In ſuis Conſtitutionibus diſtinct. 2. cap. 14. littera C.

DIſtrictè injungimus Lectoribus omnibus, & ſublectoribus, vt præſtantiſſimam noſtri Angelici Doctoris S. Thomæ doctrinam ſemper legant, diſcant, & doceant, & iuxtà eam omnia quæſita, & diſputata determinent, & definiant, ſuoſque diſcipulos ipsâ erudiant, & faciant, vt ſtudentes in eam toto animi impetu dili-

generet incumbant. Eſt enim excellentiſſima hæc doctrina, ſana præ cæteris, culta à doctioribus viris, ordini noſtro vtilis, ſalutaris vniuerſæ Eccleſiæ, & toti terrarum orbi admirabilis, ac denique Chriſti ſaluatoris noſtri judicio comprobata Lectores ergo atque ſtudentes eam in lectionibus, atque diſputationibus non prætermittant, ſed in ea verſentur, eamque explicent, & adhibeant: ipſi denique in fine ſuarum diſputationum, rationibus contrariis ſolutis, ac fractis, firmiſſimè adhæreant. Strictè prohibentes ne fratres legendo, determinando, reſpondendo aſſerere audeant ex propria ſententia oppoſitum eius, quod communi omnium judicio creditur aſſertum eſſe à ſanctiſſimo Præceptore.

Videatur etiam quod diximus in Præfatione ex vltimo Capitulo Generali eiuſdem noſtri ſacri Ordinis.

RELIGIO S. AVGVSTINI.

Congregatio S. Saluatoris Lateranenſis Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini in ſuis Conſtitutionibus part. 2. c. 11. de litterarum ſtudiis pag. 188.

Portò Lectores certam methodum in legendo obſeruent: in primis in ſacra Theologia viam D. Thomæ ſequendam præcipimus, quæ cæteris Scholaſticorum viis ordine doctrinæ, facilitate, integritate, & ſoliditate meritò præferri debet.

Et ibidem pag. 127. Si ambo Theologi ex noſtris haberi non poteriint, ſaltem alter ſit ex noſtris, alter verò ex ordine D. Dominici, vel ex alio, qui viam D. Thomæ Aquinatis ſequatur, quam in noſtris ſcholis ſequendam fore mandamus.

Gallicana Congregatio Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini in ſtatuto, cuius hic eſt extraitum authenticum e Gallico idiomate latinè fideliter redditum, ſic habet.

Capitulum generale Canonicorum Regularium S. Auguſtini Congregationis Galliæ Congregatum in Abbatia ſanctæ Genouefæ Pariſiis menſe Septembri anni 1650. ſtatuit vt in Scholis Theologiæ dictæ Congregationis Legatur S. Thomæ doctrina pura.

Religioſi Auguſtiniani in ſuis conſtit. parte 5. capite 2. de Officio & authoritate Magiſtri Regentis.

Vt autem vniformitas quoad doctrinam quemadmodum quoad alia in ordine noſtro cuſtodiatur: Volumus vt Magiſtri Regentes in lectionibus, & determinationibus diſputationum ſequi, & tueri debeant ſanam, & Catholicam doctrinam fundatiſſimi Doctoris noſtri B. Ægidij Romani quondam noſtri ſacri Ordinis Generalis. Vbi verò eius ſcripta non reperiuntur, ex D. Thomæ Aquinatis doctrina ſuppleatur.

Fuit autem Ægidius Romanus Generalis Ordinis S. Auguſtini, & Archiepiſcopus Bituricenſis, ac Cardinalis, quondam diſcipulus, auditor, & Amanuenſis S. Thomæ, eiuſque doctrinæ ſectator, ac propugnator acerrimus, pro cuius doctrina defenſione librum edidit, cui titulus eſt, defenſorium aduerſus corruptorem, ſeu impugnantem doctrinam D. Thomæ.

Hæc refert celeberrimus huius ſeculi Thomiſta P. Gonet initio ſui clypei Theologiæ Thomiſticæ contra nouos eius impugnatores.

ORDO CARMELITARVM.

Carmelitæ excalceati in conſt. part. 2. cap. 4. num. 6.

Lectores Theologiæ operam dabunt ſacram doctrinam à ſanctis Patribus, præcipuè à D. Thoma traditam edocere. idemque Lectores artium obſeruent. Sin minùs ab officio Lectorum priuentur.

Ità referunt celeberrimi Thomiſtæ Carmelitæ Excalceati Complutenſes initio, ut curſus Piloſophici.

Eadem ſacra Religio ſuos filios ad amplectendam eiuſdem S. Thomæ doctrinam his verbis hortatur

Qui ſtudii ſacræ doctrinæ fontis ſitit habere puritatem, qui inuiolatæ veritatis dulcedine paſci deſiderat, qui ſplendorem veræ fidei vult reſpicere, qui prauorum dogmatum leuitates, & errores vult euitare, ac lumen cœleſtis gloriæ reſpicere, reſpiciat, & ſequatur Angelicum Doctorem, doctrinam Angelicam S. Thomæ.

Refert P. Ioannes a S. Maria in vita S. Thomæ cap. 24.

In Conſtitutionibus eorundem fratrum diſcalceatorum Congregationis Italicæ, & Gallicæ part. 2. capit. 15. de litterarum exercitiis.

Prælectores, cæterique fratres vniuerſi

opiniones malè fundatas, & nouitatem præſeſcientes deponant, & ſancti Thomæ doctrinam tam in Philoſophicis, quàm in Theologicis ſequantur, & quæ in ſumma docuit præferant iis, quæ alibi tradidit.

Et ibid. num 5. Philoſophiæ Lector tam in Logica, quàm in Phyſica, & Metaphyſica doctrinam D. Thomæ amplectatur; itaut contrà eius doctrinam nihil affirmet. Præleget authorem Thomiſtam à Præpoſito, vel Prouinciali deſignandum.

Refert P. Genet initio ſui Clypei. hæc autem ſtatuta ità fideliter vbique obſeruant iidem Carmelitæ Excalceati, vt D. Thomæ doctrinam non minori zelo in ſuis omnibus operibus explicent & defendant, ac ipſi Religioſi noſtri Ordinis Prædicatorum; vt videre poteſt in Complutenſibus, Salmanticenſibus, Philippo à Sanctiſſima Trinitate, & aliis pluribus.

Conſtitutiones obſeruantiæ Carmelitanæ ab Vrbano VIII. Et Innocentio X. confirmatæ part. 1. de ſtudiis cap. 21. num. 15.

Conſtituentur Lectores &c. Manè vnus, & alter à prandio legat; itaut intra triennium tota D. Thomæ ſumma perlegatur.

Num. 17. Lectores Theologiæ, quoad ſpectat ad D. Thomam, quantùm in ipſis erit, illius doctrinam amplectantur, cum interpretatione Doctorum Ordinis noſtri.

Extractum ex ipſo lib. conſt. impreſſo Pariſiis apud Ioſephum Cotereau an. 1650.

ORDO S. BENEDICTI.

D. Thomas primis olim pietatis, & ſcientiæ documentis imbutus fuit à RR. Patribus Benedictinis in Monaſterio montis Caſſini, quibus modò cum multo fœnore reddit, quod accepit: dum Congregatio Caſſinenſis ipſius doctrinam tam in Philoſophia, quàm in Theologia ex ſpeciali ſtatuto amplectitur; vt ita quaſi ad litteram verificetur illud Thomæ, quod (vt conſtat ex dictis ſuprà) ab eodem Angelico Præceptore diuino monitu fuit aſſumptum, Rigans montes de ſuperioribus ſuis &c.

Nondum recuperare potuimus ſtatutum illud Congregationis Caſſinenſis, ſed ſolummodo aliud, quod fecit Congregatio ſancti Mauri in Gallia extractum ex libro impreſſo iuſſu Capituli Generalis anno 1654. cuius titulus eſt, Regula pro lectoribus, & ſcholaribus Monachis congregationis S. Mauri Ordinis S. Benedicti.

Lectores Theologiæ erga D. Thomam ſint ita affecti, vt eius doctrinam maximi faciant, & quoad fieri poteſt ſequantur, vel benignè interpretentur.

Profeſſores huius ordinis, quos nouimus, non minùs fideliter D. Thomam ſequuntur quàm ipſimet noſtri Thomiſtæ.

ORDO REDEMPTIONIS CAPTIVORVM.

Regalis Ordo B. Mariæ de mercede Redemptionis Captiuorum in compendio Regulæ, & Conſtitutionum linguâ Hiſpanicâ edito, in verbo doctrina titulo 5 ſequens præceptum ſuis Religioſis fecit.

Ad aſſequendos Religionis gradus legi debet doctrina S. Thomæ, prout explicatur à noſtro RR. Magiſtro Zumel, ita præcipitur in virtute obedientiæ, & ſtatuitur à tribus continuis Generalibus Capitulis.

Refert idem Genetus ibidem. fuit autem prædictus Magiſter Zumel ità fidelis interpres, & diſcipulus D. Thomæ ac vllus alius Thomiſta, vt patet ex omnibus ipſius commentariis in ſummam eiuſdem Angelici Præceptoris.

Idem ſacer Ordo iterum ſic ſtatuit.

Lectores noſtri ſacram doctrinam à S. Thoma traditam edoceant, & obſeruent; ſin minùs ab officio Lectorum priuentur.

Refert Ioannes à S. Maria in vita S. Thomæ cap. 24.

ORDO MINIMORVM.

In Capitulo Generali RR. PP. Minimorum Barcinonæ celebrato anno 1661. die 29. Maij ſic habetur ſeſſ. vlt. n. 48.

Iterum in locum Capituli pro hac vltima ſeſſione ſe receperunt Patres, in qua aliqua decernere ſtatuerunt, quæ ad Religionis commodum maximè conducere viſa ſunt. Et inprimis ſtatuerunt Lectores noſtri ordinis veridicam, & ſecuram Doctoris Angelici D. Thomæ doctrinam ſequi debere, quos ſtudio, quo poſſunt majori, cohortantur, eiſque imperant, vt à ſcopo tanti Doctoris nunquam diſcedant.

Extractum ex Digeſto Capitulorum Generalium impreſſo Romæ typis Reuerendæ Cameræ Apoſtolicæ an. 1664.

Omnes, quotquot nouimus, huius ordinis Profeſſores non minori zelo doctrinam Angelici noſtri Doctoris tuentur, quàm ipſimet Religioſi noſtri.

ORDO S. FRANCISCI.

Non deſunt ex RR. Patribus Capucinis & tertiariis, qui fideliter ſequantur Doctorem Angelicum D. Thomam; & licet RR Patres Minores Conuentuales, & etiam obſeruantes teneantur ſequi Doctorem ſubtilem Scotum, vt tamen debitam D. Thomæ reuerentiam defferrent, ſic illis praſcriptum fuit in Capitulo generaliſſimo.

Præcipimus omnibus Fratribus noſtri Ordinis, ſub pœna priuationis Officiorum, & aliis infligendis arbitrio Superiorum; ne deinceps in controuerſiis Scholaſticis, verbo, aut ſcripto taxent minùs reuerenter, notis, cenſuris, & exaggerationibus opiniones Angelicæ ſcholæ.

Extractum ex §. 3 num 4. tabulæ celeberrimi Capituli Generalis Ordinis Minorum Romæ celebrati die 27. Maij 1651. impreſſa ibidem eodem anno.

SOCIETAS IESV.

Conſtitutionum part. 4. cap. 14 §. 1.

Generatim (vt dictum eſt cùm de Collegiis ageretur) illi prælegentur libri, qui in quauis facultate ſolidioris, ac ſecurioris doctrinæ habebuntur.

In Theologia legetur vetus, & nouum Teſtamentum, & doctrina Scholaſtica D. Thomæ.

Extractum ex lib. conſtitut. Societatis impreſſo Antuerpiæ apud Ioannem Meurſium anno 1635.

Congregatio quinta generalis decreto 56. num. 1.

Noſtri omnino S. Thomam vt proprium Doctorem habeant, eumque in Scholaſtica Theologia ſequi teneantur; tum quia Conſtitutiones eum nobis commendant part. 4. cap. 14. §. 1. & ſummus Pontifex Clemens octauus id ſe cupere ſignificauit; tum quia cùm vnius ſcriptoris doctrinam in ſocietate eligendam Conſtitutiones moneant p. 8. c. 1. litt. K. nullius hoc tempore doctrina poteſt occurrere quæ ſit eâ ſolidior, aut ſecurior, vt non immeritò S. Thomas Theologorum Princeps ab omnibus habeatur.

Ibidem num. 4. Præſcribendum videtur, vt nullus ad docendum Theologiam aſſumatur, qui non ſit verè S. Thomæ doctrinæ ſtudioſus: qui verò ab eo ſunt alieni, omnino remoueantur.

Ex libro congregationum ibidem impreſſo.

Mutius Præpoſitus Generalis epiſt. 2. ad ſuperiores Societatis de Profeſſoribus Theologiæ ſic loquitur.

Quoniam Conſtitutiones, decreta, regulas probè callent de S. Thoma ſequendo, de non prouehendis ad Cathedras, aut etiam remouendis, qui eiuſmodi doctrinam parui facere, aut cordi non habere præſeferunt, præſertim ſi nouitatum amantes deprehendantur, qui nulla ſunt ratione ferendi, reliquum mihi præterea nihil eſt, niſi vt hæc ipſa ſeruentur, vt maximi rem momenti, quàm ardentiſſimè poſſum vrgere.

Ex libro Epiſtolarum Præpoſitorum Generalium ibidem impreſſo.

CONGREGATIO
BARNABITARVM.

Manuale Regularis diſciplinæ apud Clericos Regulares S. Pauli vulgò Barnabitarum in v. ſtudia litterarum num. 22.

Ne in ſpirituali progeſſu ſtudio applicati tepeſcant occaſione litterarum, recitent ad præſcriptum tabellæ ſtatas preces ad B. Virginem, S. Paulum, & S. Thomam decretis diebus 2. & 4. feria, & Sabbatho.

Num. 31. Theologis ſufficiat S. Thomas cum vno interprete.

Num. 44. in Theologia ſectentur S Thomam pluribus in vnum articulis breuitatis ergo contractis.

Num. 49. Breuitati conſulent, potius ad textum S Thomæ remittant.

Extractum ex eodem manuali impreſſo Mediolani apud Ludouicum Montiam an. 1650.

CONGREGATIO
RR. PP. ORATORII.

In ſtatutis Congregationis Generalis celebratæ Pariſiis an. 1675. ibid. Gallico idiomate impreſſis apud Petrum le Petit. ſeſſ. 21. ſic habetur.

Renouando ſtatuta Congregationis vndecimæ ſeſſ. 7. & duodecimæ ſeſſ. 8. Congregatio decernit, vt noſtri Profeſſores Theologiæ doceant doctrinam S. Auguſtini & S. Thomæ tanquam ſolidiorem, & magis vniuerſaliter in Eccleſia receptam, & vt in exponendo S. Thoma ſint conformes alicui ex præcipuis ipſius interpretibus, quales ſunt Capreolus, Eſtius, Syluius, Ioannes à S. Thoma, & Gonetus.

noſtri quoque Profeſſores Philoſophiæ docebunt doctrinam S. Thomæ, quantùm fieri poterit, prout explicatur à præcipuis eius commentatoribus, vt complutenſibus, Ioanne à S. Thoma, & Philippo à ſancta Trinitate.

CONGREGATIO
Doctrinæ Christianæ.

Capitulum Generale RR. Patrum Doctrinæ Chriſtianæ præcepit R. Patri Camblat, vt Theologiam ederet iuxtà mentem Angelici Doctoris, quod & præſtitit imprimendo egregias Inſtitutiones Angelicæ Theologiæ Pariſiis apud Ægidium Blaizot anno 1663. *quarum Præfatio ſic incipit.*

Iuſſus à Venerabili noſtro Capitulo Generali in publicum dare opus ad Theologiam Angelicam, quia omnium ſaniſſimam tutiſſimamque, commodè ſimul & citè addiſcendam appoſitum &c.

Ibidem ait. Auſim aſſerere ex omnibus, qui eam ingenuè ſectantur, ac profitentur, vix vlli magis, quàm mihi illius ſtudium, & authoritatem placuiſſe.

Quod eſſe veriſſimum conſtat ex omnibus huius authoris operibus, in quibus doctrinam D. Thomæ eo zelo explicat, & defendit, quo maior in nullo Thomiſta reperiri poteſt.

Omnia Doctorum Encomia, quibus Doctrina D. Thomæ celebrata fuit, integro volumine comprehendi non poſſent, vnde Cardinalis Baronius in ſcholijs ad Martyrologium Romanum 7. die Martis, qua eſt D. Thomæ ſacra, ait.

Vix quiſquam enarrare ſufficeret quot vir ſanctiſſimus, atque eruditiſſimus Theologorum præconiis celebretur: quantumque ejus illibatæ doctrinæ à ſanctis Patribus in ſacro-ſancto Æcumenico Concilio cõſidentibus fuerit acclamatum: iureque optimo ob eam cauſam à ſanctiſſimæ memoriæ Pio V. Romano Pontifice inter celebriores Doctores Eccleſiæ fuit adnumeratus, dum huius diei celebritatem iiſdem ſacris ſolemnibus persgi voluit, quibus Bonifacius VIII. Papa ſanctorum quatuor Doctorum Gregorij, Ambroſij, Auguſtini & Hieronymi feſtiuitates celebrandas conſtituit.

Denique ipſi etiam hæretici omnes agnoſcunt, & reformidant hanc ſummam doctrinæ D. Thomæ in Eccleſia authoritatem: quod pluribus exemplis oſtendi poſſet. Sufficiat illud vulgatiſſimum Buceri hæreſiarchæ huius temporis, qui ſolebat dicere, Tolle Thomam, & diſſipabo eccleſiam.

Finem facimus cum his egregiis verbis R. P. Gonet in præfatione ſui Clypei.

O fœlicem Diui Thomæ ſcholam! cui etiamſi erraret, poſt tot commendationes, poſt tot Oracula, ipſe error, ſi ita loqui fas eſt, ſecurus fieret. Illud enim audacter ſibi poſſet aſſumere, quod olim de ipſa Religione loquens, non minùs audacter, quàm piè ac verè dicebat Richardus à S. Victore, *Domine ſi error eſt quod credimus, à te decepti ſumus*: eam enim doctrinam amplexi ſumus, eam ſequimur, quæ tibi probata eſt, & à te ſæpiùs commendata. Verùm nihil ipſi de errore, nihil de falſitate metuendum eſt, quam veritatis Magiſter, quam veritas ipſa commendat. nam vt ait D. Hilarius, *non illudit nos per falſa qui veritas eſt.*

MODVS LEGENDI CITATIONES
OPERVM D. THOMÆ.

Omnia D. Thomæ opera viginti tribus voluminibus continentur.

PRæcipuum ſancti Doctoris opus eſt ſumma Theologiæ, quam diuiſit in tres partes, ſecunda pars propter ſuam prolixitatem fuit ſubdiuiſa in duas, quarum altera dicitur 1. 2. ideſt prima pars ſecundæ partis, altera 2. 2. ideſt ſecun-

da pars ſecundæ partis. Quælibet pars ſubdiuiditur in quæſtiones, & quæſtiones in articulos, in quibus hic ordo ſeruatur. ſtatim proponuntur argumenta aduerſæ ſententiæ; poſtea ſuam ſententiam incipit probare D. Thomas dicendo, *ſed contra eſt*, & hoc vocatur *argumentum ſed contrà*; deinde reſoluit difficultatem, *Reſpondeo dicendum, &c.* Et quia hæc reſolutio eſt in medio, dicitur *corpus articuli*; tandem ſoluit argumenta ab initio propoſita.

Sic igitur legendæ ſunt citationes ex hac ſumma.

1.p. quæſt.10.a.3. in c. ideſt in prima parte ſummæ Theologiæ, quæſtione decima, articulo tertio, in corpore articuli.

1.2.q. 20. a. 5. in ſed contra, ideſt in prima ſecundæ, quæſt. 20. art. 5. in argumento ſed contrà. 2.2.q.30.a.10.ad.1. id eſt in ſecunda ſecundæ, quæſtione trigeſima, articulo decimo in reſponſione ad primum argumentum.

Aliam ſummam compoſuit D.Thomas, pro defenſione fidei Catholicæ contra gentiles, quæ diuiditur in quatuor libros, & quilibet liber ſubdiuiditur in capita.

4. cont. gen. c. 30. id eſt in ſumma contra gentiles, lib. 4. cap.30.

Petrus Lombardus Epiſcopus Pariſienſis vulgo dicitur Magiſter ſententiarum, eo quod in quatuor Theologiæ libris collegit ſententias SS Patrum: Doctor Angelicus duo edidit commentaria in huiuſmodi libros: Magiſter quidem ſententiarum ſubdiuidit libros in diſtinctiones: commentaria verò D. Thomæ continent expoſitionem litteræ, ſiue textus, quæſtiones, & articulos, & quandoque etiam illi articuli in quæſtiunculas ſubdiuidũtur. Primum ſcriptum ſuper ſententias ſic citatur 4. l. d.8 q.1. a.1. qu.2. ad 5. ideſt in commentariis ſuper diſtinct. 8. 4. lib. ſent. quæſt.1.art.1.quæſtiunc.2. ad 5. 4. d.8. in exp.litt. vel tex. ideſt 4.ſent. diſt.8. in expoſitione litteræ, vel textus.

Secundum ſcriptum ſententiarum, quia dicatum fuit Cardinali Hannibaldo, ſic ſolet citari 4. ad Hann. diſt.8. q 2. a.4. ideſt in ſecundo ſcripto ſuper ſententias ad Hannibaldum, quarto libro, diſt.8. qu.2.art.4.

Doctor Angelicus morte præuentus ſuam Theologiæ ſummam abſoluere non potuit: diſcipuli eius ſupplementum fecerunt ex quarto libro primi ſcripti ſententiarum, circa partes pœnitentiæ, ſacramenta Extremæ Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij, ac circa ſuffragia, aliaque ſimilia. Sed quia bre-

nitatis cauſâ plura prætermiſe-runt, nos autem in hoc opere omnia integrè referimus: ideo in citationibus, quæ huiuſmodi materias concernunt, non attendimus ad hoc ſupplementum, ſed ad illum quartum librum.

Quodlibeta D.Thomæ, ſiue quæſtiones eius quodlibetales ſubdiuiduntur in articulos: opuſcula ferè omnia ſubdiuiduntur in capita. quodl. 1. a.3. opuſc.2.c.5.ideſt in quodlibeto 1. art.3. in opuſc.2. cap.5.

In nouiſſima impreſſione Pariſienſi aliter diſpoſita ſunt quodlibeta, & opuſcula, quàm in aliis; ſed quia ordo veterum impreſſionum viſus eſt clarior, ipſum ſecuti ſumus in citationibus: qui tamen non habent niſi Pariſienſem, eas inuenire facilè poterunt; quia hæc pariſienſis impreſſio indicat tam veterem quàm nouam diſpoſitionem, vt videri poteſt initio vtriuſque tomi quodlib.& opuſc.

Quæſtiones diſputatæ continent præcipue quæſtiones de potentia Dei, de malo, de virtutibus, & de veritate, quæſt.2. de poten. a. 4. id eſt in quæſtionibus diſputatis, quæſt. 2. de potentia Dei art. 1. qu. de virt. ideſt quæſtione de virtutibus, &c.

Omnia in ſcripturam commentaria diſtinguuntur per lectiones: vnde ita citantur, ad Rom. c. 4. lect. 3. ideſt in lectione tertia ſuper caput quartum epiſtolæ ad Romanos. in expoſitione autem continua, quam fecit ſanctus Doctor ſuper Euangelia, & quæ nuncupari ſolet catena aurea, non eſt alia diſtinctio quàm ipſius ſcripturæ: vnde ita citatur, cat. au. Lucæ 4. ideſt in catena aurea ſuper cap.4.D.Lucæ.

Ariſtotelis libri diuiduntur, vel in capita, vel in textus iuxtà varias impreſſiones; commentarij D.Thomę ſuper ipſos, diuiduntur in lect. 1. ethic. c.2. lect. 4. ideſt in lect.4. ſuper c.2. lib. 1. ethic. 1. polit. text. 2. lect. 2. ideſt in lect.2. ſuper text.3. 1.lib. politicorum.

Sermones ſiue de tempore, ſiue de ſanctis citantur iuxta ſuos titulos.

MORALIS

MORALIS D. THOMÆ

ABBAS.

Qu. 1. an benedictio, ſeu conſecratio Monachi, vel Abbatis, aut etiam regis ſit Sacramentum.

RESPONDET D. Thomas, dicendum quòd non omnis benedictio quæ adhibetur homini vel conſecratio, eſt Sacramentum; quia & Monachi, & Abbates benedicuntur, & tamen illæ benedictiones non ſunt Sacramenta: & ſimiliter nec regalis inunctio; quia poſt hujuſmodi benedictionem non ordinantur aliqui ad diſpenſationem diuinorum Sacramentorum, ſicut per benedictionem ordinis. 4. *ſent. diſtinct.* 24. *qu.* 1. *artic.* 1. *quæſtione.* 3. *ad* 3.

Qu. 2. vtrum in illa conſecratione conferatur gratia: & cur D. Dyoniſius lib. 6. eccleſ. Hyerarchia cap. 6. inter Sacramenta enumerat monaſticam conſummationem, ſiue conſecrationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad quamlibet eminentiam ſtatus datur aliqua ſanctificatio, cùm ſit ibi neceſſarium ſpeciale auxilium gratiæ; ſicut in conſecratione Regum, & Monachorum, & Monialium: & ideo ſunt actiones hierarchicæ; & propter hoc Dyoniſius de eis determinat; non tamen habent rationem Sacramenti, ſed ſolùm illa eminentia, per quam homo efficitur Sacrorum diſpenſator. 4. d. 2. q. 1. a. 2. ad 9.

Qu. 3. vtrum Abbas ex diſpenſatione ſummi Pontificis poſſit confirmare, & ordines conferre.

Reſpondetur infra v. *confirmatio qu.* 12. *& v. ordo qu.* 48.

Quæritur 4. an Monachus teneatur obedire abbati potiùs quàm Epiſcopo.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd Monachus magis tenetur obedire Abbati quàm Epiſcopo in illis, quæ ad ſtatuta regulæ pertinent: in his autem, quæ ad diſciplinam eccleſiaſticam pertinent, magis tenetur Epiſcopo; quia in his Abbas eſt Epiſcopo ſuppoſitus. 2. *ſentent. diſtinct.* 44. *qu.* 2. *art.* 4. *ad* 3.

Qu. 5. quomodo teneatur Monachus obedire Abbati, Epiſcopo, ſummo Pontifici, & Deo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Monachus in his quæ ad diſciplinam regularem pertinent, plus tenetur obedire Abbati quàm Epiſcopo; in his enim ſe voto aſtrinxit Abbati: ſed in his quæ pertinent ad eccleſiaſticam ordinationem, plus tenetur obedire Epiſcopo: ſed in vtriſque plus tenetur obedire Papæ, à quo & Abbas prælationem habet, & regula firmitatem: ſuper omnes autem tenemur obedire Deo. 2. *ad hannib. d.* 45. *q.* 2. *a.* 2. *ad* 3.

Qu. 6. an ſi ſummus Pontifex eximat Abbatem, vel alios religioſos à iuriſdictione Epiſcopi, aut aliorum Eccleſiæ Rectorum, vel etiam ipſis committat ea quę pertinent ad ſalutem animarum; nedum non fiat rectoribus præiudicium, ſed potius præſtetur eis magnum beneficium.

Reſp. D Thomas, dicendum quòd præiudicium dicitur fieri alicui, quando ſubtrahitur ei aliquid, quod in fauorem eius introductum eſt, vel quod ad vtilitatem eius ordinatur: ſed ſubiectio alicuius ſubditi ad Rectorem Eccleſiæ non eſt ordinata principaliter ad vt vtilitatem præſidentium, ſed ad vtilitatem ſubiectorum, vnde Ezech. 34. dicitur. *Væ Paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos; nonne greges paſcuntur à Paſtoribus*; Et ideo nullum præiudicium fit Rectori Eccleſiæ, quando ſubditus eius ab ipſius poteſtate eximitur ſine præiudicio eius: ſicut Papa eximit Abbatem à poteſtate Epiſcopi ſine eius præiudicio, & ſimiliter Epiſcopum à poteſtate Archiepiſcopi.

Si autem ipſemet operetur in ſubditis, quæ pertinent ad ſalutem, vel alijs hoc ipſum committat, non ſolùm non facit ei præiudicium, ſed præſtat ei magnum beneficium, quod maximè acceptatur à cunctis Rectoribus, qui non quærunt quæ ſua ſunt, ſed Ieſu Chriſti: Vnde ſuper illud Num. 11. *Quid æmularis pro me?* dicit gloſſa Gregorij: *Pia mens Paſtorum, quia non propriam gloriam, ſed authoris quærit, ab omnibus vult iuuari in eo, quod facit; Fidelis enim Prædicator optat, ſi fieri valeat, vt veritatem quam ſolus loqui non ſufficit, ora cunctorum ſonent. opuſc.* 19. *contrà impugnantes Religionem cap.* 4.

ABBATISSA.

Quæritur 1. vtrum Abbatiſſæ poſſint aliquam ſpiritualem iuriſdictionem habere.

Reſpondet D. Thomas de Abbatiſſis loquens: dicendum, quòd mulier ſecundùm Apoſtolum eſt in ſtatu ſubjectionis; &

ideo ipſa non poteſt habere aliquam juriſdictionem ſpiritualem; quia etiam ſecũdùm Philoſophum in 8. ethic. *corruptio vrbanitatis eſt, quando ad mulierem peruenit dominium*: vnde mulier non habet neque clauem ordinis neque clauem juriſdictionis; ſed mulieri committitur aliquis vſus clauium, ſicut habere correptionem in ſubditas mulieres, propter periculum cohabitationis, quod imminere poſſet, ſi viri mulieribus cohabitarent. 4. *ſent. diſtinct.* 24. *qu.* 1. *artic.* 1. *quaſt.* 3. *ad* 4.

Qu, 2. vtrum Abbatiſſæ habeant poteſtatem clauium Eccleſiæ.

Reſp. D. Thomas dicendum, quòd non habent claues ad aperiendum regnum cœlorum, ſed actum ſimilem actui clauium; ſcilicet in correctione temporali, & diſciplina ſuarum Monialium, propter periculum cohabitationis virorum inter eas. 4. *ad hannib. diſt.* 19. *a.* 1. *ad.* 3.

Qu. 3. cur Abbatiſſæ non habent prælationem niſi quaſi ex commiſſione, & vtrum poſſint temporaliter dominari.

Reſp. D. Thomas, de Abbatiſſis dicitur, quòd non habent prælationem ordinariam, ſed quaſi ex commiſſione propter periculum cohabitationis virorum ad mulieres. Delbora autem præfuit in temporalibus, non in Sacerdotalibus; ſicut & nunc mulieres poſſunt temporaliter dominari. 4. *ſent. d.* 25. *q.* 2. *a. p. quæſt.* 1. *ad* 3.

Qu. 4. an ſit inordinatum, quod iuuenculæ fiant Abbatiſſæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd inordinatum eſt, quòd nimis iuuenculæ fiant Abbatiſſæ. ſed tamen non eſt tanta diligentia Eccleſiæ in eis, quæ ſunt incluſæ, vt in eis, quæ ſunt liberæ. *pri. ad Timoth. cap.* 5. *lect.* 2.

ABORSVS.

Quær. 1. quis dicatur fœtus abortiuus.

Reſp. D. Thomas, abortiuus dicitur aliquis fœtus, vel quia naſcitur extra tempus debitum, vel cum violentia educitur, vel quia non perducitur ad debitam quantitatem. *ad Corinth.* 15. *lect.* 1.

Quæri. 2. quantum ſit peccatum aborſus; & vtrum irregularitatem inducat.

Reſp. D. Thomas, hoc peccatum quamuis ſit graue, & inter maleficia computandum, & contra naturam; quia etiam beſtiæ fœtus expectant; tamen eſt minus quàm homicidium; quia adhuc poterat alio modo impediri cõceptus. Nec eſt iudicandus talis irregularis, niſi iam formato puerperio aborſum procuret. 4. *ſent. d.* 31. *in expoſitione textus.*

Quæritur 3. an ſit periculum aborſus in acceſſu ad mulierem grauidam: & vtrum talis acceſſus ſit ſemper mortale peccatum: & quomodo intelligi debeat D. Hyeronimus lib. 1. contra iouinianum dicens: qui dicunt ſe cauſâ humani generis vxo-

ribus iungi, imitentur ſaltem pecudes; & poſtquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores ſe vxoribus exhibeant, ſed maritos.

Reſpondet D. Thomas: quamuis matrix poſt imprægnationem claudatur, tamen ex delectatione, vt ait Auicenna, mouetur, & aperitur; & ex hoc imminet periculum aborſus: & ideo Hyeronimus vituperat acceſſum viri ad vxorem imprægnatam; non tamen ita quòd ſemper ſit peccatum mortale, niſi fortè quando probabiliter timetur de periculo aborſus. 4. *ſent. diſt.* 31. *in expoſit textus.*

Qu. 4. quandonam perficiatur conceptio prolis ſiuè maris ſiuè fœminæ.

Reſp. D. Thomas, maris conceptio non perficitur, niſi vſque ad quadrageſimum diem, vt Philoſophus in 9. *de animalibus*, dicit; fœminæ autem vſquè ad nonageſimum; ſed in Completione corporis maſculi videtur Auguſtinus ſuperaddere ſex dies, qui ſic diſtinguuntur ſecundùm eum *in epiſt. ad Hiero.* ſemen primis ſex diebus habet quaſi lactis ſimilitudinem, nouem diebus vertitur in ſanguinem, deinde duodecim diebus ſolidatur; octodecim diebus formatur vſque ad perfecta membrorum lineamenta: & hinc iàm reliquo tempore vſque ad tempus partus magnitudine augetur: vnde verſus.

Sex in lacte dies, ter ſunt in ſanguine terni.
Biſſeni carnem, ter ſeni membra figurant,

3. *ſent. diſt.* 3. *quæſt.* 5. *art.* 2. *in corp.*

Summus Pontifex Sixtus 5. in Bulla 87. ſtatuit omnes aborsum procurantes ſiue fœtus fuerit animatus, ſiue inanimatus, eaſdem pœnas incurrere ac veros homicidas: ſed Gregorius 14. in Bulla 8. quamuis abortum voces grauiſſimum ſcelus, & nefarium flagitium, prædictas tamen pœnas reducit ad terminos iuris communis, in quo abortus crimen non habetur pro homicidio, niſi quando fœtus eſt animatus.

ABSOLVTIO.

Quær. 1 quotuplex poteſtas requiratur in abſolutione à peccato.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ad abſolutionem à peccato requiritur duplex poteſtas, ſcilicet poteſtas ordinis, & poteſtas iuriſdictionis, prima quidem poteſtas eſt æqualiter in omnibus Sacerdotibus, non autem ſecunda; & ideo vbi Dominus Ioannis 20. dedit omnibus Apoſtolis communiter poteſtatem remittendi peccata, intelligitur de poteſtate, quæ conſequitur ordinem, vnde & Sacerdotibus quando ordinantur illa verba dicuntur.

Sed Petro dedit ſingulariter poteſtatem remittendi peccata Matthei 16. vt intelligatur, quod ipſe præ alijs habet poteſtatem iuriſdictionis, poteſtas autem ordinis quantùm eſt de ſe, ſe extendit ad omnes abſoluendos: & ideo indeterminatè Dominus dixit, quorum remiſeritis peccata; intelligens tamen, quòd vſus illius poteſtatis eſſe deberet præſuppoſitâ

poteſtate Petro collata ſecundùm ipſius ordinationem. *4. ſent. d. 19. q. 1. ar. 3. quæſt. 1 ad 1.*

Qu. 2. vtrum abſolutionis forma conſiſtat in his verbis, ego te abſoluo.

Reſp. D. Thomas, hoc Sacramentum pœnitentiæ, non conſiſtit in conſecratione alicuius materiæ, nec in vſu alicuius materiæ ſanctificatæ, ſed magis in remotione cuiuſdam materiæ ſcilicet peccati, prout peccata dicuntur eſſe materia pœnitentiæ: talis autem remotio ſignificatur à Sacerdote, cùm dicitur, *Ego te abſoluo*; nam peccata ſunt quædam vincula ſecundùm illud prouerb. 5. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum quiſque conſtringitur*; vnde patet, quòd hæc eſt conueniens forma huius Sacramenti, *Ego te abſoluo*, *3. p. q. 84. ar. 3. in corp.*

Quær. 3. quare Sacerdos magis vtatur his verbis, Ego te abſoluo quàm alijs, & vtrum neceſſaria ſint hæc verba, in nomine Patris, &c.

Reſp. D. Thomas, ideo Sacerdos potiùs dicit, *Ego te abſoluo*, quàm *ego tibi peccata remitto*, quia hoc magis congruit verbis, quæ Dominus dixit virtutem clauium oſtendens, per quas Sacerdotes abſoluunt; quia tamen Sacerdos, ſicut miniſter abſoluit, cõuenienter apponitur aliquid, quod pertineat ad primam authoritatem Dei, ſcilicet, vt dicatur, *Ego te abſoluo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, vel *per virtutem Paſſionis Chriſti*, vel *authoritate Dei*, ſicut Dionyſius exponit 3. cap. cæleſtis Hierarchiæ. Quia tamen hoc non eſt determinatum ex verbis Chriſti ſicut in Baptiſmo, talis appoſitio relinquitur arbitrio Sacerdotis. *3. p. q. 84. art. 3. ad tertium.*

Quæritur. 4. an manuum impoſitio requiratur in abſolutione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd impoſitio manuum in Sacramentis Eccleſiæ fit ad deſignandum aliquem copioſum gratiæ effectum, quo illi, quibus manus imponuntur, quodammodo per quandam ſimilitudinem continuantur miniſtris, in quibus copia gratiæ eſſe debet; & ideo manus impoſitio fit in Sacramento Confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritus Sancti, & in Sacramento Ordinis, in quo confertur quædam excellentia poteſtatis in Diuinis myſterijs, vnde & ſecundæ ad Timoth. pri. dicitur, *Reſuſcites gratiam Dei, quę eſt in te per impoſitionem manuum mearum:* Sacramentum autem Pœnitentiæ non ordinatur ad conſequendam aliquam excellentiam gratiæ, ſed ad remotionem peccatorum, & ideo ad hoc Sacramentum non requiritur manuum impoſitio, ſicut etiam nec ad baptiſmum, in quo tamen fit plenior remiſſio peccatorum. *3. p. q. 84. a. 4. in corp. Opuſc. 22. c. 3.*

Quæritur 5. an ſignum crucis ſit de neceſſitate abſolutionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in ſacramentis quæ perficiuntur in vſu materiæ, miniſter habet aliquem actum corporalem exercere circa eum qui ſuſcipit

Sacramentum, ſicut in Baptiſmo, & confirmatione, & extrema vnctione: ſed hoc Sacramentum non cōſiſtit in vſu alicuius materiæ exteriùs appoſitæ; ſed loco materiæ ſe habent ea quæ ſunt ex parte pœnitentis. Vnde ſicut in Euchariſtia ſacerdos ſola prolatione verborum ſuper materiam perficit ſacramentum; ità etiam ſola verba ſacerdotis abſoluentis ſuper pœnitentem perficiunt abſolutionis ſacramentum. Et ſi aliquis actus corporalis eſſet ex parte ſacerdotis neceſſarius non minùs competeret crucis ſignatio, quæ adhibetur in Euchariſtia, quàm manus impoſitio, in ſignum quòd per ſanguinem crucis Chriſti remittuntur peccata; & tamen non eſt de neceſſitate huius Sacramenti, ſicut nec de neceſſitate Euchariſtiæ. *3.p. q. 84. art. 4. ad. 3.*

Quæritur 6. an Sacerdos poſſit ſemper ſuum ſubditum abſoluere: & in quibus caſibus teneatur pœnitentem ad Superiorem remittere.

Reſp. infra v. *caſus reſeruatus.*

Quæritur 7. vtrum abſoluens à culpa, abſoluat etiam à pœna annexa ſiue irregularitatis ſiue excommunicationis: & cur abſolutio ab excommunicatione debet precedere abſolutionem à peccatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Pœnitentia ab omnibus defectibus culpæ liberat, non autem ab omnibus defectibus pœnæ, quia adhuc poſt peractam pœnitentiam de homicidio aliquis remanet irregularis; vnde Sacerdos poteſt de crimine abſoluere, & pro pœna amouenda ad ſuperiorem remittere; niſi in excommunicatione, quia abſolutio ab ipſa debet præcedere abſolutionem à peccato; quia quamdiù aliquis eſt excommunicatus non poteſt recipere aliquod Eccleſiæ Sacramentum, *4. ſent. d. 19. q. 1. 1. 3. quæſt. 2. ad 2.*

Quæritur 8. vtrum abſolutiones, quæ fiunt in Prima & Completorio, & in Cœna Domini ſint Sacramentales

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd abſolutiones in publico factæ ſicut in Prima, in Completorio, & in Cœna Domini non ſunt ſacramentales, ſed ſunt orationes quædam ordinatæ ad remiſſionem venialium peccatorum: vnde in Sacramentali abſolutione non ſufficeret dicere, *miſereatur tui omnipotens Deus*, vel *abſolutionem, & remiſſionem tribuat tibi Deus*; quia per hæc verba Sacerdos abſolutionem non ſignificat fieri, ſed petit, vt fiat; præmittitur tamen etiam in Sacramentali abſolutione talis oratio, ne impediatur effectus ſacramenti ex parte pœnitentis, cuius actus materialiter quodammodo ſe habent in hoc Sacramento, non autem in Baptiſmo, vel Confirmatione. *3. p. q. 84. a. 3. ad 1.*

Quæritur 9. an ſolus proprius Sacerdos poſſit abſoluere.

Reſp. D. Thomas, de neceſſitate hujus Sacramenti eſt non ſolùm vt miniſter habeat ordinem, ſicut in alijs Sacramentis, ſed etiam quòd habeat juriſdictionem; & ideo ſicut ille, qui non eſt Sacerdos, non poteſt hoc Sacramen-

tum conferre, ita nec ille, qui non habet jurisdictionem; & propter hoc oportet ſicut Sacerdoti, ita proprio Sacerdoti confeſſionem fieri: cùm enim Sacerdos non abſoluat niſi ligando ad aliquid faciendum, ille ſolus poteſt abſoluere, qui poteſt per imperium ad aliquid faciendum ligare. 4. *ſent. d. 17. q. 3. a. 4. quæſt. 4. in corp.*

Qu. 10. quis intelligatur nomine proprij Sacerdotis.

Reſpondetur v. *Priuilegium.*

Quæritur 11. vtrum in neceſſitate quilibet Sacerdos poſſit quemlibet abſoluere à quolibet peccato, & ab excommunicatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quilibet Sacerdos quantùm eſt de virtute clauium habet poteſtatem indifferenter in omnes, & quantùm ad omnia peccata, ſed quòd non poſſit omnes ab omnibus peccatis abſoluere, hoc eſt quia per ordinationem Eccleſiæ habet jurisdictionem limitatam, vel omnino nullam habet; ſed quia neceſſitas legem non habet, ideo quando articulus neceſſitatis imminet, per Eccleſiæ ordinationem non impeditur quin abſoluere poſſit, ex quo habet claues, etiam Sacramentaliter, & tantùm conſequitur ex abſolutione alterius, ſicut ſi à proprio Sacerdote abſolueretur.

Nec ſolùm à peccatis poteſt tunc à quolibet Sacerdote abſolui, ſed etiam ab excommunicatione à quocunque ſit lata; quia hæc abſolutio etiam ad jurisdictionem pertinet, quæ per legem ordinationis Eccleſiæ coarctatur. 4. *ſent. d. 20. q. 1. a. 1. quæſt. 2. in corp.*

Qu. 12. in quo ſenſu verum ſit quod Magiſter dixit 4. ſentent. diſt. 20. presbyter inconſulto Epiſcopo non debet pœnitentem reconciliare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd verum eſt in caſibus Epiſcopo reſeruatis, extra articulum neceſſitatis: in neceſſitatis autem articulo, in iis & in aliis inconſulto Epiſcopo, & proprio Sacerdote poteſt pœnitentem abſoluere. 4. *ad hannib. d. 20. a. 2. ad 1.*

Quæritur 13. vtrum abſolutus in articulo neceſſitatis ab alio Sacerdote debeat ad proprium poſtea recurrere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non oportet eum recurrere ad proprium Sacerdotem, vt iterum à peccatis ſoluatur, à quibus in articulo mortis abſolutus eſt, ſed vt innoteſcat ei, quòd eſt abſolutus: nec ſimiliter oportet, quòd abſolutus ab excommunicatione ad judicem vadat, qui aliàs abſoluere potuiſſet, abſolutionem petens, ſed ſatisfactionem offerens. 4. *ſent. d. 20. q. 1. a. 1. quæſt. 2. ad 2.*

Quæritur 14. vtrum abſolutio mali Sacerdotis teneat, etiam ſchiſmatici, & hæretici.

Reſponſio videatur infra v. *Sacramentum qu. 14. & ſequent.*

Quæritur 15. vtrum aliquis poſſit ſeipſum abſoluere, vel ſuperiorem, vel æqualem, à peccatis mortalibus, aut venialibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd abſolutio & ligatio in foro confeſſionis eſt quoad Deum tantùm, apud quem aliquis alio inferior redditur per peccatum; ſed excommunicatio eſt in Iudicio exteriori, in quo aliquis non amittit ſuperioritatem ex hoc ipſo quòd peccat: & tamen in foro confeſſionis aliquis non poteſt ſeipſum abſoluere, nec ſuperiorem, nec æqualem de mortali, niſi ex commiſſione ſibi facta. De venialibus autem poteſt, quia venialia ex quibuslibet Sacramentis gratiam conferentibus remittuntur, vnde remiſſio venialium ſequitur poteſtatem ordinis. *4. ſen. d. 18. q. 2. a. 3. quæſt. 1. ad 3.*

Quæritur 16. an Sacerdos poſſit abſoluere mulierem, cum qua peccauit: & quomodo intelligi debeat D. Auguſtinus in lib. de vera, & falſa pœnitentia dicens: nullus officio Sacerdotis vti debet, niſi immunis ab illis ſit, quæ in aliis iudicat.

Reſp. D. Thomas dicendum, quòd nec Sacerdos debet audire confeſſionem mulieris, cum qua peccauit, de illo peccato, ſed deberet ad alium remittere; nec illa deberet ei confiteri, ſed deberet licentiam petere ad alium eundi, vel ad Superiorem recurrere, ſi ille licentiam denegaret; tùm propter periculum; tùm quia eſt minor verecundia. Si tamen abſolueret, abſoluta eſſet: quod enim Auguſtinus dicit, quòd non debet eſſe in eodem crimine, intelligendum eſt ſecundùm congruitatem, non ſecundùm neceſſitatem Sacramenti. *4 ſent. d. 19. q. 1. ar. 3. quæſt. 2. ad 1.*

Caſus iſte in pluribus Diœceſibus iure optimo eſt reſeruatus, propter multa inconuenientia, quæ ex ipſo ſequi poſſunt.

Quæritur 17. an ſit abſoluendus, & vngendus infirmus, qui notitiam amiſit, antequam Sacerdos accedat.

Reſpondet D. Thomas, vel ſaltem Author opuſculi 65. ſi infirmus, qui petit vnctionem, amiſit notitiam, vel loquelam, antequam Sacerdos veniret ad eum, nihilominus vngat eum Sacerdos: quia in tali caſu debet etiam Baptizari, & à peccatis abſolui, *vt extra. de Bapt. & eius effect. Maiores, in prædicto opuſculo 55. de Sacramento extremæ vnctionis*

Quæritur 18. an illi, qui in articulo mortis non ſunt mentis compotes, debeant accipere pœnitentiam, & reconciliari per manuum impoſitionem, ſi prius quando compotes erant, apparuit in eis deuotio huius Sacramenti.

Reſponſio habetur infrà *v. communio qu. 28.*

Quæritur 19. an ille poſſit abſoluere, qui reuera non eſt Sacerdos, ſi ſe talem exiſtimet: & vtrum Chriſtus tunc ſuppleat huiuſmodi deffectum.

Reſponſio videatur infrà *v. Sacramentum qu. 42.*

ABSTINENTIA.

Quæritur 1. cur D. Petrus 2. ca. 1. ait: miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam.

RESp. D. Thomas, in præmiſſa authoritate Petri dicitur, in ſcientia eſſe abſtinentiam miniſtrandam

ſtrandam; vt ſcilicet homo à cibis abſtineat prout oportet, pro congruentia hominum, cum quibus viuit, & perſonæ ſuæ, & pro valetudinis ſuæ neceſſitate. 2. 2. qu. 146. artic. 1.

Quær. 2. cur ibidem Apoſtolus ſubdit : in abſtinentia autem patientiam.

Reſp. D. Thomas, quia abſtinentes, vt dicit Gregorius, de facili obtinent patientiam, ideo addit, *in abſtinentia autem patientiam.* Gloſſa : *abſtinentiam patientia ſequitur, vt qui à voluptatibus mundi ſe continet, aduerſa quoque ſuſtineat. In expoſitione illius Epiſtolæ 2. D. Petri cap.* 1.

Quær. 3. quomodo ciborum moderatio pertineat ad artem medicinæ, & ad virtutem abſtinentiæ, iuxta illud D. Auguſtini 10. confeſſ. cap. 13. ſic Deum alloquentis; hoc me docuiſti, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd moderatio ciborum ſecundùm quantitatem, & qualitaté pertinet ad artem medicinæ in comparatione ad valetudinem corporis: ſed ſecundùm interiores affectiones in comparatione ad bonum rationis pertinet ad abſtinentiam: vnde Auguſtinus dicit in lib. de q. Euãgelicis. *Non intereſt omnino* (ſcilicet ad virtutem) *quid alimentorum, vel quantum quis accipiat, dummodo id faciat pro congruentia hominum, cum quibus viuit, & perſonæ ſuæ, & pro valetudinis ſuæ neceſſitate; ſed quanta facilitate, & ſerenitate animi his careat, cùm oportet, vel neceſſe eſt carere.* 2. 2. qu. 146. art. 1. ad 2.

Quæritur 4. quomodo proſit abſtinentia ad corporis caſtigationem iuxtà illud Auguſtini de fide ad Petrum : abſtinentia Sanctorum eſt à cibo, & potu, non quia aliqua creatura Dei ſit mala, ſed pro ſola corporis caſtigatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per abſtinentiam corpus caſtigatur non ſolùm contra illecebras luxuriæ, ſed etiam contra illecebras gulæ; quia dum homo abſtinet, magìs redditur fortis ad impugnationes gulæ vincendas, quæ tantò fortiores ſunt, quantò magìs homo eis cedit. 2. 2. qu. 146. art. 2. ad 2.

Quæritur 5. quando abſtinentia ſit licita, vel illicita : & quomodo ſit ſumma medicina.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd neceſſarium dupliciter accipitur in cibis : primò ad conſeruationem vitæ, & tale neceſſarium non licet ſubtrahere per ieiunium, ſicut nec interimere ſeipſum, ſed hoc neceſſarium eſt valde modicum, quia modicis natura contenta eſt : alio modo dicitur neceſſarium ad conſeruandam valetudinem corporis, quæ quidem accipitur in duplici ſtatu.

Primò ſecundùm ſufficientiam habito reſpectu ad ea, quæ ei incumbunt ex officio, vel ex ſocietate eorum, ad quos conniuit, neceſſariò agenda; & tale etiam neceſſarium ſubtrahi non debet, hoc enim eſſet de rapina hoſtiam

ieiunij offerre, ſi aliquis propter ieiunium impediretur ab illis operibus, ad quæ aliàs obligatur, vnde Hieronymus dicit; *de rapina holocauſtum offert, qui vel ciborum nimia egeſtate manducandi, vel ſomni penuriâ, immoderatè corpus affligit:* ſi etiam ſit tanta abſtinentia, quòd homo ab operibus vtilioribus impediatur, quáuis ad ea de neceſſitate non teneatur, indiſcretum eſt ieiunium, etſi non ſit illicitum, vnde Hieronymus dicit, *rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias ſenſus integritati præfert.*

Secundò accipitur valetudo corporis ſecundùm optimam corporis diſpoſitionem; & quia caro in ſuo robore conſiſtens difficiliùs ſpiritui ſubditur, ideo neceſſarium ad valetudinem ſic acceptam, etſi licitè accipi poteſt, tamen laudabiliter ſubtrahi poteſt; & talis ſubtractio non multùm mortem accelerat, cùm corpus humanum inueniatur frequentiùs ex ſuperfluitate, quàm ex defectu mortales ægritudines incurrere: vnde etiam Galenus dicit, *ſumma medicina eſt abſtinentia.* Inueniuntur etiam ad ſenſum abſtinentes, vt frequenter diutiùs viuere, & ideo prædicta ſubtractio non poteſt dici mortis occaſio, cùm ſe habeat ad vtrumque, ſcilicet ad prolongandum, & breuiandum vitam.

Subtractio autem eius, quod non eſt neceſſarium, nec hoc, nec illo modo, eſt de neceſſitate Virtutis temperantiæ. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 3. *a.* 1. *quæſt.* 2. *ad* 3. 2. 2. *quæſt.* 141. *art.* 6. o.

Quæritur 6. qualis quantaque debeat eſſe abſtinentia: & virũ illi peccent, qui nimiâ abſtinentiâ ſe impotentes reddunt ad ſua officia exequenda.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundùm philoſophum primo politicorum cap. 1. aliter eſt iudicandum de fine, aliter de his, quæ ſunt ad finem; illud enim, quod quæritur tanquam finis, abſque menſura quærendum eſt, in his autem, quæ ſunt ad finem, eſt adhibenda menſura ſecundùm proportionem ad finem; ſicut medicus ſanitatem, quæ eſt finis eius, facit quantumcumque poteſt maiorem, ſed adhibet medicinam ſecundùm quod conuenit ad ſanitatem faciendam.

Eſt ergo conſiderandum, quòd in ſpirituali vita dilectio Dei eſt ſicut finis, ieiunia autem, & vigiliæ, & alia exercitia corporalia non quæruntur tanquam finis, quia ſicut dicitur ad Rom. 14. *non eſt regnum Dei eſca, & potus*, ſed adhibentur tanquam neceſſaria ad finem, ideſt ad domandas concupiſcentias carnis, ſecundùm illud. Apoſtoli primæ ad Corinth. cap. 9. *caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo &c.* & ideo huiuſmodi ſunt adhibenda cum quadam menſura rationis, vt ſcilicet concupiſcentia deuitetur, & natura non extinguatur, ſecundùm illud ad Rom. 12. *Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem*, & poſtea ſubdit, *Rationabile obſequium veſtrum.*

Si verò aliquis intantum virtutem naturæ debilitet per ieiunia, & vigilias, & alia huiuſmodi, quòd non ſufficiat debita opera exequi, puta Prædicator prædicare, Doctor docere, Cantor cantare, & ſic de alijs, abſque dubio peccat; ſicut peccaret vir, qui nimia abſtinentia ſe impotentem redderet ad debitum vxori reddendum. *quodl.* 5. *a.* 18.

De actu abſtinentiæ, qui eſt ieiunium, agitur infra ſuo loco.

ACCEPTIO PERSONARVM

Quæritur 1. vtrum accipere perſonam ſit conſiderare conditionem perſonæ nihil facientem ad negotium.

RESp. D. Thomas, ſciendum quòd accipere perſonam propriè eſt in aliquo negotio attendere quaſi regulam ipſius negotij conditionem perſonæ nihil facientem ad negotium, puta cùm ideò do beneficium alicui, quia eſt nobilis, ſiue pulcher; nobilitas enim, ſiue pulchritudo nihil facit ad hoc, quòd habeat beneficium.

Si verò conditio perſonæ facit ad negotium, ſic conſiderando illam conditionem in facto illo non accipio perſonam: ſicut ſi ideo do beneficium alicui, quia bonus eſt, & benè deſeruiet Eccleſiæ, quia benè litteratus, & honeſtus eſt, non ſum acceptor perſonæ: nihil ergo eſt propriè accipere perſonam, quàm conſiderare conditionem perſonæ nihil facientem ad negotium. *ad Galatas 2. lect. 2.*

Quæritur 2. in quibus rebus locum habeat acceptio perſonarum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd acceptio perſonarum locum habet in his, quæ ex debito dantur: in his verò, quæ ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio perſonarum locum non habet: non enim eſt perſonarum acceptator, qui ex liberalitate de ſuo dat vni, & non alteri; ſed ſi eſſet diſpenſator bonorum communium, & non diſtribueret æqualiter ſecundùm merita perſonarum, eſſet perſonarum acceptator. *p. 2. q. 98. ar. 4. ad 2. ad Romanos 2. lect. 2.*

Qu. 3. an, & quomodo committatur peccatum acceptionis perſonarum in collatione beneficiorum Eccleſiaſticorum.

Reſpondetur v. *beneficium Eccleſiaſticum q. 1. & ſequent.*

Quærit. 4. vtrum in exhibitione honoris, & reuerentiæ locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd honor eſt quoddam teſtimonium de virtute eius, qui honoratur, & ideo ſola virtus eſt debita cauſa honoris: ſciendum tamen eſt, quòd aliquis poteſt honorari non ſolùm propter virtutem propriam, ſed etiam propter virtutem alterius, ſicut Principes & Prælati honorantur etiamſi ſint mali inquantum gerunt perſonam Dei, & Communitatis, cui præficiuntur, ſecundùm illud Prouerb. 26. *Sicut qui immittit lapides in aceruum Mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem*; quia gentiles rationem attribuebant Mercurio, aceruus Mercurij dicitur cumulus ratiocinij, in quo mercator quandoque mittit vnum lapillum loco centum Marcarum.

Ita etiam honoratur inſipiens, qui ponitur loco Dei, & loco totius Communitatis. Et eadem ratione parentes, & Domini ſunt

honorandi propter participationem Diuinæ dignitatis, qui eſt omnium pater, & Dominus: ſenes autem ſunt honorandi propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus, licèt hoc ſignum quandoque deficiat, vnde vt dicitur Sapientæ 4. *ſenectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita eſt immaculata.*

Diuites autem honorandi ſunt propter hoc, quòd maiorem locum in communitatibus obtinent; ſi autem ſolùm intuitu diuitiarum honorentur, erit peccatum acceptionis perſonarum, 2. 2. qu. 63. *art.* 3. *in corp. Quodlibeto* 10. *ar.* 12.

Quær. 5. Vtrum in iudiciis locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd iudicium eſt actus iuſtitiæ, prout iudex ad æqualitatem iuſtitiæ reducit ea, quæ inæqualitatem oppoſitam facere poſſunt: perſonarum autem acceptio iuæqualitatem quandam habet; inquantum attribuitur alicui perſonæ aliquid præter proportionem ſuam, in qua conſiſtit æqualitas iuſtitiæ: & ideo manifeſtum eſt, quòd per perſonarum acceptionem iudicium corrumpitur. 2. 2. *qu.* 63. *art.* 4. *in corp.*

Quær. 6. quomodo intelligatur illud Eccleſiaſt. 4. in iudicando eſto pupillis miſericors,

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd homo in iudicio debet pauperi ſubuenire quantùm fieri poteſt; tamen ſine læſione iuſtitiæ: alioquin habet locum illud, quod dicitur ex. 23. *pauperis quoque non miſereberis in iudicio, in illo art.* 4. *ad* 3.

Qu. 7. an ſit acceptio perſonarum, quando diuites præferuntur aliis quantùm ad honores, & diſpenſationes.

Reſp. v. *diuitiæ qu.* 1. *& ſequ.* & v. *diſpenſatio qu.* 5.

ACCVSATIO.

Quæritur 1. an & quomodo in criminibus procedatur per inquiſitionem, denunciationem, & accuſationem.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd in criminibus tripliciter proceditur ſecundùm iura; quia per inquiſitionem, & hoc eſt in peccatis publicis, & non debet fieri niſi præcedat clamor congregationis; item per denunciationem, & per accuſationem, & hoc eſt in priuatis.

Si autem procedatur per accuſationem, tunc debet fieri præſcriptio, quia obligatur accuſans ad talionem, & in hoc intenditur vt finis bonum Reipublicæ; vnde hoc poteſt fieri ſecundùm voluntatem ſiuè publicè, ſiuè priuatim.

Si autem procedatur per denunciationem, tunc debet præcedere fraterna admonitio, quia finis huius eſt emendatio proximi, & ideo debet ſeruari ordo fraternæ correctionis. *quodlibeto* 11. *ar* 13. *in corp.* 4. *ſent. d.* 35. *ar.* 3. *ad* 6.

Qu. 2. vtrum homo teneatur ad accuſandum, & in quibus caſibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæc eſt differentia inter accuſationem, & denunciationem; quia in denunciatione attenditur emendatio fratris; in accuſatione autem attenditur punitio criminis: pœnæ autem præſentis vitæ non perſe expetuntur, quia non eſt hìc vltimum retributionis tempus, ſed inquantùm ſunt medicinales, conferentes vel ad emendationem perſonæ peccantis, vel ad bonum Reipublicæ, cuius quies procuratur per punitionem peccantium, quorum primum intenditur in denunciatione, ſecundum autem propriè pertinet ad accuſationem: & ideo ſi crimen fuerit tale, quòd vergat in detrimentum Reipublicæ, tenetur homo ad accuſationem, dummodo ſufficienter poſſit probare, quod pertinet ad officium accuſatoris, puta cùm peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem, ſeu ſpiritualem.

Si autem non fuerit tale peccatum, quod in multitudinem redundet, vel etiam ſi ſufficientem probationem adhibere non poſſit, non tenetur ad intentandum accuſationem; quia ad hoc nullus tenetur, quod non poteſt debito modo perficere. 2.2.q.68. *a*. 1. *in corp.*

Qu. 3. vtrum in conſcientia procedi poſſit ad accuſationem factâ ſola inquiſitione ſicut vult Innocentius 3. in decretali, & non præmiſſa admonitione, nec expectata emendatione.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd etiam ad accuſationem, vt quidam dicunt, procedi non debet ſecundùm forum conſcientiæ monitione non præmiſſa, nec emendatione expectatâ, niſi fortè maiori periculo obuiandum videatur, aut peccatum ſit publicum: Quamuis ſecundùm forum cauſarum non requiratur quòd accuſationem præcedat admonitio, ſed ſolùm inquiſitio: Inquiſitio verò non eſt facienda niſi de notorio peccato; quia oportet quòd inquiſitionem præcedat clamoſa inſinuatio: Et ideo ſecreta admonitio non requiritur de neceſſitate. Vel dicendum ſecundùm alios, quòd in accuſatione non agitur ad emendationem peccantis, ſed ad bonum commune; ſcilicet iuſtitiam conſeruandam per punitionem deliquentis: Et ideo accuſatio in iudicio bonâ conſcientiâ poteſt fieri, etiamſi admonitio non præcedat: Nec eſt contra præceptum Domini; quod intelligitur, quando agitur ad emendationem peccantis. 4. *ſent. diſtinct.* 19. *q*. 2. *a*.3.*queſt*. 1.*ad* 4.

Qu. 4. an de omni peccato fieri debeat accuſatio: & vtrum ad ipſam faciendam prærequiratur ſola inſcriptio, vt decretalis dicit.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd non in omni peccato debet homo procedere ad accuſationem, ſed ſolùm in illis peccatis, ex quibus in promptu eſt, vt proueniat periculum multitudini vel ſpirituale, vel corporale. Tunc enim poteſt homo ad accuſationem procedere monitione non præcedente, ſi hoc exigat vtilitas communis, quia bonum commune præferendum eſt bono pri-

uato, q 3. *de virtut*. *a*. 2. *ad* 7.

Qu. 5. an ſecretum ſit reuelandum per accuſationem, ſi bonum commune hoc exigit, & per teſtes probari poſſit.

Reſponſio videatur infrà, v. *retum. qu.* 4.

Quæritur 6. vtrum accuſatio debeat fieri in ſcriptis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quãdo in criminibus per modũ accuſationis agitur, accuſator cõſtituitur pars, ita quòd iudex inter accuſatorem, & eum qui accuſatur, medius conſtituatur ad examen iuſtitiæ, in quo oportet quantum poſſibile eſt ſecundùm certitudinem procedere; quia verò ea, quæ verbotenùs dicuntur, facilè labuntur à memoria, non poſſet iudici eſſe certum quid, & qualiter dictum ſit, cùm debet proferre ſententiam, niſi eſſet in ſcriptis redactum: & ideo rationabiliter inſtitutum eſt, vt accuſatio, ſicut & alia, quæ in iudicio aguntur, redigatur in ſcriptis. 2. 2. *q*. 68. art. 2. in corp.

Quæritur 7. quomodo accuſatio reddatur iniuſta.

Reſp. D. Thomas, nullus debet nocere alicui iniuſtè, vt bonum commune promoueat; & ideo in accuſatione duplici ratione contingit eſſe peccatum.

Vno modo ex eo, quòd aliquis iniuſtè agit contra eum, qui accuſatur, crimina falſa ei imponendo, quod eſt calumniari.

Alio modo ex parte Reipublicæ, cuius bonum principaliter intenditur in accuſatione, dum aliquis impedit malitiosè punitionem peccati, quod iterum dupliciter contingit; vno modo fraudem in accuſatione adhibendo, & hoc pertinet ad præuaricationem, nam præuaricator dicitur quaſi varicator, qui aduerſam partem adiuuat proditâ cauſâ ſuâ; alio modo totaliter ab accuſatione deſiſtendo, quod eſt tergiuerſari, in hoc enim, quòd deſiſtit ab hoc, quod cœperat, quaſi tergum vertere videtur. 2. 2. *q*. 68. *art*. 3. *in corp*.

Qu. 8. vtrum accuſatio non debeat fieri niſi de re omnino certa: & vtrum omnis, qui falſum crimen imponit, ſit calumniator.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd homo non debet ad accuſationem procedere niſi de re omnino certa, in qua ignorantia facti locum non habeat. Nec tamen qui falſum crimen alicui imponit, calumniatur; ſed ſolùm qui ex malitia in falſam accuſationem prorumpit: contingit enim quandoque ex animi leuitate ad accuſationem procedere; quia ſcilicet alquis nimìs faciliter credit quod audiuit: & hoc temeritatis eſt: aliquando autem ex iuſto errore mouetur aliquis ad accuſandum. Quæ omnia ſecundùm prudentiam Iudicis debent diſcerni; vt non pronuntietur eum calumniatum fuiſſe, qui vel ex leuitate animi, vel ex iuſto errore in falſam accuſationem prorumpit. 2. 2. *qu*. 68. *art*. 3. *ad* 1.

Qu. 9. an quicunque in accuſatione abſcondit vera crimina, ſit præuaricator.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non quicunque abſcondit vera crimina, præuaricatur; ſed ſolùm qui fraudulenter abſcondit ea, de quibus accuſationem proponit; colludens cum reo, proprias probationes diſſimulando, & falſas accuſationes admittendo. *ibidem ad 2.*

Qu. 10. an qualitercunque ab accuſatione deſiſtere ſit tergiuerſari: & quomodo abſque vitio ab ipſa deſiſti poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tergiuerſari eſt ab accuſatione deſiſtere, omnino animum accuſandi deponendo; non qualitercunque, ſed inordinatè. Contingit autem aliquem ab accuſatione deſiſtere ordinatè abſque vitio dupliciter: vno modo in ipſo accuſationis proceſſu, ſi cognouerit eſſe falſum id de quo accuſauit: & ſic pari conſenſu ſe abſoluunt accuſator, & reus: alio modo, ſi Princeps ad quem pertinet cura boni communis, quod per accuſationem intenditur, accuſationem aboleurit. *ibidem ad 3.*

Qu. 11. vtrum accuſato liceat veritatem negare, vel ſe calumniosè deffendere.

Reſp. v. *Reus qu. 1.* & v. *calumnia, qu. 2.*

Qu. 12. quomodo ille, qui malè accuſat peccet & contra perſonam accuſati, & contra Rempublicam. Et à quo poſſit illi remitti talis iniuria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui malè accuſat, peccat, & contra perſonam accuſati, & contra Rempublicam, vnde propter vtrumque punitur, & hoc eſt, quod dicitur Deut. 19. *Cumque diligentiſſimè perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium, reddent ei, ſicut fratri ſuo facere cogitauit:* Quod pertinet ad iniuriam perſonæ: & poſtea quantùm ad iniuriam Reipublicæ ſubditur: *& auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere.*

Specialiter tamen perſonæ accuſati facit iniuriam, ſi de falſo accuſet: & ideo accuſatus, ſi innocens fuerit, poteſt ei iniuriam ſuam remittere, maximè ſi non calumniosè accuſauit, ſed ex animi leuitate. Si verò ab accuſatione innocentis deſiſtat propter aliquam colluſionem cum aduerſario facit iniuriam Reipublicæ; & hoc non poteſt ei remitti ab eo, qui accuſatur; ſed poteſt ei remitti per Principem, qui curam Reipublicæ gerit. 2. 2. *q.* 68. *ar.* 4. *ad 2.*

Quæritur 13. vtrum excommunicati, infames, & illi qui ſunt de maioribus criminibus accuſati, ſint inhabiles ad accuſandum.

Reſp. D. Thomas, aliqui propter peccatum redduntur inhabiles ad accuſandum, ſicut excommunicati, infames, & illi qui ſunt de Maioribus criminibus accuſa-

ri priuſquam innoxij demonſtrentur 2. 2. *q.*68.*art.* 1.*in* 1. *argum.*

Quær. 14. *an liceat ſubditis accuſare Prælatum ſuum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Subditi Prælatos ſuos accuſare prohibentur, qui non affectione Charitatis, ſed ſua prauitate vitam eorum diffamare, & reprehendere quærunt; vel etiam ſi ſubditi accuſare volentes fuerint criminoſi, vt habetur 2. q. 7. alioquin ſi fuerint aliàs idonei ad accuſandum, licet ſubditis ex Charitate ſuos Prælatos accuſare. 2. 2. *q.*68. *ar.*1. *ad* 2.

Quæritur 15. *vtrum accuſator in probatione deficiens teneatur ad pœnam talionis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd accuſator in cauſa accuſationis conſtituitur pars, intendens ad pœnam accuſati; ad Iudicem autem pertinet, vt inter eos iuſtitiæ æqualitatem conſtituat: iuſtitiæ autem æqualitas hoc requirit, vt nocumentum, quod quis alteri intentat, ipſe patiatur ſecundùm illud Exodi 21. *oculum pro oculo, dentem pro dente*; & ideo iuſtum eſt, vt ille, qui per accuſationem aliquem in periculum grauis pœnæ inducit, ipſe etiam ſimilem pœnam patiatur. 2.2. *quæſt.*68.*ar.* 4. *in corp. quodlibeto* 11. *ar.*13.

Quæritur 16. *quam pœnam mereatur falſus accuſator, & an poſſit Papa ipſius infamiam abolere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pœnam talionis meretur accuſator in recompenſationem nocumenti, quod proximo inferre intentat, ſed pœna infamiæ ei debetur propter malitiam, ex qua calumniosè alium accuſauit: & quandoque quidem Princeps remittit pœnam, & non abolet infamiam; quandoque etiam infamiam abolet: vnde & Papa poteſt huiuſmodi infamiam abolere: & quod dicit Papa Gelaſius, *infamiam abolere non poſſumus*, intelligendum eſt de infamia facti, vel quia eam abolere aliquando non expedit; vel etiam loquitur de infamia irrogata per iudicem ciuilem, ſicut dicit Gratianus. 2. 2. *q.* 68. *a.* 1. 4. *ad.* 3.

ACEDIA.

Quæritur 1. *vtrum Acedia ſit ſemper mala, & peccaminoſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Acedia ſecundùm Damaſcenum eſt quædam triſtitia aggrauans, quæ ſcilicet ita deprimit animum hominis, vt nihil ei agere libeat, ſicut ea, quæ ſunt acida etiam frigida ſunt: Et ideò acedia importat quoddam tædium operandi, vt patet per hoc, quod dicitur in Gloſſa ſuper illud Pſalmiſtæ, *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum*, & à quibuſdã dicitur, quòd Acedia eſt torpor mentis bonæ negligentis inchoare: Huiuſmodi autem triſtitia ſemper eſt mala, quandoque quidem etiam ſecundùm ſe ipſam, quandoque vero ſecundùm effectum. Triſtitia enim ſecundum ſe mala eſt, quæ eſt de eo quod eſt apparens malum, & verè bonum, ſicut è contrario mala delectatio eſt, quæ eſt de eo quod

quod eſt apparens bonum, & verè malum. Cùm ergo ſpirituale bonum ſit vere bonum, triſtitia, quæ eſt de ſpirituali bono eſt ſecundú ſe mala. Sed etiam triſtitia, quæ eſt de verè malo, mala eſt ſecundum effectum, ſi ſic aggrauet hominem, vt eum totaliter à bono opere retrahat; vnde & Apoſtolus 2. ad Corinth. 2. non vult vt pœnitens maiori triſtitia de peccato abſorbeatur. Quia ergo Acedia, ſecundum quòd hic ſumitur nominat triſtitiam ſpiritualis boni, eſt dupliciter mala & ſecundùm ſe, & ſecundùm effectum: Et ideo Acedia eſt peccatum. 2. 2. *qu.* 35. *art.* 1. *in corp. de malo qu.* 11. *art.* 1.

Quæritur 2. *an. & quando Acedia ſit peccatum mortale, vel veniale.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale dicitur, quod ſpiritualem vitam tollit, quæ eſt per Charitatem, ſecundùm quam Deus nos inhabitat: vnde illud peccatum ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quod de ſe ſecundùm propriam rationem contrariatur Charitati; huiuſmodi autem eſt acedia: nam proprius effectus Charitatis eſt gaudium de Deo, acedia autem eſt triſtitia de bono ſpirituali inquantum eſt bonum Diuinum, vnde ſecundùm ſuum genus acedia eſt peccatum mortale.

Sed conſiderandum eſt in omnibus peccatis, quæ ſunt ſecundùm ſuum genus mortalia, quòd non ſunt mortalia, niſi quando ſuam perfectionem conſequuntur, eſt enim conſummatio peccati in conſenſu rationis, loquimur enim nunc de peccato humano, quod in actu humano conſiſtit, cuius principium eſt ratio; vnde ſi ſit inchoatio peccati in ſola ſenſualitate, & non pertingat vſque ad conſenſum rationis, propter imperfectionem actus eſt peccatum veniale; ſicut in genere adulterij concupiſcentia, quæ conſiſtit in ſola ſenſualitate, eſt peccatum veniale, ſi tamen peruenitur vſque ad conſenſum rationis eſt peccatum mortale: ita etiam & motus acediæ in ſola ſenſualitate quandoque eſt propter repugnantiam carnis ad ſpiritum, & tunc eſt peccatum veniale: quandoque verò contingit vſque ad rationem, quæ conſentit in fugam, & deteſtationem boni Diuini, carne contra ſpiritum omnino præualente, & tunc manifeſtum eſt, quòd acedia eſt peccatum mortale. 2. 2. *q.* 35. *a.* 3. *in corp.*] *q.* 11. *de malo. a.* 3. *in corp.*

Qu. 3. *vnde prouenit, quod ieiunantes inquietantur Acedià, iuxta illud Caſſiani in* 10. *lib. de inſtit. Monaſteriorũ: maximè acedia circa horam ſextam Monachum inquietat, vt quædam febris ingruens tempore præſtituto ardentiſſimos æſtus acceſſionum ſuarũ ſolitis ac ſtatutis horis animæ inferens ægrotanti.*

Reſp. D. Thomas, quia appetitus ſenſitiuus habet organum corporale, ſequitur quòd per aliquam corporalem tranſmutationem homo fit habilior ad aliquod peccatum: & ideo poteſt contingere, quòd ſecundùm aliquas tranſmutationes corporales certis temporibus prouenientes aliqua peccata nos magis impugnent: omnis autem corporalis defectus de ſe ad

triſtitiam diſponit: & ideo ieiunantes circa meridiem, quando iam incipiunt ſentire defectum cibi, & vrgeri ab æſtibus ſolis, magis ab acedia impugnantur. 2. 2. *qu. 35. a. 1. ad 1.*

Quæritur 4. vtrum aliquis debeat ita extollere aliorum bona, vt ea, quæ ſibi ſunt diuinitùs conceſſa, non contemnat, ne ex hoc oriatur Acedia iuxta illud Caſſiani in 10. lib. de Inſt. Monaſteriorum, Acedia prouenit ex hoc, quòd aliquis ingemiſcit ſe fructum ſpiritualem non habere, & abſentia, longéque poſita magnificat Monaſteria.

Reſpondet D. Thomas, quòd ad humilitatem pertinet vt homo defectus proprios conſiderans ſeipſum non extollat; ſed hoc non pertinet ad humilitatem, ſed potiùs ad ingratitudinem, quòd bona, quæ quis à Deo poſſidet, contemnat, & ex tali contemptu ſequitur acedia: de his enim triſtamur, quæ quaſi mala, vel vilia reputamus. Sic ergo neceſſe eſt, vt aliquis aliorũ bona extollat, quòd tamen bona ſibi diuinitùs prouiſa non contemnat; quia ſic triſtia redderentur 2. 2. *qu. 35. a. 1. ad 3.*

Quæritur 5. vtrum Acedia ſit vincenda reſiſtendo iuxtà illud in lib. 10. de Inſtitut. Monaſteriorum: experimento probatum eſt Acediæ impugnationem non declinando fugiendam, ſed reſiſtendo ſuperandam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum ſemper eſt fugiendum; ſed impugnatio peccati quandoque eſt vincenda fugiendo, quandoque reſiſtendo: Fugiendo quidẽ, quando continua cogitatio auget peccati incentiuum, ſicut eſt in luxuria; vndè dicitur 1. ad Corinth. 6. *Fugite fornicationem*: reſiſtendo autem quando cogitatio perſeuerans tollit incentiuũ peccati, quod prouenit ex aliqua leui apprehenſione; & hoc contingit in Acedia, quia quantò magis cogitamus de bonis ſpiritualibus, tantò magis nobis placentia redduntur, ex quo ceſſat Acedia. *ibidem ad 4.*

Quæritur 6. quomodo Acedia inuenitur in viris perfectis, iuxta illud Caſſiani lib. 10. de Inſtitutis Cœnobiorum, Acedia eſt ſolitariis magis experta, & in heremo commorantibus infeſtior hoſtis, ac frequens.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quod in viris perfectis poteſt eſſe imperfectus motus Acediæ, ſaltem in ſenſualitate, propter hoc quòd nullus eſt ita perfectus, in quo nõ remaneat aliqua contrarietas carnis ad ſpiritum. *qu. 11. de malo art. 3. ad 1. 2. 2. q. 35. a. 3. ad 3.*

Quæritur 7. vtrum triſtitia, quam viri ſancti in operibus laborioſis patiuntur, dici debeat Acedia.

Reſpondet D. Thomas, dicendum, quòd nihil prohibet aliquod opus ſecundùm ſe conſideratum eſſe deteſtabile, quod tamen eſt delectabile, ſecundùm quod refertur ad ſeruitium Dei, Vndè etiam & Martyres dicuntur in lachrymis ſeminaſſe, vt B. Auguſtinus exponit: nec illa triſtitia paſſionis eſt Acedia, quia non eſt de interiori bono, ſed de exteriori malo; de interiori enim bono

Martyres gaudebant, & tantò illud gaudium erat magis meritorium, quantò exterius malum erat magis contriſtans. Et ſimiliter ſi aliquis voluntariè implens obedientiam, vel præceptum triſtetur de aliquo opere afflictiuo, vel laborioſo, triſtitia talis non eſt Acedia; quia non eſt de interiori bono, ſed de exteriori malo. *qu. 11 de malo, a. 1. ad 4.*

Quæritur 8. an receſſus mentis à quocumque ſpirituali bono, etiam ab illo, ad quod aliquis non tenetur, ſit acedia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd acedia non eſt receſſus mentalis à quocunque ſpirituali bono, ſed à bono diuino, cui oportet mentem inhærere ex neceſſitate: vnde ſi quis contriſtetur de hoc, quòd aliquis cogit eum implere opera virtutis, quæ facere non tenetur, non eſt peccatum acediæ, ſed quando contriſtatur de his quæ ei imminent facienda propter Deum 2.2.*qu.*35.*art* 2. *ad* 2.

Quæritur 9. vtrum Acedia ſit vitium capitale, & vtrum conuenienter D. Gregorius 31. Mor. aſſignet ſex filias ipſius: malitiam, rancorem, puſillanimitatem, deſperationem, torporem circa præcepta, euagationem mentis circa illicita.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vitium capitale eſt ex quo alia vitia oriuntur, ſecundum rationem cauſæ finalis: ſicut autem homines propter delectationem quandam procedunt ad multa facienda, vel vitanda, ita etiam & propter triſtitiam fugiendam. vtrumque enim eiuſdem rationis eſſe videtur, ſicut quærere bonum, & fugere malum. Cum ergo Acedia ſit quædam triſtitia de bono diuino interno, ſicut inuidia de bono proximi, ſicut ex inuidia multa vitia oriuntur, inquantum homo multa facit inordinate ad huiuſmodi triſtitiam repellendam, quæ conſequitur de bono proximi, ita etiam & Acedia eſt vitium capitale.

Sed quia etiam *nullus homo eſt, qui abſque delectatione in triſtitia manere poſſit*, vt Philoſophus dicit in 6. Ethic. ideò ex triſtitia duo conſequuntur: quorum vnum eſt, vt recedat à contriſtantibus: aliud eſt, vt ad alia tranſeat, in quibus delectetur: Et ſecundùm hoc Philoſophus dicit in 2. Ethic. quòd *illi, qui non poſſunt gaudere de delectationibus ſpiritualibus, vt plurimum transferunt ſe ad delectationes corporales*, & ſecundùm hoc ex triſtitia, quæ concipitur ex ſpiritualibus bonis, ſequitur *euagatio* circa illicita, in quibus animus carnalis delectatur. In fuga autem triſtitiæ talis proceſſus attenditur, quòd primò quidem homo ea fugit, ſecundò etiam proſequitur; ad fugam autem ſpiritualium bonorum, quæ delectare poſſunt, pertinet & receſſus à bono diuino ſperato, & hæc eſt *deſperatio*: & iterum receſſus à bono ſpirituali agendo, qui quidem quantum ad communia, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt *torpor* circa præcepta; quantùm autem ad ardua, quæ cadunt ſub conſilijs, eſt *puſillanimitas*. Vlteriùs autem contingit, quòd ſi aliquis inuitus detineatur in ſpiritualibus bonis, quæ ipſum contriſtant, concipit primò, quidē

indignationem ad Prælatos, vel ad quaſcumque perſonas in his detinentes; & hic eſt *rancor*: ſecundò verò concipit indignationem, & odium contra etiam ipſa ſpiritualia bona; & hæc propriè eſt *malitia*, *qu.11.de malo a.4. in corp.*

Qu.10.vtrum etiã D.Iſidorus in libro de ſummo bono conuenienter aſſignet ſeptẽ filias Acediæ, ſcilicet otioſitatem, ſomnolentiam, importunitatem mentis, inquietudinem corporis, inſtabilitatem, verboſitatem, & curioſitatem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illa, quæ Iſidorus ponit oriri ex Acedia, & triſtitia, reducuntur ad ea, quæ Gregorius ponit: Nam *amaritudo*, quam Iſidorus ponit oriri ex triſtitia, eſt quidam effectus *rancoris*: *Otioſitas* autem, & *ſomnolentia* reducuntur ad *torporem circa præcepta*; circa quæ eſt aliquis *otioſus* omnino ea prætermittens; & *ſomnolentus* ea negligenter implens. Omnia autem alia quinque, quæ ponit ex acedia oriri, pertinent ad *euagationem mentis* circa illicita, quæ quidem ſecundùm quod in ipſa arce mentis reſidet volentis importunè ad diuerſa ſe diffundere, vocatur *importunitas mentis*: ſecundùm autem quod pertinet ad cognitionem, dicitur *curioſitas*; quantùm ad locutionem, dicitur *verboſitas*; quantùm autem ad corpus in eodem loco non manens, dicitur *inquietudo corporis*, quando ſcilicèt aliquis per inordinatos motus membrorum vagacitatem indicat mentis; quantùm autem ad diuerſa loca, dicitur *inſtabilitas*: vel poteſt accipi *inſtabilitas* ſecundùm mutabilitatẽ propoſiti 2.2.q.35.a.4.ad 3.

Qu.11.cuinam præcepto opponatur Acedia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd acedia contrariatur præcepto de ſanctificatione ſabbati; in quo, ſecundùm quòd eſt præceptum morale, præcipitur quies mentis in Deo, cui etiam contrariatur triſtitia mentis de bono diuino. 2.2.*qu.35.art.3.ad 1.*

Quæritur 12. quàm fugienda ſit Acedia, & quanta mala cauſet.

Reſp. D. Thomas, ſuper illud, *Quare triſtis es anima mea?* dicit Gloſſa, quòd *docet hic triſtitiam ſeculi fugiendam, quæ patientiam, & charitatem, & ſpem extinguit, & totam bonam vitam confundit, qu.11. de malo a,3.in 3.argum, ſed contra.*

ACTVS HVMANVS

Qu.1. quid ſit propriè loquendo actus humanus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd actiones, quæ ab homine aguntur, illæ ſolæ propriè dicuntur humanæ, quæ ſunt propriæ homini inquantum eſt homo: differt autem homo ab irrationalibus creaturis in hoc quòd eſt ſuorum actuum Dominus: vnde illæ ſolæ actiones vocantur propriè humanæ, quarum homo eſt Dominus: eſt autem homo Dominus ſuorum actuum per rationem, & voluntatem; vnde & liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis, & rationis: illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex

voluntate deliberata procedunt: ſi quæ autem aliæ actiones homini conueniunt, poſſunt dici quidem hominis actiones, ſed non propriè humanæ, cùm non ſint hominis inquantum eſt homo. 1.2. *qu.1.a. 1.in c.*

Qu. 2. an ſicut omne verbum eſt bonum, vel malum ita etiam omnis actus humanus.

Reſpondet D. Thomas, quòd Gregorius dicit in quadam homilia: *otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis caret.* Sed verbum otioſum eſt malum; quia de eo reddent homines rationem in die iudicij, vt dicitur Matth. 12. ſi autem non caret ratione iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis, eſt bonum: ergo omne verbum aut eſt bonum, aut malum: pari ergo ratione, & quilibet alius actus vel eſt bonus, vel malus: nullus ergo indiuidualis eſt indifferens. 1. 2. *qu.* 18. *a.* 9. *in arg. ſed contra.*

Qu. 3. quare nullus actus humanus eſt indifferens in indiuiduo, ſed omnis eſt bonus vel malus ſaltem ex intentione finis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contingit quandoque aliquem actum eſſe indifferentem ſecundùm ſpeciem, qui tamen eſt bonus, vel malus in indiuiduo conſideratus: & hoc ideo, quia actus moralis non ſolùm habet bonitatem ex obiecto, à quo ſumit ſpeciem, ſed etiam ex circumſtantijs quæ ſunt quaſi quædá accidentia, ſicut aliquid conuenit indiuiduo hominis ſecundùm accidentia indiuidualia, quod non conuenit homini ſecundùm rationem ſpeciei: & oportet quòd quilibet indiuidualis actus habeat aliquam circumſtantiam, per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cùm enim rationis ſit ordinare, actus à ratione deliberatiua procedens, ſi non ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali: ſi verò ordinetur ad debitum finem, conuenit cum ordine rationis, vnde habet rationem boni: neceſſe eſt autem quòd vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitum finem: unde neceſſe eſt omnem actum hominis à deliberatiua ratione procedentem in indiuiduo conſideratum, bonum eſſe vel malum: ſi autem non procedit à ratione deliberatiua, ſed ex quadam imaginatione (ſicut cùm aliquis fricat barbam, vel mouet manum aut pedem) talis actus non eſt propriè loquendo moralis vel humanus, cùm hoc habeat actus à ratione: & ſic erit indifferens, quaſi extra genus moralium actuum exiſtens. 1. 2 *q.* 18. *a.* 9. *in corp.*

Qu. 4. an ſecundùm Theologiam omnis actus humanus vel ſit meritorius, vel peccaminoſus, aut vanus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundum Theologum nullus actus procedens à voluntate deliberante eſt indifferens: quia ſi refertur in Deum ſuppoſitâ gratiâ, meritorius eſt; ſi autem non eſt referibilis, peccatum eſt; ſi verò eſt referibilis, & non referatur,

vanus eſt ; otioſum autem inter peccatum apud Theologum computatur. 1. *ſent. diſt.* 1. *q.* 3. *ad* 3.

Qu. 5. an non tantum ſecundum Theologiam, ſed etiam iuxta moralem Philoſophiam omnis actus humanus ſit bonus vel malus, & nunquam indifferens.

Reſp. D. Thomas, actus virtutis politicæ non eſt indifferens, ſed de ſe bonus eſt, & ſi ſit gratiâ informatus, erit meritorius: non eſt autem accipere aliquid in quod ordinatur humanus actus, quod vel ſecundùm virtutem politicam rectum non ſit, vel etiam rectitudini aduerſum: quia non poteſt eſſe aliquis actus, procedens ab aliquo deliberante, ſine intentione finis, vt in 2. Metaph. dicitur: finis autem ille eſt bonum conueniens homini, vel ſecundùm animam, vel ſecundùm corpus, vel ſecundùm etiam res exteriores, quæ ad vtrumque ordinantur: & hoc quidem bonum, niſi ſit contrarium illi bono, quod eſt hominis bonum ſecundùm rationem, rectitudinem virtutis ciuilis habet quia virtus ciuilis dirigit in omnibus quæ ſunt corporis, & etiam quæ propter corpus quæruntur: vnde ſi his aliquis mediocriter vtatur, erit vſus rectus; ſi autem ſecundùm abundantiam, vel defectum, erit vſus vitioſus virtuti oppoſitus. Et ideo dicendum eſt quòd nullus actus à voluntate deliberata progrediens, poteſt eſſe, qui non ſit bonus vel malus, non tantùm ſecundùm Theologum, ſed etiam ſecundùm moralem Philoſophum. 2. *diſt.* 40. *qu.* 1. *a.* 2. *in corp.*

Qu. 6. an ſicut omnis actus humanus eſt bonus vel malus, ita etiam ſit meritorius vel demeritorius: & quomodo in eo qui gratiam habet, comedere bibere & ludere ſunt meritoria.

Reſp. D. Thomas. nullus enim actuum qui voluntatem deliberatam ſequitur, indifferens erit, ſed de neceſſitate vel bonus vel malus bonitate vel malitia ciuili. Sed tamen actus bonitate ciuili perfectus, non eſt ſuſceptibilis efficaciæ merendi, niſi in eo qui gratiam habet: & ideo in eo qui gratia caret, indifferens eſt ad meritum & demeritum: ſed in illo qui gratiam habet, oportet vel meritorium, vel demeritorium eſſe, quia ſicut malus erit demeritorius, ſic etiam bonus erit meritorius; quia cùm charitas imperet omnibus virtutibus, ſicut voluntas omnibus potentiis, oportet quòd quidquid ordinatur in finem alicuius virtutis, ordinetur in finem charitatis; & cùm omnis actus bonus ordinetur in finem alicuius virtutis, in finem charitatis ordinatus remanebit; & ita meritorius erit: & ſic comedere, & bibere ſeruato modo temperantiæ, & ludere ad recreationem ſeruato modo eutrapeliæ, quæ medium tenet in ludis vt dicitur 2. ethic meritorium erit in eo, qui charitatem habet, qua Deum vltimum finem vitæ ſuæ conſtituit. *in eodem artic.* 1. *in corp.*

Qu. 7. vtrum actus humani non ſint indifferentes ex eo quod tenemur eos omnes referre in Deum

Reſp. D. Thomas, nullus actus ex deliberatiua ratione procedens

eſt indifferens, quin ſit bonus vel malus: & hoc, quia ſi refertur in finem debitum eſt bonus; aliàs autem eſt malus: tenetur enim voluntas deliberatiua omnem actum referre in Deum vel immediate vel mediatè: etſi enim non ſemper actu cogitet de Deo, tamen habitu ſemper refert in Deum, & quodammodo actu, inquantum vis actualis intentionis præcedentis remanet in actibus ſequentibus. 2. *ad Annib. d. 41. a. 3. inc.*

Qu. 8. vtrum omnis finis actuum humanorum pertineat ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij: & quomodo ea quæ fiunt ad ſuſtentationem vel quietem corporis ordinentur ad bonum virtutis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis finis à ratione deliberatiua intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij: nam hoc ipſum quòd aliquis agit ordinatè ad ſubſtentationem vel quietem ſui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus ſuum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in aliis. 2.2. *q.* 18. *a.* 9. *ad* 3.

ADIVRATIO.

Quæritur 1. an, & quomodo adiuratio dirigatur ad ſuperiores, vel etiam ad inferiores.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ſicut in iuramento aſſumitur Diuina veritas quaſi firmior in teſtimonium veritatis à nobis dictæ, ita in adiuratione ſemper aſſumitur potenrior virtus ad impetrandum, quod nos ex noſtra infirmitate non poſſumus impetrare, vnde ſemper adiurans in ſe defectum profitetur.

Sed quandoque illud, quod adiuramus, aſſumitur ad inclinandum per violentiam, ſicut cùm Sancti Dæmones adiurant, vt de obſeſſis corporibus exeant; quandoque autem aſſumitur ad inclinandum per beneuolentiam, & ſic Deum adiuramus per Filium ſuum, vel per Sanctos ſuos, qui accepti ſupra nos fuerunt 4. *ſent. d.* 15. *q.* 4. *a.* 3. *quæſt.* 1. *ad* 1.

Quæritur 2. an & quomodo liceat per adiurationem inducere ſuperiores, aut inferiores ad aliquid agendum.

Reſp D. Thomas, dicendum quòd ille, qui iurat iuramento promiſſorio per reuerentiam Diuini nominis, quod ad confirmationem ſuæ promiſſionis inducit, ſeipſum obligat ad faciendum, quod promittit, quod eſt ſeipſum immobiliter ordinare ad aliquid agendum: ſicut autem homo ſeipſum ordinare poteſt ad aliquid agendum, ita etiam alios; ſuperiores quidem, deprecando, inferiores autem imperando: cùm ergo vtraque ordinatio per aliquod Diuinum confirmatur eſt adiuratio. In hoc tamen differunt, quòd homo eſt ſuorum actuum dominus non autem eſt dominus eorum quæ ſunt ab alio agenda: & ideo ſibi ipſi poteſt neceſſitatem imponere per Diuini nominis inuocationem, non autem hanc neceſſitatem poteſt alijs imponere niſi ſubditis, quos poteſt ex debito præſtiti iuramenti compellere.

Si ergo aliquis per inuocationem Diuini nominis, vel cuiuſcunque res ſacræ alicui non ſibi ſubdito adiurando neceſſitatem agendi aliquid imponere intendat, ſicut imponit ſibi ipſi iurando, talis adiuratio licita eſt; quia vſurpat poteſtatem in alium, quam non habet: tamen propter aliquam neceſſitatem ſuperiores inferiores ſuos tali genere adiurationis conſtringere poſſunt: ſi verò intendat ſolummodo per reuerentiam Diuini nominis, vel alicuius rei ſacræ aliquid ab alio obtinere abſque neceſſitatis impoſitione, talis adiuratio licita eſt reſpectu quorumlibet. 2. 2. q. 90. a. 1. in corp.

Qu. 3, an; & quomodo liceat Dæmones adiurare.

Reſpondetur v. Dæmon.

Quæritur 4. an liceat creaturas irrationales adiurare, aut etiam dæmones.

Reſp. D. Thomas, adiuratio, qua quis vtitur ad irrationalem creaturam poteſt intelligi dupliciter, vno modo vt adiuratio referatur ad ipſam irrationalem creaturam ſecundùm ſe, & ſic vanum eſſet irrationalem creaturam adiurare; alio modo vt refertur ad eum, à quo irrationalis creatura agitur, & mouetur, & ſic dupliciter adiuratur irrationalis creatura: vno quidem modo per modum deprecationis ad Deum directè, quod pertinet ad eos, qui Diuina inuocatione miracula faciunt; alio modo per modum compulſionis, quæ refertur ad Diabolum, qui in nocumentum noſtrum vtitur irrationalibus creaturis: & talis eſt modus adiurandi in Eccleſiæ exorciſmis, per quos Dæmonum poteſtas excluditur ab irrationalibus creaturis: adiurare autem Dæmones ab eis auxilium implorando non licet. 2. 2. q. 90. a. 3. in corp.

ADMONITIO.

Vide Correctio fraterna.

ADOPTIO.

Vide infra v. Matrimonium de impedimento cognationis legalis

ADORATIO.

Qu. 1. vtrum adoratio ſit actus latriæ, ſiue Religionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd adoratio ordinatur in reuerentiam eius, qui adoratur: Religionis autem proprium eſt reuerentiam Deo exhibere: vnde adoratio, qua Deus adoratur, eſt Religionis actus. 2. 2. q. 84. a. 1.

Qu. 2. an, & quomodo ſecundùm omnia bona noſtra debemus Deo adorationem latriæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in nobis eſt triplex bonum, ſcilicet ſpirituale, corporale, & extrinſecum; & quia hæc omnia in nobis à Deo ſunt, ideo ſecundùm omnia debemus Deo latriam exhibere: & ſecundùm ſpiritum exhibemus ei debitam dilectionem; ſecundùm corpus, proſtrationes & cantus; ſecundùm exteriora autem, ſacrificia luminaria & huiuſmodi, quæ Deo non propter eius indigentiam exhibemus, ſed

ſed in recognitionem quòd omnia ab ipſo habemus: & ſicut eum ex omnibus recognoſcimus, ità etiam eum ex omnibus honoramus. 3. *ſent. d. 9. q. 2. a. 3. q. 3. in c. 3. contra gentes cap.* 119.

Qu. 3. cur Deus ſit adorandus adoratione latriæ, quæ cultum, obſequium, & ſeruitutem ſignificat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm ſeruus dicatur ad Dominum, neceſſe eſt quòd vbi eſt propria, & ſpecialis ratio Dominij, ibi ſit ſpecialis & propria ratio ſeruitutis. Manifeſtum eſt autem quòd Dominium conuenit Deo ſecundùm propriam & ſingularem quandam rationem; quia ſcilicet ipſe omnia fecit, & quia ſummum in omnibus rebus obtinet principatum: & ideo ſpecialis ratio ſeruitutis ei debetur: & talis ſeruitus nomine latriæ deſignatur apud græcos. 2. 2. *qu.* 81. *a.* 1. *ad* 3.

Qu. 4. vtrum vna adoratio debeatur tribus diuinis perſonis.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd quia vna eſt excellentia trium perſonarum, vnus honor & reuerentia eis debetur, & per conſequens vna adoratio: in cuius figuram cùm legitur de Abraham gen. 18. quòd tres viri ei apparuerunt, adorans vnum alloquitur, dicens, *Domine ſi inueni gratiam.* 2. 2. *q.* 84. 1. 1. *ad* 3. 3. *p. qu.* 25. *a.* 1. *ad.* 1.

Qu. 5. an & quomodo humanitas Chriſti ſit adoranda adoratione latriæ, vel duliæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd adoratio humanitatis Chriſti dupliciter poteſt intelligi: vno modo vt ſit eius, ſicut rei adoratæ, & adorare carnem Chriſti non eſt aliud quàm adorare Verbum Dei incarnatum; ſicut adorare veſtem Regis nihil eſt aliud, quàm adorare Regem veſtitum, & ſecundùm hoc adoratio Humanitatis Chriſti eſt adoratio Latriæ.

Alio modo poteſt intelligi adoratio Humanitatis Chriſti, quæ fit ratione Humanitatis Chriſti perfectæ omni munere gratiarum, & ſic adoratio Humanitatis Chriſti nõ eſt adoratio Latriæ, ſed adoratio Duliæ, ita ſcilicet, quòd vna, & eadem perſona Chriſti adoretur adoratione Latriæ propter ſuam Diuinitatem, & adoratione Duliæ propter perfectionem Humanitatis. 3. *p. q.* 25. *a.* 2. *in corp.*

Quæritur 6. an Humanitas Chriſti ſit adoranda cultu hyperduliæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Humanitas Chriſti vel Latriâ, vel Hyperduliâ adoratur, & ſimiliter ea, quæ ad Humanitatem Chriſti referuntur, vt Crux, veſtis, & huiuſmodi. 3. *ſent. d.* 9. *q.* 1. *a* 2. *quæſt.* 4. *ad* 1. *lect.* 4. *cap.* 4. *ad Galatas.*

Quæritur 7. qua intentione ſit adoranda Hoſtia: & vtrum Sacerdos, qui fingit conſecrare, faciat populum idololatrare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd qui adorat Hoſtiam, adorare eam oportet cum conditione, ſcilicet ſi eſt conſecrata: non tamen oportet, quòd hæc conditio ſemper ſit actu explicita, ſed ſuf-

ficit, quòd habitu teneat illam : vnde non peccat adorans eam, quia non adorat puram creaturam, ſed Chriſtum ſecundùm intentionem ſuam. Sacerdos autem quantùm in ſe eſt, facit populum idololatrare; quia offert ei puram creaturam ad adorandum. *3. ſent. d. 9. q. 1. ar. 2. quæſt. 6. ad 2.*

Quæritur. 8. vtrum imago Chriſti ſit adoranda adoratione latria, ſiue cultu diuino.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vt Philoſophus dicit in lib. de Memoria & Reminiſcentia cap. 2. duplex eſt motus animæ in imaginem, vnus quidem in ipſam imaginem ſecundùm quòd res quædam eſt, aliò modo in imaginem inquantum eſt imago alterius: & inter hos duos motus hæc eſt differentia, quia primus motus, quo quis mouetur in imaginem, vt eſt res quædam, eſt alius à motu, qui eſt in rem; ſecundus autem motus, qui eſt in imanem inquantum eſt imago, eſt vnus & idem cum illo, qui eſt in rem.

Sic ergo dicendum eſt, quòd imagini Chriſti, inquantum eſt res quædam, puta lignum ſculptum, vel pictum, nulla reuerentia exhibetur; quia reuerētia nonniſi rationali naturæ debetur: relinquitur ergo, quòd exhibeatur ei reuerentia ſolùm inquantum eſt imago; & ſic ſequitur; quòd eadem reuerentia exhibeatur imagini Chriſti, & ipſi Chriſto. Cùm ergo Chriſtus adoretur adoratione Latriæ, conſequens eſt, quòd eius imago ſit adoratione Latriæ adoranda. *3. p. q. 25. a. 3. in corp. 2. 2. q. 81. a. 3. ad 3. & q. 94. a. 2. ad 1. 3. ſent. d. 9. quæſt. 1. a. 2. quæſt. 2. in corp.*

Quæritur 9. qua adoratione debeat adorari Crux Chriſti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd honor, ſeu reuerentia non debetur niſi ratione rationalis naturæ: vnde creaturæ irrationali non debetur honor vel reuerentia niſi ratione rationalis naturæ: & hoc dupliciter, vno modo inquantum repræſentat rationalem naturam; alio modo, inquantum ei quocunque modo coniungitur: primo modo conſueuerunt homines venerari Regis imaginem; ſecundo modo eius veſtimentum: vtrumque autem venerantur homines eadem veneratione, qua venerantur & Regem.

Si ergo loquamur de ipſa Cruce, in qua Chriſtus crucifixus eſt, vtroque modo eſt à nobis veneranda: vno ſcilicet modo, inquantum repræſentat nobis figuram Chriſti extenſi in ea, alio modo ex contactu ad mēbra Chriſti, & ex hoc, quòd eius ſanguine eſt perfuſa: vnde vtroque modo adoratur eadem adoratione cum Chriſto, ſcilicet adoratione Latriæ: & propter hoc etiam Crucem alloquimur, & deprecamur quaſi ipſum Crucifixum: ſi verò loquamur de effigie Crucis Chriſti in quacunque alia materia, puta lapidis, vel ligni, argenti, vel auri, ſic veneramur Crucem tantùm, vt imaginem Chriſti, quam veneramur adoratione Latriæ. *3. p. q. 25. a. 4. in corp.*] *2. 2. q. 103. a. 4. ad 3.*

Quæritur 10. qua ratione adorari debent claui, veſtes, lancea, ſepulcrum, & alia inſtrumenta Paſſionis Chriſti.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd quantum ad rationem contactus membrorum Chriſti adoramus non ſolùm Crucem, ſed etiam omnia, quæ ſunt Chriſti, vnde Damaſcenus dicit in 4. lib. cap. 12. *Pretioſum lignum, vt ſanctificatum tactu ſancti corporis, & ſanguinis decenter adorandum, clauos, indumenta, lanceam, & ſacra eius tabernacula, quæ ſunt præſepe, ſpelunca, & huiuſmodi.*

Iſta tamen non repræſentant imaginem Chriſti, ſicut Crux, quæ dicitur ſignum Filij hominis quod apparebit in cœlo, vt dicitur Math. 21. Ideoque mulieribus dixit Angelus, *Ieſum quæritis Nazarenum Crucifixum*; non dixit, lanceatum, ſed Crucifixum: & inde eſt, quòd Crucem Chriſti veneramur in quacunque materia, non autem imaginem clauorum, vel quorumcunque huiuſmodi. 3. *p.q.25.a.4.ad 3.*

Quær. 11. an B. Virgo adorari debeat cultu Latriæ, vel ſolùm Hyperduliæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia Latria ſoli Deo debetur, nulli creaturæ debetur latria, prout creaturam ſecundùm ſe veneramur. Licèt autem creaturæ inſenſibiles non ſint capaces venerationis ſecūdùm ſeipſas, creatura tamen rationalis eſt capax venerationis ſecundùm ſeipſam: & ideo nulli puræ creaturæ rationali debetur cultus latriæ. Cùm igitur beata Virgo ſit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latriæ, ſed ſolùm veneratio duliæ; eminentiùs tamen quam cæteris creaturis, inquantum ipſa eſt Mater Dei: & inde dicitur, quòd debetur ei non qualiſcumque dulia, ſed hyperdulia. 3. *p. qu. 25. art. 5. in corp.*

Qu. 12. an debeamus venerari Sanctorum reliquias.

Reſpondetur v. *Reliquiæ.*

Quær. 13. an ſi Diabolus in forma Chriſti appareret poſſet ſine peccato adorari.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd non poteſt Diabolus in ſpecie Chriſti apparens ſine peccato adorari; niſi ſit conditio actu explicita; non enim ſufficit ſolo habitu: quia ipſa nouitas rei inſolitæ conſiderationem & attentionem requirit; ſicut dicitur de B. Virgine Lucæ 1. quòd *cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. 3. diſt. 9. qu. 1. art. 2. qu. 6. ad 3. 4. d. 30. in expoſ. textus.*

Quær. 14. an & quare adoratio requirat aliquem locum determinatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd determinatus locus eligitur ad adorandū, non propter Deum, qui adoratur, quaſi loco concludatur, ſed propter ipſos adorantes: & hoc triplici ratione: Primò quidem propter loci conſecrationem, ex qua ſpecialem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur; ſicut patet ex

oratione Salomonis 3. Reg. 8. Secundò, propter ſacra myſteria, & alia ſanctitatis ſigna, quæ ibi continentur: Tertiò propter concurſum multorum adorantium, ex quo fit oratio magìs exaudibilis, ſecundùm illud Matth. 18. *vbi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, bi ſum ego in medio eorum.* 2.2. qu. 84. *art.* 3. *d.* 2.

Qu. 15. *quare Iudæi adorabant versùs occidentem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd adoratio ad occidentem fuit introducta in lege ad excludendam idololatriam; nam omnes Gentiles in reuerentiam ſolis adorabant ad orientem; vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidam habebant dorſa contra templum Domini, & adorabant ad ortum ſolis: Vnde ad hoc excludendum, tabernaculum habebat Sancta Sanctorum ad occidentem, vt versùs occidentem adorarent. Ratio autem ſingularis eſſe poteſt; quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandum mortem Chriſti, quæ figuratur per occaſum, ſecundùm illud Pſ. 67. *qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi.* 1. 2. *qu.* 102. *art.* 4. *ad* 5.

Quæ. 16. *quare econtra Chriſtiani adorant versùs orientem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundùm quandam decentiam adoramus versùs orientem. Primò quidem propter diuinæ Maieſtatis indicium, quod nobis manifeſtatur in motu cœli, qui eſt ab oriente: Secundò propter paradiſum in oriente conſtitutum, vt legitur Gen. 2. ſecundùm litteram ſeptuaginta interpretum, quaſi quæramus ad paradiſum redire: Tertiò propter Chriſtum, qui eſt lux mundi, & *Oriens* nominatur Zacha. 6. & *qui aſcendit ſuper cælum cæli ad orientem*, & ab oriente etiam expectatur venturus, ſecundùm illud Matth. 24. *ſicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* 2. 2. *qu.* 84. *art.* 3. *ad* 3.

ADVLATIO.

Quæritur 1. *vtrum adulatio ſit peccatum, de quo dicitur Ezech.* 13. *væ qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus id eſt iuxta Gloſſam, ſuauem adulationem.*

RESp. D. Thomas, ſi aliquis in omnibus velit ad delectationem alteri loqui, excedit modum in delectando, & ideo peccat per exceſſum; etſi quidem hoc faciat ſola intentione delectandi, vocatur placidus ſecundùm Philoſophum lib. 4. Eth. cap. 6. Si autem faciat hoc intentione alicuius lucri conſequendi, vocatur blanditor, ſiue adulator; communiter tamen nomen adulationis attribui ſolet omnibus, qui ſuprà debitum modum virtutis volunt alios verbis, vel factis delectare in communi conuerſatione. 2.2. q. 115. a. 1. *in corp.*

Quæritur. 2. *quando adulatio ſit peccatum mortale vel veniale tantum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale eſt, quod

charitati contrariatur : adulatio autem quandoque quidem charitati contrariatur , quandoque autem non cõtrariatur. contrariatur ſiquidem charitati tripliciter: vno modo ratione ipſius materiæ , puta cùm aliquis laudat alienius peccatum ; hoc enim contrariatur dilectioni Dei, contra cuius iuſtitiam homo loquitur, & contra dilectionem proximi, quem in peccato fouet : vnde eſt peccacatum mortale ſecundùm illud Iſaiæ 5. *va qui dicunt malum bonum* ; alio modo ratione intentionis , puta cùm quis alicui adulatur ad hoc , quòd fraudulenter ei noceat vel corporaliter , vel ſpiritualiter; & hoc etiam eſt peccatum mortale; & de hoc habetur Prouerb. 27. *Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis* : tertio modo per occaſionem , ſicut cùm laus adulatoris fit alteri occaſio peccandi etiam præter adulatoris intentionem: & in hoc conſiderare oportet , vtrum ſit occaſio data, vel accepta , & qualis ruina ſubſequatur ſicut patere poteſt ex his quæ dicentur de ſcandalo.

Si autem aliquis ex ſola auiditate delectandi alios, vel etiam ad euitandum aliquod malum , vel conſequendum aliquid in neceſſitate alicui adulatus fuerit , non eſt contra charitatem ; vnde non eſt peccatum mortale, ſed veniale. 2. 2. q. 115. a. 2. *in corp.*

Qu. 3. vtrum adulatio maximè noceat iuxtà illud Pſal. 9. quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, exacerbauit Dominum peccator : & illud Hyeronimi dicentis nihil eſt quod tam facile corrumpat mentes hominum quàm adulatio: & ſuper illud Pſal. 69. conuertantur ſtatim erubeſcentes , qui dicunt mihi euge, euge , dicit gloſſa , plus nocet lingua adulatoris quam gladius perſecutoris.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd authoritates illæ loquuntur de adulatore, qui laudat peccatum alicuius : talis enim adulatio dicitur plus nocere quàm gladius perſecutoris , quia in potioribus nocet, ſcilicet in ſpiritualibus : non autem nocet ita efficaciter ; quia gladius perſecutoris occidit effectiuè , quaſi ſufficiens cauſa mortis : nullus autem adulando poteſt alteri eſſe ſufficiens cauſa peccandi. 2. 2. *qu.* 115. *ar.* 2. *ad* 1.

Qu. 4. quomodo adulator inducendo alios ad peccatum iuxta illud Pſ. 14. oleum peccatoris non impinguet caput meum : vbi gloſſa dicit, Falſa laus adulatoris mentes à rigore veritatis emollit ad noxia: plus ſibi nocet quàm aliis , ſecundum illud Pſ. 36. gladius eorum intret in corda ipſorum.

Reſpondet D. Thomas , dicendum quòd ratio illa procedit de eo qui adulatur intentione nocendi: ille enim plus nocet ſibi quàm aliis; quia ſibi nocet tanquam ſufficiens cauſa peccandi, aliis autem occaſionaliter tantùm. *Ibidem ad* 2.

Qu. 5. quomodo intelligatur id quòd dicitur in decretis diſt. 46. clericus, qui adulationibus , & proditionibus vacare deprehenditur , degradetur ab officio.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd authoritas illa loquitur de

eo, qui proditoriè alteri adulatur, vt eum decipiat. *Ibidem ad 3.*

Qu. 6. quomodo alios laudare poſſimus abſque adulatione.

Reſp. v. *laus, q. 1.*

ADVLTERIVM.

Quaritur 1. an adulterium ſit determinata ſpecies luxuria, & quas deformitates importet.

RESpondet D. Thomas, dicendum quòd adulterium ſicut ipſum nomen ſonat eſt acceſſus ad alienum thorum, in quo quidem dupliciter contra caſtitatem, & humanæ generationis bonum aliquis delinquit: primò quidem inquantum accedit ad mulierem non ſibi matrimonio copulatam, quod requiritur ad bonum prolis propriæ educandæ; alio modo, quia accedit ad mulierem alteri per matrimonium copulatam, & ſic impedit bonum prolis alienæ. Eadem ratio eſt de muliere coniugata, quæ per adulterium corrumpitur: vnde dicitur Eccleſ. 23. *Omnis mulier relinquens virum ſuum peccabit:* primò enim *in lege Altiſſimi incredibilis fuit*, in qua ſcilicet præcipitur, non mæchaberis: ſecundò in virum ſuum deliquit, ex quo facit contra certitudinem prolis: tertiò *in adulterio fornicata eſt, & ex alio viro filios ſtatuit ſibi*, quod eſt contra bonum propriæ prolis: ſed primum eſt commune in omnibus peccatis mortalibus: alia verò duo ſpecialiter pertinent ad deformitatem adulterij.

Vnde manifeſtũ eſt, quòd adulterium eſt determinata ſpecies luxuriæ, vtpote ſpecialem deformitatem habens circa actus venereos. 2. 2. q. 154. a. 8. *in corp. & a.* 1. *in corp. q. 15. de malo a. 3. in corp.* 4. *ſent. d. 41. q. 1. a. 4. quæſt. 2. in corp.*

Quaritur. 2. quando vir poſſit dici adulter, licet non violet fidem vxori debitam, iuxta illud D. Hyeronimi dicentis nihil intereſt ex qua cauſa quis inſaniat: vnde Xiſtus Pythagoricus in ſententiis ait: adulter eſt ardentior amator in vxorem ſuam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd matrimonium ſpecialiter eſt ordinatum ad bonum humanæ prolis, adulterium autem ſpecialiter matrimonio contrariatur, inquantum violat mattimonij fidem, quam quis coniugi debet; & quia ille, qui eſt ardentior amator vxoris, facit contra bonum matrimonij inhoneſtè eo vtens, licèt fidem non violet, ideo aliqualiter poteſt adulter nominari; & magis quam ille, qui eſt ardentior amator alterius mulieris. 2. 2. q. 154. a. 8. *ad* 2.

Quær. 3. vtrum adulterium magìs opponatur dilectioni proximi quàm gula, & vlla ſpecies luxuria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gula non directè opponitur dilectioni proximi, ſicut adulterium; neque etiam aliqua alia ſpecies luxuriæ: non enim tanta fit iniuria patri per ſtuprum Virginis, quæ non eſt eius connubio deputata; quanta fit iniuria viro per adulterium, cuius cor-

poris poteſtatem ipſe habet, non vxor. *ibidem ad* 2.

Quæritur 4. quiſnam magis peccet vir; an mulier adultera

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in adulterio inuenitur id quod eſt de ratione peccati in fornicatione ſimplici, & adhuc plus, quod magis grauat ſecundùm læſionem matrimonij. Si ergo conſideretur id, quod eſt commune adulterio & fornicationi, peccatum viri & mulieris ſe habent ſicut excedentia, & exceſſa; quia in muliere eſt plus de humore, & ideo ſunt magis ducibiles à concupiſcentijs; ſed in viro plus de calore, qui concupiſcentiam excitat.

Sed tamen ſimpliciter loquendo cæteris paribus vir in ſimplici fornicatione plus peccat, quàm mulier, quia habet plus de rationis bono quod præualet quibuslibet motibus corporalium paſſionum: ſed quantùm ad læſionem matrimonij, quàm adulterium fornicationi addit, ex qua diuortium cauſatur plus peccat mulier, quàm vir. Et quia hoc eſt grauius, quàm ſimplex fornicatio, ideo ſimpliciter loquendo, plus peccat mulier adultera, quàm vir adulter cæteris paribus. 4. *ſent. d.* 35. *a.* 4. *ad* 5.

Qu. 5. *an teneatur adultera crimen ſuum fateri in iudicio.*

Reſpondetur infra. v. *Reus.*

Quæritur 6. an liceat viro interficere vxorem in actu adulterij deprehenſam, aut eius mortem in iudicio petere.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd virum interficere vxorem contingit dupliciter: vno modo per iudicium ciuile, & ſic non eſt dubium, quòd ſine peccato poteſt vir zelo iuſtitiæ, non liuore vindictæ aut odij motus, vxorem adulteram in iudicio ſæculari accuſare criminaliter de adulterio, & pœnam mortis à Lege ſtatutam petere; ſicut etiam licet accuſare aliquem de homicidio, aut de alio crimine: non tamen talis accuſatio poteſt fieri in iudicio Eccleſiaſtico; quia Eccleſia non habet gladium materialem: alio modo poteſt eam per ſeipſum occidere non iudicio conuictam, & ſic extra actum adulterij eam interficere, quantumcunque ſciat eam adulteram, neque ſecundùm Leges ciuiles, neque ſecundùm legem conſcientiæ licet.

Sed lex ciuilis quaſi licitum computat, quòd in ipſo actu eam interficiat; non quaſi præcipiens, ſed quaſi pœnam homicidij non inferés, propter maximum incitamentum, quod habet vir in tali facto, ad occiſionem vxoris. Sed Eccleſia in hoc non eſt aſtricta legibus humanis, vt iudicet eum ſine reatu pœnæ æternæ, vel pœnæ iudicio Eccleſiaſtico infligendæ ex hoc quod eſt ſine reatu pœnæ infligendæ per iudicium ſæculare: & ideo in nullo caſu licet viro interficere vxorem propria authoritate. 4. *ſent. d.* 37. *q.* 2. *a.* 1. *in corp.*

Qu. 7. *cur non liceat viro interficere vxorem in actu adulterij deprehenſam, cùm lex diuina præcipiat adulteras lapidari, vt patet Ioannis.* 8.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd pœnam illam infligendam lex non commiſit priuatis perſonis, ſed perſonis publicis, quæ habent officium ad hoc deputatum: vir autem non eſt iudex vxoris: & ideo non poteſt eam interficere, ſed coram iudice accuſare. *in eodem artic. 1. ad 1.*

Qu. 8. an lex ciuilis commiſerit viro interfectionem vxoris in adulterio deprehenſæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lex ciuilis non commiſit viro occiſionem vxoris quaſi præcipiens, quia ſic non peccaret; ſicut nec miniſter iudicis peccat latronem occidens condemnatum ad mortem; ſed permiſit pœnam non adhibens: vnde etiam difficultates quaſdam appoſuit, quibus retraherentur viri ab vxoricidio *ibidem ad 2. 4. ad hann. d. 37. a. 4. ad 1.*

Conformiter ad hanc doctrinam noſtri ſancti Doctoris ſummus Pontifex Alexander 7. in Decreto diei 24. ſept. anno 1665. inter alias propoſitiones iſtam, quæ eſt 19. non peccat maritus occidens propria authoritate mulierem in adulterio deprehenſam, ſub anathematis pœna damnauit.

ADVOCATVS.

Quæritur 1. vtrum aduocatus teneatur ad patrocinium cauſæ pauperum, & ſimiliter medicus ad eorum curationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm præſtare patrociniū cauſæ pauperum ad opus miſericordiæ pertineat, idem eſt hic dicendum, quod de aliis operibus miſericordiæ: nullus autem ſufficit omnibus indigentibus miſericordiæ opus impendere, & ideo ſicut Auguſtinus dicit in 1. de Doctrina Chriſtiana, cap. 28. *Cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimè conſulendum eſt, qui pro locorum, & temporum, vel quarumcumque rerum opportunitatibus conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte iunguntur*; dicit pro locorum opportunitatibus, quia non tenetur homo per mundum quærere indigentes, quibus ſubueniat, ſed ſufficit ſi eis, qui ſibi occurrunt, miſericordiæ opus impendat, vnde Exodi 23. *Si occurreris boni inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum*; addit autem, & temporum, quia non tenetur homo futuræ neceſſitati alterius prouidere, ſed ſufficit ſi præſenti neceſſitati ſuccurrat, vnde dicitur 1. Ioannis 3. *Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo &c.* ſubdit autem, vel quarumlibet rerum, quia homo ſibi coniunctis quacunque neceſſitudine maximè debet curam impendere ſecundùm illud 1. ad Timoth. 5. *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit.*

Quibus tamen concurrentibus, conſiderandum reſtat, vtrum aliquis tantam neceſſitatem patiatur, quòd non in promptu appareat, quomodo ei poſſit aliter ſubueniri; & in tali caſu tenetur ei opus miſericordiæ impendere: ſi autem in promptu appareat, quomodo aliter ei ſubueniri poſſit, vel per ſeipſum, vel per aliam perſonam magìs coniunctam, aut maiorem facultatem habentem, non tenetur ex neceſſitate indigenti ſubueni-

re, ita

re, ita quòd non faciendo peccet, quamuis ſi ſubuenerit abſque tali neceſſitate, laudabiliter faciat: vnde aduocatus non tenetur ſemper cauſæ pauperum patrocinium præſtare, ſed ſolùm concurrentibus conditionibus prædictis; alioquin oporteret eum omnia alia negotia prætermittere, & ſolis cauſis pauperum iuuandis intendere.

Et idem dicendum eſt de medico, quantùm ad curationem pauperum. 2.2.q.71.a. 1. *in corp.*

Quæ. 2. vtrum Aduocatus peccet defendendo iniuſtam cauſam: & vtrum ad reſtitutionem teneatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illicitum eſt alicui cooperari ad malum faciendum ſiue conſulendo, ſiue adiuuando, ſiue qualitercunque conſentiendo; quia conſilians, & coadiuuans quodammodo eſt faciens, & Apoſtolus dicit ad Rom. 1. *Quod digni ſunt morte non ſolùm qui faciunt peccatum: ſed etiam qui conſentiunt facientibus:* vnde omnes tales ad reſtitutionem tenentur: manifeſtum eſt autem, quòd aduocatus auxilium, & conſilium præſtat ei cuius cauſæ patrocinatur; vnde ſi ſcienter iniuſtam cauſam defendit, abſq; dubio grauiter peccat, & ad reſtitutionem tenetur eius damni, quod contra iuſtitiam per eius auxilium altera pars incurrit: ſi autem ignoranter iniuſtam cauſam defendit, putans eſſe iuſtam; excuſatur ſecundùm modum, quo ignorantia excuſari poteſt 2. 2. *qu. 71. art. 3. in corp.*

Qu. 3. cur non licet Aduocato ſuſcipere patrocinium cauſæ iniuſtæ, ſicut licet Medico ſuſcipere curam infirmitatis deſperatæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Medicus accipiens in cura infirmatem deſperatam, nulli facit iniuriam: Aduocatus autem ſuſcipiens cauſam iniuſtam, iniuſte lædit eum contra quem iniuſtè patrocinium præſtat: & ideo non eſt ſimilis ratio: quamuis enim laudabilis videatur quantùm ad peritiam artis; tamen peccat quantùm ad iniuſtitiam voluntatis, quia abutitur arte ad malum. 2.2. *qu. 71. art. 3. ad. 1.*

Quæritur 4. quid facere debeat Aduocatus videns cauſam eſſe iniuſtam, quam tamen prius credebat eſſe iuſtam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Aduocatus ſi in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & poſtea in proceſſu appareat eam eſſe iniuſtam, non debet eam prodere; vt ſcilicet aliam partem iuuet, vel ſecreta ſuæ cauſæ alteri parti reuelet: poteſt tamen, & debet cauſam deſerere; vel eum, cuius cauſam agit, ad cedendum inducere, ſiue ad componendum ſine aduerſarij damno. 2.2.*qu.* 71. *art. 3. ad 2.*

Quæ. 5. an ſicut militi in bello iuſto licet vti inſidiis, ita Aduocato in defenſione cauſæ iuſtæ liceat vti aſtutiis.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd militi, vel Duci exercitus licet in bello iuſto ex inſidiis agere ea, quæ facere debet prudenter occultando; non autem falſitatem frau-

E

dulenter faciendo; quia *etiam hoſti fidem ſeruare oportet*, ſicut Tullius dicit in 1. de offic. Vnde & aduocato defendenti cauſam iuſtam, licet prudenter occulrare ea, quibus impediri poteſt proceſſus eius: non autem licet ei aliqua falſitate vti. *ibidem ad 3.*

Quæritur 6. an liceat aduocato pecuniam accipere, vel extorquere pro ſuo patrocinio; & ſimiliter medico pro ſua cura.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ quis non tenetur alteri exhibere, iuſtè poteſt pro eorum exhibitione recompenſationem accipere: manifeſtum eſt autem, quòd aduocatus non ſemper tenetur patrocinium præſtare, aut conſilium dare cauſis aliorum: & ideo ſi vendat ſuum patrocinium, ſiue conſilium, non agit contra iuſtitiam.

Et eadem ratio eſt de Medico opem ferente ad ſanandum, & de omnibus alijs huiuſmodi perſonis; dum tamen moderatè accipiant, conſideratâ conditione perſonarum, & negotiorum, & laboris, & conſuetudine patriæ. Si autem per improbitatem aliquid immoderatè extorqueant, peccant contra iuſtitiam; vnde Auguſtinus dicit ad Macedonium, *Quòd ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent, data per tolerabilem conſuetudinem non ſolent. 2.2.q.71. a. 4. in corp.*

Quæritur 7. quinam impediantur ab officio aduocandi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis impeditur ab aliquo actu duplici ratione; vno modo propter impotentiam; alio modo propter indecentiam: ſed impotẽtia, ſimpliciter excludit aliquem ab actu; indecentia autem non excludit omnino; quia neceſſitas indecentiam tollere poteſt. Sic ergo ab officio aduocatorum prohibentur quidam propter impotentiam eoquòd deficiunt ſenſu, vel interiori, ſicut furioſi, & impuberes, vel exteriori ſicut ſurdi, & muti; eſt enim neceſſaria aduocato & interior peritia, qua poſſit cõuenienter iuſtitiam aſſumptæ cauſæ oſtendere; & iterum loquela cum auditu, vt poſſit pronunciare, & audire, quod ei dicitur: vnde qui in his defectum patiuntur, omnino prohibentur ne ſint aduocati nec pro ſe, nec pro alijs.

Decentia autem huius officij exercendi tollitur dupliciter: vno modo ex hoc, quòd aliquis eſt rebus maioribus obligatus, vnde Monachos, & Presbyteros non decet in quacunque cauſa aduocatos eſſe, neque Clericos in iudicio ſæculari; quia huiuſmodi perſonæ ſunt rebus Diuinis aſtrictæ: alio modo propter perſonæ defectum, vel corporalem, vt pater de cæcis, quod conuenienter iudicio aſtare non poſſent; vel ſpiritualem, non enim decet, vt alterius iuſtitiæ patronus exiſtat, qui in ſeipſo iuſtitiam contempſit: & ideo infames, infideles, & damnati de granibus criminibus non decenter ſunt aduocati; tamen indecentiæ neceſſitas præfertur: & propter hoc, huiuſmodi perſonæ poſſunt pro ſeipſis, vel pro perſonis ſibi coniunctis vti officio aduocati: vnde & Clerici pro Eccleſiis ſuis poſſunt eſſe aduocati; & Monachi pro cauſa Mo-

naſterij ſui, ſi Abbas præceperit, 2.2. q. 71. a. 2. in corp.

ÆQVIVOCATIO.

Quamuis ea, quæ concernunt æquiuocationem, ex Principiis doctrinæ D. Thomæ inferri poſſint, quia tamen de ipſa expreſſe non loquitur ſanctus Doctor, ideo cenſui eſſe ſupplendum ex altero Sancto eiuſdem ordinis, nempe D. Raymundo, qui primus omnium ſummam caſuum conſcientiæ compoſuit, epiſtolas decretales iuſſu Gregorij noni compilauit, & doctrina ac ſanctitate valde celebris fuit.

Qu. vtrum in caſu, quo aliquis ab inimicis occidendus quæritur, aut etiam in aliis caſibus, vti poſſimus æquiuocatione.

RESp. D. Raymundus, ego credo, ſaluo meliori iudicio, quòd talis debet eſſe proceſſus. Primò debet tacere, vt dicit Auguſtinus. Si videtur ei quòd taciturnitas ſit periculoſa; quia ex eo credit interrogans eum concedere illum eſſe in domo, tunc transferat ſe in aliam materiam, quaſi interrogando eum de aliquo facto, vel ſimile 43. *diſt. in mandatu*. Vel reſpondeat verbum aliquot æquiuocum, vtputa non eſt hic, ideſt non comedit hîc vel ſimile aliquod. Ad hoc mouent nos infinita exempla, de quibus pauca dicamus.

Iacob dixit patri ſuo Iſaac, ſe Eſau primogenitum, non natiuitate, quia tunc mentiretur, ſed iure primogenituræ, quam emerat. Item Abraham rogauit vxorem ſuam Saram, vt diceret ſe non vxorem ſed ſororem, cùm iret in Ægyptum, ne occideret eum Pharao propter eam, verum dixit, ſed æquiuocè: ſoror enim dicebatur, quia filia fratris erat. Item Jehu Rex Jſrael, cùm Sacerdotes Baal vellet interficere, dixit: congregate mihi omnes Sacerdotes Baal: Achab ſeruiuit mihi in paucis; ego ſeruiam ei in multis. Item in Thobia, Angelus Raphael reſpondit Thobiæ interroganti quis eſſet, aut de qua domo: ego ſum, inquit, Azarias Ananiæ magni filius. Multa etiam alia potes inuenire 22. q. 2. *vtilem*, & *quæritur*. Et §. item *opponitur*. *in ſum. lib. 1. titulo de mendacio*

AFFABILITAS ſiuè AMICITIA.

Qu. 1. an, & quomodo affabilitas ſiuè amicitia ſit ſpecialis virtus, de qua dicitur Eccleſ. 4. Congregationi pauperum affabilem te facito.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm virtus ordinetur ad bonum, vbi occurrit ſpecialis ratio boni, ibi oportet eſſe ſpecialem rationem virtutis: Bonum autem in ordine cõſiſtit. Oportet autem hominem conuenienter ad alios homines ordinari in communi conuerſatione, tam in factis, quàm in dictis, vt ſcilicet ad vnumquemque ſe habeat, ſecundùm quod decet. Et ideò oportet eſſe quamdam ſpecialem virtutem, quę hanc conuenientiam ordinis obſeruet. Et hæc vocatur amicitia, ſeu affabilitas. 2. 2. *qu.* 114. *a.* 1. *in corp.*

Qu. 2. quomodo intelligatur dictum Philoſophi 4. ethic. vbi de amico ait, non in amando, vel inimican-

do recipit ſingula vt oportet : & quomodo ſigna amicitiæ ad omnes exhiberi poſſint abſque ſimulatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis homo naturaliter omni homini eſt amicus, quodam generali amore, ſicut etiam dicitur Eccleſ. 13. quòd *omne animal diligit ſimile ſibi*. Et hunc amorem repreſentant ſigna amicitiæ, quæ quis exteriùs oſtendit in verbis vel factis, etiam extraneis, & ignotis: vnde non eſt ibi ſimulatio: Non enim oſtendit eis ſigna perfectæ amicitiæ, quia non eodem modo ſe habet familiariter ad extraneos, ſicut ad eos, qui ſunt ſibi ſpeciali amicitia iuncti. 2.2. *q.* 114. *a.* 1. *ad* 2.

Quæritur 3. quomodo intelligendum ſit illud Eccleſ. 7. Cor ſapientum vbi triſtitia, & cor ſtultorum vbi lætitia? & quomodo ad virtuoſum pertinet maximè à delectatione ſibi cauere, vt dicitur 2. ethic. & quomodo amicitia perſe quidem deſiderat condelectare, contriſtari autem reueretur vt Philoſophus dicit 4. ethic.

Reſp D. Thomas, dicendum quòd cor ſapientum dicitur eſſe vbi triſtitia, non quidem vt ipſe triſtitiam proximo inferat; dicit enim Apoſtolus ad Rom. 14. *Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatem ambulas*; Sed vt contriſtantibus conſolationem conferat, ſecundùm illud Eccleſ. 7. *Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula*. Cor autem ſtultorum eſt vbi lætitia, non quidem vt ipſi alios lætificent, ſed vt ipſi aliorum lætitiâ perfruantur. Pertinet ergo ad ſapientem vt condelectationem afferat his, cum quibus conuerſatur, non quidem laſciuam, quam virtus cauet, ſed honeſtam, ſecundùm illud Pſalm. 132. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Quandoque tamen propter aliquod bonum conſequens, vel propter aliquod malum excludendum, non refugiet virtuoſus, eos quibus conuiuit, contriſtare, vt Philoſophus dicit, in 4. eth. vnde & Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 7. *Si contriſtaui vos in epiſtola non me pœnitet.* Et poſtea; *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.* Et ideò his, qui ſunt proni ad peccandum, non debemus hilarem vultum oſtendere ad eos delectandum, ne videamur eorum peccato conſentire, & quodammodo peccandi audaciam miniſtrare: vndè dicitur Eccleſ. 7. *Filiæ tibi ſunt? ſerua corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas.* 2. 2. *q.* 114. *a.* 1. *ad* 3.

Quæritur 4. cur homo teneatur ex quodam naturali debito viuere delectabiliter cum aliis.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd quia homo naturaliter eſt animal ſociale, debet ex quadam honeſtate manifeſtationem veritatis aliis hominibus, ſine qua ſocietas hominum durare non poſſet: ſicut autem non poſſet homo viuere in ſocietate ſine veritate, ita nec ſine delectatione, quia ſicut Philoſophus dicit in 8. ethic. *Nullus poteſt per diem morari cum*

triſti nec cum non delectabili: Et ideò homo tenetur ex quodam naturali debito honeſtatis vt aliis delectabiliter conuiuat; niſi propter aliquam cauſam neceſſe ſit aliquando alios vtiliter contriſtare. 2. 2. *q.* 114. *a.* 2. *ad* 1.

Quæritur 5. *quomodo intelligendus ſit Philoſophus* 4. *ethic. vbi de affabilitate dicit ſimiliter ad notos, & ignotos, & conſuetos, & inconſuetos operatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd verbum illud Philoſophi non eſt intelligendum, quòd aliquis eodem modo debeat colloqui, & conuiuere notis, & ignotis, quia vt ipſe ibidem ſubdit, *Non ſimiliter conuenit conſuetos, & extraneos curare, aut contriſtare:* Sed in hoc attenditur ſimilitudo, quòd ad omnes oportet facere quod decet 2. 2. *q.* 114. *a.* 2. *ad* 3.

AFFINITAS.

Vide infra v. *Matrimonium*, de impedimento affinitatis.

AMICITIA.

Qu. 1. *an, & quomodo amicitia ſit ſpecialis virtus.*

RESp. ſupra. v. *Affabilitas.*

Quær. 2. *in quo potiſſimùm conſiſtat amicitia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd amicitia conſiſtit in concordia voluntatum magis quoad finem, quàm quoad ipſa volita; plus enim eſſet amicus febricitanti Medicus, qui ei vinum negaret propter deſiderium ſanitatis, quàm ſi vellet eius deſiderio ſatisfacere de vini potatione in periculum ſanitatis. *qu.* 23. *de verit. a.* 8. *ad* 7.

Qu. 3. *cur quidquid eſt virtuti contrarium eſt impeditiuum amicitiæ, & quidquid eſt virtuoſum eſt ipſius prouocatiuum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm vera amicitia ſupra virtutem fundetur, quidquid eſt virtuti contrarium in amico, eſt amicitiæ impeditiuum; & quidquid eſt virtuoſum, eſt amicitiæ prouocatiuum. 2. 2. *qu.* 106. *a.* 1. *ad* 3.

Qu. 4. *quænam ſint documenta Philoſophi quantùm ad eos, qui conuocant amicos.*

Reſp. D. Thomas, ponit tria documenta moralia. Primò quidem quòd quia delectabile eſt quòd homo intelligat amicos in propriis bonis delectari; oportet, quòd homo promptè vocet amicos ſuos ad bonas fortunas, vt eas ſcilicet amicis communicet: oportet enim quòd bonus homo benefaciat amico. Secundum documentum eſt, quòd homo tardè, & cum quadam pigritia vocet amicum ad ſua infortunia: debet enim homo tradere amico de ſuis malis quantùm minimum poteſt: & ad hoc inducit prouerbium cuiuſdam dicentis: *Sufficienter ego infortunatus*, quaſi dicat, ſufficit, quòd ego infortunium patior; non oportet quòd etiam amici mei hoc patiantur. Tertium documentum eſt, quòd tunc maximè ſint amici ad infortunia vocandi, quando cum pauca ſua turbatione poſſunt amico magnum iuuamen præſtare. 9. *Ethic. lect.* 13.

Qu. 5. quænam documenta tradat idem Philoſ. quantùm ad eos qui vadunt ad amicos.

Reſp. D. Thomas, ponit tria documenta ex parte ſponte euntium ad amicos. Quorum primum eſt quòd ad amicos in infortuniis exiſtentes oportet aliquando prómptè ire, etiam non vocatum; quia amici proprium eſt benefacere amicis, & maximè illis qui ſunt in neceſſitate, & qui non dignificant, ideſt qui non dignum ducunt hoc requirere ab amico. Sic enim dum auxilium præſtatur non requirenti, ambobus, ſcilicet præſtanti & requirenti fit melius, id eſt honeſtius: quia & ille qui dat videtur magis ſponte dare; & ille qui recipit virtuosè agit, nolendo grauare amicum: eſt etiam ambobus delectabilius; quia & recipiens non patitur à verecundia, quam quis patitur in requirendo amicum; & etiam dans magis delectatur, quaſi ex ſeipſo non prouocatus faciens opus virtutis. Secundum documentum eſt, quòd ad bonas fortunas amici promptè ſe debet homo offerre ad cooperandum ei cùm neceſſe fuerit; quia ad hoc indiget homo amicis, vt ſcilicet ei cooperentur. Tertium documentum eſt, quòd ad hoc quod homo benè patiatur ab amico benè fortunato, debet homo accedere quietè, ideſt remiſsè & non de facili: non enim eſt bonum, quòd homo reddat ſe promptum ad ſuſcipiendum iuuamen ab amico: ſed homo debet vereri, & cauere opinionem delectationis in immorari, ideſt quòd amicus eius opinetur de eo, quòd delectetur immorari circa ipſum propter beneficia. *9. eth. lect. 13.*

Qu. 6. cur amici ſe videre deſiderant: & quilibet eorum magìs delectatur in conuerſatione alterius, quàm ſui ipſius.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conuerſatio cum amicis eſt nobis delectabilis, inquantum cognoſcimus bonum ipſorum, quod nobis quaſi noſtrum complacet: & quia per viſum meliùs cognoſcuntur res, quam per alium ſenſum; ideo amici magís ſe videre deſiderant. Et quia magis poteſt homo cognoſcere quæ ſunt alterius quàm quæ propria; ideo magís delectatur in conuerſando ad amicum quàm ad ſeipſum. Quamuis virtuoſus ad ſeipſum delectabiliter conuerſetur, inquantum in ſeipſo conſiderat memoriam, & propoſitum & ſpem bonorum, quæ ei delectationem ingerunt, vt dicitur in 9. ethicorum. *3. diſt. 29. qu. 1. a. 5. ad 6.*

Qu. 7. an, & quomodo boni, non autem mali, ſeipſos verè diligunt, ſecundum illud Pſal. 10. qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

Reſp. D. Thomas, hoc probat Philoſ. in 9. ethic. per quinque quæ ſunt amicitiæ propria: vnuſquiſque enim amicus primò quidem vult amicum ſuum eſſe & viuere: ſecundò vult ei bona: tertiò operatur bona ad ipſum: quartò conuiuit ei delectabiliter: quintò concordat cum ipſo, quaſi in iiſdem delectatus & conſtriſtatus: & ſecundùm hoc boni diligunt ſeipſos quantùm ad interiorem hominem, quia volunt ipſum ſer-

uari in ſua integritate; & optant ei bona, quæ ſunt bona ſpiritualia; & etiam ad ea aſſequenda operam impendunt; & delectabiliter ad cor proprium redeunt, quia ibi inueniunt, & bonas cogitationes in præſenti, & memoriam bonorum præteritorum, & ſpem futurorum, ex quibus delectatio cauſatur: ſimiliter etiam non patiuntur in ſeipſis voluntatis diſſenſionem; quia tota anima eorum tendit in vnum. Econtrario autem, mali non volunt conſeruari in integritate interioris hominis; neque appetunt ei ſpiritualia bona; neque ad hoc operantur; neque delectabile eſt eis ſecum conuiuere, redeundo ad cor; quia inueniunt ibi mala & præſentia, & præterita, & futura, quæ abhorrent, neque etiam ſibiipſis concordant, propter conſcientiam remordentem, ſecundùm illud Pſ. 49. *arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Et per eadem probari poteſt, quòd mali amant ſeipſos ſecundùm corruptionem exterioris hominis: ſic autem boni non amant ſeipſos. 2.2. *qu.* 25. *a.* 7. *in corp.*

Qu. 8. *cur ſit magis meritorium diligere amicum quàm inimicum.*

Reſp. v. charitas, *qu.* 21.

ALCHYMIA.

Quær. 1. *vtrum Alchymiſtæ poſſint facere verum aurum: & vtrum vera ſit hæc ſententia, quæ habetur in capite de numeris, ſciant authores alchymiæ, ſpecies transformari non poſſe.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ars virtute ſua non poteſt formam ſubſtantialem conferre; quod tamen poteſt virtute naturalis agentis; ſicut patet in hoc quòd per artem inducitur forma ignis in lignis: ſed quædam formæ ſubſtantiales ſunt, quas nullo modo ars inducere poteſt; quia propria actiua, & paſſiua inuenire non poteſt: ſed in his poteſt aliquid ſimile facere: ſicut Alchymiſtæ faciunt aliquid ſimile auro, quantùm ad accidentia exteriora: ſed tamen non faciunt verum aurum: quia forma ſubſtantialis auri non eſt per calorem ignis, quo vtuntur Alchymiſtæ; ſed per calorem ſolis in loco determinato, vbi viget virtus mineralis: & ideo tale aurum non habet operationem conſequentem ſpeciem. Et ſimiliter in alijs, quæ per eorum operationem fiunt. 2. *ſent. diſt.* 7. *qu.* 3. *art.* 1. *ad* 5.

Qu. 2. *an ſi per alchymiam verum fieret aurum, licitum foret ipſum pro vero vendere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aurum, & argentum non ſolùm cara ſunt propter vtilitatem vaſorum, quæ ex eis fabricantur, aut aliorum huiuſmodi; ſed etiam propter dignitatem, & puritatem ſubſtantiæ ipſorum: & ideo ſi aurum, vel argentum ab alchymicis factum, veram ſpeciem non habeant auri, & argenti, eſt fraudulenta & iniuſta venditio, præſertim cùm ſint aliquæ vtilitates auri, & argenti veri ſecundùm naturalem operationem ipſorum, quæ non conueniunt auro per alchymiam ſophiſticato: ſicut quòd habet proprietatem lætificandi, & contra quaſdam infirmitates medicinaliter iuuat; frequentiùs

etiam poteſt poni in operatione, & diutiùs in ſua puritate permanet aurum verum, quàm aurum ſophiſticatum: ſi autem per alchymiam fieret aurum verum, non eſſet illicitum ipſum pro vero vendere quia nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus cauſis ad producendum naturales, & veros effectus, ſicut Auguſtinus dicit in 3. de Trinitate cap. 8. de his, quæ arte Dæmonum fiunt. 2. 2. *q.* 77. *a.* 2. *ad* 1.

Doctor Angelicus expreſsè docet loco citato ſententiarum, quòd verum aurum fieri nequit per alchymiam: ſed tamen oppoſitum ſatis inſinuat loco citato ſua ſumma: ſed quidquid ſit de hoc, quia nunquam, aut rariſſimè contingit, quòd Alchymici verum aurum efficiant; & ſæpiſſimè contrarium euenit, vt nempe verum aurum in fumum conuertant, dum multas faciunt expenſas, quæ tandem reſoluuntur in fumum, vt ait Cardinalis Caietanus in comment. prædicti art. 1. qu. 77. vel ſaltem non faciunt niſi aurum fucatum, vt dicit ipſe D. Thomas: ideo ſummus Pontifex Ioannes 22. in extrauaganti, ſpondet, declarat Alchymiſtas perpetuò infames, eoſque grauibus ſubiicit pœnis; & clericos alchymiæ vacantes declarat inhabiles ad quælibet beneficia habita, vel habenda.

ALTARE.

Qu. vtrum altaria debeant eſſe lapidea.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd legitur de conſecr. diſt. 1. *altaria, ſi non ſint lapidea, Chriſmatis vnctione non conſecrentur*, quod quidem competit & ſignificationi Sacramenti Euchariſtiæ; tum quia altare ſignificat Chriſtum, dicitur autem 1. ad Corinth. 10. petra autem erat Chriſtus; tum etiam quia corpus Chriſti in ſepulchro lapideo fuit reconditum: Competit etiam quoad vſum Sacramenti; lapis enim & ſolidus eſt, & de facili poteſt inueniri vbique. 3. *p.* *q.* 83. *a.* 3. *ad* 5. 1. 2. *q.* 102. *a.* 4. *ad* 7. 4. *ſent. d.* 13. *q.* 1. *a.* 2. *q.* 5. *ad* 1.

AMBITIO.

Qu. 1. vtrum ambitio ſit ſemper peccatum.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd honor importat quandam reuerentiam alicui exhibitam in teſtimonium excellentiæ eius. Circa excellentiam autem hominis duo ſunt attendenda: Primò quidem, quòd illud ſecundùm quod homo excellit, non habet homo à ſeipſo, ſed eſt quaſi quiddam diuinum in eo; & ideo ex hoc non debetur ei principaliter honor, ſed Deo: Secundò, conſiderandum eſt quòd illud in quo homo excellit, datur homini à Deo, vt ex eo aliis proſit: vnde intantum debet homini placere teſtimonium ſuæ excellentiæ, quod ab aliis exhibetur, inquantum ex hoc paratur ſibi via ad hoc quòd aliis proſit. Tripliciter autem appetitum honoris contingit eſſe inordinatum: vno modo per hoc quòd aliquis appetit teſtimonium de excellentia, quam non habet, quod eſt appetere honorem ſupra ſuam proportionem: alio modo per hoc quòd honorem ſibi cupit non referendo in Deum: Tertio per hoc quòd appetitus eius

eius in ipſo honore quieſcit, non referens honorem ad vtilitatem aliorum: ambitio autem importat inordinatum appetitum honoris; vnde manifeſtum eſt, quòd ambitio ſemper eſt peccatum. 2.2. *qu. 131. a. 1 in c.*

Quær. 2. vtrum ambitio opponatur magnanimitati, cùm dicat Tullius in 1. de offic. quòd ſicut quiſque magnitudine animi excellit, ita maximè vult omnium princeps ſolus eſſe.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ambitio, ſicut dictum eſt, importat appetitum inordinatum honoris: magnanimitas autem eſt circa honores, & vtitur eis ſecundùm quòd oportet: vnde manifeſtum eſt, quòd ambitio opponitur magnanimitati, ſicut inordinatum ordinato. 2.2.*qu.*131.*a.*2.*in c.*

AMOR

Q. 1. vtrum amor bene diffiniatur à D. Dioniſio cap. 4. de diu. nomin. vbi ſic ait: amor virtus eſt vnitiua, mouens ſuperiora ad prouidentiam minus habentium (id eſt inferiorum) coordinata autem (id eſt æqualia) rurſus ad communicatiuam alterutram habitudinem, ſubiecta (id eſt inferiora) ad meliorum (id eſt ſuperiorum conuerſionem.

RESpondet D. Thomas, dicendum quòd amor ad appetitum pertinet: appetitus autem eſt virtus paſſiua: vnde in 3. de anima dicit Philoſophus quòd *appetibile mouet ſicut mouens non motum: appetitus autem ſicut mouens motum:* omne autem paſſiuum perficitur ſecundùm quòd informatur per formam ſui actiui: & in hoc motus eius terminatur & quieſcit: ſicut intellectus, antequam formetur per formam intelligibilis, inquirit & dubitat, qua cum informatus fuerit, inquiſitio ceſſat, & intellectus in illo figitur; & tunc dicitur intellectus firmiter illi rei inhærere: Similiter quando affectus vel appetitus omnino imbuitur formâ boni, quod eſt ſibi obiectum, complacet ſibi in illo, & adhæret ei quaſi fixum in ipſo, & tunc dicitur amare ipſum: vnde amor nihil aliud eſt, quàm quædam transformatio affectus in rem amatam & quia omne quod efficitur forma alicuius, efficitur vnum cum illo, ideò per amorem amans fit vnum cum amato, quod eſt factum forma amantis: & ideò dicit Philoſophus. 9. eth. quòd *amicus eſt alter ipſe.* Et 1. Corinth. 6. *qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt.* Vnumquodque autem agit, ſecundùm exigentiam ſuæ formæ, quæ eſt principium agendi, & regula operis: bonum autem amatum eſt finis; finis autẽ eſt principiũ in operabilibus, ſicut prima principia in agnoſcendis: vnde ſicut intellectus formatus per quidditates rerum ex hoc dirigitur in cognitione principiorum, quæ ſcitis terminis cognoſcuntur; & vlterius in cognitionibus concluſionum quæ notæ fiunt ex principiis; ita amans, cuius affectus eſt informatus ipſo bono, quod habet rationem finis (quamuis non ſemper vltimi) inclinatur per amorem ad operandum ſecundùm exigentiam amati; & talis operatio eſt maximè delectabilis ipſi quaſi formæ ipſius conueniens:

Vnde amans quidquid facit vel patitur pro amato, totum eſt ei delectabile; & ſemper magis accenditur in amatum, in quantum maiorem delectationem in amato experitur, in his quæ propter ipſum facit vel patitur: & ſicut ignis non poteſt retineri à motu, qui competit ipſi ſecundùm exigentiam ſuæ formæ niſi per violentiam, ita neque amans quin agat ſecundùm amorem. Et propter hoc dicit Gregor. quòd *non poteſt eſſe otioſus, imò magna operatur ſi eſt*, & quia omne violentum eſt triſtabile quaſi voluntati repugnans, vt dicitur 5. Metaphiſ. ideò etiam eſt pœnoſum contra inclinationem amoris operari, vel etiam præter eam: operari autem ſecundùm eam, eſt operari ea quæ amato competunt: cùm enim amans amatum aſſumpſerit quaſi idem ſibi, oportet vt quaſi perſonam amati amans gerat in omnibus quę ad amatum ſpectant; & ſic quodammodò amans amato inſeruit, inquantùm amati terminis regulatur. Sic ergo Dionyſius completiſſimè rationem amoris in prædicta aſſignatione ponit: ponit enim ipſam vnionem amantis ad amatum, quæ eſt facta per transformationem affectus amantis in amatum, in hoc quòd dicit amorem eſſe *vnitiuam & concretiuam virtutem*, & ponit inclinationem ipſius amoris ad operandum ea quæ ad amatum ſpectant, (ſiue ſit ſuperius, ſiue inferius, ſiue æquale) in hoc quòd dicit *mouens ſuperiora &c. 3. ſen.t. diſt. 27. quæ. 1. art. 1. in corp.*

Quæritur 2. quænam ſit differentia inter amorem, dilectionem, charitatem, & amicitiam.

Reſp. v. *charitas qu.* 1.

Qu. 3. cur vt ait D. Dyoniſius cap. 4. de diu. nom. quibuſdam ſacrorum viſum eſt diuinius nomen amoris, quàm dilectionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ideo aliqui poſuerunt etiam in ipſa voluntate nomen amoris eſſe diuinius, nomine dilectionis; quia amor importat quandam paſſionem, præcipuè ſecundùm quod eſt in appetitu ſenſitiuo; dilectio autem præſuponit iudicium rationis: magis autem in Deum homo poteſt tendere per amorem paſſiuè quodammodò ab ipſo Deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio poſſit ducere, quod pertinet ad rationẽ dilectionis, vt dictum eſt. Et propter hoc diuinior eſt amor quàm dilectio. *ibid. ad* 4.

Quær. 4. an & quomodo cognitio, & contemplatio ſit principium, & cauſa amoris, itaut iuxta D. Auguſtinum in 10. de Trinitate nullus poſſit amare aliquid incognitum.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd bonum eſt amoris per modum obiecti: bonum autem non eſt obiectum appetitus, niſi prout eſt apprehenſum; & ideò amor requirit aliquam apprehenſionem boni quod amatur: & propter hoc Philoſophus dicit in 9. eth. quòd *viſio corporalis eſt principium amoris ſenſitiui*: & ſimiliter contemplatio ſpiritualis pulchri-

tudinis, vel bonitatis, eſt principium amoris ſpiritualis. Sic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea ratione qua & bonum, quod non poteſt amari niſi cognitum. 1. 2. *qu.* 27. *art.* 2. *in corp.*

Quæritur 5. cur licet nibil incognitum amari poſſit; aliquid tamen ametur plus quam cognoſcatur: ſicut Deus, qui in hac vita amari poteſt prout eſt in ſe, licet non cognoſcatur vt in ſe eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris: cognitio enim ad rationem pertinet, cuius eſt diſtinguere inter ea quæ ſecundùm rem ſunt coniuncta, & componere quodammodo ea quæ ſunt diuerſa, vnum alteri comparando: & ideò ad perfectionem cognitionis requiritur, quòd homo cognoſcat ſigillatim quidquid eſt in re: ſicut partes, & virtutes, & proprietates. Sed amor eſt in vi appetitiua, quæ reſpicit rem ſecundum quod in ſe eſt: vnde ad perfectionem amoris ſufficit, quòd res prout in ſe apprehenditur, ametur. Ob hoc ergo contingit, quòd aliquis plus ametur, quàm cognoſcatur: quia poteſt perfectè amari, etiamſi perfectè non cognoſcatur: ſicut maximè patet in ſcientijs, quas aliqui amant propter aliquam ſummariam cognitionem, quam de his habent, puta quòd ſciunt Rhetoricam eſſe ſcientiam, per quam homo poteſt perſuadere; & & hoc in Rhetorica amant: & ſimiliter eſt dicendum circa amorem Dei, 1. 2. q. 27. *art.* 2. *ad* 2.

Quæritur 6. an, & quomodo amor ſit acutus, penetrans, vulnerans, transfigens, feruens, extaſim faciens, bulliens, exhalans, & liquefaciens.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in amore eſt vnio amantis ad amatum: ſed eſt triplex diuiſio: ex hoc enim quòd amor transformat amantem in amatum, facit amantem intrare ad interiora amati, & econtra, vt nihil amati amanti remaneat non vnitum, ſicut forma peruenit ad intima formati, & econuerſo: & ideo amans quodammodo penetrat in amatum: & ſecundùm hoc amor dicitur acutus: acuti enim eſt diuidendo ad intima rei deuenire: & ſimiliter amatum penetrat amantem ad interiora eius perueniens: & propter hoc dicitur quòd amor vulnerat, & quòd tranſfigit iecur. Sed quia nihil poteſt in alterum transformari, niſi ſecundùm quòd à ſua forma quodammodo recedit (quia vnius vna eſt forma) ideo hanc diuiſionem penetrationis præcedit alia diuiſio, qua amans a ſeipſo ſeparatur in amatum tendens: & ſecundùm hoc dicitur amor extaſim facere, & feruere, quia quod feruet, extra ſe bullit & exhalat: quia verò nihil à ſe recedit, niſi ſoluto eo quod intra ipſum continebatur, ſicut res naturalis non amittit formam, niſi ſolutis diſpoſitionibus quibus forma in materia retinebatur: ideo oportet quòd ab amante terminatio illa, qua infra terminos ſuos tantùm continebatur, amoueatur: & propter hoc amor dicitur liquefacere cor: quia liquidum

ſuis terminis non continetur. 3. *ſent. diſt. 26. qu. 2. art. 1. ad 4.*

Qu. 7. quomodo mutua inhæſio, & cohabitatio ſit proprius effectus amoris iuxta illud. 1. Ioannis 4. qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd iſte effectus mutuæ inhæſionis poteſt intelligi & quantùm ad vim apprehenſiuam, & quantùm ad vim appetitiuam: Nam quantùm ad vim apprehenſiuam, amatum dicitur eſſe in amante in quãtum amatum immoratur in apprehenſione amantis ſecundùm illud Philip. 1. *eò quòd habeam vos in corde.* Amans verò dicitur eſſe in amato ſecundùm apprehenſionem, inquantum amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati, ſed nititur ſingula quæ ad amatùm pertinent, intrinſecùs diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur, ſicut de Spiritu Sancto qui eſt amor dei dicitur 1. ad Corinth. 2. quòd *ſcrutatur etiam profunda Dei.* Sed quantùm ad vim appetitiuam, amatum dicitur eſſe in amante, prout eſt per quandam complacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiam, vel in abſentia per deſiderium tendat in ipſum amatum per amorem concupiſcentiæ, vel in bona quæ vult amato eius per amorem amicitiæ, non quidem ex aliqua extrinſeca cauſa, ſicut cùm aliquis deſiderat aliquid propter alterum, vel cùm aliquis vult bonum alteri propter aliquid aliud: ſed propter complacentiam amati interius radicatam, vnde & amor dicitur *intimus*, & dicuntur *viſcera charitatis.* E conuerſo autem amans eſt in amato, aliter quidem per amorem concupiſcentiæ, aliter per amorem amicitiæ: amor namque concupiſcentiæ non requieſcit in quacumque extrinſeca, aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati, ſed quærit amatum perfectè habere quaſi ad intima illius perueniens: in amore verò amicitiæ amans eſt in amato, inquantum reputat bona vel mala amici ſicut ſua, & voluntatem amici ſicut ſuam, vt quaſi ipſe in ſuo amico videatur bona vel mala pati, & affici: & propter hoc *proprium eſt amicorum eadem velle, & in eodem triſtari, & gaudere*, ſecundùm philoſophum in 9. eth. & in 2. Rhet. vt ſic in quantum quæ ſunt amici, æſtimat ſua, amans videatur eſſe in amato, quaſi idem factus amato: in quantum autem è conuerſo vult, & agit propter amicum ſicut propter ſe ipſum, quaſi reputans amicum idem ſibi, ſic amatum eſt in amante. Poteſt autem & tertio modo mutua inhæſio intelligi in amore amicitiæ ſecundùm viam redamationis, inquantùm mutuò ſe amant amici, & ſibi inuicem bona volunt, & operantur. 1. 2. *qu. 28. art. 2. in corp.*

Qu. 8. an extaſis ſit etiam proprius amoris effectus iuxta illud Dionyſii cap. 4 de diuinis nominibus dicentis, quòd diuinus amor extaſim facit, & quòd ipſe Deus propter amorem eſt extaſim paſſus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd extaſim pati aliquis dicitur, cùm extra ſe ponitur; quod quidem contingit & ſecundùm vim appre-

henſiuam, & ſecundùm vim appetitiuam: ſecundùm quidem vim apprehenſiuam aliquis dicitur extrà ſe poni, quando ponitur extra cognitionem ſibi propriam; vel quia ad ſuperiorem ſublimatur, ſicut homo dum eleuatur ad comprehendenda aliqua, quæ ſunt ſupra ſenſum & rationem, dicitur extaſim pati, inquantum ponitur extra connaturalem apprehenſionem rationis & ſenſus; vel quia ad inferiora deprimitur; puta cùm aliquis in furiam, vel amentiam cadit, dicitur extaſim paſſus. Secundùm appetitiuam verò partem dicitur aliquis extaſim pati, quando appetitus alicuius in alterum fertur, exiens quodammodo extra ſe ipſum. Primam quidem extaſim facit amor diſpoſitiuè, in quantùm ſcilicet facit meditari de amato, vt dictum eſt; Intenſa autem meditatio vnius abſtrahit ab aliis: ſed ſecundam extaſim facit amor directè; ſimpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiſcentiæ non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Nam in amore concupiſcentiæ quodammodo fertur amans extra ſe ipſum, in quantùm ſcilicet non contentus gaudere de bono quod habet, quærit frui aliquo extrà ſe: ſed quia illud extrinſecum bonum quærit ſibi habere, non exit ſimpliciter extrà ſe, ſed talis affectio in fine intrà ipſum concluditur; ſed in amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe, quia vult amico bonum, & operatur bonum, quaſi gerens curam & prouidentiam ipſius propter ipſum amicum. 1. 2. *qu. 28. art. 3. in corp.*

Qu. 9. vtrum zelus ſit effectus amoris iuxta illud D. Dionyſii 4. de diuinis nominibus, quòd Deus appellatur zelotes propter multum amorem quem habet ad exiſtentia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd zelus quocumque modo ſumatur, ex intenſione amoris prouenit: manifeſtum eſt enim quòd quantò aliqua virtus intenſiùs tendit in aliquid, fortiùs repellit omne contrarium, vel repugnans: cùm igitur amor ſit quidam motus in amatum, vt Auguſtinus dicit in lib. 83. quæſt. intenſus amor quærit excludere omne id, quod ſibi repugnat: aliter tamen hoc contingit in amore concupiſcentiæ, & aliter in amore amicitiæ; Nam in amore concupiſcentiæ, qui intensè aliquid concupiſcit, mouetur contra omne illud, quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni quietæ eius, quod amatur: & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per conſortium aliorum impediatur ſingularitas, quam in vxore quærunt. Similiter etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos qui excellere videntur, quaſi impedientes excellentiam eorum: & iſte eſt zelus inuidiæ, de quo dicitur in Pſ. 36. *noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.* Amor autem amicitiæ quærit bonum amici: vnde quando eſt intenſus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici, & ſecundùm hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando ſi qua dicuntur, vel fiunt contra bonum amici, homo repellere ſtudet: & per hunc etiam

modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea quæ ſunt contra honorem vel voluntatem Dei, repellere ſecundùm poſſe conatur, ſecundùm illud. 3. Regum 19. *Zelatus ſum pro Domino exercituum:* & Ioan. 2. ſuper illud, *zelus Domus tuæ comedit me*, dicit Gloſſa, quòd *bono zelo comeditur, qui qualibet praua quæ viderit, corrigere ſatagit, ſi nequit tolerat, & gemit*. 1. 2. *qu. 28. art. 4. in corp.*

De amore Dei, & proximi plura videantur v. Charitas.

APPELLATIO.

Quær. 1. quando liceat appellare.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd duplici de cauſa contingit aliquem appellare: vno quidem modo confidentiâ iuſtæ cauſæ, quia videlicet iniuſtè à iudice grauatur; & ſic licitum eſt appellare, hoc enim eſt prudenter euadere: vnde 29. q. 6. dicitur. *Omnis oppreſſus liberè Sacerdotum, ſi voluerit, appellet iudicium, & à nullo prohibeatur*: alio modo aliquis appellat causâ differendæ moræ, ne contra eum iuſta ſententia proferatur: & hoc eſt calumnioſè ſe defendere; quod eſt illicitum: facit enim iniuriam & iudici, cuius officium impedit, & aduerſario ſuo, cuius iuſtitiam, quantùm poteſt, perturbat: & ideo ſicut dicitur 2. q. 6. *Omni modo puniendus eſt, cuius appellatio iniuſta pronunciatur*. 2. 2. *q. 69. a. 3. in corp.*

Quæritur 2. à quo iudice liceat appellare. Et quare denegatur appellationis ſubſidium à iudicibus arbitrariis.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd ex proprio defectu, vel negligentiâ procedit, quòd aliquis ſua ſponte ſe alterius iudicio ſubijciat, de cuius iuſtitia non confidit; leuis etiam animi eſſe videtur, vt ſemper non permaneat in eo, quod ſemel approbauit: & ideo rationabiliter denegatur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent poteſtatem, niſi ex conſenſu litigantium.

Sed poteſtas iudicis ordinarij non dependet ex conſenſu illius, qui eius iudicio ſubditur, ſed ex authoritate Regis, & Principis, qui eum inſtituit; & ideo contra eius iniuſtum grauamen lex tribuit appellationis ſubſidium; ita quòd etiamſi ſit ſimul ordinarius, & arbitrarius iudex, poteſt ab eo appellari; quia videtur ordinaria poteſtas occaſio fuiſſe, quòd arbiter eligeretur; nec debet ad defectum imputari eius, qui conſenſit in eum, ſicut in arbitrum, non vt in eum, quem Princeps iudicem ordinarium dedit. 2. 2. *q. 69. a. 3. ad 2.*

Quær. 3. an liceat appellare ante & poſt ſententiam, & an liceat Catholico appellare ad infidelem

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd poteſtati inferiori intantum aliquis ſubijci debet, inquantum ordinem ſuperioris ſeruat, à quo ſi exorbitauerit, ei ſubijci non oportet, puta ſi aliud iuſſerit Proconſul, & aliud Imperator, vt patet ex Gloſ. Rom. 13. cùm autem iudex aliquem iniuſtè grauat, quantùm ad hoc reliquit ordinem ſuperioris poteſtatis, ſecundùm

quam neceſſitas ſibi iuſtè iudicandi imponi tur: & ideo licitum eſt ei, qui contra iuſtitiam grauatur, ad directionem ſuperioris poteſtatis recurrere appellando vel ante ſentétiam, vel poſt. Et quia non præſumitur eſſe rectitudo, vbi vera fides non eſt: ideo non licet Catholico ad infidelem iudicem appellare ſecundùm illud 2. q. 6. c. Catholicus: *Catholicus, qui cauſam ſuam ſiue iuſtam ſiue iniuſtam ad iudicium alterius fidei iudicis prouocauerit, excommunicetur; nam & Apoſtolus arguit eos, qui iudicio contendebant apud infideles. 2.2.q.69.a.3. ad 1.*

Quæritur 4. intra quod tempus liceat appellare; & quot vicibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd æquitas iuris ita ſubuenit vni parti, quòd altera non grauetur: & ideo tempus decem dierum conceſſit ad appellandum, quod ſufficiens exiſtimauit ad deliberãdum an expediat appellare: ſi verò non eſſet determinatum tempus, in quo appellare liceret, ſemper certitudo iudicij remaneret in ſuſpenſo; & ita pars altera damnificaretur: ideo autem eſt conceſſum, vt tertiò aliquis appellet ſuper eodem; quia non eſt probabile toties iudices à recto iudicio declinare. 2.2.q.69.a.3.ad 3.

APOSTASIA.

Quæritur quid ſit, & quotuplex apoſtaſia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd apoſtaſia importat retroceſſionem quamdam à Deo, quæ quidem diuerſimodè fit, ſecundùm diuerſos modos, quibus homo Deo coniungitur: primò namque coniungitur homo Deo per fidem; ſecundò per debitam, & ſubiectam voluntatem ad obediendum præceptis eius; tertiò per aliqua ſpecialia ad ſupererogationem pertinentia ſicut per Religionem, & Clericaturam, & ſacrum Ordinem; remoto autem poſteriori remanet prius, ſed non conuertitur.

Contingit ergo aliquem apoſtatare à Deo retrocedendo à Religione, quam profeſſus eſt, vel ab Ordine, quem ſuſcepit, & hæc dicitur apoſtaſia religionis, ſiue ordinis: contingit etiam aliquem apoſtare à Deo per mentem repugnantem diuinis mandatis: quibus duabus apoſtaſiis exiſtentibus adhuc poteſt remanere homo Deo coniunctus per fidem. S.d ſi à fide diſcedat, tunc omnino à Deo retrocedere videtur: & ideo ſimpliciter, & abſolutè erit apoſtaſia, per quam aliquis diſcedit à fide, quæ vocatur apoſtaſia per fidem; & ſecundùm hunc modum apoſtaſia ſimpliciter dicta ad infidelitatem pertinet. 2.2.q.12.a.1. *in corp.*

AQVA BENEDICTA.

Qu. 1. ad quid inſtituta ſit aqua benedicta.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aqua benedicta non ordinatur directè ad remedium præitandum, ſed ad remouendum prohibens; vnde datur contra Dæmonum nequitias, & venialia, & omne id quod effectum Sacramentorum impedire poſſet: pro-

pter hoc non eſt Sacramentum; quia remouens prohibens eſt agens per accidens; ſed eſt Sacramentale, quaſi diſpoſitio quædam ad Sacramenta. 4. *d.* 2. *qu.* 1.*a.* 2. *ad* 7. 4. *id Hannib. d.*2.*a.*2. *ad* 5.

Qu. 2. *cur aqua benedicta inſtituta fuit in ſupplementum exorciſmi baptiſmalis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aqua benedicta datur contra impugnationes dæmonum, quæ ſunt ab exteriori: ſed exorciſmus ordinatur contra impugnationes dæmonum quæ ſunt ab interiori: vnde & energumeni dicuntur quaſi interiùs laborantes, illi qui exorcizantur. Vel dicendum quòd ſicut in remedium contra peccatum ſecundò datur pœnitentia, quia baptiſmus non iteratur; ita in remedium contra impugnationes dæmonum ſecundò datur aqua benedicta, quia exorciſmi baptiſmales non iterantur. 3.*p.qu.*71. *a.* 2. *ad* 3.

Qu. 3. *vtrum aqua non benedicta ex eo quod benedicta ſuperaddatur virtutem eius recipiat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in aqua benedicta non fit aliqua mutatio ſubſtantialis ipſius aquæ; ſed acquiritur ei virtus aliqua ex benedictione: & ideo illa virtus poteſt peruenire ad aquam additam. 4. *ſent. d.* 12. *q.* 1.*a.*2.*qu.* 6. *ad* 2.

Qu. 4. *cur aqua prius exorcizetur quam benedicatur: & quomodo cauſetur vel impediatur effectus ipſius, aliorumque ſacramentalium.*

Reſp. infra. v. *exorciſmus* & v. *Sacramentale.*

Quæritur 1. *an poſſint eligi arbitri, & an ſit neceſſe vallari arbitrium pœnâ.*

RESP. D. Thomas, dicendum quòd in rebus humanis aliqui propria ſponte poſſunt ſe ſubijcere aliorum iudicio, quamuis non ſint eis ſuperiores; ſicut patet in his, qui compromittunt in aliquos arbitros: & inde eſt, quòd neceſſe eſt arbitrium pœnâ vallari: quia arbitri, qui non ſunt ſuperiores, non habent de ſe plenam poteſtatem coercendi. Sic & Chriſtus propria ſponte humano iudicio ſe ſubdidit, ſicut etiam & Leo Papa ſe iudicio Imperatoris ſubdidit. 2.2. *q.* 67. *a.* 1. *ad* 2.

Qu. 2. *cur non detur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrariis.*

Reſpondetur v. *appellatio qu.* 2.

ARROGANTIA.

Qu. quinam dicantur arrogantes: & quænam ſit eorum pœna.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd genus ſuperborum eſt, qui ſibi arrogant id quod ſupra ipſos eſt; & hi propriè arrogantes dicuntur: vnde dicitur Hierem. 48. *arrogantiam, & altitudinem cordis ipſius ego ſcio, ait Dominus; & quòd non ſit iuxta eum virtus eius.*

Horum autem pœna propria eſt deiectio; cùm enim volunt ſe erigere ſupra poſſe; conſequens eſt, vt per infirmitatem corruant, ſecundùm illud Pſal. 72. *deiecisti eos dum alleuarentur.* Iob. 40. lect. 1.

Quæritur 1. quænam artes ſint licitæ, & quænam illicitæ.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ſi quæ ars eſt ad faciendum aliqua opera, quibus homines vti non poſſunt abſque peccato, per conſequens artifices etiam faciendo peccarent, vtpote præbentes directè alijs occaſionem peccandi; puta ſi quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idololatriæ pertinentia: ſi quæ verò ars ſit, cuius operibus homines poſſunt benè, & male vti, ſicut gladij, ſagittæ, & alia huiuſmodi; vſus talium artium non eſt peccatum, & hæ ſolæ artes ſunt dicendæ; vnde Chryſoſt. dicit hom. 50. in Matthæum, *eas ſolum artes oportet vocare, quæ neceſſariorum, & eorum quæ continent vitam noſtram, ſunt tributiuæ, & conſtructiuæ.* Si tamē operibus alicuius artis pluries aliqui malè vterentur, quāuis de ſe non ſint illicitæ, ſunt tamen per officium Principis à ciuitate extirpandæ, ſecundùm documenta Platonis.

Quia ergo mulieres licitè ſe poſſunt ornare; vel vt conſeruent decentiam ſui ſtatus; vel etiam aliquid ſuperaddere, vt placeant viris: conſequens eſt, quòd artifices talium ornamentorum non peccant in vſu talis artis, niſi fortè inueniendo aliqua ſuperflua, & curioſa: vnde Chryſoſtomus dicit ſuper Matthæum hom. 50. *quòd etiam ab arte calceorum, & textorum multa abſcindere oportet, etenim artem ad luxuriam deduxerunt, neceſſitatem ſuperantem curioſitatem arti male commiſcentes.* 2. 2. *quæſt.* 169. *a.* 2. *ad* 4.

Quæritur 2. an vti obſeruantiis artis Notoriæ ſit illicitum.

Reſp. infra v. *notoria ars.*

ASTROLOGIA IVDICIARIA.

Qu. 1. an aſtrologia iudiciaria ſit licita: & quæna ab aſtrorum influxu dependeant: & quomodo Dæmones ſe immiſceant aſtrologorum prædictionibus.

RESp. D. Thomas, oportet ſcire, quòd virtus cœleſtium corporum ad immutanda corpora inferiora ſe extendit: dicit enim Auguſtinus. 5. de ciuitate Dei. *Non vſquequaque abſurdè dici poteſt, ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam Sydereos peruenire:* & ideo ſi aliquis iudiciis aſtrorum vtatur ad prænoſcendum corporales effectus, puta tempeſtatem & ſerenitatem aeris, ſanitatem vel infirmitatem corporis, vel vbertatem & ſterilitatem frugum, & ſimilia quæ ex corporalibus & naturalibus cauſis dependent, nullum videtur eſſe peccatum. Nam omnes homines circa tales effectus aliqua obſeruatione vtuntur corporum cæleſtium; ſicut agricolæ ſeminant & metant certo tempore, quod obſeruatur ſecundùm motum ſolis; Nautæ nauigationem vitant in plenilunio, vel etiam in lunæ defectu; medici circa ægritudines criticos dies obſeruant, qui determinantur ſecundùm curſum ſolis & lunæ: vnde non eſt inconueniens ſecundùm aliquas alias occultiores ſtellarum obſeruationes circa corporales effectus vti aſtrorum iudicio. Hoc autem

omnino tenere oportet, quòd voluntas hominis non eſt ſubiecta neceſſitati aſtrorum: alioquin periret liberum arbitrium, quo ſublato non deputarentur homini, neque bona opera ad meritum, neque mala ad culpam. Et ideo certiſſimè tenendum eſt cuilibet chriſtiano, quòd ea quæ ex voluntate hominis dependent, qualia ſunt omnia humana opera, non ex neceſſitate aſtris ſubduntur: Et ideò dicitur Hieremiæ 10. *a ſignis cæli nolite metuere quæ gentes timent.* Sed diabolus vt omnes pertrahat in errorem, immiſcet ſe operationibus eorum, qui iudiciis aſtrorum intendunt: ideo Auguſtinus dicit 2. ſuper Gen. ad litteram. *Fatendum quando ab aſtrologis vera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur: quod cum ad decipiendos homines fit, ſpirituum immundorum, & ſeductorum operatio eſt, quibus quædam vera de temporalibus rebus noſſe permittitur:* & ideò Auguſtinus dicit 2. de Doctrina chriſtiana, quòd tales aſtrorum obſeruationes referendæ ſunt ad quædam pacta cum Dæmonibus habita. Eſt autem omninò chriſtiano vitandum pactum, vel ſocietatem cum dæmonibus habere, ſecundùm illud Apoſtoli. 1. ad Corinth. 10. *nolo vos fieri ſocios dæmoniorum:* & ideò pro certo tenendum eſt graue peccatum eſſe circa ea quæ à voluntate hominis dependent, iudiciis aſtrorum vti. *opuſc. 28. ad ſocium ſuum Reginaldum de iudiciis aſtrorum. 1. p. qu. 115. art. 4. 2.2. qu. 95. art. 5.*

Qu. 2. cur vana eſt aſtrologia iudiciaria, licet aſtra aliqualiter influant in actus noſtros: & quomodo ſapiens adiuuat opus aſtrorum.

Reſp. D. Thomas, quòd dicitur Hier. 10. *a ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes; quia leges populorum vanæ ſunt.* Sciendum tamen eſt quod licèt corpora cæleſtia non ſint directè cauſa electionum noſtrorum quaſi directè in voluntates noſtras imprimentia, indirectè tamen ex his aliqua occaſio noſtris electionibus præſtetur, ſecundùm quòd habent impreſſionem ſuper corpora; & hoc dupliciter: vno quidem modo, ſecundùm quòd impreſſiones corporum cæleſtium in exteriora corpora ſunt nobis cauſa alicuius electionis; ſicut cùm per corpora cæleſtia diſponitur aer ad frigus intenſum, eligimus calefieri ad ignem, vel aliqua huiuſmodi facere quæ congruunt tempori: alio modo ſecundùm quòd imprimunt in corpora noſtra, ad quorum immutationem inſurgunt nobis aliqui motus paſſionum, vel per eorum impreſſionem efficimur habiles ad aliquas paſſiones; ſicut cholerici ſunt proni ad iram; vel ſecundùm quod ex eorum impreſſione cauſatur in nobis aliqua diſpoſitio corporalis quæ eſt occaſio alicuius electionis; ſicut cùm nobis infirmantibus eligimus accipere medicinam: interdum etiam ex corporibus cæleſtibus actus humani cauſantur, inquantum ex indiſpoſitione corporis aliqui amentes efficiuntur vſu rationis priuati, in quibus propriè electio non eſt, ſed mouentur aliquo naturali inſtinctu ſicut & bruta. Manifeſtum eſt autem & experimento cognitum, quòd tales occaſiones ſiue ſint ex-

teriores ſiue interiores, non ſunt cauſa neceſſaria electionis; cum homo per rationem poſſit eis reſiſtere, vel obedire: ſed plures ſunt qui impetus tales naturales ſequuntur, pauciores autem, id eſt ſoli ſapientes, qui occaſiones male agendi, & naturales impetus non ſequuntur: & propter hoc dicit ptolomeus in centiloquio, quod *animus ſapiens adiuuat opus ſtellarum*; & quòd non poterit aſtrologus dare iudicia ſecundum ſtellas, niſi vim animæ, & complexionem bene cognouerit; & quòd aſtrologus non debet dicere rem ſpecialiter, ſed vniuerſaliter; quia ſcilicet impreſſio ſtellarum in pluribus ſortitur effectum, qui non reſiſtunt inclinationi quæ eſt ex corpore, non autem ſemper in hoc, vel illo, qui forte per rationem naturali inclinationi reſiſtit. 3. *contra Gentes, cap.* 85.

Quæritur 5. quare Aſtrologi vt plurimum vera dicunt ea, quæ hominibus eueniunt: & quomodo ſapiens dominatur aſtris.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd appetitus ſenſitiuus eſt actus organi corporalis; vnde nihil prohibet ex impreſſione corporum cœleſtium aliquos eſſe habiles ad iraſcendum, vel aliquam huiuſmodi paſſionem: ſicut & ex complexione naturali plures hominum ſequuntur paſſiones, quibus ſoli ſapientes reſiſtunt: & ideò vt in pluribus verificantur, quæ prænunciantur de actibus hominum ſecundum conſiderationem cœleſtium corporum: ſed tamen vt Ptolomæus dicit in Centiloquio, *Sapiens dominabitur aſtris*; ſcilicèt quia reſiſtens paſſionibus, impedit per voluntatem liberam, & nequaquàm motui cœleſti ſubiectam, huiuſmodi cœleſtium corporum effectus. Vel vt Auguſtinus dicit 3. ſuper Geneſem ad litteram, capite 17. *Fatendum eſt, quando ab Aſtrologis vera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur: quod cum ad decipiendos homines fit, ſpirituum ſeductorum operatio eſt.* 1.2. *q.* 10. *a.* 5. *ad* 3. *qu.* 7. *de veritate art.* 10. *ad* 7. 2. *ſent. diſt.* 7. *qu.* 2. *art.* 2.

Quæritur 4. quomodo aſtrologia iudiciaria ortum habuit ab idololatria, & ad ipſam pertinet; & eſt valdè periculoſa: & quod Chriſtiani nullatenus timere debent prædictiones aſtrologorum.

Reſp. D. Thomas, quòd quia Galatæ à fide conuertebantur ad idololatriam, ideò dicit Apoſtolus, *quomodo conuertimini a fide?* 2. Petri 2. *melius erat eis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quam poſt &c.* Eſa. 42. *conuerſi ſunt retrorſum &c. ad Elementa*, ſcilicet, *mundi*, quæ ſunt infirma, per ſe ſubſiſtere non valentia; quia in nihilum deciderent niſi ea manus cuncta regentis teneret: ſecundùm illud Hæbr. 1. *portans omnia verbo virtutis ſuæ* &c. & egena, quia egent Deo, & ſe ipſis ad inuicem, ad complementum vniuerſi; quibus ſcilicet elementis denuò ſeruire vultis, ſeruitute ſcilicet latriæ. Probatio huius manifeſte apparet: quia obſeruatis dies ſcilicet fauſtos, & infauſtos, & menſes, & tempora, & annos, id eſt conſtellationes & curſum corporum cœleſtium, quæ omnia ortum habent ab idololatria, contra

quod dicit Ier. 10. *à ſignis cæli nolite metuere, quæ gentes &c.* & quòd obſeruationes huiuſmodi malæ ſint & contra cultum Chriſtianæ Religionis, patet: quia diſtinctio dierum, menſium, annorum, & temporum attenditur ſecundùm curſum ſolis, & lunæ: & ideo tales temporum diſtinctiones obſeruantes, venerantur corpora cœleſtia, & diſponunt actus ſuos ſecundùm iudicium aſtrorum, quæ nullam directam impreſſionem habent in voluntate hominis, & in his quæ dependent à libero arbitrio. Et ex hoc imminet graue periculum: vnde dicit, *timeo ne fortè ſine cauſa*, id eſt inutiliter, *laborauerim in vobis*, & ideò cauendum eſt fidelibus talia obſeruare. Sed nulla debet eſſe eis ſuſpicio harum rerum: quia proſperè poteſt cedere, quidquid ſub Dei deuotione ſimpliciter agitur. Sed numquid licet in aliquo curſum ſtellarum ſeruare? dicendum eſt quòd corpora cæleſtia quorundam quidem effectuum cauſa ſunt, ſcilicet corporalium; & in iſtis licet ipſorum curſum attendere: quorundam autem non ſunt cauſa, ſcilicet eorum quæ dependent à libero arbitrio, ſeu à fortuna, vel infortunio, & in iſtis ſeruare curſum aſtrorum pertinet ad idololatriam: *Super caput quartum epiſt. ad Galatas lectione 4.*

Conformiter ad doctrinam ſancti Doctoris in præcedentibus reſponſionibus traditam ſummus Pontifex Sixtus 5. Bullam edidit contra exercentes artem aſtrologiæ iudiciariæ, aut cuiuſcumque diuinationis: qua præcipit ordinariis, & inquiſitoribus, vt diligentiùs inquirant, & procedant, & ſeuerius canonicis pœnis, aliiſque arbitrariis animaduertant, tam contra Aſtrologos, inquit, Mathematicos, & alios quoſcumque dictæ iudiciariæ artem, præterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam, impoſterum exercentes, aut facientes iudicia, & natiuitates hominum, quibus de futuris contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid euenturum affirmare audent, etiamſi id ſe certò non affirmare aſſerant, aut proteſtentur; quam contra alios vtriuſque ſexus, qui ſupradamnatas, vanas, fallaces, & pernicioſas diuinandi artes, ſiue ſcientias exercent, profitentur, & docent, aut diſcunt, quia huiuſmodi illicitas diuinationes, ſortilegas ſuperſtitiones, veneficia, incantationes, ac præmiſſa deteſtãda ſcelera, & delicta (vt præfertur) faciunt, aut in eis ſe quomodolibet intromittunt.

ATTRITIO

Vide infra v. Contritio.

AVARITIA.

Quæritur 1. quid ſit auaritia.

RESP. D. Thomas, *quòd dicit Auguſtinus in lib. de libero arbitrio: auaritia, quæ Græcè phylargiria dicitur, non in ſolo argento, vel nummis, ſed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda eſt 2. 2. q. 118. art. 2.*

Quæritur 2. quandonam auaritia ſit peccatum mortale: vel veniale tantum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd auaritia dupliciter dicitur;

vno modo ſecundùm quòd opponitur iuſtitiæ, & hoc modo ex genere ſuo eſt peccatum mortale: ſic enim ad auaritiam pertinet, quòd aliquis iniuſtè accipiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, vel furtum, quæ ſunt peccata mortalia. Contingit autem in hoc genere auaritiæ aliquid eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus. Alio modo poteſt accipi auaritia ſecundùm quòd opponitur liberalitati, & ſecundùm hoc importat inordinatum amorem diuitiarum: Si ergo intantum amor diuitiarum creſcat, quòd præferatur charitati; vt ſcilicet propter amorem diuitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei, & proximi, ſic auaritia erit peccatum mortale: ſi autem inordinatio amoris intra hoc ſiſtat, vt ſcilicet homo quamuis ſuperflue diuitias amet, non tamen præfert earum amorem amori Diuino; vt ſi propter diuitias non velit aliquid facere contra Deum, & proximum, ſic auaritia eſt peccatum veniale. 2. 2. *q.* 118. *art.* 4. *in corp.*

Quæritur 3. qua ratione auaritia dicatur peccatum inſanabile.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliter eſt inſanabile peccatum in Spiritum Sanctum, & aliter auaritia: nam peccatum in Spiritum Sanctum eſt inſanabile ex parte contemptus; puta quia homo contemnit vel miſericordiam, vel iuſtitiam Diuinam, aut aliquod horum, per quæ hominis peccata ſanantur: & ideo talis inſanabilitas pertinet ad maiorem grauitatem peccati: auaritia verò habet inſanabilitatem ex parte defectus humani, in quem ſcilicet ſemper procedit humana natura; quia quò aliquis eſt magis deficiens, eò magis indiget adminiculo exteriorum rerum: & ideo magis in auaritiam labitur: vnde per talem inſanabilitatem non oſtenditur peccatum eſſe grauius, ſed quodammodo per hoc eſſe periculoſius. 2. 2. *q.* 118. *a.* 5. *ad* 3. [*q.* 119. *a.* 3. *in corp.*] *q.* 13. *de malo a.* 2. *ad* 8.

Quæritur 4. an ſenes, qui naturaliter ſunt auari, excuſentur à peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inclinationes naturales ſunt regulandæ ſecundùm rationem quæ principatum tenet in natura humana: & ideo quamuis ſenes propter naturæ defectum auidiùs exteriorum rerum inquirant ſubſidia, ſicut & omnis indigens quærit ſuæ indigentiæ ſupplementum; non tamen à peccato excuſantur, ſi debitam rationis menſuram circa diuitias excedant. 2. 2. *q.* 118. *a.* 1. *ad* 3. *q.* 119. *a.* 3. *in corp.*

Quæritur 5. an & quomodo auaritia eſt vitium capitale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vitium capitale dicitur, ex quo alia vitia oriuntur ſecundùm rationem finis; qui cùm ſit multùm appetibilis, propter eius appetitum homo procedit ad multa facienda, vel bona vel mala: finis autem maximè appetibilis eſt beatitudo vel fœlicitas, qui eſt vlti-

mus finis humanæ vitæ : & ideò quantò aliquid magìs participat conditiones fœlicitatis, tantò magis eſt appetibile : eſt autem vna de conditionibus fœlicitatis vt ſit per ſe ſufficiens ; alioquin non quietaret appetitum tanquam vltimus finis : ſed *per ſe ſufficientiam maximè repromittunt diuitiæ*, vt Boëtius dicit 3. de conſol. cuius ratio eſt quia ſicut Philoſ. dicit in 5. Ethic. *denario vtimur quaſi fideiuſſore ad omnia habenda* : & Eccleſ. 10. dicitur quòd, *pecuniæ obediunt omnia* : & ideo auaritia, quæ conſiſtit in appetitu pecuniæ, eſt vitium capitale. 2. 2. *qu.* 118. *art.* 7. *in corp.*

Quer. 6. an conuenienter enumerentur à D. Gregorio. 31. moral. ſeptem auaritiæ filiæ, ſcilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra miſericordiam obduratio.

Reſp. D. Thomas auaritia, quæ eſt inordinatus appetitus, debet poni vitium capitale, cuius ponit Gregorius ſeptem filias, quarum diſtinctio ſic accipi poteſt. Ad auaritiam enim pertinent duo: quorum vnum eſt ſuperabundare in retinendo; & ex hac parte ex auaritia oritur obduratio contra miſericordiam quia videlicet obdurat cor ſuum auarus, ne alicui miſericorditer ſubueniat : aliud autem ad auaritiam pertinens eſt, quòd ſuperabundat in accipiendo; & ſecundùm hoc auaritia dupliciter conſiderari poteſt : Primò quidem ſecundùm quod eſt in corde auari, & ſic ex ea oritur inquietudo, quia ingerit homini ſollicitudinem, & [illegible] auarus enim *non impletur pecuniâ*, vt dicitur Eccleſ. 5. Secundò verò conſiderari poteſt prout eſt in executione operis, & ſic in acquirendo aliena vtitur quandoque quidem vi, & ſic ſunt violentiæ; quandoque autem dolo; qui quidem ſi fiat verbo erit fallacia in ſimplici verbo, quo quis decipit alium ad lucrandum, in verbo verò iuramento confirmato erit periurium : ſi autem dolus committatur in opere; ſic in rebus quidem erit fraus, q[illegible] ù[illegible] ad perſonas autem p[illegible] t d[illegible] Iuda, qui pro[illegible] t[illegible]us eſt proditor C[illegible] *de malo a.* 3. *in c.* 22. *qu.* 11 [illegible]

Qu. 7. quare auaritia dicitur idolorum ſeruitus ad Eph. 5.

Reſp. D. Thomas, quòd Apoſtolus auaritiam vocat idolo[illegible]: quoniam idolatria eſt quando honor ſoli Deo debitus impenditur creaturæ. Nunc autem Deo dupliciter honor debetur, ſcilicet vt in eo finem noſtrum conſtituamus, & vt in eo [illegible] noſtrum finaliter ponamus; ergo qui hoc in creaturis ponit, reus eſt idololatriæ. Hoc autem facit auarus, qui finem ſuum in re creata conſtituit, & etiam totum ſuum fiduciam : Oſeæ 8. *argentum ſuum, & aurum ſuum fecerunt ſibi idola vt interirent* : & hoc quia vt dicitur Prouerb. 5. *qui confidit in diuitiis ſuis corruet.*

Sed nunquid auari honorem Deo debitum exhibentes creaturæ, realiter ſunt idololatræ, & per [illegible] dico quòd [illegible] in moralibus. [illegible] opera i[illegible]tur ex fine. Ille ergo eſt per [illegible] idololatria.

[illegible] Intendit per ſe cultum exhibere creaturæ: Hoc autē nō intendit auarus per ſe, ſed per accidens hoc facit, inquantum ſuperfluè, & inordinatè diligit. *In expoſitione illius cap. 5. ad Epheſ. lect. 3.*

Quær. 8. quomodo radix omnium malorum eſt cupiditas, vt ait Apoſt. 1. ad Timot. vlt. vbi cupiditatis nomine auaritia intelligitur, vt ait Auguſt. 11. ſuper Gen. ad litt.

Reſpondet D. Thomas, quòd Apoſtolus ibi loquitur contra eos, qui *cum volunt diuites fieri incidunt in tentationes & in laqueum diaboli, eo quod radix omnium malorum eſt cupiditas*: vnde manifeſtum eſt quòd loquitur de cupiditate [illegible] quod eſt [illegible] [illegible] cupiditas [illegible] ciale peccatum, [illegible] nium peccatorum [illegible] radicis arboris, quæ [illegible] tum præſtat toti arbori: videmus enim quòd per diuitias [illegible] quirit facultatē perpetrandi quodcunque peccatum, & habendi deſiderium cuiuſcunque peccati eoquod ad habenda quæcunque temporalia bona poteſt homo per pecuniam iuuari; ſecundùm quod dicitur Eccl. 10. *pecuniæ obediunt omnia*: & ſecundum hoc patet quod cupiditas diuitiarum eſt radix omnium peccatorum. 1. 2. *qu. 83. art. 1 qu. 13. de malo art. 1. in arg. 5.*

Qu. 9. cur Eccleſ. 10. dicitur: auaro nihil eſt ſcelestius. & poſtea ſubditur: nihil eſt iniquius quàm amare pecuniam. hic enim & animam ſuam venalem habet: & Tullius dicit in 1. de off. nihil eſt tam Anguſti animi, tamque parui quàm amare pecuniam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd authoritates illæ loquuntur de auaritia ex parte boni, cui ſubditur appetitus: vnde & in Eccleſiaſtico pro ratione ſubditur, quòd auarus *animam ſuam venalem habet*; quia videlicet animam ſuam (id eſt vitam ſuam) exponit periculis pro pecunia: & ideo ſubdit, *quoniam in vita ſua proiecit* (id eſt contempſit) *intima ſua*; vt ſcilicet pecuniam lucraretur. Tullius etiam addit hoc eſſe *anguſti animi*, vt ſcilicet velit pecuniæ ſubijci. 2. 2. *qu.* 118. *a. 5. ad* 1.

Quær. 10. quomodo diuitiæ ſint aliquid diuinum.

Reſp. v. *diuitiæ qu.* 4.

AVDACIA.

Qu. 1. vtrum audacia ſit peccatum, de quo dicitur Eccl. 8. cum audace non eas in via, ne fortè graues mala ſua in te.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd audacia eſt quædam paſſio: paſſio autem quandoque quidem eſt moderata ſecundùm rationem; quandoque autem caret moderatione, vel per exceſſum vel per defectum; & ſecundùm hoc eſt paſſio vitioſa: ſumuntur autem quandoque nomina paſſionum à ſuperabundanti, ſicut ira dicitur, non quæcunque, ſed ſuperabundans, prout ſcilicet eſt vitioſa: & hoc etiam modo audacia per ſuperabundantiam dicta eſt peccatum. 2. 2. *qu.* 127. *a.* 1. *in c.*

Quær. 2. quomodo audacia ſit laudabilis quando iuuat ad velocitatem operandi, quam requirit Philoſophus in 6. Ethic. dicens, oportet conſiliari quidem tardè operari autem velociter conſiliata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd operatio feſtina commendabilis eſt poſt conſilium, quod eſt actus rationis; ſed ſi quis ante conſilium vellet feſtinè agere, non eſſet laudabile, ſed vitioſum. Eſſet enim quædam præcipitatio actionis, quod eſt vitium prudentiæ oppoſitum: & ideò audacia, quæ operatur ad velocitatem operandi, intantùm laudabilis eſt, in quantùm à ratione ordinatur. 2. 2. *qu.* 127. *art.* 1. *ad* 2.

Quæritur 3. ex quibus cauſis oriatur audacia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd audacia conſequitur ſpem, & contrariatur timori: vnde quæcunque nata ſunt cauſare ſpem, vel excludere timorem ſunt cauſa audaciæ: quia verò timor, & ſpes, & etiam audacia cùm ſint paſſiones quædam conſiſtunt in motu appetitus, & in quadam tranſmutatione corporali, dupliciter poteſt accipi cauſa audaciæ, ſiue quantùm ad prouocationem ſpei, ſiue quantùm ad excluſionem timoris: vno modo quidem ex parte appetitiui motus: alio verò modo ex parte tranſmutationis cor[illegible] ex parte quidem appetitiui motus, qui ſequitur apprehenſionem, prouocatur ſpes cauſans [illegible] per ea, quæ faciunt nos [illegible] quòd poſſibile [illegible] [illegible] vel ſecundum propriam potentiam, ſicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiuſmodi; ſiue per potentiam aliorum, ſicut multitudo amicorum, vel quorumcunque auxiliantium; & præcipue ſi homo confidat de auxilio Diuino: vnde *illi, qui benè ſe habent ad Diuina audaciores ſunt,* vt etiam Philoſophus dicit in 2. Rethor. cap. 5.

Timor autem excluditur ſecundùm iſtum modum per remotionem terribilium appropinquantium; puta quia homo non habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere, illis enim videtur maximè pericula imminere, qui alijs nocuerũt. Ex parte verò tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, vel ex his, quæ faciunt caliditatem circa cor, vnde Philoſophus dicit in lib. 3. de partibus animal. cap. 4. quòd *illi, qui habent paruum cor ſecundum quantitatem ſunt magis audaces, & animalia habentia magnum cor ſecundum quantitatem ſunt timida;* quia calor naturalis non tantùm poteſt calefacere magnum cor, ſicut paruum; ſicut ignis non tantùm poteſt calefacere magnam domum, ſicut paruam; & in lib. de problematibus dicit, quòd *habentes magnum pulmonem ſanguineum ſunt audaciores propter caliditatem cordis exinde conſequentem.* & ibidem dicit, quòd *vini amatores ſunt magis audaces propter caliditatem vini;* vnde & ebrietas facit ad bonitatem ſpei: caliditas enim cordis repellit timorem, & cauſat ſpem propter cordis extenſionem, & amplificatio[illegible] 45 *art.* 3. *corp.*

Quæritur

Quæritur 4. cur ſicut Philoſophus ait 3. Eth. iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolent.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. Reth. *iniuſtum paſſi redduntur audaciores; quia æſtimant quòd Deus iniuſtum paſſis auxilium ferat.* 1. 2. qu. 45. a. 3. ad 3.

Quæritur 5. vnde prouenit quòd, vt Philoſophus 3. Eth. dicit, audaces præuolantes ſunt & volentes ante pericula; in ipſis autem diſcedunt: Fortes verò in operibus acuti ſunt feruidi ſunt, antea verò quieti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd audacia, cùm ſit quidam motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem ſenſitiuæ virtutis: virtus autem ſenſitiua non eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circunſtant rem, ſed ſubitum habet iudicium. Contingit autem quandoque, quòd ſecundùm ſubitam apprehenſionem non poſſunt cognoſci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt, vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum: Vnde quando iam experiuntur ipſum periculum, ſentiunt maiorem difficultatem, quàm æſtimauerunt, & ideò deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium quæ afferunt difficultatem negotio: & ideò fortes qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, quia non paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem ſunt in ipſis periculis, non experiuntur aliquid improuiſum, ſed quandoque minora illis, quæ præcogitauerunt, & ideò magis perſiſtunt. Vel etiam quià propter virtutis amorem pericula aggrediuntur: cuius bonivoluntas in eis perſeuerat, quantacumque ſint pericula: audaces autem propter ſolã æſtimationem facientem ſpem, & excludentem timorem. 1. 2. q. 45. a. 4.

AVGVRIVM, AVSPICIVM.

Vide Diuinatio.

BAPTISMVS.

Quæritur 1. quid ſit baptiſmus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in Sacramento Baptiſmi eſt tria conſiderare; aliquid ſcilicet, quod eſt Sacramentum tantùm; aliquid autem, quod eſt res, & Sacramentum; aliquid verò, quod eſt res tantùm. Sacrãmentum tantùm eſt aliquid viſibile exterius exiſtens, quod ſcilicet eſt ſignum interioris effectus: hoc enim pertinet ad rationem Sacramenti exterius autem ſuppoſitum ſenſui eſt, & ipſa aqua, & eius vſus, qui eſt ablutio. Quidam ergo exiſtimauerunt, quòd ipſa aqua ſit Sacramentum, quod quidem ſonare videntur verba Hugonis de Sancto Victore, nam ipſe in communi diffinitione Sacramenti dicit, quòd eſt *materiale elementum*, & in diffinitione Baptiſmi dicit, quòd eſt *aqua*. Sed hoc non videtur eſſe verum: cùm enim Sacramenta nouæ Legis ſanctificationem quandam operentur, ibi perficitur Sacramentum, vbi perficitur ſanctificatio; in aqua autem non perficitur ſanctificatio, ſed eſt ibi quædã ſanctificationis vir-

tus inſtrumentalis non permanens, ſed fluens in hominem, qui eſt veræ ſanctificationis ſubiectum: & ideo Sacramentum non perficitur in ipſa aqua, ſed in applicatione aquæ ad hominem, quæ eſt ablutio.

Et ideo Magiſter in 4.d.4.dicit, *quod Baptiſmus eſt ablutio corporis exterior facta ſub forma præſcripta verborum*. Res autem, & Sacramentum eſt character baptiſmalis, qui eſt res ſignificata per exteriorem ablutionem, & eſt ſignum ſacramentale interioris iuſtificationis, quæ eſt res tantùm huius Sacramenti, ſcilicet ſignificata & non ſignificans. 3.p.q.66.a.1.*in corp.*

Quæritur 2. vtrum aqua ſit propria & conueniens materia Baptiſmi,

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd ex inſtitutione Diuina aqua eſt propria materia baptiſmi; & hoc conuenienter.

Primò quidem quantùm ad ipſam rationem baptiſmi, qui eſt generatio in ſpiritualem vitam, quod maximè congruit aquæ; vnde & ſemina, ex quibus generantur omnia viuentia, ſcilicet plantæ, & animalia, humida ſunt, & ad aquam pertinent; propter quod quidam Philoſophi poſuerunt aquam rerum omnium principium.

Secundò quantùm ad effectus baptiſmi, quibus competunt aquæ proprietates, quæ ſua humiditate lauat; ex quo conueniens eſt ad ſignificandam, & cauſandam ablutionem peccatorum; ſua frigiditate etiam temperat ſuperfluitatem caloris, & ex hoc competit ad mitigandam concupiſcentiam fomitis; ſua diaphaneitate eſt luminis ſuſceptiua; vnde competit baptiſmo inquantum eſt fidei Sacramentum.

Tertiò, quia conuenit ad repræſentandum myſteria Chriſti, quibus iuſtificamur, vt enim dicit Chryſoſtomus ſuper *illud Ioan. 3. niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto: ſicut in quodam ſepulchro in aqua ſubmergentibus nobis capita vetus homo ſepelitur, & ſubmerſus deorſum occultatur, & deinde nouus rurſus aſcendit.*

Quartò quia ratione ſuæ communitatis, & abundantiæ eſt conueniens materia neceſſitati huius Sacramenti; poteſt enim vbique de facili haberi. 3.p.q.66.a.3.*in corp.* [q.69.a.7.ad 2.] q.66.a.5.ad 7. (q.67.a.3.*in corp.*) q.84.a.1.ad 1.

Quæritur. 3. vtrum ad baptiſmum requiratur aqua ſimplex: & quænam ipſius tranſmutatio impediat hoc Sacramentum.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd aqua ſuam puritatem, & ſimplicitatem poteſt amittere dupliciter: vno modo per mixtionem alterius corporis: alio modo per alterationem; vtrumque autem horum contingit fieri dupliciter, ſcilicet per artem, & per naturam: ars autem deficit ab opeatione naturæ: quia natura dat formam ſubſtantialem, quod ars facere non poteſt; ſed omnes formæ artificiales ſunt accidentales; niſi fortè apponendo proprium agens ad propriam materiam, ſicut ignem combuſtibili, per quem modum à quibuſdam quædam animalia per putrefactionem generantur,

Quæcunque igitur tranſmutatio circa aquam facta eſt per artem ſiue commiſcendo, ſiue alterando non tranſmutatur ſpecies aquæ: vnde in tali aqua poteſt fieri Baptiſmus; niſi fortè aqua admiſceatur per arté in tam parua quantitate alicui corpori, quòd compoſitum magis ſit aliud, quàm aqua, ſicut lutum magis eſt terra, quàm aqua, & vinum lymphatum magis eſt vinum, quàm aqua.

Sed tranſmutatio, quæ fit à natura quandoque quidem ſpeciem aquæ ſoluit, & hoc fit quando aqua efficitur per naturam de ſubſtantia alicuius corporis mixti; ſicut aqua conuerſa in liquorem vuæ eſt vinum, vnde non habet ſpeciem aquæ: aliquando autem fit per naturam tranſmutatio aquæ ſine ſolutione ſpeciei; & hoc tam per alterationem, ſicut patet de aqua calefacta à Sole; quàm etiam per mixtionem, ſicut patet de aqua fluminis turbida ex permixtione terreſtrium partium.

Sic ergo dicendum eſt, quòd in qualibet aqua qualitercunque tráſmutata; dummodo non ſoluatur ſpecies aquæ, poteſt fieri Baptiſmus: ſi verò ſoluatur ſpecies aquæ non poteſt fieri Baptiſmus. *3. p. q. 66. a. 4. in corp.*] *4. ſent. d. 3. a. 3. quæſt. 2. in corp.*

Quær. 4. an Baptiſmus poſſit fieri in aqua admixta Chriſmate, & in aqua lixatorum, vel ex luto expreſſa.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd admixtio Chriſmatis non ſoluit ſpeciem aquæ, ſicut nec etiam aqua decoctionis carnium, aut aliorum hujuſmodi; niſi fortè ſit facta tanta reſolutio corporum lixatorum in aqua, quòd liquor plus habeat de aliena ſubſtantia, quàm de aqua, quod ex ſpiſſitudine perſpici poteſt: ſi tamen ex liquore ſic inſpiſſato exprimatur aqua ſubtilis, poteſt in ea fieri Baptiſmus; ſicut & in aqua, quæ exprimitur ex luto: licèt in luto Baptiſmus fieri non poſſit. *3. p. q. 66. ar. 4. ad 2.*] *4. ſent. d. 3. a. 3. quæſt. 3. ad 3.*] *q. 27. de veritate a. 4. ad 10.*

Quæritur 5. an poſſit fieri Baptiſmus in lixiuio, & in aquis ſulphureorum Balneorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in lixiuio, & in aquis ſulphureorum Balneorum poteſt fieri Baptiſmus quia tales aquæ non incorporantur per artem, vel naturam aliquibus corporibus mixtis, ſed ſolùm alterationem quandam recipiunt ex hoc, quòd tranſeunt per aliqua corpora. *3. p. q. 66. a. 4. ad 4.*] *4. ſent. d. 3. a. 3. quæſt. 2. ad 5.*

Quæritur 6. an in aqua roſacea poſſit fieri Baptiſmus, vel in aquis alchymicis, aut pluuialibus, aut in vino.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aqua roſacea eſt liquor roſæ reſolutus, vnde in ea non poteſt fieri Baptiſmus; & eadem ratione nec in aquis alchymicis; ſicut nec in vino: nec eſt eadem ratio de aquis pluuialibus, quæ generantur ex maiori parte ex ſublimatione vaporum reſolutorum ex aquis; minimum autem eſt ibi de liquoribus corporum mixtorum, qui tamen per huiuſmodi ſublimatio-

nem virtute naturæ, quæ eſt fortior arte, reſoluuntur in veram aquam, quod ars facere nō poteſt; vnde aqua pluuialis nullam proprietatem retinet alicuius corporis mixti, quod de aquis roſaceis, & aquis alchymicis dici non poteſt. 3. p. q. 66. a. 4. ad 5.] 4. *ſent. d.* 3. *a.* 3. *quæſt.* 2. *in corp. & ad* 5.

Quæritur 7. an in aquis maris, fluminis, ciſternæ, fontis, & ſtagni poſſit fieri Baptiſmus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd diuerſitas aquarum, quæ eſt inter loca, & ſitus, eſt differentia accidentalis; vnde non mutat ſpeciem aquæ: & ideo in qualibet aqua huiuſmodi vel maris, vel fluminis, vel ciſternæ, vel fontis, vel ſtagni poteſt fieri Baptiſmus. 4. *ſent. d.* 3. *art.* 3. *quæſt.* 3. *ad primum.*

Quæritur 8. an Baptiſmus poſſit fieri in aqua Paludis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi aqua paludis eſſet intantum ingroſſata, quòd recederet à vera raritate aquæ, non eſſet Baptiſmus, ſicut ſi eſſet lutum: aliàs eſſet Baptiſmus, quia adhuc ſpecies aquæ manet. 4. *ſent. d.* 3. *a.* 3. *quæſt.* 3. *ad* 3.

Quæritur 9. vtrum hæc ſit conueniens forma Baptiſmi, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus per ſuam formam conſecratur ſecundùm illud Epheſ. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Et Auguſtinus dicit in lib. 6. de vnico Baptiſmo cap. 15. *Quòd baptiſmus verbis euangelicis conſecratur.* Et ideo oportet, quòd in forma baptiſmi exprimatur cauſa baptiſmi. Eſt autem eius duplex cauſa, vna quidem principalis, à qua quidem virtutem habet, quæ eſt Sancta Trinitas, alia autem inſtrumentalis, ſcilicet miniſter, qui tradit exterius Sacramentum: & ideo oportet in forma baptiſmi de vtraque fieri mentionem; miniſter autem tangitur, cùm dicitur, *Ego te baptizo*; cauſa autem principalis, cùm dicitur, *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*: vnde hæc eſt conueniens forma baptiſmi, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* 3. *p. q.* 66. *a.* 5. *in corp.*] 4. *ſent. d.* 3. *q.* 1. *a.* 2. *quæſt.* 1. *in corp.*

Qu. 10. quænam ſint conſideranda circa mutationes, quæ in huiuſmodi verbis contingere poſſunt.

Reſpondetur v. *Sacramentum qu.*

Qu. 11. an forma Baptiſmi proferri poſſit in quocumque idiomate

Reſpondens v. *Sacramentum qu.*

Quæritur 12. an benedictio aquę ſit de neceſſitate Baptiſmi.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd illa benedictio, quæ adhibetur aquæ, non eſt de neceſſitate Baptiſmi; ſed pertinet ad quãdam ſolemnitatem, per quam excitatur deuotio fidelium, & impeditur aſtutia Dæmonis, ne impediat Baptiſmi effectum. 3. *p. q.* 66. *a.* 3. *ad* 5.

Qu. 13. an liceat hanc benedictionem omittere.

Reſp. D. Thomas, ſanctificatio materiæ, & benedictio præcedens Baptiſmum non eſt de neceſſitate Sacramenti, ſed de ſolemnitate, quam non licet prætermittere propter Eccleſiæ inſtitutionem. *4. d. 5. q. 2. a. 1. qu. 1. in corp.*

Quæritur 14. an baptiſmus fieri poſſit per modum immerſionis, vel effuſionis, vel etiam aſperſionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aqua aſſumitur in ſacramento Baptiſmi ad vſum corporalis ablutionis, per quam ſignificatur interior ablutio peccatorum: ablutio autem fieri poteſt per aquam non ſolùm per modum immerſionis, ſed etiam per modum aſperſionis, vel effuſionis: & ideo quamuis tutius ſit baptizare per modum immerſionis (quia hoc habet communior vſus) poteſt tamen fieri Baptiſmus per modum aſperſionis, vel etiam per modum effuſionis ſecundùm illud Ezechielis 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam*; ſicut B. Laurentius legitur baptizaſſe. Et hoc præcipuè propter neceſſitatem; vel quia eſt magna multitudo baptizandorum vt patet Act. 2. & 4. vbi dicitur, *quòd crediderunt vna die tria millia.* Quandoque autem poteſt imminere neceſſitas propter paucitatem aquæ, vel propter debilitatem miniſtri, qui non poteſt ſuſtentare baptizandum; vel propter debilitatem baptizandi, cui poſſet imminere periculum mortis ex immerſione: & ideo dicendum eſt, quòd immerſio non eſt de neceſſitate baptiſmi. *3. p. q. 66. a. 7. in corp.*] *4. ſent. d. 3. q. 1. a. 4. quæſt. 1. in corp.*

Quamuis tempore D. Thomæ baptiſmus communiter fieret per immerſionem: nunc tamen fieri ſolet per effuſionem.

Qu. 15. an trina immerſio fieri debeat in baptiſmo, vel ſufficiat vnica effuſio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ab baptiſmum per ſe requiritur ablutio aquæ, quæ eſt de neceſſitate ſacramenti; modus autem ablutionis per accidens ſe habet ad ſacramentum: & ideo quantùm eſt de ſe vtrumque licitè fieri poteſt, ſcilicet & ſemel, & ter immergere; quia vnica immerſione ſignificatur vnitas mortis Chriſti, & vnitas Deitatis; per trinam autem immerſionem ſignificatur triduum ſepulturæ Chriſti, & etiã Trinitas Perſonarum. Sed diuerſis ex cauſis ſecundùm ordinationem Eccleſiæ quandoque inſtitutus eſt vnus modus, quandoque alius: quia enim à principio naſcentis Eccleſiæ quidam de Trinitate malè ſentiebant, Chriſtum purum hominem eſſe exiſtimantes, nec dici filium Dei, & Deum, niſi propter meritum eius, quod præcipuè fuit in morte; & ideo non baptizabant in nomine Trinitatis, ſed in commemoratione mortis Chriſti, & vna immerſione, quod reprobatum fuit in primitiua Eccleſia: vnde in Canonibus Apoſtolorum legitur: *Si quis Presbyter, aut Epiſcopus non trinam immerſionem vnius miniſterii, ſed ſemel mer-*

gat in Baptiſmate, quod dari à quibuſdam dicitur in morte Domini, depanatur; non enim nobis dixit Dominus, in morte mea baptizate, ſed in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Poſtmodum verò inoleuit quorundam ſchiſmaticorum, & hæreticorum errot homines rebaptizantium, ſicut de Donatiſtis Auguſtinus narrat ſuper Ioannem: & ideo in deteſtationem erroris eorum fuit ſtatutum in Concilio Toletano, quòd fieret vna ſolà immerſio, vbi ſic legitur: *Propter vitandum ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum, ſimplam teneamus Baptiſmi immerſionem*; ſed ceſſante tali cauſa communiter obſeruatur in baptiſmo trina immerſio: & ideo grauiter peccaret aliter baptizans quaſi ritum Eccleſiæ non obſeruans, nihilominus tamen eſt baptiſmus. *3.p. q.66. a. 8. in corr.*] *4. ſe. t. d. 3. . 4. quaſt. 2. in corp.*] *a 23. qu. 1. art. 1. quaſt. 2. in corp.*

Quamuis tempore D. Thomæ communiter obſeruaretur trina immerſio: nunc tamen non fit niſi vnica effuſio: & in hoc ſeruari debet ritus Eccleſiæ, vt docet idem Angelicus Doctor.

Quæritur 16. an ſit triplex baptiſmus ſcilicet fluminis ſiue aquæ, flaminis ſiue charitatis, & ſanguinis ſiue martyrii.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus aquæ efficaciam habet à paſſione Chriſti, cui aliquis configuratur per Baptiſmum, & vlteriùs ſicut à prima cauſa à Spiritu ſancto. Licèt autem effectus dependeat à prima cauſa, cauſa tamen ſuperexcedit effectum, nec dependet ab effectu: & ideo præter Baptiſmum aquæ poteſt aliquis conſequi ſacramenti effectum ex paſſione Chriſti, inquantum quis ei conformatur pro Chriſto patiendo, vnde dicitur Apocal. 10. *Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni.*

Eàdem etiam ratione aliquis per virtutem Spiritus Sancti conſequitur effectum Baptiſmi, non ſolùm ſine Baptiſmo aquæ, ſed etiam ſine Baptiſmo ſanguinis, inquantum ſcilicet alicuius cor, per Spiritum Sanctum mouetur ad credendum, & diligendum Deum, & pœnitendum de peccatis; vnde etiam dicitur Baptiſmus pœnitentiæ, & de hoc dicitur Iſaiæ 4. *Si abluerit Dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit de medio eius in ſpiritu iudicii, & ſpiritu ardoris.*

Sic igitur vtrumque aliorum baptiſmatū nominatur baptiſmus, inquantum ſupplet vicem baptiſmi aquæ, vnde dicit Auguſt. in 4. lib. de vnico baptiſmo paruulorum, *Baptiſmi vicem aliquando implere paſſionem, vt de latrone ille, cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in Paradiſo, B. Cyprianus non leue documentum aſſumit. Quod etiam, atque etiam conſiderans, inuenio non tantùm paſſionem pro nomine Chriſti id, quod Baptiſmo deerat, poſſe ſupplere; ſed etiam fidem, confeſſionemque cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium Baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. 3. p. q. 66. a. 11. in corp.*] *4. ſent. d. 4. q. 3 a. 3. quaſt. 1. in corr.*] *Quodlibeto 6. art. 8. in corp*] *lect. 1. ſuper cap. 3. Ioannis*] *lect. 1. ſuper cap. 6. ad Hebræos.*

Quæritur 17. an quicunque poſſit baptizare in caſu neceſſitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad miſericordiam eius, qui vult omnes homines ſaluos fieri, pertinet, vt in his, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, homo de facili remedium inueniat: inter omnia autem ſacramenta maximæ neceſſitatis eſt baptiſmus, qui eſt regeneratio hominis in vitam ſpiritualem; quia pueris aliter omnino ſubueniri non poteſt, & adulti non poſſunt aliter quàm per Baptiſmum plenam remiſſionem conſequi & quantùm ad culpam, & quantùm ad pœnam: & ideo vt homo circa remedium tam neceſſarium defectum pati non poſſit, inſtitutum eſt; vt & materia Baptiſmi ſit communis, ſcilicet aqua, quæ à quolibet de facili haberi poteſt; & miniſter baptiſmi etiam ſit quicunque non ordinatus; ne propter defectum baptiſmi homo ſalutis ſuæ diſpendium patiatur. 3. p. q. 67. a. 3. in corp.

Quæritur 18. an peccet laicus, ſi baptizet abſque neceſſitate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd baptizare pertinet ad ordinem Sacerdotalē ſecundùm quandam conuenientiam, & ſolemnitatem; non autem hoc eſt de neceſſitate Sacramenti: vnde etiam ſi extra neceſſitatis articulum laicus baptizat, peccat quidem, tamen Sacramentum Baptiſmi confert, nec eſt rebaptizandus ille, qui ſic eſt baptizatus. 3. p. q. 67. a. 3. ad 1.] 4. ſent. ad 1. q. 2. a. 1. quæſt. 1. in corp.

Quæritur 19. an mulier peccet, ſi baptizet extra caſum neceſſitatis; & peccent etiam qui ei cooperantur.

Reſp. D. Thomas, ſi mulier etiam extra caſum neceſſitatis baptizaret, non eſſet rebaptizandus, ſicut & de laico dictum eſt; peccaret tamen ipſa baptizans, & alij, qui ad hoc cooperarentur, vel Baptiſmum ab ea ſuſcipiendo; vel ei baptizandum aliquem offerendo. 3. p. q. 67. a. 4. ad 3.

Quæritur 20. ad quem pertineat baptizare, quando plures diuerſi ſtatus, & conditionis ſunt præſentes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Chriſtus eſt qui principaliter baptizat, ſecundùm illud Ioannis 1. *Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt qui baptizat*: dicitur autem Coloſſ. 3. *Quòd in Chriſto non eſt maſculus, & fœmina*: ideo ſicut maſculus laicus poteſt baptizare, quaſi miniſter Chriſti, ita etiam & fœmina. *Quia tamen caput mulieris eſt vir, & caput viri eſt Chriſtus*, vt dicitur 1. Corinth. 11. Non debet mulier baptizare ſi adſit copia viri: ſicut nec laicus præſente clerico: nec clericus præſente Sacerdote: qui tamen poteſt baptizare præſente Epiſcopo, eo quòd hoc pertinet ad officium Sacerdotis. 3. p. q. 67. a. 4. in corp.

Qu. 21. à quo ſuſcipiendus ſit Baptiſmus ſolemniter celebrandus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quando Baptiſmus ſolemnizet, & ordinariè celebratur, de-

bet aliquis Sacramentum Baptiſmi ſuſcipere à Presbytero curam animarum habente, vel ab aliquo vice eius. Hoc tamen non requiritur in articulo neceſſitatis. 3, *p. q.* 67. *a.* 4. *ad* 2.

Qu. 22. *an plures poſſint ſimul vnum baptizare.*

Reſp. D. Thomas, conſiderandum eſt quòd ex tali forma, *nos te baptizamus*, exprimitur talis intentio, quòd plures conueniant ad vnum baptiſmum conferendum: quod quidem videtur eſſe contra rationem miniſterij; homo enim non baptizat, niſi vt miniſter Chriſti, & vicem eius gerens; vnde ſicut vnus eſt Chriſtus, ita oportet eſſe vnum miniſtrum, qui Chriſtum repræſentet; propter quod ſignanter Apoſt. ait Eph. 4. *Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma*; & ideo contraria intentio videtur excludere baptiſmi Sacramentum: Si verò vterque diceret, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, vterque exprimeret ſuam intentionem quaſi ipſe ſingulariter baptiſmum conferret, quod poſſet contingere in eo caſu, in quo contentiosè vterque aliquem baptizare conaretur; & tunc manifeſtum eſt, quòd ille, qui priùs verba proferret, daret baptiſmi Sacramentum: alius verò quantumcunque ius baptizandi haberet, nihil faceret; & ſi verba pronunciare præſumeret, eſſet puniendus tanquam rebaptizator. Si verò omnino ſimul ambo verba proferrent, & hominem immergerent, aut aſpergerent, eſſent puniendi de inordinato modo baptizandi, & non de intentione baptiſmi; quia vterque intenderet non baptizatum baptizare; & vterque quantùm eſt in ſe baptizaret; nec traderent aliud, & aliud Sacramentum, ſed Chriſtus, qui eſt vnus interius baptizans, vnum Sacramentum per vtrumque conferret. 3. *p. q.* 67. *a.* 6. *in corp.*] *q.* 66. *a.* 5. *ad.* 4. 4. *ſent. d.* 3. *a.* 2. *quæſtiunc.* 2. *ad* 3.] *d.* 6. *q.* 2. *a.* 1. *quæſt.* 1. *ad* 3.

Quæritur 23. *an vnus poſſit plures baptizare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in caſu neceſſitatis vnus poſſet ſimul plures baptizare ſub hac forma, *Ego te baptizo*: puta ſi immineret ruina, aut gladius, aut aliquid huiuſmodi, quòd omnino moram non pateretur, vt ſigillatim omnes baptizarentur. Nec per hoc diuerſificaretur forma Eccleſiæ; quia plurale non eſt niſi ſingulare geminatum: præſertim cùm pluraliter dicatur Matthæi vltimo, *Baptizantes eos. &c* nec eſt ſimile de baptizante, & baptizato quia Chriſtus, qui principaliter baptizat, eſt vnus ſed multi per baptiſmum efficiuntur vnum in Chriſto. 3. *p. q.* 67. *a.* 6. *ad* 2.) *q.* 66 *a.* 5. *ad* 4.) 4. *ſent. d.* 3. *art.* 2. *quæſt.* 2. *ad* 2.

Quær. 24. *an teneat Baptiſmus, quando vnus immergit, & alter profert verba.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd integritas baptiſmi conſiſtit in forma verborum, & in vſu materiæ; & ideo neque ille, qui tantùm verba profert, baptizat, neque ille, qui immergit: & ideo ſi vnus verba proferat, & alius immergit,

Immergat, nulla forma verborum poterit eſſe conueniens. Neque enim poterit dici, *Ego te baptizo*, cùm ipſe non immergat, & per conſequens non baptizet; neque etiam poterit dici, *nos te baptizamus*, cùm neuter baptizet: ſi enim duo ſint, quorum vnus vnam partem libri ſcribat, & alius aliam, non erit propria locutio, nos ſcripſimus librum iſtum, ſed Synecdochica, inquantum totum ponitur pro parte 3.*p.q.67. a. 6. ad 3.*) *a. 5. ad 4.*

Quæritur 25. vtrum aliquis poſſit ſeipſum baptizare; & quid dicendum de Iudæo qui ſe baptizauit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis poſſet aliquis non baptizatus baptizare alium, non tamen poteſt ſeipſum baptizare; quia nulla res ſecundùm Auguſtinum ſeipſam gignit, vt ſit: Baptiſmus autem regeneratio quædam eſt: tum quia non poſſet ſeruari forma Eccleſiæ.

Sed quod Innocentius Tertius in Decretali quadam dixit (*Iudæus, qui ſeipſum in aquam immerſit dicens, Ego baptizo me in nomine Patris &c. ſi deceſſiſſet, ad Patriam euolaſſet*) intelligēdum eſt propter vim contritionis, & deuotionis, ex cuius magnitudine hoc procedere videbatur: vt inter Iudæos exiſtens quaſi periculo mortis ſe offerret 4. *ſent. d.5. quæſt.2. a.1. quæſtiun.3. ad 2.* (*3.p.q.82.a.4. ad 2.*) *opuſculo 63. cap. 3.*

Quær. 26. an ſit laudabile, quòd pueri baptizentur quàm citiùs fieri poteſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd magis laudabile eſt quòd pueri quàm citiùs poterunt baptizētur cómodè, non expectata perfecta ætate propter tres rationes: Primò, quia propter imbecillitatē naturæ de facili mori poſſunt, & damnari vndè vt dānationis periculum euitetur, debent baptiſmo præueniri: Secundò, propter infeſtationes dæmonum, qui non habent tantam poteſtatem in pueris baptizatis ab originali mundatis, quantam in illis qui adhuc originale habent; neque quantùm ad nocumenta ſpiritualia, neque quantùm ad nocumenta corporalia: Tertiò, quia in pueritia faciliùs homo ad aliqua inducitur, & firmiùs inhæret, ſecundùm quòd Philoſophus dicit in 2. Ethic. c.1. *Non parum refert ex iuuene confeſtim aſſueſieri, ſed multum; magis autem*: Et hanc cauſam aſſignat Dionyſius in fine Eccleſ. Hierat. dicens: *Tradit autem puerum ſacris ſymbolis* (ideſt, Sacramentalibus ſignis) *ſumens Sacerdos, vt cum eis conuerſetur, & neque formetur in vitam alteram, niſi diuina contemplantem ſemper. 4. ſent. diſt. 4. qu. 3. art. 1. quæſt. unc. 2. in corp.*

Quær. 27. an ſit differendus Baptiſmus paruulorum, aut adultorum: & vtrum illum differre ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, ſi pueri ſunt baptizandi non eſt differendum baptiſma. Primò quidem quia non expectatur in eis maior inſtructio, aut etiam plenior conuerſio. Secundò propter periculum mortis, quia non poteſt eis alio remedio ſubueniri, niſi per ſacramentum Baptiſmi.

Adultis verò ſubueniri poteſt per ſolum Baptiſmi deſiderium: & ideo adultis non ſtatim cùm conuertuntur, eſt ſacramentum Baptiſmi conferendum, ſed oportet differre vſque ad aliquod certum tempus. Primò quidem propter cautelam Eccleſiæ, ne decipiatur ſacramentum fictè accedentibus conferens, ſecundùm illud 1. Ioannis cap. 4. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint:* quæ quidam probatio ſumitur de accedentibus ad baptiſmum, quando per aliquod ſpatium eorum fides, & mores examinantur. Secundò hoc eſt neceſſarium ad vtilitatem eorum, qui baptizantur; quia aliquo temporis ſpatio indigent ad hoc, quòd plenè inſtruantur de fide, & exercitentur in his, quæ pertinent ad vitam Chriſtianam. Tertiò hoc eſt neceſſarium ad quandam reuerentiam Sacramenti, dum in ſolemnitatibus præcipuis ſcilicet Paſchæ, & Pentecoſtes homines ad baptiſmum admittuntur, & ita deuotiùs Sacramentum ſuſcipiunt.

Hæc tamen dilatio eſt prætermittenda duplici ratione: Primò quidem quando illi, qui ſunt baptizandi, apparent perfectè inſtructi in fide, & ad baptiſmum idonei, ſicut Philippus ſtatim baptizauit Eunuchum, vt habetur Actor. 8. & Petrus Cornelium, & eos qui cum eo erant, vt habetur act. 10. Secundò propter infirmitatem, aut aliquod periculum mortis, vnde Leo Papa dicit, *Hi qui neceſſitate mortis, ægritudinis, obſidionis, perſecutionis, & naufragij vrgentur, omni tempore debent baptizari.* Si tamen aliquis morte præueniatur, articulo neceſſitatis Sacramentum excludente, dum expectat tempus ab Eccleſia inſtitutum, ſaluatur licèt per ignem.

Peccat autem ſi vltra tempus inſtitutum ab Eccleſia differat accipere baptiſmum: niſi ex cauſa neceſſaria, & licentia Prælatorum Eccleſiæ. Sed tamen & hoc peccatum cum aliis deleri poteſt per ſuccedentem contritionem, quæ ſupplet vicem baptiſmi. 3. *p. q.* 68. *a* 3. *in corp.*) 4. *ſent. d.* 4. *q.* 3. *a.* 1. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*) *d.* 6. *q.* 2. *a* 1. *queſt.* 2. *ad* 1.

Quær. 28. *an pueri Iudæorum, & aliorum infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi.*

Reſp. v. infidelitas qu.

Quær. 29. *vtrum infantes poſſint baptizari in maternis vteris*

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd de neceſſitate baptiſmi eſt quòd corpus baptizandi aliquo modo aquâ abluatur, cùm Baptiſmus ſit quædam ablutio: corpus autem infantis anteq̃uam naſcatur ex vtero non poteſt aliquo modo ablui aquâ niſi fortè dicatur, quòd ablutio baptiſmalis, qua corpus matris lauatur, ad filium in ventre exiſtentem perueniat: ſed hoc eſſe non poteſt; tum quia anima pueri, ad cuius ſanctificationem ordinatur Baptiſmus, diſtincta eſt ab anima matris; tum quia corpus pueri animati iam eſt formatum, & per conſequens à corpore matris diſtinctum: & ideo Baptiſmus, quo mater baptizatur, non redundat in prolem in vtero matris exiſtentem: vnde Auguſtinus dicit contra Iulianum, *ſi ad matris*

corpus id, quod in ea concipitur, pertinet, ita vt eius pars imputetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata eſt in aliquo mortis vrgente periculo, cùm eum geſtaret in vtero. Nunc verò cum ipſe etiam, ſcilicet infans, baptizetur, non vsque ad materium corpus, cùm eſſet in vtero, pertinebat. Et ita relinquitur, quòd nullo modo infantes in maternis vteris exiſtentes baptizari poſſunt. 3. *p. q.* 68. *ar.* 11. *in corp.*] 3. *ſent. d.* 3. *q.* 1. *a.* 1. *quaſtiunc.* 3. *ad* 1.] 4. *ſent. d.* 1. *q.* 2. *a.* 6. *quaſt.* 2. *ad* 2.] 4. 6. *q.* 1. *a.* 1. *quaſt.* 1. *in corp.*) *d.* 23. *q.* 2. *a.* 2. *quaſt.* 1. *ad* 1.

Quær. 30. an ſit occidenda mater, vt baptizetur infans in vtero exiſtens.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd *non ſunt facienda mala, vt veniant bona*, vt dicitur Roman. 3. & ideo non debet homo occidere matrem, vt baptizet puerum: ſi tamen mater mortua fuerit viuente prole in vtero, debet aperiri, vt puer baptizetur. 3. *p. q.* 68. *a.* 11. *ad* 3.) 4. *ſent. d.* 6. *q.* 1. *a.* 1. *quaſt.* 1. *ad* 4.

Quær. 31. an in caſu neceſſitatis poſſit baptizari qualibet pars pueri.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd expectanda eſt totalis egreſſio pueri ex vtero ad Baptiſmum, niſi mors immineat. Si tamen primò caput egrediatur, in quo fundantur omnes ſenſus, debet baptizari periculo imminente, & non eſt poſtea rebaptizandus, ſi eum perfectè naſci contigerit: & videtur idem faciendum, quæcunque alia pars egrediatur periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita conſiſtit, ſicut in capite, videtur quibuſdam, quòd propter dubium quacunque alia parte corporis abluta puer poſt perfectam natiuitatem ſit baptizandus ſub hac forma, *Si non eſt baptizatus, ego te baptizo.* 2. *p. q.* 68. *a.* 11. *ad* 4) *q.* 66. *a.* 7. *ad* 3.) 4. *ſent. d.* 3. *a.* 4. *quaſtiunc.* 1. *ad* 2.) 4. 6. *q.* 1. *art.* 2. *quaſtiunc.* 1. *ad tertium.*

Quær. 32. vtrum in caſu neceſſitatis poſſit fieri Baptiſmus in puero nondum perfectè nato, vel in quocunque alio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia à capite omnes operationes animales principium habent; ideo debet Baptiſmi ablutio fieri in capite: quamuis ſi neceſſitas immineret, poſſet in alio membro fieri, vel in puero nondum perfectè nato, vel in quocunque alio. 4. *ad Hannib. d.* 3. *a.* 1. *ad* 4.

Quæritur 33. an furioſi, & amentes ſint baptizandi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa amentes, & furioſos eſt diſtinguendum: quidam enim ſunt à natiuitate tales nulla habentes lucida interualla, in quibus etiam nullus vſus rationis apparet: & de talibus quantùm ad baptiſmi ſuſceptionem videtur eſſe idem iudicium, quod de pueris, qui baptizantur in fide Eccleſiæ.

Alij verò ſunt amentes, qui ex ſana mente, quam habuerunt priùs in amentiam inciderunt: & tales ſunt iudicandi ſecundùm voluntatem, quam habuerunt, dum

ſanæ mentis exiſterent; & ideo ſi tunc apparuit in eis voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, debet eis exhiberi in furia, & amentia conſtitutis: etiamſi tunc actu contradicant: alioquin ſi nulla voluntas ſuſcipiendi baptiſmum in eis apparuit, dum ſanæ mentis eſſent, non ſunt baptizandi.

Quidam verò ſunt, qui etſi à natiuitate fuerint furioſi, vel amentes, habent tamen aliqua lucida interualla, in quibus recta ratione vti poſſunt; vnde ſi tunc baptizari voluerint, baptizari poſſunt etiam in amentia conſtituti; & debet eis tunc ſacramentum conferri, ſi periculum timeatur: alioquin melius eſt vt tempus expectetur, in quo ſint ſanæ mentis ad hoc, quòd deuotiùs ſuſcipiant ſacramentum; Si autem tempore lucidi interualli non appareat in eis voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, baptizari non debent in amentia conſtituti.

Quidam verò ſunt, qui etſi non omnino ſanæ mentis exiſtant, intantum tamen ratione vtuntur, quòd poſſunt de ſua ſalute cogitare, & intelligere ſacramenti virtutem; & de talibus idem eſt iudicium, ſicut de his, qui ſanæ mentis exiſtunt, qui baptizantur volentes, non autem inuiti. *3.p.q.68. a. 12. in corp* [*4. ſent. d.6.q. 1. ar. 2. quæſt. 3. ad 2*] *q.28. de verit. a. 3. ad 2.*

Quæritur 34. an ludo baptizati debeant iterum baptizari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ludus aliquando excludit intentionem, & aliquando non: cùm enim ludo fieri dicantur, quæ præter intentionem alicuius vtilitatis ſiunt, ad ſolam delectationem, ludus baptizantium poteſt excludere intentionem reſpectu vtriuſque effectus ablutionis, ſcilicet Sacramenti collationis, & rei Sacramenti; & tunc non intendit facere, quod facit Eccleſia in collatione ſacramenti: & ita talis ludus euacuat intentionem, quæ requiritur in ſacramento; vel poteſt excludere tantùm ſecundam vtilitatẽ, vt ſcilicet velit de hoc ludum ſuum facere ex eo, quòd baptiſmi ſacramentum conferat, non propter ſanctificationem in baptizando hoc faciens: & tunc manet intentio, quæ ſufficit ad baptiſmum.

Et propter hoc dubium dixit Auguſtinus *implorandum eſt Diuinum iudicium*: & ideo dicitur, quòd puer Athanaſius ludendo ſimulans ſe Epiſcopum baptizauit quoſdam: & iudicatum eſt ab Alexandro Epiſcopo, vt non rebaptizarentur: quia inuentum eſt, quòd ipſe intentionem baptizandi habuit: quod etiam patet ex hoc, quòd non baptizabat, niſi cathecumenos. *4. ſent. d. 6. in expoſitione litteræ.*

Quæritur 35. an baptizati coactè ſint iterum baptizandi.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd in baptiſmo baptizatus duo recipit ſcilicet ſacramentum, & rem ſacramenti: ſed ad hæc duo recipienda non requiritur aliquid cauſans ex parte recipientis, ſed ſolùm impedimentum remouens: quod quidem impedimentũ nihil aliud eſt, quàm voluntas contraria alteri prædictorum: & ideo

in adultis, & in habentibus vſum rationis, in quibus poteſt eſſe contraria voluntas actu, vel habitu, requiritur & contritio, ſiue deuotio ad percipiendam rem ſacramenti, & intentio vel voluntas ad recipiendum ſacramentum; in pueris autem abſque vtroque percipitur & ſacramentum, & res ſacramenti. Et ſimiliter eſt in carentibus vſu rationis, niſi contraria voluntas habitu inſit, etſi non actu.

Tamen ſciendum, quòd non requiritur in adulto voluntas abſoluta ſuſcipiendi, quod Eccleſia confert; ſed ſufficit voluntas conditionata, ſicut eſt in voluntarijs mixtis vt dicitur in 3. Ethycorum: & ideo ſi ſit coactio ſufficiens, ita quòd principium ſit ex toto extra, nihil conferéte vim paſſo, vt cùm aliquis reclamans immergitur violenter; tunc talis nec ſacramentum ſuſcipit, nec rem ſacramenti: ſi autem ſit coactio inducens ſicut minis, vel flagellis, ita quòd baptizatus potius eligat baptiſmum ſuſcipere, quàm talia pati, tunc ſuſcipit ſacramentum, ſed non rem ſacramenti. *4. ſent. d. 6. q. 1. a. 2. queſt 3. in corp.*

Qu. 36. an dormientes Baptizari poſſint.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dormientes non ſunt baptizandi, niſi periculum mortis immineat; in quo caſu baptizari debent, ſi priùs in eis voluntas apparuit ſuſcipiendi baptiſmum, ſicut & de amentibus eſt: ſicut Auguſtinus narrat 4. confeſſ. de amico ſuo, qui baptizatus eſt neſciens, propter periculum mortis, *3. p. qu. 68. a. 12. ad 3. 4. ſent. d. 4. qu. 3. a. 1. qu. 3. ad 3. diſt. 17. qu. 1. a. 3. qu. 2. ad 3. qu. 25. de verit. a. 2. ad 2.*

Queritur 37. an peccatores baptizandi teneantur ad confeſſionem ſuorum peccatorum

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt peccatorum confeſſio; vna quidem interior, quæ fit Deo, & talis confeſſio peccatorum requiritur ante baptiſmum, vt ſcilicet homo ſua peccata recogitans de eis doleat; non enim poteſt inchoare nouam vitam, niſi pœniteat eum veteris vitæ, vt dicit Auguſtinus in lib. de Pœnitentia: alia verò eſt confeſſio peccatorum exterior, quæ fit Sacerdoti, & talis confeſſio non requiritur ante baptiſmum.

Primò quidem, quia talis confeſſio, cùm reſpiciat perſonam miniſtri, pertinet ad pœnitentiæ ſacramentum, quod non requiritur ante baptiſmum, quia eſt ianua omnium Sacramentorum.

Secundò quia confeſſio exterior, quæ fit Sacerdoti ordinatur ad hoc, quòd Sacerdos confitentem abſoluat à peccatis, & liget ad opera ſatisfactoria, quæ baptizatis non ſunt imponenda; nec etiam baptizati indigent remiſſione peccatorum per claues Eccleſiæ, quibus omnia remittuntur per baptiſmum.

Tertiò, quia ipſa particularis confeſſio homini facta eſt pœnoſa propter verecundiam confitentis; baptizato autem nulla exterior pœna imponitur.

Et ideo à baptizatis non requiritur ſpecialis confeſſio peccatorum, ſed ſufficit generalis, quam

faciunt; cùm ſecundùm ritum Eccleſiæ abrenunciant Sathanæ & omnibus pompis eius, & hoc modo dicit quædam Gloſſa Matth. 3. *in Baptiſmo Ioannis exemplum, dabatur baptizandis confitendi peccata, & promittendi meliora.*

Si qui tamen baptizandi ex deuotione ſua peccata confiteri vellent, eſſet eorum confeſſio audienda, non ad hoc, quòd eis ſatisfactio imponeretur, ſed ad hoc, quòd contra peccata conſueta eis ſpiritualis informatio vitæ traderetur. 3. *p. q.* 68. *a.* 6. *in corp.*] *lect.* 4. *ſuper cap.* 11. *Romanorum.*

Quæritur 38. *an baptizatis ſint imponenda opera ſatisfactoria.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Apoſtolus dicit Rom. 7. *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus; conſepulti enim ſumus ei per Baptiſmum in mortem*; ita ſcilicet, quòd homo per baptiſmum incorporatur ipſi morti Chriſti. Manifeſtum eſt autem, quòd mors Chriſti ſatisfactoria fuit ſufficienter pro peccatis non ſolùm noſtris ſed etiam totius mundi, vt dicitur 1. Ioannis 2. & ideo, ei qui baptizatur, pro quibuſcunque peccatis non eſt aliqua ſatisfactio iniungenda: hoc enim eſſet iniuriam facere paſſioni, & morti Chriſti, quaſi ipſa non eſſet ſufficiens ad plenariam ſatisfactionem pro peccatis baptizatorum 3. *p. q.* 68. *a.* 5. *in corp. lect.* 4. *ſuper cap.* 11. *Rom.*

Quæritur 39. *an requiratur fides in Baptiſante ad validitatem Baptiſmi*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd poteſt contingere, quòd aliquis patiatur defectum fidei circa aliquid, & non circa veritatem Sacramenti, quod exhibet; puta ſi aliquis credat iuramentum eſſe in omni actu illicitum, & tamen credat baptiſmum efficaciam habere ad ſalutem; ſic talis infidelitas non impedit intentionem conferendi Sacramentum: ſi verò patiatur fidei defectum circa ipſum Sacramentum, quod exhibet, licèt credat per id, quod agitur exterius, nullum ſequi interiorem effectum, non tamen ignorat, quòd Eccleſia Catholica intendit per huiuſmodi, quæ exterius aguntur, præbere Sacramentum; vnde non obſtante infidelitate poteſt intendere facere id, quod facit Eccleſia, licet æſtimet id nihil eſſe: & talis intentio ſufficit ad Sacramentum, quia miniſter Sacramenti agit in perſona totius Eccleſiæ, ex cuius fide ſuppletur id, quod deeſt fidei in miniſtro. 3. *p. q.* 64. *a.* 9. *ad* 1. 4. *ſent. d.* 6. 7. 1. *a.* 3. *quæſt.* 2. *a.* 1.

Quæritur 40. *an ſit neceſſaria fides in baptizando, vt percipiat ſ[illegible]em baptiſmi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eſt duplex finis in baptizatis; primus eſt perceptio Sacramenti, ſecundus eſt perceptio rei Sacramenti: dico ergo quòd in adultis requiritur fides etiam perſonalis neceſſitate, quæ eſt ex ſuppoſitione finis ſecundi; quia niſi credat reputatur fictus, & ita non conſequitur rem Sacramenti: non autem requiritur ad primum finem conſequendum, quia Sacramentum percipit aliquis etiam ſi non credat. vnde Auguſtinus lib.

4. contra Donatiſtas cap. 15. dicit, *Quòd prorſus fieri poteſt, vt aliqui verum baptiſma habeant, & non habeant veram fidem.* In patuulis autem ſufficit fides Eccleſiæ ad vtrumque. *4. ſent. d. 6. q. 1. art. 3. quæſt. 1. in corp. 3. p. q. 68. a. 8. ad 3.*

Qu. 41. an requiratur charitas, & contritio in baptizando, vel ſufficiat fides, & attritio.

Reſp. *v. contritio qu.*

Qu. 42. vtrum baptiſmus ab angelo bono collatus eſſet validus.

Reſp D. Thomas, dicendum quòd angelo bono non eſt collata poteſt as Baptizandi; tum quia non habet conuenientiam in natura cum Chriſto, qui eſt Sacramentorum author; tum quia per hoc neceſſitati baptiſmi non ſubueniretur, cum non ſit nobis in promptu. Poſſet tamen Deus hanc poteſtatem ei conferre: vnde ſi baptizaret aliquem, ille non eſſet rebaptizandus, dummodo conſtaret quòd bonus Angelus eſſet: conſtat enim quod bonus Angelus non faceret, niſi eſſet ſibi conceſſum. *4. ad hannib. diſt. 5. a. 4. ad 5.*

Qu. 43. an baptiſmus eſſet validus, ſi conferretur à Dæmone in ſpecie hominis apparente, & diuinam poteſtatem inuocante; cùm dicat D. Auguſtinus tract. 8. ſuper Ioannem, talis eſt baptiſmus, qualis ille in cuius poteſtate datur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Dæmon baptizare non poteſt, cùm ipſi prædicta conuenientia deſit: ſed & ſi baptizaret, reprobandus eſſet; quia intentione decipiendi feciſſe videretur, non autem ex commiſſione; qua ſuppoſitâ authoritas Auguſtini loquitur. *in eodem artic. 4. ad 6.*

Qu. 44. an ſi quis in vtero ſanctificaretur, foret nihilominus poſtea baptizandus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſanctificatus in vtero, debet baptizari propter tres rationes. Primò propter acquirendum characterem, quo annumeretur in populo Dei, & quo deputetur ad percipienda diuina ſacramenta. Secundò vt per baptiſmi ſuſceptionem paſſioni Chriſti etiam corporaliter conformetur. Tertiò propter bonum obedientiæ; quia præceptum de baptiſmo omnibus datum eſt, & ab omnibus eſt implendum; niſi articulus neceſſitatis Sacramentum excludat. *4. ad hannib. diſt. 6. a. 1. qu. 2.*

Qu. 45. quomodo baptizandi ſunt illi, de quibus dubitatur an ſint baptizati.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod ſicut dicit Decretalis Alexandri tertii: *de quibus dubium eſt, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmiſſis: ſi baptizatus es, ego non te baptizo; ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo &c. non enim videtur iterari, quod neſcitur eſſe factum. 3. p. qu. 66. a. 9. ad 4 9. ſent. d. 6. q. 2. a. 1. qu. 1. in c.*

Qu. 46. an ſit æqualis effectus baptiſmi, ſiue detur per bonum miniſtrum ſiue per malum, iuxta illud D. Auguſt. lib. 3. contra Creſco-

nium, non eſt melior baptiſmus, qui per meliorem miniſtrum datur: ſed per miniſtros diſpares Dei munus eſt æquale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquid dicitur effectus alicuius per ſe, & per accidens: *per ſe* quidem effectus alicuius eſt, quod per ipſum ad hoc ordinatum producitur, ſicut domus ædificatoris: *per accidens*, quod coniungitur ei quod eſt effectus per ſe; ſicut ſi habitatio domus dicatur effectus ædificatoris. Sic ergo dico quòd effectus per ſe baptiſmi æqualis eſt (à quocunque detur, vel à malo vel à bono) cæteris paribus ex parte baptizati: ſed cũ effectu baptiſmi poteſt aliquid aliud baptizato conferri, ſiue pertineat ad ſalutẽ corporis ſiue animæ, ex merito baptizantis; & hoc non eſt propriè effectus baptiſmi: quia baptiſmus non eſt cauſa niſi inſtrumentalis, & non eſt inſtrumentum agens in virtute miniſtri, qui & ipſe inſtrumentum eſt agens in virtute Chriſti, & Dei. 4. *diſt.* 5. *q.* 2. *a.* 2. *quæſt.* 4.

Qu. 47. vtrum baptiſmus æqualem operetur effectum, ſiue in paruulis ſiue in adultis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt effectus baptiſmi, vnus per ſe, & alius per accidens: per ſe quidem effectus baptiſmi eſt id ad quod baptiſmus eſt inſtitutus, ſcilicet ad regenerandum homines in ſpiritualem vitam: & hunc effectum æqualiter facit in omnibus, qui æqualiter ſe habent ad baptiſmum: vnde quia omnes pueri æqualiter ſe habent ad baptiſmum (quia non fide propriâ ſed in fide Eccleſiæ baptizantur) omnes æqualem effectum percipiunt in baptiſmo: adulti verò, quia per propriam fidem ad baptiſmum accedunt, non æqualiter ſe habent ad baptiſmum: quidam enim cum maiori, quidam cum minori deuotione ad baptiſmum accedunt: & ideo quidam plus quidam minùs de gratia nouitatis accipiunt: ſicut etiam ab eodem igne accipit plus caloris, qui plus ei appropinquat, licèt ignis qãntùm eſt de ſe, æqualiter ad omnes ſuum calorem effundat.

Effectus autem baptiſmi per accidens eſt, ad quem baptiſmus non eſt ordinatus, ſed diuina virtus hoc in baptiſmo miraculosè operatur: ſicut ſuper illud Rom. 6. *vt vltra non ſeruiamus peccato*, dicit gloſſa, *non hoc præſtatur in baptiſmo, niſi fortè miraculo ineffabilis creatoris, vt lex peccati quæ eſt in membris, prorſus extinguatur.* Et tales effectus non æqualiter ſuſcipiuntur ab omnibus baptizatis, etiamſi cum æquali deuotione accedant: ſed diſpenſantur huiuſmodi effectus ſecundùm ordinem prouidentiæ diuinæ. 3. *p. qu.* 69. *a.* 8. *in c.* 4. *diſt.* 4. *q.* 2. *a* 3. *qu.* 1. & 2.

Qu. 48. an baptiſmus imprimat characterem, ideoque reiterari non poſſit.

Reſp. v. *Sacramentum qu.* 54. & *ſequ.*

Qu. 49. vtrum omne peccatum tollatur per baptiſmum iuxta illud Ezech. 36. effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.

Reſp.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Apoſtolus dicit Rom. 6. *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus:* & poſtea concludit, *ita & vos exiſtimate mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Ex quo patet, quòd per baptiſmum homo moritur vetuſtati peccati, & incipit viuere nouitate gratiæ; omne autem peccatum ad priſtinam vetuſtatem pertinet, vnde conſequens eſt quòd omne peccatum per baptiſmum tollatur. *3. p. q. 69. a. 1. in corp.*] *q. 68. a. 7. ad 3. q. 70. a. 4. ad 5. q. 79. a. 5. a l 1. lect. 1. ſuper cap. 6. ad Hebræos 4. ſent. d. 4. q. 2. a. 1. quaſt. 1 in corp. & ad 1.*

Quæritur 50. an Baptiſmus liberet ab omni pœna, iuxta illud D. Ambroſii: gratia Dei in baptiſmo gratis omnia condonat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per baptiſmum aliquis incorporatur paſſioni & morti Chriſti; ſecundùm illud Rom. 6. *Si mortui ſumus cum Chriſto, credimus quia etiam ſimul viuemus cum eo:* ex quo patet quòd omni baptizato communicatur paſſio Chriſti ad remedium, ac ſi ipſe paſſus & mortuus eſſet: paſſio autem Chriſti eſt ſufficiens ſatisfactio pro omnibus peccatis omnium hominum: & ideò ille qui baptizatur, liberatur à reatu totius pœnæ ſibi debitæ pro peccatis, ac ſi ipſe ſufficienter ſatisfeciſſet pro omnibus peccatis ſuis. *3. p. q. 69. art. 2. in corp.*

Quæritur 51. cur per baptiſmum non auferuntur omnes præſentis vitæ pœnalitates, iuxta gloſſam ſuper illud Rom. 6. Vt deſtruatur corpus peccati, dicentem, per baptiſmum id agitur vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur; non ita vt in ipſo viuente carnis concupiſcentia conſperſa, & innata, repentè abſumatur, & non ſit; ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus habet virtutem auferendi pœnalitates præſentis vitæ, non tamen eas aufert in præſenti vita; ſed eius virtute auferuntur à iuſtis in reſurrectione, quandò *mortale hoc induet immortalitatem* vt dicitur 1. Cor. 15. & hoc rationabiliter.

Primo quidem quià per Baptiſmum homo incorporatur Chriſto, & efficitur membrum eius; & ideò conueniens eſt vt id agatur in membro incorporato, quod eſt actum in capite: Chriſtus autem à principio conceptionis fuit plenus gratiâ & veritate, habuit tamen corpus paſſibile, quod poſt paſſionem & mortem eſt ad vitam glorioſam reſuſcitatum; vnde & Chriſtianus in baptiſmo gratiam conſequitur quantùm ad animam; habet tamen corpus paſſibile, in quo pro Chriſto poſſit pati, ſed tandem reſuſcitabitur ad impaſſibilem vitam: vnde Apoſt. dicit Rom. 8. *Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificauit & mortalia corpora propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis:* & infrà: *hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti; ſi tamen compatimur, vt & glorificemur.*

Secundò hoc eſt conueniens propter ſpirituale exercitium, vt videlicet contra concupiſcentiam & alias paſſibilitates pugnans ho-

mo victoriæ coronam acciperet: vnde ſuper illud Rom.6.*vt deſtruatur corpus peccati*, dicit gloſſa, *ſi poſt baptiſmum vixerit homo in carne; habet concupiſcentiam cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo ſuperet*. In cuius figuram dicitur Iud. 3. *hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit vt erudiret in eis Iſraelem; & poſteà diſcerent filij eorum certare cum hoſtibus,& habere Conſuetudinem præliandi*.

Tertiò hoc fuit conueniens ne homines ad Baptiſmum accederent propter impaſſibilitatem præſentis vitæ, & non propter gloriam vitæ æternæ: vndè Apoſt. dicit. 1. cor. 15. *ſi in hac vita tantùm ſperantes ſumus in Christo, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*. 3. p. q.69. art.3. in corp.

Qu. 52. an baptiſmus liberet ſeruum à ſeruitute.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus non delet ſtatim omnes pœnalitates ex peccato primi parentis conſequentes, ſicut neceſſitatem moriendi, & cœcitatem, vel aliquid hujuſmodi; ſed regenerat in ſpem viuam illius vitæ, in qua omnia illa tollentur:& ſic non oportet, vt aliquis ſtatim baptizatus à ſeruili conditione liberetur, quamuis illa ſit pœna peccati. 2. *ſent. d.* 44. q. 2. a. 2. ad 2. & 3. (4. *ſent. a.* 39. a. 4. ad 1.

Qu. 53. vtrum homocida baptizatus liberetur à pœna debita homicidio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in pœnis, quæ iudicio humano inferuntur, non ſolùm attenditur qua pœna ſit homo dignus quoad Deum, ſed etiam in quo ſit obligatus quoad homines, qui læſi, & ſcandalizati ſunt per peccatum alicuius; & ideo licet homicida per Baptiſmum liberetur à reatu pœnæ quoad Deum, remanet tamen obligatus adhuc quoad homines, quos iuſtum eſt ædificari de pœna, ſicut ſunt ſcandalizati de culpa. Piè tamen talibus princeps poſſet pœnam indulgere. 3. p. q. 69. a. 2. ad 3.

Qu. 54. an per baptiſmum conferantur gratia, & virtutes, iuxta illud ad titum 3. ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus Sancti, quam effudit in nos abundè, id eſt ad remiſſionem peccatorum, & copiam virtutum, vt exponit gloſſa.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Auguſtinus dicit in lib. de baptiſmo paruulorum, ad hoc baptiſmus valet, vt baptizati Christo incorporétur vt membra eius: à capite autem Chriſto in omnia membra eius gratiæ, & virtutis plenitudo deriuatur, ſecundùm illud Ioan. 1. *de plenitudine eius nos omnes accepimus*: vnde manifeſtum eſt quòd per baptiſmum aliquis conſequitur gratiam, & virtutes, 3. p. qu. 69. art. 4. in corp.

Quæritur 55. an, & quomodo concupiſcentia, vel fomes peccati mitigetur per gratiam baptiſmi.

Reſp. D. Thomas, per baptiſmum gratia confertur, cuius virtute illa infectio ab homine tollitur, quæ ex natura in perſonam deuoluitur: & ſecundùm hoc anima purgatur à macula culpæ,& per

conſequens ſoluitur reatus pœnæ. Illa autem diſpoſitio ad malum, quæ fomes, & concupiſcentia dicitur, non ex toto tollitur: quia illa diſpoſitio ſequitur conditionem naturæ: baptiſmus autem non purgat naturam, niſi quantùm pertinet ad infectionem perſonæ: & ideo illa diſpoſitio ex toto non tollitur vſque ad ſtatum beatitudinis, quo natura perfectè curabitur: ſed tamen diſpoſitio illa per baptiſmum minuitur; inquantum gratia, quam quis in baptiſmo conſequitur, in contrarium inclinat ei ad quod fomes diſponebat: & ita virtus fomitis in nobis minuitur per auxilium gratiæ. *2. ſent. diſt. 32. qu. 1. art. 1. in corp.*

Quæritur 56. vtrum gratia baptiſmi faciat, quòd concupiſcentia, & aliæ pœnalitates non dominentur ipſi, ſed potius ſubiiciantur, & in eius vtilitatem cedant.

Reſp. D. Thomas, baptiſmus non aufert pœnas, quæ cõſequuntur principia naturæ deſtitutę gratiâ innocentiæ primi ſtatus; cuiuſmodi ſunt rebellio carnis ad ſpiritum, mors, & hujuſmodi pœnalitates, quæ conſequuntur ex hoc ipſo quòd homo ex contrariis compoſitus eſt, & quantùm ad corpus, & quantùm ad animam quodammodo; ſcilicet quantùm ad appetitum ſenſus, & intellectus: ſed per gratiam baptiſmalem efficitur, vt hæ pœnæ remanentes non dominentur in perſonam, ſed magis ei ſubiiciantur, & in vtilitatem ipſius cedant; inquantum ſunt materia virtutis, & occaſio humilitatis, & exercitii. *4. ſent. diſt. 4. qu. 2. art. 1. quæſtiunc. 3. in corp.*

Quæritur 57. vtrum per gratiam baptiſmi nedum remittantur peccata præterita, ſed etiam impediantur futura.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd baptiſmus per gratiam quam confert, non ſolùm remouet peccata præterita, ſed etiam impedit peccata futura ne fiant: hoc autem præcipuè deſiderandum eſt, vt homines non peccent; ſecundariò autem vt leuiùs peccent, vel etiam vt eorum peccata mundentur, ſecundùm illud 1. Ioan. 2. *Filioli mei, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis: ſed etſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. 3. p. qu. 68. a. 3. ad 3.*

Quær. 58. vtrum effectus baptiſmi ſit apertio ianua regni cæleſtis, ſicut ſuper illud Lucæ 3. apertum eſt cælum, gloſſa Bedæ dicit: virtus hic baptiſmatis oſtenditur, de quo quiſque cum egreditur, regni cæleſtis ei ianua aperitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aperire ianuam regni cœleſtis eſt remouere impedimentum, quo quis impeditur regnum cœleſte introire: hoc autem impedimentum eſt culpa, & reatus pœnæ: oſtenſum eſt autem quòd per baptiſmum omnis culpa, & omnis reatus pœnæ tollitur: vnde conſequens eſt quòd effectus baptiſmi ſit apertio ianuæ regni cœleſtis. *3. p. qu. 69. a. 7. in c. 4. ſent. d. 3. a. 1. qu. 3. & diſt. 4. q. 2. a. 2. qu 6.*

Quæritur 59. an, & quomodo effectus baptiſmi impediatur per fictionem, & ipſa poſtea recedente producatur.

Reſpondetur v. *Fictio qu. 2. & ſequ.*

Quæritur 60. vtrum in baptiſmo requiratur aliquis, qui baptizatum leuet de ſacro fonte, ſiue ſit patrinus iuxta illud D. Dyonſii 2. cap. Eccleſ. Hier. Sacerdotes aſſumentes Baptizatum, tradunt eum ad educationem ſuſceptori, & duci.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſpiritualis regeneratio, quæ fit per Baptiſmum, aſſimilatur quodammodo generationi carnali: vnde dicitur 1. petri 2. *Sicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite*: in generatione autem carnali paruulus nuper natus indiget nutrice, & pædagogo: vnde & in ſpirituali generatione Baptiſmi requiritur aliquis, qui fungatur vice nutricis, & pædagogi, informando, & inſtruendo eum quaſi nouitium in fide de his, quæ pertinent ad fidem, & vitam Chriſtianam, ad quod Prælati Eccleſiæ vacare non poſſunt, circa communem curam populi occupati: Paruuli enim, & nouitij indigent ſpeciali cura præter communem; & ideo requiritur, quòd aliquis ſuſcipiat baptizatum de ſacro fonte, quaſi in ſuam inſtructionem, & tutelam; & hoc eſt, quod Dionyſius dicit vltimo cap. Cœleſtis Hierarchiæ, *Diuinis noſtris Ducibus* (ideſt Apoſtolis) *ad mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes ſecundùm iſtum ſanctum modum, quòd naturales pueri parentes traderent puerum cuidam docto in Diuinis pedagogo, & reliquum ſub ipſo puer ageret, ſicut ſub Diuino Patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore 3. p. qu. 67. a. 7. in corp.*

Qu. 61. an ſit de neceſſitate Sacramenti Baptiſmi, quòd aliquis ſit Patrinus, vel ſufficiat Miniſter qui ſe habet vt pater, & aqua qua tenet locum matris, vt dicit D. Auguſtinus ſerm. 1. Domin. infra octauam Epiphaniæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in generatione carnali non requiritur ex neceſſitate niſi pater & mater: ſed ad facilem partum & educationem pueri conuenientem requiritur obſtetrix & nutrix & pædagogus; quorum vices implet in baptiſmo ille qui puerum de ſacro fonte leuat: vnde non eſt de neceſſitate Sacramenti; ſed vnus ſolus poteſt aliquem baptizare, nec eſſitate imminente. *in eodem art. 7. ad 2.*

Quær. 62. an Pater ſpiritualis ſiue Patrinus debeat eſſe alius à Patre carnali.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut eſt alia generatio ſpiritualis à carnali; ita etiam debet eſſe alia diſciplina ſecundùm illud Hebr. 13. *Patres quidem carnis poſtea habuimus eruditores, & reuerebamur eos, non multò magìs obtemperabimus Patri ſpirituum, & viuemus?* & ideo alius debet eſſe pater ſpiritualis à patre carnali, niſi neceſſitas contrarium exigat. *3. p. q. 67. a. 8. ad 2.*

Qu. 63. quomodo intelligi debeat decretum Leonis Papæ dicentis non plures ad ſuſcipiendum de Baptiſmo infantem, quàm vnus, accedant, ſiue vir, ſiue mulier.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confuſio eſſet diſciplinæ, niſi eſſet vnus principalis inſtructor: & ideo in Baptiſmo vnus debet eſſe principalis ſuſceptor: alij tamen poſſunt admitti, quaſi coadiutores. *3.p.q.67. a.8. ad 3.*

Quæritur 64. in quo caſu ſuceptor debeat eſſe doctus in diuinis, & vtrum non baptizatus poſſit eſſe patrinus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vbi imminet periculum, oportet eſſe aliquem doctum in Diuinis; ſicut Dionyſius dicit, qui baptizatum de ſacro fonte ſuſciperet: ſed vbi hoc periculum non immineret, propter hoc, quòd pueri nutriuntur inter Catholicos, admittitur quicunque ad hoc officium, quia ea, quæ pertinent ad Chriſtianam vitam, & fidem, publicè omnibus nota ſunt; & tamen ille, qui non eſt baptizatus, non poteſt ſuſcipere baptizatum, vt eſt declaratum in Concilio Moguntino: licèt non baptizatus poſſit baptizare; quia perſona baptizātis eſt de neceſſitate Sacramenti, non autem perſona ſuſcipientis. *3.p. quæſt. 67. art. 8. ad primum.*) *4 ſent. diſtinct. 6. quæſt. 2. a. 2. qu. 2. ad tertium.*

Quæritur 65. an patrini poſſint aliquando excuſari, ſi non doceant pueros, cùm D. Auguſtinus in ſerm. Domin. 5. poſt Paſcha dicat: vos ante omnia tam viros quam mulieres, qui filios in baptiſmo ſuſcepiſtis moneo vt vos cognoſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere.

Reſp. D. Thomas, dicendū quòd vnuſquiſque obligatur ad exequendum officium, quod accepit: dictum eſt autem, quòd ille, qui ſuſcipit aliquem de ſacro fonte, aſſumit ſibi officium pedagogi, & ideo obligatur ad habendam curam de ipſo, ſi neceſſitas immineret: ſicut eo tempore, & loco in quo baptizati inter infideles nutriuntur. Sed vbi nutriuntur inter Catholicos Chriſtianos, ſatis poſſunt ab hac cura excuſari, præſumendo quòd à ſuis parentibus diligenter inſtruantur. Si tamen quocunque modo ſentirent contrarium, tenerentur ſecūdùm ſuum modum ſaluti ſpiritualium filiorum curam impendere. *3.q.67.a.8. in corp.*

Quæritur 66. quid ſit catechiſmus & quomodo debet Baptiſmum præcedere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut in aliis ſcientiis, & doctrinis quædam ſunt communia, quibus ignoratis neceſſe eſt artem ignorare; quædam autem propria, quæ ſine ignorantia illius doctrinæ ignorari poſſunt: ita etiam in doctrina fidei quædam dicuntur, quæ ſunt fidei communia rudimenta, ad quæ credenda explicitè omnes tenentur, ſicut eſt fides Trinitatis, & Incarnationis, & Paſſionis, & Diuini Iudicij & Prouidentiæ Dei de ſa-

cti; hominum : & talis inſtructio catechiſmus dicitur. De alijs autem debet inſtrui poſt Baptiſmum temporis proceſſu. 4. *ſent. d. 6. q. 2. art. 2. quæſt. 1. in corp. 3. p. q. 71. a. 1.*

Quæritur 67. ad quos ſpectet catechizare, & de Baptiſmo inſtruere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd triplex eſt inſtructio fidei: vna admonitoria, quâ quis ad fidem conuertitur; & hęc propriè eſt Sacerdotum, quorum eſt prædicare, & docere; vnde & Dionyſius hanc inſtructionem Epiſcopo attribuit: alia eſt inſtructio diſciplinabilis, quâ quis inſtruitur qualiter ad Baptiſmum accedere debet, & quid credere debeat; & hæc pertinet ad officium Diaconi, & per conſequens Sacerdotis; quia quidquid eſt Diaconi, eſt etiam ſacerdotis: tertia, quæ ſequitur Baptiſmum, & hæc pertinet ad Anadochum, & ad Prælatos Eccleſiæ: Prælati enim Eccleſiæ habent quaſi doctrinam generalem, quæ per officium Anadochi ſpecialiter ad hunc, vel illum adaptatur ſecundùm quod ei competit. 4. *ſent. d. 6. q. 2. a. 2. quæſt. 2. in corp.* [3. *p. q. 67. art. 3. ad 2.*] *q. 71. a. 4. in corp. & ad 3.*

Quæritur 68. an Cathechiſmus debeat præcedere Exorciſmum.

Reſp. D. Thomas, dicendùm quòd Catechiſmus ordinat ad bonum non efficiendo aliquid, ſed ſolùm inſtruendo: Exorciſmus autem remouet malum in operando; & inſtructio in talibus debet operationem præcedere, vt ſciat homo quid in eo fieri debeat 4. *ſent. d. 6. in expoſitione litteræ.*

Quær. 69. vtrum exorciſmus debeat præcedere Baptiſmum, iuxta illud Cæleſtini Papæ: ſiue paruul. ſiue iuuenes ad generationis veniant Sacramentum, non priùs fontem vitæ adeant, quàm exorciſmis, & exſufflationibus Clericorum ſpiritus immundus ab eis abijciatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quicunque ſapienter aliquòd opus facere proponit, priùs remouet impedimenta ſui operis; vnde dicitur Hierem. 4. *Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Diabolus autem eſt hoſtis humanæ ſalutis, quæ homini per Baptiſmum exhibetur, & habet poteſtatem aliquam in hominem, ex hoc ipſo quòd ſubditur originali peccato, vel etiam actuali: vnde conuenienter ante Baptiſmum expelluntur Dæmones per exorciſmos, ne ſalutem hominis impediant, quam quidem expulſionem ſignificat exſufflatio: Benedictio autem cum manus impoſitione præcludit expulſo viam ne redire poſſit: Sal autem in os miſſum, & narium, & aurium ſputolinitio ſignificat receptionē doctrinæ fidei quantùm ad nares, & confeſſionem quātùm ad os: olei verò inunctio ſignificat aptitudinem hominis ad pugnandum contra Dæmones. 3. *p. q. 71. a. 2. in corp.*

Quæritur 70. vtrum exorciſmus debeat ſuppleri poſt Baptiſmum, ſi antea fuit obmiſſus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd diſpoſitio ſufficiens ad ſuſcipiendam gratiam baptiſmalem

eſt fides, & intentio; vel propria eius, qui baptizatur, ſi ſit adultus; vel ipſius Eccleſiæ, ſi ſit paruulus: ea verò, quæ aguntur in exorciſmo, ordinantur ad remouendum impedimenta; & ideo ſine eo poteſt aliquis conſequi effectum baptiſmi. Non tamen ſunt huiuſmodi prætermittenda, niſi in neceſſitatis articulo; & tunc ceſſante periculo debent ſuppleri, vt ſeruetur vniformitas in baptiſmo: nec fruſtrà ſupplentur poſt Baptiſmum; quia ſicut impeditur effectus Baptiſmi antequam percipiatur, ita poteſt impediri poſtquam fuerit perceptus. *3. p. q. 71. art. 3. ad tertium. 4. d. 6. q. 2. a. 3. qu. 2. ad 4.*

Quær. 71. quinam ſint proprij effectus exorciſmorum in baptizandis: Et quomodo D. Auguſtinus dicit in lib. de ſymbolo: paruuli exſufflantur, & exorcizantur, vt tollatur ab eis poteſtas inimica, quæ decipit hominem.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd quidam dixerunt ea quæ in exorciſmo aguntur, nihil efficere ſed ſolùm ſignificare. Sed hoc patet eſſe falſum, per hoc quòd Eccleſia in exorciſmis, imperatiuis verbis vtitur ad expellendam Dæmonis poteſtatem, puta cùm dicit, *ergo maledicte diabole exi ab eo &c.* & ideo dicendum eſt quòd aliquem effectum habent; differenter tamen ab ipſo Baptiſmo: nam per Baptiſmum datur homini gratia ad plenam remiſſionem culparum; per ea verò quæ in exorciſmo aguntur, excluditur duplex impedimentum ſalutaris gratiæ percipiendæ: quorum vnum eſt impedimentum extrinſecum, prout Dæmones hominis ſalutem impedire conantur; & hoc impedimentum excluditur per exſufflationes, quibus poteſtas Dæmonis pellitur, vt patet ex inducta authoritate Auguſtini, quantùm ſcilicet ad hoc quòd non præſtet impedimentum Sacramento ſuſcipiendo. Manet tamen poteſtas Dæmonis in homine quantùm ad maculam peccati, & reatum pœnæ, quouſque peccatum per Baptiſmum tollatur: & ſecundùm hoc Cyprianus dicit, *ſcias diaboli nequitiam poſſe remanere vſque ad aquam ſalutarem: in Baptiſmo autem omnem nequitiam amittere.* Aliud impedimẽtum eſt intrinſecum, prout ſcilicet homo ex infectione originalis peccati habet ſenſus præcluſos ad percipienda ſalutis myſteria: vnde Rabanus de inſtitutione Clericorum dicit, quòd *per ſaliuam typicam, & Sacerdotis tactum ſapientia, & virtus diuina ſalutem catechumeni operatur, vt aperiantur ei nares ad percipiendum odorem notitiæ Dei: vt aperiantur ei aures ad audiendum mandata Dei: vt aperiantur illi ſenſus in imo corde ad reſpondendum. 3. p. q. 71. a. 3. in corp.*

Quær. 72. quare licèt Dæmon per baptiſmum expellatur, nihilominus præmittitur exorciſmus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis in baptiſmo ſufficienter pellatur, tamen propter baptizandi ſecuritatem, & facilitatem, & propter baptiſmi ſolemnitatem exorciſmus conuenienter præmittitur. *4. ad hannib. d. 6. a. 4. ad 1.*

Qu. 73. ad quem pertineat exorcizare baptizandum; & cur modò in Eccleſia id totum quod ad baptiſmum ſpectat, ſacerdoti committitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd exorcizare ad exorciſtas pertinet ex proprio officio ordinis, nihilominus tamen eſt & ſuperiorum ordinum: tamen propter oſtendendam vnitatem baptiſmi, conſuetum eſt in Eccleſia, vt totum quod ad baptiſmum pertinet, expleatur ab vno, ſcilicet à ſacerdote; & præcipuè nunc, quando non venit magna multitudo ſimul ad baptiſmum, & ſunt multi ſacerdotes. In primitiua autem Eccleſia quandoque magna turba ſimul ad baptiſmum accedebat, & erant pauci ſacerdotes: vnde hujuſmodi ſacramentalia relinquebantur in minoribus ordinibus conſtitutis. *4. d. 6. q. 2. a. 3. qu. 3.*

Qu. 74. quomodo catechiſmus, & exorciſmus ſint ſacramentalia, & cur omnia ad cultum diuinum ſanctificanda exorcizentur.

Reſpondetur v. *Exorciſmus*, & v. *Sacramentale.*

Qu. 75. an ſint conuenientes vnctiones, quæ in Baptiſmo fiunt, ex oleo vel chriſmate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vſus olei, vel Chriſmatis adhibetur ad quandam ſolemnitatem, nam primò baptizandus inũgitur oleo ſancto, & in pectore, & in ſcapulis quaſi athleta Dei, vt Ambroſius dicit in libro de Sacramentis, *ſicut pugiles inungi conſueuerunt*; vel ſicut Innocentius dicit in quadam Decretali de ſacra Vnctione, *Baptizandus in pectore inungitur, vt per Spiritus Sancti donum errorem abijciat, & ignorantiam, & fidem rectam ſuſcipiat, quia iuſtus ex fide viuit: Inter ſcapulas autem inungitur, vt per Spiritus Sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & bonam operationem exerceat, quia fides ſine operibus mortua eſt: vt per fidei ſacramentũ ſit mũditia cogitationum in pectore, & per operis exercitium fortitudo laborum in ſcapulis*; poſt Baptiſmum verò (vt Rabanus dicit) *ſtatim ſignatur in cerebro à Presbytero cum ſacro Chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt Chriſti regni particeps fiat, & à Chriſto Chriſtianus poſſit vocari*: vel ſicut Ambroſius dicit: *Vnguentum ſuper caput effunditur, quia ſapientis ſenſus in capite eius*, vt ſcilicet *ſit paratus omni petenti de fide reddere rationem. 3. p. q. 66. a. 10. ad 2.*

Qu. 76. an ritus, quo Eccleſia in Baptizando vtitur, ſit conueniens.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd in ſacramento baptiſmi aliquid agitur quòd eſt de neceſſitate ſacramenti, & aliquid eſt quod ad quandam ſolemnitatem Sacramenti pertinet. De neceſſitate quidem Sacramenti eſt forma, quæ deſignat principalem cauſam ſacramenti; & miniſter qui eſt cauſa inſtrumentalis; & vſus materiæ, ſcilicet ablutio in aqua: cætera verò omnia, quæ in ritu baptizandi obſeruat Eccleſia, magis pertinent ad quandam ſolemnitatem ſacramenti.

Quæ quidem [illegible] Sacramento propter tria. Primò quidem

dem ad excitandam deuotionem fidelium, & reuerentiam ad Sacramentum: ſi enim ſimpliciter fieret ablutio in aqua abſque ſolemnitate, de facili ab aliquibus æſtimaretur quaſi quædam communis ablutio. Secundò ad fidelium inſtructionem: ſimplices enim, qui litteris non erudiuntur, oportet erudire per aliqua ſenſibilia ſigna, puta per picturas, & alia hujuſmodi: & per hunc modum per ea, quæ in ſacramentis aguntur, vel inſtruuntur, vel ſollicitantur ad quærendum de his, quæ per hujuſmodi ſenſibilia ſigna ſignificantur: & ideo quia præter principalem ſacramenti effectum oportet quædam alia ſcire circa baptiſmum, conueniens fuit vt etiam quibuſdam exterioribus ſignis repræſentarentur. Tertiò quia per orationes & benedictiones & alia hujuſmodi cohibetur vis Dæmonis ab impedimento ſacramentalis effectus. *3. p. qu. 66. a. 10. in corp.*

BELLVM.

Quær. 1. an Religio Chriſtiana prohibeat bellum.

RESP. D. Thomas, quòd Auguſtinus dicit in ſermone de puero centurionis: *Si Chriſtiana diſciplina omnino bella culparet, hoc potius conſilium ſalutis petentibus in Euangelio daretur, vt abiicerent arma, ſeque militiæ omnino ſubtraherent: dictum eſt autem eis: neminem concutiatis; eſtote contenti ſtipendiis veſtris: quibus proprium ſtipendium ſufficere præcepit, militare non prohibuit. 2. 2. qu. 40. art. 1. in arg. ſed contra.*

Quæritur 2. quænam requirantur ad hoc vt aliquod bellum ſit iuſtum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad hoc quòd aliquod bellum ſit iuſtum tria requiruntur. Primò quidem authoritas principis, cuius mandato bellum eſt gerendum: non enim pertinet ad perſonam priuatam bellum mouere: quia poteſt ius ſuum in iudicio ſuperioris proſequi: ſimiliter etiam conuocare multitudinem, quod in bellis oportet fieri, non pertinet ad priuatam perſonam: cùm autem cura Reipublicæ commiſſa ſit principibus, ad eos pertinet Rempublicam Ciuitatis, vel Regni, ſeu Prouinciæ ſibi ſubditæ tueri: Et ſicut licitè defendunt eam materiali gladio contra interiores quidem perturbatores, dum malefactores puniunt, ſecundùm illud Apoſtoli ad Rom. 13. *Non ſine cauſa gladium portat: miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei, qui malè agit*: ita etiam gladio bellico ad eos pertinet Rempublicam tueri ab exterioribus hoſtibus: vnde & Principibus dicitur in Pſalm. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*: vnde Auguſtinus dicit contra Fauſtum, *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli authoritas, atque conſilium penes Principes ſit.*

Secundò requiritur cauſa iuſta, vt ſcilicet illi, qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur: vnde Auguſtinus dicit in lib. 83. quæſt. *Iuſta bella ſolent diffiniri, quæ vlciſcuntur iniurias, ſi gens, vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare negle-*

xerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere, quod per iniuriam ablatum eſt.

Tertiò requiritur vt ſit intentio bellantium recta, qua ſcilicet intenditur, vel vt bonum promoueatur, vel vt malum vitetur; vnde Auguſtinus in lib. de verbis Domini, *Apud veros Dei cultores etiam illa bella peccata non ſunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, vt mali coerceantur, & boni ſubleuentur.* Poteſt autem contingere, vt ſi ſit legitima authoritas indicentis bellum, & cauſa iuſta, nihilominus propter prauam intentionem bellum reddatur illicitum: dicit enim Auguſtinus in lib. contra Fauſtum; *Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatus, & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi quæ ſunt ſimilia, hæc ſunt, quæ in bellis iure culpantur. 2.2. q. 40. art. 1. in corp. q. 41. a. 1. ad 2, & 3. p. q. 42. a. 2. ad 1.*

Quæritur 3. an bellum ſit contrarium his diuinis præceptis, quæ traduntur Math. 5. ego dico vobis non reſiſtere malo: Et Rom. 12. non vos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd hujuſmodi præcepta, ſicut Auguſtinus dicit in lib. de ſerm. Domini in monte, ſemper ſunt ſeruanda in præparatione animi; vt ſcilicet ſemper homo ſit paratus non reſiſtere, vel ſe non defendere, ſi opus fuerit; ſed quandoque eſt aliter agendum propter commune bonum, vel etiam illorum cum quibus pugnatur; vnde Auguſtinus dicit in epiſt. 5. ad Marcellinũ: *agenda ſunt multa etiam cum inuitis, benignâ quadam aſperitate plectendis: nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur; quoniam nihil eſt infœlicius fœlicitate peccantium; qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hoſtis interior, roboratur. 2. 2. qu. 40. art. 1. ad 2.*

Qu. 4. quomodo etiam illi, qui bellum gerunt, pacem intendere debent.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiam illi, qui iuſtè bella gerunt, pacem intendunt; & ita paci non contrariantur niſi malæ, quam Dominus non venit mittere in terram, vt dicitur Math. 10. vnde Auguſtinus ad Bonifacium dicit; *non quæritur pax, vt bellum exerceatur: ſed bellum geritur, vt pax acquiratur: eſto ergo bellando pacificus, vt eos quos expugnas ad pacis vtilitatem vincendo perducas ibid. ad 2.*

Quæritur 5. quænam exercitia bellica ſint prohibita, vel permiſſa.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd exercitia hominum ad res bellicas ſpectantia non ſunt vniuerſaliter prohibita; ſed inordinata exercitia, & periculoſa, ex quibus occiſiones, & deprædationes proueniunt. Apud antiquos autem exercitationes ad bella ſine huiuſmodi periculis erant: & ideo vocabantur meditationes armorum, vel bella ſine ſanguine, vt per Hieronymum patet in quadam Epiſtola, 2.2.q. 40, a, 1, ad 4.

Quæritur 6. an liceat bellantibus accipere prædam ab hoſtibus, & vtrum ad reſtitutionem teneantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa prædam diſtinguendum eſt: quia ſi illi, qui deprædantur hoſtes, habent bellum iuſtum, ea, quæ per violentiam in bello acquirunt, eorum efficiuntur; & hoc non habet rationem rapinæ; vnde nec ad reſtitutionem tenentur: quamuis poſſint in acceptione prædæ iuſtum bellum habentes peccare per cupiditatem ex praua intentione; ſi ſcilicet non propter iuſtitiam, ſed propter prædam principaliter pugnent: dicit enim Auguſtinus in lib. de verbis Domini, *quòd propter prædam militare peccatum eſt*: ſi verò illi, qui prædam accipiunt, habent bellum iniuſtum, rapinam committunt, & ad reſtitutionem tenentur. 2.2. q.66.a.8.ad 1.

Quæritur 7. an ſit licitum vti inſidiis in bello.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inſidiæ ordinantur ad fallendum hoſtes: dupliciter autem aliquis poteſt falli ex facto, vel ex dicto alterius; vno modo ex eo quòd ei dicitur falſum, vel non ſeruatur promiſſum; & iſtud ſemper eſt illicitum: & hoc modo nullus debet hoſtes fallere; *ſunt enim quedam iura bellorum, & fœdera etiam inter ipſos hoſtes ſeruanda*, vt Ambroſius dicit in lib. de officijs: alio modo aliquis poteſt falli ex dicto, vel facto noſtro; quia ei propoſitum, aut intellectum non aperimus: hoc autem ſemper facere non tenemur; quia etiam in doctrina ſacra multa ſunt occultanda, maximè infidelibus, ne irrideant, ſecundùm illud Matthæi 7. *Nolite ſanctum dare canibus*: vnde multò magis ea, quæ ad impugnandum inimicos paramus, ſunt eis occultanda; vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipuè ponitur de occultandis conſiliis, ne ad hoſtes perueniant, vt patet in lib. Stratagematum Francorum: & talis occultatio pertinet ad rationem inſidiarum, quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis. Nec propriè hujuſmodi inſidiæ vocantur fraudes, nec iuſtitiæ repugnant, nec ordinatæ voluntati: eſſet enim inordinata voluntas, ſi aliquis vellet nihil ſibi ab alijs occultari. 2.2. q. 40. a. 3. in corp.

Quæritur 8. vtrum Epiſcopis, & Clericis licitum ſit pugnare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad bonum ſocietatis humanæ plura ſunt neceſſaria: diuerſa autem à diuerſis meliùs, & expeditiùs aguntur, quàm ab vno, vt patet per Philoſophum in ſua Politica; & quædam negotia ſunt adeo ſibi repugnantia, vt conuenienter ſimul exerceri non poſſint: & ideo illis, qui maioribus deputantur, prohibentur minora; ſicut ſecundùm leges humanas militibus; qui deputantur ad exercitia bellica, negotiationes interdicuntur.

Bellica autem exercitia maximè repugnant illis officijs, quibus Epiſcopi, vel Clerici deputantur, propter duo. Primò quidem generali ratione; quia bellica exercitia maximas inquietudines habent, vnde multùm impediunt animum à contemplatione Diuinorum, ſcilicet laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent Clericorum:

& ideo ſicut negotiationes propter hoc, quòd nimis implicant animum, interdicuntur Clericis, ita & bellica exercitia ſecundùm illud 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotijs.* Secundò propter ſpecialem rationem; nam omnes Clericorum ordines ordinantur ad altaris miniſterium, in quo ſub Sacramento repræſentatur paſſio Christi, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 11. *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat:* & ideò non competit eis occidere, vel effundere ſanguinem, ſed magis eſſe paratos ad propriam ſanguinis effuſionem pro Chriſto; vt imitentur opere, quod gerunt miniſterio; & propter hoc eſt inſtitutum; vt effundentes ſanguinem etiam ſine peccato, ſint irregulares: nulli autem, qui eſt deputatus ad aliquod officium, licet id, per quod ſuo officio incongruus redditur: vnde Clericis non licet omnino bella gerere, quæ ordinantur ad ſanguinis effuſionem, 2.2.q.40.a.2.in corp.

Quær. 9. an Prælati & Clerici poſſint intereſſe bello.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Prælati, & Clerici ex authoritate Superioris poſſunt intereſſe bellis, non quidem vt ipſi propria manu pugnẽt, ſed vt iuſtè pugnantibus ſpiritualiter ſubueniant ſuis exhortationibus, & abſolutionibus, & alijs huiuſmodi ſpiritualibus ſubuentionibus; ſicut & in veteri lege mandabatur Ioſue 6. Quòd Sacerdotes ſacris buccinis in bellis clangerent: & ad hoc primò fuit conceſſum; quòd Epiſcopi, vel Clerici ad bella procederent. Quòd autem aliqui propria manu pugnent, abuſionis eſt 2.2.q.40. a. 2. ad 2.

Quæritur 10. an liceat Clericis inducere alios ad bellandum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis potentia, vel ars, vel virtus ad quam pertinet finis, habet diſponere de his quæ ſunt ad finem: bella autem carnalia in populo fideli ſunt referenda ſicut ad finem ad bonum ſpirituale Diuinum, cui Clerici deputantur: & ideo ad Clericos pertinet diſponere, & inducere alios ad bellandum bella iuſta: non enim interdicitur eis bellare, quia peccatum ſit; ſed quia tale exercitium eorum perſonæ non congruit. 2.2. q. 40. a. 2. ad tertium.

Quæritur 11. quibus armis uti debeant Prælati.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Prælati debent reſiſtere non ſolùm lupis, qui ſpiritualiter interficiunt gregem, ſed etiam raptoribus, & tyrannis, qui corporaliter vexant; non autem materialibus armis in propria perſona vtendo, ſed ſpiritualibus, ſecundùm illud Apoſtoli 2. ad Corinth. 10. *Arma militiæ noſtra non carnalia ſunt, ſed potentia Dei:* quæ quidem ſunt ſalubres admonitiones, deuotæ orationes, contrà contumaces excommunicationis ſententia. 2.2.q.40. a. 2. ad 3.

Quæritur 12. an liceat in diebus feſtis bellum exercere.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd obſeruatio feſtorum non impedit ea, quæ ordinantur ad hominis ſalutem, etiam corporalem: vnde Dominus arguit Iudæos dicens Ioannis 7. *Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in Sabbato*; & inde eſt, quòd Medici licitè poſſunt medicari homines in die feſto: multò autem magis eſt obſeruanda ſalus Reipublicæ, per quam impediuntur occiſiones plurimorum, & innumera mala & temporalia, & ſpiritualia, quàm ſalus corporalis vnius hominis: & ideo pro tuitione Reipublicæ fidelium licitum eſt iuſta bella exercere in diebus feſtis; ſi tamen hoc neceſſitas expoſcat: hoc enim eſſet tentare Deum, ſi quis imminente tali neceſſitate vellet à bello abſtinere. 2.2. q. 40. a. 2. *in corp.*

Qu. 13. quodnam ſit officium militis.

Reſp. v. *miles.*

BENEDICTIO.

Quæritur 1. vtrum à quocunque poſſit dari benedictio.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd quamuis purus homo nō poſſit alteri ex condigno gratiam mereri; tamen vnius meritum poteſt cooperari ad ſalutem alterius: & ideo duplex eſt benedictio; vna quæ eſt ab ipſo homine puro, ſicut merente per proprium actum; & talis poteſt fieri à quolibet Sancto in quo Chriſtus habitat per gratiam, & hæc requirit maioritatem bonitatis ad minus, inquantum meretur huiuſmodi: alia eſt benedictio, qua homo benedicit, vt benedictionem, quæ eſt ex merito Chriſti, inſtrumentaliter alicui applicans: & quantùm ad hanc requiritur maioritas Ordinis, & non virtutis. 4. *ſent. d. 19. q. 1. a. 2. quæſt. 1. ad 2.*

Quær. 2. an & quare ad ſolum Epiſcopum pertineat benedicere virgines, veſtes & vaſa, & omnia, quæ ad diuinum cultum applicantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd poteſtas epiſcopalis ſe habet ad poteſtatem ordinum inferiorum, ſicut politica quæ coniectat bonum commune, ad inferiores artes & virtutes, quæ coniectant aliquod bonum ſpeciale: politica autem, vt dicitur in 1. eth. ponit legem inferioribus artibus, ſcilicet quis, quam debeat exercere, & quantùm, & qualiter: & ideò ad epiſcopum pertinet in omnibus diuinis miniſteriis alios collocare: vnde ipſe ſolus confirmat: quia confirmati in quodam officio confitendi fidem conſtituuntur: ideò ipſe ſolus virgines etiam benedicit, quæ figuram gerunt Eccleſiæ Chriſto deſponſatæ, cuius cura ipſi principaliter committitur: ipſe etiam in miniſtris ordinum ordinandos conſecrat, & vaſa quibus vti debent eis determinat ſua conſecratione: ſicut etiam officia ſecularia in ciuitatibus diſtribuuntur ab eo, qui habet excellentiorem poteſtatem; ſicut à rege. 4. *ſent. diſt. 25. qu. 1. art. 1. in corp.*

Quær. 3. an veſtibus cultui diuino deputatis ſufficiat benedictio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in veſtibus non requiritur

ſcut ignis magis calefacit rem ſibi magis propinquam: & ſimiliter Deus in ſubſtantias ſibi propinquiores per prius, & copioſiùs dona ſuæ bonitatis diffundit, vt patet per Dionyſium 7. cap. Cœleſtis Hierarchiæ: exhibitio autem beneficiorum eſt quædam actio charitatis in alios: & ideo oportet, quòd ad magis propinquos ſimus magis benefici: ſed propinquitas vnius hominis ad alium poteſt attendi ſecundùm diuerſa, in quibus ſibi ad inuicem homines communicant, vt cōſanguinei, in naturali communicatione, conciues in ciuili, fideles in ſpirituali, & ſic de aliis: & ſecundùm diuerſas coniunctiones ſunt diuerſa beneficia diſpenſanda: nam vnicuique eſt magis exhibendum beneficium pertinens ad illam rem, ſecundùm quam eſt nobis magis coniunctus ſimpliciter loquendo: tamen hoc poteſt variari ſecundùm diuerſitatem locorum, & temporum, & negotiorum: nam in aliquo caſu eſt magis ſubueniendum extraneo, puta ſi ſit in extrema neceſſitate, quàm etiam patri non tantam neceſſitatem patienti. *2. 2. q. 31. a. 3. in corp. q. 71. a. 1. in corp. & ad 1.*

Qu. 5. vtrum in bello ſit magis benefaciendum militi, quàm conſanguineo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd bonum multorum commune diuinius eſt, quàm bonum vnius vnde pro bono communi Reipublicæ vel ſpiritualis, vel temporalis virtuoſum eſt etiam, quòd aliquis propriam vitam exponat periculo: & ideo cùm communicatio in bellicis actibus ordinetur ad conſeruationem Reipublicæ, in hoc miles impēdens commilitonibus auxilium, non impendit ei tanquam priuatæ perſonæ, ſed ſicut totam Rempublicam iuuans: & ideo in hoc præfertur extraneus coniuncto ſecundùm carnem. *2. 2. q. 31. a. 3. ad 2.*

Qu. 6. an priùs ſint reſtituenda debita, quàm benefaciendum propinquis

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt debitum, vnum quidem, quod non eſt numerandum in bonis eius, qui debet, ſed potiùs in bonis eius, cui debetur; puta ſi aliquis habet pecuniam aut rem aliquam alterius vel furto ſublatam, vel mutuo acceptam, ſiue depoſitam, vel aliquo alio ſimili modo: quantùm ad hoc debet homo priùs reddere debitum, quàm ex eo benefacere coniunctis; niſi fortè eſſet tantæ neceſſitatis articulus, in quo etiam liceret ipſi rem alienam accipere ad ſubueniendum neceſſitatem patienti: niſi fortè & ille, cui res debetur, in ſimili neceſſitate eſſet; in quo tamē caſu penſanda eſſet vtriuſque conditio ſecundùm alias conditiones requiſitas prudentis iudicio; quia in talibus nō poteſt vniuerſalis regula dari propter varietatem ſingulorum caſuum, vt Phil. dicit in 9. Eth. aliud autem eſt debitum, quod computatur in bonis eius, qui habet, & non eius, cui debetur: puta ſi debeatur non ex iuſtitiæ neceſſitate, ſed ex quadam morali æquitate, vt contingit in beneficiis gratìs ſuſceptis: nullus autem benefactoris beneficium eſt tantum, ſicut parentum; & ideo

parentes in recompenſandis beneficiis ſiut omnibus aliis præferendi, niſi neceſſitas ex alia parte præponderaret, vel alia conditio; puta communis vtilitas Eccleſiæ, vel Reipublicæ: in aliis autem eſt æſtimatio habenda coniunctionis, & beneficij ſuſcepti, quæ ſimiliter non poteſt communi regula determinari. 2. 2. q. 31. a. 3. ad 3.

Qu. 7. vtrum in caſu neceſſitatis ſit magis benefaciendum parentibus, quàm filiis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd parentes ſunt ſicut ſuperiores: & ideo amor parentum eſt ad benefaciendum, amor autem filiorum ad honorandum parentes: & tamen in neceſſitatis extremæ articulo magís liceret deſerere filios, quàm parentes, quos nullo modo deſerere licet, propter obligationem beneficiorum ſuſceptorum, vt patet per Philoſophum in 8. Ethicorum cap. vltimo. 2. 2. *quæſt. 31. ar. 3. ad quartum.*

BENEFICIVM ECCLESIAT.

Qu. 1. vtrum abſque peccato acceptionis perſonarum in diſpenſatione ſpiritualium, qualia ſunt Eccleſiaſtica beneficia, attendi quandoque poſſit dignitas perſonarum, nedum iuxta ſanctitatem, vel ſcientiam; ſed etiam iuxta potentiam, vel induſtriam ſæcularem.

RESP. D. Thomas, conſiderare oportet, quòd dignitas alicuius perſonæ poteſt attendi dupliciter: vno modo ſimpliciter, & ſecundùm ſe; & ſic maioris dignitatis eſt ille qui magis abundat in ſpiritualibus gratiæ donis: alio modo per comparationem ad bonum commune: contingit enim quandoque quòd ille, qui eſt minùs ſanctus, & minùs ſciens, poteſt magís conferre ad bonum commune propter potentiam, vel induſtriam ſæcularem, vel propter aliquid huiuſmodi: & quia diſpenſationes ſpiritualium principaliùs ordinantur ad vtilitatem communem ſecundùm illud 1. ad Corint. 12. *vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem:* ideo quandoque abſque acceptione perſonarum in diſpenſatione ſpiritualium, qui ſunt ſimpliciter minùs boni, melioribus præferuntur, ſicut etiam & Deus gratias gratis datas quandoque concedit minùs bonis. *2. 2. qu. 63. a. 2. in corp.*

Quæritur 2. a. & quomodo teneatur Epiſcopus dare beneficia melioribus: & quàm graue ſit peccatum aliter facere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis poteſt dici melior dupliciter: vno modo ſimpliciter, Vt qui eſt ſanctior plus habens de charitate: alio modo dicitur aliquis melior quoad aliquid: contingit autem quandoque aliquem eſſe meliorem ſimpliciter, qui tamen non eſt melior quantùm ad hoc, quòd beneficium percipiat; quia alius fortè poteſt Eccleſiam magís iuuare, vel per conſilium ſapientiæ, vel per auxilium potentiæ, vel quia ſeruiuit in Eccleſia.

Non ergo Epiſcopus tenetur ſemper meliori ſimpliciter, ſed tenetur dare meliori quoad hoc; non enim poteſt eſſe, quòd vnum præferat alteri, niſi propter aliquam cauſam, quæ ſi quidem pertineat

tineat ad honorem Dei, & vtilitatem Eccleſiæ, iam quantùm ad hoc ille eſt melior: ſi autem illa cauſa ad hoc non pertineat, erit acceptio perſonarum, quæ tantò eſt grauior, quantò in rebus Diuinis committitur: vnde ſuper illud Iacobi 2. *Tu ſede hic bene &c.* dicit gloſſa Auguſtini, *ſi hanc diſtantiam ſedendi, & ſtandi ad honores Eccleſiaſticos referamus, non eſt putandum leue eſſe peccatum in acceptione perſonarum habere ſedem Domini gloriæ; quis enim ferat eligi diuitem ad ſedem honoris Eccleſiæ contempto paupere ſanctiore, & inſtructiore? Quodlibeto 6. a. 9. Quodlibeto 8. a. 6. in corp.*

Quær. 3. an Prælati poſſint præferre conſanguineos æquè dignos ex hoc ſolo titulo, quod de ipſis magis confidere poſſunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa conſanguineos Prælati diſtinguendum eſt: quia quandoque ſunt minùs digni & ſimpliciter, & per reſpectum ad bonum commune: & ſic ſi dignioribus præferantur, eſt peccatum perſonarum acceptionis in diſpenſatione ſpiritualium, quorum Prælatus Eccleſiaſticus non eſt dominus, vt poſſit ea dare pro libito, ſed diſpenſator ſecundùm illud 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei:* quandoque verò conſanguinei Prælati Eccleſiaſtici ſunt æquè digni vt alij, & ſic licitè poteſt abſque perſonarum acceptione conſanguineos ſuos præferre quia ſaltem magis in hoc præeminent, quòd de ipſis magis confidere poteſt, vt vnanimiter ſecum negotia Eccleſiæ tractent. Eſſet tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ſi ex hoc aliqui exemplum ſumerent etiam præter dignitatem bona Eccleſiæ conſanguineis dandi. *2. 2. q. 63. a. 2. ad 1.*

Qu. 4. vtrum in collatione beneficiorum poſſint Prælati præferre conſanguineos, ſecluſo ſcandalo, & malo exemplo; & de quibus bonis poſſint eis prouidere abſque peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliter eſt dicendum de conſanguineo Prælati æquè idoneo, & aliter de minùs idoneo: ſi enim ſit æquè idoneus, poteſt Prælatus ſuum cóſanguineum præferre; niſi fortè ex hoc ſcandalum oriatur, vel aliqui exinde malum exemplum accipiant, vt probabiliter præſumi poſſit, quòd alij Prælati hoc exemplo inducantur ad dandum ſuis conſanguineis etiam minùs dignis; & hoc ideo, quia ex quo nihil deperit vtilitati Eccleſiæ cùm æquè idoneo prouidetur, licet circà huiuſmodi prouiſionem etiam amori naturali ſatisfacere, qui non eſt contrarius charitati, ſed magis charitate informatur: & hoc ſignificatur Geneſi. 8. vbi Pharao dicit ad Ioſeph de fratribus ſuis, *ſi noſti in eis viros induſtrios, conſtitue eos magiſtros pecorum meorum:* ſi verò ſit minùs idoneus conſanguineus Prælati, non debet eum præficere ad curam Eccleſiæ poſtpoſito meliori, duplici ratione.

Primò quidem, quia hoc videtur eſſe contra fidelitatem, quam in bono diſpenſatore Dominus requirit, non enim faceret fideliter

negotium alicuius Domini, qui poſſet rem eius meliorare, ſi hoc prætermitteret, vt ſuis conſanguineis ſatisfaceret.

Secundò, quia hoc videtur ad perſonarum acceptionem pertinere, quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquis accipit pro cauſa conditionem perſonæ, quæ non facit ad negotium; ſicut ſi aliquis daret ſententiam pro aliquo, quia diues eſt, & non quia iuſtitiam habet, quæ eſt conditio faciens ad negotium: eſſe autem conſanguineum non eſt aliqua conditio pertinens ad curam Eccleſiæ, quæ non obtinetur iure ſanguinis, ſed Diuino munere.

Eſſet autem conditio faciens ad negotium circa diſpenſationem patrimonialium bonorum: vnde ſi Epiſcopus de patrimonialibus bonis magis prouideat ſuo conſanguineo minùs idoneo non eſt acceptio perſonarum; ſed ſi ratione conſanguinitatis ei prouideat in patrimonio Crucifixi, non caret vitio perſonarum acceptionis, quam Auguſtinus dicit eſſe in Eccleſiaſticis gradibus diſpenſandis, exponens illud, quod habetur Iacobi 2. *Nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti*; Hieronymus etiam dicit, vt habetur 8. q. 1. *extraneus ex alia Tribu à Moyſe eligitur, vt ſignaret Principatum in populos non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ; at nunc cernimus plurimos hanc rem in beneficio conferendo facere, vt non quærant eos in Eccleſia columnas erigere, quos plus cognoſcant Eccleſiæ prodeſſe, ſed quos, vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti. Quodlibeto* 4. *art.* 15.

Quæritur 5. *an ſit omnium ſententia quòd neceſſe ſit eligere meliorem; & cur ſufficiat in foro externo eligere bonum.*

Reſponſio videatur infra *v. Electio. qu.* 1. *&* 2.

Qu. 6. *an & quomodo per quodlibet mortale reddatur aliquis indignus ad quodlibet ſpirituale officium, vel beneficium*

Reſponſio habetur *v. Officium qu.* 1. *& ſequ.*

Qu. 7. *an Clerici vxorati poſſint habere beneficium Eccleſiaſticum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illi, qui ſunt in minoribus ordinibus conſtituti, ex vi ordinis non prohibentur matrimonium contrahere; quia quamuis ordines illi deputentur ad aliqua ſpiritualia, non tamen immediatè habent acceſſum ad tractandum ſacra, ſicut illi, qui ſunt in ſacris ordinibus: ſed ſecundùm ſtatutum Occidentalis Eccleſiæ matrimonij vſus executionem Ordinis non ſacri impedit propter ſeruandam maiorem honeſtatem in officijs Eccleſiæ; & quia aliquis ex beneficio Eccleſiaſtico tenetur ad executionem Ordinis, & ex hoc ipſo priuilegio Clericali gaudet: ideo hæc apud Latinos Clericis vxoratis auferuntur. 4. *ſent. d.* 37. *q.* 1. *art.* 1. *ad quartum.*

Qu. 8. *vtrum habere plura beneficia ſit contra ius diuinum vel naturale; quænam ex hoc ſequantur inconuenientia, & quando diſpenſatio ſit licita vel illicita.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis quæſtio in quâ de

peccato mortali quæritur, niſi expreſſè veritas habeatur, periculosé determinatur: quia error, quo non creditur eſſe peccatum mortale quod eſt peccatum mortale, conſcientiam non excuſat à toto licèt fortè à tanto; error verò quo creditur eſſe mortale quod non eſt mortale, ex conſcientia ligat ad peccatum mortale: præcipuè autem periculoſum eſt, vbi veritas ambigua eſt; quod in hac quæſtione accidit. Cùm enim hæc quæſtio ad Theologos pertineat (inquantum dependet ex iure diuino vel ex iure naturali) & ad iuriſtas (inquantùm dependet ex iure poſitiuo) inueniuntur in ea Theologi Theologis; & iuriſtæ iuriſtis contrariè ſentire. In iure namque diuino non inuenitur determinata expreſſè, cùm in ſacra ſcriptura expreſſa determinatio de ea non fiat; quamuis ad eam argumenta ex aliquibus authoritatibus ſcripturæ fortè adduci poſſint, quæ tamen non lucidè veritatem oſtendunt.

Determinando verò eam ſecundùm ius naturale, ſic videtur ad præſens de ea dicendum, quòd actionum humanarum multiplex eſt differentia: Quædam enim ſunt quæ habent deformitatem inſeparabiliter annexam; vt fornicatio, adulterum, & alia hujuſmodi, quæ nullo modo benè fieri poſſunt: de numero talium non eſt habere plures præbendas; aliàs in nullo caſu diſpenſationem recipere poſſet; quod nullus dicit: Quædam verò ſunt actiones, quæ de ſe indifferentes ſunt ad bonum, vel malum, vt leuare feſtucam de terra, vel aliquod huiuſmodi; inter quarum numerum quidam computant habere plures præbendas, dicentes ita licitum eſt habere plures præbendas, ſicut habere plura poma.

Sed hoc non videtur eſſe verum, cùm hoc quod eſt habere plures præbendas, plurimas in ſe inordinationes contineat; vtpotè, quia non eſt poſſibile aliquem in pluribus Eccleſiis deſeruire, in quibus eſt præbendatus, cùm præbendæ videantur eſſe ordinatæ quaſi quædam ſtipendia Deo ibidem miniſtrantium: ſequitur etiam diminutio cultus diuini, dum vnus loco plurium inſtituitur: ſequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatum teſtatorum, qui ad hoc aliqua bona Eccleſiis contulerunt, vt certus numerus Deo deſeruientium ibi eſſet: ſequitur etiam inæqualitas, dum vnus pluribus beneficiis abundat, & alius nec vnum habere poteſt: & multa alia huiuſmodi quæ de facili patent: Vnde non poteſt contineri inter indifferentes actiones, & multò minùs inter eas quæ ſunt ſecundùm ſe bonæ, vt dare Eleemoſinam & hujuſmodi.

Sunt verò quædam actiones, quæ abſolutè conſideratæ deformitatem vel inordinationem quandam important, quæ tamen aliquibus circunſtantiis aduenientibus bonæ efficiuntur; ſicut occidere hominem, vel percutere, in ſe deformitatem quamdam importat; ſed ſi addatur, occidere malefactorem propter iuſtitiam, vel percutere delinquentem cauſâ diſciplinæ, non erit peccatum, ſed virtuoſum. In numero harum actionum videtur eſſe habere plures præbendas: Quamuis enim aliquas inordinationes contineat, tamen aliæ circumſtantiæ poſſunt

ſuperuenire, ità honeſtantes actum quòd prædictæ inordinationes totaliter euacuentur; vt putà, ſi ſit neceſſitas in pluribus Eccleſiis eius obſequio, & poſſit plus ſeruire Eccleſiæ, vel tantundem abſens quàm alius præſens; & ſi qua alia ſunt huiuſmodi: & tunc iſtis conditionibus ſuperuenientibus cum recta intentione, non erit peccatum, etiam nulla diſpenſatione interueniente, ſi conſideretur tantùm ius naturale; quia diſpenſatio ad ius naturale non pertinet, ſed ſolùm ad poſitiuum: ſi verò aliquis hac intentione plura beneficia habeat; vt ſit ditior, vt lautiùs viuat, vt faciliùs ad Epiſcopatum perueniat in aliqua Eccleſiarum vbi eſt præbendatus, non tolluntur prædictæ deformitates, ſed augentur; quia cum tali intentione & vnum beneficium habere, quod nullam inordinationem importat, eſſet illicitum: & ſic quidem eſſet dicendum ſecundùm ius naturale, etiam nullo iure poſitiuo ſuperueniente, nunc autem certum eſt per antiqua iura hoc eſſe prohibitum: patet etiam huic prohibitioni conſuetudinem eſſe contrariam, per quam quidam dicunt illa iura eſſe abrogata: nam per contrariam conſuetudinem iura humana abrogantur.

Quidam verò dicunt per hanc conſuetudinem antiqua iura non abrogari, eoquòd quædam decretalis dicit: *multa per patientiam tolerantur, quæ ſi in iudicium fuerint deducta, iuſtitia cogente caſſarentur*: & hæc controuerſia iuriſtis eſt relinquenda. Quamuis hoc videatur eſſe probabile, quòd quantùm ad hoc quod iura illa antiqua continent, ius naturale abrogari non poſſit per contrariam conſuetudinem, vtpote irrationalem: Quantùm autem ad hoc quod ſolùm de iure poſitiuo continent, poſſunt eſſe abrogata, præcipuè ſi diſſimulantes hanc contrariam conſuetudinem, in quorum poteſtate eſt ius poſitiuum mutare, intendunt per talem diſſimulationem antiqua iura mutare: ſi ergo antiqua iura, quæ hoc prohibent, in ſuo robore maneant, contrariâ conſuetudine non obſtante, certum eſt non poſſe aliquem plures præbendas habere abſque diſpenſatione; etiam illis circunſtantiis ſuperuenientibus, quæ ſecundùm conſiderationem iuris naturalis actum poterant honeſtare: ſi autem antiqua iura ſunt per conſuetudinem abrogata, tunc prædictis circunſtantiis ſuperuenientibus, etiam ſine diſpenſatione licitum eſt plures præbendas habere: ſine quibus circumſtantiis licitum non eſt, quatuncumque diſpenſatio interueniat: eoquod diſpenſatio humana non aufert ligamen iuris naturalis, ſed ſolùm ligamen iuris poſitiui, quod per hominem ſtatuitur, & per hominem diſpenſari poteſt. *quodl. 9. art. 15.*

Qu. 9. quomodo in petitione vel collatione beneficiorum committatur ſimonia.

Reſp. v. *Simonia qu. 30. & ſequ.*

Propoſitiones beneficia concernantes, quę à ſummo Pontifice Alexandro VII. damnatæ fuerunt, videantur. v. confeſſio. Hora canonica. Simonia.

Beneuolentia. Benignitas. v. fructus Spiritus-Sancti.

BIGAMIA.

Quæritur 1. quenam bigamia inducat irregularitatem, & quot ſint modi bigamiæ.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis per Sacramẽtum Ordinis miniſter Sacramentorum conſtituitur; & ille, qui aliis Sacramenta miniſtrare debet, nullum defectum in Sacramentis pati debet: defectus autem in Sacramento eſt, quando Sacramenti ſignificatio integra non inuenitur: Sacramentum autem Matrimonij ſignificat coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam, quæ eſt vnius ad vnam: & ideo requiritur ad perfectam ſignificationem Sacramẽnti, vt vir ſit tantùm vnius vir, & vxor tantùm vnius vxor: & ideo bigamia, quæ hoc tollit, irregularitatem inducit.

Et ſunt quatuor modi bigamiæ. Primus eſt, cùm quis habet plures vxores de iure ſucceſſiuè. Secundus cùm ſimul habet plures, vnam de iure, aliam de facto. Tertius cùm plures habet ſucceſſiuè, vnam de iure, aliam de facto. Quartus, quando viduam ducit in vxorem, & his omnibus eſt irregularitas adiuncta. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *a.* 1. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*] *d.* 42 *q.* 3. *a.* 2. *ad* 4.] 2. 2. *q.* 108. *a.* 4. *ad* 2.

Quær. 2. vtrum ad hoc, quòd bigamia inducat irregularitatem, requiratur coniunctio tàm corporum quàm animarum.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd bigamia cauſat irregularitatem, inquantum tollit perfectam ſignificationem matrimonij, quæ quidem conſiſtit in coniunctione animorum, quæ fit per conſenſum, & in coniunctione corporum: & ideo ratione vtriuſque oportet ſimul eſſe bigamiam, quæ irregularitatem faciat: vnde per Decret. Innocentij abrogatur id, quod Magiſter dicit, *quòd ſolus conſenſus per verba de præſenti ſufficit ad irregularitatem inducendam.* 4. *ſent. d.* 27. *qu.* 3. *a.* 1. *quæſtiunc* 1. *ad tertium.* 4. *ad Hannib. d.* 27. *a.* 4. *ad* 1.

Quæritur 3. quid ſit dicendum in caſu, quo aliquis antequam cognoſcat carnaliter illam, cum qua de iure contraxit, cum alia contrahit de facto, non de iure, & eam carnaliter cognoſcit, ſiue primâ mortuâ, ſiue primâ viuente.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in tali caſu non reputatur bigamus; quia primum matrimonium non habuit perfectam ſuam ſignificationem: tamen ſi per iudicium Eccleſiæ compellatur ad primam redire, & eam cognoſcere, ſtatim efficitur irregularis; quia irregularitatem non facit peccatum, ſed imperfectio ſignificationis. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *a.* 1. *quæſt.* 2. *ad* 3.

Quær. 4. an cognoſcens vxorem fornicariam, etiam coactus ab Eccleſia, fiat irregularis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi mulier fornicetur poſt contractum matrimonium, non efficitur ex hoc vir irregularis, niſi poſt corruptionem adulterinam eam iteratò cognoſcat; quia aliàs corruptio vxoris nullo mo-

ao cadit ſub actu matrimoniali viri: ſed ſi etiam per ius ei debitum compellatur reddere, vel ex conſcientia propria illâ petente debitum, antè condemnationem adulterij, irregularis efficitur, quamuis de hoc ſint opiniones: ſed hoc, quod dictum eſt, eſt probabilius; quia hîc non quæritur quid ſit peccatum; ſed ſignificatio tantùm. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *ar.* 1. *quaſt.* 3. *ad* 4.

Quæritur 5. an ſit bigamus ille, qui contraxit cum aliqua, cum qua priùs fornicatus eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in hoc caſu ſunt diuerſæ opiniones: tamen probabilius eſt, quòd non ſit irregularis, quia carnem ſuam non diuiſit in plures. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *a.* 1. *q.* 3. *ad* 2.

Quæritur 6. an fiat bigamus ducens in vxorem non virginem, vel ſi etiam ipſe non fuerit virgo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in coniunctione Chriſti, & Eccleſiæ vnitas ex vtraque parte inuenitur: & ideò ſiue diuiſio carnis inueniatur ex parte viri, ſiue ex parte vxoris, eſt defectus ſacramenti: ſed tamen diuerſimode, quia ex parte viri requiritur, quòd aliam non duxerit in vxorem, non quòd ſit virgo; ſed ex parte vxoris requiritur etiam, quòd ſit virgo. Cuius ratio eſt, quòd defectus in ipſo ſacramento cauſat irregularitatem: corruptio autem carnis extra matrimonium contingens, quæ præceſſit matrimonium, nullum defectum facit in ſacramento ex parte illius, in quo eſt corruptio: ſed facit defectum ex parte alterius, quia actus contrahentis matrimonium non cadit ſupra ſeipſum, ſed ſupra alterum: & ideo ex termino ſpecificatur, qui etiam eſt reſpectu illius actus, quaſi materia ſacramenti: vnde ſi mulier eſſet ordinis ſuſceptiua, ſicut vir efficitur irregularis ex hoc, quòd ducit in vxorem corruptam, non autem ex hoc quòd corruptus contrahit: ita fieret mulier irregularis, ſi contraheret cum corrupto, non autem ſi contraheret corrupta, niſi in alio matrimonio priùs fuiſſet corrupta. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *art.* 1. *quaſt.* 3. *in corp.* 4. *ad han. d.* 27. *art.* 4. *ad* 2.

Quær. 7. an bigamia etiam inuoluntaria inducat irregularitatem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd irregularitas non eſt pœna inflicta, ſed defectus quidã Sacramenti; & ideo non oportet quòd ſemper ſit voluntaria bigamia ad hoc quòd irregularitatẽ cauſet: & ideo ille, qui vxorem ducit corruptam, quam virginem credit, irregularis eſt, eam cognoſcens. *ibidem ad* 3.

Quæritur 8. an bigamia tollatur per Baptiſmum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus ſoluit culpas, & non ſoluit coniugia; vnde cum ex ipſo coniugio ſequatur irregularitas, per Baptiſmum tolli non poteſt, vt dicit Auguſtinus. 4. *ſent. diſt.* 27. *q.* 3. *a.* 2. *in corp.*

Quæritur 9. cur Eccleſia inſtituerit, vt illi potius impediantur ab ordinibus, qui plures habuerunt vxores ſine peccato, quàm qui plures habent concubinas.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc ſit non propter incontinentiam tantùm, ſed propter repræſentationem Sacramenti: quia ſponſus Eccleſiæ eſt Chriſtus, & vna eſt Eccleſia. 1. *ad Timoth.* 3. *lect.* 1.

Quæritur 10. an & quando Papa, & Epiſcopus poſſint diſpenſare in Bigamiæ irregularitate.

Reſp D. Thomas, dicendum quòd Bigamiæ non eſt adiuncta irregularitas de iure naturali, ſed de iure poſitiuo; nec iterum eſt de eſſentialibus ordinis, quòd aliquis non ſit bigamus, quod patet ex hoc, quòd ſi aliquis bigamus ad ordines accedat, caracterem recipit: & ideo Papa poteſt diſpenſare in tali irregularitate totaliter: ſed Epiſcopus quantùm ad minores ordines: & quidam dicunt quòd etiam quantùm ad maiores in illis, qui volunt Deo in Religione ſeruire propter vitandum Religioſorum diſcurſum. 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *ar.* 3. *in corp.*

Quæritur 11. quomodo intelligatur Decretalis de Bigamia, in qua dicitur: cum Clericis, qui inquantùm in ipſis fuit, ſecundas mulieres ſibi coniunxerunt matrimonialiter, tanquàm cum Bigamis non licet diſpenſare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd oſtenditur eadem eſſe difficultas diſpenſandi in illis, qui de facto cum pluribus contraxerunt, ac ſi de iure contraxiſſent, non quòd ſubtrahatur ſimpliciter poteſtas Papæ in talibus 4. *ſent. d.* 27. *q.* 3. *ar.* 3. *ad* 1.

Qu. 12. an licèt Papa ſuper bigamiam diſpenſare poſſit; non debeat tamen hoc facere niſi ex magna & euidenti cauſa.

Reſp. D. Thomas, manifeſtum eſt quòd Bigamum non promoueri, neque eſt de lege naturæ, neque pertinet ad articulos fidei, neque eſt de neceſſitate Sacramenti; quod patet ex hoc quòd ſi bigamus ordinetur, recipit ordinis Sacramentum: ſed hoc pertinet ad quamdam determinationem diuini cultus. Vnde circa hoc poteſt Papa diſpenſare; licèt diſpenſare non debeat niſi ex magna, & euidenti cauſa. *quodl.* 4. *art.* 13. *in corp.*

BLASPHEMIA.

Quær. 1. quid ſit blaſphemia & vtrum opponatur confeſſioni fidei.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd nomen blaſphemiæ importare videtur quandam derogationem alicuius excellentis bonitatis, & præcipuè Diuinæ: Deus autem, vt Dionyſius dicit 1. cap. de Diuinis nominibus, *eſt ipſa eſſentia vera bonitatis*; vnde quidquid Deo conuenit pertinet ad bonitatem ipſius; & quidquid ad ipſum non pertinet longè eſt à ratione perfectæ bonitatis, quæ eſt eius eſſentia: quicunque ergo vel negat aliquid de Deo, quod ei conuenit, vel aſſerit de Deo, quod ei

non conuenit, derogat Diuinæ bonitati.

Quod quidem poteſt contingere dupliciter: vno quidem modo ſecundùm ſolam opinionem intellectus: alio modo coniunctâ quadam affectus deteſtatione: ſicut è contrario fides Dei per dilectionem perficitur: Huiuſmodi ergo derogatio Diuinæ Bonitatis vel eſt ſecundùm intellectum tantùm, vel etiam ſecundùm affectum; ſi conſideretur tantùm in corde, eſt cordis blaſphemia; ſi autem exteriùs prodeat per locutionem, eſt oris blaſphemia: & ſecundùm hoc blaſphemia confeſſioni opponitur. 2. 2. *q.* 13. *a.* 1. *in corp.*] 4. *ſent. d.* 4. *in expoſitione litteræ.*

Qu. 2. an blaſphemia, quæ profertur in Sanctos, redundet in ipſum Deum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Deus in Sanctis laudatur, inquantum laudantur opera, quæ Deus in Sanctis efficit: ita & blaſphemia, quæ fit in Sanctos, ex conſequenti in Deum redundat. 2. 2. *q.* 13. *a.* 1. *ad* 2.

Quærit. 3. an blaſphemia ſit peccatum mortale, de quo dicitur Leuit. 24. qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale eſt, per quod homo ſeparatur à primo principio ſpiritualis vitæ, quod eſt charitas Dei: vnde quæcunque charitati repugnāt, ex ſuo genere ſunt peccata mortalia: blaſphemia autem ſecundùm genus ſuum repugnat charitati Diuinæ; quia derogat bonitati, quæ eſt obiectum charitatis: & ideo blaſphemia eſt peccatum mortale ex ſuo genere. 2. 2. *q.* 13. *a.* 2. *in corp.* [*q.* 158. *art.* 7. *ad* 1. [*lett.* 2. *cap.* 3. *ad Coloſſ.*

Quæritur 4. an blaſphemia ex ſurreptione ſit peccatum mortale, vel veniale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd blaſphemia poteſt abſque deliberatione ex ſurreptione procedere dupliciter: vno modo, quòd aliquis non aduertat hoc, quod dicit eſſe blaſphemiam, quod poteſt contingere cùm aliquis ſubitò ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat: & tunc eſt peccatum veniale, & non habet propriè rationem blaſphemiæ: alio modo quando aduertit hoc eſſe blaſphemiam conſiderans ſignificata verborum: & tunc non excuſatur à peccato mortali: ſicut nec ille, qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit iuxta ſe ſedentem 2. 2. *q.* 13. *ar.* 2. *ad* 3. *lect.* 2. *ad Coloſſ.* 3.

Quæritur 5. an blaſphemia ſit maximum peccatorum, iuxta Gloſſam ſuper illud Iſaiæ 18. ad populum terribilem, vbi dicit, omne peccatum blaſphemia comparatum leuius eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſupra dictum eſt, blaſphemia opponitur confeſſionem fidei: & ideo habet in ſe grauitatem infidelitatis: & aggrauatur peccatum, ſi ſuperueniat deteſtatio voluntatis: & adhuc magis ſi prorumpat in verba: ſicut & laus Dei augetur per dilectionem, & confeſſionem.

confeſſionem: vnde cùm infidelitas ſit maximum peccatum ſecundùm ſuum genus, conſequens eſt, quòd etiam blaſphemia ſit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipſum aggrauans. 2. 2. *q. 13. a. 3. in corp. q. 105. a. 2. in corp. 4. ſent. d. 9. a. 3. quaſt. 3. q. 2. de malo, a. 10. in corp.*

Qu. 6. an & quomodo blaſphemia ſit peccatum in Spiritum Sanctum.

Reſp. v. Peccatum in vltimis quæſtionibus.

BONA ECCLESIASTICA.

Quær. vtrum Epiſcopi, & Clerici ſint Domini, vel ſolummodo diſpenſatores bonorum Eccleſiaſticorum, & quomodo hæc bona ſint diſpenſanda.

Reſpondetur v. *Clericus qu. 6. & ſequent.* & v. Epiſcopus *q. 30. & ſequent.*

CÆCITAS MENTIS.

Quærit. 1. quid ſit cæcitas mentis, & vtrum ſit peccatum.

RESP. D. Thomas, dicendũ quòd ſicut Cæcitas corporalis eſt priuatio eius, quod eſt principium corporalis viſionis, ita etiã cæcitas mentis eſt priuatio eius quod eſt principiũ mẽtalis ſiue intellectualis viſionis: cuius quidem principiũ eſt triplex: vnum quidem eſt lumen naturalis rationis, & hoc lumen, cùm pertineat ad ſpeciem animæ rationalis, nunquam priuatur ab anima; impeditur tamen quandoque à proprio actu per impedimenta virium inferiorum, quibus indiget intellectus humanus ad intelligendum, ſicut patet in amentibus, & furioſis: aliud autem principium intellectualis viſionis eſt aliquod lumen habituale naturali lumini rationis ſuperadditum: & hoc quidem lumen interdum priuatur ab anima, & talis priuatio eſt cæcitas, quæ eſt pœna ſecundùm quòd priuatio luminis gratiæ quædam pœna ponitur: vnde dicitur de quibuſdam ſap. 2. *excæcauit illos malitia eorum.* Tertium principium viſionis intellectualis eſt aliquod intelligibile principium, per quod homo intelligit alia: cui quidem principio intelligibili mens hominis poteſt intendere, vel non intendere; & quòd ei non intendat, contingit dupliciter: quandoque quidem ex hoc quòd habet voluntatem ſpontaneè ſe auertentem à conſideratione talis principij, ſecundùm illud Pſal. 35. *noluit intelligere, vt bene ageret*; alio modo per occupationem mentis circa alia, quæ magis diligit, quibus ab inſpectione huius principij mens auertitur, ſecundùm Pſ. 57. *ſupercecidit ignis*, ſcilicet concupiſcentiæ, *& non viderunt ſolem*: & vtroque modo cæcitas eſt peccatum, 2. 2. *qu. 15. a. 1. in c.*

Quæritur 2. vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud peccatum à cæcitate mentis.

Reſp. v. *hebetudo ſenſus.*

Qu. 3. an, & quomodo hebetudo ſenſus, & cæcitas mentis proueniunt ex gula, & luxuria.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd perfectio intellectualis operationis in homine conſiſtit in quadam abſtractione à ſenſibilium phantaſmatibus; & ideo quantò intellectus hominis magis fuerit liber ab huiuſmodi phantaſmatibus, tantò potius conſiderare intelligibilia poterit, & ordinare omnia ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, quòd *oportet intellectum eſſe immixtum ad hoc, quòd imperet*, & agens oportet, quòd dominetur ſuper materiá ad hoc, quòd poſſit eam mouere, vt narrat Philoſ. 8. Phyſic. manifeſtum eſt autem, quòd delectatio applicat intentionem ad ea, in quibus aliquis delectatur: vnde Philoſophus dicit in 10. Eth. *quòd vnuſquiſque ea, in quibus delectatur, optimè operatur: contraria verò nequaquam, vel debiliter.*

Vitia autem carnalia, ſcilicet gula, & luxuria conſiſtunt circa delectationes tactus, ciborum ſcilicet & venereorum, quæ ſunt vehementiſſimæ inter omnes corporales delectationes: & ideo per hæc vitia intentio hominis maximè applicatur ad corporalia, & per conſequens debilitatur operatio hominis circa intelligibilia: magis autem per luxuriam, quàm per gulam, quantò delectationes venereorum ſunt vehementiores quàm ciborum; & ideo ex luxuria oritur cæcitas mentis, quæ quaſi totaliter ſpiritualium bonorum cognitionem excludit: ex gula autem hebetudo ſenſus, quæ reddit hominem debilem ad huiuſmodi intelligibilia. Et è conuerſo oppoſitæ virtutes ſcilicet abſtinentiæ & caſtitatis, maximè diſponunt hominem ad perfectionem intellectualis operationis: vnde dicitur Dan. 1. quòd *pueris his*, ſcilicet abſtinentibus & continentibus, *dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia*. 2. 2. q. 15. a. 3. *in c.*

Quæritur 4. an ſubtili ingenio præditi impediantur à contemplatione propter vitia carnalia: cùm dicat D. Auguſt. in retract. multos etiam immundos multa vera ſcire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis aliqui vitiis carnalibus ſubditi poſſint quandoque ſubtiliter ſpeculari aliqua circa intelligibilia propter bonitatem ingenij naturalis, vel habitus ſuperadditi, tamen neceſſe eſt, vt ab hac ſubtilitate contemplationis eorum intentio plerumque retrahatur propter delectationes corporales: & ita immundi poſſunt aliqua vera ſcire, ſed ex ſua immundicia circa hoc impediuntur. 2. 2. q. 15. a. 3. ad 1.

CALIX.

Quæritur 1. ex qua materia debeat fieri Calix.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut legitur de conſecr. d. 1. c. *Vaſa*, quondam Sacerdotes non aureis, ſed ligneis Calicibus vtebantur. Zepherinus autem Papa patenis vitreis Miſſam celebrari conſtituit. Deinde Vrbanus omnia fecit argentea. Poſtmodum autem ſtatutum eſt, vt Calix Domini cum Patena ſiue ex auro omnino, ſiue ex argento fiat, vel ſaltem ſtanneus Calix habeatur. De ære autem aut ex auricalco non fiat, quia hoc vini virtute ærugi-

nem parit, pariterque vomitum prouocat. Nullus autem in ligneo, ſeu vitreo Calice præſumat Miſſam cantare; quia ſcilicet lignum poroſum eſt, & ſanguis conſecratus in eo remaneret: vitrum autem fragile eſt, & poſſet fractionis periculum imminere. Et eadem ratio eſt de lapide: & ideo propter reuerentiam Sacramenti ſtatutum eſt, vt ex prædictis materijs Calix fiat. *3.p.q.83.a.3.ad 6.* [*4. ſent. d. 13.q.1.a.2.q.5.ad 4.*

Quær. 2. an poſſit calix conſecrationem amittere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vt habetur Leuit. vlt. illud quod ſemel ſanctificatum eſt Domino, non poteſt in alios vſus commutari: non autem poteſt facere aliquis Eccleſiæ Prælatus, vt id quod eſt ſanctificatum, ſanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis, putà quòd calix conſecratus deſinat eſſe conſecratus, ſi maneat integer. *2.2 88.a.3. in corp.*

CALVMNIA.

Quæritur 1. vtrum ille, qui falſum crimen alteri imponit, ſit calumniator, vel ſolùm ille, qui hoc facit ex malitia.

Reſpondetur ſupra. v. *accuſatio qu. 8.*

Quæritur 2. vtrum illi qui accuſatur, licitum ſit calumnioſè ſe defendere.

Reſp. D. Thomas, quòd in cauſa criminali iuramentum de calumnia eſt præſtandum; vt habetur extra, de iuramento calumniæ, capite *inhærentes:* quod non eſſet, ſi calumnioſè ſe defendere liceret: ergo non eſt licitum accuſato calumnioſè ſe defendere. *2.2. qu. 69. art. 2. in argumento ſed contra.*

Quær. 3. vtrum in aliquo caſu liceat accuſato veritatem tacere: quamuis in nullo caſu liceat ipſi falſitatem dicere, vel dolum, aut fraudem adhibere, ſiue calumnioſè ſe defendere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliud eſt veritatem tacere, aliud eſt falſitatem proponere; quorum primum in aliquo caſu licet, non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, ſed illam ſolùm, quam ab eo poteſt, & debet requirere iudex ſecundùm ordinem iuris, puta cùm præceſſit infamia ſuper aliquo crimine, vel aliqua expreſſa indicia apparuerunt, vel etiam cùm præceſſit probatio ſemiplena; falſitatem tamen proponere in nullo caſu licet alicui: ad id autem, quod licitum eſt, poteſt aliquis procedere, vel per vias licitas, & fini intento accommodas, quod pertinet ad prudentiam; vel per aliquas vias illicitas, & propoſito fini incongruas, quod pertinet ad aſtutiam, quæ exercetur per fraudem, & dolum, quorum primum eſt laudabile, ſecundum verò vitioſum.

Sic ergo reo, qui accuſatur, licet ſe defendere veritatem occultando, quam confiteri non tenetur, per aliquos conuenientes modos; puta quòd non reſpondeat, ad quæ reſpondere non tenetur;

hoc autem non eſt calumnioſè ſe defendere, ſed magis prudenter euadere: non autem licet ei vel falſitatem dicere; vel veritatem tacere; quam confiteri tenetur; neque etiam adhibere aliquem dolum, vel fraudem adhibere; quia fraus, & dolus vim mendacij habent, & hoc eſt calumnioſè ſe defendere. 2.2. q. 69.a.2. in corp.

Inter propoſitiones à S. P. Alexandro VII. damnatas decima ſeptima ſic habet Eſt licitum Religioſo, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de ſe, vel de ſua Religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, vti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus vel ipſi Religioſo, vel eius Religioni, publicè, & coram grauiſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

CAMBIVM.

Quæritur. 1. vtrum cambium, ſiue commutatio denariorum ad denarios ſit ſpecies negotiationis de ſe vitioſa, & turpis, licèt ex bono fine reddatur licita.

RESponſio habetur infra v. *negotiatio qu. 1.*

Quær. 2. ex quo fine ars campſoria reddatur nedum licita, ſed etiam bona, & vtilis humanæ vitæ, imò etiam neceſſaria.

Reſp. D. Thomas, ars iſta non tantùm eſt ad lucrum hominũ, ſed potiſſimè ad neceſſitatem, & vtilitatem peregrinantium, & viatorum. Quod probatur, in hoc quod in toto genere humano neceſſaria, & vtilis eſt humanæ vitæ commutatio, quæ non poterat fieri commodè, niſi mediante numiſmate; non enim in diuerſa, & remota loca poſſunt ipſæ res deferri ad permutationem aliorum faciendam; propter quod vſus numiſmatis per leges poſitiuas inuentus eſt valore determinato per ipſas ſecundùm naturam materiæ, & pondus, & formam impreſſam, in ſignum valoris determinati. Et quia pondus ipſorum per vſum minuitur; & quia materia paratior in vno loco, vel tempore inuenitur: ideo & leges poſitiuæ aliquando maiori valore, aliquando minori, aliquando nullo, determinant numiſmata in ſuis locis, & Regionibus. Quare neceſſe fuit, vt eſſent in locis variis ſecundùm numiſmatum varietatem, & ſecundùm diuerſitatem legis poſitiuæ, remedia huiuſmodi neceſſitatis, quæ non poſſunt commodiùs fieri quàm per campſores. Et ideo ex fine bona eſt & vtilis vitæ hominum ars campſoria. *opuſculo de vſuris parte 2. cap. 6. iuxta additionem factam in impreſſione Pariſienſi ex bibliothec. Carnutenſi.*

Quær. 3. vtrum in cambio commutatio pecuniæ fieri poſſit nedum ſecundùm legis poſitiuæ determinationem; ſed etiam ſecundùm naturæ rei æſtimationem.

Reſp. Thomas, quod poteſt conſiderari in numiſmate, eſt ipſum pondus, & natura materiæ, etiam præter formam, per quam ipſe valor determinatur à lege poſitiua. Et per iſtum modum frequenter accidit, quòd aliquod numiſma in comparatione ad aliud

genus, non erit tanti valoris, ſicut lex poſitiua illius loci determinauit. Quare quando campſor aliquod genus numiſmatis ſic accipit, non ſecundùm legis poſitiuæ determinationem; ſed ſecundùm naturæ rei æſtimationem, ex pondere, & natura ipſius rei, & aliud genus dat loco eius, ſecundùm legis poſitiuæ æſtimationem, fit iam recompenſatio æqualitatis dati & accepti, comparando valorem numiſmatis dati ſecundùm legem poſitiuam, ad valorem accepti ſecundùm naturam rei; & eſt æquitas iuſtitiæ ſimilis illi, quæ in vendirionibus & emptionibus inuenitur. *in eodem cap. 6. eiuſdem opuſc.*

Beatus Pius V. in Bulla de Cambiis edita Calen. Febr. anni 1571. Sic loquitur: Damnamus ea omnia cambia, quæ ſicca nominantur, & ita confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, ſeu ad alia loca cambia celebrare ſimulent, ad quæ loca ij qui pecuniam recipiunt, litteras quidem ſuas cambij tradunt, ſed non mittuntur: vel ita mittuntur, vt tranſacto tempore vnde preceſſerant inanes referantur: aut etiam nullis huiuſmodi litteris traditis pecunia ibi denique cum intereſſe recipitur, vbi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes vſque à principio ita cõuenerat, vel certè talis intentio erat; neque quiſquam eſt, qui in nundinis, aut locis ſupradictis huiuſmodi litteris receptis ſolutionem faciat. Cui malo ſimile etiam illud eſt cùm pecunia ſiue depoſiti, ſiue alio nomine ficti cambii traduntur, vt poſtea in eodem loco, vel alibi cum lucro reſtituantur. Sed & in ipſis cambiis, quæ realia appellantur, interdum (vt ad nos perfertur) emptores præſtitutum ſolutionis terminum, lucro ex tacita vel expreſſa conditione recepto, ſeu etiam tantummodo promiſſo differunt. Quæ omnia nos vſuraria eſſe declaramus, & ne fiant diſtrictiùs prohibemus.

CANONIZATIO.

Quæritur 1. vtrum Eccleſia poſſit errare in canonizatione Sanctorum.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd aliquid poteſt indicari poſſibile ſecundùm ſe conſideratum, quod relatum ad aliquid extrinſecum impoſſibile inuenitur: dico ergo, quòd iudicium eorum, qui præſunt Eccleſiæ, poteſt errare in quibuſlibet, ſi perſonæ earum tantùm reſpiciantur: Si verò conſideretur Diuina prouidentia, quæ Eccleſiam ſuam Spiritu Sancto dirigit, vt non errer, ſicut ipſe promiſit Ioannis 14. Quòd Spiritus adueniens doceret omnem veritatem, de neceſſariis ſcilicet ad ſalutem; certum eſt, quòd iudicium Eccleſiæ vniuerſalis errare in his, quæ ad fidem pertinent, impoſſibile eſt: vnde magis eſt ſtandum ſententiæ Papæ, ad quem pertinet determinare de fide, quam in iudicio profert, quàm quorumcunque ſapientum hominum in ſcripturis opinioni; Cùm Caiphas, quamuis nequam, tamen quia Pontifex, legitur etiam inſcius propheraſſe, Ioannis 11.

In aliis verò ſententiis, quæ ad particularia facta pertinent, vt cùm agitur de poſſeſſionibus, vel de criminibus, vel de huiuſmodi, poſſibile eſt iudicium Eccleſiæ errare propter falſos teſtes.

Canonizatio verò Sanctorum

medium eſt inter hæc duo: quia tamen honor, quem Sanctis exhibemus, quædam profeſſio fidei eſt, qua Sanctorum gloriam credimus; piè credendum eſt, quòd nec etiam in his iudicium Eccleſiæ errare poſſit. *Quodlibeto 9. art. 16. in corp.*

Quæritur 2. quomodo ſummus pontifex certificetur de ſanctitate eorum, qui ab ipſo canonizantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Pontifex, cuius eſt canonizare ſanctos, poteſt certificari de ſtatu alicuius, per inquiſitionem vitæ, & atteſtationem miraculorum, & præcipuè per inſtinctum Spiritus Sancti, qui *omnia ſcrutatur etiam profunda Dei*, vt dicitur 1. ad Corinth, 2. *in quodl. & artic. citatis.*

Quæritur 3. quomodò Eccleſia in canonizatione Sanctorum non erret, licet procedat per teſtimonium hominum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Diuina prouidentia præſeruat Eccleſiam, ne in talibus per fallibile teſtimonium hominum fallatur. *ibidem.*

CANTVS.

Quær. 1. an cantus conuenienter in diuinis laudibus fuerit inſtitutus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd laus vocalis ad hoc neceſſaria eſt, vt affectus hominis prouocetur in Deum: & ideo quæcunque ad hoc vtilia eſſe poſſunt, in diuinas laudes congruenter aſſumuntur. Manifeſtum eſt autem quòd ſecundùm diuerſas melodias ſonorum animi hominum diuerſimodè diſponuntur, vt patet per Philoſ. 8. politic. & per Boëtium in prologo muſicæ: & ideo ſalubriter fuit inſtitutum, vt in Diuinas laudes cantus aſſumerentur, vt animi infirmorum magìs prouocarentur ad deuotionem: vnde Auguſtinus dicit in 10. Confeſſionum: *Adducor cantandi conſuetudinem approbare in Eccleſia, vt per oblectamenta aurium, infirmorum animus in affectum pietatis aſſurgat.* Et de ſe ipſo dicit in nono Confeſſionum: *Flevi in hymnis, & canticis tuis, ſuauè ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter.* 2. 2. q. 91. a. 2. in corp. 3. ſent. d. 9. q. 1. a. 3. quæſt. 3. in corp. & ad 2. 4. ſent. d. 15. q. 4. art. 2. quæſt. 1. in corp. ſuper Pſalm. 32. lect. 7. ſuper cap. 5. ad Epheſios.

Qu. 2. an cum cantu ſint aſſumenda inſtrumenta muſicalia, vt cithara & huiuſmodi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Philoſophus dicit in 8. Polit. *Neque fiſtulas ad diſciplinam eſt adducendum, neque aliquod aliud artificiale organum, puta citharam, & ſi quid tale alterum eſt, ſed quæcunque faciunt auditores bonos:* hujuſmodi enim muſica inſtrumenta magìs animum mouent ad delectationem, quàm per ea formetur interiùs bona diſpoſitio. In veteri autem teſtamento vſus erat talium inſtrumentorum; tùm quia populus erat magìs durus, & carnalis, vnde erat per hujuſmodi inſtrumenta prouocandus, ſicut & per promiſſiones terrenas; tum etiam quia hujuſmodi inſtrumenta corpora-

ſia aliquid figurabant. 2. 2. *quaſt.* 91. *a.* 2. *ad* 4.

Quæritur 3. qui cantus in Eccleſia ſint reprehendendi, & quinam vituperentur à D. Hieronymo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Hieronymus non ſimpliciter vituperat cantum, ſed reprehendit eos, qui in Eccleſia cantant more Theatrico, non propter deuotionem excitandam, ſed propter oſtentationem vel delectationem prouocandam: vnde Auguſtinus dicit in 10. Confeſſionum. *Cùm mihi accidit, vt me ampliùs cantus, quàm res, quæ cantatur, moueat, pœnaliter me peccare confiteor; & tunc mallem non audire cantantem. ibidem ad* 2.

Quæritur 4. an Prælati, & Diaconi debeant vacare cantui, vel potius Doctrinæ, & prædicationi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nobilior modus eſt prouocandi homines ad deuotionem per doctrinam, & prædicationẽ, quàm per cantum: & ideo Diaconi, & Prælati, quibus competit per prædicationem, & doctrinam animos hominum prouocare in Deum, non debent cantibus inſiſtere, ne per hoc à maioribus retrahantur: vnde Gregorius dicit: *Conſuetudo eſt valde reprehenſibilis, vt in Diaconatus ordine conſtituti modulationi vocis inſeruiant, quos ad prædicationis officium & eleemoſinarum ſtudium vacare congruebat. ibid. ad* 3.

Qu. 5. an cantus deuotionem impediat, ſiue quatenus cantantium intentio abſtrahitur à conſideratione eorum quæ cantant, ſiue quatenus ea quæ cantantur, minus ab aliis intelligi poſſunt, quàm ſi ſine cantu proferrentur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per cantum quo quis ſtudioſè ad delectandum vtitur, abſtrahitur animus à conſideratione eorum quæ cantantur: ſed ſi aliquis cantet propter deuotionem, attentiùs conſiderat quæ dicuntur; tum quia diutiùs moratur ſuper eodem; tum quia vt Auguſtinus dicit in 10. Confeſſionum. *Omnes affectus ſpiritus noſtri pro ſuaui diuerſitate habent proprios modos in voce, atque cantu, quorum occultâ familiaritate excitantur.* Et eadem etiam eſt ratio de audientibus, in quibus etſi aliqui non intelligant quæ cantantur; intelligunt tamen propter quid cantantur; ſcilicet ad laudem dei: & hoc ſufficit ad deuotionem excitandam. 2. 2. *qu.* 91. *art.* 2. *ad* 5.

CAPITALE VITIVM.

Quæritur 1. quid ſit capitale vitium.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd capitale dicitur à capite: caput autem propriè quidem eſt quoddam membrum animalis, quod eſt principium, & directiuum totius animalis; vnde metaphoricè omne principium directiuum caput vocatur: & etiam homines, qui alios dirigunt, & gubernant, capita aliorum eſſe dicuntur. Dicitur ergo vitium capitale vno modo à capite propriè dicto, & ſecundùm hoc, peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis

pœna punitur; ſed ſic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, ſed ſecundùm quòd alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphoricè ſignat principium, vel directiuum aliorum; & ſic dicitur vitium capitale, ex quo alia vitia oriuntur, & præcipuè ſecundùm originem cauſæ finalis, quæ eſt formalis origo: & ideo vitium capitale non ſolùm eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum: ſemper enim ars, vel habitus, ad quem pertinet finis, principatur, & imperat circa ea, quæ ſunt ad finem: vnde Gregorius 31. Moralium, hujuſmodi vitia capitalia Ducibus exercituum comparat. *p. 2. q. 84. art. 3. in corp. 2. 2. q. 34. art. 5. in corp. 2. ſent. d. 42. q. 2. a. 3. in corp. q. 8. de malo, a. 1. in corp.*

Quæris. 2. an conuenienter aſſignentur ſeptem vitia capitalia, ſcilicet ſuperbia, auaritia, luxuria, gula, inuidia, ira, & acedia ſiue pigritia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipuè ſecundùm rationem cauſæ finalis: hujuſmodi autem origo poteſt attendi dupliciter; vno quidem modo ſecundùm conditionem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimùm in alia peccata procedat; ſed iſte modus originis ſub arte cadere non poteſt, eoquòd infinitæ ſunt particulares hominum diſpoſitiones: alio modo ſecundùm naturalem habitudinem ipſorum finium ad inuicem, & ſecundùm hoc in pluribus vnum vitium ex alio oritur; vnde iſte modus originis ſub arte cadere poteſt: ſecundùm hoc ergo illa vitia capitalia dicuntur, quorum fines habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum, & ſecundùm harum rationum diſtinctionem diſtinguuntur capitalia vitia: mouet autem aliquid appetitum dupliciter, vno modo directè, & per ſe, & hoc modo bonum mouet appetitum ad proſequendum; malum autem ſecundùm eandem rationem ad fugiendum: alio modo indirectè, & quaſi per aliud, ſicut aliquis aliquod malum proſequitur propter aliquod bonum coniunctum, vel aliquod bonum fugit propter aliquod malum adiunctum.

Bonum autem hominis eſt triplex: eſt enim primò quoddam bonum animæ, quod ſcilicet ex ſola apprehenſione rationem appetibilitatis habet, ſicut excellentia laudis, vel honoris; & hoc bonum inordinatè proſequitur inanis gloria: aliud eſt bonum corporis, & hoc vel pertinet ad conſeruationem indiuidui ſicut cibus, & potus, & hoc bonum inordinatè proſequitur gula: aut ad conſeruationē ſpeciei, ſicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria: tertium bonum eſt exterius, ſcilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia: & eadem quatuor vitia inordinata fugiunt quatuor mala contraria.

Vel aliter, bonum præcipuè mouet appetitum ex hoc, quòd participat aliquid de proprietate fœlicitatis, quam naturaliter omnes appetunt: de cuius ratione eſt primò quædam perfectio, nam fœlicitas eſt perfectum bonum, ad

quod

quod pertinet excellentia, vel claritas, quam appetit ſuperbia, vel inanis gloria: ſecundò de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit au[illegible]ia in diuitiis eá promittentibus; tertiò eſt conditione eius delectatio, ſine qua fœlicitas eſſe non poteſt, vt dicitur in 1. & 10. Eth. & hanc appetunt gula & luxuria.

Quòd autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter: quia aut hoc eſt reſpectu boni proprij, & ſic eſt acedia, quæ triſtatur de bono ſpirituali propter laborem corporalem adiunctum: aut eſt de bono alieno, & hoc ſi ſit ſine inſurrectione pertinet ad inuidiam, quæ triſtatur de bono alieno inquantum eſt impeditiuum propriæ excellentiæ; aut eſt cum quadam inſurrectione ad vindictá, & ſic eſt ira: & ad eadem vitia pertinet proſecutio mali oppoſiti. *p.2.q.84.a. 4.in corp. 2.ſent.d.42. q.3.a.2. in corp. q. 8. de malo. a. 1. i i corp.*

CAPITVLVM RELIGIOSOR.

Quær. 1. an, & quomodo Prælatus in capitulo preſit vt Iudex Eccleſiaſticus in foro iudiciali: & vtrum ad eadem obligare poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod Religioſus Prælatus in capitulo præeſt, ſicut Iudex Eccleſiaſticus in foro iudiciali: vndè ad ea poteſt ex præcepto ſubditos obligare, vt ei pandantur, propter quæ poteſt Iudex Eccleſiaſticus in foro iudiciali iuramentum exigere. Eſt ergo ſciendum quòd in criminibus triplex eſt modus procedendi; vnus per denunciationem, alius per inquiſitionem, alius per accuſationem. In via ergo denunciationis intenditur correctio delinquentis: Et ideò ſecundùm præceptum Domini Matth. 18. debet præcedere fraterna correctio; vt ſcilicet corripias eum inter te, & ipſum ſolum; quòd ſi non audierit, coram duobus, vel tribus teſtibus; & vltimò dicatur Eccleſiæ: Charitatis enim eſt, vt aliquis parcat fratri quantum poteſt: Vnde priùs debet niti vt corrigat conſcientiam fratris ſeruatá famâ, ſolitariè admonendo; & poſtmodum coram duobus, vel tribus teſtibus; tandem negligenda eſt fama, vt emendetur conſcientia, & dicendum eſt Eccleſiæ: in quo etiam proceſſu conſulitur conſcientiæ: nam peccator ſi à principio videret ſe publicatum, amitteret verecundiam, & obſtinatior fieret ad peccandum. In inquiſitione verò debet præcedere infamia: In accuſatione verò debet præcedere inſcriptio, per quam ipſe obligat ſe ad talionem. In inquiſitione autem, & accuſatione intenditur pœna peccantis propter multitudinis bonum. Si ergo appareat accuſator in capitulo, qui ſe obliget ad talionem, poteſt Prælatus præcepto veritatis confeſſionem exigere, ſicut & iudex Eccleſiaſticus iuramento. Et ſimiliter ſi præcedat infamia, poteſt Prælatus præcepto veritatem exquirere, & ſubditi tenentur obedire. Si autem procedatur per viam ſimplicis denunciationis, non tenetur Religioſus Præcipienti culpam fratris reuelare, niſi præcedente monitione eum viderit incorrectum: Imò magis peccaret, ſi ad præceptum

O

Prælati reuelaret, quia plùs tenetur obedire Euangelio quàm Prælato: Et multò magis Prælatus peccaret, ſi ſubditum induceret ad peruertendum ordinem Euangelij. *quodl.* 1. *art.* 16. *in corp.*

Quær. 2. *quomodo intelligi debet D. Hieronymus dicens: non debet occultari culpa vnius in præiudicium multorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de peccato præterito, de quo iam aliquis correctus eſt ad ſecretam admonitionem, vel de quo poteſt ſperari corrigendus (niſi contrarium inueniatur) non poteſt imminere periculum multitudini: ſed de peccato futuro, quod eſt periculoſum multitudini vel ſpiritualiter, vel corporaliter, procedit obiectio. Tunc enim non oportet admonitionem ſecretam expectare, ſed ſtatim periculo occurrere: Vndè & Dominus non dicit, ſi peccare intendat, in futuro; ſed, *Si peccauerit*, in præterito. *in eodem artic.* 16. *ad* 1.

Quær. 3. *de quibus peccatis accuſatio fieri poſſit in capitulo Religioſorum admonitione prætermiſſa.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de leuibus peccatis non ſurgit infamia, nec ſcandalum: & ideò de talibus non eſt vis, ſi quis in capitulo accuſetur admonitione prætermiſſa: Niſi fortè probabiliter credi poſſit, quòd tali accuſatione magis deterioretur, qui corripitur, & collegio etiam non multum proſit, cuius bonum ſemper præponendum eſt bono vnius: vndè & aliquando, etiam ſi peccantis emendatio non expectetur, poteſt aliquis coram multitudine accuſari, ſi profectus multitudinis credatur. Sed de peccatis, ex quibus poſſet infamia ſurgere, non debet aliquis in publico accuſari, niſi alijs præmiſſis, quæ ordo fraternæ correptionis depoſcit; & grauiter peccaret accuſans, ſicut fratrem ſuum infamans. 4. *ſent. diſt.* 19. *qu.* 2. *art.* 3. *quæſtiunc.* 1. *ad* 3.

Quær. 4. *quomodo proclamationes, quæ fiunt in capitulis Religioſorum ſunt potius commonitiones, quàm accuſationes, vel denunciationes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd proclamationes, quæ fiunt in capitulis Religioſorum, magis ſunt quædam commonitiones, quàm accuſationes, vel denunciationes. Reducitur enim fratri ad memoriam culpa, de qua purgare ſe debet, quod famæ eius detrimentum non facit. Fiunt enim huiuſmodi proclamationes de leuibus culpis. Si autem proclamaretur aliquis in publico de aliqua graui culpa, ex qua infamari poſſet, monitione non præcedente, hoc eſſet illicitum, & contra præceptum Chriſti. *qu.* 2. *de virt. art.* 2. *ad* 8. 2.2. *qu.* 33. *art.* 7. *ad* 4.

CARCER.

Quæritur 1. *an liceat aliquem incarcerare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in bonis corporis tria per ordinem conſiderantur; primò quidem integritas corporalis ſubſtantiæ, cui detrimentum affertur per occiſionem, vel muti-

lationem: ſecundò delectatio, vel quies ſenſus, cui opponitur vel mutilatio, vel quodlibet ſenſum dolore afficiens: tertiò motus, & vſus membrorum, qui impeditur per ligationem, vel incarcerationem, ſeu quamcunque detentionem: & ideo incarcerare aliquem, vel qualitercumque detinere, eſt illicitum, niſi fiat ſecundùm ordinem iuſtitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali vitandi. 2. 2. *q. 65. a. 3. in corp.*

Quæritur 2. ad quem pertineat incarcerare alios.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd detinere hominem ad horam ab aliquo opere illicito ſtatim perpetrando cuilibet licet; ſicut cùm aliquis detinet aliquem, ne ſe præcipitet, vel ne alium feriat: ſed ſimpliciter aliquem includere, vel ligare, ad eum ſolum pertinet, qui habet diſponere vniuerſaliter de actibus, & vita alterius; quia per hoc impeditur non ſolùm à malis faciendis, ſed etiam à bonis agendis. *in eodem art. 3. ad 3.*

CASTITAS.

Quæritur 1. an caſtitas ſit virtus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nomen caſtitatis ſumitur ex hoc, quòd per rationem concupiſcentia caſtigatur, quæ ad modum pueri eſt refrenanda, vt patet per Philoſ. in 3. Eth. in hoc autem ratio virtutis humanæ conſiſtit, quòd ſit aliquid ſecundùm rationem modificatum: vnde manifeſtum eſt caſtitatem eſſe virtutem. 2. 2. *q. 151. a. 1. in corp. lect. 2. ſuper cap. 12. ad Hebræos.*

Quæritur 2. quænam ſint Impedimenta Continentiæ ſiue caſtitatis, & quænam remedia.

Reſp. D. Thomas, tria eſſe impedimenta Continentiæ apparet; primum quidem ex parte corporis; ſecundum ex parte animæ; tertium ex parte exteriorum perſonarum, vel rerum: ex parte quidem proprij corporis, quia ſicut Apoſt. dicit ad Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*, cuius carnis opera ibidem eſſe dicuntur, *fornicatio, immunditia, impudicitia*, & cætera huiuſmodi; hæc autem concupiſcentia carnis eſt lex, de qua dicit Apoſt. ad Rom. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*: Quantò autem caro magis fouetur per ciborum affluentiam, & deliciarum mollitiem, tantò huiuſmodi concupiſcentia magis creſcit: vnde Hieronymus dicit: *Venter mero æſtuans citò deſpumat in libidinem*; & prouerb. 21. *Luxurioſa res, vinum*; & Iob 40. dicitur de Behemoth, per quem diabolus ſignificatur, *ſub vmbra dormit in ſecreto calami in locis humentibus*: quod exponens Greg. 33. moralium dicit, *loca humentia ſunt opera volupruoſa, pes quippè in arida terra non labitur, fixus verò in lubrica vix tenetur. In locis ergo humentibus iter vitæ præſentis faciunt, qui in hac ad iuſtitiam rectè ſtare non poſſunt.* Oportet igitur continentiæ viam aſſumentibus carnem propriam abſtractis deliciis, vigilijs, & ieiuniis, & huiuſmodi exercitiis caſtigari; cuius rei exemplum Apoſt. nobis ex-

ſtendit 1. ad Cor. 9. dicens, *omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet*, & poſt modica ſubdit *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Et quod opere perfecit, verbo docuit. Dicit enim ad Rom. 13. cùm præmiſiſſet *non in cubilibus, & impudicitiis, & carnis*, inquit, *curam ne feceritis in deſideriis*. Rectè autem dicit in deſideriis, id eſt ad voluptatem; quia ad neceſſitatem naturæ carni cura eſt impendenda: Vnde idem dicit ad Epheſ. 5. *nemo carnem ſuam vnquàm odio habuit; ſed nutrit, & fouet eam.*

Ex parte autem animæ propoſitum continentiæ impeditur, dum laſciuis cogitationibus immoratur. Vnde Dominus per Prophetam dicit Iſaiæ 1. *auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* Malæ enim cogitationes plerumque ad malum faciendum inducunt: vnde dicit Michæas 2. *væ qui cogitatis inutile*, & ſtatim ſubditur, *& operamini malum in cubilibus veſtris:* Inter cæteras autem cogitationes malas magis ad peccatum inclinant cogitationes de delectationibus carnis: Cuius ratio etiam ſecundùm Philoſophorum doctrinam dupliciter aſſignari poteſt. Vna quidem quià cùm ipſa delectatio ſit homini connaturalis, & à iuuentute connutrita, facilè in ipſam appetitus fertur, cùm eam cogitatio proponit: Vnde Philoſophus dicit 2. Ethic. quòd *delectationem iudicare non poſſumus de facili, quin accipiamus eam.* Secunda ratio eſt, quia vt idem dicit, in tertio Ethico, *delectabilia in particulari ſunt magis voluntaria quàm in vniuerſali:* Manifeſtum eſt autem, quòd per moram cogitationis ad particularia quæque deſcendimus; vnde per cogitationem diutinam maximè libido prouocatur: Et propter hoc Apoſt. 1. ad Cor. 6. dicit, *fugite fornicationem*; quià, vt Gloſſa dicit ibidem, *cum aliis vitiis poteſt expectari conflictus, ſed hanc fugite, ne approximet, quià non aliter poteſt vinci.* Contra igitur huiuſmodi incontinentiæ impedimentum multiplex remedium inuenitur, cuius primum & præcipuum eſt, vt mens circa contemplationem, & diuinorum orationem occupetur: vnde dicit Apoſt. ad Epheſ. 5. *nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed implemini ſpiritu ſancto, loquentes vobiſmet ipſis, in Pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus*, quod ad contemplationem pertinere videtur: *cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris Domino*, quod ad orationem pertinere videtur. Hinc etiam Dominus per Prophetam dicit Iſa. 48. *laude meâ infrænabo te, ne intereas:* Eſt enim quoddam frænum, animã ab interitu peccati retrahens, laus diuina.

Secundum remedium eſt, ſtudium ſcripturarum, ſecundùm illud Hieronym. ad Ruſti. *ama ſcripturarum ſtudia, & carnis vitia non amabis.* Vndè Apoſt. cùm dixiſſet 1. *ad Timoth.* 4. *Exemplum eſto fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate:* Statim ſubdit: *Dum venio attende lectioni.*

Tertium remedium eſt quibuſcumque cogitationibus bonis animum occupare; vnde Chryſ. ſuper Matth. dicit, quòd *abſciſſio membri non comprimit tentationes & tranquillitatem facit, vt bona cogitationis frænum:* vnde Apoſt. ad Ph. 4. di-

cit.; *de Cætero, fratres, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iuſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bona fama, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ hæc cogitate.*

Quartum remedium eſt, vt homo ab otio deſiſtens, etiam in corporalibus laboribus ſeipſum exerceat: Dicitur enim Eccleſiaſt. 33. *multam malitiam docuit otioſitas.* Et ſpecialiter otium eſt carnalium incentiuum: vnde dicitur Ezech. 16. *hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius*: & ideo Hieronymus ad Ruſt. Mon. ſcribens, dicit: *facito aliquid operis, vt ſemper diabolus inueniat te occupatum.*

Quintum remedium adhibetur contra carnis concupiſcentiam, etiam per aliquas animi perturbationes: vnde Hier. refert in eadem Epiſt. quòd in quodam cænobio erat quidam adoleſcens, qui nullâ abſtinentiâ, nullâ operis magnitudine, flammam poterat carnis extinguere, vnde eum periclitantem pater monaſterij hâc arte ſeruauit: Imperauit enim cuidam viro graui, vt iurgiis atque Conuiciis eum inſectaretur; & poſt irrogatam iniuriam, primus veniret ad conquerendum: vocati etiam teſtes pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat; ſolus pater monaſterij defenſionem ſuam opponebat, ne abundanti triſtitiâ frater abſorberetur. Ita annus ductus eſt, quo expleto interrogatus adoleſcens ſuper cogitationibus priſtinis, reſpondit: *Papæ, viuere mihi non licet, & fornicari libet?*

Ex parte autem Exteriorum rerum, propoſitum continentiæ impeditur per aſpectum & frequentia colloquia mulierum, & earum conſortia: Vnde dicitur Eccleſiaſt. 9. *Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, ex hac concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit*: Et poſtea ſubditur. *Colloquium ipſius quaſi ignis exardeſcit*: & ideò contra hoc eſt adhibendum remedium, quod ibidem dicitur, *ne reſpicias mulierem multiuolam, ne forsè incidas in laqueos illius: cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis, nec audias illam, ne forsè pereas in efficacia illius*, & Eccleſ. 42. dicitur: *Omni homini noli intendere in ſpecie, & in medio mulierum noli commorari: De veſtimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri*: Vnde Hieron. contra vigilantium ſcribens dicit, quòd *Monachus ſciens imbecillitatem ſuam & vas fragile quod portat, timet offendere, ne impingat, & corruat, atque frangatur: vnde & mulierum maximè adoleſcentularum vitat aſpectum, ne eum capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus.* Ex quo patet, quòd ſicut abbas Moyſes dicit in collationibus patrum, pro puritate ſeruanda, ſolitudo ſectanda eſt; ac ieiuniorum inediam, vigilias, labores corporis, nuditatem, lectionem, cæteras virtutes debere nos ſuſcipere nouimus; vt ſcilicet, per illas ab vniuerſis paſſionibus noxiis illæſum parare cor noſtrum & conſeruare poſſimus; & ad perfectionem charitatis iſtis gradibus innitendo aſcendere. Ob hoc igitur in Religionibus ſunt huiuſmodi opera inſtituta: non quia in ipſis principaliter conſiſtat perfectio; ſed quia his quaſi quibuſdam inſtrumentis ad perfectio-

nem peruenitur. Vndè poſt pauca ſubditur ibidem, *igitur ieiunia, vigilia, inedia, meditatio ſcripturarum, nuditas, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, ſed inſtrumenta perfectionis ſunt:* quià non in ipſis conſiſtit diſciplinæ finis; ſed per illa peruenitur ad finem. *Opuſculo 18. de perfectione vitæ ſpiritualis cap. 9.*

Quær. 3. cur Apoſtolus 2. ad corinth. 6. ait, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in caſtitate.

Reſpondet D. Thomas, notandum eſt, quòd immediatè poſt multos labores, vigilias, & ieiunia, ſubdit de caſtitate; quia qui vult habere virtutem caſtitatis, neceſſe habet laboribus dari, vigiliis inſiſtere, & macerari ieiuniis. *In expoſitione prædicti loci.*

Quæritur 4. an quandoque nimia vigilia ſint cauſa motuum carnis, qui contra voluntatem ſuboriuntur ſine vlla cogitatione impudica, vel alia cauſa inhoneſta.

Reſp. D. Thomas, vel ſaltem author opuſc. 64. quidam putant quòd prouenit ex nimia vigilia, quod poteſt eſſe, maximè quando conſtat eis, quòd non prouenit ex aliqua cauſa prædicta. Sic habetur in illo *opuſc. 64. de modo confitendi, & puritate conſcientiæ art. 21. de motibus carnis.*

Quæritur 5. cur quandoque ieiunantes patiuntur pollutiones nocturnas, non ex ipſa abſtinentia prouenientes, ſed ex præterito exceſſu in cibo, & potu; & qualis quantaque debeat eſſe moderatio in vtroque ad obtinendam caſtitatem perfectam.

Reſp. D. Thomas, vel ſaltem author prædicti opuſculi, quandoque accidit aliquos relaxari in gula nimis aliquo tempore; & poſtea quando abſtinent, polluuntur in ſomnis; credunt quòd hoc non accidat ex culpa immoderantiæ, ſed potius ex debilitate, & neceſſitate naturæ: ſed errant, quia debent cauere, & iudicare ne venerit ex nimietate ſaturitatis præteritæ. Quod enim fuerat per voracitatem, & ingluuiem congregatum in medullis, neceſſe eſt vt aliquando per pruritum, vel per inſenſibilitatem corporis ieiunio afflicti egeratur, propter quod non ſolùm abſtinendum eſt à delicatis cibis, verùm etiam à vilibus, & cum æquali continentia temperandum eſt. Imò panis, & aquæ ſatietas eſt timenda, vt poſſit in nobis acquiſita puritas permanere. Sic habetur in *prædicto opuſc. art. 15. de tribus cauſis pollutionis nocturnæ.*

Quæritur 6. vtrum præſertim ad caſtitatem conſeruandam vitanda ſit nimia familiaritas cum mulieribus; & in hoc ſenſu intelligatur illud Eccleſiaſtici 42. melior eſt iniquitas viri, quàm mulier benefaciens.

Reſp. D. Thomas, ſecundùm litteralem ſenſum melior eſt iniquitas viri, ideſt vir iniquus ad commorandum, quàm mulier benefaciens faciliùs enim homo præcipitaretur in peccatum ex familiari conuerſatione cum bona muliere, quàm cum malo viro. Et hoc patet per hoc quod præmittitur, *in medio mulierum noli commorari:* & per illud quod ſequitur, *& mulier confundens in opprobrium. qu. 3. de malo, artic. 13. ad 2.*

Qu. 7. vtrùm hoc remedium ſit ita neceſſarium ad extinguendum amorem impurum, & caſtitatem ſeruandam, vt ſine ipſo alia omnia ſint inutilia.

Reſp. D. Thomas, vel ſaltem Author prædicti opuſculi, ſatis poſſet quis hàc ſagittà percuſſus ſe ieiuniis, vigiliis, ac diſciplinis affligere, & orare; quia ſi non fugiat perſonam, & omnem occaſionem deſpiciat, nunquam curabitur ab illo morbo, ſed magìs augebitur illud vulnus. Sic habetur in illo *opuſc. aliàs 64. nunc autem 22. de modo confitendi. & puritate conſcientiæ artic. 22. de periculo familiaritatis mulierum.*

Plura caſtitatem concernentia videantur ſub his titulis abſtinentia, concupiſcentia continentia ieiunium, luxuria maceratio corporis, mutilatio membrorum, pollutio nocturna, virginitas.

Paratum habeo librum integrum de hac virtute caſtitatis, in quo omnia, quæ ad ipſam ſpectant, fusè tractantur: interim quouſque imprimatur, videri poteſt ſub finem iſtius operis nouum, ac ſingulare pro tuenda caſtitate remedium, tam facile quam efficax, ad hanc virtutem conferens, & etiam ad ſanitatem.

CASVS.

Qu. 1. quot ſint caſus reſeruati Epiſcopo, aut alteri ſuperiori.

RESp. D. Thomas, ſunt quinque caſus, in quibus oportet, quòd ſimplex Sacerdos ad Superiorem pœnitentem remittat. Primus eſt, quando eſt ſolemnis imponenda pœnitentia, quia eius miniſter proprius Epiſcopus eſt. Secundus eſt de excommunicatis, quando inferior Sacerdos non poteſt abſoluere. Tertius quando inuenit iregularitatem contractam, pro cuius diſpenſatione debet ad ſuperiorem remittere. Quartus de incendiariis. Quintus quando eſt conſuetudo in aliquo Epiſcopatu, quòd enormia crimina ad terrorem Epiſcopo reſeruantur: quia conſuetudo dat, vel aufert in talibus poteſtatem. *4. ſent. d. 19. quæſt. 1. a. 3. quæſtiunc. 2. in corp.*

Quæritur 2. Quænam excommunicationes ſummo Pontifici reſeruentur

Reſpond. v. *excommunicatio qu. vlt.*

Quæritur 3. vtrum ille, qui non habet facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis, poſſit abſoluere ab aliis, dummodo pœnitens omnes ei confiteatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiamſi ſacerdos non poſſit de omnibus abſoluere, tenetur ei omnia confiteri, vt quantitatem totius culpæ cognoſcat; & de illis de quibus non poteſt abſoluere, ad ſuperiorem remittat. *4. d. 17. q. 3. a. 4. q. 2. ad 4.*

Quærit. 4. vtrum illi, qui non ſunt faciles ad dandam licentiam confitendi aliis, peccent, & damnationis laqueum tam ſibi quàm aliis iniiciant; cùm aliqui ex timore, aut verecundia non audeant ipſis confiteri.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd in hoc quòd oportet proprio Sacerdoti confiteri, non arctatur via ſalutis; ſed ſufficiens ad ſalutem via ſtatuitur: peccaret autem Sacerdos, ſi non eſſet facilis ad præbendam licentiam confitendi alteri; quia multi ſunt adeo infirmi quòd potius ſine confeſſione morerentur, quàm tali Sacerdoti confiterentur: vnde illi qui ſunt nimis ſolliciti, vt conſcientias ſubditorum per confeſſionẽ ſciant, multis laqueum damnationis injiciunt, & per conſequens ſibijpſis. *4. ſent. d. 17. qu. 3. a. 3. quæſt. 4. ad 6.*

In nouiſſimo Bullario refertur decretum S. Pont. Vrbani 8. datum 26. Maij anno 1593. in quo ſub finem ſic habetur. Si regularium Confeſſariis caſus alicuius reſeruati facultatem petentibus ſuperior dare noluerit, poſſint nihilominus confeſſarii illa vice pœnitentes regulares, etiam non obtentâ à ſuperiore facultate, abſoluere.

Regulares non poſſunt in virtute ſuorum priuilegiorum abſoluere à caſibus, quos Epiſcopus ſibi reſeruat; nequidem illi, qui facultatem habent abſoluendi ab omnibus caſibus ſummo Pontifici reſeruatis, vt declarauit Clemens 10. in Bulla, cuius ſummam referemus v. Priuilegium.

CATECHISMVS.

Vide ſupra v. Baptiſmus, qu. 66. & ſequ.

CATHEDRA.

Qu. 1. an liceat pro ſe petere cathedram magiſtralem potius quàm Pontificalem.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd oportet triplicem differentiam conſiderare cathedræ magiſtralis ad cathedram Pontificalem: quarum prima eſt, quòd ille, qui accipit cathedralem magiſtralẽ non accipit aliquam eminentiam, quam priùs non habuerit, ſed ſolum opportunitatem communicandi ſcientiam quam prius non habebat; non enim ille, qui licentiat aliquem, dat ei ſcientiam, ſed authoritatem docendi: ille verò, qui accepit cathedram Epiſcopalum, accipit eminentiam poteſtatis, quam priùs non habebat, ſed quantùm ad hoc in nullo ab aliis differebat: ſecunda differentia eſt, quòd eminentia ſcientiæ, quæ requiritur ad cathedram magiſtralem eſt perfectio hominis ſecundùm ſeipſum; eminentia verò poteſtatis, quæ pertinet ad cathedram Pontificalem, eſt hominis per comparationem ad alium: tertia differentia eſt, quòd ad cathedram Pontificalem fit homo idoneus per charitatem excellentem: vnde Dominus antequam Petro ſuarum ouium curam committeret, quæſiuit ab eo: *Simon Ioannis diligis me plus his*, vt dicitur Io. vltimo: ad cathedram autem magiſtralem redditur homo idoneus ex ſufficientia ſcientiæ.

His ergo conſideratis manifeſtum eſt, quòd appetere aliquid, quod pertinet ad perfectionem ſui ipſius eſt laudabile: vnde appetitus ſapientiæ eſt laudabilis: dicitur enim Sap. 6. quòd *concupiſcentia ſapientiæ pertinet ad regnum perpetuum*: appetitus autem poteſtatis ſuper alios eſt vitioſus; quia vt Gregorius dicit, *contra naturam ſuperbire eſt hominem homini velle dominari*;

minari: vnde ſi ille, qui dat licentiam ad cathedram magiſtralem, poſſet eminentiam ſapientiæ dare, ſicut ille, qui promouet ad cathedram Pontificiam, dat eminentiam poteſtatis, eſſet ſimpliciter expoſcenda; cùm tamen petere excellentiam poteſtatis ſit turpe: cùm autem ille, qui accipit licentiam ad cathedram magiſtralem, accipiat ſolùm opportunitatem communicandi quod ſcit, petere huiuſmodi licentiam quantùm in ſe eſt, nullam videtur turpitudinem continere; quia communicare aliis ſcientiam, quam quis habet, laudabile eſt, & ad charitatem pertinens, ſecundùm illud Sap. 8. *Quam ſine fictione didici, & ſine inuidia communico*; & 1. Petri 4. dicitur: *Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes.* Poteſt tamen turpitudinem continere ratione præſumptionis, quæ eſſet, ſi ille, qui non eſt idoneus ad docendum, peteret docendi officium.

Sed hæc præſumptio non æqualiter eſt in petentibus licentiam ad docendum, & in petentibus Pontificatum: nam ſcientiam, per quam aliquis eſt idoneus ad docendum, poteſt aliquis ſcire per certitudinē ſe habere; Charitatem autem, per quam aliquis eſt idoneus ad officium paſtorale, non poteſt aliquis per certitudinem ſcire ſe habere: & ideo ſemper eſt vitioſum pontificatum petere; non ſemper autem vitioſum eſt petere licentiam docendi: quamuis honeſtius ſit, quòd per alium petatur, niſi fortè aliquando ex cauſa aliqua ſpeciali. *Quodlibeto 3. a. 9. in corp.*

Quær. 2. cur liceat cathedram magiſtralem petere potius quam Epiſcopalē, cùm non ſit laudabile, quòd aliquis ſe exponat periculis, & Gregorius dicat in Paſtorali, gradus Magiſtrorum eſt periculoſus; gradus autem diſcipulorum eſt ſecurus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quicunque non cauet pericula, videtur comtēnere id cuius detrimentum pericula inducere poſſunt: & quia laudabile eſt quòd homo contemnat bona corporalia propter ſpiritualia, laudabile eſt quòd aliquis periculis corporalibus ſe exponat propter ſpiritualia bona: ſed contemnere bona ſpiritualia eſt valde vitioſum: & ideo quòd aliquis periculis ſpiritualibus ſe exponat, eſt valdè vituperandum: imminent autem pericula ſpiritualia his, qui habent Magiſterij locum: ſed pericula magiſterij cathedræ paſtoralis deuitat ſcientia cum charitate, quam homo neſcit ſe per certitudinem habere: pericula autem magiſterij cathedræ magiſtralis vitat homo per ſcientiam, quam poteſt homo ſcire ſe habere: vnde non eſt ſimilis ratio de vtroque. *in eodem artic. 9. ad 3.*

Qu. 3. an ſit conueniens plures eſſe cathedras Magiſtrales ad docendum.

Reſp. v. *Docere qu. vlt.*

CENSVRA.

Cenſura eſt pœna ſpiritualis, inflicta ab Eccleſiaſtica poteſtate, priuans

hominem baptizatum vſu aliquorum ſpiritualium per ordinem ad ſalutem. Communiter aſſignantur à Caſuiſtis tres cenſurarum ſpecies, ſcilicet excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum: de quibus agitur in hoc opere ſub propriis earum titulis.

Inter propoſitiones ab Alexandro VII. damnatas hæc eſt 44. quoad forum conſcientiæ, reo correcto, eiuſque contumaciâ ceſſante, ceſſant cenſuræ.

CHARITAS.

Qu. 1. quid addat charitas ſupra amorem, amicitiam, & dilectionem.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia, ſcilicet amor, dilectio, charitas, & amicitia: differunt tamen in hoc, quòd amicitia ſecundùm Philoſophum in 8. Eth. eſt quaſi habitus: amor autem & dilectio ſignificantur per modum actus, vel paſſionis: Charitas autem vtroque modo accipi poteſt; differenter tamen ſignificatur actus per iſta tria. Nam amor communius inter ea eſt: omnis enim dilectio vel charitas eſt amor, ſed non è conuerſo: addit enim dilectio ſupra amorem electionem præcedentem vt ipſum nomen ſonat. Vndè dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate tantùm, & eſt in ſola rationali natura. Charitas autem addit ſupra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amatur, magni prætij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat. *1. 2. q. 26. a. 3. in corp.*

Quæritur 2. vtrum charitas ſit finis, & perfectio totius vitæ ſpiritualis, ipſiuſque Præceptum ſit omnium maximum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd præceptum importat rationem debiti: intantum ergo aliquid cadit ſub præcepto inquantum habet rationem debiti: eſt autem aliquid debitum dupliciter: vno modo per ſe; alio modo propter aliud; per ſe quidem debitum eſt in vnoquoque negotio, id quod eſt finis; quia habet rationem per ſe boni; propter aliud autem eſt debitum id quod ordinatur ad finem: ſicut medico per ſe debitum eſt vt ſanet; propter aliud autem vt medicinam det ad ſanandum.

Finis autem ſpiritualis vitæ eſt, vt homo vniatur Deo, quod fit per charitatem: & ad hoc ordinantur ſicut ad finem, omnia quæ pertinent ad ſpiritualem vitam: vnde & Apoſt. dicit 1. ad Timoth. 1. *finis præcepti eſt Charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta:* omnes enim virtutes de quarum actibus dantur præcepta, ordinantur vel ad purificandum cor à turbinibus paſſionum, ſicut virtutes quæ ſunt circa paſſiones; vel ſaltem ad habendam bonam conſcientiam, ſicut virtutes quæ ſunt circa operationem; vel ad habendam rectam fidem, ſicut illæ quæ pertinent ad cultum diuinum; & hæc tria requiruntur ad diligendum Deum: nam cor impurum à Dei dilectione abſtrahitur propter paſſionem inclinantem ad terrena: conſcientia verò mala facit horrere diuinam iuſtitiam propter timorem pœnæ: fides autem ficta trahit affectum in id quod de

Deo fingitur ſeparans à Dei veritate; in quolibet autem genere id quod eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt propter aliud: & ideo maximum præceptum eſt de charitate, vt dicitur Mathæi. 22. *ſecundà* 2. *q.* 44. *a.* 1. *in corp.*

Qu. 3. an præceptum charitatis ſit maius, & nobilius, & vtilius ceteris omnibus.

Reſp. D. Thomas, interrogatus Chriſtus, quod eſſet maximum, & primum mandatum, dixit Matth. 22. *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, hoc eſt maximum, & primum mandatum.* Et verè iſtud eſt maius, & nobilius, & vtilius inter omnia mandata, ſicut ſatis manifeſtum eſt: in hoc enim omnia mandata implentur. *Opuſculò 4. de duobus præceptis charitatis, & decem præceptis cap. 4.*

Qu. 4. an præceptum charitatis ſit primæ neceſſitatis, & obliget tam in ſpeciali quàm in generali.

Reſp. D. Thomas, præcepta primæ neceſſitatis ſunt, ſine quibus Dei ſimilitudo non ſaluatur, quæ à principio naturaliter obligant & in generali, & in ſpeciali. *Opuſculo 61. de dilectione Dei, & proximi, cap. 1.*

Quær. 5. an licèt modus dilectionis non cadat ſub præceptis aliarum virtutum, actus tamen dilectionis cadat ſub præceptis ſpecialibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd modus dilectionis non cadit ſub illis præceptis quæ dantur de aliis actibus virtutum; putà ſub hoc præcepto, honora patrem tuum & matrem tuam, non cadit quòd hoc ex charitate fiat: cadit tamen actus dilectionis ſub præceptis ſpecialibus. 2. 2. *q.* 44. *a.* 1. *ad* 1.

Quæritur 6. vtrum de charitate dari debuerint duo præcepta, ſcilicet amoris Dei & proximi iuxta illud 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus à Deo vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc modo ſe habent præcepta in lege ſicut propoſitiones in ſcientiis ſpeculatiuis, in quibus concluſiones virtute continentur in primis principiis. Vndè qui perfectè cognoſceret principia ſecundùm totam ſuam virtutem, non opus haberet, vt ei concluſiones ſeorſùm proponerentur. Sed quia non omnes, qui cognoſcunt principia, ſufficiunt conſiderare quicquid in principijs virtute continetur: neceſſe eſt propter eos vt in ſcientijs concluſiones ex principijs deducantur. In operabilibus autem, in quibus præcepta legis nos dirigunt, finis habet rationem principij: Dilectio autem Dei finis eſt ad quem dilectio proximi ordinatur: Et ideò non ſolùm oportet dari præceptum de dilectione Dei, ſed etiam de dilectione proximi propter minùs capaces, qui non de facili conſiderant vnum horum præceptorum ſub alio contineri. 2. 2. *qu.* 44. *art.* 2. *in corp.*

Quæritur 7. an licèt Deus diligatur in proximo, oportuerit tamen de vtroque explicitè dari præceptum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Deus diligitur in proximo ſicut finis in eo quod eſt ad finem, & tamen oportuit de vtroque explicitè dari præcepta, ratione iam dicta. *in eodem art. 2. ad 2.*

Quæritur 8. an licèt in dilectione proximi includatur dilectio Dei, oportuerit tamen vtriuſque præceptum eſſe explicitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in dilectione proximi includitur dilectio Dei, ſicut finis in eo quod eſt ad finem, & è conuerſo; & tamen oportuit vtrumque præceptum explicitè dari, ratione iam dicta. *ibidem ad 4.*

Iuxta iſtam doctrinam noſtri ſancti Doctoris S. P. Alexander VII. cum pluribus aliis propoſitionibus, hanc omnium primam damnauit: homo nullo vnquam tempore vitæ ſuæ tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis, ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium.

Quæritur. 9. an præceptum charitatis obliget ſtatim atque puer incipit habere vſum rationis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ab aliis peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere vſum rationis, per aliquod tempus abſtinere: ſed à peccato omiſſionis non liberatur, niſi quàm citò poteſt, ſe conuertat ad Deum: primum enim quod occurrit homini diſcretionem habenti eſt quòd de ipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem: finis enim eſt prior in intentione; & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex præcepto Dei affirmatiuo, quo Dominus dicit, *conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ primo. 1. 2. qu. 89. art. 6. ad 3. in 2. diſt. 28. qu. 1. a. 3. ad 5. in 4. diſt. 45. qu. 1. art. 3. ad 6. De veritate qu. 24. a. 12. ad 2. De malo qu. 7. art. 10.*

Quæritur 10. an, & quomodo præceptum charitatis impleri perfectè poſſit tam in via quàm in patria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd perfectio charitatis poteſt intelligi dupliciter: vno modo ex parte diligibilis: alio modo ex parte diligentis. Ex parte quidem diligibilis perfecta eſt charitas, vt diligatur aliquid quantùm diligibile eſt: Deus autem tantùm diligibilis eſt, quantùm bonus eſt: bonitas autem eius eſt infinita: vndè infinitè diligibilis eſt: nulla autem creatura poteſt eum diligere infinitè, cùm quælibet virtus creata ſit finita: vnde per hunc modum nulla creaturæ charitas poteſt eſſe perfecta; ſed ſolùm charitas Dei, qua ſeipſum diligit.

Ex parte verò diligentis tunc eſt charitas perfecta, quando diligit tantùm quantùm poteſt: quod quidem contingit tripliciter: vno modo ſic, quòd totum cor hominis actualiter ſemper feratur in Deum: & hæc eſt perfectio charitatis patriæ; quæ non eſt poſſibilis in hac vita, in qua impoſſibile eſt propter humanæ vitæ infirmitatem, ſemper actu cogitare de

Deo, & moueri dilectione ad ipſum: alio modo vt homo ſtudium ſuum deputet ad vacandum Deo & rebus diuinis; prætermiſſis aliis, niſi quantùm neceſſitas præſentis vitæ requirit: & iſta eſt perfectio charitatis quæ eſt poſſibilis in via; non tamen eſt communis omnibus habentibus charitatem: tertio modo ità quòd habitualiter aliquis totum cor ſuum ponat in Deo; ita ſcilicet quòd nihil cogitet, vel velit quod diuinæ dilectioni ſit contrarium: & hæc perfectio eſt communis omnibus charitatem habentibus. *2.2.qu.24.art. 8. in corp. qu. 44. a. 6. 3. ſent. diſt. 27. q. 3. a.4. opuſculo 18. de perfectione vitæ ſpiritualis cap. 5. 6. & 7. tertio ad Hannibaldum diſtinct. 29. art. 4.*

Quæritur 11. quomodo ſit intelligendum illud ſcripturæ præceptum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis.

Reſp D. Thomas, dicendum quòd hoc præceptum diuerſimodè inuenitur traditum in diuerſis locis; nam Deut.6. ponuntur tria, ſcilicet *ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine*: Matthæi 22. ponuntur duo horum, ſcilicet *ex toto corde, & ex tota anima*, & dimittitur ex tota fortitudine; ſed additur *in tota mente*: ſed Marci 12. ponuntur 4. ſcilicet *ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute*, quæ eſt idem fortitudini: & hæc etiam quatuor tanguntur Lucæ 10. nam loco fortitudinis, ſeu virtutis ponitur, *ex omnibus viribus tuis.* & ideo horum quatuor eſt ratio aſſignanda, nam quòd alicubi vnum horum omittitur, hoc eſt quia vnum intelligitur ex aliis.

Eſt ergo conſiderandum, quòd dilectio eſt actus voluntatis, quæ hic ſignificatur per cor: nam ſicut cor corporale eſt principium omnium corporalium motuum, ita etiam voluntas; & maximè quantùm ad intentionem finis vltimi, qui eſt obiectum Charitatis, eſt principium omnium ſpiritualium motuum: tria autem ſunt principia actuum, quæ mouentur à voluntate, ſcilicet intellectus, qui ſignificatur per mentem, vis appetitiua inferior, quæ ſignificatur per animam, & vis executiua exterior, quæ ſignificatur per fortitudinem, ſeu virtutem, ſiue vires: Præcipitur ergo nobis, vt tota noſtra intentio feratur in Deum, quod eſt ex toto corde; & quòd intellectus noſter ſubdatur Deo, quod eſt ex tota mente; & quòd appetitus noſter reguletur ſecundum Deum, quod eſt ex tota anima; & quòd exterior actus noſter obediat Deo, quod eſt ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere.

Chriſoſtomus autem ſuper Matthæum accipit è contrario cor, & animam, quàm dictum ſit. Auguſtinus verò in 1. de Doctr. Chriſtiana refert cor ad cogitationes, & animam ad vitam, mentem ad intellectū. Quidam autem dicunt ex toto corde, id eſt intellectu; animâ, id eſt voluntate; mente, id eſt memoria. Vel ſecundùm Gregorium Nyſſenum per cor ſignificat animam vegetabilem: per

animam, ſenſitiuam; per mentem, intellectiuam: quia hoc quod nutrimur, ſentimus, & intelligimus, debemus ad Deum referre. 2. 2. *q.* 45. *in corp.*

Quæritur 12. an conuenienter aſſignentur quatuor ex charitate diligenda: vnum quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deus; alterum quod nos ſumus; tertium quod iuxta nos eſt, ſcilicet proximus; quartum quod infra nos eſt, ſcilicet corpus proprium, vt ait D. Aug.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, amicitia charitatis ſuper communicatione beatitudinis fundatur, in qua quidem communicatione vnum quidem eſt, quod conſideratur vt principium influens beatitudinem, ſcilicet Deus; aliud eſt beatitudinem directè participans, ſcilicet homo, & Angelus; tertium autem eſt id, ad quod per quandam redundantiam beatitudo deriuatur, ſcilicet corpus humanum: Id quidem, quod eſt beatitudinem influens eſt hac ratione diligibile, quia eſt beatitudinis cauſa: id autem quod eſt beatitudinem participans poteſt eſſe duplici ratione diligibile, vel quia eſt vnum nobiſcum, vel quia eſt nobis conſociatum in beatitudinis participatione; & ſecundùm hoc ſumuntur duo ex charitate diligibilia, prout ſcilicet homo diligit & ſeipſum, & proximum. 2. 2. *q.* 25. *a.* 12. *in corp.*

Quæritur 13. vtrum homo debeat magis diligere ſeipſum, quàm proximum: Ita ut non debeat velle peccare, vt alium liberet à peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in homine duo ſunt, ſcilicet natura ſpiritualis, & natura corporalis: per hoc autem homo dicitur diligere ſeipſum, quòd diligit ſe ſecundùm naturam ſpiritualem, & ſecundùm hoc debet homo magìs ſe diligere poſt Deum, quàm quemcumque alium, & hoc patet ex ipſa ratione diligendi: nam, ſicut ſupra dictum eſt, Deus diligitur, vt principium boni, ſuper quo fundatur dilectio charitatis: homo autem ſeipſum diligit ex Charitate ſecundùm rationem, qua eſt particeps prædicti boni: proximus autem diligitur ſecundùm rationem ſocietatis in ipſo bono: conſociatio autem eſt ratiò dilectionis ſecundùm quandam vnionem in ordine ad Deum: vnde ſicut vnitas potior eſt, quàm vnio: quòd homo ipſe participet bonum Diuinum eſt potior ratio diligendi, quàm quòd alius aſſocietur ſibi in hac participatione: & ideo homo ex charitate debet magìs ſeipſum diligere, quàm proximum. Et huius ſignum eſt, quòd homo non debet ſubire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, vt proximum liberet à peccato. 2. 2. *q.* 26. *a.* 4. *in corp.*

Quær. 14. an & quomodo debeat homo ex charitate ſubire damnum propter proximum, iuxta illud prou. 12. qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd detrimenta corporalia debet homo ſuſtinere propter amicum, & in hoc ipſo ſeipſum magìs dili-

git ſecundùm ſpiritualem mentem; quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis quæ eſt bonum mentis: ſed in ſpiritualibus non debet homo pati detrimentum peccando, vt proximum liberet à peccato, ſicut dictum eſt, 2.2.*qu.* 26. *a.* 4 *ad.* 2.

Quæritur 15. an debeamus magis diligere ex charitate proximum, quàm corpus proprium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illud magis eſt ex charitate diligendum, quod habet pleniorem rationem diligibilis ex charitate: conſociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ eſt ratio diligendi proximum, eſt maior ratio diligendi, quàm participatio beatitudinis per redundantiam, quæ eſt ratio diligendi proprium corpus: & ideo proximum quantùm ad ſalutem animæ magis debemus diligere, quàm proprium corpus 2. 2.*q.* 26.*a.*5. *in corp.*

Quær. 16. an, & quando debeat homo exponere vitam corporalem pro ſalute proximi, iuxta illud Ioan. 15. maiorem charitatem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cuilibet homini imminet cura proprij corporis; non autem imminet cuilibet homini cura de ſalute proximi, niſi fortè in caſu: & ideò non eſt de neceſſitate charitatis, quòd homo proprium corpus exponat pro ſalute proximi, niſi in caſu quo tenetur eius ſaluti prouidere: ſed quòd aliquis ad hoc ſponte ſe offerat, pertinet ad perfectionem charitatis. *in eodem art.* 5. *ad* 1.

Qu. 17. *an debeamus magis diligere meliores, quàm nobis coniunctiores.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis actus oportet quòd proportionetur & obiecto, & agenti; ſed ex obiecto habet ſpeciem, ex virtute autem agentis habet motum ſuæ intenſionis, ſicut motus habet ſpeciem ex termino, ad quem eſt, ſed intenſionem velocitatis habet ex diſpoſitione mobilis, & virtute mouentis: ſic ergo dilectio ſpeciem habet ex obiecto ſed intenſionem habet ex parte ipſius diligentis: obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus eſt, homo autem diligens eſt: diuerſitas ergo dilectionis, quæ eſt ſecundùm Charitatem quantùm ad ſpeciem eſt attendenda in proximis diligendis ſecundùm comparationem ad Deum, vt ſcilicet ei, qui eſt Deo propinquior, maius bonum ex Charitate velimus; quia licèt bonum, quod omnibus vult Charitas, ſcilicet Beatitudo æterna, ſit vnum ſecundùm ſe, habet tamen diuerſos gradus ſecundùm diuerſas Beatitudinis participationes; & hoc ad Charitatem pertinet, vt velit iuſtitiam Dei ſeruari, ſecundùm quam meliores perfectiùs Beatitudinem participant; & hoc pertinet ad ſpeciem dilectionis: ſunt enim diuerſæ dilectionis ſpecies ſecundùm diuerſa bona, quæ optamus his, quos diligimus: ſed intenſio dilectionis eſt attendenda per comparationem ad ipſum hominem, qui diligit, & ſecundùm hoc illos, qui ſunt ſibi propinquiores, intenſiori affectu diligit homo ad illud bonum, ad

quod omnes diligit, quàm meliores ad maius bonum.

Eſt etiam & ibi alia differentia attendenda: nam aliqui proximi ſunt propinqui nobis ſecundùm naturalem originem, à qua diſcedere non poſſunt, quia ſecundùm eam ſunt id quod ſunt; ſed bonitas virtutis, ſecundùm quam aliqui appropinquant Deo, poteſt accedere, & recedere, augeri, & minui: & ideo poſſum ex Charitate velle, quòd iſte, qui eſt mihi coniunctus, ſit melior alio, & ſic ad maiorem Beatitudinis gradum peruenire poſſit.

Eſt autem & alius modus, quo plus diligimus ex Charitate magis nobis coniunctos, quia pluribus modis eos diligimus: ad eos enim, qui non ſunt nobis coniuncti, non habemus niſi amicitiam Charitatis; ad eos verò, qui ſunt nobis coniuncti, habemus aliquas alias amicitias ſecundùm modum coniunctionis eorum ad nos; cùm autem bonum, ſuper quod fundatur quælibet alia amicitia honeſta, ordinetur ſicut ad finem ad bonum, ſuper quod fundatur Charitas; conſequens eſt, vt Charitas imperet actui cuiuſlibet alterius amicitiæ; ſicut ars, quæ eſt circa finem, imperat arti, quæ eſt circa ea, quæ ſunt ad finem; & ſic hoc ipſum, quod eſt diligere aliquem, quia conſanguineus, vel coniunctus eſt, vel quia conciuis, vel propter quodcunque huiuſmodi aliud licitum ordinabile in finem Charitatis, poteſt à Charitate imperari, & ita ex Charitate eliciente & imperante pluribus modis diligimus magis nobis coniunctos. 2. 2. q. 26. a. 7. in corp.

Quæritur 18. an ſit magis diligendus ille, qui nobis eſt magis coniunctus ſecundùm carnalem originem, vel communionem ciuilem, aut etiam bellicam.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd illi, qui ſunt nobis magis coniuncti, ſunt ex Charitate magis diligendi; tùm quia intenſiùs diliguntur, tùm etiam quia pluribus rationibus diliguntur: intenſio autem dilectionis eſt ex coniunctione dilecti ad diligentem; & ideo diuerſorum dilectio eſt menſuranda ſecundùm diuerſam rationem coniunctionis, vt ſcilicet vnuſquiſque diligatur magis in eo, quod pertinet ad illam coniunctionem, ſecundùm quam diligitur; & vlterius comparanda eſt dilectio dilectioni ſecundùm comparationem coniunctionis ad coniunctionem.

Sic ergo dicendum eſt, quòd amicitia conſanguineorum fundatur in coniunctione naturali originis, amicitia autem conciuium in communione ciuili; & amicitia commilitantium, in communicatione bellica: & ideo in his, quæ pertinent ad naturam plus debemus diligere conſanguineos; in his autem, quæ pertinent ad ciuilem conuerſationem, plus debemus diligere conciues, & in bellicis plus commilitones: vnde & Philoſophus dicit in 9. Eth. cap. 2. *quòd ſingulis propria, & congruentia ſunt attribuenda; ſic autem facere videntur quidam, qui ad nuptias vocant cognatos, videbitur vtique & nutrimentum parentibus oportere maximè ſufficere, & honorem parentum, & ſimile eſt etiam in alijs.*

Si

Si autem comparemus etiam coniunctionē ad coniunctionem, conſtat, quòd coniunctio naturalis originis eſt prior, & in nobilior, quia eſt ſecundùm id, quod pertinet ad ſubſtantiam: aliæ autem coniunctiones ſunt ſuperuenientes, & remoueri poſſunt: & ideo amicitia conſanguineorum eſt ſtabilior, ſed aliæ amicitiæ poſſunt eſſe potiores ſecundùm illud, quod eſt proprium vniculque amicitiæ. 2.2. q.26.a.8. *in corp.*

Quæritur 19. quomodo intelligi debeat illud Prou. 18. vir amicabilis ad ſocietatem magis erit amicus quam frater: & Valerius maximus dicit quòd amicitia vinculum prævalidum eſt, neque vlla ex parte ſanguinis virib us inferius: hoc etiam certius & exploratius, quòd istud naſcendi ſors fortuitum opus dedit: Hoc vniuscuiuſque ſolido iudicio incoacta voluntas contrahit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia amicitia ſociorum propria electione contrahitur in his, quæ ſub noſtra electione cadunt (puta in agendis) præponderat hæc dilectio dilectioni conſanguineorum; vt ſcilicet magis illis conſentiamus in agendis: amicitia tamen conſanguineorum eſt ſtabilior, vtpote naturalior exiſtens, & præualet in his quæ ad naturam ſpectant; vnde magis tenemur eis in prouiſione neceſſariorum. *Ibidem ad* 1.

Qu. 20. in quo ſenſu dixit D. Ambroſius 1. de officiis: Non minùs vos diligo, quos in Euangelio genui, quàm ſi in coniugio ſuſcepiſſem: non enim vehementior eſt natura ad diligendum, quàm gratia: plus certe diligere debemus quos perpetuò nobiſcum putamus fore, quàm quos tantùm in hoc ſæculo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Ambroſius loquitur de dilectione quantùm ad beneficia, quæ pertinent ad communicationem gratiæ; ſcilicet de inſtructione morum: in hac enim magis debet homo ſubuenire filiis ſpiritualibus, quos ſpiritualiter genuit, quàm filiis corporalibus, quibus tenetur magis prouidere in corporalibus ſubſidiis. *Ibidem ad* 2.

Qu. 21. vtrum homo ex Charitate magis debeat diligere filium quàm patrem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gradus dilectionis ex duobus penſari poteſt, vno modo ex parte obiecti, & ſecundùm hoc id, quod habet maiorem rationem boni, eſt magis diligendum, & quod eſt Deo ſimilius; & ſic pater eſt magis diligendus quàm filius; quia ſcilicet patrem diligimus ſub ratione principij, quod habet rationem eminentioris boni, & Deo ſimilioris: alio modo computatur gradus dilectionis ex parte ipſius diligentis, & ſic magis diligitur, quod eſt coniunctius, & ſecundùm hoc filius eſt magis diligendus quàm pater, vt Phil. dicit in 8. Eth. c. 12.

Primò quidem, quia parentes diligunt filios vt aliquid ſui exiſtentes: pater autem non eſt aliquid filij, & ideo dilectio ſecundùm quam pater diligit filium, ſimilior eſt dilectioni, qua quis di-

Qu.

ligit ſeipſum: ſecundò, quia parentes magis ſciunt aliquos eſſe ſuos filios, quàm è conuerſo: tertiò, quia filius eſt magis propinquus parenti, vtpote pars exiſtens, quâm pater filio, ad quem habet habitudinem principij: quartò, quia parentes diutiùs amauerunt, nam ſtatim pater incipit diligere filium, filius autem tempore procedente incipit diligere patrem; dilectio autem quantò eſt diuturnior, tantò eſt fortior ſecundùm illud Eccl. 9. *Non derelinquas amicum antiquum: nouus enim non erit ſimilis illi.* 2. 2. q. 26. a. 9. in corp.

Qu. 22. an ſicut Deus magis diligit filios quàm diligatur ab eis, ita etiam homo ſe gerere debeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Augu. dicit in 1. de Doctr. Chriſt. Deus diligit nos ad vtilitatem noſtram & ſuum honorem. Et ideo quia Pater comparatur ad nos in habitudine principij, ſicut & Deus, ad Patrem propriè pertinet vt eis à filiis honor impẽdatur; ad filium autem, vt eius vtilitati à parentibus prouideatur: quamuis in articulo neceſſitatis filius obligatus ſit ex beneficiis ſuſceptis, vt parentibus maximè prouideat. 2. 2. q. 26. a. 9. ad 3.

Quaritur 23. vtrum homo magis debeat diligere matrem, quàm patrem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in iſtis comparationibus id quod dicitur eſt intelligendum per ſe, vt videlicet intelligatur eſſe quæſitum de patre, inquantum eſt pater, an ſit plus diligendus matre, inquantum eſt mater: *poteſt enim in omnibus huiuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis, & malitiæ, vt amicitia ſoluatur, vel minuatur*, vt Phil. dicit in 8. Eth. & ideo vt Ambroſius dicit: *Boni domeſtici ſunt malis filijs præponendi*: ſed per ſe loquendo, pater magis eſt amandus, quàm mater: amantur enim pater, & mater, vt principia quædam naturalis originis, pater autem habet excellentiorem rationem principij, quàm mater; quia pater eſt principium per modum agentis; mater autem magis per modum patientis, & materiæ: & ideo per ſe loquendo, pater eſt magis diligendus, 2. 2. q. 26. a. 10. in corp.

Qu. 24. vtrum homo plus debeat diligere vxorem, quàm patrem, & matrem.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd, ſicut dictum eſt, gradus dilectionis attendi poteſt & ſecundùm rationem boni, & ſecundùm coniunctionem ad diligentem: ſecundùm ergo rationem boni, quod eſt obiectum dilectionis, magis ſunt diligendi parentes, quàm vxores; quia diliguntur ſub ratione principij, & eminentioris cuiuſdam boni: ſecundùm autem rationem coniunctionis magis diligenda eſt vxor; quia vxor coniungitur viro, vt vna caro exiſtens, ſecundùm illud Matthæi 19. *Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro*: & ideò intenſius diligitur vxor, ſed maior reuerentia eſt parentibus exhibenda. 2. 2. q. 26. ar. 11. in corp.

Qu. 25. quomodo intelligatur illud dictum Geneſ. 2. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non quantùm ad omnia deſeritur pater, & mater propter vxorem; in quibuſdam enim magis debet homo aſſiſtere parentibus, quàm vxori: ſed quantùm ad vnionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus, homo adhæret vxori. 2. 2. q. 26. a. 11. ad 1.

Qu. 26. vtrum homo magis debeat diligere benefactorem, quàm beneficiatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd, ſicut ſupra dictum eſt, aliquid diligitur magis dupliciter: vno modo, quia habet rationem excellentioris boni; alio modo ratione maioris coniunctionis: primo quidem modo benefactor eſt magis diligendus, quia cùm ſit principium boni in beneficiato, habet excellentioris boni rationem, ſicut & de patre dictum eſt: ſecundo autem modo magis diligimus beneficiatos, vt Philoſophus probat in 9. Ethicorum, per quatuor rationes.

Primò quidem, quia beneficiatus eſt quoddam opus benefactoris, vnde conſueuit dici de aliquo, iſte eſt factura illius; naturale eſt autem cuilibet, vt diligat opus ſuum, ſicut videmus, quòd Poëtæ diligunt poëmata ſua; & hoc ideo, quia vnumquodque diligit ſuum eſſe, & ſuum viuere, quod maximè manifeſtatur in ſuo opere: Secundò, quia vnuſquiſque naturaliter diligit illud, in quo inſpicit ſuum bonum, habet quidem & benefactor in beneficiato aliquod bonum & econuerſo, ſed benefactor inſpicit in beneficiato ſuum bonum honeſtum, & beneficiatus in benefactore ſuum bonum vtile; bonum autem honeſtum delectabiliùs conſideratur, quàm bonum vtile; tùm quia eſt diuturnius, vtilitas enim citò tranſit, & delectatio memoriæ non eſt ſicut delectatio rei præſentis; tùm etiam quia bona honeſta magis cū delectatione recolimus, quàm vtilitates quæ nobis ab aliis euenerunt: Tertiò quia ad amantem pertinet agere, vult enim, & operatur bonum amato; ad amatum autem pertinet bonum pati; & ideo excellentius eſt amare; & propter hoc ad benefactorem pertinet, vt plùs amet: Quartò quia difficilius eſt beneficia impendere, quàm recipere; ea verò in quibus laboramus, plus diligimus, quæ verò nobis de facili proueniunt, quodammodo contemnimus. 2. 2. q. 26. a. 12. in corp.

Quæritur 27. an, & quomodo inimici ſint ex charitate diligendi.

Reſpondetur infra v. *Inimicus.*

Quæritur 28. an ſit magis meritorium diligere amicum, quàm inimicum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ratio diligendi proximum ex Charitate Deus eſt: cum ergo quæritur, quid ſit melius, vel magis meritorium, vtrum diligere amicum, vel inimicum, dupliciter iſtæ dilectiones comparari poſ-

ſunt; vno modo ex parte proximi, qui diligitur; alio modo ex parte rationis, propter quam diligitur: Primo quidem modo dilectio amici præeminet dilectioni inimici: quia amicus & melior, & magis coniunctus eſt; vnde eſt materia magis conueniens dilectioni, & propter hoc actus dilectionis ſuper hanc materiam tranſiens melior eſt; vnde & eius oppoſitum eſt deterius; peius enim eſt odire amicum, quàm inimicum: Secundo autem modo dilectio inimici præeminet propter duo: primò quidem, quia dilectionis amici poteſt eſſe alia ratio quàm Deus, ſed dilectionis inimici ſolus Deus eſt ratio: Secundò quia præſuppoſito quòd vterque propter Deum diligatur, fortior oſtenditur eſſe Dei dilectio, quæ animum hominis ad remotiora extendit, ſcilicet vſque ad dilectionem inimicorum, ſicut virtus ignis tantò oſtenditur eſſe fortior, quantò ad remotiora diffundit ſuum calorem: tantò ergo oſtenditur Diuina dilectio eſſe fortior, quantò propter ipſam difficiliora implemus, ſicut & virtus ignis tantò eſt fortior, quantò comburere poteſt materiam minùs combuſtibilem: ſed ſicut idem ignis in propinquiora fortiùs agit, quàm in remotiora: ita etiam Charitas feruentiùs diligit coniunctos, quàm remotos: & quantùm ad hoc dilectio amicorum ſecundùm ſe conſiderata eſt feruentior, & melior, quàm dilectio inimicorum, *2.2.q.27.a.7.in corp.*

Quæritur 29. an peccatores ſint diligendi ex charitate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in peccatoribus duo poſſunt conſiderari, ſcilicet natura & culpa: ſecundùm naturam quidem, quam à Deo habent, capaces ſunt Beatitudinis, ſuper cuius communicatione Charitas fundatur: & ideo ſecundùm naturam ſunt ex Charitate diligendi: ſed culpa eorũ Deo contrariatur & eſt beatitudinis impedimentum; vnde ſecundùm culpam, quæ Deo aduerſatur, ſunt odiendi quicunque peccatores, etiam pater, & mater, & propinqui, vt habetur Lucæ 14. debemus enim in peccatoribus odire, quòd peccatores ſunt, & diligere, quòd homines ſunt Beatitudinis capaces, & hoc eſt eos verè ex Charitate diligere propter Deum. *2.2.q.25.a.6.in corp.*

Quæritur 30. an poſſimus Dæmones ex charitate diligere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſupra dictum eſt, in peccatoribus ex charitate diligere debemus naturam, peccatum autem odire: In nomine autem Dæmonis ſignificatur natura peccato deformata: & ideo dæmones ex Charitate non ſunt diligendi. Et ſi non fiat vis in nomine, & quæſtio referatur ad illos ſpiritus, qui Dæmones dicuntur, vtrum ſint ex charitate diligendi: reſpondendum eſt ſecundùm præmiſſa, quòd aliquid ex Charitate diligitur dupliciter. Vno modo ſicut ad quem amicitia habetur, & ſic ad illos ſpiritus charitatis amicitiam habere non poſſumus: pertinet enim ad rationem amicitiæ, vt amicis noſtris bonum velimus: illud autem bonum vitæ æternæ, quod reſpicit charitas, ſpiritibus illis à

Deo æternaliter damnatis ex charitate velle non poſſumus; hoc enim repugnaret charitati Dei, per quam eius iuſtitiam approbamus; Alio modo diligitur aliquid; ſicut quod volumus permanere vt bonum alterius: per quem modum ex Charitate diligimus irrationales creaturas, inquantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & vtilitatem hominum, vt ſupra dictum eſt: Et per hunc modum & naturam Dæmonum etiam ex Charitate diligere poſſumus; inquantùm ſcilicet volumus illos ſpiritus in ſuis naturalibus conſeruari ad gloriam Dei. 2. 2. q. 25. *a. 11. in c.*

Quæritur 31. an, & quomodo debemus ex Charitate omnes creaturas diligere exemplo ipſius Dei, de quo ſapi. 11. dicitur; diligit enim omnia quæ ſunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Charitas ſecundùm prædicta eſt amicitia quædam; per amicitiam autem amatur aliquid dupliciter: vno quidem modo amicus, ad quem amicitia habetur; & alio modo bona, quæ amico optantur. Primo ergo modo nulla creatura irrationalis poteſt ex Charitate amari. Et hoc triplici ratione. Quarum duæ pertinent communiter ad amicitiam, quæ ad creaturas irrationales haberi non poteſt. Primò quidem, quia amicitia ad eum habetur, cui volumus bonum: ſed non propriè poſſumus bonum velle creaturæ irrationali; quia non eſt eius propriè habere bonum, ſed ſolùm creaturæ rationalis, quæ eſt domina vtendi bono, quod habet, per liberum arbitrium; & ideo Philoſophus dicit in 2. Phyſic. Quòd hujuſmodi rebus non dicimus aliquid benè vel malè contingere, niſi ſecundùm ſimilitudinem. Secundò, quia omnis amicitia fundatur ſuper aliqua communicatione vitæ: nihil enim ita proprium eſt amicitiæ ſicut bona vita, vt patet per Philoſophum 8. Ethicor. creaturæ autem irrationales non poſſunt communicationem habere in vita humana, quæ eſt ſecundùm rationem: vnde nulla amicitia poteſt haberi ad creaturas irrationales, niſi forte ſecundùm metaphoram. Tertia ratio eſt propria charitati: quia charitas fundatur ſuper communicatione Beatitudinis æternæ; cuius creatura irrationalis capax non eſt: Vnde amicitia charitatis non poteſt haberi ad creaturam irrationalem. Poſſunt tamen ex charitate diligi creaturæ irrationales ſicut bona, quæ aliis volumus, inquantum ſcilicet ex Charitate volumus eas conſeruari ad honorem Dei, & vtilitatem hominum: Et ſic etiam ex charitate Deus eas diligit. *Ibid. a. 3. in corp.*

Quæritur 32. quodnam ſit expreſſius charitatis ſignum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd labor exterior operatur ad augmentum præmij accidentalis; ſed augmentum meriti reſpectu præmij eſſentialis conſiſtit principaliter in charitate; cuius quoddam ſignum eſt labor exterior toleratus propter Chriſtum: ſed multò expreſſius eius ſignum eſt, quòd aliquis prætermiſſis omnibus quæ ad hanc vitam pertinent, Soli di-

uinæ contemplationi deſeruire delectetur. 2. 2. *quæſt.* 182. *art.* 2. *ad* 1.

CHOREA.

Quæritur an ludi choreales ſint peccato exerceri poſſint.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ludus ſecundùm ſe non eſt malus, aliter in ludis non eſſet virtus, quæ dicitur Eutrapelia; ſed ſecundùm quòd ordinatur diuerſo fine, & veſtitur diuerſis circunſtantijs, poteſt eſſe actus virtutis, & vitij: quia enim impoſſibile eſt ſemper agere in vita actiua, & contemplatiua, ideo oportet interdum gaudia curis interponere, ne animus nimia ſeueritate frangatur, & vt homo promptiùs vacet ad opera virtutum: & ſi tali fine fiat de ludis cum alijs circunſtantijs, erit actus virtutis, & poterit eſſe meritorius, ſi gratiâ informetur. Iſtæ autem circunſtantiæ videntur in ludo choreali obſeruandæ; vt non ſit perſona indecens, ſicut Clericus, vel Religioſus; vt ſit tempore lætitiæ, vt liberationis gratiâ, vel in nuptijs, & huiuſmodi; vt fiat cum honeſtis perſonis, & cum honeſto cantu, & quòd geſtus non ſint nimis laſciui, & ſi quæ huiuſmodi ſunt: ſi autem fiant ad prouocandum laſciuiam, & ſecundùm alias circunſtantias, conſtat quòd actus vitioſus erit. *Super c.* 3. *Iſaiæ.*

CHRISMA.

Quær. 1. cur Chriſma conſecratur priuſquam ad vſum Sacramentorum adhibeatur.

Reſp. v. *conſecratio qu.* 6.

Quæritur. 2. cur balſamum admiſcetur Chriſmati, non autem oleo infirmorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd incorruptio gloriæ eſt Sacramenti Confirmationis res ſignata, & non contenta: & hanc non oportet per materiam Sacramenti ſignificari, ſed tantùm rem contentam, quæ eſt nitor conſcientiæ per oleum ſignificatus: odor autem famæ ſignificatus per Baptiſmum non eſt neceſſarius morienti ſed viuenti: vnde in chriſmate, & non in oleo infirmorum, balſamum admiſcetur. 4. *ad Hannib. d.* 33. *a.* 1. *ad* 1.

Quær. 3. quo tempore debeat confici Chriſma.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ex concilio Martin Papæ habetur, omni tempore licebat Chriſma conficere: ſed quia ſolemnis baptiſmus, ad quem requiritur vſus Chriſmatis, in vigilia Paſchæ celebratur, congruè ordinatum eſt, vt per biduum ante ab Epiſcopo Chriſma benedicatur, vt poſſit per diœceſim deſtinari. Dies etiam ille ſatis congruit ad materias Sacramentorum benedicendas, in quo fuit Euchariſtiæ Sacramentum inſtitutum, ad quod omnia alia Sacramenta quodammodo ordinantur. 3. *p. q.* 72. *a.* 12. *ad* 3. 4. *ſent. d.* 7. *q.* 1. *a.* 2. *qu.* 3. *in corp.*

CIRCVNSTANTIA.

Quæritur 1. quid ſit circunſtantia.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur ad ſignificandum alios motus, eo quòd corpora, quæ loco circunſcribuntur, ſunt maximè nobis nota; & inde eſt, quòd nomen circunſtantiæ ab his, quæ in loco ſunt, deriuatur ad actus humanos: dicitur autem in localibus aliquid circunſtare, quod eſt quidem extrinſecum à re, tamen attingit ipſam, vel appropinquat ei ſecundùm locum: & ideo quæcunque conditiones ſunt extra ſubſtantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circunſtantiæ dicuntur: quod autem eſt extrà ſubſtantiam rei ad rem ipſam pertinens accidens eius dicitur: vnde circunſtantiæ actuum humanorum accidentia eorum dicenda ſunt. *p. 2. q. 7. a. 1. in corp.*

Quæritur 2. quot ſint circunſtantiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptem circunſtantias, quæ hoc verſu continentur.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Conſiderandum eſt enim in actibus, quis fecit; quibus auxilijs, vel inſtrumentis fecit; quid fecerit; vbi fecerit: cur fecerit: quomodo fecerit; & quando fecit. Sed Ariſt. in 3. Ethic. addit aliam ſcilicet circa quid, quæ à Tullio comprehenditur ſub quid: & ratio huius enumerationis ſic accipi poteſt.

Nam circunſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens, ità tamen quòd aliquo modo attingit ipſam: contingit autem hoc fieri tripliciter: vno modo inquantùm attingit ipſum actum: alio modo inquantùm attingit cauſam actus; tertio modo inquantùm attingit effectum: ipſum autem actum attingit, vel per modum menſuræ ſicut tempus, & locus: vel per modum qualitatis actus, ſicut modus agendi: ex parte autem effectus, vt cùm conſideratur, quid aliquis fecerit: ex parte verò cauſæ actus quãtùm ad cauſam finalem accipitur propter quid: ex parte autem cauſæ materialis, ſiue obiecti accipitur circa quid: ex parte verò cauſæ agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte vero cauſæ agentis inſtrumentalis accipitur quibus auxilijs. *p. 2. q. 7. a. 3. in corp.* (*4. ſent. d. 16. q. 3. a. 1. quæſt. 2. 3. in corp.*)

Quæritur 3. quænam ſit principalis circunſtantia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd actus propriè dicuntur humani, prout ſunt voluntarii: voluntatis autem motiuum, & obiectum eſt finis: & ideo principaliſſima eſt omnium circunſtantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis ſcilicet cuius gratià: ſecundaria verò, quæ attingit ipſam ſubſtantiam actus, ideſt quid fecit: aliæ verò circunſtantiæ ſunt magis, vel minùs principales ſecundùm quòd magis vel minùs ad has

appropinquant. *p. 2. q. 7. art. 4. in corp. (4. ſent. d. 16. q. 3. a. 2. q. 2. in corp.) d. 33. q. 1. a. 3. q. 2. ad 4.) lect. 3. Eth. terti*.

Quæritur 4. an diuturnitas, frequentia, vel aſſiduitas in peccato ſit circunſtantia trahens in aliam ſpeciem vel ſolummodò aggrauans.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd diuturnitas non eſt circunſtantia trahens in aliam ſpeciem: ſimiliter nec frequentia, vel aſſiduitas: niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperuenienti: non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc quòd multiplicatur, vel protelatur: niſi fortè in actu protelato, vel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod variet ſpeciem, puta inobedientia, vel contemptus, vel aliquid huiuſmodi. *p. 2. q. 88. a. 5. ad 1.*

Quær. 5. quid dicendum ſit de circumſtantia diei feſti.

Reſp. v. *debitum coniugale qu. 19.*

Quæritur 6. an, & quomodo circunſtantiæ ſiat indifferentes, vel diminuentes, vel aggrauantes, vel etiam ſpeciem mutantes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis circunſtantia poteſt ſpeciem peccati mutare, ſed non ſemper mutat. Cùm enim priuationes, & negationes differant ſpecie ſecundùm differentiam habituum, & poſitionum oppoſitarum, & malum ſit priuatio boni, oportet quòd vbi diuerſum bonum ad virtutem neceſſarium aufertur, ibi ſit diuerſa ſpecies peccati. Vna autem ſola circunſtantia peccati rectitudinem virtutis aufert. Vndè ſi aliæ circunſtantiæ nullam aliam obliquitatem peccato tribuant niſi ex ſuppoſitione præcedentis, non mutabunt ſpeciem peccati, ſed fortè aggrauabunt quantitatem peccati illius: quandoque etiam neque quantitatem peccati aggrauabunt, quia etiam ex ſuppoſitione præcedentis nullam inordinationem addunt: quandoque etiam peccatum diminuent, ſi aliqua circunſtantia rationem peccati ſubtrahat: ſicut accipere rem alienam, habet rationem peccati ex circunſtantia quid, inquantum res aliena eſt; quòd autem manu dexterâ, vel ſiniſtrâ accipiatur, aut de mane, aut de ſero, nihil ad rationem mali pertinet. Et ideò iſtæ circunſtantiæ non excuſant, nec aggrauant, nec ſpeciem mutant. Quòd autem accipiat multum, vel parum; ex ſe deformitatem aliquam non importat, niſi ex ipſa ſuppoſitione primi; quia multum de alieno recipere eſt ab æqualitate magis diſcedere: vndè talis circunſtantia aggrauat, ſed peccatum non mutat. Quòd autem rem alienam conſecratam accipiat, aliam deformitatem importat; quia quæcunque irreuerentia circa res ſacras adhibita, ſpecialem rationem peccati habet; & ideò talis circunſtantia dicitur ſpeciem mutare. Si autem coactus accipiat, talis circūſtantia peccatum excuſat in parte, quia cauſa peccati (ſcilicet voluntarium) minuitur. *4. ſent. dist. 16. qu. 3. art. 2. queſt. 3. in corp. 1. 2. qu. 73. art. 7. in corp.*

Quæritur 7.

Quærit. 7. an, & quomodo circunſtantia, quę nouam ſpeciem peccati conſtituit, dicatur aggrauans in infinitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circunſtantia, quæ ſic aggrauat vt nouam ſpeciem peccati conſtituat, poteſt conſtituere ſpeciem peccati mortalis, & ità aggrauat in infinitum; putà ſi aliquis loquatur verbum iocoſum, vt prouocet ad libidinem vel ad odium: ſi autem ſic aggrauet, quòd non conſtituat nouam peccati ſpeciem, non poteſt aggrauarè in infinitum faciendo de veniali mortale; quia ſemper maior eſt grauitas, quæ eſt ex peccati ſpecie, quàm quæ eſt ex circunſtantia ſpeciem non conſtituente. *qu. 2. de malo, art. 8. in corp. in 1. ſcripto ſent. lib. 4. diſt. 16. qu. 3. a. 2. quæſtiunc. 4. in 2. ſcripto lib. 4. diſt. 16. artic. 2.*

Quæritur 8. an non ſint de neceſſitate confitendæ niſi illæ circunſtantiæ, quæ nouam rationem peccati mortalis addunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale neceſſariò eſt confitendum: ideo circumſtantia, quæ nouam rationem peccati mortalis addit, de neceſſitate eſt confitenda, alia autem non. *in 2. ſcripto ſent. diſt. 16. art. 3. in corp.*

Quær. 9. an teneatur homo confiteri circunſtantias trahentes in aliud genus peccati, non autem circunſtantias intra idem genus aggrauantes; quamuis laudabile ſit etiam iſtas confiteri.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd videtur, quòd omninò debet has homo confiteri: non enim homo confitetur peccatum ſuum, niſi ſpeciem confiteatur peccati, quæ cognoſci non poteſt niſi per circunſtantias trahentes in aliud genus, ex quibus peccatum ſpecificatur. Circunſtantias verò non aggrauantes, quæ in aliud genus peccati non trahunt, non tenetur homo confiteri, ſicut nec peccata venalia, licèt ſit laudabile quod homo ea confiteatur. Eadem enim ratio videtur eſſe de huiuſmodi circunſtantiis, & de venialibus peccatis. Circunſtantiæ autem dicuntur in aliud genus trahere, [illegible] ſpecialem repugnantiam i[illegible]tant ad aliud præceptum [illegible] legis: Sicut furtum ſimplex repugnat huic præcepto, non furtum facies: ſi autem furtum in loco ſacro committatur, habet iam repugnantiam ad aliud præceptum, quod eſt de veneratione ſacrorum: & ſic additur noua ſpecies peccati: vndè conſequens eſt, quòd addat aliam repugnantiam ad legem Dei: & ideò nouam deformitatē peccati mortalis habebit, quod ex neceſſitate confiteri tenebitur. Sic igitur huiuſmodi circunſtantias aggrauantes, quæ non trahunt in aliud genus peccati, non credo, quòd aliquis teneatur confiteri. *Opuſc. 12. quæſt. 6.*

Quæritur 10. an ſententia, quæ docet non eſſe de neceſſitate confeſſionis, vt exprimantur circunſtantiæ nobiliter aggrauantes, ſed ſolummodo circunſtantiæ ſpeciem mutantes, ſit probabilior oppoſitâ.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd omnes circunſtantias confiteri eſt impoſſibile, quaſdam verò confiteri eſt neceſſitatis, ſed in hoc eſt differentia opinionis: quidam enim dicũt quòd omnes circunſtantiæ quæ aliquam notabilem quantitatem peccato addunt, confiteri neceſſitatis eſt, ſi memoriæ occurrant: Alij verò dicunt quòd non ſunt de neceſſitate confitendæ niſi circunſtantiæ, quæ ad aliud genus peccati trahunt; & hoc probabilius eſt: ſed addendum eſt, *quæ ad aliam ſpeciem mortalis trahunt*. Cuius ratio eſt, quòd venialia non ſunt de neceſſitate confeſſionis, ſed ſolùm mortalia, quæ quantitatem infinitam quodammodo habent: & quia circunſtantiæ aggrauantes quæ aliam ſpeciem peccato non tribuunt (vel quæ tribuunt quidem, ſed non mortalis peccati) non ſunt de neceſſitate confeſſionis; tamen eaſdem confiteri perfectionis eſt; ſicut & de venialibus dictum eſt. 4. *ſent. diſt.* 16. *quæſt.* 3. *a.* 2. *quæſt* 5. *in corp. diſtinct.* 41. *art.* 4. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

Quæritur 11. *vtrum pœnitens teneatur exprimere circunſtantias aggrauantes licet ſpeciem non mutantes, vt poſſit ei ſacerdos iniungere debitam ſatisfactionem.*

Reſp. D. Thomas, de ſatisfactione recipienda dicendum, quòd determinata quantitas peccati non poteſt ſacerdoti innoteſcere; quia nec ipſe peccator ſcit: vnde ſufficit quòd cognoſcat quantitatem quæ ex ſpecie peccati conſurgit. Vel dicendum quòd ſi cognoſceret, non tamen teneretur confiteri: quia tantùm peccatum mortale eſt de neceſſitate confitendum 4. *ad Hannib. d.* 16. *art.* 3. *ad* 2. 4. *ſent. diſtinct.* 16. *quæſt.* 3. *a.* 2. *quæſt.* 5. *ad* 2.

Quæritur 12. *quomodo ſit intelligenda D. Auguſtini ſententia lib. de vera, & falſa pœnitentia, de peccatore pœnitente dicentis; conſideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perſeuerantia, in varietate perſonæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipſius vitii multiplici executione, & poſtea ſubdit: Omnis iſta varietas confitenda eſt, & deflenda: Et Paulò poſt: immoretur, inquit, in ſingulis iſtis, & ſentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nec in contritione oportet, quòd de ſingulis circunſtantiis doleat pœnitens, quantùm eſt de neceſſitate ſalutis; ſed oportet quòd de ſingulis peccatis ad minùs in prima contritione doleat, & de circunſtantiis, quæ peccati ſpeciem mutant. Hoc autem quod Auguſtinus dicit, pertinet ad perfectionem contritionis. 4. *ſent. diſt.* 16. *qu.* 2. *art.* 2. *quæſt.* 3. *ad* 3. *ad hann.* 2. *lib.* 4. *diſt.* 16. *art. q. vnica a.* 3. *ad* 3.

Quær. 13. *an pœnitens debeat exprimere circunſtantias, ex quibus aliorum peccata dignoſci poſſunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd homo in confeſſione debet famam alterius cuſtodire quantùm poteſt; ſed ſuam conſcientiam magis purgare debet: & ideo ſi circunſtantia, quæ ducit in cognitionem perſonæ, ſit de neceſſi-

tate confeſſionis ſecundùm regulam datam, tunc debet confiteri, occultando perſonam quantùm poteſt: ſi autem non ſit de neceſſitate confeſſionis, debet dimittere, ne peccatum alterius prodat. *4. ſent. d. 16. qu. 3. a. 2. quæſt. 5. ad 5.*

Qu. 14. vtrum hæc circunſtantia ita ſit exprimenda, vt altera perſona in ſpeciali lateat, etſi cognoſcatur in generali.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi talis circunſtantia non trahit in aliud genus mortalis, non eſt confitenda: ſi autem trahat, ſic; quia magis aliquis debet ſuam purgare conſcientiam quàm famam alterius cuſtodire; ita tamen cautè vt quantum fieri poteſt in ſpeciali lateat, etſi in generali dicatur. *4. ad hannibaldum diſt. 16. art. 3. ad 5.*

Quær. 15. cur in confeſſione non ſit exprimenda perſona complicis ſi hoc vitari poteſt: & vtrum teneatur pœnitens eam notificare, ſi non poteſt aliter declarare ſpeciem ſui peccati, nec inuenire aliquem confeſſorem, qui complicem non cognoſcat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de expreſſione perſonæ, cum qua aliquis peccauit, videtur quòd non ſit in confeſſione facienda, quando poteſt vitari. Primò quidem quia prodere crimen alterius, & lædere famam eſt peccatum, quod maximè vitandum eſt in confeſſione, per quam quis quærit præterita peccata delere. Secundò, quia à Domino Matth. 18. eſt forma denuntiandi peccatum proximi deſcripta, contra quam agere non licet. Tertiò, quia in confeſſione eſt credendum peccatori confitenti & pro ſe, & contra ſe: ſed contra alium nullo modo eſt ei credendum; alioquin daretur multis occaſio fictæ confeſſionis, & fraudulentæ infamationis: & ideò ſi poteſt ſpeciem peccati confiteri non innoteſcendo perſonam cum qua peccauit, peccat eam exprimendo, niſi forte ſaluato correctionis ordine quem Dominus ſtatuit. Si verò ſpeciem peccati exprimere non poſſit, niſi exprimendo perſonam, cum qua peccauit, puta ſi cum ſorore concubuit, neceſſe eſt vt exprimendo peccati ſpeciem exprimat perſonam. Sed ſi fieri poteſt, debet quærere talem confeſſorem, qui perſonam ſororis penitus non cognoſcat. *Opuſc. 12. quæſt. 6.*

Quæritur 16. an ſit eadem ratio de numero peccatorum ac de circunſtantiis aggrauantibus, & ſpeciem non mutantibus.

Reſp. D. Thomas quòd dixi circunſtantias aggrauantes, quæ non trahunt in aliud genus peccati, non eſſe de neceſſitate confitendas, non eſt referendum ad numerum, quem aliquis confiteri tenetur, ſi poteſt; quia iam non eſt vnum peccatum, ſed multa. *opuſc. 12. q. 6.*

Quær. 17. an circunſtantia peccatorum carnalium ſint in confeſſione exprimenda, & vtrum quandoque laudabiliter reticeantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circunſtantiæ particulares

peccati carnalis, quæ in aliam ſpeciem peccati mortalis trahunt, ſemper ſunt confitendæ; quia gratia, quæ in Sacramento pœnitentiæ datur, reſtaurat, ſi qua inclinatio ad peccatum ex talium cogitatione proueniat vel in confitente, vel in Sacerdote: Vnde dicit Gregorius in Paſtorali, *Fit plerumque, vt dum rectoris animus aliena tentamenta cognoſcit, auditis tentationibus etiam ipſe pulſetur: ſed hæc nequaquam paſtori timenda ſunt; quia tantò facilius à ſua eripitur, quantò miſericordius ex aliena tentatione fatigatur.* Si tamen ſacerdotem laſciuum, & ad hujuſmodi peccata pronum viderit, debet accipere licentiam confitendi alteri ſacerdoti; & ſi non dederit, ad ſuperiorem recurrere; ſi autem circunſtantiæ non aggrauant in infinitum nouam ſpeciem peccati mortalis conferendo, quandoque laudabiliter reticentur adhibitâ debitâ diſcretione ſecundùm conſiderationem turpitudinis circunſtantiæ, & pronitatem inclinationis ad peccatum ex eius confeſſione in ipſo confitente, vel in ſacerdote. *4. ſent. diſt. 16. qu. 3. a. 2. quæſt. 5. ad 4.*

Qu. 18. vtrum ad hoc quod circunſtantia ingratitudinis innoteſcat, teneatur recidiuans peccata ſibi dimiſſa iterum confiteri, vel in ſpeciali vel in generali.

Reſponſio habetur infra *v. recidiuans.*

CIVITAS.

Qu. 1. quid requiratur ad hoc, quòd bonum ciuitatis benè ſe habeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd bonitas cuiuſlibet partis conſideratur in proportione ad ſuum totum; vnde & Auguſt. dicit in 3. Confeſſ. quòd *turpis eſt omnis pars, quæ ſuo toti non congruit:* cùm igitur quilibet homo ſit pars ciuitatis, impoſſibile eſt, quòd aliquis homo ſit bonus, niſi ſit benè proportionatus bono communi; nec totum poteſt benè exiſtere, niſi ex partibus ſibi proportionatis: vnde impoſſibile eſt, quòd bonum commune ciuitatis benè ſe habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, ad minùs illi, quibus conuenit principari: ſufficit autem quantùm ad bonum communitatis, quòd alij intantum ſint virtuoſi, quòd Principum mandatis obediant: & ideo Philoſophus dicit in 3. politicorum, quòd *eadem eſt virtus Principis, & boni viri; non autem eadem eſt virtus cuiuſcunque ciuis, & boni viri. p. 2. q. 92. a. 1. ad 3. opuſc. de regimine principum lib. 4. cap. 23. & ſeq.*

Quæritur 2. an expulſi à Ciuitate propter partes, poſſint exigere bona ſua ab illis, qui in Ciuitate manent.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aut ſunt expulſi iuſtè, ſcilicet propter eorum culpam; & ſic non poſſunt repetere amiſſa: aut iniuſtè, id eſt ſine culpa, & ſine debito ordine iuſtitiæ, & ſic poſſunt repetere: ſi autem habent ſuperiorem, debent per ſuperiorem petere ſibi reſtitui: ſi autem non habent ſuperiorem, ipſimet poſſunt recuperare. *Quodliveto 12. art. 23. in corp.*

CLEMENTIA, ET MANSVET.

Quær. 1. vtrum tam clementia quàm manſuetudo ſit virtus.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ratio virtutis moralis conſiſtit in hoc, quòd appetitus rationi ſubdatur, vt patet per Philoſophum in 1. Ethic. Hoc autem ſeruatur tam in clementia, quàm in manſuetudine: nam clementia in diminuendo pœnas aſpicit ad rationem, vt Seneca dicit in 2. de clementia: ſimiliter etiam manſuetudo ſecundùm rationem rectam moderatur iras, vt dicitur in 4. Ethic. Vndè manifeſtum eſt quod tam clementia, quàm manſuetudo eſt virtus. 2. 2. q. 157. a. 1. in corp.

Quæritur 2. quomodo clementia ſit diminutiua pœnarum.

Reſpondet D. Thomas, clementia eſt diminutiua pœnarum non quidem in reſpectu ad id, quod eſt ſecundùm rationem rectam, ſed in reſpectu ad id, quod eſt ſecundùm legem communem, quam reſpicit iuſtitia legalis. Sed propter aliqua particularia conſiderata, clementia diminuit pœnas, quaſi decernens hominem non eſſe magis puniendum: vndè dicit Seneca in 2. de clementia; *Clementia hoc primum præſtat, vt quos dimittit, nihil aliud illos pati debuiſſe pronunciet.* 2.2.q.157. a.2. ad 2.

Quær. 3. cur vitium clementiæ oppoſitum dicatur inſania, iuxta illud Senecæ in 2. de clementia, cui voluptati ſæuitia eſt, poſſumus inſaniam vocare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inſania dicitur per corruptionem ſanitatis: Sicut autem ſanitas corporalis corrumpitur per hoc, quòd corpus recedit à debita complexione humanæ ſpeciei, ita etiam inſania ſecundùm animam accipitur per hoc, quòd anima humana recedit à debita diſpoſitione humanæ ſpeciei. Quod quidem contingit & ſecundum rationem, puta cum aliquis vſum rationis amittit; & quantùm ad vim appetitiuam, puta cùm aliquis amittit affectum humanum, ſecundùm quem *homo eſt naturaliter omni homini amicus*, vt dicitur in 6. Ethic. Inſania autem, quæ excludit vſum rationis, opponitur prudentiæ. Sed quòd aliquis delectetur in pœnis hominum, dicitur eſſe inſania, quia per hoc videtur homo priuatus affectu humano, quem ſequitur clementia. 2.2. queſt. 157. a. 3. ad. 3.

Quær. 4. an clementia, & manſuetudo ſint maxima omnium virtutum.

Reſpondetur. *v. manſuetudo* qu. 3.

CLERICVS.

Quær. 1. an Clericis conueniat tonſura, & raſura.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd eis qui ad diuina miniſteria applicantur, competit tonſura, & raſura in modum coronæ; & ratione figuræ, quia corona eſt ſignum regni; & ratione perfectionis, cùm ſit circularis: illi autem qui diuinis miniſterijs applicantur, adipiſcuntur regiam dignitatem, & perfecti in virtute

eſſe debent. Competit etiam eis ratione ſubtractionis capillorum; & ex parte ſuperiori per raſuram, ne mens eorum temporalibus occupationibus à contemplatione diuinorum retardetur; & ex parte inferiori per tonſuram, ne eorum ſenſus temporalibus obuoluantur. *4. ſent. diſt. 24. qu. 3. art. quaſti. 1.*

Qu. 2. an corona clericalis ſit ordo, vel ſolummodo praeambulum ad ordinem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd miniſtri Eccleſiæ à populo ſeparantur ad vacandum diuino cultui: in cultu autem diuino quædam ſunt, quæ per potentias determinatas ſunt exercenda: & ad hoc datur ſpiritualis poteſtas ordinis: quædam auté ſunt quæ communiter à toto miniſtrorum collegio fiunt; ſicut dicere diuinas laudes: & ad hoc non præexigitur aliqua poteſtas ordinis, ſed ſolùm quædam deputatio ad tale officium: & hoc fit per coronam: & ideo non eſt ordo, ſed præambulum ad ordinem. *ibidem in quaeſtiune. 2. in corp.*

Quær. 3. an licet per coronam illam non imprimatur character, debeat tamen fieri per Epiſcopum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis per coronam non imprimatur character, tamen deputatur homo ad cultum diuinum: & ideo talis deputatio debet fieri per ſummum miniſtrorum, ſcilicet Epiſcopum. *in eadem quaſtinne. 2. ad 2.*

Quaeritur 4. an clerici per coronam renuncient patrimonio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd clerici in hoc, quòd coronam accipiunt, non renunciant patrimonio, neque aliis rebus temporalibus; quia terrenorum poſſeſſio non contrariatur Diuino cultui, ad quem clerici deputantur, ſed nimia eorum ſollicitudo: quia, vt dicit Gregorius, *affectus in crimine eſt. 4. ſent. d. 24. q. 3. ar. 1. q. 3. in corp.*

Quaeritur 5. an liceat negotiationi inſiſtere, cùm dicat D. Hier. in epiſt. ad nepotianum: negotiatorem clericum, & ex inope diuitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd clerici nòn ſolùm habent abſtinere ab his, quæ ſunt ſecundùm ſe mala, ſed etiam ab his, quæ habent ſpeciem mali: quod quidem in negotiatione contingit; tum propter hoc, quòd eſt ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent eſſe contemptores: tum etiam propter frequentia negotiatorũ vitia, quia *difficulter exuitur negotiator à peccatis labiorum*, vt dicitur Eccleſ. 26. eſt & alia cauſa, quia negotiatio nimis implicat animum ſæcularibus curis, & per conſequens à ſpiritualibus retrahit: vnde Apoſtolus dicit 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſaecularibus.* Licet tamen clericis vti prima commutationis ſpecie, quæ ordinatur ad neceſſitatem vitæ, emendo, vel vendendo. 2. 2. q. 77. *art. 4. ad*

q. 4. ſent. d. 16. q. 4. a. 2. q. 3. in corp. 2. 2. q. 40. a. 2. in corp. q. 187. a. 2. in corp.

Quær. 6. an Clerici ſint Domini, vel ſolummodo diſpenſatores bonorum patrimonalium, vel Eccleſiaſticorum: & vtrum mortaliter peccent, ſi ea, quæ eis ſuperfluunt, in eleemoſinas non elargiantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliter videtur ſe habere circa bona patrimonialia, & circa bona Eccleſiaſtica: nam bonorum patrimonialium, vel licitè acquiſitorum verè eſt dominus: vnde quantùm pertinet ad conditionem ipſius rei poteſt re ſua vti vt vult, & ex hac parte non accedit peccatum. Poteſt tamen peccatum accidere ex inordinato modo vtendi: vel per ſuperabundantiam, dum ſcilicet inutiliter conſumit bona propria in ea in quæ non oportet: vel ſecundùm defectum, inquantum ſcilicet non erogat ea in quæ oportet: vtroque enim modo corrumpitur virtus, vt dicitur in 2. Eth.

Bonorum verò Eccleſiaſticorum clerici non ſunt verè domini, ſed diſpenſatores ſecundùm illud 1. ad Corinth. 7. *Diſpenſatio autem mihi credita eſt*; pertinet autem ad diſpenſatorem, vt fideliter diſtribuat ea, quæ eius diſpenſationi committuntur, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 4. *Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur*: in his ergo poteſt dupliciter peccatum contingere: vno modo ex conditione ipſius rei, dum ſcilicet vſurpat ſibi quaſi rem propriam, & in vſus ſuos conuertit id quod eſſet aliis erogandum: alio modo ex inordinato vſu eorum, quæ in partem ſuam cedunt. Verùm quia horum diſpenſatio fidei diſpenſatoris committitur, ſi quis bona fide diſpenſet Eccleſiaſtica bona, inde accipiens quod ſibi conuenit ſecundùm conditionem ſtatus, & perſonæ, & aliis largiatur ſecundùm quod ſibi videtur bona fide expedire, non peccat mortaliter: etiamſi fortè aliquid plus in ſuos vſus conuertat, quàm oporteat: talia enim quia in ſingularibus eſt eorum iudicium, non poſſunt per omnimodam certitudinem definiri: vnde ſi non ſit multus exceſſus poteſt compati bonam fidem diſpenſatoris: ſi verò multus exceſſus fiat, non poteſt latere, & ita non poteſt cum bona fide diſpenſatoris hoc agi: ſi autem non conſeruet bonam fidem in diſpenſando peccat mortaliter. *Quodlibeto 6. a. 12. in corp.*

Quær. 7. an ſicut Epiſcopi ita etiam Clerici ad reſtitutionem teneantur, ſi ea ſibi retineant, quæ pauperibus ſunt eroganda.

Reſponſio videatur infra. v. *Epiſcopus qu. 21.*

Qu. 8. quomodo intelligendum ſit quod D. Ambroſius ſuper illud lucæ 12. hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit, ait, proprium nemo dicat quod è communi pluſquam ſufficiat ſumptum, & violenter obtentum eſt: & poſtea ſubdit: neque minus eſt criminis habenti tollere, quàm cum poſſis, & abundas, indigentibus denegare.

Reſp. D. Thomas, dicendum

prohibet Matth. 6. dicens: *nolite ſolicitis eſſe in craſtinum. Ibidem ad 4.*

Quært. 12. quomodo bona Eccleſiæ ſint diuidenda, & quot modis committantur peccata circa ipſa, & quando ſit facienda reſtitutio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd bona Eccleſiaſtica non ſolùm ſunt diſpenſanda pauperibus, ſed etiam Eccleſiæ miniſtris: vnde ſecundùm Canones debent diuidi hoc modo; vt aliqua pars cedat in vſus pauperum; & aliqua pars in vſus miniſtrorum, & in cultum Eccleſiæ. Aliter autem dicendum eſt de illis Eccleſiaſticis bonis, quæ principaliter ſunt attribuenda neceſſitatibus pauperum, & ex conſequenti neceſſitatibus miniſtrorum, ſicut ſunt bona hoſpitalium, & aliorum hujuſmodi; & aliter de illis bonis, quæ ſunt principaliter attributa vſibus miniſtrorum, ſicut ſunt præbendæ clericorum, & alia hujuſmodi: nam in primis bonis peccatum committitur non ſolùm ex abuſu, ſed etiam ex ipſa rerum conditione, dum aliquis in ſuos vſus aſſumit, quod eſt alterius: & ideo tenetur ad reſtitutionem tanquam defraudator rei alienæ: in ſecundis verò bonis non committitur peccatum, niſi per abuſum, ſicut & de bonis patrimonialibus dictum eſt: vnde non tenetur quis ad reſtitutionem, ſed ſolùm ad pœnitentiam peragendam. *Quodlibeto 6. art. 12. ad tertium.*

Quæritur 13. an clericus peccet mortaliter, expendens ſuperfluè in conuiuiis: & quomodo viuere poteſt ſecundùm decentiam ſui ſtatus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd neque moderatus vſus diuitiarum, neque bona fides diſpenſatorum ſaluari videtur in eo, qui ſcienter ſuperfluas expenſas facit in voluptuoſis conuiuiis, & aliis huiuſmodi ſuperfluitatibus; & ſic non eſt dubium, quòd in talibus peccat mortaliter; Vnde dicitur Matthæi 24. *Si dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere conſeruos ſuos* (quod pertinet ad ſuperbum, & crudele dominium) *manducet autem, & bibat cum ebrioſis* (quod pertinet ad ſuperflua, & voluptuoſa conuiuia) *Veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & horâ qua ignorat, & diuidet eum* (ſcilicet à ſocietate ſanctorum) *partemque eius ponet cum hypocritis* (ſcilicet in inferno) vnde ibi ſubditur, *ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Si autem aliquis non multùm in talibus excedat, poteſt bonâ fide fieri ab aliquo, qui vult ſecundùm decentiam ſui ſtatus morem gerere his, quibus conuiuit. *Quodlibeto 6. a. 12. ad 4.*

Quæritur 14. vtrum Epiſcopus teneatur alere pauperes clericos à ſe ordinatos in ſacris: & quomodo intelligatur Hugo dicens, poſtquam aliquis factus eſt clericus, deinceps debet de ſtipendiis Eccleſiæ ſuſtentari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi ſint indigentes Clerici ad ſacros ordines promoti, Epiſcopus, qui eos promouit, debet eis prouidere; aliàs non tenetur; ipſi autem ex ordine ſuſcepto tenentur Eccleſiæ miniſtrare; verbum autem hugonis intelligitur, quando

non habent vnde ſuſtententur. 4. *ſent. diſt. 24. qu. 3. a. 1. quaſt. 3. ad 3.*

COEMETERIVM.

Qu. an cœmeterium conſecratum vendi poſſit.

Reſponſio videatur v. *Simonia qu. 28.*

COGNATIO.

Vide in v. Matrimonium de impedemento cognationis.

COMMVNIO,

Quaritur 1. an liceat alicui omnino à communione ceſſare, & an fuerit neceſſaria inſtitutio Eccleſia de communione.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd nulli licet omnino à communione ceſſare; quia Eccleſia ſtatuit tempus, in quo fideles communicare debent: vnde qui omnino deſiſtunt, efficiuntur rei tranſgreſſionis præcepti. Inſtitutio autem Eccleſiæ fuit neceſſaria: quia enim in quotidiana pugna ſumus, vita ſpiritualis in nobis euaneſceret, niſi aliquando cibum vitæ ſumeremus. 4. *ſent. d. 12. q. 3. a. 2. qu. 1. in corp. 3. p. q. 80. a. 10.*

Quaritur 2. vtrum ſit contemptus, & puſillanimitas quòd aliquis omnino à communione ceſſet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd reuerentia Deo debita in hoc exhibetur quòd homo non ſe minis diuinis ingerat ſuper ſuam modum: ſed quòd homo omnino ſe ſubtrahat, hoc eſt contemptus, & puſillanimitatis. *in eadem quaſt. 1. ad 2.*

Quar. 3. an votum Euchariſtia ſit de neceſſitate ſalutis: & vtrum ad communionem obligemur nedum præcepto Eccleſia, ſed etiam Chriſti Domini, iuxtà illud Ioan. 6. niſi manducaueritis carnem Filij Hominis, & biberitis ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt modus percipiendi hoc Sacramentum; ſcilicet ſpiritualis, & ſacramentalis. Manifeſtum eſt autem quòd omnes tenentur ſaltem ſpiritualiter manducare, quia hoc eſt Chriſto incorporari: ſpiritualis autem manducatio includit votum ſeu deſiderium percipiendi hoc Sacramentum; & ideo ſine voto percipiendi hoc Sacramentum non poteſt homini eſſe ſalus: fruſtra autem eſſet votum niſi impleretur, quando opportunitas adeſſet: & ideo manifeſtum eſt quòd homo tenetur hoc Sacramentum ſumere, non ſolùm ex ſtatuto Eccleſiæ, ſed ex mandato Domini dicentis Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*: ex ſtatuto autem Eccleſiæ ſunt determinata tempora exequendi Chriſti præceptum. 3. *p. qu. 80. art. 11. in corp.*

Quar. 4. an ſit laudabile quòd aliquis à communione omnino abſtineat ex humilitate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Gregorius dicit in pa-

ſtorali: *illa vera eſt humilitas, cùm ad reſpuendum quod vtiliter præcipitur, pertinax non eſt*: & ideo non poteſt eſſe laudabilis humilitas, ſi contra præceptum Chriſti, & Eccleſiæ aliquis omnino à communione abſtinear. *in eod. artic. 11. ad 1.*

Quar. 5. an ſit melius communicare, quàm abſtinere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in his quæ ſunt ex genere ſuo bona, peccatum non accidit niſi ex aliquo accidente, dum inordinatè expletur: & ideo in eis perficere per ſe bonum eſt; ſed abſtinere ab eis non eſt bonum niſi ratione alicuius accidentis: vnde cùm Euchariſtiam accipere ſit bonum ex genere, aſſumere eam eſt bonum per ſe, abſtinere eſt bonum per accidens, inquantum ſcilicet timetur ne inordinatè ſumatur: & quia quod eſt per ſe, præiudicat ei, quod eſt per accidens: ideo ſimpliciter loquendo melius eſt Euchariſtiam ſumere, quàm ab ea abſtinere. Sed in caſu aliquo nihil prohiber eſſe melius abſtinere, quando aliquis probabiliter præſumit ex ſumptione reuerentiam minui

Si autem hæc duo ad inuicem comparemus, adhuc inuenitur prænalere ſumptio ſacramenti abſtinentiæ à Sacramento; tum ratione effectus Sacramenti; tum ratione præparationis quantulacumque ſit; tum etiam ratione virtutis elicientis actum: quia ſumere videtur eſſe charitatis, in qua radix meriti conſiſtit; abſtinere autem timoris: amor autem timori præualet. *4. ſent. d. 12. q. 3. art. 2. quæſt. 3. in corp. 3. p. q. 80. art. 11.*

Quæritur. 6. an ſit maior gloria Dei quòd aliquis ad communionem accedat, quàm quòd abſtineat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in hoc maximè eſt gloria Dei & bonitas, quòd ſe creaturis pro captu earum communicat: vnde magis videtur ad Dei gloriam pertinere, quòd aliquis ad communionem accedat, quàm quòd abſtineat. *In eadem quæſtione. 3. ad 2.*

Quæritur 7. vtrum homo debeat frequentare communionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ in ſacramento Euchariſtiæ geruntur, habent ſimilitudinem cum his, quæ accidunt in corporali nutrimento: quia enim fit quaſi continua deperditio naturalis humiditatis per actionem caloris naturalis, & exercitium laboris; ideo oportet frequenter corporalem cibum aſſumere ad reſtaurationem deperditi, ne perditio continua mortem inducat. Similiter etiam ex concupiſcentia innata, & occupatione circa exteriora fit deperditio deuotionis, & feruoris, ſecundùm quæ homo in Deum colligitur: vnde oportet, quòd pluries deperdita reſtaurentur, ne homo totaliter alienentur à Deo. *4. ſent. d. 12. q. 3. a. 1. quæſt. 1. in corp.*

Quæritur 8. an frequentatio communionis debeat eſſe quotidiana.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in ſacramento Euchariſtiæ duo requiruntur ex parte recipi-

entis; ſcilicèt deſiderium coniunctionis ad Chriſtum, quod facit amor; & reuerentia ſacramenti, quæ ad donum timoris pertinet: primum autem inuitat ad frequentationem huius ſacramenti quotidianam, ſed ſecundum rettahit: vnde ſi aliquis experimentaliter cognoſceret ex quotidiana ſumptione feruorem amoris augeri, & reuerentiam nòn minui, talis deberet quotidie communicare; ſi autem ſentiret per quotidianã frequentationem reuerentiam minui, & feruorem non multùm augeri, talis deberet interdum abſtinere, vt cum maiori reuerentia, & deuotione poſtmodum accederet.

Vnde quantùm ad hoc vnuſquiſque relinquendus eſt iudicio ſuo: & hoc eſt, quod Auguſtinus dicit: *Si dixerit quiſpiam non quotidie accipiendam eſſe Euchariſtiam, alius affirmat quotidie ſumendam: faciat vnuſquiſque, quod ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum*: & probat per exemplum Zachæi, & Centurionis, quorum vnus recepit Dominum gaudens; alius dixit non ſum dignus, vt intres ſubtectum meum; & vterque miſericordiam conſecutus eſt. 4. *ſent. d.* 12. *q.* 3. *a.* 1. *q.* 2. *in corp.* 4. *ad Hannib. d.* 12. *a.* 3. *ad* 3. *Ioannis* 11. *lect.* 7.

Quæritur 9. an ſit vtile, & laudabile quotidie Euchariſtiam ſumere: iuxta illud Auguſtini in lib. de verbis Domini: iſte panis quotidianus eſt; accipe quotidie, vt quotidie tibi proſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa vſum huius Sacramenti duo poſſunt conſiderari: vnum quidem ex parte huius Sacramenti, cuius virtus eſt hominibus ſalutaris; & ideo vtile eſt quotidie ipſum ſumere, vt homo quotidie eius fructum percipiat: vnde Ambroſius dicit in lib. de Sacramentis: *Si quotieſcunque effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionem peccatorum effunditur; debeo ſemper accipere, vt ſemper mihi peccata dimittantur: qui ſẽper pecco, debeo ſemper habere medicinam*: alio modo poteſt conſiderari ex parte ſumentis, in quo requiritur vt cum magna deuotione, & reuerentia ad hoc Sacramentum accedat; & ideo ſi aliquis ſe quotidie ad hoc paratum inueniat, laudabile eſt quòd quotidie ſumat: vnde Auguſt. cùm dixiſſet, *accipe quotidie, vt quotidie tibi proſit*, ſubiungit: *ſic viue, vt quotidie merearis accipere*. Sed quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis indiſpoſitionem vel animæ, non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere; ſed quotieſcunque ſe ad illud homo inuenerit præparatum: vnde in libro de Eccleſiaſt. dogmatibus dicitur: *quotidie Euchariſtia communionem accipere, nec laudo, nec vitupero.* 3. *p. qu.* 80. *art.* 10. *in corp.*

Qu. 10. *cur licèt baptiſmus nonniſi ſemel in vita ſuſcipiatur; Euchariſtia tamen laudabiliter quotidie ſumatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per Sacramentum Baptiſmi configuratur homo morti Chriſti, in ſe ſuſcipiens eius characterem; & ideo ſicut Chriſtus ſemel mortuus eſt, ita ſolùm ſemel debet ho-

imo baptizari: ſed per hoc Sacramentum non recipit homo Chriſti characterem, ſed ipſum Chriſtum, cuius virtus manet in æternum: vnde Heb. 10. dicitur *vnâ oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos:* & ideo quia quotidie homo indiget ſalutiferâ Chriſti virtute, quotidie poteſt laudabiliter hoc Sacramentum ſumere. Et quia præcipuè Baptiſmus eſt ſpiritualis regeneratio, ideo ſicut homo ſemel carnaliter naſcitur, ita debet ſemel ſpiritualiter renaſci per Baptiſmum, vt Auguſtinus dicit ſuper illud Ioan. 3. *quomodo poteſt homo naſci cùm ſit ſenex:* ſed hoc Sacramentum eſt cibus ſpiritualis: vnde ſicut cibus corporalis quotidie ſumitur, ita & hoc Sacramentum quotidie ſumere laudabile eſt: vnde Dominus Lucæ 11. docet petere, *panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* In cuius expoſitione Auguſtinus dicit in lib. de verbis Domini, *ſi quotidie accipis, quotidie tibi eſt hodie; tibi quotidie Chriſtus reſurgit: hodie enim eſt tibi quicunque dies, quo tibi Chriſtus reſurgit. In eodem artic.* 10. *ad* 1.

Qu. 11. quot vicibus teneatur Chriſti fidelis communicare: & vtrum ſit laudabile communicare omnibus diebus dominicis.

Reſp. D. Thomas, quòd ſecundùm diuerſos ſtatus fidei diuerſus mos de hoc inoleuit: nam in primitiua Eccleſia, quando vigebat deuotio maior ex propinquitate Paſſionis Chriſti, & erat maior impugnatio ab infidelibus, quia hæc menſa aduerſus tribulationes Eccleſiæ præparatur, quotidie communicandum fidelibus indicebatur: vnde Calixtus Papa dicit: *Peracta conſecratione omnes communicent, qui nolunt Eccleſiaſticis carere liminibus; ſic enim Apoſtoli ſtatuerunt*: poſtmodum indictum fuit, vt ſaltem ter in anno communicarent propter ſolemnitatem illorum dierum: ſed poſtmodum arctatum eſt, vt ſaltem ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha communicent; & ad hoc etiam multi idonei non inueniuntur. Et quamuis ſtatutum Eccleſiæ non liceat prætcrire, tamen licet pluries communicare: vnde Auguſtinus laudat omnibus diebus Dominicis communicandum eſſe: & ita pluries in anno poteſt communicare quis, 4. *ſent. d.* 12. *q.* 3. *a.* 1. *queſt.* 3. *in corp.*

Qu. 12 an, & quando peccatores excuſentur à tranſgreſſione præcepti Eccleſiæ licèt à communione abſtineant etiam in Paſchate.

Reſp. D. Thomas, licèt in peccatis permanentes non excuſentur propter hoc à tranſgreſſione præcepti, pœnitentes tamen, qui (vt Innocentius dicit) ſecundùm conſilium Sacerdotis abſtinent, excuſantur. 3. *p. q.* 80. *art.* 11. *ad* 5.

Quær. 13. an liceat pluribus vicibus in vna die communicare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd homo non debet pluries in vna die communicare; vt ſaltem quantùm ad vnam diem repræſentetur vnitas Dominicæ Paſſionis; & vt quantũ ad aliquid reuerentia ſacraméto exhibeatur ſemel ſumẽdo. 4. *ſent. d.* 12. *q.* 3. *a.* 1. *q.* 4. *in c.*

Quæritur 14. an ſit conueniens laicos non communicare niſi ſub vna ſpecie iuxtà conſuetudinem, quæ tempore D. Thomæ in aliquibus Eccleſiis ſeruabatur, & nunc ſeruatur in omnibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa vſum huius ſacramenti duo poſſunt conſiderari, vnum ex parte ipſius ſacramenti; aliud ex parte ſumentium: ex parte quidem ipſius ſacramenti conuenit, quod vtrumque ſumatur, ſcilicet & corpus & ſanguis; quia in vtroque conſiſtit perfectio Sacramenti: & ideo quia ad Sacerdotem pertinet hoc ſacramentum conſecrare, & perficere, nullo modo debet corpus Chriſti ſumere ſine ſanguine: ex parte autem ſumentium requiritur ſumma reuerentia, & cautela, ne aliquid accidat, quod vergat ad iniuriam tanti miſterij, quod præcipuè poſſet accidere in ſanguinis ſumptione, qui quidem ſi incautè ſumeretur, de facili poſſet effundi; & quia creuit multitudo populi Chriſtiani, in qua continentur ſenes & iuuenes, & paruuli, quorum quidam non ſunt tantæ diſcretionis, vt cautelam debitã circa vſũm huius ſacramenti adhibeant: ideo prouidè in quibuſdam Eccleſiis obſeruatur, vt populo ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolùm à Sacerdote ſumatur. *3.p.q.80 art. 12. in corp. qu.74.a. 1. ad 3.4.d. 11. q. 2.a. 1.q.1.3.d. 12. qu.3.a.2.Ioan.6. lect.7.*

Quæritur 15. quot, & quæ requirantur ad dignè communicandum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad hoc quòd homo dignè ad ſacramentum Euchariſtiæ accedat, tria requiruntur: primò mundítia conſcientiæ, quæ nonniſi per peccatum tollitur: ſecundò erectio mentis ad Deum per actualem deuotionem, & hæc per mentis hebetudinem, vel occupationem, aut euagationem interdum ſine peccato amittitur; tertiò munditia corporalis: vnde & celebrantes, vel tractaturi aliquod ſacramentum propter reuerentiam manus lauant. Vnde primò, & principaliter peccatum impedit: Secundò indeuotio ſeu hebetudo mentis: Tertiò corporalis immunditia. *4. ſent.d.9.q. 1. a.4.qu. 2.*

Qu.16 vtrum ad communionem debeat quis accedere confeſſus.

Reſp. D. Thomas, ad confeſſionem obligatur aliquis, ſi debeat Euchariſtiam percipere, ad quam nullus poſt peccatum mortale niſi confeſſus accedere debet, copiâ Sacerdotis oblatâ, & neceſſitate non vrgente: & inde venit obligatio, qua Eccleſia omnes obligat ad ſemel in anno confitendum; quia inſtituit, vt ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha, omnes ſacram communionem accipiant: & ideo ante tempus illud confiteri tenentur. *4. ſent.d. 17. q.3.art. 1. quæſt. 4. in corp.*

Quær. 17. quando reputetur aliquis indignus communione: & in quo caſu liceat communicare cum ſola contritione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dicitur aliquis indignus ex eo, quòd cum voluntate peccan-

di mortaliter accedit ad Euchariſtiam: dicitur enim Leuitici 12. *Non accedat ad Altare, qui maculam habet*: intelligitur aliquis maculam peccati habere, quamdiu eſt in voluntate peccandi, quæ tamen tollitur per pœnitentiam; per contritionem quidem, quæ tollit voluntatem peccandi cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi quantùm ad remiſſionem culpæ, & pœnæ æternæ; per confeſſionem autem, & ſatisfactionem quantùm ad totalem remiſſionem pœnæ, & reconciliationem ad membra Eccleſiæ.

Et ideo in neceſſitate quidem, puta quando aliquis copiam confeſſoris habere non poteſt, ſufficit contritio ad ſumptionem huius Sacramenti; regulariter autem debet confeſſio præcedere cum aliqua ſatisfactione: vnde in lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 53. dicitur: *Communicaturus ſatisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de Domino mundus accedat ad Euchariſtiam intrepidus, & ſecurus; ſed hoc de illo dico, quem capitalia peccata, & mortalia non granant, nam quem mortalia crimina poſt Baptiſmum commiſſa premunt, hortor priùs publicâ pœnitentiâ ſatisfacere, & ità Sacerdotis iudicio reconciliatum communioni ſociari, ſi non vult ad condemnationem Euchariſtiam percipere, lect. 7. ſuper cap. 11. prima ad Corinth.*

Qu. 18. an ſit conſulendum alicui, quòd ſtatim poſt nocturnam pollutionem, vel etiam mortale peccatum ad Euchariſtiam accedat, ſi contritus fuerit, & confeſſus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non eſſet conſulendum alicui, quòd ſtatim poſt peccatum mortale etiam contritus, & confeſſus ad Euchariſtiam accederet; ſed deberet, niſi magna neceſſitas vrgeret, per aliquod tempus propter reuerentiam abſtinere. Et prætereà confeſſio purgat maculam mentis, non autem immunditiam corporalem, & hebetudinem quæ contingit in mente ex depreſſione ipſius ad carnem. 4. *ſent. d. 9. qu. 1. art. 4. quæſtiunc. 2. ad 2.*

Qu. 19. quomodo intelligendus ſit Auguſtinus in libro de vera & falſa pœnitentia dicens, caueat ne priùs ad dominicum corpus accedat, quàm confortet ſe bonâ conſcientiâ; & doleat quòd nondum audeat ſumere, quem multum deſiderat, cibum ſalutarem.

Reſp. D. Thomas, bonâ conſcientiâ confortatur, quando certis ſignis conijcere poteſt peccatum ſibi eſſe dimiſſum; & hoc, quando facit quod in ſe eſt: & ideo qui habet copiam ſacerdotis, & neceſſitate non vrgetur ad communicandum, ſicut vrgentur ſacerdotes parrochiales, non debet accedere ante confeſſionem. Sed etiam poſt contritionem, & confeſſionem grauium peccatorum conſilium videtur eſſe D. Auguſtini, quòd non ſtatim accedat propter reuerentiam Sacramenti, & vt magis ſeipſum probet. 4. *diſt. 16. in expoſ. textus.*

Qu. 20. an non ſit de neceſſitate abſtinendum à communione niſi propter peccatum mortale.

Reſp D. Thomas, dicendum quòd ex neceſſitate quidem non impeditur homo à ſumptione huius ſacramenti, niſi propter peccatum mortale: ſed ex quadam conuenientia poteſt homo impediri per alias cauſas. *3. p. qu. 80. art. 7. ad 1.*

Qu. 21. an & quare comeſtio impediat communionem excepto caſu infirmitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquid impedit ſumptionem huius ſacramenti dupliciter; vno modo ſecundùm ſe, ſicut peccatum mortale, quod habet repugnantiam ad ſignificatum huius ſacramenti; alio modo propter prohibitionem Eccleſiæ: & ſic impeditur aliquis à ſumptione huius ſacramenti poſt cibum, & potum aſſumptum, triplici ratione. Primò quidem ſicut Auguſt. dicit, in honorem huius ſacramenti, vt ſcilicet in os hominis intret nondum aliquo cibo, vel potu infectum. ſecundò propter ſignificationem, vt ſcilicet detur intelligi, quòd Chriſtus (qui eſt res huius ſacramenti) & charitas eius debet primò fundari in cordibus noſtris, ſecundùm illud Mathæi 6. *quærite primùm regnum Dei.* Tertiò propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc quòd homines inordinatè cibis vtuntur; ſicut & Apoſt. dicit 1. ad Cor. 11. *Alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.*

Ab hac tamen generali regula excipiuntur infirmi, qui ſtatim communicandi ſunt etiam poſt cibum, ſi de eorum periculo dubitatur; ne ſine communione decedant: quia neceſſitas legem non habet, vt dicitur de conſecrat. d. 2. *Presbyter infirmum ſtatim communicet, ne ſine communione moriatur. 3. p. q. 80. art. 8. in corp. 4. d. 8. q. 1. a. 4. qu. 2.*

Qu. 22. an communio requirat ieiunium naturæ: & quænam ipſum frangunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt ieiunium: primum eſt ieiunium naturæ, quod importat priuationem cuiuſcunque præaſſumpti per modum cibi, vel potus; & tale ieiunium requiritur ad hoc ſacramentum propter prædicta: & ideo neque poſt aſſumptionem aquæ, vel alterius cibi, aut potus, vel etiam medicinæ in quantumcumque parua quantitate, licet hoc ſacramentum accipere. Nec refert verum aliquid huiuſmodi nutriat, aut per ſe, aut cum aliis, dummodo ſumatur per modum cibi, vel potus. Reliquiæ tamen cibi remanentes in ore, ſi caſualiter tranſglutiantur, non impediunt ſumptionem huius ſacramenti: quia non traiiciuntur per modũ cibi, ſed per modum ſaliuæ. Et eadem ratio eſt de reliquiis aquæ, vel vini, quibus os abluitur; dummodo non traiiciuntur in magna quantitate, ſed permixtæ ſaliuæ, quod vitari non poteſt.

Aliud autem eſt ieiunium Eccleſiæ, quod inſtituitur ad carnis macerationem; & tale ieiunium per prædicta non impeditur: quia prædicta non multùm nutriunt, ſed magìs ad alterandum ſumuntur. *3. p. q. 80. art. 8. ad 4. 4. ſent. diſ. 8. q. 1. art. 4. quæſt. 2. in corp. ad corinth. 11. lect. 4.*

Quæſt. 23.

Qu. 23. cur generaliter loquendo interdictum ſit omnibus quidquam ſumere dum communicare debent, cùm ſumptio cibi, & potus in parua quantitate in nullo ſobrietatem diminuat; imò magis augeat, naturam confortando.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd legis præcepta ſe habent ad ea, quæ agenda ſunt, ſicut vniuerſalia ad ſingularia, vt dicitur in 5. ethic. quia enim legiſlator non poteſt ad omnes euentus attendere, oportet quòd ad ea quæ in pluribus accidunt attendens vniuerſalem legem conſtituat, vt lex vniuerſalis ſit; & quia vt frequenter per cibum turbatur hominis diſcretio, & ſobrietas, quæ præcipuè in hoc ſacramento exigitur: ideo vniuerſaliter prohibitum eſt poſt cibum corpus Chriſti ſumi; quamuis aliqua cibi ſumptio non impediat rationem. Præcipuè cùm nihil periculi accidat, ſi poſt cibum ſumptum abſtineatur à perceptione hujus ſacramenti; quia in articulo neceſſitatis licet illud ſumere poſt alios cibos. 4. *ſent. diſt.* 8. §. 1. *a.* 4. *qu.* 2. *ad* 1.

Quar. 24. vtrum inſomneitas, vel indigeſtio impediat ieiunium naturæ ad communionem requiſitum.

Reſp. D. Thomas, non impedit aliquos eſſe ieiunos, ſi tota nocte nihil dormierint; vel ſi etiam non ſint plenè digeſti: dummodo eadem die omnino cibi, vel potus nihil ſumpſerint. 1. *ad Corinth.* 11. *lect.* 4.

Qu. 25. vtrum ille communicare poſſit, qui aliquid ſumpſit poſt mediam noctem: & vtrum inſomneitas, vel indigeſtio quandoque reddant hominem ineptum ad Eucharistiam.

Reſp. D. Thomas, Eccleſia Romana diem à media nocte incipit: & ideo ſi poſt mediam noctem aliquis ſumpſerit aliquid per modum cibi, vel potus, non poteſt eadem die hoc ſumere ſacramentum: poteſt verò ſi ante mediam noctem. Nec refert vtrum poſt cibum, vel potum aſſumptum dormierit, aut etiam digeſtus ſit quantùm ad rationem præcepti: refert autem quantùm ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter inſomneitatem, vel indigeſtionem; ex quibus ſi mens multùm perturbatur, homo redditur ineptus ad ſumptionem huius ſacramenti. 3. *p. q.* 80. *a.* 8. *ad* 5.

Qu. 26. vtrum licet ea, quæ interiùs geruntur in homine, non ſoluant ieiunium naturæ, nec communionem impediant; quandoque tamen propter ipſa poſſit abſtineri à communione ex reuerentia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium naturæ dicitur per priuationem actus comeſtionis, ſecundùm quòd comeſtio etiam potionem includit: comeſtio autem principalis dicitur à ſumptione exterioris cibi, quamuis terminetur ad trajectionem cibi in ventrem, & vlteriùs ad nutritionem: & ideo quæ interiùs geruntur, ſine exterioris cibi ſumptione, non videntur ſoluere ieiunium naturæ,

nec impedire Euchariſtiæ perceptionem, ſicut deglutio ſaliuæ. Et ſimiliter videtur de his, quæ intra dentes remanent, & etiam de eructationibus. Tamen propter reuerentiam, niſi neceſſitas incumbat, poteſt ſine periculo abſtineri. 4.*d.* 8. *q*.1. *a*.4. *quæſt*. 2. *ad*.3.

Quær.27. *vtrum ſtatim poſt communionem poſſit ſumi cibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ propter reuerentiam tanti ſacramenti poſt eius ſumptionem homo debet in gratiarum actione perſiſtere; vnde etiam in miſſa oratio gratiarum actionis poſt communionem dicitur, & ſacerdotes poſt celebrationem ſuas ſpeciales orationes habent ad gratiarum actionem: & ideo oportet eſſe aliquod interuallum inter ſumptionem Euchariſtiæ, & aliorum ciborum. Sed quia non requiritur magnum interuallum, & quod parum deeſt, nihil deeſſe videtur, vt dicitur in 2. Phyſic. ideo poſſumus in hoc ſenſu concedere, quòd ſtatim poteſt aliquis cibos alios ſumere poſt Euchariſtiæ ſumptionem. 4. *diſt*.8. *qu*.1. *art*. 4, *qu*. 3. 3. *par*. *qu*.80. *ar*.8. *ad* 6,

Qu. 28. *an carentibus vſu rationis ſit neganda communio: & vtrum ſacramentum pœnitentiæ, & Euchariſtiæ concedi debeant illis, qui oppreſſi infirmitate reſpondere non poſſunt; vel in phreneſim inciderunt, antequam ſacerdos vocatus accederet.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliqui dicuntur non habere vſum rationis dupliciter: vno modo, quia habent debilem vſum rationis, ſicut dicitur non videns, qui malè videt; & quia tales poſſunt aliquam deuotionem huius ſacramenti concipere, non eſt eis hoc ſacramentum denegandum: alio modo dicuntur aliqui non habere totaliter vſum rationis: aut igitur nunquam habuerunt vſum rationis, ſed ſic à natiuitate permanſerunt, & ſic talibus non eſt hoc ſacramentum exhibendum, quia in eis nullo modo præceſſit huius ſacramenti deuotio: aut non ſemper caruerunt vſu rationis, & tunc ſi priùs quando erant compotes ſuæ mentis, apparuit in eis deuotio huius ſacramenti, debet eis in articulo mortis hoc ſacramentum exhiberi; niſi fortè timeatur periculum vomitus, vel expulſionis: vnde in Concilio Cartaginenſi legitur in Decret. 26. q. 2. *is, qui infirmitate pœnitentiam petit, ſi caſu, dum ad eum Sacerdos inuitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſim conuerſus fuerit, dent teſtimonium quicunque audierunt, & accipiat pœnitentiam: & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori eius Euchariſtia*. 3. *p*. *q*.80. *a*. 9. *in corp*. 4. *ſent*. *d*. 9. *q*.1. *a*.5. *quæſt*.3. *in corp*.

Quær. 29. *an communio dari debeat furioſis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd furioſus aut habet lucida interualla, & tunc poteſt communicare: aut non: aut ergo eſt perpetuò furioſus, & ſic non debet: aut ad tempus ex infirmitate aliqua incidit in phreneſim: & tunc ſi

ante petierat, & præſumitur poſſe accipere ſine periculo deriſionis, aut vomitus, aut hujuſmodi, debet ei dari; aliter, non. 4. *ad baan. d. 9. a. 4. ad 5.*

Qu. 30. vtrum energumenis deneganda ſit communio, cùm dicat D. Dyoniſius in lib. Eccl. hierarchiæ, quòd etiam ab inſpectione huius ſacramenti arceantur.

Reſp. D. Thomas, quòd Dyoniſius loquitur de energumenis nondum baptizatis: in quibus ſcilicet nondum eſt vis Dœmonis extincta: quæ viget in eis per originale peccatum. Sed de baptizatis, qui corporaliter ab immundis ſpiritibus vexantur eſt eadem ratio ac de aliis amentibus: vnde Caſſianus dicit, *eis qui ab immundis vexantur ſpiritibus communionem ſacroſanctam à ſenioribus noſtris nunquam meminimus interdictam.* *in eodem art. 9. ad 2.*

Qu. 31. vtrum hujuſmodi energumenis deneganda ſit communio, quando conſtat eos vexari à Dæmone propter aliquod crimen.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dœmoniacis non eſt deneganda communio, niſi fortè certum, ſit quòd pro aliquo crimine à diabolo torqueantur. 4. *d. 9. q. 1. a. 5. qu. 3. ad 2.*

Qu. 32. an, & quando Communio danda ſit pueris.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eadem ratio eſt de pueris recenter natis, & de amentibus, qui numquam habuerunt vſum rationis: vnde talibus non ſunt ſacra myſteria danda: quamuis quidam Græci contrarium faciant, propter hoc quòd Dyo[illegible]. 2. Eccl. hyerarchiæ dicit, bapt[illegible] eſſe ſacram communionem dandam, non intelligentes quò Dyoniſ[illegible] loquitur de baptiſmo [illegible]m. Nec tamen propter h[illegible] detrimentum vitæ patiu[illegible] propter hoc quòd Dominus d[illegible] 6. *niſi manducaueritis carne[illegible] minis, & biberitis eius ſang[illegible] habebitis vitam in vob[illegible]* Auguſtinus ſcribit Bo[illegible] *vnuſquiſque fidelium c[illegible] ſanguinis Domini partic[illegible]* cet ſpiritualiter) *quand[illegible] Baptiſmate membrum corpor[illegible]citur.* Sed quando iam [illegible] piunt aliqualem vſum [illegible] bere, vt poſſint deuot[illegible] cipere huius Sacramen[illegible] poteſt eis hoc Sacramentu[illegible] ferri. 3. *p. qu. 80. art. 9. ad 3.*

Quæritur 33. vtrum ætas, in qua poteſt communio dari pueris, ſit circiter decem, vel vndecim annorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pueris carentibus vſu rationis, qui non poſſunt diſtinguere inter cibum ſpiritualem, & corporalem, non debet Euchariſtia dari: pueris autem iam incipientibus habere diſcretionem etiam ante perfectam ætatem, putà cùm ſint decem, vel vndecim annorum, aut circa hoc, poteſt dari, ſi in eis ſigna diſcretionis appareant, & deuotionis. 4. *ſent. diſtinct. 9. q. 1. art. 5. quæſt. 4. in corp.*

Quærit. 34. an pueri poſſint Euchariſtiam ſumere circà ætatem adultam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod ſi ſunt in ætate apta ad diiudicandum, & reuerendum corpus Domini, vel prope ætatem adultam (ſcilicet 12. annorum, vel 11.) tunc ſi apparent ſigna reuerentiæ & diſcretionis, poſſunt ſumere; alias, non. 4. *ad hann. d. 9. a. 4. ad 3.*

Quær. 35. an ſit deneganda Communio illis, qui ſunt ſuſpecti de aliquo mortali peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd triplex eſt ſuſpicio; quædam eſt violenta, ad cuius contrarium non admittitur probatio, ſicut ſi inueniatur ſolus cum ſola nudus in loco ſecreto, & tempore apto ad commixtionem; alia eſt probabilis, ſicut ſi inueniatur ſolus cum ſola colloquens in locis ſuſpectis, & frequenter; tertia eſt præſumptuoſa, quæ ex leui coniectura ortum habet. Hæc autem vltima deponenda eſt: in ſecunda non debet denegari, quia pœna non infligitur vbi culpa ignoratur: ſed de prima eſt idem iudicium, quod de peccato: vnde ſi ſit ſuſpicio procedens ex fama publica, non debet ei dari neque in occulto neque in manifeſto; ſi autem ſit ſingularis ipſius Sacerdotis, ſic debet dari in publico, ſed non in occulto. 4. *ſent. d. 9. q. 1. a. 5. quæſtiunc. 2. in corp.*

Quæritur 36. an ſuſpectis de aliquo crimine dari debeat communio ad criminis examen.

Reſp. D. Thomas, dicit Stephanus Papa, *ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione, confeſſionem extorqueri à quolibet, ſacri canones non concedunt. Spontanea enim confeſſione, vel teſtium approbatione, publicata delicta commiſſa ſunt regimini noſtro iudicare: occulta verò & incognita, illi ſunt relinquenda, qui ſolus nouit corda filiorum hominum.* Et idem habetur extra de purgationibus cap. *ex tuarum.* In omnibus enim talibus eſſe videtur Dei tentatio, vnde ſine peccato fieri non poſſunt. Et grauius videretur, ſi in hoc Sacramento, quod eſt inſtitutum ad remedium ſalutis, aliquis incurreret iudicium mortis, vndè nullo modo Corpus Chriſti debet dari alicui ſuſpecto de crimine, quaſi ad examinationem. 3. *p. qu. 8. a. 6. ad 3.*

Quær. 37. vtrum immunditia corporalis impediat communionem: & vtrum leproſi, & patientes fluxum ſanguinis, vel ſeminis, ab ipſa abſtinere debeant.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm iſte cibus non ſit corporis, ſed mentis, magìs in eius ſumptione conſideranda eſt diſpoſitio mentis, quàm corporis: & ideo diſtinguendum eſt in immunditia corporali tantùm, quia aut eſt perpetua, ſicut lepra, aut diuturna; vel eſt temporalis, & citò purgabilis: ſi quidem ſit perpetua, vel diuturna, tunc nullo modo propter hoc quis abſtinere debet, ne propter immunditiam corporis perdatur fructus mentis, ſicut accidit in leproſis, patientibus fluxum ſanguinis, vel ſeminis: ſi autem ſit temporalis, & facilè expurgabilis, tunc ſi aliquis in

mente ſit benè diſpoſitus ſumere non prohibetur: quamuis etiam poſſit ad tempus laudabiliter abſtinere propter reuerentiam tanti Sacramenti. 4. *ſent. d. 9. q. 2. a. 4. q. 3. in corp.*

Quæritur 38. cur immunditiæ corporales, quæ in veteri lege impediebant ab ingreſſu Sanctorum, in noua lege non impediant à ſumptione huius Sacramenti, ſicut de muliere pariente, vel menſtruata, vel fluxum ſanguinis patiente ſcribit Gregor.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Gregorius dicit in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, *in veteri teſtamento aliqui polluti dicebantur figuraliter, quod per nouæ legis ſpiritualiter intelligit.* Vnde huiuſmodi corporales immunditiæ ſi ſint perpetuæ vel diuturnæ, non impediunt ſumptionem huius Sacramenti ſalutaris, ſicut impediebant acceſſum ad Sacramenta figuralia. Si verò citò tranſeant: ſicut immunditia pollutionis nocturnæ, ex quadam congruentia impediunt ſumptionem huius Sacramenti per illum diem quo accidit: vnde & deut. 23. dicitur: *ſi fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur priuſquam ad veſperam lauetur aqua.* 3. *p. qu.* 80. *art.* 7. *ad* 3.

Quæritur 39. quænam immunditia corporalis communionem impediat.

Reſp. D. Thomas, dicendum de immunditia corporali: aut eſt perpetua, ſiue difficilè purgabilis, ſicut lepra, fluxus ſeminis, & alia huiuſmodi; & propter talem immunditiam corporalem non debet Euchariſtiæ ſumptio prætermitti: aut de facili purgabilis: & tunc poteſt prætermitti propter reuerentiam; ſed non eſt neceſſitatis ſi ſit purè corporalis: niſi expreſsè cadat in irreuerentiam Sacramenti; ſicut ſi aliquis manibus deturpatis ad celebrandum accederet. 4. *ad Hann. d. 9. a. 4. ad 6.*

Qu. 40. an ſicut leproſus prohibetur à celebratione huius ſacramenti, ita etiam prohiberi debeat ab eius ſumptione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacerdoti leproſo interdicitur ne publicè celebret propter horrorem: tamen ſecretò poteſt ex deuotione celebrare, niſi adeo corruptus ſit quòd periculum timeatur: leproſus tamen non debet ad Sacerdotium promoueri. Nec eſt ſimile de Sacerdote celebrante, & Euchariſtiam ſumente, quia plus requiritur in celebrante quàm in ſumente. *ibidem ad* 7.

Qu. 41. an, & quando debitum coniugale, vel nocturna pollutio communionem impediant.

Reſpondetur infra v. *debitum coniugale, qu. & v. pollutio nocturna qu.*

Qu. 42. cur licèt veniale peccatum non impediat communionem, imò neque peccatum mortale poſt pœnitentiam; nihilominus nocturna pollutio eam impediat, quamuis de mane pœnitens de ipſa conteratur, & confiteatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd licet per contritionem, & confeſſionem auferatur reatus culpæ, non tamen aufertur corporalis immunditia, & diſtractio mentis ex pollutione conſecuta. *3. p. qu. 80. art. 7. ad 4.*

Qu. 43. cur ſomnium de homicidio perpetrato, vel de furto, aut alio quouis peccato non impedit communionem? benè tamen ſomnium de fornicatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſomnium homicidij non inducit corporalem immunditiam, nec etiam tantam diſtractionem mentis, ſicut fornicatio ſomniata, propter delectationis intenſionem. Si tamen ſomnium homicidij proueniat ex cauſa, quæ eſt peccatum, præſertim mortale, impedit à ſumptione huius Sacramenti ratione ſuæ cauſæ. *in eodem art. 7. ad 5.*

Qu. 44. ad quem pertineat diſpenſatio Corporis Chriſti, & an liceat alicui illud tangere præterquam Sacerdoti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad Sacerdotem pertinet diſpenſatio Corporis Chriſti propter tria. Primò quidem, quia ipſe conſecrat in perſona Chriſti: ipſe autem Chriſtus ſicut conſecrauit Corpus ſuum in cœna, ità & aliis ſumendum dedit: vnde ſicut ad Sacerdotem pertinet conſecratio Corporis Chriſti, ita ad eum pertinet diſpenſatio. Secundò, quia Sacerdos conſtituitur medius inter Deum, & populum: vnde ſicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre, ità ad eum pertinet dona ſanctificata diuinitùs populo tradere. Tertiò quia in reuerentiam huius ſacramenti à nulla re contingitur, niſi conſecrata: vnde & Corporale, & Calix conſecrantur, & ſimiliter manus Sacerdotis ad tangendum hoc ſacramentum: vnde nulli tangere licet, niſi in neceſſitate, puta ſi caderet in terram, vel in aliquo alio neceſſitatis caſu. *3. parte. q. 82. a. 3. in corp.*

Qu. 45. an poſſit Diaconus diſpenſare Corpus Chriſti in neceſſitate.

Reſp. D. Thomas, Diacono non licet Corpus Chriſti tangere, cùm non habeat manus ſacratas: & ideo non debet corpus diſpenſare, niſi de mandato Presbyteri, vel Epiſcopi, vel Presbytero longè poſito in caſu neceſſitatis. *4. ſent. d. 9. qu. 1. a. 3. queſt. 2.*

Quæritur 46. an liceat Corpus Chriſti accipere ab hæreticis, vel excommunicatis, vel peccatoribus, aut eorum miſſas audire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacerdotes ſi ſint hæretici, vel excommunicati, vel etiam peccatores, quamuis habeant poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam, non tamen eâ rectè vtuntur, ſed peccant vtentes; quicunque autem communicat alicui in peccato, ipſe particeps peccati efficitur, vnde & in ſecunda Canon. Ioannis dicitur: quòd *qui dixerit ei Aue*, ſcilicet hæretico, *communicat operibus illius malignis*: & ideo non licet à prædictis communionem accipere, aut eorum Miſſam audire.

Differt tamen inter prædictas ſectas: nam hæretici & ſchiſmatici, & excommunicati ſunt per ſententiam Eccleſiæ executione conſecrandi priuati, & ideo peccat qui-

cunque eorum Miſſam audit, vel ab eis accipit ſacramenta; ſed non omnes peccatores ſunt per ſententiam Eccleſiæ executione huius poteſtatis priuati, & ſic quamuis ſint ſuſpenſi ad ſe ex ſententia Diuina, non tamen quantùm ad alios ex ſententia Eccleſiæ: & ideo vſque ad ſententiam Eccleſiæ licet ab eis communionem accipere, & eorum Miſſam audire: vnde ſuper illud 1. ad Corinth. 5. *cum huiuſmodi nec cibum ſumere*, dicit gloſſa Auguſtini: *hoc dicendo noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio ſuſpicionis, vel etiam extraordinario vſurpato iudicio; ſed potius ex lege Dei ſecundùm ordinem Eccleſiæ, ſiue vltrò confeſſum, ſiue accuſatum & conuictum. 3. p. q. 82. a. 9. in corp.*

Quæritur 47. an ſit licitum ſuſcipere communionem à ſimeniaco, vel ſchiſmatico, vel excommunicato, vel concubinario, vel alio peccatore, iuxta illud Auguſtini: neque in homine bono, neque in homine malo aliquis ſacramenta Dei fugiat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi aliquis cum peccato ad hoc Sacramentum accedit, magìs cedit ei in nocumentum, quam in profectum: quicunque autem contra ordinationem Eccleſiæ accedit, per inobedientiam peccat: ſimoniaci autem, & ſchiſmatici, & excómunicati ex ſtatuto Eccleſiæ à diſpenſatione huius Sacramenti ſunt ſuſpenſi, quia ſunt extra vnitatem Eccleſiæ, in qua Sacramenta conferuntur: & ſimiliter interdictum eſt concubinariis Sacerdotibus propter ſpiritualitatem maximam, quæ in hoc Sacramento requiritur: vnde ſi aliquis ab aliquo prædictorum Sacramentum ſuſcipiat, peccat, & ſic gratiam non conſequitur: tamen differt de fornicariis, & aliis prædictis: quia aliis non debet homo communicare in diuinis ſcienter, quãtumcunque ſint occulti: ſed concubinarij Sacerdotes non ſunt vitandi, niſi ſint notorij: & dicuntur notorii tribus modis: vel propter ſententiam, quia conuicti ſunt: vel per confeſſionem in iure factam: vel per rei euidentiam; ſicut quando eſt ita manifeſtum, quòd nulla poteſt tergiuerſatione celari: ab aliis autem peccatoribus licet Sacramenta recipere. 4. d. 13. q. 1. a. 3. qu. 3.

Quær. 48. cur ſpecialiter prohibeat Eccleſia audire miſſam ſacerdotis concubinarii ſi eius peccatum ſit notorium.

Reſpondetur v. *Miſſa qu.*

Quær. 49. vtrum veneremur Sacramenta, dum refugimus miſſam audire, vel communionem recipere à talibus Sacerdotibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in hoc, quòd refugimus audire Miſſas talium Sacerdotum, aut ab eis communioné recipere, non refugimus Dei ſacramenta, ſed potiùs ea veneramur: vnde hoſtia à talibus Sacerdotibus conſecrata eſt adoranda; & ſi reſeruetur, licitè poteſt ſumi à Sacerdote legitimo: ſed refugimus culpam indignè miniſtrantium. 3. *p. q.* 82. *ar.* 9. *ad* 1.

Qu. 50. an neceſſe ſit Hoſtiam conſecratam conſeruari pro infirmis.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd oportet Hoſtias conſecratas pro infirmis conſeruare: vnde de conſecrat. d. 2. legitur; *Presbyter Euchariſtiam ſemper habeat paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur. 3. p. q. 83. art. 5. ad vndecimum.*

Qu. 51. an poſſit dari infirmo pars Hoſtiæ conſecratæ in Miſſa, ſi infirmetur ad mortem, & inſtanter petat Corpus Chriſti.

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd in tali caſu non oportet, quòd Sacerdos communionem intermittat, ſed poteſt dare infirmo petenti partem Hoſtiæ conſecratæ. 4. *ſent. d. 12. q. 3. a. 2. q. 2. ad 1.*

Quæritur 52. quomodo ſpiritualiter ſumatur Euchariſtia Sacramentum.

Reſp. D. Thomas, manducat ſpiritualiter Chriſtum, qui fidem & charitatem ad ipſum habet ſine ordine ad hoc Sacramentum: non tamen manducat talis ſpiritualiter hoc Sacramentum, ſed ſolùm ille qui habet fidem & charitatem ad Chriſtum cum deuotione & propoſito ſumendi hoc Sacramentum, etiamſi Sacramentaliter non manducet. 4. *ſent. d. 9. q. 1. a. 2. qu. 4. in corp. 3. p. q. 80. art. 1.*

Quæritur 53. vtrùm ampliorem gratiam conſequatur ille, qui Euchariſtiam ſumit Sacramentaliter ſimul & ſpiritualiter, quàm qui ſumet ſpiritualiter tantùm.

Reſp. D. Thomas, ſicut Baptizatus Baptiſmo flaminis emundationem conſecutus eſt propter propoſitum baptiſmi Sacramentalis, & accipiens Sacramentum ampliorem gratiam conſequitur; ita etiam qui ſpiritualiter manducauit, in propoſito & deuotione habuit manducationẽ Sacramentalem, ad quam accedens ex ipſa vi ſacramenti maiorem gratiam conſequitur: vnde non ſequitur quod ſacramentali manducatio ſuperfluat. *in eadem quæſt. 4. ad 1. & eodem art. 1. ad 3.*

Quæritur 54. vtrum effectus Euchariſtiæ poſſit impediri abſque peccato mortali, per ſolum defectum actualis deuotionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis perfectio acquirenda impeditur per remotionem propriæ diſpoſitionis: ſicut autem diſpoſitiones materiales ſe habent ad perfectionem formæ, ita actus ſe habent ad perfectionem finis: vnde cùm hoc Sacramentum perficiat coniungendo fini, ad hoc quòd effectum ſuum plenè habeat in ſumente, opottet quòd adſit actualis deuotio: & quia interdum abſque mortali peccato actualis deuotio impediri poteſt, cùm diſtractiones variæ ipſam impediant, & peccata venialia virtutũ actum tollant; abſque peccato mortali poteſt effectus hujus ſacramenti impediri; ità quòd aliquod augmentum gratiæ non conſequatur. Nec tamen reatum peccati mortalis incurrit; ſed fortè reatum venialis peccati, ex eo quòd imparatus accedit. 4. *ſent. diſtinct. 12. q. 2. a. 1. quæſt. 3. in corp.*

Quæritur 55.

Quæritur 55. vtrum peccata venialia impediant effectum Euchariſtiæ.

Reſp. D. Thomas, quòd Damaſcenus dicit in 4. lib. de fide orthod. cap. 14. *ignis eius quod in nobis eſt deſiderii, aſſumens eam quæ ex carbone* (id eſt ex hoc Sacramento) *ignitionem, comburat noſtra peccata, & illuminet corda noſtra, vt participatione diuini ignis igniamur & Deificemur*: ſed ignis noſtri deſiderii vel amoris impeditur per peccata venialia, quæ impediunt feruorem charitatis; ergo peccata venialia impediunt effectum huius Sacramenti. 3. *p. q.* 79. *a.* 8. *in arg. ſed contra.*

Quæritur 56. quomodo peccata venialia impediant effectum Euchariſtiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccata venialia dupliciter accipi poſſunt; vno modo provt ſunt præterita; alio modo provt ſunt actu exercita. Primo quidem modo peccata venialia nullo modo impediunt effectum huius ſacramenti: poteſt enim contingere, quòd aliquis poſt multa peccata venialia commiſſa deuotè accedat ad hoc ſacramentum, & plenariè huius ſacramenti conſequatur effectum. Secundo autem modo peccata venialia non ex toto impediunt huius ſacramenti effectum, ſed in parte; effectus enim huius ſacramenti non ſolùm eſt adeptio habitualis gratiæ, vel charitatis, ſed etiam quædã actualis refectio ſpiritualis dulcedinis; quæ quidem impeditur, ſi aliquis accedat ad hoc ſacramentum per peccata venialia mente diſtractus, non autem tollitur augmentum habitualis gratiæ, vel charitatis. 3. *p. q.* 79. *a.* 8. *in corp.*

Quæritur 57. quæ indeuotio circa communionem ſit mortalis, & quænam venialis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis indignè manducat, ex hoc quòd non deuota mente accedit ad Euchariſtiam: quæ quidem indeuotio quandoque eſt venialis; putà cùm aliquis diſtractâ mente ad ſæcularia negotia, accedit ad hoc ſacramentum, habitualiter retinens debitam reuerentiam ad ipſum; & talis indeuotio licèt impediat fructum huius ſacramenti, qui eſt ſpiritualis refectio, non tamen facit reum corporis, & ſanguinis Domini, ſicut Apoſtolus loquitur: quædam verò indeuotio eſt peccatum mortale, quæ ſcilicet eſt cum contemptu huins ſacramenti, prout dicitur Malach. 1. *Vos polluiſtis nomen meum in eo quòd dicitis, menſa Domini contaminata eſt, & quod ſuperponitur contemptibile. lect.* 7. *ſuper cap.* 11. *primæ ad Corinth.*

Quær. 58. an communicans in peccato mortali, cuius eſt oblitus poſt diligens examen: licèt fortè inſufficiens, peccet, vel potiùs iuſtificetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia circumſtantiæ à peccato excuſat adhibitâ debitâ diligentiâ, præcipuè quando eſt talis circumſtantia cuius certitudo plenè haberi non poteſt; quòd autẽ homo ſit omnino à peccato immunis, per certitudinem ſcire non

V

poteſt 1. Cor. 1. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum:* poteſt tamen de hoc haberi aliqua coniectura, præcipuè per quatuor ſigna, ſicut Bernardus dicit: primò cùm quis deuotè verba Dei audit, quia *qui eſt ex Deo, verba Dei audit*, Ioannis 8. ſecundò cùm quis ſe promptum ad benè operandum inuenit, quia *probatio dilectionis exhibitio eſt operis*, vt dicit Gregorius hom. 30. tertiò cùm quis à peccatis abſtinendi in futurum propoſitum habet: quartò cùm de præteritis dolet, quia in his vera pœnitentia ſecundùm Gregorium conſiſtit.

Vnde ſi aliquis per huiuſmodi ſigna factâ diligenti diſcuſſione ſuæ conſcientiæ, quamuis fortè non ſufficienti, ad Corpus Chriſti deuotè accedat aliquo peccato mortali in ipſo manente, quod eius cognitionem prætérfugiat, non peccat; magis ex vi ſacramenti remiſſionem conſequitur: vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone, quòd *quando Corpus Chriſti manducatur, viuificat mortuos. 4. ſent. d. 9. q. 1. a. 3. q. 2. in corp.*

Quæritur 59. vtrum communicans ſine conſcientia peccati mortalis, peccet, ſi hoc preueniat ex ignorantia, vel negligentia, vel ſine ipſius culpa, & ſi non fuerit ſufficienter contritus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc quòd non habeat aliquis conſcientiam ſui peccati, poteſt contingere dupliciter: vno modo per culpã ſuam; vel quia per ignorantiam iuris, quæ non excuſat, reputat non eſſe peccatum, quod eſt peccatum; puta ſi aliquis fornicator reputaret ſimplicem fornicationem non eſſe peccatum mortale; vel quia negligens eſt in examine ſui ipſius, contra id quod Apoſtolus dicit 1. Corinth. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat:* & ſic nihilominus peccat ſumens Corpus Chriſti, licèt non habeat conſcientiam peccati; quia ipſa ignorantia eſt ei peccatum.

Alio modo poteſt contingere ſine culpa ipſius: putà cùm doluit de peccato, ſed non eſt ſufficienter contritus: & in tali caſu non peccat ſumendo Corpus Chriſti; quia homo per certitudinem ſcire non poteſt vtrum ſit verè contritus: ſufficit enim ſi in ſe ſigna contritionis inueniat; puta ſi doleat de præteritis, & proponat cauere de futuris. Si verò ignorat hoc quod facit eſſe actum peccati, propter ignorantiam facti, quæ excuſat (putà ſi acceſſit ad non ſuam, quam credebat eſſe ſuam) non ex hoc dicẽdus eſt peccator. Similiter ſi totaliter eſt peccati oblitus, ſufficit ad eius deletionem generalis contritio: vnde iam non eſt dicendus peccator. *3. p. q. 80. a. 4. ad 5. 4. ſent. d. 15. q. 1. a. 3. quæſt. 2. ad 2.*

Quær. 60. quibus peccatoribus ſit deneganda communio, & quomodo ſint admonendi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa peccatores diſtinguendum eſt: quidam enim ſunt occulti, quidam verò manifeſti; ſcilicet per euidentiam facti, ſicut publici vſurarij, aut publici raptores; vel etiam per aliquod iudicium Eccleſiaſticum, vel ſæculare;

manifeſtis ergo peccatoribus non debet etiam petentibus ſacra communio dari: vnde Cyprianus ſcribit ad quemdam, *Pro dilectione tua conſulendum me exiſtimaſti, quid mihi videatur de hiſtrionibus, & mago illo, qui apud vos conſtitutus adhuc in artis ſuæ dedecore perſeuerat: an talibus ſacra communio cum cæteris Chriſtianis debeat dari: puto nec Maieſtati Diuinæ, nec Euangelicæ Diſciplinæ congruere, vt pudor, & honor Eccleſiæ tàm turpi, & infami contagione fedetur.*

Si verò non ſunt manifeſti peccatores, ſed occulti, non poteſt eis petentibus ſacra communio denegari: cùm enim quilibet Chriſtianus ex hoc ipſo quòd eſt baptizatus, ſit admiſſus ad Dominicam menſam, non poteſt ei ius ſuum tolli, niſi pro aliqua cauſa manifeſta: vnde ſuper illud 1. Corinth. 5. *Si is, qui frater nominatur inter vos &c.* dicit gloſſa Auguſtini, *Nos à communione quemquam prohibere non poſſumus, niſi aut ſponte confeſſum, aut in aliquo iudicio Eccleſiaſtico, vel ſeculari nominatum, atque conuictum.*

Poteſt tamen Sacerdos, qui eſt conſcius criminis, occulte monere peccatorem occultum, vel etiam in publico generaliter omnes, ne ad menſam Domini accedant, antequam de peccatis pœniteant, & Eccleſiæ reconcilientur; nam poſt pœnitentiam, & reconciliationem etiam publicis peccatoribus non eſt communio deneganda; præcipuè in articulo mortis: vnde in Concilio Carthaginenſi legitur: *Scenicis, atque hiſtrionibus, cæteriſque huiuſmodi perſonis, vel apoſtatis conuerſis ad Deum reconciliatio non negetur.* 3. p. q. 80. a. 6. in corp. qu. 81. a. 2. in c. & ad 2.

Quæritur. 61. an, & quando peccatori ſiue occulto, ſiue publico danda ſit vel deneganda communio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi Sacerdos ſciat peccatum alicuius qui Euchariſtiam petit, per confeſſionem, vel alio quolibet modo, diſtinguendum eſt: quia aut peccatum eſt occultum, aut manifeſtum: ſi eſt occultum, aut exigit in occulto, aut in manifeſto: ſi in occulto, debet ei denegare, & monere ne in publico petat: ſi autem in manifeſto petit, debet ei dare. Primò quia peccato occulto pœnam inferens publicam, reuelator eſt confeſſionis, aut proditor criminis. Secundò, quia quilibet chriſtianus habet ius in perceptione Euchariſtiæ, niſi illud per peccatum mortale amittat: vnde cùm in facie Eccleſiæ non conſtet iſtum amiſiſſe ius ſuum, non oportet ei in facie Eccleſiæ denegari, aliàs daretur facultas malis Sacerdotibus pro ſuo libito punire maximâ pœnâ quos vellent. Tertiò, propter incertitudinem ſtatus ſumentis; quia *Spiritus vbi vult ſpirat* (Ioan. 3.) vnde ſubitò poteſt eſſe compunctus, & diuinitus à peccatis purgatus, & diuinâ inſpiratione ad Sacramentum accedere. Quartò, quia eſſet ſcandalum ſi denegaretur. Si verò peccatum eſt manifeſtum, debet ei denegari, ſiue in occulto, ſiue in manifeſto petat. 4. *diſt. 9. qu. 1. a. 5. quæſt. 1. a. 4. ad Hannb. d. 9. a. 2. ad 4.*

Qu. 62. quid ſit peius, an communicare indignum, an infamare peccatorũ occultum non communicando ipſum: & an liceat dare hoſtiam non conſecratam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd licèt peius ſit peccatori occulto peccare mortaliter ſumendo Corpus Chriſti, quàm infamari, tamen Sacerdoti miniſtranti Corpus Chriſti peius eſt peccare mortaliter infamando iniuſtè peccatorem occultum; quàm quòd ille mortaliter peccet: quia nullus debet peccatum mortale committere, vt alium liberet à peccato: vnde Auguſtinus dicit in lib. 9. ſuper Geneſim, *Periculoſiſſimè admittitur hæc compenſatio, vt nos faciamus aliquid mali, ne alius grauius malum faciat.* Peccator tamen occultus potiùs deberet eligere infamari, quàm indignè ad menſam Domini accedere.

Hoſtia tamen non conſecrata nullo modo debet dari loco conſecratæ; quia Sacerdos hoc faciens, quantùm in ſe eſt facit idololatrare illos, qui credunt eſſe Hoſtiam conſecratam, ſiue alios præſentes, ſiue etiam ipſum ſumentem; quia vt Auguſt. dicit, *Nemo carnem Chriſti manducet, niſi priùs adoret,* vnde extra de celebratione Miſſarum, cap. *de homine* dicitur; *licet is qui pro ſui criminis conſcientia reputat ſe indignum, peccet grauiter, ſi ſe ingerat; grauiùs tamen videtur offendere, qui fraudulenter illud præſumpſerit ſimulare. 3. p. qu. 80. art. 6. ad 2. 4. ſent. d. 11. quaſt. 1. a. 5. quæſtiunc. 1. in corp.*

Quær. 63. vtrum in caſu, quo peccator occultus poſtulat communionem, vel in aliquo alio caſu, poſſet Sacerdos Hoſtiam non conſecratam exhibere pro conſecrata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd veritati non eſt aliqua fictio adiungenda; quia *nulla eſt conuentio lucis ad tenebras,* vt Apoſt. dicit 2. ad Corinth. 6. & propter hoc Auguſtinus probat in lib 83. quæſt. quòd corpus Chriſti non fuit phãtaſticũ, quia veritas, quæ eſt Chriſtus, non potuit fallere: Et ideo in Sacramentis Eccleſiæ nihil eſt per fictionem agendum; & præcipuè in Sacramento altaris, in quo totus Chriſtus continetur: eſſet autem quædam fictio, ſi Hoſtia non conſecrata loco conſecratæ daretur: & cùm etiam ſacerdos (quantùm in ſe eſt) populo fieret idololatrandi occaſio, quamuis peccatum idololatriæ non incurreret, æſtimans probabiliter Hoſtiam eſſe conſecratam, tamen Sacerdos in hoc ipſo quòd Hoſtiã non conſecratam populo exhiberet adorandam, idololatriæ crimen incurreret: vnde hoc in nullo caſu eſt faciendum, vt Hoſtia non conſecrata exhibeatur vni, vel pluribus, tanquam conſecrata. Debet ergo Sacerdos peccatorem occultum primò quidem monere, vt pœnitentiam agat, & ſic ad ſacramentum accedat: Quòd ſi pœnitere noluerit, debet ei occultè inhibere, ne aliis communicantibus in publico ſe immiſceat: quòd ſi ſe immiſcuerit, debet ei dare Hoſtiam conſecratam. *Quodl. 5. a. 12. in corp.*

Qu. 64. vtrum peccet iuſtus, qui ſe credit peccatorem, & ita communicat, licèt non peccet peccator, qui communicat habens peccatum, quod ignorat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ignorantia circunſtantiæ, quæ excuſat peccatum, excuſat à peccato, ita error circunſtantiæ talis cauſat peccatum; vt patet in eo, qui accedit ad ſuam, quam credit non eſſe ſuam: & ſimiliter eſt in propoſito; quia iuſtus credens ſe peccatorem errat in hac circunſtantia: vnde ſi tali opinione manente corpus Chriſti manducaret, conſtat quòd eligeret ſe peccatorem corpus Chriſti manducare; & ita electio eſſet praua, & peccaret: ſed electio non eſt praua in eo, qui peccatum habet, quod neſcit: Et ideo quamuis iuſtus ſit ſimpliciter meliùs diſpoſitus; tamen eſt peiùs diſpoſitus quoad hoc. 4. *d. 9. qu. 1. a. 3. qu. 2. a ad 2.*

Qu. 65. vtrùm ille qui habet conſcientiam peccati mortalis quod dimittere non proponit, peccet ſiue communicando quando præcipit Eccleſia, ſiue non communicando; & vtrum deberet potius permittere ſe excommunicari, quàm ita indignè Euchariſtiam ſumere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd habens conſcientiam peccati mortalis, quod dimittere non proponit, peccat accedens ad ſumendum corpus Chriſti; quia indignè accedit: peccat etiam non accedendo tempore ab Eccleſia conſtituto, quia inobediens eſt: non tamen eſt perplexus; quia poteſt ſe ab hoc dubio eripere peccati propoſitum dimittẽdo. Nihilominus tamen manente tali propoſito minùs peccat non ſumendo, quia illud quod eſt malum ſecundùm ſe, eſt maius malum quàm illud quod eſt malum, quia prohibitum: vnde priùs ſe debet dimittere excommunicari, quàm cum propoſito peccati corpus Chriſti ſumat. 4. *ſent. d. 9. q. 1. a. 3. quæſt. 1. ad 3. 4 ad anu. d 9. a. 2. ad 2.*

Qu. 66. vtrum accedere ad Euchariſtiæ Sacramentum cum conſcientia peccati mortalis ſit grauiſſimum omnium peccatorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dupliciter aliquod peccatum poteſt dici grauius alio: vno modo per ſe: alio modo per accidens. Per ſe quidem ſecundùm rationem ſuæ ſpeciei, quæ attenditur ex parte obiecti: Et ſecundùm hoc, quantò id contra quod peccatur, eſt maius, tantò peccatum eſt grauius: & quia diuinitas Chriſti eſt maior humanitate ipſius; & ipſa humanitas eſt potior quàm ſacramenta humanitatis, inde eſt quòd grauiſſima peccata ſunt quæ committuntur in ipſam diuinitatem: ſicut eſt peccatum infidelitatis & blaſphemiæ, ſecundariò autem ſunt grauia peccata quæ committuntur in humanitatem Chriſti: vnde & Math. 12. dicitur, qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit verbum contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Tertio autem loco ſunt peccata quæ committuntur contra Sacramenta, quæ pertinent ad humanitatem Chriſti. Et poſt hæc,

ſunt alia peccata contra puras creaturas. Per accidens autem vnum peccatum eſt grauius alio ex parte peccantis: puta peccatum quod eſt ex ignorantia, vel infirmitate, eſt leuius peccato quod eſt ex contemptu, vel ex certa ſcientia. Et eadem ratio eſt de aliis circumſtantiis. Et ſecundùm hoc iſtud peccatum in quibuſdam poteſt eſſe grauius: ſicut in his qui ex actuali contemptu, cum conſcientia peccati ad hoc ſacramentum accedunt: in quibuſdam verò minus graue; putà in his qui ex quodam timore, ne deprehendantur in peccato, cum conſcientia peccati ad hoc ſacramentum accedunt. Sic ergo patet quòd hoc peccatum eſt multis aliis grauius ſecundùm ſuam ſpeciem; non tamen eſt omnium grauiſſimum. 3. *p. q.* 80. *a.* 5. *in corp.*

Qu.*67. *an peccet mortaliter ille, qui ad communionem accedit cum conſcientia peccati mortalis, ſiue certa ſiue ſolummodo dubia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi alicui accedenti ad ſacram communionem dictat cōſcientia, quòd ſit in peccato mortali, peccat mortaliter. Quia cuilibet conſcientia dictat quòd immundus Sacramentorum participatione indignus eſt: vnde quicunque cum conſcientia peccati mortalis ad Eucharistiam (quæ eſt Sacramentum Sacramentorum) accedit, contra conſcientiam agit: Nec differt, quantùm ad hoc, vtrum habeat certam conſcientiam, vel cum dubitatione; quia qui dubitat, diſcrimini ſe exponit: ſi autem ſit aliqua leuis cogitatio quæ dubitationem non inferat, contrariis rationibus repulſa, non impedit Euchariſtiæ perceptionem: impedit autem, ſi dubitationem inferat, quantumcunque leuis ſit. Si verò aliquis peccatum habet quod non tenet in conſcientia, ſi hoc ex culpa ipſius accidit, vel propter ignorantiam iuris, vel propter negligentiam diſcuſſionis propriæ conſcientiæ, non excuſatur a peccato, ſi ad Euchariſtiam accedat: ſi verò non ex culpa ſua contingat, excuſatur à peccato, & gratiam conſequitur virtute Sacramenti; niſi aliàs obicem ponat Spiritui Sancto. 4. *ad bann. diſt.* 9. *a.* 2. *in corp.*

Quæ.* 68. *quænam requiratur certitudo de exemptione à peccato mortali, vt aliquis poſſit ad communionem accedere ſine periculo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non requiritur ad cauendum periculum diſcriminis certitudo ſcientiæ, ſed probabilis coniectura: quæ poteſt haberi per quatuor ſigna, ſicut dicit Bernardus: Primò cùm quis deuotè verba dei audit: Secundò cùm quis ſe promptum ad benè operandum inuenit: Tertiò cùm quis abſtinendi à peccato propoſitum habet: Quartò cùm quis de peccato dolet. 4. *de bann. diſt.* 9. *a.* 2. *ad* 3.

Qu.* 69. *vtrum ille, qui eſt iniuſtè excommunicatus, vel ſuſpenſus, vel interdictus, peccet ſi communicet

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis non ſit indignus; tamen propter obedientiam Ec-

cleſiæ debet humiliter abſtinere; aliàs per inobedientiam actu peccaret. *4. ad hann. diſt. 9. a. 4. ad 3.*

Qu. 70. an licet peccator ſit contritus, teneatur tamen confiteri priuſquàm communicet, iuxta illud hugonis à S. Victore: audacter dico: ſi ante ſacerdotis abſolutionem criminoſus ad communionem corporis Chriſti accedat, pro certo iudicium ſibi manducat & bibit, etiamſi ante multùm pœniteat, & vehementer doleat, & ingemiſcat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccator contritus ante confeſſionem qui vult communicare, aut habet copiam confeſſoris, & tunc peccat ſine Confeſſione communicando; quia ad Sacramentum Eccleſiæ requiritur reconciliatio ſecundùm iudicium Eccleſiæ: aut non habet: aut ergo imminet aliqua neceſſitas celebrandi, vel cōmunicandi, vel quia timet ſcandalum proprium, vel iam incepit miniſterium Sacramenti, vel amiſit loquelam: & tunc non peccat, cum propoſito confitendi quando poterit: ſed ſi non habet hoc propoſitum, peccat. *4. ad hann. diſt. 9. a. 3. in corp.*

Quær. 71. quomodo ſe gerere debeat ſacerdos in prædicto caſu.

Reſpondetur v. *Miſſa qu.*

Iuxta hanc doctrinam ſancti Doctoris Sacrum Concilium Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 7. inter alia ſic habet: Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius peccati mortalis quantumuis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa Sacramentali Confeſſione ad Sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Chriſtianis omnibus, etiam ab iis ſacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc Sancta Synodus perpetuò ſeruandum eſſe decreuit, modò non deſit illis copia confeſſoris. Quòd ſi neceſſitate vrgente Sacerdos abſque præuia Confeſſione celebrauerit, quamprimum confiteatur.

Quæritur 72. quomodo intelligendum ſit illud Apoſt. 1. ad Corinth. 2. quicumque manducauerit panem, & biberit Calicē Domini indignè, reus erit Corporis & Sanguinis Domini: vbi gloſſa ait: hoc eſt, ac ſi Chriſtum occiderit, punietur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum indignè ſumentium hoc Sacramentum, comparatur peccato occidentium Chriſtum ſecundùm ſimilitudinē (quia vtrumque committitur contra Corpus Chriſti) non tamen ſecundùm criminis quantitatem: peccatum enim occidentium Chriſtum, fuit multò grauius. Primò quidem, quia illud peccatum fuit contra Corpus Chriſti in ſpecie propria: hoc autem peccatum eſt contra Corpus Chriſti in ſpecie Sacramenti. Secundò, quia illud peccatum proceſſit ex intentione nocendi Chriſto, non autem hoc peccatum *3. p. qu. 80. a. 5. ad 1.*

Qu. 73. quomodo intelligi debeat D. Hieronymus dicens in quadā epiſt. quid tibi cum fœminis, qui ad altare cum Deo fabularis dic Sacerdos, dic clerice, qualiter eiſdem labiis filium Dei oſcularis, quibus oſculatus es labia meretricis? cum Iuda, oſculo filium hominis tradis?

& vtrũ ſimilitudo criminis non minùs competat aliis peccatoribus quàm fornicatoribus : & vtrum, maximè infideles ſint inepti ad hoc Sacramentum.

Reſp D. Thomas ,dicendũ quòd fornicator accipiens CorpusChriſti comparatur Iudæ Chriſtum oſculanti,quantùm ad ſimilitudinem criminis (quia vterque ex ſigno charitatis Chriſtum offendit)non tamen quantùm ad criminis quantitatem.Hæc tamen criminis ſimilitudo non minùs competit aliis peccatoribus , quàm fornicatoribus.Nam & per alia peccata mortalia agitur contra charitatem Chriſti , cuius ſignum eſt hoc Sacramentum,& tantò magis, quantò peccata ſunt grauiora. Secundùm quid tamen peccatum fornicationis magis reddit hominem ineptum ad perceptionem huius Sacramenti : inquantum ſcilicet per hoc peccatum ſpiritus maximè carni ſubiicitur , & ita impeditur ferueor delectionis, qui requiritur in hoc Sacramento.Plus tamen ponderat impedimentum ipſius charitatis, quàm feruoris eius : vnde & peccatum infidelitatis , quod funditùs ſeparat hominem ab Eccleſiæ vnitate , ſimpliciter loquendo maximè hominem ineptum reddit ad ſuſceptionem huius Sacramenti,quod eſt Sacramentum Eccleſiaſticæ vnitatis, vt ſupra dictum eſt. Vnde & grauius peccat infidelis accipiens hoc Sacramentum , quàm fidelis peccator:& magis contemnit Chriſtum ſecundùm quod eſt ſub hoc Sacramento ; præſertim ſi non credat Chriſtum verè ſub hoc Sacramento eſſe : quia quantùm eſt in ſe, diminuit ſanctitatem hujus Sacramenti,& virtutem Chriſti operantis in hoc Sacramento , quod eſt contemnere ipſum Sacramentum in ſeipſo. Fidelis autem , qui cum conſcientia peccati ſumit , contemnit hoc Sacramentùm,non in ſeipſo , ſed quantùm ad vſum, indignè accipiens : vnde & Apoſt. 1. Corinth. 2. aſſignans rationem hujus peccati dicit , *non diiudicans Corpus Domini*, ideſt,non diſcernẽs ipſum ab aliis cibis , quod maximè facit ille, qui non credit Chriſtum eſſe ſub hoc Sacramento. *Ibid. ad 2.*

Quæritur 74. an grauiùs peccaret , qui hoc Sacramentum in lutum proiiceret , vel canibus daret ad manducandum quàm qui indignè ſumeret.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd ille qui proiiceret hoc Sacramentũ in lutum,multò grauiùs peccaret, quàm ille qui cum conſcientia peccati mortalis ad hoc Sacramentum accedit. Primò quidem , quià ille hoc faceret ex intentione iniuriam faciendi huic Sacramento , quod non intendit peccator indignè Corpus Chriſti accipiens.

Secundò , quia homo peccator eſt capax gratiæ , vnde etiam magis eſt aptus ad ſuſcipiendum hoc Sacramentum , quàm quæcunque alia irrationalis creatura. Vnde maximè inordinatè vteretur hoc Sacramento, qui proiiceret ipſum canibus ad manducandum,vel qui proiiceret ad lutum conculcandum. *ibid. ad 3. & 4. ſent. d. 9. qu. 1. a. 3. quæſt. 3. ad.2.*

Quæritur 75.

Quæritur 75. quomodo ſicut ait D. Dionyſ. Euchariſtia virtutem habet perfectiſſimam : & ſicut dicit S. P. Innocentius 3. Euchariſtia liberat à malo, conſeruat in bono, delet venialia, & cauet mortalia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd proprius effectus cuiuſlibet Sacramenti debet aſſumi ex ſimilitudine naturalis effectus materiæ Sacramenti illius, ſicut expurgatio veteris vitæ quæ fit in Baptiſmo, ſimilis eſt expurgationi exteriorum ſordium per aquam: Eſt enim effectus Baptiſmi expurgatio veteris vitæ: & ideò, cùm materiale in hoc Sacramento ſit cibus, oportet quòd effectus proprius huiuſ Sacramenti accipiatur ſecundùm ſimilitudinem ad effectus cibi: cibus autem corporalis primò in cibatum conuertitur: & ex conuerſione deperdita reſtaurat, & quantitatem auget: ſed cibus ſpiritualis non conuertitur in manducantem, ſed eum ad ſe conuertit: vnde proprius effectus huius Sacramenti eſt conuerſio hominis in Chriſtum; vt dicat cum Apoſtolo, *Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Chriſtus.* Gal. 2. Et ad hoc ſequuntur duo effectus, ſcilicet augmentum ſpiritualis quantitatis in augmento virtutum, & reſtauratio deperditorum in remiſſione venialium, & reparatio cuiuſcunque defectus præcedentis. *4. ad Hann. d. 12. a. 4. in c.*

COMÆDIA.

Videatur v. Spectaculum.

Quæritur an ſequens concilium poſſit præcedens exponere: vtrum ad ſolum Papam ſpectet congregare concilium, & ipſum approbare: & vtrum ad dirimendas fidei controuerſias neceſſe ſit vniuerſale concilium congregari.

Reſp. D. Thomas, ſicut poſterior ſynodus poteſtatem habet interpretandi ſymbolum à priore ſynodo conditum, ac ponendi aliqua ad eius explanationem; ita etiam Romanus Pontifex hoc ſuâ authoritate poteſt, cuius authoritate ſolâ ſynodus congregari poteſt, & à quo ſententia ſynodi confirmatur, & ad ipſum à ſynodo appellatur. Quæ omnia patent ex geſtis Calcedonenſis ſynodi. Nec eſt neceſſarium quòd ad eius expoſitionem faciendam vniuerſale concilium congregetur, cùm quandoque id fieri prohibeant bellorum diſſidia, ſicut in ſeptima ſynodo legitur, quòd Conſtantinus Auguſtus dicit, quòd propter imminentia bella vniuerſaliter Epiſcopos congregare non potuit. Sed tamen illi, qui conuenerunt, quædam dubia in fide exorta, ſequentes ſententiam Agathonis Papæ determinauerunt; ſcilicet quòd in Chriſto ſint duæ voluntates, & duæ actiones. Et ſimiliter Patres in Calcedonenſi ſynodo congregati, ſecuti ſunt ſententiam Leonis Papæ, qui determinauit Chriſtum eſſe in duabus naturis poſt incarnationem. *qu. 10. de potentia art. 4. ad 13. 1. p. qu. 36. a. 2. ad 2. 2. 2. qu. 1. a. 10. ad 2.*

Videatur etiam ſupra v. Canoni-zatio, & infra v. Eccleſia, & v. Papa.

CONCORDIA.

Quær. 1. vtrum concordia ſit idem ac pax, & quomodo per diſcordiam tollitur.

RESP. v. *diſcordia*, & v. *pax*.

Quær. 2. quomodo amor concordiam importet, & quare concordia non reſpicit ſpeculatiua ſed practica.

Reſp. D. Thomas, homo ea quæ ſibi bona videntur, implere conſentit; & ſecundùm quod hoc ad amicum fit, amor concordiam includit, ſecundùm quam aliquis conſentit in his quæ amico videntur; non quidem in ſpeculatiuis, quia concordia in his ſecundùm Philoſoph. 9. Eth. ad amicitiam non pertinet, & diſcordia in eiſdem eſſe poteſt ſine amicitiæ præiudicio, eo quòd in his concordare vel diſcordare, voluntati non ſubiacet, cùm intellectus ratione cogatur. 3. *d.* 27. *q.*2. *a.* 1. *in c.*

Quæritur 3. cur ſicut D. Hieron. ſuper illud Matth. 12. omne regnum contra ſe diuiſum deſolabitur, ait, quomodo concordiâ parua res creſcunt, ſic diſcordiâ maxima dilabuntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ideò concordiâ paruæ res creſcunt, & per diſcordiam maximæ dilabuntur; quia virtus quantò magis eſt vnita, tantò eſt fortior, & per ſeparationem diminuitur, vt dicitur in libro de cauſis; vnde patet quòd hoc pertinet ad proprium effectum diſcordiæ, quæ eſt diuiſio voluntatum. 2. 2. *q.* 37. *a.*2.*ad* 3.

CONCVBINATVS.

Quæritur 1. vtrum habere concubinam ſit contra legem naturæ.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd quicunque concubitu vtitur propter delectationem, quæ in ipſo eſt, non referendo ad finem à natura intentum, contra naturam facit; & ſimiliter etiam niſi ſit talis concubitus, qui ad illum finem conuenienter ordinari poſſit: & quia res à fine plerumque nominantur tanquam ab optimo, ſicut coniunctio matrimonij à prolis bono nomen accepit, quod per matrimonium principaliter quæritur, ita concubinæ nomen illam coniunctionem exprimit, qua ſolus concubitus propter ſeipſum quæritur. Et ſi etiam aliquis quandoque ex tali concubitu prolem quærat, non tamen eſt conueniens ad prolis bonum, in quo non ſolùm intelligitur ipſius procreatio, per quam proles eſſe accipit; ſed etiam educatio, & inſtructio, per quam accipit nutrimentum, & diſciplinam ex parentibus, in quibus tribus parentes proli tenentur, ſecundùm Philoſ. in 8. Eth.

Cùm autem educatio, & inſtructio prolis à parentibus debeatur per longum tempus, exigit lex naturæ, vt pater & mater in longum tempus commaneant ad ſubueniendum communiter proli: vnde & aues, quæ communiter pullos nutriunt ante completam nutritio-

nem non ſeparantur à mutua ſocietate, quæ incipit à concumbendo: hæc autem obligatio ad commanendum fœminam cum marito matrimonium facit: & ideo patet, quòd accedere ad mulierem non iunctam ſibi matrimonio, quæ concubina vocatur, eſt contra legem naturæ. *4. ſent. d. 33. qu. 1. a. 3. 1. in c. 2. 2. qu. 154. a. 2. 2. con. gen. c. 122. qu. 15. de malo a. 1. & 2. quol. 8. ar. 15.*

Quær. 2. an accedere ad concubinam ſit peccatum mortale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm concubitus fornicarius tollat debitam ordinationem parentis ad prolem, quam natura ex concubitu intendit, non eſt dubium, quòd fornicatio ſimplex de ſui ratione eſt peccatum mortale, etiamſi lex ſcripta non eſſet. *4. ſent d. 33. q. 1. a. 3. quæſt. 2. in corp. 4. ad Hann. d. 33. a. 2. 1. ad Corinth. 6. lect. 3. 1. ad Theſſal. 4. lect. 1.*

Quær. 3. vtrum concubinatus ita ſit contra legem naturæ, vt nullo vnquam tempore in ipſo diſpenſatum fuerit; imò ſit contra prima præcepta legis naturæ, in quibus diſpenſari nequit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm habere concubinam non matrimonio iunctam ſit contra legem naturæ, vt dictum eſt, nullo tempore ſecundùm ſe licitum fuit, nec etiam ex diſpenſatione: Sicut enim ex dictis patet, concubitus cum ea quæ non eſt matrimonio iuncta, non eſt conueniens actus ad bonum prolis, quod eſt principalis finis matrimonij: & ideò eſt contra prima præcepta legis naturæ, quæ diſpenſationem non recipiunt: vnde vbicunque legitur in veteri teſtamento aliquos concubinas habuiſſe, quos neceſſe ſit à peccato mortali excuſari, oportet eas eſſe matrimonio iunctas; & tamen *concubinas* dici, quia aliquid habebant de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubinæ: ſecundùm enim quòd matrimonium ordinatur ad ſuum principalem finem qui eſt bonum prolis, vxor viro coniungitur inſolubili coniunctione, vel ſaltem diuturnâ vt ex dictis patet; & contra hoc non eſt aliqua diſpenſatio: ſed quantùm ad ſecundum finem qui eſt diſpenſatio familiæ, & communicatio operum, vxor coniungitur vt ſocia; ſed hoc deerat in his quæ concubinæ nominabantur: in hoc enim poterat eſſe diſpenſatio, cum ſit ſecundarius matrimonij finis; & ex parte habebant aliquid ſimile concubinis, ratione cuius concubinæ nominantur. *4. ſ. d. 33. q. 1. a. 3. qu. 3.*

Quadrageſimaprima ex propoſitionibus ab Alex. 7. damnatis ſic habet: non eſt obligandus concubinarius ad eiiciendam concubinam, ſi hæc nimis vtilis eſſet ad oblectamentum concubinarij, vulgò regalo, & alia epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inueniretur.

CONCVPISCENTIA.

Quæritur 1. quid ſit concupiſcentia, & in quo ſubiectetur.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Philoſ. dicit in

X. iij

Reth. *concupiſcentia eſt appetitus delectabilis*; eſt autem duplex delectatio, vna quæ eſt in bono intelligibili, quod eſt bonum rationis; alia quæ eſt in bono ſecundùm ſenſum; prima quidem delectatio videtur eſſe animæ tantùm: ſecunda autem eſt animæ, & corporis, quia ſenſus eſt virtus in organo corporeo: vnde & bonum ſecundùm ſenſum eſt bonum totius coniuncti: talis autem delectationis appetitus videtur eſſe concupiſcentia, quæ ſimul pertineat & ad animam, & ad corpus vt ipſum nomen concupiſcentiæ ſonat; vnde concupiſcentia propriè loquendo eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili quæ ab ea dominatur, *p. 2. q. 30. a. 1. in corp.*

Quær. 2. quare concupiſcentia refertur à Philoſ. 3. Ethic. inter puerilia peccata: & vtrum diminuatur ei ſatisfaciendo, vel potius reſiſtendo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquid dicitur puerile dupliciter: vno modo, quia conuenit pueris, & ſic Philoſophus non intendit dicere, quòd peccatum intemperantiæ ſit puerile, dum dicit in 3. Eth. quòd *nomen intemperantiæ referimus ad puerilia peccata:* alio modo ſecundùm quandam ſimilitudinem, & hoc modo peccata intemperantiæ puerilia dicuntur: peccatum enim intemperantiæ eſt peccatum ſuperfluæ concupiſcentiæ quæ aſſimilatur puero quoad tria.

Primò quidem quantùm ad id, quod vterque appetit; ſicut enim puer, ita & concupiſcentia appetit aliquid turpe, cuius ratio eſt, quia pulchrum in rebus humanis attenditur, prout aliquid eſt ordinatum ſecundùm rationem; vnde Tullius dicit in 1. de Off. *quod pulchrum eſt quod conſentaneum eſt hominis excellentiæ in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differt:* Puer autem non attendit ad ordinem rationis, & ſimiliter concupiſcentia non audit rationem, vt dicitur in 7. Eth. Secundò conueniunt quantùm ad euentum; puer enim ſi ſuæ volūtati dimittatur, creſcit in propria voluntate; vnde Ecc. 30. dicitur, *Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit præceps:* ita etiam & concupiſcentia, ſi ei ſatisfiat, maius robur accipit; vnde Auguſt. dicit in 7. Confeſſ. *Dum ſeruitur libidini facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas.*

Tertiò quantùm ad remedium, quod vtrique præbetur: puer enim emendatur per hoc, quod coercetur, vnde dicitur Prouerb. 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, tu virgâ percuties eum, & animā eius de inferno liberabis*; & ſimiliter dum concupiſcentiæ reſiſtitur, reducitur ad debitum honeſtatis modum: & hoc eſt, quod Auguſtinus dicit in 7. Muſicæ quòd *mente in ſpiritualia ſuſpenſâ, atque ibi infixâ, & manente, conſuetudinis, ſcilicet carnalis concupiſcentiæ, impetus frangitur, & paulatim repreſſus extinguitur; maior enim erat cùm ſequeremur, non omnino nullus, ſed certè minor cùm refrenamus:* & ideo Philoſophus dicit in 3. Ethic. quòd quemadmodum puerum oportet ſecundùm præceptum pedagogi viuere, ſic & concupiſcibile conſonare rationi. *2. 2. q. 142. a. 2. in corp.*

Quær. 3. quandonam debilitas & magnitudo concupiſcentiæ augeat, vel minuat meritum.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd magnitudo concupiſcentiæ, ſeu debilitas eius ex duplici cauſâ procedere poteſt: quandoque enim procedit ex cauſa corporali, quidã enim ex naturali complexione ſunt magis proni ad concupiſcendum, quàm alij, & iterum quidam habent opportunitates delectationum concupiſcentiam inflammantes magis paratas, quàm alij, & talis debilitas concupiſcentiæ diminuit meritum, magnitudo verò auget: quandoque verò debilitas, vel magnitudo concupiſcentiæ prouenit ex cauſa ſpirituali laudabili, puta ex vehementia charitatis, vel fortitudine rationis, ſicut eſt in homine temperato; & hoc modo debilitas concupiſcentię auget meritum ratione ſuæ cauſæ, magnitudo verò minuit. 2.2.q.155.a.4. ad 2.

Quæritur 4. quanam concupiſcentia non ſit peccatum, ſed potius materia exercendæ virtutis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd concupiſcentia carnis contra ſpiritum, quando ratio ei actualiter reſiſtit, non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis. p. 2.q.80. a.3. ad 3.

Quæritur 5. an concupiſcentia liget totaliter rationem, & vtrum diminuat peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd concupiſcentia non totaliter ligat rationem, ſicut ebrietas; niſi fortè ſit tanta, quòd faciat hominem inſanire: & tamen paſſio concupiſcentiæ diminuit peccatum, quia leuius eſt ex infirmitate, quàm ex malitia peccare. 2.2.q.150. a.4 ad 3.

Quær. 6. an & quomodo concupiſcentia tollat rationem voluntarij corrumpendo cognitionem iuxta illud Philoſ. 6. Ethic. delectatio ſiue concupiſcentia delectationis corrumpit æſtimationem prudentiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi concupiſcentia totaliter rationem auferret, ſicut contingit in illis qui propter concupiſcentiam fiunt amentes, ſequeretur quòd concupiſcentia voluntarium tolleret: nec tamen propriè eſſet ibi inuoluntarium, quia in his quæ vſum rationis non habent, neque voluntarium eſt, neque inuoluntarium. Sed quandoque in his quæ per concupiſcentiam aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur poteſtas cognoſcendi, ſed ſolùm conſideratio actualis in particulari agibili; & tamen hoc ipſum eſt voluntarium, ſecundùm quòd voluntarium dicitur quod eſt in poteſtate voluntatis, vt non agere, & non velle, ſimiliter autem & non conſiderare: poteſt enim voluntas paſſioni reſiſtere. 1 2.q.6.a.7.ad 3.

Qu. 7. an & quomodo ex paſſione concupiſcentiæ præueniente, vel ſubſequente peccatum ſit minus, vel maius.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi ſub concupiſcentia inclu-

datur etiam ipſe motus voluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia, maius eſt peccatum: ſi verò concupiſcentia dicatur paſſio quædam, quæ eſt motus vis concupiſcibilis, ſic maior concupiſcentia præcedens iudicium rationis, & motum voluntatis diminuit peccatum; quia qui maiori concupiſcentiâ ſtimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione; vnde minùs ei imputatur: ſi verò concupiſcentia ſic ſumpta ſequatur iudicium rationis, & motum voluntatis, ſic vbi eſt maior concupiſcentia eſt maius peccatum: inſurgit enim interdum maior concupiſcentiæ motus ex hoc quòd voluntas effrænatè tendit in ſuum obiectum. 1.2. q.73.a. 6. ad 2.

Quær. 8. vtrum omnes concupiſcentiæ motus ſint peccata.

Reſp. v. *ſenſualitas.*

CONDEMNATVS.

Qu. 1. an liceat condemnato ſe defendere.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis damnatur ad mortem dupliciter: vno modo iuſtè, & ſic non licet condemnato ſe defendere; licitum enim eſt iudici eum reſiſtentem impugnare, vnde relinquitur, quòd ex parte eius ſit bellum iniuſtum; vnde indubitanter peccat: alio modo condemnatur aliquis iniuſtè, & tale iudicium ſimile eſt violentiæ latronum, ſecundùm illud Ezech.22. *Principes eius in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem*; & ideo ſicut licet reſiſtere latronibus, ita licet reſiſtere in tali caſu malis Principibus; niſi fortè propter ſcandalum vitandum, cùm ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur. 2.2. q. 69. art. 4. *in corp.*

Qu. 2. ad quid teneatur, vel non teneatur condemnatus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nullus ita condemnatur, quòd ipſe ſibi inferat mortem, ſed quòd ipſe mortem patiatur: & ideo non tenetur facere id, vnde mors ſequatur, quod eſt manere in loco, vnde ducatur ad mortem; tenetur tamen non reſiſtere agenti, quin patiatur, quod iuſtum eſt eum pati; ſicut etiamſi aliquis ſit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, ſi cibum ſibi occultè miniſtratum ſumat, quia non ſumere eſſet ſeipſum occidere. 2.2. q. 69. a. 4. ad 2.

Quæritur 3. quomodo ſit intelligendum illud Prouerb. 24. erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes.

Reſp. D. Thomas, per illud dictum ſapientis non inducitur aliquis ad liberandum alium à morte contra ordinem iuſtitiæ, vnde nec ſeipſum contra iuſtitiam reſiſtendo, aliquis debet liberare à morte. *ibid. ad 3.*

CONFESSIO

Quæritur 1. an ſint bonæ diffinitiones confeſſionis, quas tradunt D. Auguſt. dicens: confeſſio eſt per quam morbus latens ſpe veniæ aperitur: & D. Gregor. Confeſſio eſt peccatorum deteſtatio, & ruptio vulneris: & alij dicunt, quòd eſt legitima coram Sacerdote declaratio peccatorum: alii verò quòd eſt Sacramẽtalis delinquẽtis accuſatio erubeſcentia, & per claues ſatisfactoria obligans ad peragendam pœnitentiam iniunctam.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd in actu confeſſionis plura conſideranda occurrunt. Primò ipſa ſubſtantia actus, ſiue genus eius, quod eſt manifeſtatio quædã. Secundò de quo fit, ſcilicet peccatum. Tertiò cui fiat, ſcilicet Sacerdoti. Quartò cauſa eius, ſcilicet ſpes veniæ. Quintò effectus eius, ſcilicet abſolutio à parte pœnæ, & obligatio ad aliam partem exoluendam. In diffinitione Auguſtini tangitur & ſubſtantia actus in apertione, & de quo fit confeſſio, cùm dicitur morbus latens, & cauſa in ſpe veniæ: in alijs diffinitionibus tanguntur aliqua de illis quinque aſſignatis, vt cuilibet inſpicienti patet. 4. *ſent. d. 17. q. 3. a. 2. quæſt. 1. in corp.*

Qu. 2. vtrum omnes teneantur ad confeſſionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad confeſſionem dupliciter obligamur: vno modo ex iure Diuino ex hoc ipſo quòd eſt medicina; & ſecundùm hoc non omnes tenentur ad confeſſionem, ſed illi tantùm, qui peccatum mortale incurrunt poſt baptiſmum: alio modo ex præcepto iuris poſitiui: & ſic tenentur omnes ex inſtitutione Eccleſiæ edita in Concilio generali ſub Innocentio tertio; tùm vt quilibet ſe peccatorem recognoſceret, quia *omnes peccauerunt, & egent gratiâ Dei*; tùm vt cùm maiori reuerentia ad Euchariſtiam accedant; tùm vt Eccleſiarum rectoribus ſui ſubditi innoteſcant, ne lupus inter gregem lateat. 4. *ſent. diſtinct. 17. quæſt. 3. a. 1. quæſt. 3. in corp.*

Qu. 3. an confeſſio ſit de neceſſitate ſalutis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illa ſacramenta, quæ ordinantur contra culpam, cum qua ſalus eſſe non poteſt, ſunt de neceſſitate ſalutis: & ideo ſicut baptiſmus, quo deletur originale, eſt de neceſſitate ſalutis, ita & pœnitentiæ ſacramentum; ſicut autem aliquis per hoc quòd baptiſmum petit, ſe miniſtris Eccleſiæ ſubijcit, ad quos pertinet diſpenſatio ſacramenti, ita etiam per hoc quòd fatetur peccatum ſuum, ſe miniſtro Eccleſiæ ſubijcit, vt per ſacramentum pœnitentiæ ab eo diſpenſatum remiſſionem conſequatur; qui congruum remedium adhibere non poteſt, niſi peccatum cognoſcat, quod fit per confeſſionem peccantis: & ideo confeſſio eſt de neceſſitate ſalutis eius, qui in peccatum actuale mortale cecidit. 4. *ſent. diſt. 17. q. 3. a. 1. q. 1. in corp.*

Qu. 4. an & quare contritus teneatur ad confeſſionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis non poteſt eſſe certus, quòd contritio ſua ſit ſufficiens ad deletionem pœnæ, & culpæ: & ideo tenetur confiteri, & ſatisfacere, maximè cùm contritio vera non fuerit, niſi propoſitum confitendi habuiſſet annexum, quod debet ad effectum deduci etiam propter præceptum, quod eſt de confeſſione datum. 4. *ſent. d. 17. q. 2. art. 5. q ueſt. 2. ad 1. a. 1. qu. 1. ad* 8.

Qu. 5. an teneantur peccatores confiteri ſtatim poſt peccatum, vel ſolummodo ſemel in anno, ſcilicet tempore Paſchali: & ex qua cauſa differri poſſit confeſſio vltra illud tempus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccator quam citiùs commodè poteſt peccatum ſuum confiteatur; quia per ſacramentum pœnitentiæ confertur gratia, quæ hominem reddit magìs firmum ad reſiſtendum peccato. Quidam autem dicunt, quòd tenetur confiteri quamcitò opportunitas confitendi ſe obtulerit, ita quòd ſi differat, peccat: ſed hoc eſt contra rationem præcepti affirmatiui, quod licet obliget ſemper, non tamen obligat ad ſemper, ſed loco, & tempore; tempus autem implendi præceptum de confeſſione videtur, quando imminet aliquis caſus, in quo neceſſe eſt homini, quòd ſit confeſſus: puta ſi immineat ei mortis articulus, vel neceſſitas accipiendi Euchariſtiam, aut ſacrum Ordinem, vel aliquid hujuſmodi, ad quod oportet hominem per confeſſionem purgatum præparari, vnde ſi aliquid horum immineat, & aliquis confiteri prætermittat, peccat; dummodo debita opportunitas adſit: & quia ex præcepto Eccleſiæ omnes fideles tenentur ſaltem ſemel in anno in feſto Paſchæ præcipuè ſacramenti communionem accipere, ideò Eccleſia ordinauit, vt ſemel in anno, quando imminet tempus accipiendi Euchariſtiam, omnes fideles confiteantur.

Dico ergo, quòd differre confeſſionem vſque ad hoc tempus per ſe loquendo licitum eſt, ſed per accidens poteſt fieri illicitum; puta ſi immineat aliquis articulus, in quo confeſſio requiratur; vel ſi aliquis propter contemptum confeſſionem differat: & ſimiliter per accidens poſſet eſſe talis dilatio meritoria, ſi ad hoc differret, vt prudentiori confiteretur; vel deuotiùs propter ſacrum tempus. *Quodlibeto primo. a. 11. in corp.*

Quæritur 6. quandonam teneantur peccatores ſiue ſæculares ſiue religioſi habere propoſitum confitendi, & ipſam actualem facere confeſſionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm propoſitum confitendi ſit annexum contritioni, tunc tenetur aliquis ad hoc propoſitum, quando ad contritionem tenetur, ſcilicet quando peccata memoriæ occurrunt; ſcilicet & præcipuè cùm in articulo mortis exiſtit, aut in aliquo articulo, in quo ſine peccati remiſſione peccatum eum oporteat incurrere; ſicut cùm teneatur

neatur ad celebrandum: ſi deſit copia Sacerdotis, ſaltem conteri tenetur, & habere propoſitum confitendi. Sed ad confeſſionem actualiter faciendam obligatur aliquis dupliciter: vno modo per accidens, ſcilicet quando ad aliquid tenetur, quod non poteſt ſine peccato facere, niſi confeſſus, tunc enim confiteri tenetur; ſicut ſi debeat Euchariſtiam percipere, ad quam nullus poſt peccatum mortale, niſi confeſſus, accedere debet, copiâ Sacerdotis oblatâ, & neceſſitate non vrgente; & inde venit obligatio, quâ Eccleſia omnes obligat ad ſemel in anno confitendum, quia inſtituit, vt ſemel in anno, ſcilicet in Paſchate omnes ſacram communionem accipiant: & ideo ante tempus illud confiteri tenetur. Alio modo obligatur aliquis ad confeſſionem per ſe, & ſic videtur eadem ratio eſſe de confeſſione, & de baptiſmo differendo, quia vtrumque eſt ſacramentum neceſſitatis: ad baptiſmum autem percipiendum non tenetur aliquis ſtatim poſtquã habet propoſitum baptiſmi, ita quòd peccet mortaliter, niſi ſtatim baptizetur, nec eſt aliquod tempus determinatum, vltra quod ſi baptiſmum differat peccatum mortale incurrat, ſed poteſt contingere, quòd in dilatione baptiſmi erit peccatum mortale, vel non erit, & hoc penſandum eſt ex cauſa dilationis; quia ſicut dicit Philoſophus in 8. phyſicorum, *voluntas non retardat facere opus volitum, niſi propter aliquam cauſam rationabilem*: vnde ſi cauſa dilationis baptiſmi peccatum mortale annexum habeat, vtpotè ſi propter contemptum, vel aliquid hujuſmodi baptiſmum differat, dilatio erit peccatum mortale, aliàs non &: ideò idem videtur eſſe de confeſſione, quæ non eſt maioris neceſſitatis, quam baptiſmus: & quia ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis tenetur homo in hac vita implere, ideò ſi periculum mortis immineat, etiam per ſe loquendo obligatur aliquis ad confeſſionem faciendam tunc, vel baptiſmum ſuſcipiendum, & propter hoc etiam Iacobus ſimul præceptum edidit de confeſſione facienda, & extrema vnctione ſuſcipienda: & ideò videtur probabilis eorum opinio, qui dicunt, quòd non tenetur homo ad ſtatim confitendum; quamuis periculoſum ſit differre. Alij autem dicunt, quòd tenetur contritus ad ſtatim confitendum debitâ opportunitate oblatâ ſecundùm rectam rationem: nec obſtat, quòd decretalis terminum præfigat, vt ſemel in anno confiteatur, quia Eccleſia non indulget dilationem, ſed prohibet negligentiam in maiori dilatione: vnde per decretalem illam non excuſatur à culpa dilationis quantùm ad forum conſcientiæ, ſed excuſatur à pœna quantùm ad forum Eccleſiæ, vt non priuetur debitâ ſepulturâ, ſi morte præuentus fuerit ante tempus illud: ſed hoc videtur nimis durum: quia præcepta affirmatiua non obligant ad ſtatim, ſed ad tempus determinatum, non quidem ex hoc quòd tunc commodè impleri poſſunt, quia ſic ſi nõ daret aliquis eleemoſinam de ſuperfluo quandocunque pauper offeretur, peccaret mortaliter, quod falſum eſt: ſed ex hoc quòd tempus neceſſitatem vrgentem adducit: & ideò non oportet, quòd ſi ſtatim oblatâ opportuni-

tate non confiteatur, etiamſi maior opportunitas non expectetur, aliquis peccet mortaliter: ſed quando ex articulo temporis neceſsitas confeſsionis inducitur. Nec hoc eſt ex indulgentia Eccleſiæ, quòd non teneatur ad ſtatim, ſed ex natura præcepti affirmatiui, vnde ante Eccleſiæ ſtatutum etiam minùs tenebatur. Quidam verò dicunt, quod ſæculares non tenentur ante quadrageſimale tempus confiteri, quod eſt eis tempus pœnitentiæ: ſed Religioſi tenentur ad ſtatim: quia totum tempus eſt eis pœnitentiæ tempus: ſed hoc nihil eſt: quia Religioſi non tenentur ad alia, quàm alij homines, niſi ad quæ ſe ex voto obligauerunt. 4. *ſent. diſtinct. 17. q. 3. a. 1. quaſt. 4. in corp.*

Qu. 7. an conuenienter aſſignentur ſexdecim, confeſſionis conditiones, quæ his verſibus comprehenduntur.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens, verecunda.
Integra, ſecreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dictarum conditionum quædam ſunt de neceſſitate confeſſionis, quædam de bene eſſe ipſius: ea autem, quæ ſunt de neceſſitate confeſſionis, vel competunt ei ſecundùm quòd eſt actus virtutis, vel ſecundùm quòd eſt pars ſacramenti: ſi primò modo, aut ratione virtutis in generali, aut ratione ſpecialis virtutis, cuius eſt actus; ex ipſa autem ratione virtutis in genere ſunt quatuor conditiones, vt in 2. Eth. dicitur. Prima eſt, vt aliquis ſit ſciens & quantùm ad hoc confeſſio dicitur eſſe *diſcreta*; ſecundùm quòd in actu omnis virtutis prudentia requiritur: eſt autem hæc diſcretio, vt maiora cum maiori pondere confiteatur. Secunda conditio eſt, vt ſit eligens; quia actus virtutum debent eſſe voluntarij: & quantùm ad hoc dicitur libens. Tertia conditio eſt, vt propter debitum finem operetur: & quantùm ad hoc dicitur, quòd debet eſſe pœnitentia pura, vt ſcilicet recta ſit intentio. Quarta eſt, vt immobiliter operetur; & quantùm ad hoc dicitur, quòd debet eſſe fortis, vt ſcilicet propter uerecundiam non dimittat.

Eſt autem confeſsio actus pœnitentiæ virtutis: quæ quidem primò initium ſumit in horrore turpitudinis peccati; & quantùm ad hoc confeſsio debet eſſe verecunda; vt ſcilicet non ſe iactet de peccatis propter aliquam ſæculi vanitatem admixtam. Secundò progreditur ad dolorem de peccato commiſſo, & quantùm ad hoc debet eſſe lacrymabilis. Tertiò in abiectione ſui terminatur: & quantùm ad hoc debet eſſe humilis, vt ſe miſerum confiteatur & infirmum.

Sed ex propria ratione huius actus, qui eſt confeſsio, habet quòd ſit manifeſtatiua: quæ quidem manifeſtatio per quatuor impediri poteſt. Primò per falſitatem, & quantùm ad hoc dicitur fidelis, id eſt vera. Secundò per obſcuritatem, & contra hoc dicitur nuda, vt non inuoluatur obſcuritate verborum. Tertiò per

multiplicationem verborum: & contra hoc dicitur, quòd ſit ſimplex, vt non recitet in confeſsione, niſi quod ad quantitatem peccati pertinet. Quartò, vt non ſubtrahatur aliquid de his, quæ manifeſtanda ſint: & contra hoc dicitur integra.

Secundùm autem quòd confeſsio eſt pars ſacramenti, ſic concernit iudicium Sacerdotis, qui eſt miniſter ſacramenti: vnde oportet, quòd ſit accuſans ex parte confitentis;

Parere parata per comparationem ad Sacerdotem.

Secreta quantùm ad conditionem fori, in quo de occultis conſcientiæ agitur.

Sed de bene eſſe confeſsionis eſt, quòd ſit frequens, & quod ſit accelerata. 4. *ſent. d.*17. *q.* 3. *a.* 4. *quaſt.* 4. *in corp.*

Quær. 8. quare confeſſio debet ſemper eſſe ſecreta; quamuis ſatisfactio quandoque ſit publica.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd propter ſcandalum aliorum, qui poſſunt ex peccatis auditis ad malum inclinari, non debet confeſsio fieri in publico, ſed in occulto: Ex pœna autem ſatisfactoria non ſcandalizatur ita aliquis: quia quandoque pro paruo vel pro nullo peccato ſimilia opera ſatisfactoria fiunt. *Ibidem ad* 4.

Qu. 9. cur exigatur, quòd confeſſio ſit lacrymabilis, cùm non ſit in poteſtate noſtra lacrymas emittere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd intelligendum eſt de lacrymis mentis. *Ibidem ad* 5.

Quæritur 10. quare confeſſio debet eſſe integra: ita vt aliter non ſit confeſſio, ſed confeſſionis ſimulatio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in medicina corporali oportet, quòd medicus non ſolùm vnum morbum, contra quem medicinam dare debet, cognoſcat, ſed etiam vniuerſaliter totam habitudinem ipſius infirmi; eo quòd vnus morbus ex adiunctione alterius aggrauatur; & medicina, quæ vni morbo competeret, alteri nocumentum præſtaret: & ſimiliter eſt in peccatis; quia vnum aggrauatur ex adiunctione alterius; & illud, quod vni peccato eſſet conueniens medicina; alteri incentiuum præſtaret; cùm quandoque aliquis contrariis peccatis infectus ſit, vt Gregorius in paſtorali docet: & ideo de neceſſitate confeſſionis eſt, quòd homo omnia peccata confiteatur, quæ in memoria habet, quod ſi non facit, non eſt confeſſio, ſed confeſſionis ſimulatio. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 3. *a.* 4. *qu.* 2. *in corp.*

Quær. 11. an quando confeſſarius non poteſt de omnibus abſoluere, Teneatur tamen pœnitens omnia confiteri.

Reſpondetur v. *Caſus reſeruatus qu.* 3.

Quæritur 12. an confeſſio aliter fieri poſſit quàm verbaliter.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confeſſio non ſolùm eſt actus virtutis, ſed etiam pars ſacramenti: quamuis autem ad eam ſecundùm quod eſt actus virtutis, ſuffi-

cerct qualitercunque fieret (etſi non eſſet tanta difficultas in vno modo quàm in alio) tamen ſecundùm quòd eſt pars ſacramenti habet determinatum actum, ſicut & alia ſacramenta habent determinatam materiam: & ſicut in baptiſmo ad ſignificandam interiorem abſolutionem aſſumitur illud elementum, cuius eſt maximus vſus in abluendo; ita in actu ſacramentali ad manifeſtandum ordinatè aſſumitur ille actus, quo maximè conſueuimus manifeſtare, ſcilicet per proprium verbum, alij enim modi ſunt inducti in ſupplemẽtum iſtius, 4. *ſent. diſtinct.* 17. *q.* 3. *a.* 4. *qu.* 3. *in corp. quodlibeto* 1. *a.* 10. *in corp.*

Quar. 13. *an ſit de neceſſitate Sacramenti vel ſolùm de inſtitutione Eccleſiæ, quòd peccatorum confeſſio fiat verbo; & vtrùm qui ſic eam poteſt facere, peccaret ſi aliter faceret; itaut nullum Sacramenti effectum conſequeretur.*

Reſp. D. Thomas, de neceſſitate Sacramenti eſt quòd pœnitens ſua peccata manifeſtet: Et contra hoc nullus diſpenſare poſſet; ſicut nec contra Baptiſmus: ſed quòd fiat manifeſtatio verbo non eſt de neceſſitate Sacramenti: Alioquin nullâ neceſsitate poſſet aliter effectum huius ſacramenti percipere niſi ore confitendo, quod patet eſſe falſum: nam mutis vel quibuſcunque qui verbo confiteri non poſſunt, ſufficit ſcripto vel nutibus confiteri: nullâ autem neceſsitate poteſt aliquis baptizari niſi aquâ, propter hoc quòd aqua eſt de neceſsitate Sacramenti: ſed ex inſtitutione Eccleſiæ tenetur homo qui poteſt vt verbo confiteatur; non ſolùm propter hoc vt ore confitens confitendo magis erubeſcat, & qui ore peccauit ore purgetur; ſed etiam quia ſemper in omnibus Sacramentis accipitur id cuius eſt communior vſus; ſicut in Sacramentali ablutione baptiſmi accipitur aqua qua homines communiùs vtuntur ad abluendum, & in Euchariſtia panis qui eſt communior cibus: vnde & in manifeſtatione peccatorum conuenit vti verbis; quibus homines communiùs & expreſſiùs ſuos conceptus ſignificare conſueuerunt. Et attendendum eſt quòd in hoc Sacramento non imprimitur character, ſed ſolùm confertur gratia ad remiſſionem peccati; quam remiſſionem nullus conſequitur peccando: Peccat autem qui ordinationem Eccleſiæ prætermittit: vnde in baptiſmo qui ſeruet ea quæ ſunt de neceſſitate Sacramenti, prætermittens ſtatuta Eccleſiæ, conſequitur characterem Sacramenti; ſed non Sacramenti effectum: hîc autem nihil conſequitur *Quodl.* 1. *a.* 10. *in c.*

Quar. 14. *quomodo Mutus, & ignarus lingua poſſint confiteri.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in eo, qui vſum linguæ non habet, ſicut mutus; vel qui eſt alterius linguæ, ſufficit, quòd per ſcriptum, aut nutum, aut interpretem confiteatur; quia non exigitur ab homine plus quàm poſſit, quamuis homo non debeat baptiſmum accipere, niſi in aqua: quia aqua eſt omnino ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur; ſed actus confeſſionis eſt à nobis: & ideò

quando non poſſumus vno modo, debemus ſecundùm quod poſſumus confiteri. 4. *ſent. diſtinct.* 17. *q.* 3. *a.* 4. *q.* 3. *ad* 2.

Quær. 15. vtrum in abſentia Sacerdotis confeſſio debeat potius fieri laico quàm per ſcriptum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in abſentia proprij Sacerdotis poteſt etiam laico fieri confeſsio: Et ideo non oportet quòd per ſcriptum fiat, quia plus pertinet ad neceſsitatem confeſsionis actus, quàm ille cui fit confeſsio. 4. *ſent. diſt.* 17. *qu.* 3. *a.* 4. *qu.* 3. *ad* 3.

Quær. 16. an poſſit eſſe pœnitentia de originali peccato: & vtrum de ipſo fieri debeat confeſſio, vel ſatisfactio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pœnitentia poteſt ſumi largè, & propriè: propriè quidem pœnitentia importat dolorem de peccato commiſſo in præterito; & ſic nullo modo poteſt eſſe pœnitentia de originali peccato, quia non eſt commiſſum: largè autem poteſt dici pœnitentia omnis diſplicentia mali præteriti; & ſic in eo, qui liberum arbitrium habet, debet eſſe pœnitentia de originali: quia ex hoc ipſo, quòd alicui placet aliquid; diſplicet ei, quòd ad illud impedimentum præſtitit; peccatum autem originale impedimentũ gloriæ fuit, ad quam quilibet deſiderio tẽdere debet. Nõ tamen de eo debet eſſe confeſſio, quæ non eſt niſi factorum: nec ſatisfactio; quia pro peccato originali non debetur niſi pœna damni, pœnitentia autem importat pœnam ſenſus. 4. *ſent. diſtinct.* 16. *q.* 1. *a.* 2. *qu.* 2. *in corp.*

Quæritur 17. vtrum homo teneatur confiteri peccata venialia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia confeſſio ad hoc neceſſaria eſt, vt pœnitens ſatisfactionem accipiat ſecundùm modum delicti; peccato autem veniali non debetur pœna ſatisfactoria taxata, quia pœna illa eſſet proportionata pœnæ peccati mortalis à quo peccatum veniale in infinitum diſtat; vnde per ſolam contritionem interiorem peccatum veniale remitti poteſt: & quòd aliqua ſatisfactio exteriùs iniungitur, hoc eſt magìs ad deuotionem excitandam, vel contritionem, quàm ad ſatiſfaciendum: & ideò ad confeſſionem venialium non tenemur, neque neceſſitate quæ eſt ex ſuppoſitione finis ſcilicet remiſſionis eorum; quia etiam ſine confeſſione vel actu, vel propoſito exiſtente, poſſunt venialia remitti. Tamen perfectionis eſt ea confiteri, 4. *ſent. diſtinct.* 16. *q.* 2. *a.* 2. *quæſt.* 3. *in corp. q.* 3. *a.* 2. *q.* 5. *in corp. d.* 15. *quæſt.* 3. *art.* 3. *q.* 3. *in corp.*

Quæritur 18. an debeat pœnitens præciſè manifeſtare quod fecit ſiue in bonum, ſiue in malum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per confeſſionem debet pœnitens ſe confeſſori ſuo manifeſtare: ille autẽ, qui aliud de ſe Sacerdoti loquitur, quàm ſua conſcientia habeat, ſiue in bonum, ſiue in malum, non ſe Sacerdoti mani-

feſtat, ſed magìs occultat, & ideò non eſt idonea confeſsio: ſed ad hoc quòd ſit idonea, requiritur, quòd os cordi concordet, vt ſolùm hoc os accuſet, quod conſcientia tenet, 4. *ſent diſtinc.* 21. *q.* 2. *a.* 3. *in corp.*

Quær. 19. vtrum ad bonam mentem ſpectet confiteri peccata quæ non commiſit, iuxta illud D. Gregorij, bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere vbi culpa non eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd agnoſcere culpam vbi non eſt, poteſt eſſe dupliciter: vno modo vt intelligatur quantùm ad ſubſtantiam actus: & ſic non eſt verum: non enim ad bonam mentem pertinet, ſed ad errantem, vt ſe actum aliquem commiſſe cognoſcat, quem non commiſit: alio modo, quantùm ad conditionem actus: & ſic verum eſt quod Gregorius dicit; quia iuſtus in actu qui de ſe bonus videtur, formidat ne aliquis defectus ex parte ſua fuerit: & ſic dicitur Iob 9. verebar omnia opera mea: & ideo ad bonam mentem etiam pertinet, vt hanc formidinem quam corde tenet, lingua accuſet. 4. *ſent. diſt.* 21. *q* 2. *a.* 3. *ad* 1.

Quæritur 20. quænam circunſtantiæ ſint confitendæ.

Reſp. ſuprà v. *circunſtantia.* & infrà v. *recidiuans.*

Quær. 21. an, & quomodo peccatum dubium ſit confitendum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quando aliquis dubitat de aliquo peccato an ſit mortale, tenetur illud confiteri dubitatione manente: quia qui aliquid committit, vel admittit, in quo dubitat eſſe mortale peccatum, peccat mortaliter diſcrimini ſe committens: & ſimiliter periculo committit, qui de hoc, quod dubitat eſſe mortale, negligit confiteri. non tamen debet aſſerere illud eſſe mortale, ſed cum dubitatione loqui, & iudicium Sacerdotis expectare, cuius eſt diſcernere inter lepram, & lepram. 4. *ſent. d.* 21. *q.* 2. *a.* 3. *ad* 3.

Qu. 22. an contritio, & confeſſio debeant eſſe ſigillatim de omnibus peccatis mortalibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritio eſt in conſpectu Dei, qui vno intuitu omnia videt; ſed confeſſio fit homini, cui oportet ſigillatim omnia exponi. Et prætere a oportet de omni peccato mortali, quod memoriæ occurrit, ſingulariter dolere. 4. *ſent. d.* 21. *in expoſitione litteræ.*

Qu. 23. an, & quomodo fictio interueniat in confeſſione, & ipſius effectum impediat.

Reſp. v. *fictio.*

Qu. 24. an qui oblitus eſt alicuius peccati, teneatur reiterare totam confeſſionem, vel ſolummodo exprimere peccatum oblitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt, quòd quando aliquis recordatur eorum, quæ priùs oblitus fuit, debet iterum etiam ea, quæ confeſſus

fuerat, confiteri; & præcipuè ſi non poteſt eundem habere, cui antè confeſſus fuerat, qui omnia cognoſcit, vt totius culpæ quantitas vni Sacerdoti innoteſcat: ſed hoc non videtur neceſſarium, & ſufficit quòd hoc peccatum confitens dicat explicitè, & alia in generali dicendo; quòd cùm alia multa confiteretur, huiuſmodi oblitus fuit. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 3. *articul.* 4. *q.* 2. *ad* 3.

Qu. 25. *an confeſſio ſit facienda Sacerdoti, & nonniſi proprio: & quis ſit proprius Sacerdos.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad effectum aliquem duo requiruntur, ſcilicet potentia actiua in agente, & materia debita in ſuſcipiente: ideo ad effectum ligandi & ſoluendi requiritur, & poteſtas clauium quæ datur in ordine; & materia debita, ſcilicet ſubditus, qui habetur ex iuriſdictione: vnde oportet confiteri Sacerdoti, & non niſi proprio: ſed proprius Sacerdos duplex eſt: vel ex iuriſdictione ordinaria ſicut parochialis Sacerdos, vel Epiſcopus, vel Papa: vel ex iuriſdictione delegata; ſicut ille cui committit poteſtatem audiendi aliquis horum trium, vel etiam Legatus Domini Papæ. 4. *ad Hann. d.* 17. *qu.* 2. *a.* 2. *in c.*

Qu. 26. *quomodo intelligi debeat illa decretalis Innocentii* 3. *extra de pœn. & remiſſ. in qua dicitur: omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua ſolus peccata ſemel in anno confiteatur proprio Sacerdoti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacerdos proprius non ſolùm eſt Parrochialis, ſed etiam Epiſcopus, vel Papa, ad quos etiam magìs pertinet cura eius quàm ad Sacerdotem. Proprium enim hîc non accipitur ſecundùm quòd diuiditur contra commune, ſed ſecundùm quòd diuiditur contra alienum. Vnde qui confeſſus eſt Epiſcopo ſuo, vel alicui habenti vicem eius, confeſſus eſt proprio ſacerdoti. *opuſc.* 19. *contra impugnantes religionem, cap.* 4.

Quæritur 27. *an poſſit pœnitens alteri confiteri ſine licentia proprij Sacerdotis, quando ſcit eum eſſe hæreticum, vel ſollicitatorem ad malum, aut fragilem, qui ad peccatum, quod quis ei confitetur, ſit pronus; vel ſi reuelator eſſe confeſſionis probabiliter exiſtimatur; vel ſi peccatum, de quo quis confiteri debet, contra ipſum ſit commiſſum.*

Reſpondet D. Thomas, dicendum quòd in caſibus illis, in quibus probabiliter timet pœnitens periculum ſibi, vel Sacerdoti ex confeſſione ei facta, debet recurrere ad ſuperiorem, vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi. Quòd ſi licentiã habere non poſsit, idem eſt iudicium, quod de illo, qui non habet copiam Sacerdotis, vnde magìs debet eligere laico confiteri. Nec in hoc tranſgreditur aliquis præceptum Eccleſiæ; quia præcepta iuris poſitiui non ſe extendunt vltra intentionem præcipientis, quæ eſt finis præcepti: hæc autem eſt charitas ſecũdùm Apoſtolum. Nec iterum fit aliqua iniuria Sacerdoti; quia *priuilegium meretur amittere,*

qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 3. *a.* 3. *queſt.* 4. *ad* 5.

Qu. 28. *quomodo intelligi debeat illud Vrbani* 2. *placuit vt nulli Sacerdotum liceat quemlibet commiſſum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere, ſine eius conſenſu, cui ſe priùs commiſit, niſi pro ignorātia illius, cui priùs confeſſus eſt.*

Reſp. D. Thomas, ſecundùm hoc videtur, quòd aliquis poſsit qui vult confiteri quando habet Sacerdotem ignorātem, & dicendum quòd hoc intelligendum eſt quando Sacerdotis ignorantia poſſet hominem inducere in errorem; tunc enim de licentia Sacerdotis, vel Superioris debet alium petere prudentiorem. Quinque tamen caſus ponuntur, quibus licet alijs confiteri, quàm proprio Sacerdoti, ſine eius licentia: primus eſt ſi ſit vagabundus: ſecundus ſi mutauit domicilium: tertius ſi offendit in aliena parochia: quartus propter malitiam Sacerdotis, ſi reuelat confeſsiones, vel incitat ad malum: quintus in articulo neceſsitatis. 4. *ſent. d.* 21. *in expoſitione textus.*

Qu. 29. *vtrum illi peccent, & damnationis laqueum ſibi, aliiſque iniiciant, qui non ſunt faciles ad dandam licentiam alijs confitendi.*

Reſpond. v. *caſus reſeruatus. qu.* 4.

Queritur 30. *quibus magis obedire debeat pœnitens. quando ſunt plures confeſſarii.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inconueniens eſſet, ſi duo æqualiter ſuper eandem plebem conſtituerentur; ſed quòd duo, quorum vnus alio principalior eſt, ſuper eandem plebem conſtituantur, non eſt inconueniens; & ſecundùm hoc ſuper eandem plebem immediatè ſunt & Sacerdos parochialis, & Epiſcopus, & Papa; & quilibet eorum poteſt ea, quæ ſunt iuriſdictionis ad ipſum pertinentia, alteri committere. Sed ſi ſuperior committat, qui & principalior eſt, dupliciter poteſt committere, aut ita quòd eum vice ſui conſtituat, ſicut Papa, & Epiſcopus ſuos pœnitentiarios conſtituunt; & tunc talis eſt principalior, quàm inferior prælatus, ſicut pœnitentiarius Papæ, quàm Epiſcopus, & pœnitentiarius Epiſcopi, quàm Sacerdos parochialis; & magis tenetur ei confitens obedire: alio modo, vt eum coadiutorem illius Sacerdotis conſtituat; & quia coadiutor ordinatur ad eum, cui adiutor datur, ideo adiutor eſt minùs principalis: & ideo pœnitens non tantùm obedire tenetur ei, quantùm proprio Sacerdoti. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 3. *a.* 3. *q.* 5. *ad* 3.

Quær. 31. *an qui confeſſus eſt ſuperiori, iterum debeat confiteri proprio Sacerdoti: & vtrum hoc ſit bonum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nullus tenetur confiteri peccata, quæ non habet: & ideo ſi aliquis pœnitentiario Epiſcopi, vel alteri ab Epiſcopo commiſſionem habenti confeſſus fuerit, cùm ſint ſibi dimiſſa peccata, & quoad Deum, & quoad Eccleſiam, non tenetur ea confiteri proprio Sacerdoti.

Sacerdoti, quantumcunque petat. Sed propter ſtatutum Eccleſiæ de confeſsione facienda proprio Sacerdoti ſemel in anno eodem modo ſe debet habere, ſicut ille, qui habet ſolùm venialia: talis enim debet ſolùm venialia confiteri, vt quidam dicunt; vel etiam profiteri ſe à peccato mortali immunem: & Sacerdos in foro conſcientiæ ei credere tenetur.

Si tamen iterum confiteri teneretur, non fruſtra primò confeſſus fuiſſet. Quia quantò pluribus Sacerdotibus confitetur quis, tantò plus de pœna ei remittitur; tum ex erubeſcentia confeſsionis, quæ in pœnam ſatisfactoriam computatur; tum ex vi clauium: Vnde toties poſſet aliquis confiteri, quòd ab omni pœna liberaretur. Nec reiteratio iniuriam facit ſacramento, niſi illi, in quo ſanctificatio adhibetur, vel per caracteris impreſsionem, vel per materiæ conſecrationem, quorum neutrum eſt pœnitentia. Vnde bonum eſt, quòd ille, qui authoritate Epiſcopi confeſsionem audit, inducat confitentem, quòd confiteatur proprio Sacerdoti. Quod ſi noluerit, nihilominus eum abſoluere debet. 4. *ſent. d.*17. *q.*3. *a.* 3. *quaſt.* 5. *ad* 4.

Qu. 32. *an Prælati poſſint ſibi eligere confeſſarium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia Prælatis incumbit ſacramenta diſpenſare, quæ nonniſi mundi tractare debent, ideo conceſſum eſt eis à iure, quòd poſſunt ſibi eligere proprios confeſſores, qui quantùm ad hoc ſunt eis ſuperiores: ſicut etiam vnus medicus ab alio curatur, non inquantùm eſt infirmus. 4. *ſent. d.* 17. *quaſt.* 3. *art.* 3. *quaſtiunc.* 4. *ad* 4.

Qu. 33. *quomodo ſit intelligendum illud Auguſtini de vera & falſa pœnitentia, qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat ſacerdotem qui ſciat ligare & ſoluere; ne cùm negligens circa ſe extiterit, negligatur ab eo qui eum miſericorditer monet, & petit ne ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit.*

Reſp. D. Thomas, hæc ſcientia, etſi non ſit maior; tamen tanta debet eſſe, vt ſciat diſtinguere inter peccatum & non peccatum, vel etiam inter peccatum mortale & peccatum veniale. Quòd ſi in aliquo eſſet dubitatio, poſſet ad diſcretiores recurrere. 4. *ſent. diſt.* 17. *in exp. textus.*

Qu. 34. *quænam aliæ conditiones requirantur ad hoc vt confeſſarius alliciat pœnitentes.*

Reſp. D. Thomas, ponuntur multæ conditiones aliæ, quæ ad confeſſarium requiruntur vt confitentes alliciat, quæ his verſibus continentur.

Confeſſor dulcis, affabilis, atque ſuauis
Prudens, diſcretus, mitis, pius, atque benignus.

4. *ſent. diſt.* 17. *in expoſitione textus.*

Quær. 35 *an Sacerdos debeat interrogare pœnitentem, & quomodo ſe gerere debeat in ſuis interrogationibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacerdos debet perſcrutari conſcientiam peccatoris in con-

feſſione, quaſi medicus vulnus, & Iudex cauſam: Quia frequenter, quæ pro confuſione confitens taceret, interrogatus reuelat. Sed tamen in interrogationibus faciendis tria ſunt attendenda. Primò vt quilibet peccator interrogetur de peccatis, quæ conſueuerunt in hominibus illius conditionis abundare: non enim oportet, quòd à milite quæratur de peccato clericorum, aut Religioſorum, aut è conuerſo. Secundò, vt non fiat explicita interrogatio de peccatis, niſi de illis, quæ omnibus manifeſta ſunt: de alijs autem adinuentionibus peccatorum ità debet à longinquo fieri interrogatio, vt ſi commiſit dicat, ſi non commiſit nón addiſcat. Tertiò, vt de peccatis præcipuè carnalibus non deſcendat nimis ad particulares circunſtantias: quia huiuſmodi delectabilia quantò magis in ſpeciali conſiderantur, magis concupiſcentiam nata ſunt mouere, vt dicitur in 3. Ethic. & ideo poteſt contingere, vt confeſſor talia quærens, & ſibi & confitenti noceat; & ſic quandoque deficiant in ſuo ſcrutinio iniquitates ſcrutantes. 4. *ſnt, d. 19. in expoſ. textu.*

Quær. 36. an confeſſarius teneatur celare audita in confeſſione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia in ſacramentis ea, quæ exteriùs geruntur, ſunt ſigna rerum, quæ interiùs contingunt: ideo confeſsio, quâ quis Sacerdoti ſe ſubijcit, ſignum eſt interioris, qua quis Deo ſubijcitur; Deus autem peccatum illius, qui ſe ſibi ſubijcit per pœnitentiam, tegit; vnde & hoc oportet in ſacramento pœnitentiæ ſignari: & ideo de neceſſitate ſacramenti eſt, quòd quis confeſſionem celet; & tanquàm violator ſacramenti peccat, qui reuelat. Et præter hoc ſunt aliæ vtilitates huius celationis: quia per hoc homines ad confeſſionem magis attrahuntur, & ſimpliciùs peccata confitentur. 4. *ſent. d. 21. q. 3. a. 1. q. 1. in corp. quodlibeto 12. a. 16.*

Quær. 37. an ſigillum confeſſionis nedum ſe extendat ad peccata, ſed etiam ad alia, quæ in confeſſione narrantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſigillum confeſſionis non directè ſe extendit, niſi ad illa quæ cadunt ſub ſacramentali confeſſione; ſed indirectè id quod non cadit ſub ſacramentali confeſſione, etiam ad confeſſionis ſigillum pertinet, ſicut illa, per quæ poſſet peccator, vel peccatum deprehendi. Nihilominus etiam illa ſummo ſtudio ſunt celanda, tùm propter ſcandalum, tùm propter pronitatem, quæ ex conſuetudine accidere poſſet, 4. *ſent. d. 21. q. 3. a. 1. q. 2. in corp.*

Quæritur 38. an confeſſarius propter cenſuram debeat reuelare confeſſionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd præceptum de confeſſione ſeruanda conſequitur ipſum ſacramentum: & ideo ſicut præceptum de confeſſione ſacramentali facienda eſt de iure Diuino, & non poteſt aliquâ diſpenſatione, vel iuſſione humanâ homo ab eo abſolui, ità nullus ad reuelationem

confeſſionis poteſt ab homine cogi, vel licentiari: vnde ſi præcipiatur ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, quòd dicat, ſi aliquid ſcit de peccato, non debet dicere, quia debet æſtimare, quòd intentio præcipientis ſit, ſi ſciat vt homo. Si etiam exprimeret de confeſſione interrogans, non debet dicere, nec excommunicationem incurreret: quia non eſt ſubiectus ſuperiori ſuo, niſi vt homo; hoc autem neſcit vt homo, ſed vt Deus. 4. *ſent. d. 21. q. 3. a. 1. q. 1. ad 2.*

Quæritur 39. an Confeſſarius poſſit dicere peccata in confeſſione audita, aliâ tamen viâ cognita.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa hoc eſt triplex opinio. Quidam dicunt, quòd illud, quod aliquis audit in confeſsione, non poteſt aliquo modo dicere, ſi ſciat aliàs, ſiuè ante, ſiuè poſt: quidam verò dicunt, quòd per confeſsionem præcluditur ſibi via, ne poſſit aliquid dicere, quod priùs ſciuit, non autem quin poſsit dicere, ſi poſteà alio modo ſciat. Vtraque autem opinio, dum nimium ſigillo confeſſionis attribuit, præiudicium veritati, & iuſtitiæ ſeruandæ facit. Poſſet enim aliquis ad peccata eſſe proclinior, ſi non timeret ab illo accuſari, cui confeſſus eſt, ſi coram ipſo peccatum iteraret. Similiter etiam multùm iuſtitiæ perire poterit, ſi teſtimonium ferre non poſſet aliquis de eo, quod vidit, propter confeſſionem de hoc factam. Nec obſtat, quòd quidam dicunt, quòd debet proteſtari ſe non tenere priuatum hoc; quia hoc non poſſet proteſtari, niſi poſtquam peccatum eſſet ſibi dictum; & tunc quilibet Sacerdos poſſet, cùm vellet, reuelare peccatum proteſtationem faciendo, ſi hoc ipſum ad reuelandum liberum redderet.

Et ideò alia opinio eſt, & verior: quia illud, quòd homo aliàs ſcit, ſiuè ante confeſſionem, ſiuè poſt, non tenetur celare quantùm ad id, quod ſcit vt homo: poteſt enim dicere, ſcio illud, quia vidi. Tenetur tamen celare illud inquantùm ſcit vt Deus: Non poteſt enim dicere, ego audiui in confeſſione. Tamen propter ſcandalum vitandum debet abſtinere, ne de hoc loquatur, niſi neceſſitas immineat. 4. *ſent. d. 21. q. 3. a. 3. in corp. 4. ad Hann. d. 21. a. 1. ad 4.*

Qu. 40. vtrum debeat Sacerdos reuelare ea quæ in confeſſione audiuit, & aliunde ſcit, quando iuſtitia & veritas hoc exigunt, non obſtante ſcandalo, dummodo illud quantùm in ſe eſt euitet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non debet ita vitare peccatum ex vna parte, quòd ex alia iuſtitia relinquatur: veritas enim non eſt propter ſcandalum dimittenda: & ideo quando imminet periculum iuſtitiæ & veritatis, non debet dimitti reuelatio eius quod quis in confeſsione audiuit (ſi aliàs ſcit) propter ſcandalum; dum tamen ſcandalum quantùm in ſe eſt euitare nitatur. 4. *d.* 21. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 4

Qu. 41. an Sacerdos in teſtem adductus iurare poſſit, ſe neſcire ea quæ in confeſſione audiuit: & vtrum Prælatus debeat, vel poſſit abſoluere ſubditum ab officio propter peccatum in confeſſione auditum, quod videt eſſe ipſi occaſionem ruinæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia homo non adducitur in teſtimonium, niſi vt homo; ideo abſque læſione conſcientiæ poteſt iurare ſe neſcire, quod ſcit tantùm vt Deus. Similiter autem abſque læſione conſcientiæ poteſt Prælatus impunitum dimittere peccatum, quod ſcit vt Deus, vel ſine aliquo remedio: quia non tenetur adhibere remedium, niſi eo modo, quo ad ipſum refertur; vnde in his, quæ deferuntur ei in foro pœnitentiæ, in eodem foro debet quantùm poteſt adhibere remedium; vt Abbas in caſu prædicto admoneat eum, vt Prioratum reſignet; vel ſi noluerit, poteſt ex aliqua alia occaſione abſoluere à cura Prioratus; ità tamen quòd omnis ſuſpicio vitetur de confeſſionis reuelatione. *4. ſent. d.* 21. *q.* 3. *a.* 1. *quæſtiunc* 1. *ad* 3. 2. 2. *q.* 70. *a.* 1. *ad* 2.

Qu. 42. *an Prælatus poſſit ſubditum ſuum ab adminiſtratione remouere, ſi ex hoc probabilis oriatur ſuſpicio, quòd ipſi confeſſus eſt aliquod crimen: & vtrum hoc facere debeat, ſi periculum inpoſterum non timetur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd id quod per confeſsionem auditur, nullo modo eſt manifeſtandum nec verbo, nec ſigno, nec nutu; nec etiam aliquid eſt faciendum, vnde in ſuſpicionem peccati aliquis poſsit deuenire: ſi ergo amotio ſubditi ab adminiſtratione poſsit inducere ad manifeſtandum peccatum in confeſsione auditum, vel ad aliquam probabilem ſuſpicionem habendam de ipſo, nullo modo Prælatus debet ſubditum ab adminiſtratione remouere; putà ſi in aliquo Monaſterio eſſet conſuetum quòd Priores non amouerentur de ſuis Prioratibus, niſi propter culpam, manifeſtaretur peccatum confitentis per remotionem ab adminiſtratione: vnde ſi Abbas hoc faceret, grauiter peccaret tanquam confeſsionem reuelans; poſſet tamen eum ſecretò charitatiuè admonere, vt cum inſtantia peteret ceſſionem, ſi hoc videret ſaluti eius expedire.

Si verò per amotionem ab adminiſtratione peccatum nullatenus manifeſtaretur: putà ſi in aliquo Monaſterio eſſet conſuetum, quòd Abbas pro ſuo libito de facili aliquos ab adminiſtratione remoueret, tunc aliâ occaſione acceptâ poteſt ſubditum ſibi confeſſum ab adminiſtratione remouere; & deberet hoc facere cum debita tamen cautela, ſi talis adminiſtratio eſſet ſubdito periculoſa inpoſterum. Quamuis etiam in hoc caſu melius eſſet, quòd eum induceret ad ceſſionem petendam. Si verò periculum inpoſterum non timeretur, non oportet, quòd pro peccato præterito per pœnitentiam deleto eum ab adminiſtratione remoueat: ſicut etiam Auguſtinus dicit in lib. de adulterinis coniugijs. *Cur adhuc reputamus adulteros, quos credimus pœnitentiâ eſſe ſanatos*, quandoque enim pœnitentes innocentibus meliores ſunt, *quodlibeto* 5. *a.* 13. *in corp.*

Quamuis hæc opinio ſancti Doctoris ſit probabilis, & tuta, ſi quis eâ vtatur, ſicut ab ipſo traditur: quia tamen difficile foret in ipſius praxi euitare

omne inconueniens, ideo S. P. Vrbanus VIII. in decreto diei 26. Maij anno 1593. §. 4. Confeſſarios ſic admonet: tam ſuperiores pro tempore exiſtentes, quàm Confeſſarij, qui ad ſuperioritatis gradum fuerint promoti, caueant diligentiſſimè, ne eâ notitiâ, quam de aliorum peccatis in confeſſione habuerunt, ad exteriorem gubernationem vtantur.

Quær. 43. an ſigillum confeſſionis ſit ſeruandum, licèt pœnitens emendationem non proponat. Et quomodo ſit adhibendum remedium contra peccata in confeſſione audita, & quid debeat facere Sacerdos qui ex confeſſione ſcit aliquem hæreticum, quem non poteſt inducere ad hoc vt deſiſtat à corruptione plebis, vel affinitatem inter aliquos, qui volunt contrahere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt quòd Sacerdos non tenetur ſeruare ſub ſigillo confeſſionis, niſi peccata, de quibus pœnitens emendare promittit; aliàs poteſt ea dicere ei qui poteſt prodeſſe, non obeſſe. Sed hæc opinio videtur erronea; cùm ſit contra veritatẽ Sacramenti: ſicut enim baptiſmus eſt Sacramentum, quamuis quis fictus accedat, nec eſt mutandum propter hoc aliquid de eſſentialibus Sacramenti; ita confeſſio non deſinit eſſe Sacramentalis, quamuis ille qui confitetur, emendationem non proponat. Et ideo nihilominus ſub occulto tenendum eſt. Nec tamen ſigillum confeſſionis contra charitatem militat; quià charitas non requirit, quòd apponatur remedium peccato, quod homo neſcit: illud autem quod ſub confeſſione ſcitur eſt quaſi neſcitum; cùm neſciat vt homo, ſed vt Deus. Tamen aliquod remedium adhibere debet in prædictis caſibus quantùm poteſt ſine confeſſionis reuelatione, ſicut monendo eos qui confitentur, & aliis diligentiam apponendo ne corrumpantur per hæreſim. Poteſt etiam dicere prælato, quòd diligentiùs inuigilet ſuper gregem ſuum: ità tamen quòd non dicat aliquid per quod verbo vel nutu confitentem prodat. *4. ſent. d. 21. qu. 3. a. 1. qu. 1. ad 1. 4. ad Hannib. diſt. 21. a. 1. inc. & ad 4.*

Qu. 44. vtrum etiam interpres, quo mediante fit confeſſio; vel laicus cui fit confeſſio in caſu neceſſitatis; vel ille qui ſe ſacerdotem ſimulat, vt per hanc fraudem alterius conſcientiam exploret, teneantur ad ſigillum confeſſionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſigillum confeſſionis competit ſacerdoti, inquantum eſt miniſter huius Sacramenti; quod nihil eſt aliud quàm debitum confeſſionem celandi; ſicut clauis eſt poteſtas abſoluendi: tamen ſicut aliquis qui non eſt Sacerdos, in aliquo caſu participat aliquid de actu clauis, dum confeſſionem audit propter neceſſitatem: ita etiam participat de actu ſigilli confeſſionis, & tenetur celare, quamuis propriè loquendo ſigillum confeſſionis non habeat. *4. ſ. d. 21. q. 3. a. 1. qu. 3.*

Qu. 45. vtrum ſi quis ſecretum recipiat ſub ſigillo confeſſionis, teneatur illud ſeruare, ac ſi in confeſſione audiſſet.

Reſponſio videatur v. *Secretum q*[i].

Quæritur 46. an confeſſarius de licentia pœnitentis poſſit reuelare confeſſionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duo ſunt, propter quæ Sacerdos tenetur peccatum occultare: Primò & principaliter, quia ipſa occultatio eſt de eſſentia ſacramenti, inquantùm ſcit illud vt Deus, cuius vicem gerit ad confeſsionem: alio modo propter ſcandalum vitandum: poteſt autem pœnitens facere, vt illud, quod Sacerdos ſciebat vt Deus, ſciat etiam vt homo, quod facit, dum eum licentiat ad dicendum: & ideo ſi dicat, non frangit ſigillum confeſsionis tamen debet cauere ſcandalum dicendo: ne fractor ſigilli prædicti reputetur. 4. *ſent. d.* 21. *q.* 3. *a.* 2. *in corp.*

Quæritur 47. vtrum ille, cui de conſenſu pœnitentis confeſſarius reuelauit confeſſionem, teneatur celare illam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, ad quem notitia peccati deuenit mediante Sacerdote ex voluntate confitentis, participat in aliquo actum Sacerdotis: & ideo ſimile eſt de eo, & de interprete: niſi fortè peccator velit, quòd ille abſolutè ſciat, & liberè. 4. *ſent. d.* 21. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 4.

Qu. 48. vtrum in caſu neceſſitatis confeſſio poſſit fieri laico.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut baptiſmus eſt Sacramentum neceſſitatis, ita & pœnitentia: Baptiſmus autem qui eſt Sacramentum neceſſitatis, habet duplicem miniſtrum; vnum cui ex officio Baptizare incumbit, ſcilicet Sacerdotem: alium cui ratione neceſsitatis diſpenſatio Baptiſmi committitur. Et ita etiam miniſter pœnitentiæ, cui confeſsio eſt facienda ex officio, eſt Sacerdos: ſed in neceſsitate etiam laicus vicem Sacerdotis ſupplet, vt ei confeſsio fieri poſsit. 4. *d.* 17. *q.* 3. *a.* 3. *qu.* 2. *in corp.*

Quær. 49. an quando aliquis in neceſſitate conteritur, & confitetur cui poteſt, licet Sacramentum non ſit perfectum, defectum tamen suppleat ſummus Sacerdos Chriſtus Dominus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in Sacramento pœnitentiæ non ſolùm eſt aliquid ex parte miniſtri, ſcilicet abſolutio, & ſatisfactionis iniunctio, ſed etiam aliquid ex parte ipſius qui ſuſcipit Sacramentum, quod eſt etiam de eſſentia ſacramenti, ſicut contritio & confeſsio: ſatisfactio autem iam incipit eſſe à miniſtro, inquantum eam iniungit, & à pœnitente inquantum eam implet: & ad plenitudinem ſacramenti vtrumque debet concurrere, quando poſsibile eſt: ſed quando neceſsitas iminet, debet facere pœnitens quod ex parte ſua eſt, ſcilicet conteri & confiteri cui poteſt: qui quamuis Sacramentum perficere non poſſit, vt faciat id quod eſt ex parte ſacerdotis (abſolutionem ſcilicet) tamen defectum ſacerdotis ſummus ſacerdos ſupplet: nihi-

lominus confeſsio laico ex deſiderio ſacerdotis facta, ſacramentalis eſt. quodammodo; quamuis non ſit ſacramentum perfectum, quia deeſt ei id quod eſt ex parte ſacerdotis. *Ibidem ad 1.*

Quæritur 50. an, & quomodo laicus cui fit confeſſio in caſu neceſſitatis ſit iudex ipſius pœnitentis.

Reſp. D. Thomas, dicendùm quòd quamuis laicus non ſit iudex eius qui ei confitetur abſolutè, tamen ratione neceſsitatis accipit iudicium ſuper eum; ſecundum quòd confitens ex deſiderio ſacerdotis ſe ei ſubdit. *Ibidem ad 2.*

Quær. 51. an & quare ille, qui laico confeſſus eſt in neceſſitate, licet à Deo veniam obtinuerit, tenetur nihilominus iterum Sacerdoti confiteri, ſi illius copiam habere poſſit.

Reſp. D. Thomas, quòd per ſacramenta homo non ſolùm Deo, ſed etiam Eccleſiæ oportet quòd reconcilietur: Eccleſiæ autem reconciliari non poteſt niſi ſanctificatio ad eum perueniat: in Baptiſmo autem ſanctificatio Eccleſiæ ad hominem peruenit per ipſum elementum exterius adhibitum, quod verbo vitæ ſanctificatur ſecundùm formam Eccleſiæ à quocunque; & ideo ex quo ſemel Baptizatus eſt à quocunque, non oportet quòd iterum baptizetur: ſed in pœnitentia Eccleſiæ ſanctificatio non peruenit ad hominem niſi per miniſtrum, quia non eſt ibi aliquod elementum corporale exteriùs adhibitum, quod ex ſanctificatione inuiſibilem gratiam conferat: & ideo quamuis ille qui laico confeſſus eſt in articulo neceſſitatis, conſecutus ſit veniam à Deo (eo quòd propoſitum confitendi quod concepit ſecundùm mandatum Dei ſicut potuit, impleuit) non tamen adhuc Eccleſiæ reconciliatus eſt vt ad Sacramenta Eccleſiæ admitti debeat, niſi priùs à Sacerdote abſoluatur; ſicut ille qui Baptiſmo flaminis Baptizatus eſt, ad Euchariſtiam non admittitur: Et ideo oportet quòd iterum confiteatur Sacerdoti, cùm copiam habere potuerit: & præcipuè quia (vt dictum eſt) ſacramentum pœnitentiæ perfectum non fuit: vnde oportet quòd perficiatur, vt ex ipſa perceptione ſacramenti pleniorem effectum conſequatur; & vt mandatum de pœnitentiæ ſacramento recipiendo impleat. *Ib. ad 3.*

Quær. 52. an confeſſio illa facta in neceſſitate laico ſit vnum ex ſacramentalibus & vtrùm per ipſam ita remittantur peccata, vt non ſit neceſſe ea iterum Sacerdoti confiteri.

Reſponſio videatur infra v. *Sacramentale qu.*

Quær. 53. an confeſſio liberet à morte peccati, nedum quando fit in re, ſed etiam in voto.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pœnitentia inquantùm eſt ſacramentum præcipuè in confeſſione perficitur; quia per eam homo miniſtris Eccleſiæ ſe ſubdit, qui ſunt ſacramentorum diſpenſatores; contritio enim votum confeſſionis annexum habet, & ſatisfactio pro iudicio ſacerdotis, cui fit confeſsio, taxatur: & quia in

ſacramento pœnitentiæ gratia infunditur. per quam fit remiſsio peccatorum, ſicut in baptiſmo; ideo eodē modo confeſsio ex vi abſolutionis coniunctæ remittit culpam, ſicut baptiſmus. Liberat enim Baptiſmus à morte peccati non ſolùm ſecundùm quòd actu recipitur, ſed etiam ſecūdùm quòd in voto habetur, ſicut patet in illis, qui iam ſanctificati ad baptiſmum accedunt: & ſi aliquis impedimentum non præſtaret, ex ipſa collatione baptiſmi gratiam conſequeretur remittentem peccata, ſi priùs ſibi remiſſa non fuiſſent.

Et ſimiliter dicendum eſt de confeſsione adiuncta abſolutione, quòd ſecundùm quòd in voto pœnitentis præceſsit, à culpa liberauit. Poſtmodum autem in actu confeſsionis, & abſolutionis gratia augetur, & etiam remiſsio peccatorum daretur, ſi præcedens dolor de peccatis non ſufficiens ad contritionem fuiſſet, & ipſe tunc obicem gratiæ non præberet: & ideo ſicut de baptiſmo dicitur, quòd liberat à morte, ita & de confeſsione dici poteſt 4. *ſent. diſt.* 17. *quæſt.* 3. *art.* 5. *quæſtiunc.* 1. *in corp.*

Qu. 54. an, & quomodo confeſſio ſiue in re ſiue in voto liberet à pœna.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confeſsio ſimul cum abſolutione habet vim liberandi à pœna dupliciter: vno modo ex ipſa vi abſolutionis, & ſic quidem liberat in voto exiſtens à pœna æterna, ſicut & à culpa, quæ quidem pœna eſt pœna condemnans, & ex toto exterminans, & à qua homo liberatus, manet adhuc obligatus ad pœnam temporalem, ſecundùm quòd pœna eſt medicina purgans, & promouens; & hæc pœna reſtat in purgatorio patienda, etiam his, qui à pœna inferni liberati ſunt: quæ quidem pœna eſt improportionata viribus pœnitentis in hoc mundo viuentis. ſed per vim clauium intantùm diminuitur, quòd proportionata viribus pœnitentis remanet, ita quòd ſatisfaciendo ſe in hac vita purgare poteſt: alio modo diminuit pœnam ex ipſa natura actus confitentis, qui habet pœnam erubeſcentiæ annexam: Et ideo quanto aliquis pluries de eiſdem peccatis confitetur, tanto magis pœna diminuitur. 4. *ſent. diſt.* 17. *quæſt.* 3. *a.* 5. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

Qu. 55. an per confeſſionem generalem, quæ fit in prima & completorio, dimittantur peccata venialia.

Reſpondetur v. *Sacramentale.*

Quæritur 56. an confeſſio generalis Sacramentalis deleat peccata mortalia oblita.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confeſſio operatur præſuppoſitâ contritione, quæ culpam delet; & ſic ordinatur confeſſio directè ad dimiſſionem pœnæ, quod quidem facit & ex erubeſcentia, quam habet, & ex vi clauium cui ſe confitens ſubijcit. Contingit autem quandoque, quòd per contritionem præcedentem peccatum aliquod deletum eſt, quoad culpam ſiuè in generali, ſi eius tunc memoria non habeatur, ſiuè in ſpeciali; & tamen

men ante confeſſionem aliquis illius peccati oblitus eſt: & tunc confeſſio generalis ſacramentalis operatur ad dimiſſionem pœnæ ex vi clauium, quibus ſe confitens ſubijcit, nullum obſtaculum quantùm in ipſo eſt ponens: ſed ex illa parte, quà erubeſcentia confeſſionis peccati pœnam minuebat, pœna ipſius, de qua quis ſpecialiter coram Sacerdote non erubuit, non eſt diminuta. 4. *ſent. d. 21. q. 2. art. 2. in corp.*

Quæritur 57. an pœnitens teneatur confiteri peccata oblita, quando poſtea de illu recordatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia in ſacramentali confeſſione non ſolùm requiritur abſolutio, ſed iudicium Sacerdotis ſatisfactionem imponentis expectatur: ideo quamuis iſte abſolutione ſit functus, tamen tenetur confiteri, vt ſuppleatur, quod deficit ſacramentali confeſſioni. *Ibidem ad 1.*

Quæritur 58. vtrum confeſſio paradiſum aperiat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ante votum confeſſionis paradiſus clauſus erat peccanti mortaliter; quamuis poſtea per contritionem votum confeſſionis importantem, apertus ſit etiam ante confeſſionem actualiter factam; non tamen obſtaculum reatus eſt totaliter remotum ante confeſſionem & ſatisfactionem. 4. *ſ. d. 17. q. 3. a. vlt. qu. 3. ad 2.*

Inter propoſitiones ab Alexandro 7. damnatas habentur ſequentes, quæ confeſſionem concernunt.

11. *Peccata in confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans periculum vitę, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confeſſione exprimere,*

13. *Satisfacit præcepto annuæ confeſſionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo iniuſtè reprobato.*

14. *Qui facit confeſſionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.*

16. *Qui beneficium curatum habent, poſſunt ſibi eligere in confeſſarium ſimplicem ſacerdotem non approbatum ab ordinario.*

24. *Mollities, ſodomia, & beſtialitas ſunt peccata eiuſdem ſpeciei infimæ, ideoque ſufficit dicere in confeſſione, ſe procuraſſe pollutionem.*

25. *Qui habuit copulam cum ſoluta, ſatisfacit confeſſionis præcepto dicens: commiſi cum ſoluta graue peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.*

Contra iſtas propoſitiones afferri poſſunt, ea quę retulimus ex noſtro ſancto Doctore in præcedentibus quæſtionibus 10. 24. 25. 26. 32. 56. & 57. & quæ referemus infra v. peccatum qu. 4. & v. luxuria qu. 8.

Clemens 10. in Bulla, quam referemus v. Priuilegium, dicit eos, qui Religioſis ſimpliciter approbatis, Paſchali tempore confeſſi fuerint, conſtitutioni quæ incipit, omnis vtriuſque ſexus, quoad confeſſionem ſatisfacere. quod optimè intelligitur, & explicatur ex doctrina eiuſdem Sancti Doctoris in reſponſionibus ad prædictas quæſtiones 25. & 26.

CONFIRMATIO.

Quær. 1. an Confirmatio ſit Sacramentum: Et quoſnam effectus habeat.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd Sacramenta nouæ legis ordinantur ad ſpeciales gratiæ effectus: & ideo vbi occurrit aliquis ſpecialis effectus gratiæ, ibi ordinatur ſpeciale Sacramentum. Quia vero ſenſibilia & corporalia gerunt ſpiritualium & intelligibilium ſimilitudinem: Ex his quæ in vita corporali aguntur, percipere poſſumus quid in ſpirituali vita gratiæ ſpeciale exiſtat. Manifeſtum autem eſt, quòd in vita corporali ſpecialis quædam perfectio eſt, quòd homo ad perfectam ætatem perueniat, & perfectas actiones hominis agere poſsit: vnde & Apoſt. dicit 1. Cor. 13. *cùm autem factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli.* Et inde eſt etiam, quod præter motum generationis, quo aliquis recipit vitam corporalem, eſt motus augmenti, quo aliquis perducitur ad perfectam ætatem. Sic igitur & vitam ſpiritualem homo accipit per Baptiſmum, qui eſt ſpiritualis regeneratio: in Confirmatione autem homo accipit quaſi quamdam perfectam ætatem ſpiritualis vitæ. Vnde Melchiades Papa dicit, *Spiritus Sanctus qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad Innocentiam, in confirmatione augmentum præſtat ad gratiam, in baptiſmo Regeneramur ad vitam, poſt Baptiſmum Confirmamur ad pugnam: in Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmum roboramur,* Et ideo manifeſtum eſt quod Confirmatio eſt ſpeciale ſacramentum. 3. *p. q.* 72. *a.* 1. *in c. in* 4. *d.* 7. *q.* 1. *a.* 1. *qu.* 1. 4. *contra gentes c.* 58.

Qu. 2. an Chriſma, ſiue oleum cum balſamo, ſit conueniens materia huius Sacramenti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Chriſma eſt conueniens materia huius ſacramenti. Sicut enim dictum eſt in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus Sancti ad robur ſpirituale, quod competit perfectæ ætati: homo autem cùm ad perfectam ætatem peruenerit, incipit iam communicare actiones ſuas ad alios; antea verò quaſi ſingulariter ſibi ipſi viuit: gratia verò Spiritus Sancti in oleo deſignatur: Vnde Chriſtus dicitur eſſe vnctus oleo lætitiæ propter plenitudinem Spiritus Sancti, quam habuit: & ideo oleum competit materiæ huius ſacramenti.

Admiſcetur autem balſamum propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios: Vnde Apoſtolus dicit ſecundæ Corinth. 2. *Chriſti bonus odor ſumus Deo, &c.* & licet multa alia ſint odorifera, tamen præcipuè accipitur balſamum propter hoc, quòd habet præcipuum odorem; & quia etiam incorruptionem præſtat. Vnde Eccleſ. 24. dicitur, *quaſi balſamum non mixtum odor meus.* 3. *p. q.* 72. *a.* 2. *in corp.* 4. *ſent. d.* 7. *q.* 1. *a.* 1. *quæſtiunc.* 2. *in corp.*

Quær. 3. quodnam oleum requiratur ad materiam confirmationis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd proprietates olei, quibus ſig-

nificatur Spiritus Sanctus, magis inueniuntur in oleo oliuarum, quàm in quocunque alio oleo, vnde & ipſa oliua ſemper frondibus virens virorem, & miſericordiam Spiritus Sancti ſignificat. Hoc etiam oleum proprie dicitur oleum, & maximè habetur in vſu, vbi haberi poteſt; quilibet autem alius liquor ex ſimilitudine huius oleum nominatur, nec eſt in vſu communi, niſi in ſupplementum apud eos, quibus deeſt oleum oliuatum: & ideo hoc oleum ſolum aſſumitur in vſum huius, & quorundam aliorum ſacramentorum. *3. p. q. 72. art. 2. ad 3. 4. ſent. d. 7. quaſt. 1. art. 2. ad 4.*

Quær. 4. an ſit de neceſſitate huius ſacramenti quòd Chriſma fuerit priùs per Epiſcopum conſecratum.

Reſpond. infra v. *conſecratio qui* 5.

Qu. 5. vtrum hæc ſit conueniens forma huius ſacramenti, conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti, Amen.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd prædicta forma eſt conueniens hujus ſacramenti. Sicut enim forma rei naturalis dat ei ſpeciem, ita forma ſacramenti continere debet quidquid pertinet ad ſpeciem ſacramenti: ſicut autem ex ſupradictis patet, in hoc ſacramento datur Spiritus Sanctus ad robur ſpiritualis pugnæ; & ideo in hoc ſacramento tria ſunt neceſſaria, quæ continentur in forma prædicta: quorum primum eſt cauſa conferens plenitudinem roboris ſpiritualis, quæ eſt Sancta Trinitas, quæ exprimitur cùm dicitur, *in nomine Patris, &c.* ſecundum eſt ipſum robur ſpirituale, quod homini confertur per ſacramentum materiæ viſibilis, ad ſalutem, quod quidem tangitur cùm dicitur, *confirmo te Chriſmate ſalutis*; tertium eſt ſignum, quod pugnatori datur, ſicut & in pugna corporali milites inſigniis Ducum inſigniuntur, & quantùm ad hoc dicitur, *conſigno te ſigno Crucis*, in quo ſcilicet Rex noſter triumphauit, vt dicitur Coloſ. 2. *3. p. q. 72. a. 4. in corp. 4. ſent. d. 5. q. 1. a. 3. quæſtiunc. 2. in corp.*

Quær. 6. in qua parte corporis ſint ſignandi illi, qui confirmantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſupradictum eſt, in hoc ſacramento homo accipit ſpiritum Sanctum ad robur ſpiritualis pugnæ, vt fortiter etiam inter aduerſarios fidei Chriſti fidem confiteatur: Vnde conuenienter ſignatur Chriſmate ſigno Crucis in fronte propter duo. Primò quidem, quia inſignitur ſigno crucis, ſicut miles ſigno Ducis; quod quidem debet eſſe euidens, & manifeſtum: inter omnia autem loca corporis humani maximè frons manifeſta eſt, quæ quaſi nunquam obtegitur, & ideo linitur confirmatus Chriſmate in fronte, vt in manifeſto demonſtret ſe eſſe Chriſtianum; ſicut & Apoſtoli poſt acceptum Spiritum Sanctum ſe manifeſtauerunt, qui priùs in cænaculo latebant: Secundò quia aliquis impeditur à libera confeſſione nominis Chriſti propter duo, ſcilicet propter timorem, & propter verecundiam; vtriuſque autem horum ſig-

num maximè manifeſtatur in fronte propter duo, ſcilicet propter propinquitatem imaginationis, & propter hoc quòd Spiritus à corde directè ad frontem aſcendunt; vnde *verecundati erubeſcunt, timentes autem palleſcunt*, vt dicitur in 4. Eth. & ideo in fronte ſignatur Chriſmate, vt neque propter timorem, neque propter erubeſcentiam nomen Chriſti confiteri prætermittat. *3.p.q. 72.a. 9. in corp. 4. ſent. d. 7. q. 3. a. 3. quæſtiunc. 2. in corp.*

Qu. 7. an, & quomodo Sacramentum Confirmationis ſit de neceſſitate ſalutis.

Reſp. v. Sacramentum qu. 4. & 5.

Quær. 8. an confirmatio requirat locum ſanctificatum, ſicut Euchariſtia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confirmationis ſacramentum non continet ipſum Chriſtum: & ideo non requiritur loci ſanctificatio. *4. ſent.d. 13.q. 1.a.2. quæſt.5. ad 1.*

Quær. 9. quo tempore ſit conferenda confirmatio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Melchiades Papa dicit, *ita coniuncta ſunt hæc duo ſacramenta, ſcilicet baptiſmi & confirmationis, vt ab inuicem niſi morte præueniente nullatenus poſſint ſegregari, & vnum ſine altero rite perfici non poſſit: Et ideo eadem tempora ſunt præfixa baptiſmo ſolemniter celebrando, & huic ſacramento.* Sed quia hoc ſacramentum à ſolis Epiſcopis datur, qui non ſunt ſemper præſentes, vbi præſbyteri Baptizant, oportuit quantùm ad communem vſum, ſacramentum confirmationis etiam in alia tempora differri. *3.p. q. 72.a. 12. ad 1.*

Quær. 10. vtrum ille, qui confirmatur, debeat teneri ab alio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, hoc ſacramentum exhibetur homini ad robur pugnæ ſpiritualis: ſicut autem aliquis de nouo natus indiget inſtructore in his, quæ pertinent ad conſeruationem vitæ, ſecundùm illud Hebræorum 12. *Patres quidem carnis noſtræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos*; ita illi, qui aſſumuntur ad pugnam indigent eruditoribus, à quibus inſtruantur de his, quæ pertinent ad modum certaminis; Et ideo in bellis materialibus conſtituuntur Duces, & Centuriones, per quos alij gubernentur: Et propter hoc etiam ille, qui accipit hoc ſacramentum, ab alio tenetur, quaſi per alium in pugna ſpirituali erudiendus. Similiter etiam quia per hoc ſacramentum confertur homini perfectio ſpiritualis ætatis, ideo ille, qui ad hoc ſacramentum accedit, ſuſtentatur, quaſi adhuc ſpiritualiter imbecillis, & puer. *3.p.q.72.a.10. in corp.4. ſent.d.7.q.3.a.3. quæſt. 1. in corp.*

Quær. 11. an ſolus Epiſcopus poſſit confirmare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia in quolibet opere vltima conſummatio ſupremæ arti, aut virtuti reſeruatur, ſicut præ-

paratio materiæ pertinet ad inferiores artifices, ſuperior autem dat formam, ſupremus autem eſt, ad quem pertinet vſus, qui eſt finis artificiatorum, & Epiſtola, quæ à Notario ſcribitur, à Domino papa ſignatur; fideles autem Chriſti ſunt quoddam Diuinum opus ſecundùm illud primæ ad Corinth. 3. *Dei ædificatio eſtis*, ſunt etiam quaſi quædam Epiſtola ſpiritu Dei ſcripta, ſicut dicitur ſecundæ Corinth. 3. hoc autem confirmationis ſacramentum eſt quaſi vltima conſummatio ſacramẽti baptiſmi, ita ſcilicet quòd per baptiſmum ædificatur homo in domum ſpiritualem, & conſcribitur quaſi quædam ſpiritualis Epiſtola, ſed per ſacramentum confirmationis, quaſi domus ædificata dedicatur in templum Spiritus Sancti, & quaſi Epiſtola conſcripta ſignatur ſigno Crucis.

Et ideo collatio huius ſacramenti Epiſcopis reſeruatur, qui obtinent ſummam poteſtatem in Eccleſia, ſicut & in primitiua Eccleſia per impoſitionem manus Apoſtolorum, quorum vicem gerunt Epiſcopi, plenitudo Spiritus Sancti dabatur, vt habetur actuum 8. Vnde Vrbanus Papa dicit, & habetur de conſecrat. d. 5. c. omnes fideles. *Omnes fideles: per manus impoſitionẽ Epiſcoporum Spiritum Sanctum poſt baptiſmum accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniantur. 3. p. q. 72. a. 11. in corp. 4. ſent. d. 7. q. 3. a. 1. quæſt. 2. in corp. quodlibeto 11. art. 7. in corp.*

Quæritur 12. an poſſit ſummus Pontifex concedere ſimplici Sacerdoti proindeque etiam Abbati, vt Sacramentum Confirmationis conferant. Et quomodo intelligatur illud D. Gregorii Ianuario Epiſcopo ſic ſcribentis, peruenit ad nos quoſdam ſcandaliſatos fuiſſe, quòd Presbyteros Chriſmate tangere eos, qui Baptizati ſunt prohibuimus: & nos quidem ſecundùm veterem vſum noſtræ Eccleſiæ fecimus, ſed ſi omnino hac de re aliqui contriſtantur, vbi Epiſcopi deſunt, vt Presbyteri etiam in frontibus Baptizatos Chriſmate tangere debeant, concedimus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Papa in Eccleſia habet plenitudinem poteſtatis, ex qua poteſt quædam, quæ ſunt ſuperiorum ordinum, committere quibuſdam inferioribus, ſicut quibuſdam preſbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad poteſtatem Epiſcopalem: & ex hac plenitudine poteſtatis conceſſit beatus Gregorius Papa, quòd ſimplices Sacerdotes hoc Sacramentum conferrent, quamdiu ſcandalum tolleretur. *3. p. q. 72. a. 11. ad 1. 4. ſent. d. 7. qu. 3. a. 1. qu. 2. 4. ad Hann. d. 7. a. 5. qu. 2.*

Quær. 13. an Sacramentum confirmationis omnibus ſit conferendum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, per hoc Sacramentum promouetur homo ſpiritualiter in ætatem perfectam: hoc autem eſt de intentione naturæ, vt omnis qui corporaliter naſcitur, ad perfectam ætatem perueniat; ſed hoc quandoque impeditur propter corruptibilitatem corporis, quod morte præuenitur. Multò autem magis de intentione Dei eſt omnia ad perfectionem perducere, ex cuius imita-

tione hoc natura participat, vnde & Deut. 32. dicitur, *Dei perfecta ſunt opera*, anima autem, ad quam pertinet, & ſpiritualis natiuitas, & ſpiritualis ætatis perfectio, immortalis eſt; & poteſt ſicut tempore ſenectutis ſpiritualem natiuitatem conſequi, ita tempore iuuentutis, vel pueritiæ conſequi perfectam ætatem: quia huiuſmodi corporales ætates animæ non præiudicant: & ideo hoc ſacramentum debet omnibus exhiberi, 3.*p.q.* 72. *a.* 8. *in corp.*

Qu. 14. *an pueri ſint confirmandi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confirmatio poteſt puero tradi, & conuenienter traditur; quia infantis ætas non patitur fictionem, quâ effectus ſacramenti in traditione impediatur: & ideo quamuis tunc non competit ei confiteri, vel pugnare, certum tamen eſt, quòd effectum ſacramenti plenè recipit, per quem erit idoneus ad pugnam, & confeſſionem ad perfectam ætatem veniens, niſi gratiam acceptam per peccatum amittat. 4. *ſent. d.* 7. *q.* 3. *a.* 2. *quaſtiunc.* 2. *in corp.*

Qu. 15. *an Sacramentū confirmationis conferri debeat etiam morituris: & virum ille damnaretur, qui hoc Sacramentum non ſuſciperet, ſed tamen non contemneret.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd anima ad quam pertinet ſpiritualis ætas, immortalis eſt: & ideo etiam morituris hoc Sacramentum dandum eſt, vt in reſurrectione perfecti appareant, ſecundum illud Eph. 4. *donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Et ideo Hug. de S. Vict. dicit, omnino periculoſum eſſet, ſi ab hac vita ſine confirmatione migrare contingeret: non quia damnaretur, niſi fortè propter contemptum, ſed quia detrimentum perfectionis pateretur. Vnde etiam pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam conſequuntur, Et hi maiorem obtinent gratiam. 3.*p.* *q.* 72. *a.* 8. *ad* 4.

Quær. 16. *an peccatoribus ſit conferenda confirmatio, & virum exiſtens in peccato mortali cuius conſcientiam non habet, vel etiam non perfectè contritus, recipiat gratiam, & obtineat remiſſionem peccatorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ex ipſo nomine apparet hoc ſacramentum datur ad confirmandum, quod priùs inuenerit; & ideo non debet dari his, qui non habent gratiam: & propter hoc ſicut non datur non baptizatis, ita non debet dari adultis peccatoribus, niſi per pœnitentiam reparatis: vnde dicitur in Aurelianenſi Concilio, *vt ieiuni ad confirmationem veniant, vt moneantur confeſſionem facere prius, vt mundi Donum Spiritus Sancti valeant accipere:* & tunc per hoc ſacramentum perficitur pœnitentiæ effectus, ſicut & baptiſmi; quia per gratiam collatam in hoc ſacramento conſequitur pœnitens pleniorem remiſſionem peccati.

Et ſi aliquis adultus in peccato exiſtens, cuius conſcientiam non habet; vel ſi etiam non perfectè contritus accedat, dummodo

non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc ſacramento conſequitur remiſſionem peccatorum. 3.p.q. 72.a.7.ad 2.

Qu. 17. an confirmans, & confirmandus debeant eſſe ieiuni, iuxta illud ſtatutum concilij Aurelianenſis, vt ieiuni ad confirmationem veniant, & concilii Meldenſis vt Epiſcopi nonniſi ieiuni per impoſitionem manuum Spiritum ſanctum tradant.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd ab iſta prohibitione excipiuntur infirmi, morte periclitantes, ſicut in Statuto Meldenſis Conſilij legitur; & ideo propter multitudinẽ fideliũ, & propter pericula imminentia ſuſtinetur, vt hoc ſacramentum (quod non niſi ab Epiſcopo dari poteſt) etiam à non ieiunis detur, vel accipiatur: quia vnus Epiſcopus præcipuè in magna Diœceſi non ſufficeret ad tot homines confirmandos, ſi eis tempus arctaretur. Vbi tamen congruè obſeruari poteſt, conuenientius eſt, vt à ieiunis detur, & accipiatur. 3.p.q. 72.a.12.ad 2.

Quæritur 18. quænam ſint obſeruanda poſt confirmationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ligatur frons confirmati quouſque deſiccetur locus, & poſtmodum etiam ſecundùm Hugonem debet eſſe ſub quadam diſciplina cuſtodiendi Chriſma, ne ſcilicet caput lauet vſque ad ſeptem dies propter ſeptem dona Spiritus Sancti; & ſicut etiam Eccleſia ſeptem diebus aduentum Spiritus Sancti in diſcipulos celebrat. 4. ſent.d.7. q. 3. a. 3. q. 2.ad 3.

Qu. 19. vtrum in Sacramento confirmationis imprimatur character.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd character eſt quædam ſpiritualis poteſtas ad aliquas ſacras actiones ordinata. Dictum eſt autem ſupra quòd ſicut baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio in vitam chriſtianam; ita etiam confirmatio eſt quoddam ſpirituale augmentum promouens hominem in ſpiritualem ætatem perfectam: manifeſtum eſt autem ex ſimilitudine corporalis vitæ, quòd alia eſt actio hominis ſtatim nati; & alia actio quæ competit ei cùm ad perfectam ætatem peruenerit. Et ideo per ſacramentum confirmationis datur homini poteſtas ſpiritualis ad quaſdem alias actiones ſacras, præter illas ad quas datur ei poteſtas in baptiſmo: nam in baptiſmo accipit homo poteſtatem ad ea agenda quæ ad propriam pertinent ſalutem; prout ſcilicet ſecundùm ſeipſum viuit: ſed in confirmatione accipit homo poteſtatem ad agendum ea quæ pertinent ad pugnam ſpiritualem contra hoſtes fidei: ſicut patet exemplo Apoſtolorum, qui antequam plenitudinem Spiritus ſancti acciperent, erant in cænaculo perſeuerantes in oratione; poſtmodum vero egreſſi, non verebantur publicè fidem fateri, etiam coram inimicis fidei chriſtianæ (actuum 1. & 2.) Et ideo manifeſtum eſt quòd in ſacramento confirmationis imprimitur character. 3.p. q. 72. a. 5. in corp.

Quæritur 20. an per ſacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in hoc ſacramento datur baptizato Spiritus Sanctus ad robur ſicut Apoſtolis datus eſt in die Pentecoſtes, vt legitur actuum 2. & ſicut dabatur baptizatis per impoſitionem manus Apoſtolorum, vt dicitur actuum 8. datio autem Spiritus Sancti non eſt niſi cum gratia gratum faciente: vnde manifeſtum eſt, quòd gratia gratum faciens confertur in hoc ſacramento. *3.q. q. 72.a. 7. in corp. 4. ſent. diſt. 7. quæſt. 2. a. 2. quæſtiunc. 1. in corp.*

Qu. 21. an, & quomodo ex eo quòd Baptiſmus eſt Sacramentum neceſſitatis non autem Confirmatio producant diuerſam gratiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus eſt ſacramentum neceſſitatis, & ideo gratia quæ confertur in baptiſmo, ordinatur in communem ſtatum ſalutis, & non in aliquem ſpecialem effectum: & propter hoc per baptiſmum ei qui habuit gratiam gratum facientem, non additur alia gratia noua, ſed illa quæ priùs inerat, augetur: ſecus autem de confirmatione, quæ non eſt ſacramentum neceſſitatis: vnde eius gratia ad aliquem ſpecialem effectum ordinatur: & propter hoc gratia confirmationis poteſt addi ad gratiam, quæ perficit in communi ſtatu vitæ. *4. ſ. d. 7. q. 2. a. 2. qu. 1. ad 2.*

Qu. 22. vtrum in Confirmatione fiat impoſitio manuum ad deſignandum copioſum gratiæ effectum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd impoſitio manuum in Sacramentis Eccleſiæ fit ad deſignandum aliquem copioſum gratiæ effectum, quo illi quibus manus imponuntur, quodammodo per quãdam ſimilitudinem continuantur miniſtris, in quibus copia gratiæ eſſe debet: & ideo manus impoſitio fit in Sacramento confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritus ſancti; & in Sacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia poteſtatis in diuinis myſteriis: vnde & 2. ad Tim. 1. dicitur, *reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. 3. p. q. 84. a. 4. in corp.*

Qu. 23. vtrum aliquis poſſit conſequi effectum Sacramenti confirmationis abſque ipſius voto, & quid dicendum ſit de illis, qui etiam ante Baptiſmum publicè fidem Chriſti profitentur pro ipſa morientes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd virtus diuina non eſt alligata Sacramentis: vnde poteſt conferri homini ſpirituale robur ad confitendum publicè fidem Chriſti abſque Sacramento confirmationis, ſicut etiam poteſt conſequi remiſſionem peccatorum ſine baptiſmo. Sicut tamen nullus conſequitur effectum Baptiſma ſine Baptiſmi voto, ita nullus conſequitur effectum confirmationis ſine voto ipſius; quod poteſt haberi etiam ante ſuſceptionem baptiſmi. *3. p. q. 72. a. 6. ad 1.*

CONSCIENTIA

CONSCIENTIA.

Quæritur 1. quid ſit conſcientia, & quomodo dicatur teſtificari, ligare, & remordere.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd conſcientia propriè loquendo non eſt potentia,ſed actus. Et hoc patet tùm ex ratione nominis: tùm etiam ex his, quæ ſecundùm communem vſum loquendi conſcientiæ attribuuntur. Conſcientia enim ſecundùm proprietatem vocabuli importat ordinem ſcientiæ ad aliquid, nam conſcientia dicitur cum alio ſcientia, applicatio autem ſcientiæ ad aliquid fit per aliquem actum, vnde ex iſta ratione nominis patet, quod conſcientia ſit actus.

Idem autem apparet ex his, quæ conſcientiæ attribuuntur. dicitur enim conſcientia teſtificari, ligare, vel inſtigare, vel etiam excuſare, vel etiam remordere, ſiue reprehendere, & hæc omnia conſequuntur applicationem alicuius noſtræ cognitionis, vel ſcientiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidem applicatio fit tripliciter: vno modo ſecundùm quòd recognoſcimus aliquid nos feciſſe, vel non feciſſe ſecundùm illud Eccl. 7. *Scit conſcientia tua te crebro maledixiſſe alijs*, & ſecundùm hoc conſcientia dicitur teſtificari, alio modo applicatur ſecundùm quòd per noſtram conſcientiam iudicamus aliquid eſſe faciendum, vel non faciendum, & ſecundùm hoc dicitur conſcientia ligare, vel inſtigare; tertio modo applicatur ſecundùm quod per conſcientiam iudicamus, quòd aliquid; quod eſt factum, ſit benè factum, vel non ſit benè factum, & ſecundùm hoc conſcientia dicitur excuſare, vel accuſare, ſeu remordere: patet autem,quòd omnia hæc conſequuntur actualem applicationem ſcientiæ ad ea, quæ agimus. Vnde propriè loquendo conſcientia nominat actum.

Quia tamen habitus eſt principium actus, quandoque nomen conſcientiæ attribuitur primo habitui naturali, ſcilicet Syndereſi, ſicut Hieronymus in gloſ. Ezech. primo ſyndereſim conſcientiam nominat, & Baſilius naturale iudicatorium, & Damaſcenus dicit, quòd eſt lux intellectus noſtri: conſuetum enim eſt, quòd cauſæ, & effectus per inuicem nominentur. *1.p.q.79.a.13.in corp. q.17.de verit. a.1.in corp.*

Quæ. 2. an voluntas diſcordans à ratione ſiue recta ſiue errante ſit mala: ſiue vtrum conſcientia nedum recta ſed etiam erronea obliget.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm conſcientia ſit quodammodo dictamen rationis; eſt enim quædam applicatio ſcientiæ ad actum, idem eſt quærere vtrum voluntas diſcordans à ratione errante ſit mala, quod quærere vtrum conſcientia errans obliget.

Circa quòd aliqui diſtinxerunt tria genera actuum: quidam enim ſunt boni ex genere, quidam ſunt indifferentes quidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo quod ſi ratio vel conſcientia dicat aliquid eſſe faciendum quod ſit bonum ex ſuo genere, non eſt ibi error: Similiter ſi dicat aliquid non eſſe faciendum quod eſt malum ex ſuo genere: eàdem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala: ſed ſi ratio vel

conſcientia dicat alicui, quòd illa quæ ſunt ſecundùm ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto, vel quòd illa quæ ſunt ſecundùm ſe bona, ſint prohibita, erit ratio vel conſcientia errans. Dicunt ergo quòd ratio vel conſcientia errans circa indifferentia (ſiue præcipiendo, ſiue prohibendo) obligat; ita quòd voluntas diſcordans à tali ratione errante, erit mala & peccatum; ſed ratio vel conſcientia errans præcipiendo ea quæ ſunt per ſe mala, vel prohibendo ea quæ ſunt per ſe bona & neceſſaria ad ſalutem, non obligat: vnde in talibus voluntas diſcordans à ratione vel conſcientia errante, non eſt mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. In indifferentibus enim voluntas diſcordans à ratione vel conſcientiâ errante eſt mala aliquo modo propter obiectum, à quo bonitas vel malitia voluntatis dependet; non autem propter obiectum ſecundùm ſui naturam, ſed ſecundũ quòd per accidẽs à ratione apprehenditur vt bonum vel malum, ad faciendum, vel ad vitandum: Et quia obiectum voluntatis eſt id quod proponitur à ratione, ex quo aliquid proponitur à ratione vt malum, voluntas dum in illud fertur, accipit rationem mali: hoc autem contingit non ſolùm in indifferentibus, ſed etiam in per ſe bonis vel malis: non ſolùm enim id quod eſt indifferens poteſt accipere rationem boni vel mali per accidens, ſed etiam id quod eſt bonum poteſt accipere rationem mali, vel illud quod eſt malum, rationem boni, propter apprehenſionem rationis; putà, abſtinere à fornicatione, bonum quoddam eſt: tamen in hoc bonum non fertur voluntas, niſi ſecundùm quòd à ratione proponitur: ſi ergo proponatur vt malum à ratione errante, fertur in hoc ſub ratione mali: vnde voluntas erit mala, quia vult malum, non quidem id quod eſt malum per ſe, ſed id quod eſt malum per accidens propter apprehenſionem rationis. Et ſimiliter credere in Chriſtum eſt per ſe bonum & neceſſarium ad ſalutem, ſed voluntas non fertur in hoc, niſi ſecundùm quòd à ratione proponitur, vnde ſi à ratione proponatur vt malum voluntas fertur in hoc vt malum; non quia illud ſit malũ ſecundùm ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis: & ideo Phil. dicit in 7. Eth. quòd *per ſe loquendo, incontinens eſt qui non ſequitur rationem rectam; per accidens autem qui non ſequitur rationem falſam:* vnde dicendũ quod ſimpliciter omnis voluntas diſcordans à ratione ſiue recta, ſiue errante ſemper eſt mala. 1. *2. qu. 19. a. 5. quodl. 3. a. 27. in 2. ſent. diſt. 39. qu. 3. art. 3.*

Quæritur. 3. an voluntas concordans rationi erranti ſit bona, ſiue vtrum conſcientia erronea excuſet.

Reſp. D. Thomas, dicendùm quòd ſicut præmiſſa quæſtio eadem eſt cum quæſtione qua quæritur, *vtrum conſcientia erronea liget*; ita iſta quæſtio eadem eſt cum illa qua quæritur, *vtrum conſcientia erronea excuſet*. Hæc autem quæſtio dependet ab eo quod ſupra de ignorantia dictum eſt, dictum eſt enim ſupra quod ignorantia quandoque cauſat inuoluntarium, quandoque autem non: Et quia

bonum morale conſiſtit in actu inquantum eſt voluntarius, manifeſtum eſt quòd ignorantia quæ cauſat inuoluntarium, tollit rationem boni & mali moralis; non autem quæ inuoluntarium non cauſat. Dictum eſt etiam ſupra quòd ignorantia quæ eſt aliquo modo volita (ſiue directè ſiue indirectè) non cauſat inuoluntarium: Et dico ignorantiam directè voluntariam, in quam actus voluntatis fertur: indirectè autem propter negligentiam; ex eo quòd aliquis non vult illud ſcire, quod ſcire tenetur.

Si igitur ratio vel conſcientia erret errore voluntario vel directè, vel propter negligentiam, quia eſt error circa id, quod quis ſcire tenetur, tunc talis error rationis, vel conſcientiæ non excuſat, quin voluntas concordans rationi, vel conſcientiæ ſic erranti, ſit mala; ſi autem ſit error, qui cauſet inuoluntarium proueniens ex ignorantia alicuius circumſtantiæ abſque omni negligentia, tunc talis error rationis, vel conſcientiæ excuſat, vt voluntas concordans rationi erranti non ſit mala; puta ſi ratio errans dicat, quòd homo teneatur ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala; eo quòd error iſte prouenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur: ſi autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam vxorem, & ea petente debitum velit eam cognoſcere, excuſatur voluntas eius, vt non ſit mala, quia error iſte ex ignorantia circunſtantiæ prouenit, quæ excuſat & inuoluntarium cauſat. *p. 2. quæſt. 19. a. 6. in corp.*

Quær. 4. an. & quomodo ex præcedenti Doctrina ſequatur hominem in aliquo caſu fore perplexum, & quidquid faciat peccaturum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut in ſyllogiſticis, vno inconuenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi; ſicut ſuppoſito quòd aliquis quærat inanem gloriam, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſiue dimittat, ſemper peccabit: nec tamen eſt perplexus; quia poteſt intentionem malam dimittere: & ſimiliter ſuppoſito errore rationis, vel conſcientiæ, qui procedit ex ignorantia non excuſante, neceſſe eſt quòd ſequatur malum in voluntate: nec tamen eſt homo perplexus; quia poteſt ab errore recedere, cùm ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria. *1. 2. q. 19. a. 6. ad 3.*

Quid dicendum ſit de conſcientia dubia, probabili, & ſcrupuloſa videatur infra v. dubium, opinio, probabilitas, & ſcrupulus.

CONSECRATIO.

Quær. 1. vtrum Conſecratio Regum, Abbatum, Monachorum, & Monialium ſit Sacramentum, & in ipſa conferatur gratia.

Reſpondetur ſupra v. *Abbas qu. 1. & 2.*

Qu. 2. vtrum in conſecratione virginum, vnctione Regum, & alus huiuſmodi benedictionibus detur gratia.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd in Conſecratione Virginum, ſicut & vnctione regum, & in aliis huiuſmodi benedictionibus, gratia datur; niſi ſit impedimentum ex parte ſuſcipientis. 4. *d.* 38. *a.* 5. *ad* 2.

Quær. 3. quare non eſt de neceſſitate Sacramenti, quòd alia materia benedicantur, ſine conſecrentur, bene tamen Chriſma, & oleum infirmorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tota Sacramentorum ſanctificatio à Chriſtro deriuatur: eſt autem conſiderandum quòd quibuſdam Sacramentis habentibus materiam corpoream Chriſtus eſt vſus; ſcilicet Baptiſmo, & etiam Euchariſtia: & ideo ex ipſo vſu Chriſti, materiæ horum Sacramentorum aptitudinem acceperunt ad perfectionem Sacramenti: vnde Chriſoſt. dicit quòd, *nunquam aqua Baptiſmi purgare peccata credentium poſſent niſi tactu dominici corporis ſanctificata fuiſſent*: & ſimiliter ipſe Dominus accipiens panem benedixit: ſimiliter autem & Calicem, vt habetur Matth. 26. & Luc. 22. & propter hoc non eſt de neceſſitate horum Sacramentorum quòd materia priùs benedicatur; quia ſufficit benedictio Chriſti. Si qua verò benedictio adhibeatur, pertinet ad ſolemnitatem Sacramenti, non autem ad neceſsitatem. Vnctionibus autem viſibilibus Chriſtus non eſt vſus, ne fieret iniuria inuiſibili vnctioni qua eſt *vnctus præ conſortibus ſuis*, Pſal. 44. & ideo tam Chriſma quàm oleum ſanctum infirmorum priùs benedicuntur, quàm adhibeantur ad vſum Sacramenti. 3. *p. qu.* 72. *a.* 3. *in c.*

Quæritur 4. quare conſecrantur Eccleſia & Altare, & quid ſignificet talis conſecratio: & vtrum liceat celebrare in domibus non conſecratis vel ſine altari conſecrato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd domus in qua ſacramentum Euchariſtiæ celebratur, Eccleſiam ſignificat, ſicut & Eccleſia nominatur, quæ conuenienter conſecratur; tùm ad repræſentandam ſanctificationem quam Eccleſia conſecuta eſt per paſſionem Chriſti; tùm etiam ad ſignificandam ſanctitatem, quæ requiritur in his, qui hoc ſacramentum ſuſcipere debent.

Per Altare autem ſignificatur ipſe Chriſtus, de quo dicit Apoſtolus Hæb. Vltimo, *per ipſum offerimus Hoſtiam laudis Deo*, vnde & conſecratio Altaris ſignificat ſanctitatem Chriſti, de qua dicitur Lucæ primo, *quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei*, vnde de conſecrat. Diſtinct. 1. dicitur: *Altaria placuit non ſolum vnctione Chriſmatis, ſed etiam Sacerdotali benedictione ſacrari.*

Ideo regulariter non licet celebrare hoc ſacramentum, niſi in domibus conſecratis: Vnde ſicut habetur de conſecrat. diſtinct. 1. *Nullus Presbiter Miſſas celebrare præſumat, niſi in conſecratis ab Epiſcopo locis.* Propter quod etiam, quia pagani non ſunt de Eccleſia, nec alij infideles, ideo eadem diſtinctione legitur: *Eccleſiam, in qua mortuorum cadauera infidelium ſepeliuntur, ſanctificare non licet; ſed ſi apta videtur ad conſecrandum, inde euulſis corporibus, & raſis parietibus, vel ſignis eius loci, readificetur:*

ſed ſi hæc conſecrata prius fuerit, Miſſas in ea celebrare licet, tamen ſi fideles fuerunt, qui in ea ſepulti ſunt.

Propter neceſſitatem tamen poteſt hoc Sacramentum peragi in domibus non conſecratis, vel violatis, ſed tamen de conſenſu Epiſcopi, vnde in eadem diſtinct. Legitur, *Miſſarum ſolemnia non vbique, ſed in locis ab Epiſcopo conſecratis, vel vbi ipſe permiſerit celebranda eſſe cenſemus.*

Non tamen ſine Altari portatili conſecrato, vnde in eadem diſt. legitur, *Concedimus, ſi Eccleſiæ fuerint incenſæ, vel combuſtæ, in Capellis cum tabula conſecrata Miſſas iterum celebrari. Quia enim Sanctitas Chriſti fons eſt totius Eccleſiaſticæ Sanctitatis, ideo in neceſſitate ſufficit ad peragendum hoc Sacramentum Altare Sanctificatum*; propter quod etiam nunquam Eccleſia ſine Altari conſecratur, tamen ſine Eccleſia quandoque conſecratur Altare cum Reliquijs Sanctorum, quorum vita abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Vnde in eadem diſt. legitur, *Placuit, vt Altaria, in quibus nullum corpus, aut Reliquiæ Martyris condita probantur, ab Epiſcopis, qui eiſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt, euertantur.* 3. p. q. 83. a. 3. ad 2. & 4. 4. ſent. d. 13. q. 1. a. 2. q. 5. in corp.

Quæritur 5. quid adipiſcantur Eccleſiæ, & altaria per conſecrationem, & quid nobis conferant; cur conſecratio non iteratur niſi in certis caſibus, vt ſi pollutæ fuerint; qui hic agendum ſit de rebus conſecratis vetuſtate conſumptis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Eccleſia, & Altare, & alia huiuſmodi inanimata conſecrantur, non quia ſint gratiæ ſuſceptiua, ſed quia ex conſecratione adipiſcuntur quamdam ſpiritualem virtutem, per quam apta redduntur Diuino cultui; vt ſcilicet homines deuotionem quamdam exinde percipiant, vt ſint paratiores ad Diuina, niſi hoc propter irreuerentiam impediatur: vnde & 2. Mach. 3. dicitur, *Verè Dei virtus quædam eſt in loco; nam ipſe, qui habet in cælis habitationem, viſitator, & adiutor loci illius eſt*; & inde eſt, quòd huiuſmodi ante conſecrationem emundantur, & exorcizantur, vt exinde virtus inimici pellatur: & eâdem ratione Eccleſiæ, quæ ſanguinis effuſione, aut cuiuſcunque ſemine pollutæ fuerint, reconciliantur, quia per peccatum ibi commiſſum apparet ibi aliqua operatio inimici: propter quod etiam in diſtinct. 1. legitur, *Eccleſias Arrianorum vbicunque inueneritis Catholicas, eas Diuinis precibus, & operibus abſque vlla mora conſecrate.*

Vnde & quidam probabiliter dicunt, quòd per ingreſſum Eccleſiæ conſecratæ homo conſequitur remiſſionem peccatorum venialium, ſicut & per aſperſionem aquæ benedictæ, inducentes quod in Pſal. 84. dicitur: *Benedixiſti Domine terram tuam, remiſiſti iniquitatem plebis tuæ.*

Et ideo propter Virtutem, quæ ex conſecratione Eccleſiæ acquiritur, conſecratio Eccleſiæ non iteratur: Vnde in eadem diſtinc. ex Concilio Niceno legitur, *Eccleſiis ſemel Deo conſecratis non debet iterum conſecratio adhiberi; niſi aut ab igne exuſtæ, aut ſanguinis effuſione, aut cuiuſcunque ſemine pollutæ*

fuerint; quia ſicut Infans à qualicumque Sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti ſemel baptizatus non debet iterum baptizari, ita nec locus Deo dicatus eſt iterum conſecrandus, niſi propter cauſas, quas ſuperiùs nominauimus: ſi tamen fidem Sanctæ Trinitatis tenuerint, qui conſecrauerunt; alioquin qui ſunt extra Eccleſiam conſecrare non poſſunt. Sed ſicut in eadem diſtinct. legitur, *Eccleſiæ, vel Altaria, quæ ambigua ſunt de conſecratione, conſecrentur.*

Propter hoc etiam quòd aliquam virtutem ſpiritualem adipiſcuntur per conſecrationem, in eadem diſt. ſtatutum legitur: *ligna Eccleſiæ dedicata non debent ad aliud opus iungi, niſi ad aliam Eccleſiam; vel igni comburenda, vel ad profectum in Monaſterio fratribus: in laicorum autem opera non debent admitti*: & ibidem legitur: *Altaria, Palla, Catedra, Candelabrum, & Velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, aut in pariete, aut in foſſis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. 3. p. q. 83. a. 3. ad 3.*

Quæritur 6. vtrum omnes Eccleſiæ conſecrationes ſint indelebiles manente ſubiecto.

Reſp. D. Thomas, omnes conſecrationes Eccleſiæ ſunt immobiles manente re, quæ conſecratur: ſicut etiam patet in rebus inanimatis: nam altare ſemel conſecratum non conſecratur iterum niſi fuerit diſſipatum. 2. 2. *qu.* 39. *a.* 3. *contra gentes cap.* 59.

Qu. 7. an Conſecratio Eccleſiæ, & altaris aliarumque rerum ſemper maneat, niſi deſtruantur.

Reſp. D. Thomas, Sacerdotium Chriſti eſt æternum, ſecundùm illud Pſal. 109. *tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*: & inde eſt quòd omnis ſanctificatio, quæ fit per ſacerdotium eius, eſt perpetua: re conſecratâ manente, quod patet etiam in rebus inanimatis: nam Eccleſiæ vel altaris manet conſecratio ſemper, niſi deſtruatur. 3. *p. qu.* 63. *a.* 5. *in corp.*

Quær. 8. an Chriſma, oleum, & panis conſecratus ſanctificationem conſeruent, qualitercunque transmutentur, dummodo non corrumpantur.

Reſp. D. Thomas, nec Chriſma, nec oleum, nec panis conſecratus vnquam ſanctificationem perdunt, qualitercumque tranſmutentur, dummodo non corrumpantur. 4. *ſent. diſt.* 4. *q.* 1. *a.* 3. *qu.* 4. *in corp.*

Quæritur 9. cur prædictæ conſecrationes pertineant ad Epiſcopum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia Epiſcopus accipit poteſtatem vt agat in perſona Chriſti ſuper corpus eius myſticum, id eſt ſuper Eccleſiam; quam quidem poteſtatem non accipit Sacerdos in ſua conſecratione, licèt poſſit eam habere ex Epiſcopi commiſſione: ideo ea, quæ non pertinent ad diſpoſitionem corporis myſtici non reſeruantur Epiſcopo, ſicut conſecratio ſacramenti Euchariſtiæ

Ad Epiſcopum verò pertinet tradere non ſolùm populo, ſed etiam Sacerdotibus ea, ex quibus poſſunt proprijs officijs vti: & quia benedictio chriſmatis, & olei San-

ꝺti, & olei infirmorum, & aliorum, quæ conſecrantur (puta Altaris, Eccleſiæ, veſtium, & vaſorum) præſtat quamdam idoneitatem ad ſacramenta perficienda, quæ pertinent ad officium Sacerdotum; ideo tales conſecrationes Epiſcopo reſeruantur tanquam Principi totius Eccleſiaſtici Ordinis. *3. p. qu. 82. art. 1. ad 4. 4. ſent. d. 13. q. 1. a. 1. qu. 2.*

Qu. 10. cur potius cum ſanctitate, & ſolemnitate recolitur conſecratio Eccleſiæ, vel altaris, quàm aliarum rerum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia conſecratio altaris repræſentat ſanctitatem Chriſti, conſecratio verò domus ſanctitatem totius Eccleſiæ: ideo conuenientiùs recolitur cum ſanctitate & ſolemnitate conſecratio Eccleſiæ vel altaris, quàm aliorum quæ conſecrantur. Propter quod etiam octo diebus ſolemnitas dedicationis agitur ad ſignificandam beatam reſurectionem Chriſti & membrorum Eccleſiæ. Nec eſt opus ſolius hominis, conſecratio Eccleſiæ & altaris, cùm habeat ſpiritualem virtutem. Vnde de conſecratione, diſt. eadem dicitur: *ſolemnitates dedicationum Eccleſiarum per ſingulos annos ſolemniter ſunt celebrandæ.* Quod autem octo diebus en cœnia ſint celebranda, in lib. reg. perfectâ dedicatione templi reperies, ſcilicet 3. Reg. 8. 3. *p. q. 83. a. 3. ad 4.*

Quar. 11. cuius materia eſſe debeant altaria, calices, & corporalia, vt conſerri poſſint.

Reſponſio videatur. v. *altare. calix. corporale.*

CONSENSVS.

Vide delectatio moroſa.

CONSILIVM.

Quæritur 1. quænam requirantur ad bonum conſilium.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd ad bonitatem conſilij, quod electionem præcedit, vt in 6. Eth. dicitur, tria exigũtur: vnum ſcilicet quòd conſilians præſtituat ſibi debitum finem; quia ſi aliquis ad malum finem conſequendum multas efficaces vias inueniat, non dicitur bonus conſiliator: ſecundò quòd ad finem bonum conſequendum adueniat bonum, per quod finem conſequatur; vnde ſi quis bonũ finẽ conſequi intendat per malam actionem, non eſt bonus conſiliator; quia vt ipſe dicit, ſortitur finem inconuenienti modo, eo quòd illud, quod ad finem ordinat, non eſt proportionatum fini illi, ſicut ſi aliquis veram concluſionem per medium impertinens concluderet: tertiò requiritur, vt adinueniat vtrumque in tempore conuenienti, ne ſit præceps in feſtinando, vel etiam inutilis in tardando: ſed hoc vltimum pertinet ad bonitatem conſilij ſecundum quòd conſilium in ratione inquirente, & inueniente eſt, alia vero ex parte rei, & conſiliatoris. *2. ſent. d. 40. a. 2. in corp.*

Quær. 2. vtrum homo in inquiſitione conſilii indigeat ſpeciali dono Spiritus ſancti, præter prudentiam, vel eubuliam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd prudentia, vel eubulia ſiue

ſit acquiſita ſiue ſit infuſa, dirigi hominem in inquiſitione conſilij ſecundùm ea, quæ ratio comprehendere poteſt: vnde homo per prudentiam, vel eubuliam fit bene conſilians vel ſibi, vel alijs. Sed quia humana ratio, non poteſt comprehendere ſingularia, & contingentia, quæ occurrere poſſunt, fit quòd *cogitationes mortalium ſunt timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ*, vt dicitur ſap. 9. Et ideò indiget homo in inquiſitione conſilij dirigi à Deo, qui omnia comprehendit: quod fit per donum conſilij, per quod homo dirigitur, quaſi conſilio à Deo accepto. Sicut etiam in rebus humanis, qui ſibi ipſis non ſufficiunt in inquiſitione conſilij, a ſapientibus conſiliũ requirunt. 2. 2. *qu. 52. a. 1. ad* 1.

Qu. 3. an dono conſilii correſpondeat beatitudo, quæ eſt de miſericordia, iuxta illud D. Auguſtini in lib. de ſerm. Domini in monte; conſilium conuenit miſericordibus: quia vnicum remedium eſt de tantis malis erui, dimittere aliis, & dare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſilium propriè eſt de his, quæ ſunt vtilia ad finem: Vnde ea, quæ maximè ſunt vtilia ad finem, maximè debent correſpondere dono conſilij: Hoc autem eſt miſericordia, ſecundùm illud 1. ad Tim. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt*. Et ideò ſpecialiter dono conſilij reſpondet beatitudo miſericordiæ. 2. 2. *qu.* 52. *a.* 4.

Quær. 4. an, & quomodo conſilia, quæ Chriſtus Dominus in Euangelio dedit, nos ad perfectionem inducant.

Reſponſio videatur. v. *perfectio ſtatus.*

CONSTANTIA.

Qu. 1. in quo differat vir conſtans ab inconſtanti.

RESp. D. Thomas, conſtans ab inconſtanti diſtinguitur quantùm ad duo: primò quantùm ad qualitatem periculi quod timetur; quia conſtans ſequitur rationem rectam, per quam ſcit quid pro quo ſit dimittendum, vel faciendum: ſemper autem minus malum, vel maius bonum eligendum eſt: & ideo conſtans ad minus malum ſuſtinendum cogitur metu maioris mali; non autem cogitur ad maius malum, vt vitet minus malum: ſed inconſtans cogitur ad maius malum propter metum minoris mali, ſicut ad peccatum propter metum corporalis pœnæ: ſed pertinax èconttario non poteſt cogi etiam ad minus malum ſuſtinendum, vel faciendum, vt euitet majus malum: vnde conſtans eſt medius inter inconſtantem, & pertinacem Secundò differunt quoad æſtimationem periculi imminentis: quia conſtans nonniſi ex forti æſtimatione, & probabili cogitur; ſed inconſtans ex leui: prou. 28. *fugit impius nemine perſequente.* 4. *ſ. d.* 29. *q.* 1. *a.* 1.

Quæritur 2. cur dicitur quòd vir conſtans non trepidat in periculis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſtans (ſicut de forti Philoſophus dicit) intrepidus eſt: non quòd omnino non timeat: ſed quia

quia non timet quæ non oportet, vel vbi, vel quando non oportet. *Ibidem ad* 1.

Qu. 3. *an, & quomodo metus cadere poſſit in virum conſtantem.*

Reſpondetur v. *metus*.

CONSVETVDO.

Quær. 1. *an conſuetudo poſſit obtinere vim legis,& eam abolere, & vtrum ſit legum interpretatrix.*

REſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis lex proficiſcitur à ratione, & voluntate legiſlatoris, lex quidem Diuina, & naturalis à rationabili Dei voluntate, lex autem humana à voluntate hominis ratione regulata: ſicut autem ratio, & voluntas hominis manifeſtatur verbo in rebus agendis, ita etiam manifeſtatur facto: hoc enim vnuſquiſque eligere videtur vt bonum quod opere implet: manifeſtum eſt autem, quòd verbo humano poteſt, & mutari lex, & etiam exponi, inquantùm manifeſtat interiorem motum, & conceptum rationis humanæ: vnde etiam, & per actus, maximè multiplicatos, qui conſuetudinem efficiunt, mutari poteſt lex, & exponi, & etiam aliquid cauſari, quod legis virtutem obtineat; inquantùm ſcilicet per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus, & rationis conceptus efficaciſſimè declaratur: cùm enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio prouenire. Et ſecundùm hoc conſuetudo & habet vim legis, & legem abolet, & eſt legum interpretatrix. *p.* 2.*q.* 97. *a.*3. *in corp.*

Quær. 2. *vtrùm illi ſint puniendi, qui Eccleſiaſticas conſuetudines contemnunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Caſulanum: *mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda; & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores conſuetudinum Eccleſiaſticarum coërcendi ſunt.* 1.2.*qu.*97.*ar.*3. *in corp.*

Quæritur 3. *an ſit peccatum facere contra conſuetudinem honeſtam.*

Reſp. D. Thomas, conſuetudo honeſta habet vim præcepti; quia vt Auguſt. dicit in epiſtola de ieiunio ſabbati: *mos populi Dei pro lege habendus eſt*: & ideo tam peccatum quàm trangreſſio poteſt eſſe contra conſuetudinem honeſtam. 2.2. *q.* 79. *a.*2. *ad* 2.

Qu. 4. *an conſuetudo poſſit obtinere vim legis contra legem diuinam, vel naturalem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lex naturalis & diuina procedit à voluntate diuina: vnde non poteſt mutari per conſuetudinem procedentem à voluntate hominis, ſed ſolùm per authoritatem diuinam mutari poſſet: & inde eſt quòd nulla conſuetudo vim legis obtinere poteſt contra legem diuinam, vel legem naturalem: dicit enim Iſidorus in Synonymis: *vſus authoritati cedat: prauum vſum lex, & ratio vincat.* 1. 2.*q.*97. *a.*3. *ad* 1.

Qu. 5. an, & quomodo conſuetudo legem, vel è contra lex conſuetudinem vincat.

Reſp. D. Thomas, dicendũ quòd leges humanæ in aliquibus caſibus deficiunt; vnde poſſibile eſt quandoque præter legem agere, in caſu ſcilicet, in quo deficit lex, & tamen actus non erit malus: & cùm talis actus multiplicatur propter aliquam mutationem hominum, tunc manifeſtatur per conſuetudinem, quòd lex vlteriùs non eſt vtilis; ſicut etiam manifeſtaretur, ſi lex contraria verbo promulgaretur.

Si autem adhuc maneat ratio eadem, propter quam prima lex vtilis erat, non conſuetudo legem, ſed lex conſuetudinem vincit: niſi fortè propter hoc ſolùm inutilis lex videatur, quia non eſt poſſibile ſecundùm conſuetudinem patriæ, quæ eſt vna de conditionibus legis: difficile etenim eſt conſuetudinem multitudinis remouere. *p. 2. q. 97. a. 3. ad 2.*

Quær. 6. cuiuſnam multitudinis conſuetudo legi præualeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd multitudo, in qua conſuetudo introducitur, duplicis conditionis eſſe poteſt: ſi enim ſit libera multitudo, quæ poſſit ſibi legem facere, plus eſt conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandum, quod conſuetudo manifeſtat, quàm authoritas Principis, qui non habet poteſtatem condendi legem, niſi inquantùm gerit perſonam multitudinis; vnde licet ſingulæ perſonæ non poſſent condere legem, tamen totus populus condere legem poteſt.

Si verò multitudo non habeat libetam poteſtatem condendi ſibi legem, vel legem à ſuperiori poteſtate poſita remouendi, tamen ipſa conſuetudo in tali multitudine præualens obtinet vim legis, inquantùm per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere; ex hoc enim ipſo videntur approbare, quod conſuetudo introduxit. *p. 2. q. 97. a. 3. ad 3.*

Quæritur 7. an poſſint per diſſuetudinem aboleri ea quæ ſunt de iure poſitiuo, aut etiam ea, quæ ſunt de iure naturali, vel diuino.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ ſunt de iure poſitiuo per diſſuetudinem abolentur; ea verò, quæ ſunt à iure naturali, vel de iure Diuino nulla diſſuetudine aboleri poſſunt: nulla enim diſſuetudine fieri poteſt, vt ſit licitum furari, vel Mechari. *quodlibeto 2. a. 8. in corp. p. 2. q. 72. a. 3. ad 1.*

Qu. 8. an licet conſuetudo non poſſit præiudicare legi naturæ quantùm ad prima principia, benè tamen quantum ad concluſiones.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſuetudo non præiudicat legi naturæ quantùm ad prima præcepta ipſius, quæ ſunt quaſi communes animi conceptiones in ſpeculatiuis: ſed ea, quæ ex iſtis trahuntur vt concluſiones, conſuetudo auget, vt Tullius dicit in 2. Reth. & ſimiliter minuit. Et

huiuſmodi eſt præceptum legis naturæ de vnitate vxoris. 4. *ſent. diſt.* 33. *qu.* 1. *a.* 1. *ad* 1.

Quæritur 9. vtrum Eccleſiæ conſuetudo in omnibus æmulanda ſit, & præferri debeat authoritati cuiuſcunque Doctoris.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd maximam habet authoritatem Eccleſiæ conſuetudo, quæ ſemper eſt in omnibus æmulanda: quia & ipſa Doctrina Catholicorum Doctorum ab Eccleſia authoritatem habet: vnde magis ſtandum eſt authoritati Eccleſiæ, quàm authoritati vel Auguſtini, vel Hieronymi, vel cuiuſcunque Doctoris. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 12. *in corp. quodlibeto* 2. *art.* 7. *in corp.*

Eccleſiæ conſuetudo tãtam vim habet, vt S. Pontifex Clemens 9. in Bulla data die 9. Aprilis anno 1668. damnans librum, cui titulus eſt: Rituel Romain du Pape Paul V. à l'vſage du Dioceſe d'Alet, auec les inſtructions, & les Rubriques en françois: inter alias ſua cenſura rationes iſtam aſſignet: quòd ille liber continet propoſitiones quaſdam conſuetudini in Eccleſia communiter receptę oppoſitas, & repugnantes.

CONTEMPLATIO.

Quæ de contemplatione tradit Angelicus Doctor, habentur in v. vita, vbi agitur de vita contemplatiua, & ſecundùm ſeipſam, & per comparationem ad vitam actiuam. Videri etiam poſſunt ea quę diximus ſupra v. amor, & quæ dicemus v. deuotio. Hora canonica. Oratio. Et meditatio.

CONTEMPTVS.

Quæritur 1. quid ſit peccare ex contemptu: & vtrum peccati frequentia cauſet contemptum, vel ad ipſum diſponat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tunc committit aliquis, vel tranſgreditur ex contemptu, quando voluntas eius renuit ſubiici ordinationi legis, vel regulæ, & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam: quando autem è conuerſo propter aliquam particularem cauſam, puta concupiſcentiam, vel iram inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis, vel Regulæ, non peccat ex contemptu, ſed ex aliqua alia cauſa; etiamſi frequenter ex eadem cauſa, vel alia ſimili peccatum iteretur: ſicut & Auguſtinus dicit in libr. de natura, & gratia, *quòd non omnia peccata committuntur ex contemptu ſuperbiæ.* frequentia tamen peccati diſpoſitionem inducit ad contemptum ſecundùm illud Prouerb. 18. *Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit.* 2. 2. q. 186. *a.* 9. *ad* 3.

Quæritur 2. an & quomodo in peccatis, quæ ex contemptu procedunt, vnum ſit grauius altero.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contemptus ex duplici parte menſurari poteſt: vno modo ex parte contemnentis, & ſic non poteſt fieri comparatio vnius generis peccati ad aliud genus; ſed vnius particularis peccati ad aliud: quia contingit in vno

veniali peccato ex genere eſſe maiorem contemptum actualem, quàm in vno grauiſſimo peccato mortali ex genere : alio modo ex parte eius , quod contemnitur.

Et ſic eſt talis ordo peccatorum, quòd illud , in quo ipſe Deus in ſeipſo etiam contemnitur,eſt peccatum grauiſſimum , ſicut peccatum infidelitatis , & blaſphemiæ: & poſt hoc,illud peccatum in quo contemnitur Deus in ſacramento; & inter alia præcipuè in ſacramẽto Euchariſtiæ , in quo eſſentialiter Chriſtus Deus , & homo continetur; non tamen contemptus iſte eſt circa Chriſtum, vt eſt Deus, & homo , ſed prout eſt in ſacramento ; & poſt , peccatum illud in quo contemnitur Deus in membris ſuis , & poſt , peccatum in quo contemnitur Deus in præceptis ſuis,quod commune eſt omni peccato mortali. 4. *ſent. diſt. nona a.3. q.3. in corp.*

Quæritur 3. an poſſit aliquis ita deliberate committere peccata venialia, vt Deum contemnat , & mortaliter peccet.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd non quilibet contemptus facit peccatum mortale , ſed contemptus Dei ſolùm , & per hunc ſolum homo auertitur à Deo : per quantamcunque autem deliberationem in peccatum veniale conſentiat , non contemnit Deum ; niſi fortè æſtimaret peccatum illud eſſe contrarium præcepto Diuino, *q.15. de verit.a.5. ad 2.*

Quæritur 1.an & quando contentio ſit peccatum mortale , vel ſolummodò veniale.

RESP. D. Thomas , dicendum quòd contendere eſt contra aliquem tendere,vnde ſicut diſcordia contrarietatem quandam importat in voluntate , ita contentio contrarietatem quandam importat in locutione;& propter hoc etiã cùm oratio alicuius per contraria ſe diffundit,vocatur contentio , quæ ponitur vnus color Rethoricus à Tullio,qui dicit, *cõtentio eſt,cùm ex contrariis rebus oratio efficitur hoc pacto , habet aſſentatio ideſt adulatio iucunda principia , eadem exitus amariſſimos affert.* Contrarietas autem locutionis poteſt attendi dupliciter, vno modo quantùm ad intentionem contendentis,alio modo quantùm ad modum ; in intentione quidem conſiderandum eſt vtrum aliquis contrarietur veritati , quod eſt vituperabile ; vel falſitati , quod eſt laudabile : in modo autem conſiderandum eſt , vtrum talis modus contrariandi conueniat & perſonis , & negotijs ; quia hoc eſt laudabile; vnde Tullius dicit in 2. Reth. quòd *contentio eſt oratio alicuius ad confirmandum , & confutandum accommodata* , vel excedat conuenientiam perſonarum , & negotiorum , & ſic contentio eſt vituperabilis.

Si ergo accipiatur contentio ſecundùm quod importat impugnationem veritatis & inordinatum modum , ſic eſt peccatum mortale, & hoc modo diffinit Ambroſius contentionem dicens , *contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris :* ſi autem contentio

dicatur impugnatio falſitatis cum debito modo acrimoniæ, ſic contentio eſt laudabilis: ſi autem accipiatur contentio ſecundùm quòd importat impugnationem falſitatis cum inordinato modo ſic poteſt eſſe peccatum veniale: niſi fortè tanta inordinatio fiat in contendendo, quòd ex hoc generetur ſcandalum aliorum: vnde Apoſtolus cùm dixiſſet ſecundæ ad Timoth. 2. *noli verbis contendere*, ſubdit, *ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium*. 2. 2. q. 38. a. 1. *in corp. lect. 2. ſuper cap. 2. ſecunda ad Timotheum.*

Quær. 2. vtrum contentio ſit filia vanæ gloriæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vt ſupra dictum eſt, diſcordia eſt filia inanis gloriæ, eo quòd diſcordantium vterque in ſenſu proprio ſtat, & vnus alteri non acquieſcit: Proprium autem ſuperbiæ eſt & inanis gloriæ propriam excellentiam quærere. Sicut autem diſcordantes aliqui ſunt ex hoc quòd ſtant corde in propriis; ita cōtendentes ſunt aliqui ex hoc, quod vnuſquiſque verbo id quod ſibi videtur, defendit. Et ita eadem ratione ponitur contentio filia inanis gloriæ, ſicut & diſcordia. 2. 2. q. 38. *a.* 2. *in corp.*

Qu. 3. cur Apoſtolus 2. ad Timoth. cap. 2. dicat, noli contendere verbis, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium.

Reſp. D. Thomas, oſtendit rationem documēti: nam moderata diſputatio quando cum ratione fit, eſt vtilis ad inſtructionem, ſed quando cum verbis tantùm, tunc eſt litigioſa. Ideo dicit, *niſi ad ſubuerſionem*, & hoc dupliciter. Vno modo, dum quod eſt certum venit in dubium. Alio modo, quia audientes ſcandalizantur. Prou. 14. *vbi verba ſunt plurima, ibi frequenter egeſtas*: vnde Iacobi 3. *vbi zelus, & contentio, ibi inconſtantia, & & omne opus prauum. In expoſit. illius cap. lect. 2.*

CONTINENTIA.

Quæ de continentia docuit Angelicus Doctor ſiue 2. 2. q. 155. ſiue 1. ad Corinth. cap. 7. lect. 7. ſiue in aliis locis, hic prætermittuntur, eo quod habentur ſub finem huius operis in opuſculo de caſtitate, vbi inter alia ex eodem ſancto Doctore oſtenditur, quòd continentiæ ſtatus cæteris eſt melior, quia tranquillior, quia ſanctior, & quia vtilior.

CONTRACTVS.

Contractus latè ſumptus eſt conuentio duorum, vel plurium in alterutro ſaltem obligationem pariens: ſtrictè verò acceptus eſt actus externus inter duos, vel plures ex conſenſu ipſorum vltrò, citròque obligationem pariens. plures aſsignari ſolent ipſius ſpecies; ſed præcipuæ, & circa quas verſantur magis notabiles conſcientiæ caſus, ſunt venditio, emptio, ſocietas, locatio, commodatum, depoſitum, mutuum, pignus, permutatio, promiſſio, donatio, pactum, & matrimonium. De his contractibus agitur in hoc opere ſub propriis eorum vocabulis, vel ſaltem ſub v. reſtitutio, ſimonia, & vſura: vbi fusè, & exactè explicatur quinam ſint contractus vſurarij, & quinam ab vſura exempti.

CONTRITIO.

Quæritur. 1. an contritio ſit dolor pro peccatis aſſumptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd initium omnis peccati eſt ſuperbia, per quam homo ſenſui ſuo inhærens à mandatis diuinis recedit; & ideo oportet, quòd illud, quod deſtruit peccatum, hominem à ſenſu diſcedere faciat; ille autem, qui in ſenſu ſuo perſeuerat, rigidus, & durus per ſimilitudinem vocatur, vnde & frangi aliquis dicitur, quando à ſenſu ſuo diuellitur: ſed inter fractionem, & comminutionem, ſiue contritionem in rebus materialibus, vnde hæc nomina ad ſpiritualia transferuntur, hoc intereſt, vt dicitur in 4. meteor. quòd frangi dicuntur aliqua, quando in magnas partes diuiduntur, ſed diminui, vel conteri, quando ad partes minimas reducitur hoc, quod in ſe ſolidum erat; & quia ad dimiſſionem peccati requiritur, quòd homo totaliter affectum peccati dimittat, per quem quamdam continuitatem, & ſoliditatem in ſenſu ſuo habebat; ideo actus ille, quo peccatum remittitur, contritio dicitur per ſimilitudinem. In qua quidem contritione plura poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſa ſubſtantia actus, modus agendi, principium, & effectus, & ſecundùm hoc de contritione inueniuntur diuerſæ diffinitiones traditæ.

Quantùm enim ad ipſam ſubſtantiam actus datur prædicta diffinitio. Et quia actus contritionis eſt actus virtutis, & eſt pars pœnitentiæ Sacramenti, ideo manifeſtatur in prædicta diffinitione inquantùm eſt actus virtutis, per hoc quòd ponitur genus ipſius, ſcilicet *dolor*; & obiectum in hoc, quod dicit, *pro peccatis*; & electio, quæ requiritur ad actum virtutis in hoc, quod dicit, *aſſumptus*; ſed inquantùm eſt pars Sacramenti per hoc, quòd tangitur ordo ipſius ad alias partes, cùm dicit, *cum propoſito confitendi, &c.*

Alia etiam diffinitio inuenitur, quæ diffinit contritionem ſecundùm quòd eſt actus virtutis tantùm. Sed additur ad prædictam diffinitionem differentia contrahens ipſum ad ſpecialem virtutem, ſcilicet pœnitentiam: dicit enim quòd pœnitentia eſt *dolor voluntarius ſemper pro peccato puniens, quod dolet commiſiſſe*; in hoc enim quòd additur punitio, ad ſpecialem virtutem contrahitur.

Alia autem diffinitio inuenitur Iſidori, quæ talis eſt; *Contritio eſt compunctio, & humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, & timore iudicii*: & hæc quidem tangit rationem nominis in hoc, quòd dicit, *humilitas mentis*, quia ſicut per ſuperbiam aliquis in ſenſu ſuo rigidus dicitur, ita per hoc quòd à ſenſu ſuo contritus recedit, humiliatur; tangit etiam modum exteriorem in hoc, quod dicit, *cum lacrymis*; & principium contritionis in hoc, quod dicit, *veniens de recordatione, &c.*

Alia ſumitur ex verbis Auguſtini, quæ tangit effectum contritionis, ſcilicet *contritio eſt dolor remittens peccatum*. Et alia ſumitur ex verbis Gregorij, quæ talis eſt: *Contritio eſt humilitas ſpiritus annihilans peccatum inter ſpem, & time-*

rem : & hæc tangit rationem nominis in hoc, quod dicit, quòd contritio eſt *humilitas ſpiritus*; & effectus eius in hoc, quod dicit, *annihilans peccatum*; & originem in hoc, quod dicit *inter ſpem & timorem*; nec ſolùm ponit cauſam principalem, quæ eſt timor, ſed etiam ſecundariam, quæ eſt ſpes, ſine qua timor deſperationem facere poſſet. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 2. *a.* 1. *queſtiu.* 1. *in corp.* 4. *contra gentes. cap.* 72.

Qu. 2. *quid ſit attritio, & in quo differat à contritione.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd attritio non dicit acceſſum ad perfectam contritionem; vnde in corporalibus dicuntur attrita, quæ aliquo modo ſunt comminuta, ſed non perfectè: ſed contritio dicitur quando omnes partes tritæ ſunt ſimul per diuiſionem ad minima : & ideo ſignificat attritio in ſpiritualibus quamdam diſplicentiam de peccatis commiſſis, ſed non perfectam; contritio autem perfectam. 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 2. *art.* 1. *quæſtic.* 2. *ad* 3.

Quæritur 3. *quinam dolor ſit de eſſentia contritionis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in contritione eſt duplex dolor de peccatis, vnus in parte ſenſitiua, qui eſt paſſio, & hic non eſt eſſentialiter contritio, prout eſt actus virtutis, ſed magìs effectus ipſius; ſicut enim pœnitentiæ virtus exteriorem pœnam ſuo corpori infligit ad recompenſandam offenſam, quæ in Deum commiſſa eſt officio membrorum; ità etiam & ipſi concupiſcibili pœnam infert doloris prædicti, quia ipſa etiam ad peccatum cooperabatur : ſed tamen hic dolor poteſt pertinere ad contritionem, inquantùm eſt pars Sacramenti; quia Sacramenta non ſolùm in interioribus actibus, ſed etiam in exterioribus, & in rebus ſenſibilibus nata ſunt eſſe, alius dolor eſt in voluntate, qui nihil aliud eſt quàm diſplicentia alicuius mali ſecundùm quòd affectus voluntatis nominatur per nomina paſſionum, & ſic contritio eſt dolor per eſſentiam, & eſt actus virtutis pœnitentiæ. 4. *ſent. d.* 17. *queſt.* 2. *a.* 1. *q.* 2. *ad* 1.

Quæritur 4. *vtrùm dolor contritionis debeat eſſe maximus, qui dari poſſit in rerum natura, iuxta illud Hier.* 6. *Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum : vbi dicit gloſſa : docet pœnitentem quid debeat facere : nihil enim dolentius morte vnigeniti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, in contritione eſt duplex dolor : vnus eſt in ipſa voluntate, qui eſt eſſentialiter ipſa contritio, qui nihil aliud eſt, quàm diſplicentia præteriti peccati : & talis dolor in contritione excedit omnes alios dolores : quia quantùm aliquid placet, tantùm contrarium eius diſplicet: finis autem vltimus ſuper omnia placet; cùm omnia propter ipſum deſiderentur : Et ideò peccatum, quod à fine vltimo auertit, ſuper omnia diſplicere debet. Alius dolor eſt in parte ſenſitiua, qui cauſatur ex primo dolore: vel ex neceſſitate naturæ, ſecundùm quòd vires inferiores ſequuntur motum ſu-

periorum: vel ex electione, ſecundùm quòd homo pœnitens in ſe ipſo hunc dolorem excitat, vt de peccatis doleat: & neutro modo oportet, quòd ſit maximus dolor; quia vires inferiores mouentur vehementiùs ab obiectis proprijs, quàm ex redundantia ſuperiorum virium: & ideo quantò operatio ſuperiorum virium eſt propinquior obiectis inferiorum, tantò magis ſequuntur eorum motum: & ideò maior eſt in ſenſitiua parte ex læſione ſenſibili, quàm ſit ille qui in ipſa redundat ex ratione. Et ſimiliter maior, qui redundat ex ratione de corporalibus deliberante, quàm qui redundat ex ratione conſiderante ſpiritualia. Vndè dolor in ſenſitiua parte ex diſplicentia rationis proueniens de peccato, non eſt maior dolor alijs doloribus, qui in ipſa ſunt. Et ſimiliter nec dolor, qui eſt voluntariè aſſũptus: tum quia non obedit affectus inferior ſuperiori ad nutum, vt tanta, & talis paſſio ſequatur in inferiori appetitu, qualem ordinat ſuperior: tum etiam quia paſſiones à natura aſſumuntur in actibus virtutum ſecundùm menſuram quandam, quam quandoque dolor (qui eſt ſine virtute) non ſeruat, ſed excedit. 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 2. *art.* 5. *quæſtiunc.* 1. *in corp.* 4. *ad Hannib. d.* 17. *q.* 2. *a.* 2. *in corp.*

Qu. 5. quomodo dolor minimus cum gratia ſufficit ad ſalutem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quãuis ſufficiat minimus dolor in genere doloris ſpiritualis in contritione; dolor tamen maximus eſt reſpectu aliorum dolorum. *loco iam citato ad Hann. ad* 1.

Quaritur. 6. cur faciliùs ſolent homines flere pro morte amici, vel alio nocumento ſenſibili quàm pro peccatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd corporales immutationes immediatè conſequuntur ad paſſiones ſenſitiuæ partis, & eis mediantibus ad affectiones appetitiuæ ſuperioris: & indè eſt quòd ex dolore ſenſibili, vel etiam ſenſibili nociuo, citiùs ſuperfluunt lachrymæ corporales, quàm de dolore ſpirituali contritionis. 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 1. *ad* 2.

Qu. 7. cur homo etiam benè diſpoſitus quandoque magis in ſe percipit horrorem pœnæ, quàm culpæ, quamuis ſit paratus potius ſubire omnem pœnam quàm committere aliquam culpam; & quare pœnitens non eſt tentandus de hac animi præparatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantitas diſplicentiæ de aliqua re debet eſſe ſecundùm quãtitatem malitiæ ipſius. Malitia autem in culpa mortali menſuratur ex eo, in quem peccatur; inquantum eſt ei indigna: & ex eo qui peccat, inquantum eſt ei nociua: & quia homo debet magis Deum, quàm ſeipſum diligere, ideò plus debet odiſſe culpam, inquantum eſt offenſa Dei, quàm inquantum eſt nociua ſibi. Eſt autem nociua ſibi principaliter, inquantum ſeparat ipſum à Deo: & ex hac parte, ipſa ſeparatio à Deo, quæ pœna quædam eſt, magis debet diſplicere, quàm ipſa culpa, inquantum hoc nocumentum inducit, quia

quia quod propter alterum oditur, minùs oditur; ſed minùs quàm culpa, inquantum eſt offenſa in Deum. Inter autem omnes pœnas malitiæ attenditur quidam ordo ſecundùm quantitatem nocumenti: & ideò cùm hoc ſit maximum nocumentum, quo maximum bonum privatur, erit inter pœnas maxima ſeparatio à Deo. Eſt etiam alia quantitas malitiæ accidentalis, quam oportet in diſplicentia attendere ſecundùm rationem præſentis, & præteriti; quia quod præteritum eſt, iam non eſt; vnde habet minus de ratione malitiæ, & bonitatis. Et inde eſt quòd plus refugit homo ſuſtinere aliquid mali in præſenti, vel in futuro, quàm horreat de præterito. Vndè nec aliqua paſſio animæ directè reſpondet præterito, ſicut dolor reſpondet præſenti malo, & timor futuro. Et propter hoc de duobus malis præteritis illud magis abhorret animus, cuius maior effectus in præſenti remanet, vel in futurum timetur, etiamſi in præterito minus fuerit. Et quia effectus præcedentis culpæ non ita percipitur quandoque ſicut effectus præteritæ pœnæ; tum quia culpa perfectiùs ſanatur, quàm quædam pœna; tum quia defectus corporalis magis eſt manifeſtus, quàm ſpiritalis: ideò homo etiam benè diſpoſitus quandoque magis in ſe percipit horrorem præcedentis pœnæ, quàm præſentis culpæ, quamuis magis eſſet paratus pati eandem pœnam, quàm committere eandem culpam. Eſt etiam conſiderandum in comparatione culpæ, & pœnæ, quòd quædam pœnæ habent inſeparabiliter coniunctam Dei offenſam, ſicut ſeparatiò à Deo, quædam etiam addunt perpetuitatem, ſicut pœna inferni: ergo pœna illa, quæ offenſam annexam habet, eodem modo cauenda eſt, ſicut etiam culpa: ſed illa quæ perpetuitatem addit eſt magis, quàm culpa, ſimpliciter fugienda. Si tamen ab eis ſeparetur ratio offenſæ, & conſideretur tantùm ratio pœnæ; minus habent de malitia, quàm culpa, inquantùm eſt offenſa Dei; & propter hoc minùs debet diſplicere. Sciendum eſt etiam quòd quamuis talis debeat eſſe contriti diſpoſitio, non tamen de eis tentandus eſt; quia affectus ſuos homo non de facili menſurare poteſt, & quandoque illud, quod minùs diſplicet, videtur magis diſplicere; quia eſt propinquius nocumento ſenſibili, quod magis eſt nobis notum. 4. *ſent. diſt. 17. qu. 2. a. 3. quæſt. 1. ad 4.*

Quæritur 8. an & quomodo contritus debet magis velle pati quamcunque pœnam, quàm peccare: & quare in his ad particularia deſcendere non debemus, ne homo in tentationem inducatur, & præbeatur peccandi occaſio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritus tenetur in generali velle pati magis quamcunque pœnam, quàm peccare; & hoc ideò, quia contritio non poteſt eſſe ſine Charitate, per quam omnia dimittuntur peccata; ex Charitate enim plus homo diligit Deum, quàm ſeipſum: peccare autem eſt facere contra Deum, puniri autem eſt aliquod pati contra ſeipſum, vnde Charitas hoc requirit, vt quamlibet pœnam homo contritus præeligat culpæ.

Sed in ſpeciali deſcendere ad hanc pœnam, vel ad illam non tenetur, quin, imò ſtultè faceret, ſi quis ſeipſum, vel alium ſollicitaret ſuper huiuſmodi particularibus pœnis: manifeſtum eſt enim quòd ſicut delectabilia plus mouent in particulari conſiderata, quàm in communi, ita terribilia plus terrent ſi in particulari conſiderentur; & aliqui ſunt, qui minori tentatione non cadunt, qui fortè maiori caderent; ſicut aliquis audiens adulterium non incitatur ad libidinem, ſed ſi per conſiderationem deſcendit ad ſingulas illecebras, magis moueretur; & ſimiliter aliquis non refugeret pati mortem pro Chriſto, ſed ſi deſcenderet ad conſiderandum ſingulas pœnas, magis retraheretur: & ideo deſcendere in talibus ad ſingula eſt inducere hominem in tentationem, & præbere occaſionem peccandi. *quodlibeto 1. a. 9 in corp.*

Quæritur 9. an debeat homo contritus velle potius eſſe in inferno quàm peccare.

Reſp. D. Thomas, quòd Anſelmus dicit in lib. de ſimilitudinibus, quòd *aliquis debet magis eligere eſſe in inferno ſine culpa, quàm in Paradiſo cum culpa; quia innocens in inferno non ſentiret pœnam, & peccator in Paradiſo non gauderet de gloria. quodlib. 1. art. 9. in argumento ſed contra.*

Quæritur 10. an dolor importatus per contritionem poſſit eſſe nimius.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritio ex parte doloris, qui eſt in ratione, ſcilicet diſplicentiæ, quo peccatum diſciplicet, inquantùm eſt offenſa Dei, non poteſt eſſe nimia, ſicut nec amor Charitatis, quo intenſo talis diſplicentia intenditur, poteſt eſſe nimius; ſed quantùm ad dolorem ſenſibilem poteſt eſſe nimia, ſicut etiam exterior corporis afflictio poteſt eſſe nimia: in his enim omnibus debet accipi pro menſura conſeruatio ſubiecti, & bonæ habitudinis ſufficientis ad ea, quæ agenda incumbunt, & propter hoc dicitur Romanorum 12. *rationabile obſequium veſtrum. 4. ſent. d. 17. qu. 2. art. 3. quæſt. 2. in corp. ſuper Pſalm. 37.*

Qu. 11. quomodo intelligatur illud D. Anſelmi, vtinam ſic impinguentur viſcera animæ meæ, vt medullæ corporis mei exſiccentur: & D. Auguſtinus dicit ſe eſſe dignum oculos cæcare plorando.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Anſelmus deſiderabat ex pinguedine deuotionis medullas corporales exſiccari, non quantùm ad humorem naturalem, ſed quantùm ad deſideria & concupiſcentias corporales. Auguſtinus autem quamuis dignum ſe cognoſceret amiſſione exteriorum oculorum propter peccatum, quia quilibet peccator non ſolùm æternâ ſed temporali morte dignus eſt, non tamen volebat ſibi oculos cæcare. *ibidem ad 1.*

Quæritur 12. an debeat eſſe maior dolor de vno peccato quàm de alio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de contritione dupliciter poſſumus loqui: vno modo ſecun-

dùm quòd ſigillatim ſingulis peccatis reſpondet, & ſic quantùm ad dolorem ſuperioris affectus requiritur, quòd de maiori peccato quis doleat magis; quia ratio doloris eſt maior in vno; quàm in alio, ſcilicet offenſa Dei, ex magis enim inordinato actu Deus magis offenditur: ſimiliter etiam cùm maiori culpæ maior pœna debeatur, etiam dolor ſenſitiuæ partis ſecundùm quòd pro peccato ex electione aſſumitur pœna peccati, debet eſſe maior de maiori peccato: ſecundùm autem quòd ex impreſſione ſuperioris appetitus innaſcitur in inferiori attenditur quantitas doloris ſecundùm diſpoſitionem partis ad recipiendam impreſſionem à ſuperiori, & non ſecundùm quantitatem peccati.

Alio modo poteſt accipi contritio ſecundùm quòd eſt ſimul de omnibus, ſicut in actu iuſtificationis, & hæc quidem contritio, vel ex ſingulorum conſideratione peccatorum procedit, & ſic quamuis ſit actus vnus, tamen diſtinctio peccatorum manet virtute in ipſo, vel ad minus habet propoſitum de ſingulis cogitandi annexum, & ſic etiam habitualiter eſt magis de vno, quàm de alio. *4. ſent. d. 17. q. 2. a. 3. q. 3. in corp. art. 5. quaſt. 3. ad 2. d. 21. in expoſi. litteræ.*

Qu. 13. in quo ſenſu D. Hieronimus collaudat Paulam de hoc quòd minima peccata plangebat ſicut magna.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Paula non laudatur de hoc quòd de omnibus peccatis doleret æqualiter; ſed quia de paruis peccatis tantùm dolebat, ac ſi eſſent magna, per comparationem ad alios qui de peccatis dolent: ſed ipſa multò ampliùs de maioribus doluiſſet. *ibidem ad 1.*

Quær. 14. an contritio debeat eſſe de ſingulis peccatis, iuxta illud Pſal. 6. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, id eſt iuxta gloſſam, per ſingula peccata conſcientiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritio poteſt dupliciter conſiderari, ſcilicet quantùm ad ſui principium, & quantùm ad terminum: & dico principium cõtritionis cogitationem, quâ quis cogitat de peccato, & dolet, etſi non dolore contritionis, ſaltem dolore attritionis; terminus autem contritionis eſt, quando dolor ille iam gratiâ informatur: quantùm ergo ad principium contritionis oportet, quòd ſit de ſingulis peccatis, quæ quis in memoria habet, ſed quantùm ad terminum ſufficit, quòd ſit vna communis de omnibus; tunc enim ille motus agit in vi omnium diſpoſitionum præcedentium. *4. ſent. d. 17. q. 2. a. 3. quæſt. 6. in corp. 4. ad Hann. d. 17. q. 2. a. 12.*

Quær. 15. an ſicut vnus Baptiſmus ita etiam vna contritio deleat omnia peccata mortalia: & vtrùm ad hoc neceſſe ſit quòd feratur ad ſingula.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baptiſmus agit in virtute meriti Chriſti, qui habuit infinitam virtutem ad delenda omnia

peccata : & propterea vnus ſufficit contra omnia peccata. Sed in contritione , cum merito Chriſti requiritur actus noſter : & ideo oportet , quòd ſingulis peccatis reſpondeat ſigillatim , cùm non habeat infinitam virtutem. Vel dicendum quòd Baptiſmus eſt ſpiritualis generatio ; ſed pœnitentia quantùm ad contritionem, & alias ſui partes , eſt ſpiritualis quædam ſanatio per modum cuiuſdam alterationis. Patet autem in generatione corporali alicuius, quæ eſt cum corruptione , quòd vnâ generatione remouentur omnia accidentia contraria rei generatæ , quæ erant accidentia rei corruptæ ; ſed in alteratione remouetur tantùm vnum accidens accidenti contrarium , ad quod terminatur alteratio. Et ſimiliter vnus Baptiſmus ſimul delet omnia peccata , nouam vitam inducendo ; ſed pœnitentia non delet omnia peccata, niſi ad ſingula feratur : E ideò oportet de ſingulis conteri , & confiteri. 4. *ſent. diſt.* 17. *qu.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 6. *ad* 3.

Quæritur 16. *an contritio debeat eſſe ſingulariter de quolibet mortali peccato non minùs quam confeſſio.*

Reſponſio videatur ſupra. v. *Confeſſio qu.* 22.

Qu. 17. *an , & quomodo in tempore præcedente iuſtificationem debeat homo ſingula deteſtari peccata , & poſtmodum in ipſa iuſtificatione vniuerſaliter omnia.*

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd in tempore præcedente iuſtificationem oportet quòd homo ſingula peccata , quæ commiſit, deteſtetur,quorum memoriam habet : & ex ea conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa,inter quæ etiam includuntur peccata obliuioni tradita : quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus,vt etiam de his quæ non meminit , conteretur , ſi memoriæ adeſſent : & iſte motus concurrit ad iuſtificationem. 1. 2. *q.* 113. *a.* 5. *ad* 3. 4. *ad bann. d.* 17. *q.* 2. *a.* 1. *ad* 1.

Qu. 18. *an & quomodo in ſubitaneo motu contritionis pœnitens virtualiter , & implicitè deteſtetur ſingula peccata, & diuerſa diuerſimodè, & maiora pluſquàm minora.*

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd in illo contritionis motu ſubitaneo , quamuis actualiter diſtinctio intenſionis reſpondens diuerſis peccatis inueniri non poſſit, tamen inuenitur ibi eo modo,ſicut dictum eſt:& etiam alio modo, ſecundùm quòd ſingula peccata ordinem habent ad illud , de quo in illa contritione generali contrito dolendum occurrit,ſcilicèt offenſam Dei; qui enim aliquod totum diligit, potentiâ etiam diligit partes eius , quamuis non actu : & hoc modo , ſecundùm quòd habent ordinem ad totum, quaſdam plùs, quaſdam minùs:ſicut qui aliquam communitatem diligit, virtute ſingulos diligit , plùs, & minùs ſecundùm eorum ordinem in bono communi. Et ſimiliter qui dolet de hoc , quòd Deum offendit,de diuerſis implicitè dolet diuerſimodè , ſecundùm quòd plùs

vel minùs per ea Deum offendit. *4. ſent. diſt. 17. qu. 2. art. 3. quaſt. 3. ad 2.*

Quæ. 19. an contritio requiratur ad venialis peccati remiſſionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum veniale non dimittitur, quamdiù voluntas manet in illo: ipſam autem recedere voluntatem ab eo, quod priùs volebat, eſt diſplicere ei, quod voluit: talis autem diſplicentia dolor contritionis dicitur, quando eſt gratiâ informata: & ideo peccatum veniale ſine contritione non dimittitur.

Sed ſciendum, quòd contritio poteſt accipi tripliciter, vel actu, vel habitu, vel medio modo; habitu quidem contritio exiſtens non ſufficit ad peccati venialis dimiſſionem; quia tunc quicunque haberet pœnitentiæ Virtutis habitum, cuius actus eſt quælibet contritio, conſecutus eſſet peccati venialis dimiſſionem, & ſic peccatum veniale cum gratia eſſe non poſſet: nec iterum requiritur, quod ſemper ſit actualis contritio; quia ſequeretur, quòd peccatum, quod quis in memoria, vel in cognitione non habet, remitti non poſſet: & ideo dicendum, quòd requiritur contritio medio modo, quâ ſcilicet etſi actu peccatum non diſpliceat explicitè, diſplicet tamen implicitè: quia ex virtute actus, quem agit, ſequeretur diſplicentia explicita peccati venialis, ſi cogitatio in illud ferretur. *4. ſent. d. 16. qu. 2. a. 2. quaſt un. 2. in corp. 3. p. q. 87. a. 1. in corp.*

Qu. 20. cur in contritione debeat pœnitens deteſtari peccata mortalia in ſpeciali, & tamen ſufficiat quòd deteſtetur venalia in generali.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eiuſdem rationis eſt quòd voluntas feratur in appetitum vnius contrarij, & in deteſtationem alterius. Nullus autem habens vſum liberi arbitrij poteſt inchoare nouam vitam quæ eſt per gratiæ infuſionem, niſi appetat, & amet gratiæ bonum. Et ideo oportet quod deteſtetur omne malum repugnans. Ita tamen quod peccata mortalia quæ propriâ voluntate commiſit, & directè contrariantur gratiæ in ſpeciali deteſtetur, vt ſic remotâ cauſâ ſubtrahente gratiam, per diſplicentiam peccati mortalis tollatur effectus, ſcilicet priuatio gratiæ per eius infuſionem: peccatum autem originale non ex propria voluntate huius perſonæ contractum eſt: peccatum autem veniale eſt quidem propriâ voluntate huius perſonæ commiſſum, non tamen eſt cauſa priuationis gratiæ: vnde non requiritur diſplicentia in particulari, ſed in vniuerſali tantùm, inquantum habet aliquam rationem repugnantis ad gratiam. *q. 7. de malo a. 11. ad 3.*

Quæ. 21. vtrum in contritione venialium includatur propoſitum non peccandi, ſicut in contritione mortalium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia peccata mortalia ſunt in poteſtate noſtra, vt vitentur non ſolùm ſingula ſed etiam om-

nia; venialia autem, etſi ſingula vitari poſſint, non tamen omnia, quod ex infirmitate naturæ contingit: ideo in contritione de venialibus non exigitur propoſitum non peccandi venialiter, ſicut in contritione de mortali exigebatur, ſed quòd diſpliceat ei, & peccatum præteritum, & infirmitas, quâ ad peccatum veniale inclinatur, quamuis ab eo omninò immunis eſſe non poſſit. 4. *ſent. d.* 16. *quæſt.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 2. *ad* 2.

Quær. 22. *an pœnitens debeat habere propoſitum abſtinendi ab omnibus peccatis mortalibus, non autem ab omnibus venialibus, ſed ſolummodo ea diminuendi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd homo in gratia conſtitutus poteſt vitare omnia peccata mortalia, & ſingula; poteſt etiam vitare ſingula peccata venialia, ſed non omnia; & ideo pœnitentia de peccatis mortalibus requirit, quòd homo proponat abſtinere ab omnibus, & ſingulis peccatis mortalibus: ſed ad pœnitentiã peccatorum venialium requiritur quòd homo proponat abſtinere à ſingulis; non tamen ab omnibus; quia hoc infirmitas huius vitæ non patitur: debet tamen habere propoſitum ſe præparandi ad peccata venialia minuenda, alioquin eſſet ei periculum deficiendi, cùm deſereret appetitum proficiendi, ſeu tollendi impedimenta ſpiritualis profectus, quæ ſunt peccata venialia. 3. *p. qu.* 87. *a.* 1. *ad* 1.

Quær. 23. *quandonam obliget præceptum contritionis, & quomodo ſit de iure nedum poſitiuo, ſed etiam naturali.*

Reſponſio videatur ſupra. v. *Confeſſio qu.* 5. & 6. & infra. v. *pœnitentia qu.*

Quæritur. 24. *an contritio ſit de originali peccato.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritio eſt dolor reſpiciens & quodammodo comminuens voluntatis duritiem; & ideo de illis ſolis peccatis eſſe poteſt, quæ ex duritia noſtræ voluntatis in nos proueniunt: & quia peccatum originale non noſtrâ voluntate inductum eſt, ſed ex vitiatæ naturæ origine contractum, ideo de ipſo non poteſt eſſe contritio, propriè loquendo; ſed diſplicentia poteſt eſſe de eo, vel dolor. 4. *d.* 17. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 2. *in corp.*

Quær. 25. *an contritio ſit de peccato futuro.*

Reſp. D. Thomas, ille qui conteritur, dolet de peccato præterito, & cauet futurum: ſed non dicitur eſſe contritio de peccato futuro, ſed magis cautio. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 2. *art.* 2. *qu.* 4.

Qu. 26. *an ſit contritio de alienis peccatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illud idem conteritur, quod prius durum & integrum fuit: vnde patet quòd contritio pro peccato ſit in eodem, in quo peccati duritia præceſſit; & ſic de alienis peccatis non eſt contritio. *ibid. q.* 5.

Qu. 27. an contritio ſit tam de malo pœnæ quàm culpæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritio importat alicuius & duri & integri comminutionem: hæc autem integritas & duritia inuenitur in malo culpæ; quia voluntas, quæ eſt ipſius cauſa in eo qui malè agit, in ſuis terminis ſtat, nec præcepto legis cedit: & ideo huius mali diſplicentia contritio per ſimilitudinem dicitur: hæc autem ſimilitudo non poteſt adaptari ad malum pœnæ: quia pœna ſimpliciter diminutionem dicit: & ideo de malis pœnæ poteſt eſſe dolor, ſed non contritio. 16. qu. 1.

Quær. 28. an, & quomodo debeat pœnitens conteri de peccato oblito.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd obliuio de aliquo poteſt eſſe dupliciter: aut ita quòd totaliter à memoria exciderit: & tunc non poterit aliquis inquirere illud: aut ita quòd partim à memoria exciderit, & partim maneat; ſicut cùm recolo me aliquid audiuiſſe in generali, ſed neſcio quid in ſpeciali; & tunc requiro in memoria ad recognoſcendum: & ſecundùm hoc etiam aliquod peccatum poteſt eſſe oblitum dupliciter: aut ita quòd in generali in memoria maneat, ſed non in ſpeciali; & tunc debet homo recogitare ad inueniendum peccatum, quia de quolibet mortali peccato homo tenetur ſpecialiter conteri; ſi autem inuenire non poſſit, ſufficit de eo conteri ſecundùm quod in notitia tenetur, & debet homo non ſolùm de peccato, ſed de obliuione eius dolere, quæ ex negligentia contigit.

Si autem peccatum omnino à memoria excidit, tunc ex impotentia faciendi excuſatur à debito, & ſufficit generalis contritio de omni eo, in quo Deum offendit: ſed quando impotentia tollitur, ſicut cùm ad memoriam peccatum reuocatur, tunc tenetur homo ſpecialiter conteri. Sicut etiam de paupere, qui non poteſt ſoluere, quod debet, excuſatur, & tamen tenetur cùm primò potuerit. 4. *ſent. d. 17. q. 2. a. 2. quæſt. 3. ad 2. q. 28. de verit. a. 5. ad 3.*

Quæritur 29. an & quomodo contritio debeat eſſe perpetua, iuxta illud Hugonis de Sancto Victore dicentis, Deus abſoluens hominem à culpa, & pœna æterna, ligat eum vinculo perpetuæ deteſtationis peccati.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæc eſt conditio in actibus Virtutum inuenta, quòd non poteſt in eis accipi ſuperfluum, & diminutum, vt in 2. eth. probatur, vnde cùm contritio quantùm ad id, quod eſt diſplicentia quædam in appetitu rationis, ſit actus pœnitentiæ Virtutis, nunquam ibi poteſt eſſe ſuperfluum; ſicut nec quantùm ad intenſionem, ita nec quantùm ad durationem, niſi ſecundùm quòd actus vnius Virtutis impedit actum alterius Virtutis magis neceſſarium pro tempore illo; vnde quantò magis homo continuè in actu huius diſplicentiæ eſſe poteſt, tantò melius eſt dummodo actibus aliarum Virtutum vacet ſuo tempore ſecundùm quòd oportet.

Sed paſſiones poſſunt habere ſuperfluum, & diminutum,& quantùm ad intenſionem, & quantùm ad durationem; & ideo ſicut paſſio doloris quam voluntas aſſumit, debet eſſe moderatè intenſa, ità debet moderatè durare, ne ſi nimis duret, homo in deſperationem, & puſillanimitatem, & huiuſmodi vitia labatur. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 2. *a.* 4. *q.* 2. & 1. *in corp.* 3. *p. q.* 84. *a.* 8. *in corp.*

Quær. 30. quomodo dolori contritionis admiſcetur gaudium, iuxta illud D. Auguſtini, ſemper doleat pœnitens, & de dolore gaudeat: & vtrum gaudium illud huiuſmodi dolorem diminuat, vel potius augeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gaudium illud, quod de dolore pœnitens habet, non minuit diſplicentiam, quia ei non contrariatur, ſed auget ſecundùm quòd omnis operatio augetur per propriam delectationem, vt dicitur in 10. Eth. Sicut qui delectatur in addiſcendo aliquam ſcientiam, meliùs addiſcit; & ſimiliter qui gaudet de diſplicentia, vehementiùs diſplicentiam habet: ſed benè poteſt eſſe, quòd illud gaudium temperet dolorem ex ratione in partem ſenſitiuam reſultantem. 4. *ſent. d.* 17. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 1. *ad* 3. *a.* 4. *q.* 2 *ad* 1.

Quæritur. 31. an qualibet contritio quantumcunque parua deleat omnem culpam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contritio vt ſæpè dictum eſt, habet duplicem dolorem, vnum rationis qui eſt diſplicentia peccati commiſſi, & poteſt eſſe adeo paruus, quòd non ſufficiet ad rationem contritionis, vt ſi minùs diſpliceret ei peccatum, quàm debeat diſplicere ſeparatio à fine, ſicut etiam amor poteſt eſſe ita remiſſus, quòd non ſufficiet ad rationem Charitatis: alium dolorem habet in ſenſu,& paruitas huius non impedit rationē contritionis, quia non ſe habet eſſentialiter ad contritionem, ſed quaſi ex accidenti ei adiungitur, & iterum non eſt in poteſtate noſtra.

Sic ergo dicendum, quòd quantumcunque paruus ſit dolor, dummodo ad contritionis rationem ſufficiat, omnem culpam delet. 4. *ſent.* 17. *q.* 2. *a.* 5. *quæſt.* 3. *in corp.*

Qu. 32. an contritio ante confeſſionem, & ſatisfactionem deleat omnem pœnam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ante votum confeſſionis Paradiſus clauſus erat peccanti mortaliter, quamuis poſtea per contritionem votum confeſſionis importantem apertus ſit, etiam ante confeſſionem actualiter factam. Non tamen obſtaculum reatus eſt totaliter remotum ante confeſſionem, & ſatisfactionem. 4. *ſent d.* 17. *quæſt.* 3. *a.* 5. *quæſtiunc.* 3. *ad* 2.

Qu. 33. an contritio poſſit tantùm intendi, quòd deleat culpam, & pœnam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd intenſio contritionis poteſt attendi dupliciter: vno modo ex parte.

parte charitatis, quæ diſplicentiam cauſit, & ſic contingit tantùm intendi charitatem in actu, quòd contritio inde ſequens merebitur non ſolùm culpæ amotionem, ſed etiam abſolutionem ab omni pœna: alio modo ex parte doloris ſenſibilis, quam voluntas in contritione excitat, & quia illa pœna etiam quædam eſt, tantùm poteſt intendi, quòd ſufficiat ad deletionem pœnæ, & culpæ. *4. ſent.d.17.q.2.a.5.quaſt.2. in corp.*

Qu. 34. an talis, tantaque eſſe poſſit contritio, vt pœnitentia vim habeat martyrii, & baptiſmi.

Reſpondet D. Thomas, ſicut martyr conformat ſe morti Chriſti per exteriorem paſſionem, ita pœnitens per interiorem, Gal. 5. qui Chriſti ſunt, carnem ſuam cruxifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. Ideo poteſt eſſe tanta, quòd tolleret omnem culpam & pœnam, ſicut patet in latrone, & Magdalena. Vnde pœnitentia dicitur baptiſmus, inquantum ſupplet baptiſmi vicem: & quia non licet illud iterari, ideo inſtituta eſt pœnitentia. *ad Hebræos 6. lect. 1.*

Qu. 35. an poſſit dari contritio ſine gratia, & charitate.

Reſp. D. Thomas, primum quod in pœnitentia requiritur eſt ordinatio mentis, vt ſcilicet mens conuertatur ad Deum, & auertatur à peccato, dolens de commiſſo, & proponens non committendum: quod eſt de ratione contritionis.

Hæc verò mentis reordinatio ſine gratia eſſe non poteſt. Nam mens noſtra debitè ad Deum conuerti non poteſt ſine charitate: charitas autem ſine gratia haberi non poteſt, vt patet ex his quæ in 3. lib. dicta ſunt. Sic igitur per contritionem & offenſam Dei tollitur, & à reatu æternæ pœnæ liberatur, qui cum gratia & charitate eſſe non poteſt. Non enim æterna pœna eſt niſi per ſeparationem à Deo, cui gratia & charitate homo coniungitur: hæc enim mentis reordinatio quæ in contritione conſiſtit, ex interiori procedit, ideſt à libero arbitrio cum adiutorio diuinæ gratiæ. *4. con. gen. c. 72.*

Quæritur 36. vtrum attritio ſola ſine contritione ſufficiat ad percipiendam gratiam in Sacramento Baptiſmi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd recta intentio requiritur ad conſequendam rem Sacramenti: fides autem intentionem dirigit, & ſine ea non poteſt eſſe, præcipuè in talibus, intentio recta: ſed charitas vlterius facit intenſionem meritorum: & ideo ad hoc quòd homo præparet ſe ad gratiam in baptiſmo percipiendam, præexigitur fides, ſed non charitas; quia ſufficit attritio præcedens, etſi non ſit contritio. *4. ſent diſt. 6. qu. 1. a. 3. quaſtiunc. 1. ad 5.*

Quær. 37. vtrum attritio poſſit fieri contritio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſuper hoc eſt duplex opinio.

Ee

Quidam enim dicunt quòd attritio ſit contritio, ſicut fides informis fit formata. Sed hoc, vt videtur, non poteſt eſſe, quia quamuis habitus fidei informis fiat formatus, nunquam tamen actus fidei informis fit actus fidei formatæ; quia actus ille informis tranſit, & non manet veniente charitate: attritio autem & contritio non dicunt habitum, ſed actum tantùm: habitus enim virtutum infuſarum, qui voluntatem reſpiciunt, non poſſunt eſſe informes, cùm charitatem conſequantur: vnde antequam gratia infundatur, non eſt habitus, à quo actus contritionis poſtea elicitur; & ſic nullo modo attritio poteſt fieri contritio: & hoc alia opinio dicit. 4. *ſ. d.* 17. *q.* 2. *a.* 1. *qu.* 3.

Plura, quæ attritionem concernunt, videantur infra. v. pœnitentia. Sacramentum. Timor. Vbi oſtenditur quòd pœnitentia ex timore pœnarum concepta eſt ſalutaris. Quomodo timor ſeruilis eſt bonus. Et quare Sacramenta Baptiſmi, & Pœnitentiæ conferri poſſunt illis, qui habent conſcientiam peccati mortalis, non autem alia Sacramenta.

Extat de attritione decretum Alexandri 7. datum die 5. Maij 1667. in quo inter alia ſic habetur. Sanctiſſimus cùm acceperit ſcholaſticos quoſdam acriùs, nec abſque fidelium ſcandalo inter ſe contendere: an attritio, quæ concipitur ex metu gehennæ, excludens voluntatem peccandi cum ſpe veniæ ad impetrandam gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, requirat inſuper aliquem actum dilectionis Dei, aſſerentibus quibuſdam, negantibus aliis, & inuicem aduerſam ſententiam cenſurantibus: hoc præſenti decreto præcipit cunctis, & ſingulis fidelibus, vt ſi deinceps de materia attritionis præfatæ ſcribent, vel libros, aut ſcripturas edent, vel docebunt, aut prædicabunt, vel alio quouis modo pœnitentes, aut ſcholares, cæteroſuè erudient, non audeant alicuius Theologicæ cenſuræ, alteriuſue iniuriæ, aut contumeliæ nota taxare alterutram ſententiam ſiue negantem, neceſſitatem aliqualis dilectionis Dei in præfata attritione ex metu gehennæ concepta, quæ hodie inter ſcolaſticos communior videtur, ſiue aſſerentem dictæ dilectionis neceſſitatem; donec ab hac ſancta ſede fuerit aliquid hac in re definitum.

CONTVMACIA.

Qu. cur excommunicatio non fertur niſi contra contumaces.

Reſp. v. *excommunicatio.*

CONTVMELIA.

Quæritur 1. quid ſit contumelia & an conſiſtat in verbis & etiam in factis.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd contumelia importat dehonorationem alicuius: quod quidem contingit dupliciter; cùm enim honor aliquam excellentiam conſequatur, vno modo aliquis alium dehonorat, cùm priuat eum excellentiâ, propter quàm habebat honorem, quod quidem fit per peccata factorum; alio modo cùm aliquis id, quod eſt contra honorem alicuius, deducit in notitiam eius, & aliorum; & hoc propriè pertinet ad contumeliam; quod

quidem fit per aliqua ſigna. Sed ſicut Auguſtinus dicit in 2. de Doctrina Chriſtiana, *omnia ſigna Verbis comparata pauciſſima ſunt, verba enim inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi, quæcunque animo concipiuntur*; & ideo contumelia propriè loquendo in verbis conſiſtit: vnde Iſidorus dicit in lib etimologiarum, quòd *contumelioſus dicitur aliquis, quia velox eſt, & tumet verbis iniuria*. Tamen quia etiã per facta aliqua ſignificatur aliquid, quæ in hoc, quod ſignificant, habent vim verborum ſignificantium; inde eſt, quòd contumelia extenſo nomine etiam in factis dicitur: vnde Romanorum primo ſuper illud, *contumelioſos, ſuperbos*, dicit gloſſa, quòd *contumelioſi ſunt, qui dictis, vel factis contumelias, & turpia inferunt*. 2.2. q. 72. a. 1. in corp.

Qu. 2. an & quando contumelia ſit peccatum mortale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſupradictum eſt, verba inquantùm ſunt ſoni quidam non ſunt in nocumentum aliorum, ſed inquantum ſignificant aliquid; quæ quidem ſignificatio ex interiori affectu procedit: & ideo in peccatis verborum maximè conſiderandum videtur, ex quo affectu aliquis verba proferat: cùm ergo conuitium, ſeu contumelia de ſui ratione importet quandam dehonorationem, ſi intentio proferentis ad hoc feratur, vt aliquis per verba, quæ profert, honorem alterius auferat, hoc propriè, & per ſe eſt dicere conuitium, vel contumeliam, & hoc eſt peccatum mortale, non minùs quàm furtum, vel rapina, non enim homo minùs amat ſuum honorem, quàm rem poſſeſſam.

Si verò aliquis verbum conuitij, vel contumeliæ alteri dixerit, non tamen animo dehonorandi, ſed fortè propter correctionem, vel propter aliquid huiuſmodi, non dicit conuitium, vel contumeliam formaliter, & per ſe, ſed per accidens, & materialiter, inquantùm ſcilicet dicit id, quod poteſt eſſe conuitium, vel contumelia: vnde hoc poteſt eſſe quandoque peccatum veniale: quandoque autem abſque omni peccato.

In quo tamen neceſſaria eſt diſcretio, vt moderatè homo talibus verbis vtatur, quia poteſt eſſe ita graue conuitium, quòd per incautelam prolatum auferret honorem eius, contra quem profertur: & tunc poſſet homo peccare mortaliter, etiam ſi non intenderet dehonorationem alterius; ſicut etiam ſi aliquis incautè alium ex ludo percutiens grauiter lædat, culpâ non caret. 2.2. q. 72. a. 2. in corp. lect. 5. cap. 15. prima ad Corinthios.

Quæritur 3. vtrum contumelia ſeu conuitium ſit peccatum, ſi dicatur cauſâ delectationis, ſeu ioci.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad Eutropelum pertinet dicere aliquod leue conuitium non ad dehonorationem, vel ad contriſtationem eius, in quem dicitur, ſed magis cauſa delectationis, & ioci: & hoc poteſt eſſe ſine peccato, ſi debitæ circunſtantiæ obſeruentur: ſi verò aliquis non reformidet contriſtare eum, in quem profertur huiuſmodi iocoſum cõuitium, dummodo alijs riſum ex-

citet, hoc eſt vitioſum. 2.2. q. 72. *a.2.ad 1.*

Qu. 4. quando conuitium, ſeu contumelia ſit peccatum veniale tantùm.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm peccatum conuitij, vel contumeliæ ex animo dicentis dependeat, poteſt contingere quòd ſit peccatum veniale, ſi ſit leue conuitium non multùm hominem dehoneſtans, & proferatur ex aliqua animi leuitate, vel ex leui ira abſque firmo propoſito aliquem dehoneſtandi: puta cùm aliquis intendit aliquem per huiuſmodi verbum leuiter contriſtare. *2.2.qu. 72.a.2.ad 3.*

Qu. 5. an liceat dicere aliquod verbum contumelioſum cauſâ correctionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut licitum eſt aliquem verberare, vel in rebus damnificare cauſâ diſciplinæ: ita etiam & cauſâ diſciplinæ poteſt aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conuitioſum dicere: & hoc modo Dominus diſcipulos Vocauit ſtultos, & Apoſtolus Galatas inſenſatos: tamen ſicut dicit Auguſtinus in lib. de Sermone Domini in monte, *raro, & ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ, in quibus non nobis, ſed vt Domino inſeruiatur, inſtemus. 2.2.q.72. a. 2. ad 2.*

Qu. 6. vtrum aliquis debeat contumelias ſibi illatas ſuſtinere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut patientia neceſſaria eſt in his, quæ contra nos fiunt, ita etiam in his, quæ contra nos dicuntur: præcepta autem patientiæ in his, quæ contra nos fiunt, ſunt in præparatione animi habenda, ſicut Auguſtinus in lib. de ſerm. Domini in monte exponit illud præceptum Domini, *ſi quis percuſſerit te in vna maxilla, præbe ei & alteram,* vt ſcilicet homo ſit paratus hoc facere, ſi opus fuerit, non tamen ſemper tenetur facere actu, quia nec ipſe Dominus hoc fecit, ſed cùm ſuſcepiſſet alapam dixit, *quid me cædis?* vt habetur Ioannis 18. & ideo etiam circa verba contumelioſa, quæ contra nos dicuntur, eſt idem intelligendum, tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, ſi expediens fuerit.

Quandoque tamen oportet, vt contumeliam illatam repellamus maximè propter duo. Primò quidem propter bonum eius, qui contumeliam infert, vt videlicet eius audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet, ſecundùm illud prouerb. 27. *reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur*: alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas, vnde Gregorius dicit ſuper Ezec. hom. nona, *hi quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debent, ſi poſſunt, detrahentium ſibi verba compeſcere; ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant, & ita in prauis moribus remanentes benè viuere contemnant. 2.2. q.72.a.3.in corp. q.73.a.4.ad 1. opuſculo 19.cap.16.*

Qu. 7. quomodo ſit reprimenda audacia illius qui contumeliam infert.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd audaciam conuitiantis contumelioſè debet aliquis moderatè reprimere; ſcilicet propter officium Charitatis, non propter cupiditatem priuati honoris, vnde dicitur prouerb. 26. *ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ei ſimilis efficiaris.* 2.2.q.72.a.3. ad 1.

Qu. 8. vtrum contumelia ſilentio ſit reprimenda iuxta illud D. Chryſoſtomi, ſi vindicare vis, ſile, & funeſtam ei dediſti plagam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi aliquis hoc animo taceret, vt tacendo contumeliantem ad iracundiam prouocaret, hoc pertinet ad vindictam; ſed ſi aliquis taceat volens dare locum iræ, hoc eſt laudabile, vnde dicitur Eccl. 8. *non litiges cum homine linguato, & non ſtruas in ignem illius ligna.* 2.2.q. 72. a. 3. ad 3.

Quæritur 9. an debeat aliquis impedire ne aliis contumelia inferatur, iuxta illud Prou. 26. qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat.

Reſp. D. Thomas, dicendum in hoc quòd aliquis alienas contumelias reprimit, non ita timetur cupiditas priuati honoris, ſicut cùm aliquis repellit contumelias proprias: magis autem videtur hoc prouenire ex charitatis affectu. 2. 2. q.72. a.3. ad 2.

Quæritur 10. an contumelia oriatur maximè ex ira.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm vnum peccatum poſſit ex diuerſis oriri, ex illo tamen dicitur principaliùs habere originem, ex quo frequentiùs procedere conſueuit, propter propinquitatem ad finem ipſius: contumelia autem magnam habet propinquitatem ad finem iræ, qui eſt vindicta: nulla enim vindicta eſt ir[a]to magis in promptu, quam inferre contumeliam alteri; & ideo contumelia maximè oritur ex ira. 2.2.q.72.a.4. *in corp.*

Qu. 11. an, & quomodo contumelia procedat ex ſuperbia iuxta illud Prou. 11. vbi ſuperbia, ibi contumelia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contumelia non ordinatur ad finem ſuperbiæ, qui eſt celſitudo: & ideò non directè contumelia oritur ex ſuperbia: diſponit tamen ſuperbia ad contumeliam, inquantum illi qui ſe ſuperiores æſtimant, faciliùs alios contemnunt, & iniurias eis irrogant: faciliùs enim iraſcuntur vtpote reputantes indignum quidquid contrà eorum voluntatem agitur. *Ib. ad 1.*

Quæritur 12. quomodo contumelia proueniat etiam ex ſtultitia, iuxta illud prou. 20. omnes ſtulti miſcentur contumeliis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundùm Philoſ. 7. Ethic. *ira non perfectè audit rationem*: & ſic iratus patitur rationis defectum, in quo conuenit cum ſtultitia: & propter hoc, ex ſtultitia oritur contumelia, ſecundùm af-

finitatem quam habet cum ira. *ibidem ad 2.*

CORPORALIA.

Quæritur cuius materia debeat eſſe corporale.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd vbi potuit ſine periculo fieri, Eccleſia ſtatuit circa hoc Sacramentum (ſcilicet Euchariſtiæ) id quod expreſſiùs repræſentat paſſionem Chriſti: non erat autem tantum periculum circa corpus, quod ponitur in corporale, ſicut circa ſanguinem qui continetur in calice: & ideò licet calix non fiat de petra, corporale tamen fit de panno lineo, quo corpus Chriſti fuit inuolutum, vnde in epiſtola Syluestri Papæ de. Conſecrat. d. 1. legitur *Conſulto omnium ſtatuimus, vt ſacrificium Altaris non in ſerico panno, aut intincto quiſquam celebrare Miſſam præſumat, ſed in panno lineo ab Epiſcopo conſecrato, ſicut Corpus Chriſti in ſindone linea, & munda ſepultum fuit*: competit etiam pannus lineus propter ſui munditiem ad ſignificandam conſcientiæ puritatem, & propter multiplicem laborem, quo talis pannus præparatur ad ſignificandam Chriſti Paſſionem. *3. p. q. 83. a. 3. ad 7.*

CORRECTIO Fraterna.

Quæritur 1. quid ſit correctio Fraterna, & cuius virtutis ſit actus.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd correctio delinquentis eſt quoddam remedium, quod debet adhiberi contra peccatum alicuius; peccatum autem alicuius dupliciter conſiderari poteſt, vno quidem modo inquantùm eſt nociuum ei, qui peccat, alio modo inquantùm vergit in nocumentum aliorum, qui ex eius peccato læduntur, vel ſcandalizantur, & etiam inquantùm eſt nocumentum boni communis, cuius iuſtitia per peccatum hominis perturbatur. Duplex ergo eſt correctio delinquentis, vna quidem quæ adhibet remedium peccato inquantum eſt quoddam malum ipſius peccantis, & iſta eſt propriè Fraterna correctio, quæ ordinatur ad emendationem delinquentis: remouere autem malum alicuius, eiuſdem rationis eſt ſicut bonum eius procurare, procurare autem fratris bonum pertinet ad Charitatem, per quam volumus, & operamur bonum amico: vnde etiam correctio Fraterna eſt actus Charitatis, quia per eam repellimus malum fratris, ſcilicet peccatum, cuius remotio magis pertinet ad Charitatem, quàm etiam remotio exterioris damni, vel etiam corporalis nocumenti, quantò contrarium bonum Virtutis magis eſt affine Charitati, quàm bonum corporis: vel exteriorum rerum, vnde correctio Fraterna eſt actus Charitatis potiùs, quàm curatio infirmitatis corporalis, vel ſubuentio, quâ excluditur exterior egeſtas.

Alia verò correctio eſt, quæ adhibet remedium peccati delinquentis ſecundùm quòd eſt in malum aliorum, & præcipuè in nocumentum communis boni: & talis correctio eſt actus Virtutis iuſtitiæ, cuius eſt conſeruare recti-

tudinem iuſtitiæ vnius ad alterum. 2. 2. q. 33. a. 1. *in corp.*

Quær. 2. an fraterna correctio opponatur huic præcepto Apoſtoli ad Gal. 6. alter alterius onera portate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd correctio fraterna non opponitur ſupportationi infirmorum, ſed magis ex ea conſequitur: intantum enim aliquis ſupportat peccantem, inquantum contra eum non turbatur, ſed beneuolentiam ad eum ſeruat; & ex hoc contingit quòd eum ſatagit emendare. *ibidem ad 3.*

Quær. 3. an & quando fraterna correctio cadat ſub præcepto.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd correctio Fraterna cadit ſub præcepto: ſed conſiderandum eſt quòd ſicut præcepta negatiua legis prohibent actus peccatorum, ita præcepta affirmatiua inducunt ad actus Virtutum; actus autem peccatorum ſunt ſecundùm ſe mali, & nullo modo benè fieri poſſunt, nec aliquo tempore, aut loco, quia ſecundùm ſe ſunt coniuncti malo fini, vt dicitur in 2. eth. & ideo præcepta negatiua obligant ſemper, & ad ſemper: ſed actus virtutum non quolibet modo fieri debent, ſed obſeruatis debitis circumſtantijs, quæ requiruntur ad hoc quòd ſint actus Virtuoſi; vt ſcilicet fiat, vbi debet, & quando debet, & ſecundùm quòd debet: & quia diſpoſitio eorum, quæ ſunt ad finem, attenditur ſecundùm rationem finis, in iſtis circumſtantijs Virtuoſi actus præcipuè attendenda eſt ratio finis, quæ eſt bonum virtutis: ſi ergo ſit aliqua talis omiſſio alicuius circumſtantiæ circa Virtuoſum actum, quæ totaliter tollat bonum Virtutis, hic actus contrariatur præcepto, ſi autem ſit defectus alicuius circumſtantiæ, quæ non totaliter tollat virtutem, licèt non perfectè attingat ad rationem virtutis non eſt contra præceptum, vnde & philoſophus dicit in 2. eth. *quòd ſi parum diſcedatur à medio, non eſt contra virtutem, ſed ſi multùm diſcedatur, corrumpitur virtus in ſuo actu:* correctio autem Fraterna ordinatur ad Fratris emendationem; & ideo hoc modo cadit ſub præcepto, ſecundùm quòd eſt neceſſaria ad iſtum finem, non autem ita quod quolibet loco, vel tempore Frater delinquens corrigatur. 2. 2. *q.* 33. *ar.* 2. *in corp.* 4. *ſent. d.* 19. *q.* 2. *a.* 2. *q.* 1. *in corp. de virtutibus. q.* 3. *a.* 1. *in corp.*

Quæritur 4. an, & quomodo tam ordo fraternæ correctionis, quàm ipſa fraterna correctio cadat ſub præcepto.

Reſp. D. Thomas, dicendū quòd correctio fraterna cadit ſub præcepto ſecundùm quòd eſt actus virtutis: Eſt autem actus virtutis ſecundùm quòd debitis circumſtantijs veſtitur, inter quas præcipuè videtur eſſe ordo ad finem, quem oportet communem regulam habere in omnibus operabilibus. Finis autem correctionis fraternæ eſt emendatio fratris: & ideò hoc ordine Dominus voluit fieri correctionem fraternam, ſecundùm quòd congruit ad fratris

emendationem, quem volumus à peccato liberare. Duplex autem periculum imminet homini ex peccato, ſcilicèt periculum conſcientiæ, & famæ: hæc autem duo ſcilicèt conſcientia, & fama hoc modo ſe habent ad inuicem, quòd conſcientia eſt præferenda famæ; quia teſtimonium conſcientiæ eſt in conſpectu Dei, ſed teſtimonium famæ pertinet ad officium humanum: Differunt etiam quantùm ad hoc, quòd conſcientia eſt nenecessaria homini propter ſeipſum, fama autem propter ſe, & propter proximum. Hoc igitur ordine Dominus voluit correctionem fraternam fieri, vt primò quidam ſi poſſibile ſit, ita prouideatur conſcientiæ, quòd in nullo fama lædatur, & hoc per ſecretam admonitionem: Deinde quia conſcientia eſt famæ præferenda, ſi aliter frater emendari non poteſt quàm cum diſpendio famæ, finaliter ordinauit Dominus, vt publicè denuncietur, vt obiurgatio, quæ fit à pluribus, ei ſit remedium ſalutare: ſi autem ſtatim ad publicam pronunciationem procederetur, pateretur frater diſpendium famæ ſuæ, quod quidem vitandum eſt & propter ipſum, & propter alios, propter quod eſt ſibi neceſſaria fama: propter ipſum quidem duplici ratione. Primò quidem, quia bona fama eſt præcipuum inter exteriora bona ſecundùm illud Prou. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ*: & hoc ideò quia bonitas famæ reddit hominem idoneum ad humana officia exequenda in conuerſatione humana; & ideò dicitur Eccl. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quàm mille theſauri magni, & pretioſi*; ſicut igitur peccaret, qui abſque neceſſitate ingereret alicui diuitiarum diſpendium, ita & multò ampliùs peccat ſi aliquis abſque neceſſitate proximo ingereret diſpendium famæ, abſque neceſſitate eius peccatum publicando. Secundò, quia propter conſeruationem famæ homo multoties abſtinet à peccatis: & ideò, quando aliquis videt ſe iam famam amiſiſſe, pro nihilo ducit peccare, ſecundùm illud Hiere. 2. *Facies meretricis facta eſt tibi, erubeſcere neſciſti*: Vndè & Hieronymus dicit ſuper Matth. *Corripiendus eſt ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem, aut verecundiam amiſerit, permaneat in peccato*. Similiter etiam ex parte aliorum, eſt periculoſum dupliciter. Primò quidem quia homines peccatum alicuius audientes ſcandalizantur, & contemnunt quandoque non ſolum peccantem, ſed & multos alios innocentes: vndè Auguſtinus dicit in epiſtola ad plebem Miconenſé, *cum de aliquibus, qui ſanctum nomen profitemur, aliquid criminis vel falſi ſonuerit, vel verè patuerit, inſtant, ſatagunt ambiunt vt de omnibus hoc credatur*. Secundò, quia ex peccato nimis publico multi prouocantur ad peccandum ſecundùm illud 1. ad Cor. 5. *Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?* Et ideò ſub præcepto cadit, vt non priùs aliquis ad denunciationem publicam procedat, quàm ſecretò correxerit. Sed quia de extremo ad extremum peruenitur per medium, interpoſuit Dominus quendam medium gradum, vt poſt ſecretam admonitionem, nunquam publicè omnibus denuncietur niſi vnus, vel duo teſtes adhibeantur.

adhibeantur, vt poſſit ſecretiùs correctus non innoteſcere cæteris, vt Auguſtinus dicit in regula. Sic igitur ordo fraternæ correctionis ſub præcepto cadit, ſicut & ipſa fraterna correctio, hac tamen diſcretione ſeruata in vtroque, vt debito loco, & tempore, & aliis debitis circunſtantiis obſeruatis, omnia fiant ſecundùm quòd quis vtile eſſe proſpexerit ad emendationem fratris, quæ eſt finis, & regula correctionis fraternæ. *quæſt.3. de virtutibus a.2. in corp.4.ſent.diſt. 19.q.2.a.3.qu.1.*

Quæritur 5. quomodo ſeruari debeat ordo fraternæ correctionis quando peccatum eſt occultum, vel quando eſt publicum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hujuſmodi correctio ex charitate debet procedere: & indè eſt quòd dicitur, *fraterna correctio*, & ideò oportet ordinem fraternæ correctionis ſumere ſecundùm ordinem charitatis: Ordo autem charitatis eſt, vt quis bono proximi præferat commune bonum: Item, vt velit bonum proximi & conſcientiæ & famæ, & in his magis velit bonum conſcientiæ, quãdo vtrumque haberi non poteſt. Et ideò his conſideratis credo, quòd ſi eſſet aliquod peccatum (carnale, ſeu ſpirituale) quòd vergeret in detrimentum multitudinis, ſtatim eſt reuelandum; cùm præponderet bonum commune in ordine charitatis (vt dictum eſt) bono proximi, ſiuè ſit famæ, ſiuè conſcientiæ: quando verò non timetur multitudinis detrimentum, tunc debet quis vtrumque cuſtodire, ſcilicet bonum famæ, & conſcientiæ, corrigendo occultè inter ſe, & ipſum: ſi autem ex hoc correctio non ſequatur, tunc ſecundùm ordinem Euangelij debet ſecum adhibere alium vel etiam referre Eccleſiæ. Nihilominus tamen & in hoc ſeruandus eſt ordo, vt ſi peccatũ ſit publicum, publicè corrigatur: ſi verò occultũ occultè: & ideo dicitur, *ſi peccauerit in te frater tuus*, ideſt te ſciente ſolùm &c. quantùm ad occultum; quantùm verò ad publicum, dicitur, *peccantem* (ſcilicèt publicè) *coram omnibus argue. quodl.11. artic.12.*

Quær.6. quomodo ſit procedendum in correctione fraterna, quando peccatum eſt omnino occultum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam ſic intellexerunt ordinem Fraternæ correctionis eſſe ſeruandum; vt primò Frater ſit in ſecreto corripiendus, & ſi audierit benè quidem, ſi autem non audierit, ſi peccatũ ſit omnino occultum, dicebant non eſſe vlteriùs procedendum, ſi autem incipit iam ad notitiam plurium deuenire aliquibus indicijs, debet vlteriùs procedi ſecundùm quòd Dominus mandat: ſed hoc eſt contra id, quod Auguſtinus dicit in regula, quòd peccatum fratris non debet occultari, ne putreſcat in corde.

Et ideo aliter dicendum eſt, quòd poſt admonitionem ſecretam ſemel, vel pluries factam, quandiù ſpes probabiliter habetur de correctione per ſecretam admonitionem procedendum eſt, ex quo autem probabiliter iam cognoſcere poſſumus quòd ſecreta admonitio non valet, procedendum eſt vlte-

rius quantumcunque ſit peccatum occultum, ad teſtium inductionem; niſi forte probabiliter æſtimaretur, quòd hoc ad emendationem fratris non proficeret, ſed exinde deterior redderetur; quia propter hoc eſt totaliter à correctione ceſſandum. 2. 2. *q.* 33. *a.* 8. *ad* 1. 4. *ſent. d.* 19. *q.* 2. *a.* 3. *queſt.* 1. *in co p.*

Qu. 7. *an peccatum etiam omninò occultum reuelari debeat ad correctionem ſi fuerit nociuum alijs, vel etiam ſoli delinquenti.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt, quòd iſte modus corripiendi ſeruandus eſt, quando peccatum non eſt omninò publicum, nec omninò occultum, ſed ab aliquibus ſcitum: vndè dicunt quòd nõ poſſũt alij aduocari, niſi qui ſciunt, ad quos etiam pertineret correctio: ſic enim exponunt: *ſi peccauerit in te* (ideſt, te ſolo ſciente) *frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi te non audierit* (& nullus alius ſciat) non debet vltra procedere: ſi autem aliqui alij ſciant, *adhibe tecum &c.* Sed hoc non videtur eſſe ſecundùm intentionem Euangelij: quia ſi illi qui adhibentur, aliàs ſciuiſſent, non oporteret eos adhibere ad videndum, ſed ſtatim per eos poſſet conuinci: & prætereа Hieronymus dicit, quòd, *Non eſt miſericordia parcere vni & omnes in diſcrimen adducere*; quod fieret, ſi peccatum, quod eſt aliis nociuum, non publicaretur ad correptionem: vndè patet, quòd ſi peccatum in aliorum detrimentum vergat, debet alijs dici, quantumcunque ſit occultum; & etiamſi non vergat in detrimentum alterius niſi in illius qui peccat; vt patet ſecundùm Auguſtinum in regula, vbi ſic dicit: *Innocentes non eſtis, ſi fratres veſtros, quos indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis.* Nec ex hoc aliquis efficitur proditor criminis; quia non manifeſtat crimen ad infamandum ſed ad corrigendum. 4. *ſent. diſtin.* 19. *q.* 2. *art.* 3. *quaſi.* 2. *ad* 1.

Quær. 8. *an, & quando poſt admonitionem ſecretam adhibendi ſunt teſtes in correctione fraterna.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quando medicina leuis, à qua incipiendum eſt, non proficit, tunc debet medicus efficaciorem medicinam apponere; non tamen ſtatim efficaciſſimam, ſed paulatim procedendum eſt vt quàm minùs poteſt fieri, grauetur ille, cui medicari volumus: & ideò ſi prima medicina, ſcilicet admonitio præcedens ſecreta, non poſſit (quia peccatum iterari videtur) oportet ad vlteriora procedere, vt paucis oſtendatur, & talibus qui poſſunt prodeſſe, & de quibus non creditur, quòd obſint diffamando: & illi principaliter adhibentur vt admoneant; ſecundò vt admonitionis factæ ſint teſtes; tertiò vt negantem coram Eccleſia conuincant, vt Auguſtinus dicit in Regula: *Priùs tamen* (ſcilicèt quàm in publicum prodatur) *alteri, vel tertio demonſtretur, vt duorum, vel trium poſſit ore conuinci.* 4. *ſent. diſtin.* 19. *q.* 2. *art.* 3. *quæſt.* 2. *in corp.*

Quer. 9. quomodo in illa teſtium inductione caueri debet, ne detur occaſio peccatum iterandi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non poteſt intelligi quòd aliquis ex præcedenti monitione non ſit emendatus, niſi per hoc quod actum iterat: vnde ad hoc inducendi ſunt teſtes, vt actum iteratum videant, vt patet per Auguſtinum, qui dicit; *priùs alteri, vel tertio demonſtrandum*; ſcilicet actum peccati. Non tamen debet aliqua occaſio præberi, vt peccatum iteret, intentione conuincendi; quia *non ſunt facienda mala, vt veniant bona*: ſi tamen actus iterati oſtendi teſtibus non poſſint, debent tamen adhiberi vt coram ipſis recognoſcat; vel ſaltem vt ipſi admoneant; vt obiurgatio plurimorum eum corrigat; vt ibidem gloſſa dicit: Et has duas cauſas gloſſa tangit ibidem ſuper illud, *adhibe tecum* &c. ſcilicèt *ſtudio corripiendi, vel conuincendi. 4. ſent. diſt. 19. q. 2. art. 3. quaſt. 3. ad 3.*

Quer. 10. quandonam omiſſio correctionis Fraternæ ſit meritoria, quando mortalis, & quando venialis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd correctio Fraterna tripliciter omitti poteſt: vno quidem modo Meritoriè, quando ex Charitate aliquis correctionem omittit, dicit enim Auguſtinus in 1. de Ciuit. Dei. *Si propterea quiſque obiurgandis, & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiritur, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant alios infirmos, & premant, atque auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium Charitatis.*

Alio modo prætermittitur Fraterna correctio cum peccato mortali, *quando ſcilicet formidatur*, vt ibi dicitur, *iudicium vulgi, & carnis excruciatio, vel peremptio; dum tamen hæc ita dominantur in animo, quòd Fraternæ Charitati præponantur*: & hoc videtur contingere, quando aliquis præſumit de aliquo delinquente probabiliter, quòd poſſet eum à peccato retrahere, & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittitur.

Tertio modo hujuſmodi omiſſio eſt peccatum veniale, quando timor, vel cupiditas tardiorem facit hominem ad corrigendum delicta fratris; non tamen ita, quòd ſi ei conſtaret, quòd Fratrem poſſet à peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem dimitteret, quibus in animo ſuo præponit Charitatem Fraternam: & hoc modo quandoque viri Sancti negligunt corrigere delinquentes. *2. 2 q. 33. a. 2. ad 3.*

Quær. 11. an quis debeat à correctione ceſſare propter timorem, ne ille fiat deterior, iuxta illud prou. 9. noli arguere deriſorem, ne oderit te: vbi dicit gloſſa, non eſt timendum, ne tibi deriſor, cùm arguitur, contumelias inferat; ſed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium, inde fiat peior.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, duplex eſt correctio delinquentis; vna quidem pertinens ad Prælatos, quæ ordinatur ad bonum commune, &

habet vim coactiuam, & talis correctio non eſt dimittenda propter turbationem eius, qui corripitur; tum quia ſi propria ſponte emendari non velit, cogendus eſt per pœnas, vt peccata dimittat; tum etiam quia ſi incorrigibilis ſit, per hoc prouidetur bono communi, dùm ſeruatur ordo iuſtitiæ; & vnius exemplo alij deterrentur; vnde iudex non prætermittit ferre ſententiam cõdemnationis in peccantem propter timorem turbationis ipſius; vel etiam amicorum eius.

Alia verò eſt correctio Fraterna, cuius finis eſt emendatio delinquentis, non habens coactionem, ſed ſimplicem admonitionem: & ideo vbi probabiliter æſtimatur quòd peccator admonitiònem non recipiat, ſed ad peiora labatur, eſt ab huiuſmodi correctione deſiſtendum: quia ea, quæ ſunt ad finem, debent regulari ſecundùm quòd exigit ratio finis. 2. 2. q. 33. *a. 6. in corp. qu. 3. de virt. a. 1. ad* 10.

Quær. 12. quandonam corrigi debeat delinquens licèt prauideatur quod de correctione odium concipiet, & iuxta illud Terreſtrij; veritas odium parit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſemper vitandum eſt, ne ex correctione ſequatur odium noſtrâ culpâ, ſcilicèt ex indiſcreta correptione. Si autem ad odium prouocetur, ex quo deberet ad dilectionem incitari, non eſt curandum; præcipuè quando eius peccatum in damnum aliorum vergit: vel etiam damnum ſequens, vel peccatum ipſum eſt grauius odio, quod in nos excitamus: vel quando ſperamus, quòd odium paulatim tepeſcet, & tandem correctio ſequetur: quia ſicut dicit Chryſoſtomus, *Melius eſt odium propter Deum, quàm amicitia, quæ eſt propter ipſum: cùm enim propter ipſum amamur, debitores ei ſumus: cùm odio propter ipſum habemur, debitorem eum nobis facimus. 4. ſent. diſt. 19. q. 2. a. 2. quæſt. 1. ad 5. qu. 3. de virtut. & vnica de correctione art. 1.*

Quæritur 13. cur in correctione parcendum eſt pudori delinquentis.

Reſp. D. Thomas, quòd Auguſtinus in lib. de verbis Domini (ſerm. 16.) explicans illud, *corripe ipſum inter te, & ipſum ſolum,* dicit; *ſtudens correctioni, parcens pudori: forte enim præ uerecundia incipit defendere peccatum ſuum: Et quem vis facere meliorem, facis peiorem. 2. 2. qu. 33. a. 7. in argumento ſed contra.*

Quæritur 14. an ſit peior, qui non corripit, quàm qui delinquit.

Reſp. D. Thomas, quòd Auguſtinus dicit in lib. de verbis Domini, *ſi neglexeris corrigere, peior eo factus es, qui peccauit. 2. 2. qu. 33. ar. 2. ſed contra.*

Qu. 15. an tantùm peccet, qui non corrigit, quàm qui peccanti indulget.

Reſp. D. Thomas, quòd Math. 18. ſuper illud. *Corripe illum inter te & ipſum,* dicit gloſſa, *ita peccat qui videns fratrem ſuum peccaſſe, tacet, ſicut ſi peccanti indulget. q. 3. de virt. a. 1. in arg. ſed contra.*

Quær. 16. an delinquens ſit pluries corripiendus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm Dominus dicit: corripe inter te & ipſum ſolum, non intelligendum eſt quòd ſemel corripiatur, ſed bis, & ter, aut etiam pluries, quandiu probabiliter ſpes maneat, quòd ſecretiùs corripi poſſit. Cùm vero probabiliter præſumitur, quod ſic corrigi non poſſit, tunc intelligitur non audire. *Ibid. a. 2. ad 23.*

Quæritur 17. an & quomodo ſubditi poſſint corrigere Prælatos delinquentes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd correctio, quæ eſt actus iuſtitiæ per coërcitionem pœnæ non competit ſubditis reſpectu Prælati; ſed correctio Fraterna, quæ eſt actus Charitatis pertinet ad vnumquemque reſpectu cuiuſlibet perſonæ, ad quam Charitatem debet habere, ſi in eo aliquid corrigibile inueniatur: actus enim ex aliquo habitu, vel potentia procedens ſe extendit ad omnia, quæ continentur ſub obiecto illius potentiæ vel habitus, ſicut viſio ad omnia, quæ continentur ſub obiecto viſus.

Sed quia actus Virtuoſus debet eſſe moderatus debitis circumſtantijs, ideo in correctione, qua ſubditi corrigunt Prælatos, debet modus cougruus adhiberi; vt ſcilicet non cum proteruia, & duritia, ſed cum manſuetudine, & reuerentia corrigantur, vnde Apoſtolus primæ ad Timoth. 5. *ſeniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt Patrem*: & ideo Dionyſius redarguit Demophylum Monachum, qui Sacerdotem irreuerenter correxerat, eum percutiens, & de Eccleſia eijciens. 2. 2. q. 33. *a.* 4. *in corp.* 4. *ſent. d.* 19. *a.* 2. *q.* 3. *in corp.*

Quæritur 18. an ſubditi debeant corrigere Prælatos ſuos ſecretè vel publicè iuxta illud ad Gal. 2. in faciem ei reſtiti: vbi dicit gloſſa, vt par.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in faciem reſiſtere coram omnibus excedit modum fraternæ correctionis: & ideo ſic Paulus Petrum non reprehendiſſet, niſi aliquo modo par eſſet quantùm ad fidei defenſionem. Sed in occulto admonere, & reuerenter, poteſt ille, qui non eſt par: vnde Apoſt. ad Coloſſ. vltimo ſcribit de ſubditis, vt Prælatum ſuum admoneant, cùm dicit, *dicite Archippo, miniſterium tuum imple.* ſciendum tamen eſt, quòd vbi immineret periculum fidei etiam publicè eſſent Prælati à ſubditis arguendi: vnde & Paulus, qui erat ſubditus Petro, propter imminens periculum ſcandali circa fidem, Petrum publicè arguit: & ſicut gloſ. Auguſtini dicit ad Galat. 2. *ipſe Petrus exemplum maioribus præbuit, vt ſicubi fortè rectum tramitem reliquiſſent, non dedignentur etiam à poſterioribus corripi.* 2. 2. *q.* 33. *a.* 4. *ad* 2. *ad Gal. c.* 2. *lect.* 3. *ad Coloſſ. c.* 4. *lect.* 1.

Qv. 19. an, & quomodo ſicut à Prælatu erga ſubditos ſeruanda eſt humilitas, vt non frangatur authoritas, ità à ſubditis ſic fieri debeat ad Prælatos correctio, vt non minuatur reuerentia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt, quòd correctio fraterna non ſe extendit ad Prælatos; tum quia non debet homo os ponere in Cœlū; tum quia de facili ſcandalizari poſſunt Prælati, ſi à ſubditis corripiantur. Sed hoc nihil eſt. Quia Prælati, inquantum peccant, non ſunt cœlum; & ſecundū hoc eis correctio debetur: Nec iterum qui eos charitatiuè corripit, in eos os ponit (ideſt contra eos) ſed pro eis; quia ad vtilitatem eorum eos admonet. Nec iterum præſumere debet quis de Prælato quòd iniuſtè ſcandalizetur, niſi contrarium conſtet; quia ipſi ſunt in ſtatu perfectionis; ſcandalum autem paſſiuum non conuenit perfectis, ſed puſillis. Et ideò dicendum eſt, quòd Prælatus ex hoc quòd eſt perſona publica, & vicem Dei ſuper ſubditos gerens, non amittit ea, quæ ſunt propria illius ſingularis perſonæ: & ideò omnia illa, quæ debentur alicui ex affectu fraterno, qui ad omnes homines habendus eſt, etiam Prælato debentur; ſicut etiam ipſe aliis debet ea, quæ affectus charitatis expoſtulat, nec ab his ratione Prælationis excuſatur: & ideò ſecundùm alios, præceptum de fraterna correctione etiam ad Prælatos ſe extendit, vt corripiantur à ſubditis: & ſicut ea quæ ſunt charitatis ad ſubditos, Prælatus taliter gerere debet, vt nullum authoritati præiudicium generetur, *ne dum nimiùm ſeruatur humilitas, regendi frangatur authoritas*, vt Auguſtinus dicit in regula: Ita correctio ad Prælatos taliter debet fieri, ne aliquid reuerentiæ ſubtrahatur: Et ideò dicitur 1. Timoth. 5. *ſeniorem ne increpaueris; ſed obſecra vt patrem. 4. ſent. d. 19. q. 1. art. 2. qu. 3.*

Quæritur 20. an peccator poſſit alios corrigere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd correctio delinquentis pertinet ad aliquem inquantum viget in eo rectum iudicium rationis; peccatum autem non tollit totum bonum naturæ, quin remaneat in peccante aliquid de recto iudicio rationis, & ſecundùm hoc poteſt ſibi competere in ſubditis delictum arguere. Sed tamen per peccatum præcedens impedimentum quoddam huic correctioni affertur propter tria. Primò quidem quia ex peccato præcedenti indignus redditur, vt alium corrigat, & præcipuè ſi maius peccatum commiſit, non eſt dignus, vt alium corrigat de minori peccato: vnde ſuper illud Math. 7. *quid vides feſtucam &c.* dicit Hieronymus, *de his loquitur, qui cùm mortali crimine detineantur obnoxij minora peccata Fratribus non concedunt.* Secundò redditur indebita correctio propter ſcandalum, quod ſequitur ex correctione, ſi peccatum corripientis ſit manifeſtum; quia videtur, quòd ille, qui corrigit, non corrigat ex Charitate, ſed magìs ad oſtentationem; vnde ſuper illud Math. 7.

quomodo dicis Fratri tuo &c. exponit Chriſoſtomus ? *quo propoſito putâ ex Charitate, vt ſalues proximum tuum: non quia te ipſum ante aluares; vis ergo non alios ſaluare, ſed per bonam doctrinam malos actus celare, & ſcientia laudes ab hominibus quærere.* Tertio modo propter ſuperbiam corripientis, inquantùm ſcilicet aliquis propria peccata paruipendens, ſeipſum proximo præfert in corde ſuo, peccata eius auſterâ ſeueritate diiudicans, ac ſi ipſe eſſet iuſtus: vnde Auguſtinus dicit in lib. de ſermone Domini in monte, *accuſare vitia, officium eſt bonorum virorum, & beneuolorum, quod cùm mali faciunt, alienas partes agunt:* & ideò ſicut Auguſtinus dicit in eodem, *cogitemus cùm aliquem reprehendere nos neceſſitas cogit, vtrum tale ſit vitium, quod nunquam habuimus; & tunc cogitemus, nos homines eſſe, & habere potuiſſe; vel tale, quod aliquando habuimus, & iam non habemus, & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionem non odium, ſed miſericordia pracedat; ſi autem inueniremus nos in eodem vitio eſſe, non obiurgemus, ſed congemiſcamus, & ad æqualiter conandum inuitemus.*

Ex his ergo patet, quòd ſi peccator cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec ſibi nouam condemnationem acquirit; licèt per hoc, vel in conſcientia Fratris, vel ſaltem ſua pro peccato præterito condemnabilem ſe eſſe oſtendat. 2. 2. *quæſtione* 33. *a.* 5. *in corp.*

Qu. 21. *quomodo peccator corrigens alium ſeipſum condemnat, iuxta illud Apoſt. ad Rom. 7. in quo alios iudicas teipſum condemnas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſemper ille, qui corripit alium, in peccato exiſtens, quodammodo condemnat ſeipſum, ideſt damnationem ſuam pronunciat, non tamen ſemper ſibi damnationem accumulat; pura cùm eſt in minori peccato, & arguit de maiori, vel cùm eſt in occulto, & arguit de publico, & etiam cùm eſt in publico, & ſe ſimul, & illum arguit, non contemnendo, ſed ſe ſimul reprehendendo. Dicit enim Gregorius in 5. Moral. *quòd cùm homo debeat diligere proximum ſicut ſeipſum, ita tenetur aliena peccata corrigere, & contrà ea iraſci, ſicut ſua.* Si verò cum ſuperbia arguat quaſi ſua peccata non recognoſcens, tunc ſibi damnationem acquirit: vndè dicit Matth. 7. *quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* Sed etiam quando ex correctione ſequitur ſcandalum propter manifeſtationem ſui peccati, ſic etiam correctio non erit actus virtuoſus. *q. 3. de virtutibus, ac vnica de correctione fraterna art.* 1. *ad* 16.

Qu. 22. *an exiſtens in peccato mortali peccet alios corrigendo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa hoc eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd ille, qui eſt in ſimili peccato, vel maiori, non poteſt alium corripere; ſiuè illud notorium ſit, ſiuè occultum: propter hoc quòd alterum iudicans contra ſeipſum ſententiam profert. Alij autem dicunt, quòd ſi ſit peccatum occultum, abſque peccato poteſt corripere, non autem ſi ſit notorium. Vtra-

Quæritur 26. vtrum homines innocentes nedum non debeant communicare operibus peccatorum, ſed etiam debeant eos redarguere ne ipſimet puniantur, iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite.

Reſp. D. Thomas, iſtis nolite communicare, imitando, coadiuuando, conſentiendo: Eccleſ. 13. *Quæ communicatio homini ſancto ad canem?* Sed certè hoc non ſufficit, niſi etiam eos reprehendatis; quia, vt dicit Auguſtinus, *aliquando Deus punit communicantes inſontes, quia aliqui boni non reprehendunt malos.* Eccleſ. 7. *Mandauit autem vnicuique de proximo ſuo.* Et ideò dicit, *magis autem redarguite.* 2. Timoth. 4. *&c. Argue, obſecra, increpa, &c. in expoſitione prædicti loci lect. 1.*

Quæritur 27. an ſint quærendi peccatores, vt corrigantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illa beneficia, quæ non debentur certæ perſonæ, ſed communiter omnibus proximis, ſiue ſint corporalia, ſiue ſpiritualia non oportet nos quærere, quibus impendamus, ſed ſufficit, quòd impendamus eis, qui nobis occurrunt: hoc enim quaſi pro quadam ſorte habendum eſt, vt Auguſtinus dicit in primo de Doctrina Chriſtiana: & propter hoc dicit in lib. de verbis Domini, quòd *admonet nos Dominus noſter non negligere inuicem peccata noſtra, non quærendo quid reprehendas, ſed videndo quid corrigas; alioquin efficeremur exploratores vitæ alterum, contra id, quod dicitur prouerb. 24. ne quæras impietatem in domo iuſti, & non vaſtes requiem eius.* vnde patet, quòd nec Religioſos oportet exire clauſtrum ad corrigendum delinquentes. 2. 2. *q.* 33. *a.* 2. *ad* 4: *q.* 3. *de virt. a.* 1. *ad* 9.

Quæritur 28. an melius ſit facere correctionem per prælatum, quàm per ſeipſum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in his diſtinguendum eſt de conditionibus ſubditi, & Prælati: nam ſi ego ſcio, quòd frater per me corrigetur, tunc non debeo hoc denunciare Prælato; ſi autem videtur, quòd melius fiat per Prælatum, & Prælatus nihilominus ſit pius, diſcretus, & ſpiritualis, non habens rancorem, ſeu odium aduerſus illum ſubditum, tunc licitè poteſt hoc denunciare ipſi, & tunc non dicit Eccleſiæ; quia non dicit ei, ſicut Prælato, ſed ſicut perſonæ proficienti ad correctionem proximi, & emendam.

Sed quia propter conditiones diuerſas Prælatorum, & ſubditorum non poteſt in hoc dari generale iudicium; quia aliquando Prælatus, vel mouetur ad odium aduerſus ſubditum; vel ſubditus non benè ferret verba Prælati: ideo tenendum eſt hoc pro regula, quòd in omnibus iſtis ſemper ſeruanda eſt Charitas, & quòd melius, & magis expedire videtur. Et ſi hoc intendat, ſcilicet emendam proximi, & ſeruet quantùm poteſt bonum Charitatis, tunc denunciando non peccat, Si verò

ſit ponderis, ab increpātis ore ſentiatur; & cùm quis ſibi malum, quod perpetrauit, leuigat, hoc contra ſe grauiter ex corripientis aſperitate pertimeſcat.

Et quamuis ille loquatur de correptione, quæ Prælatis competit, tamen etiam in correptione, quæ ab alijs fit, hoc etiam eſt obſeruandum: quamuis fraterna correptio ſemper magis debeat ad lenitatem accedere, quia non ex authoritate officij, ſed ex charitatis affectu exhibetur. 4. *ſent.d.* 19. *qu.*2.*a.*3. *q.*3. *in corp.*

*Qu.*32. *an correctio fraterna perturbet charitatem, & pacem, iuxtà illud Terentij, veritas odium parit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi correctio ſecundùm debitas circunſtantias fiat, non ſequetur inde turbatio, ſed potius pacis ſtabilimentum remotis diſcordiarum cauſis. *qu* 3. *de virt. & vnicâ de correct. frat. ad vltimum.*

Quæritur 33. *an, & quando denunciatio fieri poſſit, vel debeat prætermiſsâ correctione fraternâ.*

Reſpondetur v. *denunciatio.*

CREDERE.

Vide infra. v. fides.

CRIMEN.

V. Accuſatio. Denunciatio. Iudicium. Reus.

CRVDELITAS.

Qu. 1. *an ſicut ait Seneca in* 2. *de clementia cap.* 4. *clementia opponatur crudelitas, quę nihil aliud eſt quàm atrocitas animi in exigendis pœnis.*

Reſp.D. Thomas, dicendū quòd nomen crudelitatis à cruditate ſumptum eſſe videtur: ſicut autem ea quæ ſunt cocta & digeſta, ſolent habere ſuauem & dulcem ſaporem, ita illa quæ ſunt cruda, habent horribilem & aſperum ſaporem: dictum eſt autem ſuprà quòd clementia importat quandam animi lenitatem ſeu dulcedinem, per quem aliquis eſt diminutiuus pœnarum: vnde directè crudelitas clementiæ opponitur 2. 2. *qu.* 159. *a.* 1. *in corp.*

Qu. 2. *quid importet propriè loquendo crudelitas.*

Reſp. D. Thomas, crudelitas importat exceſſum in puniendo: vnde dicit Seneca in 2. de clementia, quòd crudeles vocantur, qui puniendi cauſam habent, modum tamen non habent. 2. 2. *qu.* 157. *a.* 1. *ad* 3.

Videatur etiam ſupra. v. clementia; & infra. v. feritas. & v. ſæuitia.

CRVX.

Qu. an, & quomodo debeat crux adorari.

Reſp. v. *Adoratio qu.* 9.

CVLTVS.

Quæritur 1. quotuplex ſit cultus Dei.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd eſt duplex cultus Dei, interior, & exterior: cùm enim homo ſit compoſitus ex anima, & corpore, vtrumque debet applicari ad colendum Deum, vt ſcilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori, vnde dicitur in Pſalm. 83. *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, & ſicut corpus ordinatur in Deum per animam, ità cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum; conſiſtit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniungatur Deo per intellectum, & affectum: & ideo ſecundùm quòd diuerſimodè intellectus, & affectus colentis Deo rectè coniungitur, ſecundùm hoc diuerſimodè exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur.

In ſtatu enim futuræ Beatitudinis intellectus humanus ipſam Diuinam veritatem in ſeipſa intuebitur, & ideo exterior cultus non conſiſtet in aliqua figura, ſed ſolùm in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione, & affectione ſecundùm illud Iſaiæ 51. *gaudium, & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*: in ſtatu autem præſentis vitæ non poſſumus Diuinam veritatem in ſe ipſa intueri, ſed oportet, quòd radius Diuinæ veritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris, ſicut Dioniſius dicit primo cap. cæleſtis Hierarchiæ, diuerſimodè tamen ſecundùm diuerſum ſtatum cognitionis humanæ; in veteri etenim lege neque ipſa Diuina veritas in ſeipſa manifeſta erat, neque etiam adhuc propalata erat via ad hoc perueniendi, ſicut Apoſtolus dicit ad heb. 7. & ideo oportebat exteriorem cultum veteris legis non ſolùm eſſe figuratiuum futuræ veritatis manifeſtandæ in Patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, qui eſt via ducens ad illam Patriæ veritatem: ſed in ſtatu nouæ legis hæc via iam eſt reuelata, vnde hanc præfigurari non oportet ſicut futuram, ſed commemorari oportet per modum præteriti, vel præſentis; ſed ſolùm oportet præfigurari futuram veritatem gloriæ nondum reuelatam, & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad heb. 10. *vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum*, vmbra enim minùs eſt quàm imago, tanquam imago pertineat ad nouam legem, vmbra vero ad veterem. *p. 2. q. 91. a. 2. in corp. q. 102. a. 5. ad 4.*

Qu. 2. an in cultu Dei exteriori poſſit eſſe aliquid pernicioſum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Auguſtinus dicit in libro contra mendacium, *Mendacium maximè pernicioſum eſt, quod fit in his, quæ ad Chriſtianam Religionem pertinent*; eſt autem mendacium, cùm aliquis exteriùs ſignificat contrarium veritati; ſicut autem ſignificatur aliquid verbo, ita etiam ſignificatur aliquid facto, & in tali ſignificatione facti conſiſtit exterior Religionis cultus; & ideo ſi per cultum exteriorem aliquid falſum ſignificatur, erit cultus pernicioſus.

Hoc autem contingit dupliciter;

vno quidem modo ex parte rei ſignificatæ, à qua diſcordat ſignificatio cultus, & hoc modo tempore nouæ legis peractis iam myſterijs perniciosum eſt vti cæremonijs veteris legis, quibus Chriſti myſteria figurabantur futura; ſicut etiam perniciosum eſſet, ſi quis non confiteretur Chriſtum eſſe paſſum: alio modo poteſt contingere falſitas in exteriori cultu ex parte colentis, & hoc præcipuè in cultu communi, qui per miniſtros exhibetur in perſona totius Eccleſiæ; ſicut enim falſarius eſſet, qui aliqua proponeret ex parte alicuius, quæ non eſſent ei commiſſa, ita vitium falſitatis incurrit, qui ex parte Eccleſiæ cultum exhibet Deo contra modum Diuina authoritate ab Eccleſia conſtitutum, vnde Ambroſius dicit, *indignus eſt, qui aliter celebrat myſterium, quàm Chriſtus tradidit:* & propter hoc etiam gloſſa dicit ab Coloſſ. 2. *quòd ſuperſtitio eſt, quando traditioni humanę Religionis nomen applicatur.* 2. 2. q. 93. a. 2. *in corp.*

Quæritur 3. an in cultu Dei poſſit eſſe aliquid ſuperfluum & ſuperſtitioſum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquid dicitur ſuperfluum dupliciter vno modo ſecũdùm abſolutam quantitatem, & ſecundùm hoc non poteſt eſſe aliquid ſuperfluum in Diuino cultu, quia nihil poteſt homo facere, quod non ſit minus eo, quod Deo debet: alio modo poteſt eſſe aliquid ſuperfluum ſecundùm quantitatem proportionis, quia ſcilicet non eſt fini proportionatum, finis autem Diuini cultus eſt, vt homo Deo det gloriam, & ei ſe ſubijciat mente, & corpore; & ideo quidquid homo faciat, quod pertinet ad Dei gloriam, & ad hoc quòd mens hominis Deo ſubijciatur, & etiam corpus per moderatam refrænationem concupiſcentiarum ſecundùm Dei, & Eccleſiæ ordinationem, & conſuetudinem eorum, quibus homo conuiuit, non eſt ſuperfluum in Diuino cultu; ſi autem aliquid ſit, quod quantùm eſt de ſe non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc quòd mens hominis feratur in Deum aut quòd carnis concupiſcentiæ immoderatæ refrænentur, aut etiam ſit præter Dei, & Eccleſiæ inſtitutionem, vel contra conſuetudinem communem, quæ ſecundùm Auguſtinum pro lege habenda eſt, totum hoc reputandum eſt ſuperfluum, & ſuperſtitioſum; quia in exterioribus ſolum conſiſtens ad interiorem Dei cultum non pertinet: vnde Auguſtinus in libro de vera Religione inducit, quòd dicitur Lucæ 17. *regnum Dei intra vos eſt*, contra ſuperſtitioſos, qui ſcilicet exterioribus principalem curam impendunt. 2. 2. q. 93. a. 2. *in corp.*

CVPIDITAS.

Quæritur an & quomodo cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

Reſponſio videatur ſupra v. *Auaritia qu.*

CVRA ANIMARVM.

Quæritur quot, & quæ ſint facienda ab eo, qui curam alterius habet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad hoc quòd homo rectè gradiatur in via ſalutis tria ſunt ei

impendenda ab eo, qui ipſius curam gerit. Primò vt in finem rectam ordinetur, & quantùm ad hoc dicitur ſuperior inferiorem ſibi commiſſum dirigere. Secundò vt in cautelam adhibeat, ne à via ad finem ducente diſcedat, & quantùm ad hoc dicitur eum regere. Tertiò vt ſi contingat eum diſcedere, quòd ad viam rectam reducat, & quantùm ad hoc dicitur ipſum corrigere; quandoque quidem vt rectitudo iuſtitiæ fiat ab eo, quando ſcilicet ille, qui deliquerat, emendatur ex cura ſibi impenſa, quandoque autem vt rectitudo iuſtitiæ de eo fiat per pœnas inflictas, etiamſi ille non corrigatur ex parte ſua. *4. ſent. d. 19. q. 2. a. 1. in corp.*

Videatur etiam infra v. Prelatus. perfectio ſtatus. zelus ſalutis animorum.

CVRIOSITAS.

Quær. 1. an, & in quibus caſibus curioſitas circa ſcientias, aut earum ſtudioſitatem ſit bona, vel mala.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ſtudioſitas non eſt directè circa ipſam cognitionem, ſed circa appetitum, & ſtudium cognitionis acquirendæ: aliter autem eſt iudicandum de ipſa cognitione veritatis, & aliter de appetitu, & ſtudio veritatis cognoſcendæ, ipſa enim veritatis cognitio per ſe loquendo bona eſt, poteſt autem per accidens eſſe mala ratione ſcilicet alicuius conſequentis, vel inquantùm aliquis de cognitione veritatis ſuperbit, ſecundùm illud primæ ad Corinth. 8. *ſcientia inflat*, vel inquantùm homo vtitur cognitione veritatis ad peccandum; ſed ipſe appetitus, vel ſtudium cognoſcendæ veritatis poteſt habere rectitudinem, vel peruerſitatem.

Vno quidem modo prout aliquis tendit ſuo ſtudio in cognitionem veritatis, prout per accidens iungitur ei malum, ſicut illi, qui ſtudent ad ſcientiam veritatis, vt inde ſuperbiant: vnde Auguſtinus dicit in lib. de moribus Eccleſ. *ſunt, qui deſertis virtutibus, & neſcientes quid ſit Deus, & quanta ſit maieſtas ſemper eodem modo manentis natura, magnum aliquid ſe agere putant, ſi vniuerſam iſtam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curioſiſſimè intentiſſimèque perquirant; vnde tanta ſuperbia gignitur, vt in ipſo cælo, de de quo ſæpe diſputant, ſibimet habitare videantur.* Similiter etiam illi, qui ſtudent adinuenire aliquid ad peccandum, vitioſum ſtudium habent, ſecundùm illud Hieremiæ nono, *docuerunt linguam ſuam loqui mendacium, vt iniquè agerent laborauerunt.*

Alio modo poteſt eſſe vitium ex ipſa inordinatione appetitus, & ſtudij ad diſcendam veritatem, & hoc quadrupliciter: vno modo inquantum per ſtudium minùs vtile trahuntur à ſtudio, quod eis ex neceſſitate incumbit: vnde Hieronymus dicit, *Sacerdotes dimiſſis Euangelijs, & prophetis videmus comedias legere, vel amatoria bucolicorum verſuum verba cantare*: alio modo inquantùm ſtudet aliquis addiſcere ab eo, à quo non licet, ſicut patet de his, qui aliqua futura à dæmonibus perquirunt, quæ eſt ſuperſtitioſa curioſitas: vnde Auguſtinus dicit in lib. de vera Re-

ligione, *neſcio an philoſophi impedirentur à fide vitio curioſitatis in percunctandis Dæmonibus.* Tertiò quando homo appetit cognoſcere veritatem circa creaturas non referendo ad debitum finem, ſcilicet ad cognitionem Dei: vnde Auguſtinus dicit in lib. de vera Religione, *quòd in conſideratione creaturarum non eſt vana, & peritura curioſitas exercenda, ſed gradus ad immortalia, & ſemper manentia faciendus.* Quarto modo inquantùm aliquis ſtudet ad cognoſcendam veritatem ſupra proprij ingenij facultatem, quia per hoc homines de facili in errores labuntur, vnde dicitur Eccl. 3. *Altiora te ne quæſieris: & fortiora te ne ſcrutatus fueris: & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus*, & poſtea ſequitur, *multos enim ſupplantauit ſuſpicio eorum, & in vanitate detinuit ſenſus eorum.* 2.2. q. 167. ar. 1. *in corp.* 3. *ſent. diſt.* 35. *qu.* 2. *ar.* 3. *quæſtiunc.* 3. *in corp.*

Qu. 2. quare curioſitas circa ſcientias eſt laudabilis in aliquibus, & vituperabilis in alius.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſcire quantùm in ſe eſt nunquam malum eſt, & per conſequens nec addiſcere, quia cuius generatio eſt mala, ipſum eſt malum, ſed per accidens contingit eſſe malum in ſciendo, vel addiſcendo, ſine conſiderando: hoc autem accidens poteſt accidere, vel ex parte cognoſcibilis, vel ex parte cognoſcentis.

Ex parte cognoſcentis eſt duplex accidens, vnum eſt quando propter occupationem in ſtudio alicuius ſcientiæ impeditur ab executione officij, ad quod tenetur, ſicut ſi Iudex propter ſtudium Geometriæ deſiſteret à cauſis expediendis, vel Sacerdos à confeſſionibus audiendis, quando eas audire tenetur; aliud eſt quando propter delectationem in aliqua ſcientia veniret in comtemptum alicuius, quod reuereri oportet, ſicut Hieronymo accidit, quia tantùm delectabatur in ornatu verborum Tullij, quòd deſpiciebat ei incultus ſermo prophetarum, vt ipſe dicit; ſicut etiam accidit illis, qui tantùm inhærent rationibus humanis, quòd à fide diſcedunt, & eam impugnant.

Ex parte vero cognoſcibilis eſt triplex accidens: vnum eſt quando cognoſcibile de facili ad malum inclinat, & præterea in ſe paruæ vtilitatis eſt, & propter hoc prohibitæ ſunt ſcientiæ magicæ, ne homo in exercitium earum labatur; aliud eſt quando cognoſcibile eſt ſupra potentiam cognoſcentis; tertium eſt, quando in ſe nullius vtilitatis eſt, ſicut facta contingentia hominum, vnde & curioſi dicuntur, qui ſunt ſcrutatores conſcientiarum proximi.

In omnibus autem iſtis tribus contingit, quòd illud, quod eſt vni curioſum, non eſt curioſum alteri, quia aliquid eſt ſupra vnius intellectum, quod non eſt ſupra intellectum alterius, aliquid etiam eſt vtile vni, quod non eſt vtile alteri, aliquid etiam facilè in peccatum præcipitat vnum, quod non præcipitat alterum. 3. *ſent. d.* 35. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 3. *in corp.*

xit, *obmuteſce & exi ab homine,* dixit: *ſaluiferum hic nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus. quamtumcunque denuntient veritatem. ibid. ad 2.*

Quær. 4. an & quare expectare aliquid à virtute Dæmonum ſit Apoſtaſia à fide ſicut, ait D. Auguſtinus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea quæ ſunt ſupra facultatem humanam, & naturæ à ſolo Deo requirenda ſunt: Et ideo ſicut grauiter peccat qui illud quod eſt Dei, creaturæ impendit per idololatriæ cultum; ita etiam grauiter peccant qui ea quæ à Deo expectanda ſunt, auxilio dæmonum implorant: & hujuſmodi eſt vaticinatio de futuro: vnde dicitur Eſai. 8. *nunquid non populus à Deo ſuo requiret?* &c. Et ſimiliter etiam in aliis operibus magicis, in quibus complementum operis ex virtute dæmonum expectatur: in his enim omnibus eſt apoſtaſia à fide per pactum initum cum dæmone, vel verbo tenus ſi inuocatio interſit; vel facto aliquo etiam ſi ſacrificia deſint: non enim poteſt homo duobus Dominis ſeruire, vt dicitur Matth. 6. *2. ſent. d. 7. q. 3. a. 2. in corp. 2. 2. q. 90. a. 2. & 3. ò. qu. 95. a. Iob. 4. & 40. Iſaiæ. 3.*

Qu. 5. vtrum actus dæmonis ſit ſemper malus, etiam quando veritatem dicit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd actus dæmonis eſt duplex: quidam ſcilicet ex voluntate deliberata procedens, & is propriè dici poteſt actus eius: & talis actus dæmonis ſemper eſt malus; quia etſi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen benè facit: ſicut dum veritatem dicit vt decipiat; & dum non voluntariè credit & confitetur, ſed rerum euidentiâ coactus: aliùs autem actus dæmonis eſt naturalis, qui bonus eſſe poteſt, & atteſtatur bonitati naturæ: & tali bono actu abutitur ad malum. *1. p. q. 64. a. 2. ad 5.*

Qu. 6. cur Dæmones excitent homines ad riſum, & ad alias leuitates, quæ ſunt peccata venialia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnia illa, quæ videntur eſſe venialia, dæmones procurant, vt homines ad ſui familiaritatem attrahant, & ſic deducant eos in peccatum mortale: vnde in omnibus talibus mortaliter peccant propter intentionem finis. 1. 2. *q. 89. a. 4. ad 3. qu. 7. de malo a. 9. ad 4.*

Qu. 7. vtrum debeamus ſequi bonas inſpirationes, licèt incertum ſit an ex Dæmone proueniant: & quomodo diſcerni poteſt an reuelationes ſint ex ipſo.

Reſp. v. *inſpiratio.* & v. *reuelatio.*

Plura quæ Dæmones concernũt, videri poſſunt ſupra v. adoratio qu. 13. aſtrologia iudicaria qu. 1. & infra. v. Diuinatio qu. 3. exorciſmus maleficium. ſuperſtitio, & aliis locis.

DÆMONIACVS.

Qu. 1. an Dæmoniaci ſciant quid faciunt ex operatione Dæmonum.

Reſp. D. Thomas, nec ipſi homines, quorum rationalis natura eſt, cùm dæmon & in eis lo-

quitur ſciunt quid loquantur. 2.2. *qu. 96. a. 2. ad 4.*

Qu. 2. an Dæmoniacis danda ſit communio.

Reſp. v. *Communio qu.* 30.*&* 31.

DAMNVM.

Qu. an ſit ſemper illicitum dare alicui occaſionem periculi, vel damni: & quomodo ille qui damnum intulit ad reſtitutionem teneatur.

Reſpond. v. *Venditio qu.* 9. & v. *Reſtitutio qu.*

DEBITVM CONIVGALE.

Quæritur. 1. an vir, & vxor ſint æquales in petendo, & reddendo debitum.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd quia duplex eſt æqualitas ſcilicet quantitatis, & proportionis; æqualitas quidem quantitatis eſt, quæ attenditur inter duas quantitates eiuſdem menſuræ ſicut bicubiti ad bicubitum; ſed æqualitas proportionis eſt, quæ attenditur inter duas proportiones eiuſdem ſpeciei, ſicut dupli ad duplum: loquendo ergo de prima æqualitate, vir & vxor non ſunt æquales in matrimonio neque quantùm ad actum coniugalem, in quo id quod nobilius eſt, viro debetur; neque quantùm ad domus diſpenſationem, in qua vxor regitur, & vir regit: ſed quantùm ad ſecundam æqualitatem ſunt æquales in vtroque, quia ſicut tenetur vir vxori in actu coniugali, & diſpenſatione domus ad id quod viri eſt, ita vxor viro ad id quod vxoris eſt. Et ſecundùm hoc dicitur, quòd ſunt æquales in reddendo, & petendo debitum. 4. *ſent. d. 32. a. 3. in corp. d. 36. a. 3. ad 3.*

Quær. 2. vtrum alter coniugum teneatur alteri ad reddendum debitum ex neceſſitate præcepti, etiam cum detrimento ſanitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia matrimonium eſt principaliter inſtitutum in officium naturæ, ideo in actu eius conſiderandus eſt motus naturæ, ſecundùm quem nutritiua non miniſtrat generatiuæ niſi id quod ſuperfluit ad conſeruationem indiuidui; quia hic eſt ordo naturalis, vt priùs aliquid in ſeipſo perficiatur, & poſtmodum alteri de perfectione ſua communicet; hoc etiam ordo Charitatis habet, quæ naturam perficit: & ideo cùm vxor in virum poteſtatem non habeat, niſi quantùm ad generatiuam virtutem, non autem quantùm ad ea, quæ ſunt ad conſeruationem indiuidui ordinata, vir tenetur vxori reddere debitum in his, quæ ad generationem prolis ſpectant, ſaluâ tamen priùs incolumitate perſonæ. 4. *ſent. d. 3. a. 1. in corp. & ad 2.*

Quær. 3. an poſſit vir negare debitum vxori petenti, quando foret nociuum, vel ratione infirmitatis, vel ratione ſolutionis iam factæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vxor non habet poteſtatem in corpus viri niſi ſaluâ perſonâ ipſius, vt dictum eſt: vnde ſi vltra exigat, non eſt petitio debiti, ſed iniuſta exactio: Et propter hoc vir non tenetur ei ſatisfacere. 4.

ſ. d. 32. qu. 1. a. 1. ad 2. 4. ad Hanib. d. 32. a. 2. ad 1.

Qu. 4. vtrum obliget debitum coniugale quando eſt nociuum ſaluti ſpirituali.

Reſp. D. Thomas, non poteſt in detrimentum ſpiritualis ſalutis redditio debiti vergere quamuis per huiuſmodi actum aliquis ineptus ad ſpiritualia reddatur; quia hoc non eſt ratione peccati, ſed ratione carnalis paſſionis. 4. *ad hann. d. 32. a. 2. ad 1.*

Quæritur 5. an vxor teneatur reddere debitum viro non petenti expreſſe.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vir, quia nobiliorem partem habet in actu coniugali, naturaliter habet, quòd non ita erubeſcat petere debitum ſicut vxor: & inde eſt; quòd vxor non ita tenetur reddere debitum non petenti viro, ſicut vir vxori. 4. *ſent. d. 32. a. 3. ad 2.*

Quæritur 6. an vir teneatur reddere debitum vxori non petenti expreſſè.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd petere debitum eſt dupliciter: vno modo expreſſe, vt quando verbis inuicem petunt: alio modo eſt petitio debiti interpretata, quando ſcilicet vir percipit per aliqua ſigna, quòd vxor vellet ſibi debitum reddi, ſed propter verecundiam tacet; & ita etiam ſi non expreſſè verbis debitum petat, tamen tenetur vir reddere, quando expreſſa ſigna in vxore apparent voluntatis debiti redden-di. 4. *ſent. d. 32. a. 2. q. 1. in corp.*

Quæritur 7. an peccet quis reddens ſe impotentem ad debitum reddendum: & quomodo debet tunc ſe gerere erga vxorem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi aliquis redditur impotens ad debitum ſoluendum ex cauſa ex matrimonio conſecuta, puta cùm priùs debitum redditur, & eſt impotens ad debitum ſoluendum vlteriùs, mulier non habet ius plus petendi, & in petendo vlteriùs ſe magis meretricem, quàm coniugem exibet: ſi autem reddatur impotens ex altera cauſa; ſi illa eſt licita, ſic iterum non tenetur, nec poteſt mulier exigere; ſi non eſt, tunc peccat; & peccatum vxoris, ſi in fornicationem propter hoc labatur, aliquo modo ſibi imputatur; & ideo debet, quantùm poteſt, operam dare, vt vxor contineat. 4. *ſent. d. 32. art. 1. ad 3.*

Quæritur 8. an vxor teneatur reddere debitum viro leproſo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lepra ſoluit ſponſalia, ſed non matrimonium, vnde vxor etiam viro leproſo tenetur reddere debitum, non tamen tenetur ei cohabitare; quia non ita citò inficitur ex coitu ſicut ex frequenti cohabitatione. Et quamuis proles generetur infirma, tamen meliùs eſt ei ſic eſſe quàm penitus non eſſe. 4. *ſent. d. 32. a. 1. ad 5. d. 36. a. 1. ad 6.*

Qu. 9. an teneatur vir leproſus propè vxorem manere, vt poſſit ei debitum reddere.

Reſp. D. Thomas, licèt poſſit ob lepram diſcedere à cohabitatione, non tamen à thoro quin aliquando teneatur reddere debitum, propè eam manendo. 1. *ad cor. 7. lect. 3. 4. ad Hanr. d. 32. a. 2. ad* 2.

Quæritur 10. *an liceat mulieri menſtruatæ petere debitum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd accedere ad menſtruatam in lege prohibitum erat duplici ratione; tùm propter immunditiam; tum propter nocumentum, quod in prole ex huiuſmodi commixtione frequenter ſequebatur; & quoad primum præceptum erat ceremoniale, ſed quantùm ad ſecundum erat morale; quia cùm matrimonium ſit ad bonum prolis principaliter ordinatum, ordinatus eſt omnis matrimonij vſus, quo bonum prolis intenditur: & ideo hoc præceptum obligat etiam in noua lege propter ſecundam rationem, etſi non propter primam.

Fluxus tamen menſtruorũ poteſt eſſe naturalis & innaturalis; naturalis quidẽ quando ſcilicet mulieres patiuntur tẽporibus determinatis quando ſunt ſanæ; innaturalis autem quando inordinatè, & quaſi continuè ex aliqua infirmitate fluxum ſanguinis patiuntur: in fluxu ergo menſtruorum innaturalium non eſt prohibitum ad mulierem menſtruatam accedere in lege noua; tum propter infirmitatem, quia mulier in tali ſtatu concipere non poteſt, tum quia talis fluxus eſt perpetuus, & diuturnus, vnde oporteret quòd vir perpetuò abſtineret: ſed quando naturaliter mulier patitur fluxum menſtruorum, poteſt concipere: & iterum talis fluxus non durat, niſi ad modicum tempus: vnde prohibitum eſt ad talem accedere. Et ſimiliter prohibitum eſt mulieri in tali fluxu debitum petere. 4. *ſent. d. 32. a. 2. q. 2. in corp.*

Quæritur 11. *an mulier menſtruata debeat reddere debitum, & vtrum debeat ſuam paſſionem indicare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa hoc dixerunt quidam, quòd mulier menſtruata ſicut non debet petere debitum, ita nec reddere, ſicut enim non teneretur reddere, ſi haberet infirmitatem in propria perſona, ex qua periculum ei immineret, ita non tenetur reddere ad vitandum periculum prolis: ſed iſta opinio videtur derogare matrimonio, per quod datur omnimoda poteſtas viro in corpus mulieris quantùm ad matrimonialem actum; nec eſt ſimile de infirmitate corporis prolis, & periculo proprij corporis; quia ſi mulier infirmatur, certiſſimum eſt, quòd ex carnali actu periculum ei imminet, non autem ita certum eſt de prole, quæ fortè nulla ſequetur.

Et ideo alij dicunt, quòd mulieri menſtruatæ nunquam licet petere debitum, ſi tamen vir eius petat, aut petit ſcienter, aut ignoranter: Si petit ſcienter, tunc debet eum auertere precibus, &

monitis, tamen non ita efficaciter, vt poſſit eſſe occaſio incidendi in alias damnabiles corruptelas, ſi ad id pronus credatur: aut ignoranter, & mulier poteſt aliquam occaſionem prætendere, vel infirmitatem allegare, ne debitum reddat, niſi periculum viro timeatur. Tamen finaliter ſi vir non deſiſtit à petitione, debet debitum reddere poſcenti.

Paſſionem verò ſuam non eſt tutum indicare, ne fortè vir ex hoc ad eam abominationem concipiat, niſi de viri prudentia præſumatur. 4. *ſent. d.* 32. *queſtione.* 3. *a.* 1. *in corp.*

Quær. 12. *vtrum tam coniux reddens quem petens debitum tempore menſtrui mortaliter peccet, cùm Leuitici* 20. *dicatur quòd ſi aliquis ad menſtruatam acceſſerit, vterque morte eſt puniendus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc intelligendum eſt quando vterque voluntariè conſentit; non autem ſi mulier inuoluntaria & quaſi coacta debitum reddat. 4. *d.* 32. *a.* 2. *ad.* 1.

Quær. 13. *an ſaltem, quando mulier menſtruata eſt ſterilis, poſſi petere debitum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quandiu mulier menſtrua patitur, non poteſt eſſe certum eam eſſe ſterilem: Quædam enim in iuuentute ſunt ſteriles, quæ proceſſu temporis ſunt fœcundæ, & è conuerſo, vt dicitur in 16. de animalibus. 4. *d.* 32. *q.* 1. *a.* 2. *qu.* 2. *ad* 2.

Qu. 14. *an vir ſeminifluus poſſit debitum petere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd fluxus ſeminis in viro ex infirmitate procedit, nec ſemen ſic fluens eſt aptum ad generationem: Et præterea talis paſſio eſt diuturna, vel perpetua, ſicut lepra; vnde non eſt ſimilis ratio. 4. *ſ. d.* 32. *qu.* 1. *a.* 2. *qu.* 2. *ad* 1.

Qu. 15. *an liceat accedere ad mulierem prægnantem.*

Reſpondetur v. *Aborſus qu.* 3.

Quæritur 16. *an vir, & vxor poſſint votum emittere contra debitum matrimonij ſine mutuo conſenſu.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vouere volũtatis eſt vt etiam ipſum nomen oſtendit; vnde de illis tantùm bonis poteſt eſſe votum, quæ noſtræ ſubiacent voluntati, qualia non ſunt ea, in quibus vnus alteri tenetur: & ideo in talibus non poteſt aliquis votum emittere ſine conſenſu eius, cui tenetur: vnde cùm coniuges ſibi inuicem teneantur in redditione debiti, vt dictum eſt, per quod continentia impeditur, non poteſt vnus abſque conſenſu alterius continentiam vouere, & ſi vouerit, peccat: nec debet ſeruare votum, ſed agere pœnitentiam de ma o voto facto. 4. *ſent. d.* 32. *a.* 4. *in corp.*

Quæritur 17. *an vnus poſſit ſine conſenſu alterius vouere de non petendo debitum, illud tamen reddendo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum

Quæritur 21. vtrum vxor ſub prætextu debiti coniugalis impedire poſſit obſequium, quod vir tenetur reddere Domino ſuo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut mulier accipit poteſtatem in corpore viri ſaluo hoc, in quo vir tenetur corpori ſuo; ita etiam ſaluo hoc, in quo alij Domino tenentur: & ideo ſicut vxor non poteſt petere debitum à viro contra ſalutem corporis ſui; ità nec ad impediendum hoc, in quo Domino tenetur. Sed præter hoc non poteſt Dominus prohibere, quin debitum reddat. 4. *ſent. d.* 32. *a.* 4. *ad* 4.

Quær. 22. an vir poſſit auertere vxorem, ne petat debitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non debet vir vxorem auertere, ne petat debitum; niſi propter aliquam rationabilem cauſam: & tunc non debet cum magna inſtantia auerti, propter pericula imminentia. 4. *ſent. d.* 32. *art.* 2. *quæſt.* 1. *ad* 4.

Quær. 23. an ſit tempus reddendi debitum non ſolùm quando petitur, ſed etiam quando periculum timetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tempus determinatum ſolutionis debiti non eſt ſolùm quando petitur, ſed quando timetur ex aliquibus ſignis periculum, ad quod vitandum ordinatur debiti redditio, niſi tunc reddatur. 4. *ſent. d.* 32. *a.* 2. *quæſtiunc.* 1. *ad* 1.

Quær. 24. vtrum actus matrimonij ordinari poſſit ad vitandam fornicationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi aliquis per actum matrimonij intendat vitare fornicationem in coniuge, non eſt aliquod peccatum; quia hoc eſt quædam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet: ſed ſi intendat vitare fornicationem in ſe, ſic eſt ibi aliqua ſuperfluitas; & ſecundùm hoc eſt peccatum veniale; nec ad hoc eſt matrimonium inſtitutum, niſi ſecundùm indulgentiam, quæ eſt de peccatis venialibus. 4. *ſent. d.* 31. *q.* 2. *a.* 2. *ad* 2. 1. *ad Corinthios* 7.

Quær. 25. vtrum accedere ad vxorem ſolâ cauſâ ſanitatis ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis intendere ſanitatis conſeruationem non ſit per ſe malum, tamen hæc intentio efficitur mala, ſi ex aliquo ſanitas intendatur, quod non eſt ad hoc de ſe ordinatum: ſicut qui ex Sacramento Baptiſmi tantùm ſalutem corporalem quæreret: & ſimiliter eſt in propoſito de actu matrimoniali. 4. *ſent. d.* 31. *qu.* 2. *art.* 2. *ad* 4.

Quær. 26. an, & quando debitum coniugale ſit meritorium, vel peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm nullus actus ex deliberata voluntate procedens ſit indifferens, actus matrimonialis ſemper eſt peccatum vel meritorius in eo, qui gratiam habet: ſi

hibent, qui perpetuò continent. 4. *d.* 32. *q.* 1. *a.* 5. *qu.* 1. *ad* 1. 4. *ad Hannib. d.* 32. *a.* 4. *ad* 1.

Quær. 30. cur debitum coniugale impedíat communionem, potius quàm peccatum poſt contritionem, & confeſſionem.

Reſponſio videatur ſupra. v. *communio qu.*

Quær. 31. an & quare reddens debitum coniugale quando tenetur, proindeque præceptum implens, nihilominus reddatur ineptus ad Euchariſtiam ſumendam & diuina officia exequẽda, & de quibus intelligatur illud Hyeronimi dicentis: ille qui vxori debitum reddit, non poteſt carnes agni edere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis implens aliquod præceptum poteſt reddi inhabilis ad aliquod officium ſacrum exequendum; ſicut iudex qui hominem ad mortem condemnat præceptum implens, irregularis efficitur: & ſimiliter etiam ille qui præceptum implens debitum ſoluit, redditur ineptus ad diuina officia exequenda; non quòd ille actus ſit peccatum, ſed ratione carnalitatis illius actus: & ſic ſecundum quòd magiſter dicit Hyer. loquitur tantùm de miniſtris Eccleſiæ; non autem de aliis qui ſunt ſuo iudicio relinquendi: quia poſſunt & ex deuotione dimittere, & ſumere corpus Chriſti abſque peccato. 4. *ad Hannib.* 32. *qu.* 1. *a.* 1. *ad.* 1.

Qu. 32. an qui petit debitum die feſtiuo peccet mortaliter.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd petere debitum in die feſtiuo non eſt circunſtantia trahens ad aliam ſpeciem peccati; vnde non poteſt in infinitum aggrauare: & ideo non peccat mortaliter vxor vel vir, ſi in die feſto petat. Sed tamen grauius eſt peccatum, ſi ſolâ delectationis cauſâ petatur, quàm ſi propter timorem, quo quis ſibi timet de lubrico carnis, ſibi debitum petat. 4. *ſent. d.* 32. *a.* 5. *q.* 2. *in corp.*

Quæritur 33. cur ſicut D. Gregorius dicit in 1. dialogorum, mulier, quæ in nocte cognita eſt à viro, mane ad proceſſionem veniens à diabolo eſt arrepta.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non fuit punita mulier illa propter hoc quòd debitum reddidit, ſed quia poſtmodum ſe temerè ad Diuina ingeſſit contra conſcientiam. 4. *ſent. d.* 32. *a.* 5. *q.* 2. *ad* 1.

Quæritur 34. an debitum debeat reddi tempore feſtiuo, & quocunque alio, & etiam quacunque horâ, ſaluâ tamen debitâ honeſtate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm mulier habeat poteſtatem in corpore viri quantùm ad actum generationis ſpectat, & è conuerſo, tenetur vnus alteri debitum reddere quocunque tempore, & quacunque horâ, ſaluâ debitâ honeſtate, quæ in talibus exigitur quia non oportet quòd ſtatim in publico debitum reddat 4. *ſent. d.* 32. *a.* 5. *q.* 3. *in corp. lect.* 1. *ſuper cap.* 7. *primæ ad corinth.*

Quæritur 35. vtrum ille qui reddit debitum tempore ſacro, peccet, conſentiendo petenti qui peccat, cùm iuxta Apoſtolum ad Rom. 1. peccantes, & conſentientes pariter puniantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in tempore ſacro abſque peccato, poſcenti debitum redditur, non tamen petitur abſque peccato: qui enim reddit inuitus, non conſentit, ſed cogitur: nec fractor eſt præcepti; quia damnum illius horæ poteſt aliis horis recompenſari, vt diuinis vacetur. Eſt enim ſalubriter inſtitutum, vt quolibet tempore debitum reddatur petenti, ad vitandum occaſiones peccati. 4. *ad Hannib. diſt.* 32. *a.*4. *ad* 2.4. *ſ.* 32.*q.*1.*a.*5.*qu.*3.*ad* 1.

Qu. 36. an petens debitum in tempore ſacro, peccet, ſi hoc faciat ex contemptu, vel etiam ſolummodo ex puſillanimitate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd petens debitum in tempore ſacro, ſi petat ex contemptu, mortaliter peccat: ſi autem ex puſillanimitate, timens ſibi de lubrico carnis, non peccat mortaliter; cùm tempus ſactum non ſit circunſtantia trahens in aliud genus peccati; & ita non aggrauat in infinitum. 4. *ad Hann. d.* 32.*a.*4.*ad* 3.

Quær. 37. vtrum ex hoc quod Dominus præcepit Exodi 19. nolite appropinquare vxoribus veſtris, quando ſcilicet erant legem accepturi, inferatur quod ſit peccatum mortale, ſi tempore quo Sacramentis nouæ legis intendendum eſt, vxoribus viri commiſceantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex authoritate illa non poteſt probari quòd ſit peccatū mortale, ſed quòd ſit incōgruum: multa enim ad munditias carnis pertinentia exigebantur de neceſſitate præcepti in veteri lege (quæ carnalibus dabatur) quæ non exiguntur in noua lege, quæ eſt lex ſpiritus. 4. *d.* 32. *q.* 1. *a.*5.*qu.*2. *ad* 2.

Qu. 38. cur Exodi 19. præcipitur populo, qui debebat Deum videre, quòd non accederent ad vxores ſuas: & D. Hieronymus dicit quod in actu matrimoniali Spiritus Sanctus Prophetarum corda non tangit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Deo coniungimur & ſecundùm habitum gratiæ, & ſecundùm actum contemplationis & amoris. Quod ergo primam coniunctionem ſeparat, ſemper eſt peccatum; non autem quod ſeparat ſecundam; quia aliqua occupatio licita circa res inferiores animam diſtrahit, vt actu Deo coniungi non ſit idoneus: & hoc præcipuè accidit in carnali coniunctione, in qua detinetur mens propter delectationem intenſam: & propter hoc illis quibus competit diuina contemplari aut ſacra tractare, indicitur pro tempore illo continentia ab vxoribus: & ſecundùm hoc etiam dicitur quòd Spiritus Sanctus quantùm ad actum reuelationis ſecretorum non tangebat mentes Prophetarum in vſu matrimonij. 4. *ſe.* 1. *diſt.* 26. *qu.* 1. *a.*3. *ad* 2.

Quær. 39. quomodo intelligatur illud Apoſtoli 1. ad Corinth os 7. nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram.

Reſp. D. Thomas, agit de intermiſſione debiti reddendi. Et primò oſtendit qualiter intermitti debeat actus coniugalis. Circa quod docet vnum eſſe cauendum, ne ſcilicet hoc per fraudem fiat dicens, *nolite fraudare inuicem*, vt ſcilicet velit vir continere inuità vxore, aut etiam è contrario. Quod Apoſt. fraudem nominat: quia vnus ſubtrahit alteri quod ei debetur, quod ad fraudem pertinet, non minùs in actu matrimonii, quàm in aliis rebus. Vnde & Prou. 22. dicitur: *non proueniet fraudulentus lucrum*; quia ſcilicet ille, qui tali fraude continentiam Deo offert, non lucratur meritum vitæ æternæ. Sicut enim dicit Aug. Ep. 199. *non vult Deus tale lucrum tali damno compenſari, vt dum vnus coniugum continet altero inuito, ille incidat in damnabiles corruptelas.* Tria autem docet obſeruanda in tali intermiſſione: quorum primum eſt, vt fiat ex communi conſenſu: vnde dicit, *niſi forte ex conſenſu.* Vnde dicitur Eccl. 25. *in tribus beneplacitum eſt ſpiritui meo, quæ ſunt probata coram Deo & hominibus: concordia fratrum, & amor proximorum, vir & mulier bene ſibi conſentientes*: ſecundum eſt, vt ſit ad certum tempus: vnde ſubdit; *niſi forte ad tempus*, ſecundùm illud Eccl. 3. *tempus amplexandi & tempus longe fieri ab amplexibus*: Tertium eſt vt hoc fiat propter debitum finem, ſcilicet, cauſâ ſpiritualium actuum, ad quos continentia reddit magis aptos. Vnde ſubdit, *vt vacetis orationi*, Secundùm illud Ioël. 2. *ſacrificium & libamen Domino Deo noſtro*: Et poſtea ſubdit, *egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo.* Secundò agit de reiteratione coniugalis actus: & primò ponit documentum, dicens, *iterum reuertimini in idipſum*, vt ſcilicet, vobis inuicem debitum reddatis, finito tempore orationis. Vnde & 3. Reg. 8. dicitur: Quod celebratis dedicationis ſolemniis profecti ſunt in tabernacula ſua lætantes. Secundò aſſignat rationem documenti: Non enim hoc dicit quaſi ſit neceſſarium ad ſalutem, ſed ad periculum vitandum: vnde ſubdit; *ne tentet vos Satanas*, ideſt, ne ſua tentatione vos proſternat, ſicut etiam dicitur 1. theſſ. 3. *ne forte vos tentauerit is, qui tentat, & inanis ſit labor veſter.* Tentatio autem ſatanæ non eſt fortibus timenda, de quibus dicitur 1. Ioa. 2. *ſcribo vobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis, & viciſtis malignum.* Eſt autem timenda debilibus. Vnde ſubdit; *propter incontinentiam veſtram*, ideſt propter pronitatem ad incontinentiam, ex quo contingit, quòd diabolus hominem tentando proſternit, & prouocatur ad tentandum, ſecundùm illud 1. Pet. vlt. *circuit quærens, quem deuoret. in expoſ. illius cap. lect. 1.*

Plura de coniugali debito videri poſſunt infra v. Matrimonium, præſertim quando agitur de impedimentis conditionis, voti, cognationis, & criminis.

DECIMÆ.

Quæritur 1. vtrum homines teneantur dare decimas de neceſſitate præcepti, tum naturalis, tum diuini, tum Eccleſiaſtici.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd decimæ in veteri lege dabantur ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei, vnde dicitur Malachiæ 3. *inferte omnem decimationem in horreum meum, ſit cibus in domo mea*, vnde præceptum de ſolutione decimarum partim quidem erat morale inditum naturali ratione, partim autem erat iudiciale ex diuina inſtitutione robur habens.

Quòd enim eis, qui diuino cultui miniſtrabant ad ſalutem populi totius, populus neceſſaria victus miniſtraret, ratio naturalis dictat, ſicut & his, qui communi vtilitati inuigilant, ſcilicet Principibus, & militibus, & alijs hujuſmodi, ſtipendia victus debentur à populo; vnde & Apoſtolus hoc probat primæ ad Corinthios 9. per humanas conſuetudines dicens, *quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit.*

Sed determinatio certæ partis exhibendæ miniſtris Diuini cultus non eſt de iure naturali, ſed eſt introducta inſtitutione diuina ſecundùm conditionem illius populi, cui lex dabatur, qui cùm in duodecim tribus eſſet diuiſus, duodecima tribus ſcilicet leuitica, quæ tota erat miniſterijs diuinis mancipata, poſſeſſiones non habebat; vnde conuenienter inſtitutum eſt, vt reliquæ vndecim tribus decimam partem ſuorum prouentuum leuitis darent, vt honorabiliùs viuerent; & quia etiam aliqui per negligentiam erant tranſgreſſores futuri: vnde quantùm ad determinationem decimæ partis erat iudiciale, ſicut & alia multa ſpecialiter in illo populo inſtituta erant ad æqualitatem inter homines ad inuicem conſeruandam ſecundùm populi illius conditionem, quæ iudicialia præcepta dicuntur, licèt ex conſequenti aliquid ſignificarent in futurum, ſicut & omnia eorum facta, ſecundùm illud primæ ad Corinthios 10. *omnia in figuram contingebant illis*: in quo conueniebant cum cæremonialibus præceptis, quæ principaliter inſtituta erant ad ſignificandum aliquid futurum.

Vnde & præceptum de decimis ſoluendis ſignificat aliquid in futurum, qui enim decimam dat (quæ eſt perfectionis ſignum, eo quod denarius eſt quodammodo numerus perfectus quaſi primus limes numerorum, vltra quem numeri non procedunt, ſed reiterantur ab vno, nouem ſibi partibus reſeruatis) proteſtatur quaſi in quodam ſigno ad ſe pertinere imperfectionem, perfectionem verò, quæ erat futura per Chriſtum, eſſe expectandam à Deo. Nec tamen propter hoc eſt cæremoniale præceptum, ſed iudiciale, vt dictum eſt.

Eſt autem hæc differentia inter cæremonialia, & iudicialia legis præcepta: quòd cæremonialia illicitum eſt obſeruare tempore legis nouæ: iudicialia verò etſi non obligent tempore gratiæ: tamen poſſunt obſeruari abſque peccato, & ad eorum obſeruantiam aliqui obligantur, ſi ſtatuantur authori-

tate eorum, quorum eſt condere legem: ſicut præceptum iudiciale veteris legis eſt, quòd qui furatus fuerit ouem, reddat quatuor oues, vt legitur Exodi 22. quòd ſi ab aliquo rege ſtatuatur, tenentur eius ſubditi obſeruare.

Ita etiam determinatio decimæ partis ſoluendæ eſt authoritate Eccleſiæ tempore nouæ legis inſtituta ſecundùm quandam humanitatem, vt ſcilicet non minùs populus nouæ legis miniſtris noui teſtamenti exhiberet, quàm populus veteris legis miniſtris veteris teſtamenti exhibebat: cùm tamen populus nouæ legis ad maiora obligetur ſecundùm illud Matthæi 5. *niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquàm ſcribarum, & Phariſæorum non intrabitis in regnum cælorum*, & cùm miniſtri noui teſtamenti ſint maioris dignitatis, quàm miniſtri veteris teſtamenti, vt probat Apoſtolus ſecundæ ad Corinth. 2. ſic ergo patet, quòd ad ſolutionem decimarum homines tenentur partim quidem ex iure naturali, partim ex inſtitutione Eccleſiæ, quæ tamen penſatis opportunitatibus temporum, & perſonarum, poſſet aliam partem determinare ſoluendam. 2.2.q.87. *a.* 1. *in corp. lectione prima ſuper caput ſeptimum ad Hebræos.*

Quær. 2. vtrum in noua lege ſolui debeant modum primæ decimæ, ſed etiam ſecundæ, & tertiæ, quæ in veteri lege ſoluebantur; & vtrum decima ſit in vſus pauperum diſpenſanda.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundæ decimæ quæ reſeruabantur ad ſacrificia offerenda, locum in noua lege non habent, ceſſantibus legalibus victimis: tertiæ verò decimæ, quas cum pauperibus comedere debebant, in noua lege augentur, per hoc quòd Dominus non ſolùm decimam partem ſed etiam omnia ſuperflua pauperibus iubet exhiberi, ſecundùm illud Lucæ 11. *quod ſupereſt date eleemoſynam.* Ipſæ etiam decimæ, quæ miniſtris Eccleſiæ dantur, per eos debent in vſus pauperum diſpenſari 2.2.q.87. *a.* 1. *ad* 4.

Qu. 3. an propter conſuetudinem contrariam aliqui deobligentur à iure ſoluendi decimas, & vtrum Rectores Eccleſię poſſint eas exigere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nulla conſuetudo contraria ſoluit hominem ab obligatione reddendi decimas; quia hæc obligatio fundatur ſupra ius Diuinum, & ſupra ius naturale; vnde ſemper tenentur homines reddere decimas, ſi Eccleſia exigat, etiam contrariâ conſuetudine non obſtante. Et in terris, in quibus eſt conſuetudo, quòd decimæ ſoluantur, ipſa conſuetudo quaſi expoſtulat decimas: vnde peccaret, qui non redderet. Sed in terris, in quibus non eſt conſuetudo communis, quòd decimæ dentur, & Eccleſia non petit, videtur Eccleſia remittere, dum diſſimulat; & ideo homines in terris illis non peccant decimas non dando; durum enim eſſet dicere, quòd omnes homines Italiæ, & Orientalium partium damnarentur, qui decimas non ſoluunt. Et huiuſmodi argumentum poſſumus ab Apoſtolo accipere, cui cùm deberentur neceſſaria victus ab his, quibus

prædicabat, tamen non accipiebat, nec tamen peccabant, qui ei non dabant, alioqui malè cum eis egiſſet non accipiendo, præſertim cùm ipſe dicat actorum 20. *non enim ſubterfugi quominus annunciarem vobis omne conſilium Dei*, & ideò Apoſtolus non exigebat, quod ſibi debebatur, ne daretur aliquod offendiculum Euangelio, vt ipſe ibi dicit.

Vnde non benefacerent Rectores Eccleſiarum, ſi in terris illis decimas exigerent, in quibus non eſt conſuetudo dari, ſi probabiliter crederent, quòd ex hoc ſcandalum naſceretur. *quodlibeto 2. a.8.in corp.2.2.q. 87.art. 1.ad quintum.*

Quæritur 4. an miniſtri Eccleſiæ laudabiliter faciant, ſi ad vitandum ſcandalum decimas non exigunt: & vtrum illi qui eas non ſoluunt, vel voluntatem habent non ſoluendi, ſint in ſtatu damnationis.

Reſp. D. Thomas, dicendùm, quòd miniſtri Eccleſiæ maiorem curam debent habere ſpiritualium bonorum in populo promouendorum, quàm temporalium colligendorum: & ideo Apoſtolus noluit vti poteſtate ſibi à Domino traditâ, vt ſcilicet acciperet ſtipiendia victûs ab his quibus Euangelium prædicabat; ne daretur aliquod impedimentum Euangelio Chriſti: nec tamen peccabant illi qui ei non ſubueniebant: alioquin Apoſtolus eos corrigere non omiſiſſet. Et ſimiliter laudabiliter miniſtri Eccleſiæ decimas Eccleſiæ non requirunt, vbi ſine ſcandalo requiri non poſſent propter diſſuetudinem, vel propter aliquam aliam cauſam: nec tamen ſunt in ſtatu damnationis qui non ſoluunt in locis illis, in quibus Eccleſia non petit: niſi fortè propter obſtinationem animi habentes voluntatem non ſoluendi, etiamſi ab eis peterentur. 2.2. *q.* 87. *a.* 1. *ad* 5.

Quær. 5. vtrum laudabile ſit quòd Sacerdotes, ad uitandum illud peccatum, decimas non exigant.

Reſp. D. Thomas, Prælati Eccleſiæ laudabiliter faciunt non exigendo decimas in terris illis, in quibus propter diſſuetudinem timent ſcandalum generari: nec peccant illi qui non ſoluunt decimas in terris illis, in quibus non eſt conſuetum: peccarent autem ſi obſtinatè exigentibus dare recuſarent: & ideo vt huic peccato obuient ſacerdotes, in terris illis non exigunt decimas. *quodl. 6. a.* 10. *ad* 2.

Quæritur 6. an de omnibus poſſeſſionibus ſoluendæ ſint decimæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de vnaquaque re præcipuè eſt iudicandum ſecundùm eius radicem; radix autem ſolutionis decimarum eſt debitum, quo ſeminantibus ſpiritualia debentur carnalia, ſecundùm illud Apoſtoli primæ ad Corinth. 3. *ſi nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, non magnum eſt, ſi carnalia veſtra metamus:* ſuper hoc enim debitum fundauit Eccleſia determinationem ſolutionis decimarum: omnia autem quæcunque homo poſſidet, ſub carnalibus continentur, & ideo de omnibus poſſeſſis decimæ ſunt

ſoluendæ. 2. 2. *quaſt*. 87. *art*. 2. *in corp*.

Quaritur 7. an decima ſint ſoluenda de his, qua aliquis acquirit proprio labore.

Reſp. D. Thomas, populus nouæ legis eſt vbique per mundum diffuſus, quorum plurimi poſſeſſiones non habent, ſed de aliquibus negotijs viuunt, qui nihil conferrent ad ſubſidium miniſtrorum Dei, ſi de eorum negotijs decimas non ſoluerent: miniſtris etiam nouæ legis arctiùs interdicitur, ne ſe ingerant negotijs lucratiuis ſecundùm illud ſecundæ ad Timotheum 2. *nemo militans Deo implicat ſe ſacularibus negotiis*: & ideo in noua lege tenentur homines ad decimas perſonales, quæ ſcilicet ſoluuntur de his, quæ aliquis acquirit ex proprio actu, puta de mercationibus, vel de militia ſecundùm conſuetudinem patriæ, & indigentiam miniſtrorum, vnde Auguſtinus dicit, & habetur. 16. q. 1. *c. Decimæ: de militia, de negotio, & artificio redde decimas*. 2. 2. q. 87. a. 2. ad. 1.

Quaritur 8. an decima ſint ſoluenda de malè acquiſitis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quod aliqua malè acquiruntur dupliciter: vno modo quia ipſa acquiſitio eſt iniuſta, puta quia acquiruntur per rapinam, aut furtum, aut vſuram, & hæc homo tenetur reſtituere, non autem de eis decimas dare; tamen ſi aliquis ager ſit emptus de vſura, de fructu eius tenetur vſurarius decimas dare, quia fructus illi non ſunt ex vſura, ſed ex Dei munere: quædam verò dicuntur malè acquiſita, quia acquiruntur ex turpi cauſa, ſicut de meretricio, & hiſtrionatu, & alijs huiuſmodi, quæ non tenentur reſtituere; vnde de talibus tenentur decimas dare ſecundùm modum aliarum perſonalium decimarum. Tamen Eccleſia non debet eas recipere quamdiu ſunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare: ſed poſtquàm pœnituerint, poſſunt ab eis de illis recipi decimæ. 2. 2. q. 87. a. 2. ad 2

Qu. 9. an de ablatis per furtum, vel rapinam, vel de his quæ debentur Principibus in tributum, vel operariis in mercedem, debeant ſolui decima.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de his, quæ furto, vel rapina tolluntur, ille, à quo auferuntur, decimas ſoluere non tenetur, antequàm recuperet; niſi fortè propter culpam, vel negligentiam ſuam damnum incurrerit, quia ex hoc Eccleſia non debet damnificari.

Si verò vendat triticum non decimatum poteſt Eccleſia decimas exigere; & ab emptore, quia habet rem Eccleſiæ debitam; & à venditore, quia quantùm eſt de ſe Eccleſiam defraudauit: vno tamen ſoluente, alius non tenetur.

Debentur autem decimæ de fructibus terræ in quantùm proueniunt ex Diuino munere, & ideò decimæ non cadunt ſub tributo, nec etiam ſunt obnoxiæ mercedi operariorum; & ideò non debent

priùs deduci tributa, & pretium operariorum, quàm ſoluantur decimæ, ſed ante omnia debent decimæ ſolui ex integris fructibus. 2.2. q. 87. a. 2. ad 4.

Qu. 10. vtrùm etiam de minutis rebus ſoluendæ ſint decimæ, ſicut de herbis quæ naſcuntur in hortis, & aliis huiuſmodi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea quæ ordinantur ad finem, ſunt iudicanda ſecundùm quòd competunt fini: decimarum autem ſolutio eſt debita, non propter ſe, ſed propter miniſtros, quorum honeſtati non conuenit vt etiam minima exactâ diligentiâ requirant: hoc enim in vitium computatur, vt patet per Philoſ. 3. ethic. & ideo lex vetus non determinauit vt de hujuſmodi minutis rebus decimæ dentur, ſed relinquit hoc arbitrio dare volentium, quia minima quaſi nihil computantur. Vnde Phariſæi quaſi perfectam legis iuſtitiam ſibi aſcribentes, etiam de his minutis decimas ſoluebant. Nec tamen de hoc reprehenduntur à Domino, ſed ſolùm de hoc quòd maiora, ſcilicet ſpiritualia præcepta, contemnebant. Magis autem de hoc eos ſecundùm ſe commendabiles eſſe oſtendit, dicens: *hæc oportuit facere*, ſcilicet, tempore legis, vt exponit Chryſ. quod etiam videtur in quandam decentiam ſonare, quàm in obligationem. Vnde & nunc de huiuſmodi minutis rebus non tenentur homines decimas ſoluere, niſi fortè propter conſuetudinem patriæ. 2, 2. qu. 87. a. 2. ad 3.

Quær. 11. an decimæ ſint Clericis ſoluendæ, vel poſſint etiam ad Laicos peruenire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa decimas duo ſunt conſideranda, ſcilicet ipſum ius accipiendi decimas, & ipſæ res, quæ nomine decimæ dantur: ius quidē accipiendi decimas ſpirituale eſt, conſequitur enim illud debitum, quo miniſtris Altaris debentur ſumptus de miniſterio, & quo ſeminantibus ſpiritualia debentur temporalia, quod ad ſolos Clericos pertinet habentes curam animarum; & ideo eis ſolùm competit hoc ius habere: res autem, quæ nomine decimarum dantur, corporales ſunt; vnde poſſunt in vſum quorumlibet cedere, & ſic poſſunt etiam ad laicos peruenire. 2.2.q.87.a.3. in corp.

Qu. 12. quibus ſoluendæ ſint decimæ tam prædiales quàm perſonales.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd decimæ perſonales debentur Eccleſiæ, in cuius Parochia homo habitat: Decimæ verò prædiales rationabiliter magis videntur pertinere ad Eccleſiam, in cuius terminis prædia ſita ſunt. Tamen iura determinant, quòd in hoc ſeruetur cōſuetudo diu obtenta. Paſtori autem, qui diuerſis temporibus in duabus Parochijs gregem paſcit, debet proportionabiliter vtraque Eccleſia decimas ſoluere: & quia ex paſcuis fructus gregis proueniunt, magis debetur decima gregis Eccleſiæ, in cuius territorio grex paſcitur, quàm illi, in cuius territorio ouile locatus

catur. 2. 2. *quaſt.* 87. *art.* 3. *ad* 2.

Quaritur 13. *an decima dari poſſint militibus in feudum, vel religioſis in eleemoſinam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut res decimæ nomine acceptas poteſt Eccleſia alicui laico tradere, ita etiam poteſt ei concedere, vt dandas decimas ipſi accipiant, iure accipiendi miniſtris Eccleſiæ reſeruato; ſiue pro neceſſitate Eccleſiæ, ſicut quibuſdam militibus decimæ debentur in feudum per Eccleſiam conceſſæ; ſiue etiam ad ſubuentionem pauperum, ſicut quibuſdam Religioſis laicis, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ ſunt conceſſæ per modum eleemoſinæ. Quibuſdam tamen Religioſis competit habere decimas ex eo, quòd habent curam animarum. 2. 2. *q.* 87. *a.*3. *ad* 3. & *q.* 100. *a.*4. *ad* 3.

Quaritur 14. *an Clerici teneantur ſoluere decimas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd idem non poteſt eſſe cauſa dandi & recipiendi, ſicut nec cauſa agendi & patiendi: contingit autem ex diuerſis cauſis, & reſpectu diuerſorum eundem eſſe dantem, & recipientem ſicut agentem & patientem. Clericis autem inquantum ſunt miniſtri altaris, ſpiritualia populo ſeminantes, decimæ à fidelibus debentur; vnde tales Clerici, inquantũ Clerici ſunt, ideſt inquantùm habent Eccleſiaſticas poſſeſſiones, decimas ſoluere non tenentur: ex alia verò cauſa, ſcilicet propter hoc, quod poſſident proprio iure, vel ſucceſſione parentum, vel ex emptione, vel quocunque huiuſmodi modo, ſunt ad decimas ſoluendas obligati. 2.2. *q.* 87. *a.*4. *in corp.*

Quær. 15. *an licèt decimæ ſolui debeant de propriis prædiis clericorum, non tamen de prædiis Eccleſiæ.*

Reſp. D. Thomas, Clerici de propriis prædiis tenentur ſoluere decimas parochiali Eccleſiæ ſicut & alij etiamſi ipſi ſint eiuſdem Eccleſiæ Clerici, quia aliud eſt habere aliquid vt proprium, aliud vt cõmune. Prædia verò Eccleſiæ non ſunt ad decimas ſoluendas obligata, etiamſi ſint infra terminos alterius Parochiæ. 2.2.*q.* 87. *a.* 4. *ad.* 1.

Qu. 16. *an Religioſi teneantur decimas ſoluere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Religioſi, qui ſunt Clerici, ſi habeant curam animarum ſpiritualia populo diſpenſantes non tenentur decimas dare, ſed poſſunt eas recipere: de alijs verò Religioſis, etiamſi ſint Clerici, qui non diſpenſant populo ſpiritualia, eſt alia ratio, ipſi enim tenentur de iure communi decimas dare; habent tamen aliquam immunitatem ſecundùm diuerſas conceſſiones eis à Sede Apoſtolica factas. 2. 2. *q.* 87. *a.* 4. *ad* 2.

Qu. 17. *an ſicut in veteri lege leuitæ dabant decimas ſummo Sacerdoti ex præcepto Dei num.* 18. *ita nunc Clerici eas debeant ſummo Pontifici.*

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd in veteri lege primitiæ debebantur ſacerdotibus, decimæ autẽ leuitis. Et quia ſub ſacerdotibus leuitæ erant, Dominus mandauit, vt ipſi loco primitiarum ſoluerent ſummo ſacerdoti decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenentur Clerici ſummo Pontifici decimam dare ſi exigeret: naturalis enim ratio dictat, vt illi qui habet curam de communi multitudinis ſtatu, prouideatur de bonis omnibus, vnde poſſit exequi ea quæ pertinent ad communem ſalutem. *Ibidem ad 2.*

Quær. 18. an pauper teneatur decimas ſoluere ſacerdoti diuiti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm ſacerdotibus decimæ debeantur, tum de iure naturali, tum de iure diuino, tum etiam ex ſtatuto Eccleſiæ, quamuis Sacerdos ſit diues, nihilominus pauper tenetur ei decimas ſoluere. *quodl. 6. a. 10. in corp. 2. 2. qu. 87. a. 4. ad 4.*

Qu. 19. an pauper teneatur decimam ſoluere Clerico diuiti, ſiue ſolutio decimarum inſtituta ſit ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ, ſiue etiam ad ſubſtentationem pauperum.

Reſp. D. Thomas, oportet reſpondere dupliciter: vno modo, vt dicatur quòd decimarum ſolutio eſt inſtituta non ſolùm ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ, ſed etiam ad ſuſtentationem pauperum, quibus debet de domo Dei prouideri: vnde dicitur Malach. 3. *inferte omnem decimationem, vt ſit cibus in domo mea*: & ſic Sacerdoti, qui non ſolùm ſibi ſed pauperibus prouidere debet, quantumcumque diuiti, ſunt decimæ neceſſariæ: alio modo poteſt dici quòd neceſſitas ſuſtentationis miniſtrorum fuit ratio Eccleſiaſticæ inſtitutionis de decimarum ſolutione: ſed ex quo officium eſt alicui debitum per ſtatutum Eccleſiæ, nihilominus ei debetur, quamuis ſit diues. *quodl. 6. art. 10. ad 1.*

Qu. 20. vtrum emi, & redimi poſſit ius percipiendi decimas, vel decimarum fructus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ius percipiendi decimas ſequitur ſpirituale officium, quia debetur miniſtris Eccleſiæ; nec laici poſſunt habere huiuſmodi ius quamuis aliquando ad tempus fructus decimarum laicis conceſſus ſit propter aliquam Eccleſiæ neceſſitatem; & tunc hoc modo, quo laicis dari poteſt, & ab eis redimi poteſt ex authoritate Epiſcopi. Tamen vna Eccleſia non poteſt ab alia emere ius percipiendi decimas. *4. ſent. d. 25. q. 3. a. 2. quæſt. 3. ad 4.*

Quær. 21. vtrum Eccleſia quandoque concedat, vel remittat ius exigendi, aut ſoluendi decimas, aut decimarum fructus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd milites qui accipiunt decimas in aliquibus terris, non habent ius accipiendi decimas: hoc enim ius eſt ſpirituale debitum miniſtris Dei; vnde non cadit in laicam perſonam: ſed res illæ temporales, quæ à iure exiguntur, ex conceſſione Eccl. datæ ſunt aliquibus militibus propter aliqua ſeruitia quæ fecerunt Eccleſiæ: ſicut & Eccleſia poteſt re-

mittere ipſos fructus, qui debentur pro decima: non tamen remittit ius exigendi decimas, nec tollit debitum reddendi. *quodl. 2. a. 8. ad 1.*

DEFFENDERE.

Quæritur an liceat alterum occidere deffendendo ſe, & vtrum ex hoc incurratur irregularitas.

Reſpond. v. *Irregularitas qu.* & v. *Occidere. qu.*

DEGRADATIO.

Quæritur quid auferatur per degradationem, & vtrum degradatus poſſit conferre Sacramenta.

Reſpond. v. *Sacramentum qu.*

DELECTATIO MOROSA.

Quæritur 1. quid ſit delectatio moroſa.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd delectatio dicitur moroſa non ex mora temporis, ſed ex eo quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit, *tenens, & volens libenter. quæ ſtatim vt attigerunt animum, reſpui debuerunt*, vt Auguſtinus dicit 12. *de Trinit.* 1. 2. *q.* 74. *a.* 6. *ad* 3. & *ib. in corp.*

Quær. 2. vtrum delectatio moroſa de peccato mortali, licèt ſine vlla intentione illud exequendi, ſit peccatum mortale.

Reſp. D. Thomas, nullus damnatur niſi pro peccato mortali: ſed homo condemnabitur pro conſenſu in delectationem: Vnde Auguſtinus 12. de Trinit. *totus homo damnabitur: niſi hæc (quæ ſine voluntate operandi ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccatum) per meditationis gratiam remittantur*: ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale. *quæſt.* 15. *de veritate a.* 4. *in argumento ſed contra.*

Quæritur 3. an & quomodo delectatio de cogitatione fornicationis, vel alterius mortalis peccati, ſit moroſa, & mortalis, vel ſolummodo venialis: & vtrum quandoque ſit laudabilis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eadem quæſtio eſt de delectatione moroſa, vtrum ſit peccatum mortale, & qua quæritur de conſenſu in delectationem. Dubitatio enim de delectatione moroſa eſſe non poteſt, an ſit peccatum mortale, ſi dicatur eſſe moroſa à mora temporis. Certum eſt enim quòd prolixitas temporis non poteſt dare actui rationem peccati mortalis, niſi aliquid aliud interueniat, cùm non ſit circunſtantia in infinitum aggrauans. Sed hoc videtur eſſe dubium, vtrum delectatio quæ dicitur moroſa, ex conſenſu rationis ſuperueniente, peccatum mortale ſit. Circa hoc autem diuerſimodè aliqui opinati ſunt. Quidam enim dixerũt, quòd non eſt peccatum mortale, ſed veniale: quæ quidem opinio Auguſtino aduerſari videtur, qui ex tali conſenſu damnationem homini comminatur, vt patet ex verbis eius inductis. Iſti opinioni contradicit communis opinio moder-

norum, & videtur in periculum animarũ vergere, cùm ex conſenſu in talem delectationem homo in peccatum promptiſſimè incidere poſſit. Vnde alteri opinioni magis videtur eſſe aſſentiendum, quæ ponit talem conſenſum eſſe peccatum mortale: cuius opinionis veritas hinc accipi poteſt. Sciendum namque quòd ſicut ad exteriorem fornicationis actum ſequitur ſua delectatio ſenſibilis, ita ad actum cogitationis ſequitur ſua delectatio interior cogitationis peccati: ſed ad cogitationem duplex delectatio ſequitur: vna quidem ex parte ipſius cogitationis: alia verò ex parte ipſius cogitati. Delectamur enim quandoque in cogitatione propter ipſam cogitationem, ex qua nobis acquiritur quædam cognitio in actu aliquorum, quamuis illa nobis diſpliceant, ſicut aliquis iuſtus cogitat de peccatis, de eis diſputando, & conferendo, & in veritate iſtius cogitationis delectatur. Sed tunc propter ipſa cogitata delectatio ſequitur, quando ipſa res cogitata affectum mouet, & allicit. Et hæ quidem duæ cogitationes in quibuſdam actibus manifeſtè differunt, & apertè diſtinguuntur: ſed earum diſtinctio in cogitatione de peccatis carnis magis latet; eo quòd propter corruptionem concupiſcibilis ad cogitationem talium concupiſcibilium ſtatim ſequitur motus ex ipſis cõcupiſcibilibus cauſatus. Delectatio igitur illa, quæ cogitationem ſequitur ex parte ipſius cogitationis, omnino ad aliud genus reducitur, quàm delectatio exterioris actus: Vnde talis delectatio qualitercũque malorum cogitationem ſequatur, penitus non eſt peccatum, ſed delectatio laudabilis, vt cùm quis delectatur in cogitatione veri; vél ſi ſit ibi aliqua immoderantia continebitur ſub peccato curioſitatis. Sed illa delectatio, quæ ſequitur cogitationem ex parte rei cogitatæ, in idem genus coincidit cum delectatione exterioris actus: Vt enim dicitur in 11. Metaph. *Delectatio per ſe in actu conſiſtit, ſed ſpecies, & memoria propter actum delectabilia ſunt*: Vnde conſtat quòd talis delectatio ſecundùm genus ſuum inordinata eſt eadem inordinatione, quâ eſt inordinata delectatio exterior. Dato igitur, quòd delectatio exterior ſit delectatio peccati mortalis, & tunc etiam interior delectatio in ſe, & abſolutè conſiderata de genere peccati mortalis erit: quandocunque autem ſe ratio ſubijcit peccato mortali per approbationem, tunc eſt peccatum mortale; excluditur enim à ratione rectitudo iuſtitiæ, cùm ipſa ſubijcitur iniquitati per approbationem. Tunc autem ſe ſubijcit huic delectationi peruerſæ quando in eam conſentit. Et hæc eſt prima ſubiectio, quâ ei ſe ſubijcit; & ex hac ſubiectione conſequitur quandoque, vt ipſum actum inordinatum eligat propter hanc delectationem perfectiùs conſequendam: & quantò ad plures inordinationes tendit, ad hoc quod delectationem conſequatur, tantò magis in peccato progreditur. Totius tamen iſtius progreſſus prima radix erit ille conſenſus, quo delectationem acceptauit: Vnde ibi peccatum mortale inchoatur: Vnde ſimpliciter concedimus conſenſum in delectationem fornicationis vel, alterius mortalis

peccatum eſſe mortale. Ex quo ſequitur quòd quidquid homo agit ex conſenſu talis delectationis ad hoc vt huiuſmodi delectationem nutriat, vel teneat, ſicut ſunt turpes actus, vel libidinoſa oſcula, vel aliquid huiuſmodi, totum eſt mortale peccatum. *in eodem art. 4. in corp. & 2. ſent. diſt. 24. qu. 3. art. etiam 4. & 1.2.q.74.a.8. in corp.*

Quær. 4. vtrum ſi quis paratus eſſet conſentire in veniale peccatū, etiāſi ſciret ipſum nedum eſſe præter legem Dei, ſed etiam contrà ipſam, talis conſenſus eſſet mortalis, licèt ex ſuo genere non ſit niſi venialis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd deliberatus conſenſus in veniale nō ſemper procedit ex tali contemptu, vt mortale peccatum faciat: quando enim hoc modo in veniale conſentitur, vt ſi eſſet contra legem Dei, nullo modo fieret, manet intra limites venialis peccati, etiamſi aduertatur eſſe veniale peccatum: ſi autem hoc modo in ipſum conſentiatur, vt etiamſi prohibitum eſſet præcepto, nihilominus fieret, talis conſenſus in veniale (etiam ex genere) mortalis eſſet. *4. ſ. d. 24. qu. 3. a. 5. ad. 2.*

Qu. 5. cur delectatio quæ prouenit ex ipſa cogitatione peccati non ſit peccaminoſa, ſicut illa quæ prouenit ex ipſa re cogitata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hîc non queritur de conſenſu in delectationem actus, quia hic planè mortale eſt, ſed de conſenſu in actum cogitationis tantùm; ſicut cùm aliquis cogi- . . . . fornicationis, & delectatur, & placet ipſi hæc cogitatio. Eſt ergo duplex delectatio cogitationis; vel propter ipſam cogitationem, vel propter rem cogitatam: Prima eſt cùm quis cogitat de triangulo, vel de bellis Regis, non propter triangulum, vel Regem, ſed proter ipſam cogitationem: Secunda eſt, cùm delector, cogitando de amico propter ipſum, qui ſit mihi per cogitationem, & in cogitatione præſens. Sic ergo cogitatio poteſt cogitari vt delectans, prout eſt cogitatio, & ſic non eſt peccatum: ſicut ſi debeo narrare de fornicatione, & occurrunt pulchræ viæ, & delector. Si autem cogitatio eſt delectans propter rem cogitatam, impoſſibile eſt quòd hoc procedat niſi ex amore fornicationis: & ideò conſentire in eam, eſt conſentire in amorem, & in vſum rei illicitæ: & ideò eſt peccatum mortale. *quodlibet. 12. art. 33.*

Qu. 6. quandonam delectatio conſequens ex cogitatione homicidij, vel fornicationis pertineat ad genus vtriuſque peccati, & ſit mortalis, vel ſolummodo ad genus vanitatis, aut curioſitatis, & ſit venialis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundùm diuerſitatem operationum eſt diuerſitas delectationum: vnde alterius naturæ eſt delectatio, quæ ſequitur operationem appetitiuæ virtutis, & delectatio, quæ ſequitur operationem cogitatiuæ: ſicut enim cogitatio de homicidio, vel luxuria, ſine appetitu aliquo, non reducitur (niſi inordinata ſit) ad genus luxuriæ, vel homicidij, ſed ad aliud genus, quod eſt curioſitas vel va-

nitas; ita etiam delectatio conſequens talem delectationem, non pertinet ad genus homicidij, vel fornicationis: vndè conſenſus in talem delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale: quia enim vanitas cogitationis non eſt mortalis ex genere ſuo, etiam delectatio conſequens appetitum homicidij, vel fornicationis, reducitur ad idem peccati genus, ſicut & appetitus ipſe: vndè ſicut in fornicatione, ſi aliquis conſentiat in delectationem, quæ appetitum concupiſcibilis reſpectu fornicationis ſequitur, erit peccatum mortale: ita etiam, & multò amplius, ſi conſentiat in delectationem, quæ appetitum iraſcibilis reſpectu homicidij ſequitur, erit peccatum mortale. *2. ſent. diſtinct. 24. quæſt. 3. a. 4. ad 5. & diſt. 39. q. 1. a. 1. ad 1.*

Quær. 7. an ſicut delectatio moroſa de peccato mortali eſt mortalis, ita de veniali ſit venialis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſenſus in peccatum, quod eſt veniale ex genere, eſt veniale peccatum, & ſecundùm hoc poteſt concludi, quòd conſenſus in delectationem, quæ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt peccatum veniale: ſed delectatio, quæ eſt in ipſo actu fornicationis de genere ſuo eſt peccatum mortale; ſed quòd ante conſenſum ſit veniale peccatum tantùm, hoc eſt per accidens, ſcilicet propter imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per conſenſum deliberatum ſuperuenientem: vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale. *p. 2. q. 74. a. 8. ad 2.*

Quær. 8. vtrum homo ſemper cenſeri debeat in delectationem peccati conſentire ſaltem interpretatiuè, ſi negatiuè ſe habeat, & non reſiſtat poſitiuè.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd antequam ratio delectationem perpendat, & nocumentū ipſius, non habet interpretatiuum conſenſum, etiamſi non reſiſtat, ſed quando iam perpendit ratio de delectatione inſurgente, & de nocumento conſequente, vtpotè cùm percipit homo ſe totaliter per huiuſmodi delectationem in peccatum inclinari, & in præceps ruere, niſi expreſsè reſiſtat, videtur conſentire. *quæſt. 15. de veritate art. 4. ad 10.*

Quæritur 9. an ſit illicitum vti venereis, & cibis propter ſolam delectationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inordinatum, & vitioſum eſt, ſi quis cibis, & venereis vtatur propter ſolam delectationem, & non propter neceſſitatem ſuſtentandi corporis, vel prolis educandæ, & hoc rationabiliter: nam delectationes, quæ ſunt in præmiſſis actionibus, non ſunt fines actionum, ſed magis è conuerſo: natura enim ad hoc ordinauit delectationes in iſtis actibus, ne animalia propter laborem ab iſtis actibus neceſſarijs naturæ deſiſterent, quod contingeret, niſi delectatione prouocarentur: eſt ergo ordo præpoſterus, & indecens, ſi operationes propter ſolas delectationes exerceantur. *4. contra gentes, cap. 83. 1. 2. qu. 4. a. 2. 0. 2.*

d.38.a.2. ad 6. 4.ſ.d. 49. q. 3. a. 4. qu.3. in corp.

Quær.10. an ſit peccatum ſi pollutio nocturna placeat propter delectationem carnalem, non autem ſi placeat tantùm vt naturæ exoneratio, vel alleuiatio.

Reſp. v. *pollutio nocturna qu.*

DENVNCIATIO.

Qu. 1. cur admonitio ſecreta fieri debet ante denunciationem, non autem ante accuſationem.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd alia ratio eſt in accuſatione, & in denunciatione; quia in denunciatione intenditur correctio fratris: & ideò tali ordine debet denunciatio fieri, qui ſit conueniens ad emendationem fratris. Sed in accuſatione intenditur bonum Eccleſiæ, vt ſcilicet conſeruetur communitas pura ab infectione peccati: Et ideò in accuſatione non oportet quòd præcedat admonitio. *de virtut. qu. 3. a. 2. ad. 6.*

Quær. 2. an, & quomodo publica de denunciatio fieri debeat, quando peccata ſunt nociua delinquentibus, vel etiam aliis, vt ſi quis velit tradere ciuitatem hoſtibus, & ſi hæreticus priuatim ſeducat homines.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa publicam denunciationem peccatorum diſtinguendum eſt, aut enim peccata ſunt publica, aut ſunt occulta; ſi quidem ſunt publica, non eſt tantùm adhibendum remedium ei, qui peccauit, vt melior fiat, ſed etiam aliis, in quorum notitiam deuenit, vt non ſcandalizentur; & ideo talia peccata ſunt publicè arguenda; ſecundùm illud Apoſtoli primæ ad Timoth. 5. *peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant*, quod intelligitur de peccatis publicis, vt Auguſtinus dicit in lib. de verbis Domini; ſi verò ſint peccata occulta, ſic videtur habere locum, quod Dominus dicit, *ſi peccauerit in te frater tuus*, quando enim te offendit publicè coram alijs, iam non ſolùm in te peccat, ſed etiam in alios, quos turbat.

Sed quia etiam in occultis peccatis poteſt parari proximorum offenſa: ideo adhuc videtur diſtinguendum eſſe; quædam enim peccata occulta ſunt, quæ ſunt in nocumentum proximorum, vel corporale vel ſpirituale, puta ſi aliquis occultè tractet, quomodo Ciuitas tradatur hoſtibus, vel ſi hæreticus priuatim homines à fide auertat; & quia ille, qui ſic occultè peccat, non ſolùm in te peccat, ſed etiam in alios, oportet ſtatim procedere ad denunciationẽ, vt huiuſmodi nocumentum impediatur, niſi fortè aliquis firmiter exiſtimaret, quòd ſtatim per ſecretam admonitionem poſſet huiuſmodi mala impedire: quædam verò peccata ſunt, quæ ſolùm ſunt in malum peccantis, & eius, in quem peccatur, vel quia à peccante ſolus læditur ſaltem ex notitia, & tunc ad hoc ſolùm tendendum eſt, vt fratri peccanti ſubueniatur; & ſicut medicus corporalis ſanitatem ægroto confert, ſi poteſt, ſine alicuius membri abſciſſione, ſi autem non poteſt, abſcin-

dit membrum, minùs neceſſarium, vt vita totius conſeruetur, ita etiam ille, qui ſtudet emendationi fratris, debet, ſi poteſt, ſic emendare fratrem quantùm ad conſcientiam, vt fama eius conſeruetur.

Quæ quidem eſt vtilis, primò quidem & ipſi peccanti non ſolùm in temporalibus, in quibus quantùm ad multa homo patitur detrimentum amiſsâ famâ, ſed etiam quantùm ad ſpiritualia, quia præ timore infamiæ multi à peccato retrahuntur, vnde quando ſe infamatos conſpiciunt, irrefrenatè peccant, vnde Hieronymus dicit, *corripiendus eſt ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem, vel verecundiam amiſerit, permaneat in peccato.* Secundò debet conſeruari fama fratris peccantis, tùm quia vno infamato alij infamantur ſecundùm illud Auguſtini in epiſtola ad plebem Hipponenſem: *cùm de aliquibus qui Sanctum nomen profitentur aliquid criminis, vel falſi ſonuerit, vel veri, inſtant, ſatagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur*; tùm etiam quia ex peccato vnius publicato, alij prouocantur ad peccandum.

Sed quia conſcientia præferenda eſt famæ, voluit Dominus, vt ſaltem cum diſpendio famæ fratris conſcientia per publicam denunciationem à peccato liberetur. Vnde patet, quòd poteſt eſſe de neceſſitate præcepti, quòd ſecreta admonitio publicam deuunciationem præcedat. 2.2.q. 33.a. 7. *in corp.* & *ad* 3.

Quærit. 3. an & quando facienda ſit, vel differenda denunciatio, ſi peccata ſint occulta, vel ſi publica fuerint, aut publicanda.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in peccatis denunciandis conſiderandum eſt, vtrum peccatum ſit omnino occultum, aut ad notitiam aliorum deuenerit, aut in promptu ſit, vt deueniat: ſi autem peccatum iam ad notitiam aliorum deuenerit, tunc debet denunciari ei, qui habet poteſtatem corrigendi, vt qui ſunt ſcandalizati de culpa, ædificentur de pœna: ſi autem in publicum nondum deuenit, ſed eſt in via deueniendi, tunc etiam denunciandum eſt, vt ſcandalo futuro occurratur: ſi autem ſit omnino occultum, tunc conſiderandum eſt vtrum emendatio peccantis expectari probabiliter poſſit, aut non: quod quidem facilè aduerti poterit, ſi conſideretur, vtrum aliquis ex electione, vel paſſione peccauerit; ſiue ex malitia, vel infirmitate, quod idem eſt; quod quidem perpendi poteſt ex conditione peccantis, & ex iteratione actus, quia ſi aliquis frequenter, & quaſi improhibitè ſine fræno in aliquod peccatum lapſus eſt, ſignum eſt, quòd ex malitia, vel electione peccat, & non facilè emendatur; ſi autem ſemel occaſione peccandi oblatâ in peccatum ruit, & poſtea triſtitiam, & verecundiam de peccato oſtenderit, ſignum eſt, quòd ſit peccatum ex paſſione, vel ex infirmitate, & quòd de facili emendetur.

Si ergo emendatio ſperetur, debet admonitio præcedere, & denunciatio differri quouſque videatur quomodo emendatur peccator, niſi fortè immineret occaſio ſimilis in peccatum ruendi, quam

quam tamen declinare non vellet admonitus, tunc enim deberet prælato denunciari, ne in præcipitium iret.

Si autem non ſperetur emendatio, tunc conſiderandum eſt, an illud peccatum ſit infectiuum aliorum, ſicut eſt hæreſis, vel fornicatio, vel aliquid huiuſmodi, aut etiam cedat in aliquod damnum alterius, ſicut furtum, vel homicidium, & huiuſmodi; ſi enim non cedat in damnum alterius, nec ſit infectiuum peccatum, tunc poteſt denunciatio differri, quouſque videatur admonitionis effectus, præcipuè ſi emendationem promittit; ſi autem ſit infectiuum aliorum debet denunciari Prælato, vt gregi ſuo caueat, ſicut enim dicit Hieronymus, *quæ miſericordia eſt parcere vni, & multos in diſcrimen adducere? polluitur populus ex vno peccatore, ſicut ex vna oue morbida vniuerſus Grex*; ſemper enim bonum multorum debet præferri bono vnius, vnde etiam fama vnius negligi debet, vt innocentia, vel fama multitudinis conſeruetur: ſi autem vergat in damnum corporale alterius, debet fieri comparatio illius damni ad damnum famæ illius, & illi damno, quod præponderat, obuiandum magis. *4. ſent. d. 19. q. 2. a. 3. q. 1. ad 2.*

Quæritur 4. cur Chriſtus non admonuit Iudam, antequam peccatum ipſius euulgaret: nec Petrus Ananiã, & Saphyram: nec D. Paulus ipſum D. Petrum. Et vtrum hæc exempla ſequi debeamus in denunciatione peccatorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd in obſeruatione præceptorum ſemper ad intentionem præcipientis, & rationem præcepti attendendum eſt: Ideò autem Dominus præcepit, vt ſecreta admonitio publicam denunciationem præcederet, vt expectaretur emendatio vitæ, & famæ parceretur peccatoris: Et quia Dominus ſciebat Iudam non emendandum fore, ſi ipſum admoneret, ſed magis exaſperandum (quia non eſt probabile, quòd verba mouerent, quem tot miracula viſa non mouerant) ideò ipſum non præmonuit; & quia etiam ſciebat ex hoc fortè magis exaſperandum, & deteriorem fieri. Nec tamen eſt ſimile de ipſo, & de nobis; quia ipſe ſecreta cordium ſciebat, & futuros euentus, non autem nos: Et ideò niſi certiſſimis ſignis appareat incorrigibilitas, & exaſperatio ipſius futura, non debet fraterna admonitio prætermitti. De Petro autem dicendum eſt, quòd fortè peccatum eorum erat publicum, vel ſtatim publicandum: vel fortè ſciebat monitionem ipſis non valituram: vel etiam conſilio Spiritu-Sancti fecit ad terrorem; quia hoc competebat ſtatui primitiuæ Eccleſiæ, ne veniret eius authoritas in contemptum. De Paulo autem patet reſponſio: quia Petrus coram omnibus peccauit, ideò oportebat eum coram omnibus argui: Hic autem ordo ſeruandus eſt in peccatis occultis: vndè dicitur; *ſi peccauerit in te*, id eſt, te ſolo ſciente. *4. ſent. diſtinct. 19. q. 2. a. 3. quæſtiunc. 1. ad 1.*

Quær. 5. quandonam peccet ille, qui culpam proximi Prælato denunciat, vel aliis refert.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi aliquis referat Prælato culpam proximi, intendens vel cautelam in futurum, vel aliquid huiuſmodi, quod ad emendam proximi viderit expedire, non peccat. Si auté hoc ſiuè prælato, ſiue alicui amico ſuo ex malitia referat, tunc peccat mortaliter: quòd ſi ex incautela alicui dixerit hoc, ita tamen quòd nó proueniat indè aliud (vel infamia, vel vituperium) proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter: licèt incautè agat. *quodl. 11. art. 13. ad 3.*

Quæritur 6. an denunciator teneatur probare, & ſit puniendus ſi non probet: & vtrum denunciatio fieri debeat ſcripto, aut verbo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd denunciator non obligat ſe ad probandum: vnde nec punitur, ſi probare nequiuerit: & propter hoc in denunciatione non eſt neceſſaria ſcriptura; ſed ſufficit ſi aliquis verbo denunciet Eccleſiæ, quæ ex officio ſuo procedet ad fratris emendationem. *2. 2. qu. 68. art. 2. ad 3.*

S. Pontifex Gregorius 15. in Bulla 34. quæ eſt confirmatio, & ampliatio conſtitutionis Pij 4. edita contra Sacerdotes in cōfeſſionibus Sacramentalibus pœnitentes ad turpia ſollicitantes, vocat impium, ac nefandum ſcelus, quod non ſolùm inter Chriſti fideles non eſſe, ſed nec etiam nominari debet, vt aliquis Sacerdos ad ſacras audiendas confeſſiones deputatus, ſacroſanćto Pœnitentiæ Sacramento, ſollicitando Pœnitentes ad turpia, abutatur, ac pro medicina venenum, pro pane lapidem porrigat, & ex cæleſti Medico infernalis veneficus, ex Patre proditor execrabilis animarum reddatur.

Et ibidem §. 4. ſic habet. Qui perſonas, quæcumque illæ ſint, ad inhoneſta ſiue inter ſe, ſiue cum aliis quomodolibet perpetranda in actu Sacramentalis confeſſionis, ſiue ante, vel poſt immediatè, ſeu occaſione vel prætextu confeſſionis huiuſmodi etiam ipſâ confeſſione non ſecutâ, ſiue extra occaſionem confeſſionis in confeſſionario, aut in loco quocumque vbi confeſſiones ſacramentales audiantur, ſeu ad confeſſionem audiendam electo, ſimulantes ibidem confeſſiones audire, ſollicitare, vel procurare tentauerint, aut cum eis illicitos, & inhoneſtos ſermones, ſiue tractatus habuerint in officio S. Inquiſitionis ſeueriſſimè, vt infra puniantur.

Et §. 7. mandantes omnibus confeſſariis vt ſuos pœnitentes, quos nouerint fuiſſe ab aliis vt ſupra ſollicitatos, moneant de obligatione denunciandi, &c.

S. Pontifex Alexander 7. in Decreto lato die 8. Iulij. 166. declarat hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos eſſe denunciandos, etiamſi nulla fraterna correctio, vel alia monitio præmiſſa fuerit.

Idem S. Pontifex in decretis, quorum mentionem fecimus in præfatione huius operis inter alias propoſitiones damnat ſequentes.

5. Quamuis euidenter tibi conſtet Petrum eſſe hæreticum, non teneris denunciare, ſi probare non poſſis.

6. Confeſſarius, qui in Sacramentali confeſſione tribuit pœnitenti chartam poſtea legendam, in qua ad venerem incitat, non cenſetur ſollicitaſſe in confeſſione, ac proinde non eſt denunciandus.

7. Modus euadendi obligationem denunciandæ ſollicitationis eſt ſi ſollicitatus conſeſſario cum ſollicitante, h.e poteſt ipſum abſoluere abſque onere denunciandi.

DEPOSITVM

Quær. 1 an circa depoſita ſit adhibenda maxima cautela, iuxta illud 2. Machab. 3. ſacerdotes inuocabant eum de cœlo, qui depoſitis legem poſuit, vt his qui depoſuerunt ea, ſalua cuſtodiret: & vtrum de ipſis lex vetus conuenienter ordinauerit ſicut & de mutuis.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd hæc differentia eſt inter mutuum & depoſitum, quia mutuum traditur in vtilitatem eius cui traditur; ſed depoſitum traditur in vtilitatem deponentis. Et ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus caſibus ad reſtituendum mutuum, quàm ad reſtituendum depoſitum. Depoſitum enim perdi poterat dupliciter: vno modo ex cauſa ineuitabili; vel naturali; putà ſi eſſet mortuum vel debelitatum animal depoſitum; vel extrinſecâ, putà ſi eſſet captum ab hoſtibus, vel ſi eſſet comeſtum à beſtia: in quo tamen caſu tenebatur deferre ad Dominum animalis id quod de animali occiſo ſupererat: in aliis autem ſupradictis caſibus nihil reddere tenebatur; ſed ſolùm ad expurgandam ſuſpicionem fraudis tenebatur iuramentum præſtare: alio modo poterat perdi ex cauſa euitabili; puta per furtum: & tunc propter negligentiam cuſtodis reddere tenebatur: ſed, ſicut dictum eſt, ille qui mutuò accipiebat animal, tenebatur reddere; etiamſi debilitatum aut mortuum fuiſſet in eius abſentia; de minori enim negligentia tenebatur quàm depoſitarius, qui non tenebatur niſi de furto. 1. 2. q. 105. a. 2. ad 5.

Quær. 2. an naturalis æquitas poſtulet, quod deponenti reddatur depoſitum, & vtrum ſit aliquis caſus in quo reddi non debet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illud quod eſt naturale habenti naturam immutabilē, oportet quòd ſit ſemper vbique tale: natura autem hominis eſt mutabilis: & ideo id quod naturale eſt homini, poteſt aliquando deficere: ſicut naturalem æqualitatem habet, vt deponenti depoſitum reddatur: & ſi ita eſſet quòd natura humana ſemper eſſet recta, hoc eſſet ſemper ſeruandum: ſed quia quandoque contingit quòd voluntas hominis deprauatur, eſt aliquis caſus, in quo depoſitum non eſt reddendum, ne homo peruerſam voluntatem habens, malè eo vtatur; vt putà ſi furioſus vel hoſtis reipublicæ arma depoſita depoſcat. 2. 2. q. 57. a. 2. ad 1.

Quæritur 3. vtrum ille, qui rem ſuam alteri depoſitatam ſurripit, peccet, & ad quid teneatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui furtim accipit rem ſuam apud alium depoſitam, grauat depoſitarium; quia tenetur ad reſtituendum eam, vel ad oſtendendum ſe eſſe innoxium: vnde manifeſtum eſt, quòd peccat, & tenetur ad releuandum grauamen depoſitarij. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 3. & a. 3. ad 3.

DERISIO.

Quæritur 1. an deriſio ſit ſpeciale peccatum.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ſecuritas conſcientiæ, & queis illius magnum bonum eſt ſecundùm illud Prouerb. 15. *ſecura mens quaſi iuge conuiuium*: & ideo qui conſcientiam alicuius inquietat confundendo ipſum, aliquod ſpeciale nocumentum ei infert, vnde deriſio eſt peccatum ſpeciale. 2.2.q.75.a.1.ad 3.

Qu. 2. an deriſio ſit peccatum mortale, vel veniale, & quænam ex ea ſequantur inconuenientia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd deriſio non ſit niſi de aliquo malo, vel defectu, malum autem ſi ſit magnum non pro ludo accipitur, ſed serioſè; vnde ſi in ludum, vel riſum vertatur, ex quo irriſionis, vel illuſionis nomen ſumitur, hoc eſt, quia accipitur, vt paruum: poteſt autem aliquod malum accipi vt paruum dupliciter; vno modo ſecundùm ſe; alio modo ratione perſonæ: cùm autem aliquis alterius perſonæ malum, vel defectum in ludum, vel in riſum ponit, quia ſecundùm ſe paruum malum eſt, eſt veniale, & leue peccatum ſecundùm ſuum genus; cùm autem accipitur quaſi paruum ratione perſonæ, ſicut defectus puerorum, & ſtultorum parùm ponderare ſolemus, ſic aliquem illudere, vel irridere, eſt eum omninò paruipendere, & eum tam vilem æſtimare, vt de eius malo non ſit curandum, ſed ſit quaſi pro ludo habendum, & ſic deriſio eſt peccatum mortale: & grauius quàm contumelia, quæ ſimiliter eſt in manifeſto, quia contumelioſus videtur accipere malum alterius serioſè, illuſor autem in ludum; & ita videtur eſſe maior contemptus & dehonoratio; & ſecundùm hoc illuſio eſt graue peccatum, & tantò grauius, quantò maior reuerentia debetur perſonæ, quæ illuditur.

Vnde grauiſſimum eſt irridere Deum, & ea quæ Dei ſunt, ſecundùm illud Iſaiæ 37. *cui exprobaſti? & ſuper quem exaltaſti vocem tuam?* & poſtea ſubditur, *ad Sanctum Iſrael*: deinde ſecundum locum tenet irriſio parentum; vnde dicitur prouerb. 30. *oculum, qui ſubſannat Patrem, & deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij Aquilæ*: deinde iuſtorũ deriſio grauius eſt, quia honor eſt virtutis præmium, & contra hoc dicitur Tob. 12. *deridetur iuſti ſimplicitas*; quæ quidem deriſio valdè nociua eſt, quia per hoc homines à benè agendo impediuntur, ſecundùm illud Gregorij, *qui in aliorum actibus exoririˉ bona reſpiciunt, mox ea manu peſtiferæ exprobationis euellunt*. 2.2.q.75. a. 2. in corp.

Qu. 3. an recidiuans, vel ſimulans derideat Deum, etiamſi venialiter tantùm peccet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille qui recidiuat in peccatum, de quo pœnituit, & ille qui ſimulat, non expreſſè Deum irridet, ſed quaſi interpretatiuè, inquantùm ſcilicet ad modum deridentis ſe habet; nec venialiter

peccando aliquis ſimpliciter recidiuat, vel ſimulat, ſed diſpoſitiuè, & imperfectè. 2. 2. *q. 75. a. 2. ad 2.*

DESIDERARE MALVM.

Queritur 1. an, & quando ſaluâ charitate poſſumus deſiderare malum aliis, & de ipſo gaudere.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd charitas attendit ad quædam bona per ſe, ſcilicet ad bona gratiæ; ad quædam autem per accidens, inquantum ad iſta ordinantur. Bona autem temporalia, quę per accidens charitas attendit, ex conſequenti poſſunt ſe inuicē in diuerſis impedire; quia proſperitas vnius inducit aduerſitatem alterius: vnde quia charitas ordinem habet, & plus debet diligere quiſque ſe quàm alium, & propinquos quàm extraneos, & amicos quàm inimicos, & bonum commune multorum, quàm bonum priuatum vnius, poteſt aliquis ſalua charitate optare malum temporale alicui; & gaudere ſi contingit; non inquantum eſt malum illius; ſed inquantum eſt impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel communitatis, aut Eccleſiæ: ſimiliter de malo etiam eius, qui in malum temporale incidit, ſecundùm quòd per malū pœnæ impeditur frequenter malum culpæ eius. Sed bona gratiæ mutuò ſe non impediunt; quia ſpiritualia bona à pluribus integrè poſſideri poſſunt. Et ideò quantum ad hoc, nullus ſalua charitate poteſt malum alteri optare, vel de malo gaudere, niſi inquantum in malo culpæ, vel damnationis alicuius relucet bonum Diuinæ iuſtitiæ, quod plus tenetur diligere, quàm aliquem hominem. Sed hoc non eſt per ſe de malo gaudere, ſed de bono, quod adiunctum eſt malo. 3. *ſent. d. 30. a. 1. ad* 4.

Queritur 2. quibus de cauſis licitum ſit aliorum mala deſiderare, & etiam cauſare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd licitè poteſt ille, ad quem ex officio pertinet, malefactores punire, vel etiam occidere, eos ex charitate diligendo: dicit enim Gregorius in quadam homilia quòd, *iuſti perſecutionem commouent ſed amantes, quia ſi foris increpationes per diſciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per charitatem ſeruant*: poſſumus enim illis, quos ex charitate diligimus, velle, aut inferre aliquod malum temporale propter tria. Primò quidem propter eorum correctionem. Secundò inquantum aliquorum temporalis proſperitas eſt in detrimentum alicuius multitudinis, vel etiam totius Eccleſiæ: vnde dicit Gregorius 22. moral. *euenire plerumque ſolet, vt non amiſſâ charitate inimici nos ruina lætificet, & rurſus eius gloria ſine inuidiæ culpa contriſtet: dum corruente eo, quoſdam benè erigi credimus, & proficiente illo pleroſque iniuſtè opprimi formidamus.* Tertiò ad ſeruandum ordinem diuinæ iuſtitiæ, ſecundùm illud Pſal. *Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam. qu. 2. de virtutibus, & vnicâ de charitate art. 8. ad 10.*

perducitur ex nimia deiectione, quæ quãdo in affectu hominis dominatur, videtur ei, quòd nunquam poſſit ad aliquod bonum releuari: & quia acedia eſt triſtitia quædam deiectiua ſpiritus, ideo per hunc modum deſperatio ex acedia generatur. Hoc autem eſt proprium obiectum ſpei, ſcilicet quòd ſit poſſibile, nam bonum, & arduum etiam ad alias paſſiones pertinent; vndè ſpecialiùs oritur ex acedia, poteſt tamen oriri ex luxuria ratione iam dicta. 2.2.q.20 a.4. *in corp.*

Quæritur 5. cur homines in triſtitiis exiſtentes faciliùs in deſperationem incidunt?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vt Phil. dicit in 2. Reth. c. 5. Sicut ſpes facit delectationem, ita etiam homines in delectationibus exiſtentes efficiuntur maioris ſpei: Et per hunc etiam modum, homines in triſtitijs exiſtentes faciliùs in deſperationem incidunt; Secundùm 2. ad Corinth. 2. *ne maiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt*: ſed tamen quia ſpei obiectum eſt bonum, in quod naturaliter tendit appetitus, non autem refugit ab eo naturaliter, ſed ſolùm propter aliquod impedimentum ſuperueniens; ideo directiùs quidem ex ſpe oritur gaudium, deſperatio autem è conuerſo ex triſtitia. 2.2. *qu.* 20. *a.* 3. *ad* 2.

Quær. 6. an deſperatio oriatur ex inconſideratione diuinorum beneficiorum potius quàm ex acedia, ſicut è contra ſpes oritur ex ipſorum conſideratione, iuxta illud D. Auguſtini 13. de Trinit. ca. 10. nihil tam neceſſarium fuit ad erigendam ſpem noſtram, quam vt demonſtraretur nobis quantùm nos Deus diligeret. quid verò huius rei iſto indicio manifeſtius, quàm quòd Dei Filius naturæ noſtræ dignatus eſt inire conſortium?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ipſa etiam negligentia conſiderandi diuina beneficia ex acedia prouenit: homo enim affectus aliqua paſſione, præcipuè illa cogitat quæ ad illam pertinent paſſionem: vnde homo in triſtitiis conſtitutus, non de facili aliqua magna & iucunda cogitat, ſed ſolùm triſtia, niſi per magnum conatum ſe auertat à triſtibus. 2.2. q. 20. *a.*4. *ad* 3.

Quæritur 7. an deſperatio ſit grauiſſimum peccatorum, & omnium periculoſiſſimum, iuxta illud Hierem. 15. plaga mea deſperabilis renuit curari, & 30. inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccata, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, ſunt ſecundùm ſuum genus grauiora peccatis alijs; cũ enim virtutes Theologicæ habeant Deum pro obiecto, peccata eis oppoſita important directè, & principaliter auerſionem à Deo: in quolibet autem peccato mortali principalis ratio mali, & grauitas eſt ex hoc quòd auertit ſe à Deo, ſi enim poſſet eſſe conuerſio ad bonum commutabile ſine auerſione à Deo quamuis eſſet inordinata, non eſſet peccatum mortale: & ideò illud, quod primò, & per ſe habet

mentum illatum, quia ſcilicet contumelioſus derogat honori, detractor famæ. 2. 2. *quaſt.* 73. *ar.* 1. *in corp.*

Quæritur 2. *in quo ſenſu verba detractionis dicuntur occulta, & vtrum ille ſit detractor, qui vel vni ſoli de abſente malum dicit.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd verba detractionis dicuntur occulta non ſimpliciter, ſed per comparationem ad eum de quo dicuntur, quia eo abſente, & ignorante dicuntur, ſed contumelioſus in faciem contra hominem loquitur; vndè ſi aliquis de alio malè loquatur coram multis eo abſente, detractio eſt, ſi autem eo ſolo præſente, contumelia eſt, quamuis etiam ſi vni ſoli aliquis de abſente malum dicat, corrumpit famam eius non in toto, ſed in parte. 2. 2. q. 73 *a.* 1. *ad* 2.

Quærit. 3. *quot modis dicatur aliquis detrahere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis dicitur detrahere, non quia diminuat de veritate, ſed quia diminuit famam eius: quod quidem fit quandoque directè, quandoque indirectè; directè quidem quadrupliciter: vno modo quando falſum imponit alteri; ſecundò quando peccatum adauget ſuis verbis: tertiò quando occultum reuelat: quartò quando id, quod eſt bonum, dicit mala intentione factum: indirectè autem, vel negando bonum alterius, vel malitioſè reticendo, vel minuendo. 2. 2. q. 73. *a.* 1. *ad* 3.

Quær. 4. *an & quando detractio ſit peccatum mortale, vel veniale, & quàm ſit graue iuxta illud ad Rom.* 1. *detractores Deo odibiles, quod ideo additur, vt dicit gloſſa, ne leue putetur propter hoc quod conſiſtit in verbis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccata verborum maximè ſunt ex intentione dicentis iudicanda: detractio autem ſecundùm ſuam rationem ordinatur ad denigrandum famam alicuius; vnde ille per ſe loquendo detrahit, qui ad hoc de aliquo obloquitur eo abſente, vt eius famam denigret: auferre autem alicui famam valdè graue eſt, quia inter res temporales videtur fama eſſe pretioſior, per cuius defectum impeditur homo à multis bene agendis, propter quod dicitur Eccl. 41. *curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille theſauri magni, & pretioſi*: & ideo detractio per ſe loquendo eſt peccatum mortale.

Contingit tamen quandoque quòd aliquis dicit verba aliqua, per quæ diminuitur fama alicuius non hoc intendens, ſed aliquid aliud; hoc autem non eſt detrahere per ſe, & formaliter loquendo, ſed ſolùm materialiter, & quaſi per accidens: & ſi quidem verba, per quæ famam alterius diminuit, proferat aliquis propter aliquod bonum, vel neceſſarium debitis circunſtantiis obſeruatis, non eſt peccatum, nec poteſt dici detractio; ſi autem proferat ex animi leuitate, vel propter cauſam aliquam non neceſſariam, non eſt peccatum mortale, niſi fortè ver-

Quær. 8. an dependeat ex cuiuſlibet arbitrio quòd patiatur detractiones, quæ ſunt contra ipſum vel proximum; & vtrum eas ferre ſit laudabile, iuxta illud D. Gregorii ſuper Ezech. hom. 9. linguas detrahentium, ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant ita per ſuam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum creſcat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd detractiones ſuas nullus audit: quia ſcilicet mala quæ dicuntur de aliquo eo audiente non ſunt detractiones propriè loquendo, ſed contumeliæ, poſſunt tamen ad notitiam alicuius detractiones contra ipſum factæ aliorum relationibus peruenire: & tunc ſui arbitrii eſt detrimentum ſuæ famæ pati: niſi hoc vergat in periculum aliorum: & ideo in hoc poteſt commendari eius patientia, quòd patienter proprias detractiones ſuſtinet. Non autem eſt ſui arbitrij, quòd patiatur detrimentum famæ alterius: & ideo in culpam ei vertitur, ſi non reſiſtit cùm poſſit reſiſtere, eadem ratione qua tenetur aliquis ſubleuare aſinum alterius iacentem ſub onere, vt præcipitur deuter. 22. *in eodem articulo 4. ad 1.*

Quæritur 9. quomodo ſit reſiſtendum detractori.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non ſemper aliquis debet reſiſtere detractori arguendo eum de falſitate, & maximè ſi ſciat verum eſſe, quod dicitur: ſed debet eum verbis redarguere de hoc quòd peccat fratri detrahendo: vel ſaltem oſtendere, quòd ei detractio diſpliceat per triſtitiam faciei: quia vt dicitur prouerb. 25. *ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem. 2. 2. q. 73. a. 4. ad 2.*

Quær. 10. an ſint ferendi detractores propter vtilitatem, quæ ex ipſorum detractione prouenit, iuxta illud Pii Papæ: nonnunquam detractio aduerſus bonos concitatur, vt quos vel domeſtica adulatio, vel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vtilitas quæ ex detractione prouenit, non eſt ex intentione detrahentis, ſed ex Dei ordinatione, qui ex quolibet malo elicit bonum: & ideo nihilominus eſt detractoribus reſiſtendum, ſicut & raptoribus, vel oppreſſoribus aliorum; quamuis ex hoc, oppreſſis vel ſpoliatis, per patientiam meritum creſcat. *ibidem ad 3.*

Quær. 11. an & quomodo viri perfecti, & Religioſi poſſint, & debeant reſiſtere detractoribus ſuis, vel eorum detractiones patienter ferre.

Reſp. D. Thomas, Gregorius Homil. 9. primæ partis ſuper Ezechielem ait, *hi, quorum vita in exemplum imitationis eſt poſita, debent ſi poſſunt, detrahentium ſibi verba compeſcere; ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant, & in prauis moribus remanentes benè viuere contemnant*: perfecti autem viri ſunt, quorum vita in imitatione eſt poſita: ergo ipſi debent compeſcere linguas detrahentium.

cùm poſſunt. Item Auguſtinus in 2. de Trinit. *Grataanter ſuſcipit oſculum columbinum pulcherrima, & modeſtiſſima charitas: dentem autem caninum vel euitat caſtiſſima, cautiſſimaque humilitas, vel retundit ſolidiſſima veritas*. Ex quo patet, quòd canini dentes detractorum quandoque ſunt euitandi, quandoque retundendi. Item hoc patet multorum ſanctorum exemplo, vt Gregorij Nazianzeni, Hieronymi, Bernardi, & multorum aliorum, qui apologeticos fecerunt, & Epiſtolas, quibus ſe excuſarent ab his, quæ eis imponebantur. Eſt ergo in reprehendentibus diſtinguendum: quia aut ordinatè reprehendunt & intentione correctionis: & ſic non ſolùm ſunt ferendi, ſed diligendi: aut reprehendendo, falſa imponunt, apud alios detrahentes: & tunc quandoque ſunt patienter ſuſtinendi, quando ſcilicèt talis detractio non multùm nocet alijs, generando ſcandalum in cordibus auditorum: quandoque autem, ſi fieri poteſt, ſunt repellendi, non amore priuatæ gloriæ, ſed communis vtilitatis. Si verò repelli non poſſunt, nihilominus patienter tolerandi ſunt: vndè Gregorius in prædicta hom. dicit: *Iuſti ſicut ſine arrogantia loquuntur aliquando bona, quæ agunt: ita ſine zelo priuatæ gloriæ detrahentium ſibi linguas redarguunt, qui noxia loquuntur. Cùm verò linguæ detrahentium corrigi nequeunt, æquanimiter ſunt per omnia ſuſtinendæ: nec obtrectationis ſermo timendus eſt: ne dum vituperatio peruerſorum metuitur, recti operis via deſeratur. Opuſc. 19. contra impugnantes Religionem cap. 14.*

Qu. 12. An detractio ſit grauior omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccata quæ committútur in proximum, ſunt penſanda, per ſe quidem ſecundùm nocumenta, quæ proximo inferuntur, quia ex hoc habent rationem culpæ: tantò autem eſt maius nocumentum, quantò maius bonum demitur: cùm autem ſit triplex bonum hominis, *bonum animæ, & bonum corporis, & bonum exteriorum rerum*: bonum animæ, quod eſt maximum, non poteſt aliter ab alio tolli, niſi occaſionaliter, putà per malam perſuaſionem, quæ neceſſitatem non infert: ſed alia duo bona, ſcilicet corporis, & exteriorum rerum, poſſunt ab alio violenter auferri. Sed quia bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum, grauiora ſunt peccata quibus infertur nocumentum corpori, quàm ea quibus infertur nocumentum exterioribus rebus: vnde inter cætera peccata quæ committuntur in proximum, homicidium grauius eſt, per quod tollitur vita proximi iam actu exiſtens; conſequenter autem adulterium, quod eſt contra debitum ordinem generationis humanæ, per quem eſt introitus ad vitam. Conſequenter autem ſunt exteriora bona, inter quæ fama præeminet diuitijs, eò quod propinquior eſt ſpiritualibus bonis, vnde dicitur Prou. 22. *melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ*. Et ideo detractio ſecundùm ſuum genus eſt maius peccatum, quàm furtum: minus tamen quam homicidium, vel

adulterium. Poteſt tamen eſſe alius ordo propter circunſtantias aggrauantes, vel diminuentes. Per accidens autẽ grauitas peccati attẽditur ex parte peccantis: quigrauiùs peccat ſi ex deliberatione peccet, quàm ſi pecet ex infirmitate, vel incautelà. Et ſecundùm hoc péccata locutionis habent aliquam lenitatem, inquantum de facili ex lapſu linguæ proueniunt, abſque magna præmeditatione. 22.*q*.73. *a*. 3. *in corp*.

Quæritur 13. *quomodo intelligatur Gloſſa ſuper illud Pſal.* 108. *pro eo vt me diligerent detrahebant mihi, dicens, plus nocent in membris, detrahentes Chriſto (qui animas creditorum interficiunt) quàm qui eius carnem mox reſurrecturam peremerunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illi qui detrahunt Chriſto, impedientes fidem membrorum ipſius, derogant diuinitati eius cui fides innitur. Vnde non eſt ſimplex detractio, ſed blaſphemia, 2.2.*q*.73. *a*.3.*ad* 1.

Quæritur 14. *an detractio ſit grauior quàm contumelia, & quomodo detractores ſunt occaſionaliter homicidæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd grauius peccatum eſt contumelia quàm detractio inquantum habet maiorem contemptum proximi; ſicut & rapina eſt grauius peccatum quàm furtum. Contumelia tamen non eſt grauius peccatum quàm adulterium: non enim grauitas adulterij penſatur ex coniunctione corporum, ſed ex deordinatione generationis humanæ: contumelioſus autem non ſufficienter cauſat inimicitiam in alio, ſed occaſionaliter tantùm: diuidit vnitos; inquantum ſcilicet per hoc quòd mala alterius promit, alios (quantùm in ſe eſt) ab eius amicitia ſeparat; licèt ad hoc per verba eius non cogantur: ſic ergo & detractor occaſionaliter eſt homicida; inquantum ſcilicet per ſua verba dat alteri occaſionem, vt proximum odiat, vel contemnat: propter quod in Epiſtola Clementis dicitur, *detractores eſſe homicidas*, ſcilicet occaſionaliter; *quia, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*, vt dicitur 1. *Ioan*.8. 2.2.*q*. 73.*a*.3.*ad* 2.

Quæritur 15. *an detractio ſit grauius peccatum quàm ſuſurratio.*

Reſpondetur v. *Suſurratio*.

Quær. 16. *an detractio ſit filia iræ, vel inuidiæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ira quærit in manifeſto vindictam inferre, vt dicit Philoſ. in 2. Rhet. ideo detractio, quæ eſt in occulto, non eſt filia iræ ſicut contumelia, ſed magis inuidiæ, quæ nititur qualitercumque minuere gloriam proximi. 2.2. *q*.73. *a*.3.*ad*.3.

Quæritur 16. *an detractio proueniat ex odio.*

Reſp. D. Thomas, ſuſurratio, & detractio, & exultatio in aduerſis oriuntur ex odio, inquantum diminuit omne bonum, & procurat omne malum ſui inimici. *q*. 10. *de malo a*.3.*ad* 3.

Quer. 18. an, & quomodo detractio inducat grauiſſimum defectum, ſcilicet ex cæcationem mentis, iuxta illud D. Gregorii, quid aliud detrahentes faciunt, niſi quòd in puluerem ſufflant, & in oculos ſuos terram excitant, vt vnde plus detractionis perflant, inde minùs veritatis videant.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia homo lætatur in ſententia oris ſui, vt dicitur prou. 15. inde eſt quòd ille qui detrahit, incipit magis amare & credere quod dicit; & per conſequens proximum magis odire, & ſic magis recedere à cognitione veritatis. 2. 2. *qu. 73. art. 3. ad 4.*

Quæritur 19. an detractores impugnent, id quod maximè Deus in hominibus diligit, ſcilicet, amorem mutuum.

Reſpondet. D. Thomas, Apoſtolus ſubdit, *detractores Deo odibiles*: impugnant enim id maximè quod Deus in hominibus amat, ſcilicet mutuum amorem, Ioan. 15. hoc eſt præceptum meum vt diligaris inuicem: vnde prouerb. 6. ſex ſunt quæ odit Deus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, ſcilicet qui ſeminat inter fratres diſcordias. *ad Rom. 1. lect. 8.*

Quær. 20. cur Iacobi 4. dicitur, qui detrahit fratri ſuo, detrahit legi: & vtrum detractionis peccatum ſit maximè contra Deum ipſum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille qui detrahit fratri, intantum videtur detrahere legi, inquantum contemnit præceptum de dilectione proximi, contra quod directiùs agit qui amicitiam diſrumpere nititur: vnde hoc peccatum maximè contra Deum eſt: quia *Deus dilectio eſt*, vt dicitur 1. Ioan. 4. & propter hoc dicitur prou. 6. *ſex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius &* hoc ſeptimũ ponitur, *qui ſeminat inter fratres diſcordias. 2. 2. qu. 74. a. 2. ad 3.*

DEVOTIO.

Qu. 1. quid ſit deuotio.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd deuotio dicitur à deuouendo; vnde deuoti dicuntur, qui ſeipſos quodammodo Deo deuouent, vt ei ſe totaliter ſubdant; propter quod & olim Gentiles deuoti dicebantur, qui ſeipſos idolis deuouebant in mortem pro ſui ſalute exercitus, ſicut de duobus Deciis Titus Liuius narrat. vnde deuotio nihil aliud eſſe videtur, quàm voluntas quædam promptè tradendi ſe ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum: vnde Exodi 35. dicitur, quòd *multitudo filiorum Iſraël obtulit mente promptiſſima, atque deuota primitias Domino. 2. 2. q. 82. ar. 1. in corp.*

Quær. 2. an, & quomodo deuotio imponat modum omnibus humanis actibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd mouens imponit modum motui mobilis. Voluntas autem mouet alias vires animæ ad ſuos actus: & voluntas ſecundùm quod eſt finis mouet ſeipſam ad ea quæ ſunt ad finem. Et ideò, cùm de-

uotio ſit actus voluntatis hominis offerentis ſe ipſum Deo ad ei ſeruiendum, qui eſt vltimus finis; conſequens eſt; quòd deuotio imponat modum humanis actibus; ſiue ſint ipſius voluntatis circa ea quæ ſunt ad finem, ſiue etiam ſint aliarum potentiarum quæ à voluntate mouentur. 2.2.q.82.a.1.ad 1.

Quæritur 3. an deuotio ſit actus Religionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam voluntatem habere ad illud faciendum: quia vtriuſque actus eſt idem obiectum: propter quod, vt Phil. dicit in 5. Ethic. iuſtitia eſt, qua volunt homines, & operantur iuſta. Manifeſtum eſt autem quòd operari ea quæ pertinent ad diuinum cultum, ſeu famulatum, pertinet propriè ad religionem. Vnde etiam ad eam pertinet habere promptam voluntatem ad huiuſmodi exequenda, quod eſt eſſe deuotum: & ſic patet quòd deuotio eſt actus religionis. *ib. a. 2. in corp.*

Qu. 4. an deuotio ſit primus Religionis actus, & neceſſarius ad omnes alios.

Reſp. D. Thomas, eſt etiam & deuotio neceſſaria: ſed hæc ad Religionem pertinet, cuius eſt primus actus neceſſarius ad omnes conſequentes, 2. 2. q. 83. a. 15. *in corp.*

Qu. 5. an deuotio ſit principalis actus Religionis: & ideo obedientia, quæ ex ipſa prouenit, ſacrificio præferatur, iuxta illud 1. Reg. 15. melior eſt obedientia quam victima.

Reſp. D. Thomas, obedientia inquantum procedit ex reuerentia Dei, continetur ſub religione, & pertinet ad deuotionem, quæ eſt principalis actus Religionis: vnde ſecundùm hoc, laudabilius eſt obedire Deo, quàm ſacrificium offerre. 2. 2. *qu.* 104. *a.* 3. *ad* 1.

Qu. 6. cur in ſcriptura ſacra charitas ſignificatur per ignem cantic. 8 lampades eius lampades ignis, atque flammarum: Deuotio verò ſignificatur per pinguedinem, quæ eſt ignis materia, Pſal. 62. Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pinguedo corporalis, & generatur per calorem naturalem digerentem, & ipſum calorem naturalem conſeruat, quaſi eius nutrimentum. Et ſimiliter charitas & deuotionem cauſat, inquantum ex amore aliquis redditur promptus ad ſeruiendum amico: & etiam per deuotionem charitas nutritur; ſicut & quælibet amicitia conſeruatur, & augetur per amicabilium operum exercitium & meditationem. 2. 2. *q.* 82. *a.* 2. *ad.* 2.

Quær. 7. an contemplatio, ſiue meditatio ſit cauſa deuotionis, iuxta illud Pſ. 38. in meditatione mea exardeſcet ignis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cauſa deuotionis extrinſeca, & principalis Deus eſt, de quo dicit Ambroſius ſuper Lucam, quòd *Deus, quos dignatur, vocat, & quem*

vult Religioſum facit, & ſi voluiſſet, Samaritanos ex indeuotis Deuotos feciſſet: cauſa autem intinſeca ex parte noſtra oportet, quòd ſit meditatio, ſeu contemplatio: dictum eſt enim, quòd deuotio eſt quidam voluntatis actus ad hoc, quòd homo promptè ſe tradat ad Diuinum obſequium; omnis autem actus voluntatis ex aliqua conſideratione procedit, eo quòd bonum intellectum eſt obiectum voluntatis; vndè & Auguſtinus dicit in lib. de Trinitate, quòd *voluntas oritur ex intelligentia*, & ideo neceſſe eſt, quod meditatio ſit deuotionis cauſa, inquantùm ſcilicet homo per meditationem concipit, quòd ſe tradat Diuino obſequio.

Ad quod quidem inducit duplex conſideratio: vna quidem, quæ eſt ex parte Diuinæ Bonitatis, & Beneficiorum ipſius, ſecundùm pſalm. 72. *mihi adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Domino Deo ſpem meam*: & hæc conſideratio excitat dilectionem, quæ eſt proxima deuotionis cauſa: alia verò eſt ex parte hominis conſiderantis ſuos defectus, ex quibus indiget, vt Deo innitatur, ſecundùm illud pſalm. 120. *leuaui oculos meos in montes, vndè veniet auxilium mihi: auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum, & terram*: & hæc conſideratio excludit præſumptionem, per quam aliquis impeditur, ne Deo ſe ſubijciat, dum ſuæ virtuti innititur. 2.2.q.82. a. 3. *in corp.*

Quær. 8. vtrum aliquando ſubtiles meditationes intelligibilium, deuotionem impediant.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſideratio eorum, quæ nata ſunt dilectionem Dei excitare, deuotionem cauſant, conſideratio verò quorumcunque ad hoc non pertinentium, ſed ab eis mentem diſtrahentium, impedit deuotionem. 2.2.q. 82.a. 3. *ad* 1.

Quæritur 9. quænam maximè Deuotionem excitent, & circa quæ principaliter verſetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ ſunt Diuinitatis, ſunt ſecundùm ſe maximè excitantia dilectionem, & per conſequens deuotionem, quia Deus eſt ſuper omnia diligendus; ſed ex debilitate mentis humanæ eſt, quòd ſicut indiget manuductione ad cognitionem Diuinorum, ita ad dilectionem per aliqua ſenſibilia nobis nota, inter quæ præcipuum eſt humanitas Chriſti, ſecundùm quòd in præfatione dicitur, *vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur*, & ideo ea, quæ pertinent ad Chriſti humanitatem per modum cuiuſdam manuductionis maximè deuotionem excitant, cùm tamen Deuotio principaliter, circa ea, quæ ſunt Diuinitatis, conſiſtat. 2. 2. q. 82.a. 3. *ad* 2.

Quær. 10. quomodo mens ſemel ad deuotionem excitata, faciliùs poſtmodum ad deuotionem priſtinam reuocetur: & cur neceſſariæ ſint crebræ orationes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut in rebus corporalibus abeunte paſſione, remanet quædam habilitas ad hoc quòd iterum patiatur; ſicut lignum ſemel inflammatum

flammatum faciliùs iterum inflammatur; ita etiam in intellectu Prophetæ ceſſante actuali illuſtratione remanet quædam habilitas ad hoc quòd faciliùs iterato illuſtretur: ſicut etiam mens ſemel ad deuotionem excitata, faciliùs poſtmodum ad deuotionem priſtinam reuocatur. Propter quod Auguſt. in lib de orando Deum, dicit eſſe neceſſarias crebras orationes, ne concepta deuotio totaliter extinguatur. 2. 2. q. 171. a. 2. ad 2. o.

Quæritur 11. cur etiam oratione tranſacta mens remanet deuotior: & quare certis horis ad orationem reuocari debet, præſertim poſt curas, & negotia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut eſt in rebus corporalibus quòd aliquid poſt paſſionem etiam paſſione abeunte efficitur habitus ad patiendum, ſicut aqua calefacta priùs, faciliùs poſtmodum poſt infrigidationem calefiet, & homo poſt frequentes triſtitias faciliùs ad triſtitiam prouocatur; ita etiam quando mens aliqua diuina inſpiratione tangitur, etiam illa inſpiratione abeunte remanet habilior ad iteratò recipiendum, ſicut poſt deuotam orationem remanet mens deuotior, vnde propter hoc dicit Auguſt. in lib. de orando Deum: *mens quæ curis & negotiis tepeſcere cæperit, omnino refrigeſcit, & penitus extinguitur, niſi crebriùs inflammetur.* Et ideo certis horis ad negotium orandi mentem reuocamus. q. 12. *de veritate a. 1. in corp.*

Qu. 12. cur ex hoc quòd aliquis ſemel deuotè orat, remanet deuotior per plures dies.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quandocunque aliquod agẽs imprimit fortem impreſſionem, remanet illa impreſſio in patiente per aliquod tempus, etiam ad abſentiam agentis, vt patet in motibus violentis: & ita dico quòd ad vnam actionem Angeli in hominem poteſt homo bonam diſpoſitionem accipere, quæ manet in eo ad aliquod tempus; vt patet quando aliquis ſemel deuotè orat, quòd ad plures dies remanet inde deuotior. 2. ſ. d. 11. q. 1. a. 4. ad 5.

Qu. 13. an & quomodo lætitia ſit deuotionis effectus iuxta illud quod dicitur in collecta, quos ieiunia votiua caſtigant, ipſa quoque deuotio ſancta lætificet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd deuotio per ſe quidem & principaliter ſpiritualem lætitiam mentis cauſat; ex conſequenti autem & per accidens, cauſat triſtitiam: dictum eſt enim quòd deuotio ex duplici conſideratione procedit: principaliter quidem ex conſideratione diuinæ bonitatis; quia iſta conſideratio pertinet quaſi ad terminum motus voluntatis tradentis ſe Deo; & ex iſta conſideratione per ſe quidem ſequitur delectatio (ſecundùm illud Pſal. 76. *memor fui Dei, & delectatus ſum*) ſed per accidens hæc conſideratio triſtitiam quamdam cauſat in his qui nondum plenè Deo fruuntur; ſe-

cundùm illud Pſal. 41. *Sitiuit anima mea ad Deum viuum:* & poſtea ſequitur, *fuerunt mihi lachrymæ meæ panes, &c.* Secundario verò cauſatur deuotio ex conſideratione propriorum defectuum: nam hæc conſideratio pertinet ad terminum à quo homo per motum voluntatis deuotæ recedit; vt ſcilicet non in ſe exiſtat, ſed Deo ſe ſubdat: hæc autem conſideratio è conuerſo ſe habet ad primam: nam per ſe quidem nata eſt triſtitiam cauſare, recogitando proprios defectus, per accidens autem lætitiam; ſcilicet propter ſpem diuinæ ſubuentionis. Et ſic patet quòd ad deuotionem primò & per ſe conſequitur delectatio; Secundariò autem & per accidens triſtitia quæ eſt ſecundum Deum, 2.2.q. 82.a.4. *in corp.*

Qu.14. quomodo deuotio Lætitiam cauſet, cùm eius præcipuum obiectum ſit paſſio Chriſti, ex cuius conſideratione ſequitur afflictio, iuxta illud Thren. 3. recordare paupertatis meæ, abſinthij, & fellis, quod pertinet ad paſſionem, & poſtea ſubditur: memoriâ memor ero, & tabeſcet in me anima mea.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in conſideratione paſſionis Chriſti eſt aliquid quod contriſtet, ſcilicet defectus humanus, propter quem tollendum, Chriſtum oportuit pati: & eſt aliquid quod lætificet: ſcilicet Dei erga nos benignitas, quæ nobis de tali liberatione prouidit. *ibidem ad 1.*

Qu. 15. quomodo deuotio ſit cauſa lætitiæ, cùm aliqui ex deuotione prorumpant in Lachrymas, & dicat D. Gregorius Nyſſ. in lib. de homine, ſicut riſus procedit ex gaudio, ita lachrymæ, & gemitus ex triſtitia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lachrymæ prorumpunt non ſolùm ex triſtitia, ſed etiam ex quadam affectus teneritudine, præcipuè cùm conſideratur aliquid delectabile cum permixtione alicuius triſtabilis; ſicut ſolent homines lachrymari ex pietatis affectu, cùm recuperant filios, vel charos amicos, quos exiſtimauerant ſe perdidiſſe: & per hunc modum lachrymæ ex deuotione procedunt. *ibidem ad 3.*

Quæritur 16. an ſcientia, & aliæ ſimiles qualitates deuotionem impediant, vel potius augeant: & cur in ſimplicibus, & mulieribus abundat deuotio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſcientia, & quidquid aliud ad magnitudinem pertinet, occaſio eſt, quòd homo conſideret de ſeipſo, & ideo non totaliter ſe Deo tradat: & inde eſt quòd huiuſmodi quandoque occaſionaliter Deuotionem impediunt: & in ſimplicibus, & in mulieribus deuotio abundat, elationem comprimendo. Si tamen ſcientiam, & quamcunque aliam perfectionem homo perfectè Deo ſubdat, ex hoc ipſo deuotio augetur. 2.2. *qu.* 82. *art.* 3. *ad* 3.

Quær.17.an indeuotio ſit peccatum. Reſp. *v. indeuotio.*

DIACONVS.

Vide *Sacramentum qu.*

Ordo, o.

DIGNITAS.

Quær. 1. ratione quorum debeatur honor, timor, obedientia, & tributum perſonis in dignitate conſtitutis.

RESp. D. Thomas, dicendum quod excellentiæ eorum, qui ſunt in dignitate conſtituti, debetur honor, ratione ſublimioris gradus; timor autem ratione poteſtatis, quam habent ad coërcendum; officio verò gubernationis ipſorum debetur obedientia, per quam ſubditi mouentur ad imperium præſidentium; & tributa, quæ ſunt quædam ſtipendia laboris ipſorum. 2. 2. *queſt.* 102. *a.* 2. *ad* 3.

Quæritur 2. an debeamus honorem perſonis in dignitate conſtitutis, et amſi non ſimus illis ſubiecti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt debitum vnum quidem legale, ad quod reddendum homo lege compellitur, & ſic debet homo honorem, & cultum his, qui ſunt in dignitate conſtituti, Prælationem ſuper ipſum habentes: aliud autem eſt debitum morale, quod ex quadam honeſtate debetur, & hoc modo debemus cultum, & honorem his, qui ſunt in dignitate conſtituti, etiamſi non ſimus eis ſubiecti. 2. 2. *q.* 102. *a* 2. *ad* 2.

DISCORDIA.

Quæritur 1. an & quando diſcordia ſit peccatum mortale, aut vniale, aut etiam ſine peccato.

RESp. D. Thomas, dicendum quod diſcordia concordiæ opponitur, concordia autem ex Charitate cauſatur, inquantùm ſcilicet Charitas multorum corda coniungit in aliquod vnum, quod eſt principaliter quidem bonum diuinum, ſecundariò autem bonum proximi, diſcordia igitur eadem ratione eſt peccatum inquantùm huiuſmodi concordiæ contrariatur.

Sed ſciendum, quòd hæc concordia per diſcordiam tollitur dupliciter; vno quidem modo per ſe, alio verò modo per accidens: per ſe quidem in humanis actibus, & motibus dicitur eſſe id, quod eſt ſecundùm intentionem; vndè per ſe diſcordat aliquis proximo, quando ſcienter, & ex intentione diſſentit à bono diuino, & à proximi bono, in quo debet conſentire; & hoc eſt peccatum mortale ex ſuo genere propter contrarietatem ad Charitatem: licèt primi motus huius diſcordiæ propter imperfectionem actus ſint peccata venialia.

Per accidens autem in humanis actibus conſideratur ex hoc, quòd aliquid eſt præter intentionem, vndè cùm intentio aliquorum eſt ad aliquod bonum, quod pertinet ad honorem dei, vel vtilitatem proximi, ſed vnus æſtimat hoc eſſe bonum, alius autem habet contrariam opinionem, diſcordia tunc eſt per accidens contra bonum diuinum, vel proximi: & talis diſcordia non eſt peccatum, nec repugnat Charitati, niſi huiuſmodi diſcordia ſit vel cum errore circa ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel pertinacia indebitè adhibeatur; cùm etiam concordia, quæ eſt Charitatis effectus, ſit vnio voluntatum, non vnio opinionum.

Ex quo patet, quòd diſcordia quandoque eſt ex peccato vnius tantùm, puta cùm vnus vult bonum, cui alius ſcienter reſiſtit; quandoque autem eſt cum peccato vtriuſque, puta cùm vterque diſſentit à bono alterius, & vterque diligit bonum proprium. 2. 2. q. 37. a. 1. *in corp.*

Quæritur 2. an & quando facere diſcordiam ſit vituperabile aut laudabile.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut voluntas hominis adhærens Deo eſt quædam regula recta, à qua peccatum eſt diſcordare, ita etiam voluntas hominis Deo contraria, eſt quædam peruerſa regula, à qua bonum eſt diſcordare; facere ergo diſcordiam, per quam tollitur bona concordia, quam Chriſtus facit, eſt graue peccatum, vndè dicitur prouerb. 6. *ſex ſunt, quę odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius*, & hoc ſeptimum ponit eum, *qui ſeminat inter fratres diſcordias*: ſed cauſare diſcordiam, per quam tollitur mala concordia, ſcilicet in mala voluntate, eſt laudabile: & hoc modo laudabile fuit, quòd vt narratur act. 23. Paulus poſuit diſſenſionem inter eos, qui erant concordes in malo: nam & dominus de ſe dicit Matthæi. 10. *non veni pacem mittere, ſed gladium*. 2. 2. q. 3. a. 1. *ad ſecundum.*

Quær. 3. quomodo etiam in viris ſanctis inuenitur diſcordia, iuxtà illud act. 15. facta eſt diſſenſio inter Paulum, & Barnabam, ita vt diſcederent ab inuicem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd diſcordia, quæ fuit inter Paulum, & Barnabam, fuit per accidens, & non per ſe; vterque enim intendebat bonum. Sed vni videbatur hoc eſſe bonũ, alij aliud quod ad defectum humanum pertinebat. Non enim erat talis controuerſia in his, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: Quamuis hoc ipſum fuerit ex diuina Prouidentia ordinatum propter vtilitatem indè conſequentem. *in eodem art. 1. ad 3.*

Quæritur 4. an diſcordia ſit filia vana gloria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd diſcordia importat quandam diſgregationem voluntatum; inquantum ſcilicet voluntas vnius ſtat in vno, & voluntas alterius ſtat in altero: quòd autem voluntas alicuius in proprio ſiſtat, prouenit ex hoc quòd aliquis ea quæ ſunt ſua, præfert his quæ ſunt aliorum: quod cùm inordinatè fit, pertinet ad ſuperbiam, & inanem gloriam: & ideo diſcordia, per quam vnuſquiſque ſequitur quod ſuum eſt, & recedit ab eo quod eſt alterius, ponitur filia inanis gloriæ. 2. 2. *qu.* 37. *a.* 2. *in corp.*

Qu. 5. an diſcordia cauſetur etiam ex ira.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex ira nunquam cauſatur contentio & diſcordia, niſi cum adiunctione inanis gloriæ; dum aliquis non vult videri minor in hoc quòd voluntatem ſuam ad alterius voluntatem reducat; vel quòd verba ſua minùs ſint valida quàm verba alterius videantur. *qu.* 9. *de malo a.* 3. *ad* 4.

Quæritur 6. cur ſicut concordiâ paruæ res creſcunt, ita diſcordiâ maximæ dilabuntur.

Reſpond. ſupra v. *concordia qu.* 3.

DISPENSATIO.

Quæritur 1. quid ſit diſpenſatio, & vtrum Rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare, & quomodo hoc facere debeant.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd diſpenſatio propriè importat cõmenſurationem alicuius communis ad ſingula; vnde etiam gubernator familiæ dicitur diſpenſator inquantùm vnicuique de familia cum pondere, & menſura diſtribuit, & operationes, & neceſſaria vitæ: ſic igitur & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis diſpenſare, quia ordinat, qualiter aliquod commune præceptum ſit à ſingulis adimplendum: contingit autem quandoque quòd aliquod præceptum, quod eſt ad commodum multitudinis, vt in pluribus, non eſt conueniens huic perſonæ, vel in hoc caſu; quia vel per hoc impediretur aliud melius, vel etiam induceretur aliquod malum, periculoſum autem eſſet, vt hoc iudicio cuiuſlibet committeretur, niſi fortè propter euidens, & ſubitum periculum: & ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet poteſtatem diſpenſandi in lege humana, quæ ſuæ authoritati innititur, vt ſcilicet in perſonis, vel in caſibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, vt præceptum legis non ſeruetur.

Si autem abſque hac ratione pro ſola voluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in diſpenſatione, aut erit imprudens: infidelis quidem, ſi non habet intentionem ad bonum commune; imprudens autem, ſi rationem diſpẽſandi ignoraret, propter quod Dominus dicit Lucæ 12. *quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam.* 1. 2. *qu.* 97. *a.* 4. *in c.* 1. *ad Corinth.* 4. *lect.* 1.

Quær. 2. quandonam ad ſuperiorem ſit recurrendum ad obtinendam diſpenſationem: & vtrum neceſſitas diſpenſationem habeat annexam.

Repſ. D. Thomas, dicendum quòd omnis lex ordinatur ad communem hominum ſalutem, & intantum obtinet vim & rationem legis; ſecundùm vero quòd ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet: vnde iuriſperitus dicit quòd, *nulla ratio iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro ſalute hominum introducuntur; ea nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem.* Contingit autem multoties quòd aliquid obſeruari communi ſaluti eſt vtile, vt in pluribus: quod tamen aliquibus caſibus eſt maximè nociuum: quia igitur legiſlator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecundùm ea quæ in pluribus accidunt, ferens intenſionem ſuam ad communem vtilitatem: vnde ſi emergat caſus, in quo obſeruatio talis legis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſeruanda: ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex quòd portæ ciuitatis maneant

clauſæ, hoc eſt vtile communi ſaluti, vt in pluribus: ſi tamen contingat caſus quòd hoſtes inſequantur aliquos ciues per quos ciuitas conſeruatur, damnoſiſſimum eſſet ciuitati, niſi eis portæ aperirentur:& ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra verba legis, vt ſeruaretur vtilitas communis, quam legiſlator intendit: ſed tamen hoc eſt conſiderandum quòd ſi obſeruatio legis ſecundùm verba non habeat ſubitum periculum cui oporteat ſtatim occurri, non pertineat ad quemlibet vt interpretur quid ſit vtile & quid invtile ciuitati, ſed hoc ſolùm pertinet ad principes, qui propter hujuſmodi caſus habent authoritatem in legibus diſpenſandi: ſi verò ſit ſubitum periculum, non patiens tantam moram vt ad ſuperiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpenſationem habet annexam; quia neceſſitas non ſubditur legi. *1.2. q. 96. a. 6. in corp.*

Qu. 3. in lege naturali, & Diuina poſſit diſpenſari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lex naturalis inquantùm continet præcepta communia, quæ nunquam falluut, diſpenſationem recipere non poteſt: in alijs verò præceptis, quæ ſunt quaſi concluſiones præceptorum communium, quandoque per hominem diſpenſatur; puta quòd mutuum non reddatur proditori Patriæ, vel aliquid huiuſmodi.

Ad legem autem Diuinam ità ſe habet quilibet homo, ſicut perſona priuata ad legem publicā, cui ſubijcitur: vnde ſicut in lege humana publica non poteſt diſpenſare niſi ille, à quo lex authoritatem habet, vel is, cui ipſe commiſerit, ita in præceptis iuris Diuini, quæ ſunt à Deo, nullus poteſt diſpenſare, niſi Deus, vel cui ipſe ſpecialiter committeret. *p.2.q.97.a.4.ad 3. 2.2.q.147. a. 4. ad 1.3. ſ. d. 47. a. 4. in 4. d.33.q. 2.a.2.qu.1 quodl. 9.a.15.*

Quær. 4. an præcepta Decalogi ſiue prima, ſiue ſecunda tabula ſint omnino indiſpenſabilia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in præceptis debet fieri diſpenſatio, quando occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi verbum legis obſeruaretur, contrariaretur intentioni legiſlatoris: intentio autem legiſlatoris cuiuſlibet ordinatur primò quidem, & principaliter ad bonum commune, ſecundò autem ad ordinem iuſtitiæ, & virtutis, ſecundùm quem bonum commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur: ſi quæ ergo præcepta dantur, quæ contineant ipſam conſeruationem boni communis, vel ipſum ordinem iuſtitiæ, & virtutis, hujuſmodi præcepta continent intentionem legiſlatoris; & ideo indiſpenſabilia ſunt; puta ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus deſtrueret Rempublicam, neque proderet Ciuitatem hoſtibus, ſiue quòd nullus faceret aliquid iniuſtè, vel malè, hujuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia: ſed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpeciales modi, in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri,

inquantùm per omiſſionem hujuſmodi præceptorum in aliquibus caſibus non fieret præiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legiſlatoris; puta ſi ad conſeruationem Reipublicæ ſtatueretur in aliqua Ciuitate, quòd de ſingulis vicis aliqui vigilarent ad cuſtodiam Ciuitatis obſeſſæ, poſſet cum aliquibus diſpenſari propter aliquam maiorem vtilitatem.

Præcepta autem Decalogi continent ipſam intentionem legiſlatoris, ſcilicet Dei, nam præcepta primæ Tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipſum ordinem ad bonum commune, & finale, quod Deus eſt; præcepta autem ſecundæ Tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, vt ſcilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum, ſecundùm hanc enim rationem ſunt intelligenda præcepta Decalogi, & ideo præcepta Decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia. *p.2.q.100.ar.8.in corp. 2. 2. q. 104. a.4.2.in 1. diſt.47.a.4.in 3.d 37.qu. 4. de malo qu.3.a.1.ad 17. quodl. 1. a. 18.ad 1.*

Quær. 5. quare pro matrimonio contrahendo facilius diſpenſatur cum diuitibus, quàm cum aliis, abſque peccato acceptionis perſonarum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd diſpenſatio matrimonij contrahendi principaliter fieri conſueuit propter fœdus pacis firmandum: quod quidem magis eſt neceſſarium communi vtilitati circa perſonas excellentes: & ideo cum eis faciliùs diſpenſatur, abſque peccato acceptionis perſonarum. *2.2. q.63. a.2.ad 2.*

Quæritur 6. in quibus Papa diſpenſare poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Papa habet plenitudinem poteſtatis in Eccleſia, ita ſcilicet quòd quæcunque ſunt inſtituta per Eccleſiam, vel Eccleſiæ Prælatos, ſunt diſpenſabilia à Papa; hæc enim ſunt, quæ dicuntur eſſe iuris humani, vel iuris poſitiui: circa ea verò, quæ ſunt iuris Diuini, vel iuris naturalis, diſpenſare non poteſt; quia iſta habent efficaciam ex inſtitutione Diuina; ius autem Diuinum eſt, quod pertinet ad legem nouam, vel veterem.

Sed hæc differentia eſt inter vtramque legem: quia lex vetus determinabat multa tàm in præceptis cæremonialibus pertinentibus ad cultum Dei, quàm etiam in præceptis iudicialibus pertinentibus ad iuſtitiam inter homines conſeruandam: ſed lex noua, quæ eſt lex libertatis, hujuſmodi determinationes non habet, ſed eſt contenta præceptis moralibus naturalis legis, & articulis fidei, & Sacramentis Gratiæ; vnde & dicitur lex fidei, & lex Gratiæ propter determinationem articulorum fidei, & efficaciam Sacramentorum; cætera verò, quæ pertinent ad determinationem humanorum iudiciorum, vel ad determinationem Diuini cultûs, liberè permiſit Chriſtus, qui eſt nouæ legiſlator, Prælatis Eccleſiæ, & Principibus Chriſtiani populi determinanda; vnde hujuſmodi determinationes pertinent ad ius humanum, in quo Papa poteſt diſpenſare.

In ſolis verò his, quæ ſunt de lege naturæ, & in articulis fidei, & Sacramentis nouæ legis diſpenſare non poteſt, hoc enim non eſſet poſſe pro veritate, ſed contra veritatem. *quodlibeto* 4. *a.* 13. *in corp.* 4. *ad han.* *d.* 38. *a.* 2. *ad* 3.

Quær. 7. *an Papa poſſit diſpenſare in illis, quæ inſtituta ſunt ab Apoſtolis.*

Reſp. D. Thomas, non poteſt quantùm ad ea, quæ ſunt de iure naturali, & quantùm ad ea, quæ ſunt de neceſſitate Sacramentorum, & fidei: ſed in alijs, quæ ſunt de inſtitutione Apoſtolorum, cùm Eccleſia habeat nunc eandem poteſtatem ſtatuendi, & deſtruendi, quam tunc habuit, poteſt per eum, qui primatum in Eccleſia tenet, diſpenſari. 4. *ſent.* *d.* 27. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 2.

Quæritur 8. *an prælatus poſſit in votis, aliſque rebus diſpenſare: & vtrum peccet ſi diſpenſet ſine cauſa: & vtrum in dubio ſtandum ſit ipſius iudicio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dixerunt, quòd ideo Prælati poſſunt in votis pro libito diſpenſare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Prælati ſuperioris, ſicut in voluntate ſubditorum, puta ſerui, vel filij, intelligitur conditio, ſi placuerit Patri, vel Domino, vel ſi non renitantur: & ſic ſubditus abſque omni remorſu conſcientiæ poſſet votum prætermittere, quandocunque ſibi à Prælato diceretur: ſed prædicta poſitio falſo innititur, quia cùm poteſtas Prælati ſpiritualis, qui non eſt Dominus, ſed diſpenſator, *in ædificationem* ſit data, & non *in destructionem*; vt patet ſecundæ ad Corinth. 10. ſicut Prælatus non poteſt imperare ea, quæ ſecundùm ſe Deo diſplicent, ſcilicet peccata, ita non poteſt prohibere ea, quæ ſecundùm ſe Deo placent, ſcilicet virtutis opera; & ideo abſolutè poteſt homo vouere ea.

Ad Prælatum tamen pertinet dijudicare, quid ſit magis virtuoſum, & Deo magis acceptum: & ideo in manifeſtis diſpenſatio Prælati non excuſaret à culpa, puta ſi Prælatus diſpenſaret cum aliquo ſuper voto de ingreſſu Religionis nullâ apparenti cauſâ obſtante: ſi autem eſſet cauſa apparens, per quam ſaltem in dubium verteretur, poſſet ſtare iudicio Prælati diſpenſantis, vel commutantis, non tamen iudicio proprio; quia ipſe non gerit vicem Dei, niſi fortè in caſu, in quo id, quod vouit, eſſet manifeſtè illicitum, & non poſſet opportunè ad ſuperiorem recurrere. 2. 2. *q.* 88. *a.* 12. *ad* 2.

Plura de diſpenſatione videantur v. Bigamia ieiunium. Iuramentum. Matrimonium. & votum.

DISPVTATIO.

Quæritur 1. *an & quomodo liceat vel expediat publicè diſputare de fide cum ipſis infidelibus, ſicut faciebat D. Paulus, vt dicitur act.* 9.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in diſputatione fidei duo ſunt conſideranda, vnum quidem ex parte diſputantis, aliud autem ex parte audientium.

Ex

Ex parte quidē diſputantis eſt cōſiderãda intentio: ſi enim diſputet tanquam de fide dubitans, & veritatē fidei pro certo non ſupponens, ſed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat tanquàm dubius in fide, & infidelis: ſi autem diſputet aliquis de fide ad confutandum errores, vel etiam ad exercitium laudabile eſt.

Ex parte verò audientium conſiderandum eſt, vtrum illi, qui diſputationem audiunt, ſint inſtructi, & firmi in fide, aut ſimplices, & in fide titubantes: & quidem coram ſapientibus in fide firmis nullum periculum eſt diſputare de fide; ſed circa ſimplices eſt diſtinguendum, quia aut ſunt ſollicitati ſiue pulſati ab infidelibus, puta Iudæis, vel hæreticis, ſiue paganis nitentibus corrumpere in eis fidem, aut omninò non ſunt ſollicitati ſuper hoc, ſicut in terris in quibus non ſunt infideles.

In primo caſu neceſſarium eſt publicè diſputare de fide, dummodo inueniantur aliqui ab hoc ſufficientes, & idonei qui errores confutare poſſint; per hoc enim ſimplices in fide confirmantur, & tollitur infidelibus decipiendi facultas, & ipſa taciturnitas eorum, qui reſiſtere deberent peruertentibus fidei puritatem, eſſet erroris confirmatio; vnde Gregorius in 2. Paſtoralium, *ſicut incauta locutio in errorem pertrahit; ita indiſcretum ſilentium eos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit.*

In ſecundo verò caſu periculoſum eſt publicè diſputare de fide coram ſimplicibus, quorum fides ex hoc eſt firmior, quia nihil diuerſum audierunt ab eo, quod credunt, & ideò non expedit eis, vt verba infidelium audiant diſputantium contra fidem. 2. 2. q. 10. a. 7. *in corp. lect. 2. ſuper cap. 2. Epiſtolæ 2. ad Timotheum. quodl. 4. a. 18. 1. contra Gentes ca. 2.*

Quæritur 2. quo fine ſit aliquando diſputandum cum infidelibus.

Reſp. D. Thomas, oportet ad fidei confirmationem aliquando cum infidelibus diſputare, quandoque quidem defendendo fidem, ſecundùm illud primæ Petri 3. *parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ eſt in vobis ſpe, & fide*: quandoque autem ad conuincendos errantes, ſecundùm illud ad Titum primo, *vt ſit potens exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere.* 2. 2. q. 10. a. 7. ad 3.

Quæritur 3. quomodo intelligatur lex Martiani Auguſti per Canones confirmata, quæ ſic dicit: iniuriam facit iudicio Religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata, aut rectè diſpoſita, reuoluere & publicè diſputare contendit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lex illa prohibet publicam diſputationem de fide, quæ procedit ex dubitatione fidei; non autem illam, quæ eſt ad fidei conſeruationem. 22. q. 10. a. 7. ad 2.

Quæritur 4. quænam qualitates requirantur in eis, qui cum infidelibus diſputare debent: & quomodo inſinuentur ab Apoſtolo 2. ad timoth. 2. his verbis: ſollicitè autem Cura te ipſum probabilem exhibere Deo operarium, inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

Reſp. D. Thomas, ponit de-

bitum modum reſiſtendi. Et primò quantùm ad rectam intentionem: Secundò quantùm ad rectam operationem: Tertiò quantùm ad rectam doctrinam. Qui enim vult diſputare primò debet ſcrutari ſuam intentionem, vtrum moueatur bono zelo ideo dicit, *probabilem Deo exhibere*, quia ſcilicet probat cor. 2. cor. 10. *Non enim qui ſe ipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Pſal. 16. *probaſti cor meum & viſitaſti nocte.* Item quòd doctrinam quam prædicat ore, ſtabiliat per opera, quod niſi faciat, eſt confuſione dignus: vnde dicit, *operarium inconfuſibilem*, quaſi dicat, hæc facito, ſic non confunderis. Item quòd rectè tractet verbum veritatis, vera docendo, & vtilia audientibus. Vnde ſubiungit, *rectè tractantem verbum veritatis*, non quærens lucrum & gloriam. 2. Cor. 2. *Non ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei, ſed ex ſinceritate, ſicut ex Deo, coram Deo in Chriſto loquimur. in expoſ. eiuſd. cap. lect. 2.*

DISSENSIO.

Quæritur 1. an diſſenſio opponatur paci, iuxta illud 1. ad Corinth. 4. non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis.

RESp. D. Thomas, dicendū quòd paci opponitur duplex diſſenſio, ſcilicet diſſenſio hominis ad ſeipſum, & diſſenſio hominis ad alterum: concordiæ autem opponitur hæc ſola ſecunda diſſenſio. 2.2. qu. 29. a. 1. ad 3.

Quær. 2. cur Apoſtolus 1. ad Corinth. cap. 11. dicat; Primum quidem conuenientibus vobis in Eccleſiam, audio ſciſſuras eſſe inter vos: & quomodo diſſenſio ſit primum malum, vnde cætera oriuntur.

Reſp. D. Thomas, *primum quidem*, inter cætera ſcilicet, quòd in deterius conuenitis: *conuenientibus vobis in Eccleſia, audio ſciſſuras eſſe inter vos*, ſcilicet per contentiones quas exercebant. Quod quidem Eccleſiæ non conuenit, quæ in vnitate conſtituitur, ſecundum illud Eph. 4 *vnum corpus & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.* Hoc tamen prædicitur Eſa. 22. *ſciſſuras ciuitatis Dauid videbitis, quia multiplicatæ ſunt.* Dicit autem Gloſſa, quòd dicendo, *primum, oſtendit quod primum malum eſt diſſenſio, vnde cætera oriuntur, vbi enim eſt diſſenſio, nihil rectum eſt.*

Sed contra videtur eſſe, quod dicitur Eccl. 10. *initium omnis peccati eſt ſuperbia*, & primæ Timoth. vltimo, *radix omnium malorum cupiditas.*

Dicendum eſt autem, quòd hæ authoritates loquuntur quantùm ad peccata perſonalia ſingularium hominum, quorum primum eſt ſuperbia ex parte auerſionis, & cupiditas ex parte conuerſionis; ſed nunc loquimur de peccatis multitudinis, inter quę primum eſt diſſenſio, per quam ſoluitur rigor diſciplinæ: vnde dicitur Iacobi 3. *vbi eſt zelus, & contentio, ibi inconſtantia, & omne opus prauum.* 1. ad Corinth. 11. lect. 4.

DIVINATIO.

Quær. 1. quid ſit diuinatio: & vtrum ſit peccatum.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd nomine diuinationis in-

telligitur quædam prænunciatio futurorum: futura autem dupliciter prænoſci poſſunt, vno quidem modo in ſuis cauſis: alio modo in ſeipſis; cauſæ autem futurorum tripliciter ſe habent.

Quædam enim producunt ex neceſſitate, & ſemper ſuos effectus, & huiuſmodi effectus futuri per certitudinem prænoſci, & prænunciari poſſunt ex conſideratione ſuarum cauſarum, ſicut Aſtrologi prænunciant eclipſes futuras: quædam verò cauſæ producunt ſuos effectus non ex neceſſitate, & ſemper, ſed vt in pluribus, ratò tamen deficiunt, & per huiuſmodi cauſas poſſunt prænoſci effectus futuri non quidem per certitudinem, ſed per quandam coniecturam, ſicut aſtrologi per conſiderationem ſtellarum quædam prænoſcere, & prænunciare poſſunt de pluuijs, & ſiccitatibus, & Medici de ſanitate, vel morte.

Quædam verò cauſæ ſunt, quæ ſi ſecundùm ſe conſiderentur, ſe habent ad vtrumlibet, quod præcipuè videtur de potentijs rationalibus, quæ ſe habent ad oppoſita ſecundùm Philoſophum, & tales effectus, vel etiam ſi qui effectus vt in paucioribus caſu accidunt ex naturalibus cauſis, per conſiderationem cauſarum prænoſci non poſſunt, quia eorum cauſæ non habent inclinationem determinatam ad huiuſmodi effectus; & ideo effectus huiuſmodi prænoſci non poſſunt, niſi in ſeipſis conſiderentur: homines autem in ſeipſis huiuſmodi effectus conſiderare poſſunt ſolùm dum ſunt præſentes, ſicut cùm homo videt ſortem currere, & ambulare: ſed conſiderare huiuſmodi in ſeipſis antequàm fiant, eſt Dei proprium, qui ſolus in ſua æternitate videt ea, quæ futura ſunt, quaſi præſentia; vnde dicitur Iſaiæ 41. *annunciate, quæ ventura ſunt; & ſciemus, quia Dij eſtis vos.*

Si quis ergo huiuſmodi futura prænunciare, aut prænoſcere quocunque modo præſumpſerit; niſi Deo reuelante, manifeſtè vſurpat ſibi quod Dei eſt, & ex hoc aliqui Diuini dicuntur; vnde dicit Iſidorus in lib. etimologiarum. *Diuini dicti quaſi Deo pleni, Diuinitate enim ſe plenos ſimulant, & aſtutiâ quâdam fraudulentiæ hominibus futura coniectant.* Diuinatio ergo non dicitur, ſi quis prænunciat ea, quæ ex neceſſitate eueniunt, vel vt in pluribus, quæ humana ratione prænoſci poſſunt; neque etiam ſi quis futura alia contingentia Deo reuelante cognoſcat, tunc enim non ipſe diuinat, ideſt quod Diuinum eſt, facit, ſed magis quod Diuinum eſt, ſuſcipit: tunc autem ſolùm dicitur diuinare, quando ſibi indebito modo vſurpat prænuntiationem futurorum euentuum: hoc autem conſtat eſſe peccatum: vnde Diuinatio ſemper eſt peccatum, & propter hoc Hieronymus dicit ſuper Michæam, quòd *Diuinatio ſemper in malã partem accipitur 2.2. q. 95. a.1. in corp. 3. contra Gentes cap. 154. 2. ſent. d. 15. q. 1. a. 3. ad 4. ſuper cap. 3. Iſaiæ.*

Quær. 2. quot ſint Diuinationis ſpecies.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis diuinatio vtitur ad præcognitionem futuri euentus aliquo dæmonum conſilio, vel auxilio: quod quidem vel ex-

preſsè imploratur, vel præter intentionem hominis ſe occultè dæmon ingerit ad prænunciandum futura quædam, quæ hominibus ſunt ignota, ei autem cognita per modos de quibus dictum eſt.

Dæmones autem expreſsè inuocati ſolent futura prænunciare multipliciter: quandoque quidem præſtigioſis quibuſdam apparitionibus ſe aſpectui, & auditui hominum ingerentes ad prænunciandum futura, & hæc ſpecies vocatur *Præſtigium* ex eo quòd oculi hominum perſtringuntur: quandoque autem per ſomnia, & hæc vocatur *Diuinatio ſomniorum*: quandoque verò per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem, & hæc vocatur *Necromantia*, quia vt dicit Iſidorus in lib. etimologiarum, *necron græcè mortuum, mantia verò Diuinatio nuncupatur*, quia quibuſdam præcantationibus adhibito ſanguine videntur reſuſcitati mortui diuinare, & ad interrogata reſpondere: quandoque verò futura pronunciant per homines viuos, ſicut in arreptitiis patet, & hæc eſt *Diuinatio per Pythones*, & vt Iſidorus dicit, *Pythones à Pythio Apolline ſunt dicti, qui dicebatur eſſe author diuinandi.*

Quandoque verò futura prænunciant per aliquas figuras, vel ſigna, quæ in rebus inanimatis apparent, quæ quidem ſi appareant in aliquo corpore terreſtri puta in ligno, vel ferro, vel lapide polito vocatur, *Geomantia*; ſi autem in aqua *Hydromantia*; ſi autem in aëre *Aëromantia*; ſi autem in igne *Pyromantia*; ſi autem in viſceribus animalium immolatorum in aris dæmonum vocatur *Haruſpicium*.

Diuinatio autem, quæ fit abſque expreſſa dæmonum inuocatione in duo genera diuiditur: quorum primum eſt, quando ad prænoſcendum futura aliquid conſideramus in diſpoſitionibus aliquarum rerum, & ſi quidem aliquis conetur futura prænoſcere ex conſideratione ſitus, & motus ſyderum pertinet ad Aſtrologos, qui & *Genethliaci* dicuntur propter natalium conſiderationes dierum: ſi verò per motus vel voces auium, ſeu quorumcũque animalium, ſiue per ſternutationes hominum, vel membrorum ſaltus, hoc pertinet generaliter ad *Augurium*, quod dicitur à garritu auium, ſicut *Auſpicium* ab inſpectione auium, quorum primum pertinet ad aures, ſecundum ad oculos: in auibus enim huiuſmodi præcipuè conſiderati ſolent: ſi verò huiuſmodi conſideratio fiat circa verba hominum abſque intentione dicta, quæ quis retorquet ad futurum, quod vult prænoſcere, hoc vocatur *Omen*, & ſicut Valerius Maximus dicit, *omnium obſeruatio aliquo contractu Religioni innexa eſt, quoniam non fortuito motu, ſed Diuinâ prouidentiâ conſtare creditur, quæ fecit vt Romanis deliberantibus vtrum ad alium locum migrarent, fortè eo tempore Centurio quidam exclamauit, ſignifer ſtatue ſignum, hic optimè manebimus, quam vocem auditam pro Omine acceperunt, tranſeundi conſilium omittentes.*

Si autem conſiderentur aliquæ diſpoſitiones figurarum in aliquibus corporibus viſui occurrentes erit alia Diuinationis ſpecies: nam ex lineamẽtis manus conſideratis Diuinatio ſumpta *Chiromantia* vocatur, quaſi Diuinatio manus,

chir enim grecè dicitur manus: Diuinatio verò ex quibuſdam ſignis in ſpatula alicuius animalis apparentibus *Spatulamantia* vocatur.

Ad ſecundum verò diuinationis genus, quod eſt ſine expreſſa dæmonum inuocatione, pertinet Diuinatio, quæ fit ex conſideratione eorum, quæ eueniunt ex quibuſdam, quæ ab hominibus ſeriò fiunt ad aliquid occultum inquirendum, ſiue per protractionem punctorum, quod pertinet ad artem *Geomantiæ*, ſiue per conſiderationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aqua proiecto; ſiue ex quibuſdam ſchedulis ſcriptis, vel non ſcriptis in occulto repoſitis, dum conſideratur quis, quam accipiat; vel etiam ex feſtucis inæqualibus propoſitis quis maiorem, vel minorem accipiat; vel taxillorum proiectione, quis plura puncta proijciat; vel etiam dum conſideratur quid aperienti librum occurrat, quæ omnia *ſortium* nomen habent.

Sic ergo patet triplex Diuinationis genus, quorum primum eſt per manifeſtam dæmonum inuocationem, quod pertinet ad necromanticos, ſecundum autem eſt per ſolam conſiderationem diſpoſitionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures, tertium eſt, dum facimus aliquid, vt nobis manifeſtetur aliquid occultum, quod pertinet ad ſortes, ſub quolibet autem horum multa continentur. 2. 2. *q.* 95. *a.* 3. *in corp. opuſculo* 25. *cap.* 3.

Quærit.* 3. *an Diuinatio, quæ fit per inuocationem Dæmonum ſit licita, ſaltem quando dignoſcitur quòd Dæmones vera dicunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnis Diuinatio, quæ fit per inuocationes dæmonum eſt illicita duplici ratione: quarum prima ſumitur ex parte principij diuinationis, quod ſcilicet eſt pactum expreſſum cum dæmone initum per ipſam dæmonis inuocationem, & hoc eſt omnino illicitum; vnde contra quoſdam dicitur Iſaiæ 28. *dixiſtis percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*; & adhuc grauius eſſet, ſi ſacrificium, vel reuerentia dæmoni inuocato exhiberetur.

Secunda verò ratio ſumitur ex parte futuri euentus, dæmon enim, qui intendit perditionem hominum ex huiuſmodi ſuis reſponſis, etiamſi aliquando vera dicat, intendit homines aſſuefacere ad hoc, quòd ei credatur, & ſic intendit perducere in aliquid, quod ſit ſaluti humanæ nociuũ; vnde Athanaſius exponens illud, quod habetur Lucæ 4. *increpauit illum dicens, obmuteſce*, dicit, *quamuis vera fateretur Dæmon, compeſcebat tamen Chriſtus eius ſermonem ne ſimul cum veritate etiam ſuam iniquitatem promulget: & nos etiam aſſuefaciat, ne curemus de talibus, etſi vera loqui videatur: nefas enim eſt, vt cùm adſit nobis ſcriptura Diuina, à Diabolo inſtruamur.* 2. 2. *queſt.* 95. *a.* 4. *in corp.*

Quær.* 4. *an liceat ſaltem inquirere aliquid à Dæmone ſponte occurrente.

Reſp. D. Thomas, inquirere aliquid à dæmone ſponte occurrente

quandoque licet propter vtilitaté aliorum, maximè quando diuina virtute poteſt compelli ad vera dicenda. *ibidem ad* 1.

Quæritur 5. an, & quare inquirere, vel expectare aliquid à Dæmone ſit apoſtaſia à fide.

Reſpond. ſupra v. *Dæmon qu.*

Quær. 6. an. Diuinatio, quæ fit per auguria auſpicia, Omina, & alias huiuſmodi obſeruationes exteriorum rerum, ſit illicita.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd motus, & garritus auium, vel quæcunque diſpoſitiones in huiuſmodi rebus conſideratæ manifeſtum eſt, quòd non ſunt cauſa futurorum euentuum; vnde ex his futura cognoſci non poſſunt ſicut ex cauſis; relinquitur ergo quòd ſi ex eis aliqua futura cognoſcantur, hoc erit inquantùm ſunt effectus aliquarum cauſarum, quæ etiam ſunt cauſantes, vel præcognoſcentes futuros euentus: cauſa autem operationum Brutorum animalium eſt inſtinctus quidam, quo mouentur motu naturali, non enim habent dominium ſui actus; hic, item inſtinctus poteſt ex duplici cauſa procedere: vno quidem modo ex cauſa corporali, cùm enim Bruta animalia non habeant, niſi animam ſenſitiuam, cuius omnes potentiæ ſunt actus corporalium organorum, ſubiacet eorum anima diſpoſitioni continentium corporum, & primordialiter cœleſtium; & ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes eſſe futurorum ſigna, inquantùm conformãtur diſpoſitionibus corporum cœleſtium, & aeris continentis, ex quibus proueniunt aliqui futuri euentus.

In hoc tamen duo conſiderari oportet, primum quidem vt operationes hujuſmodi non extendantur, niſi ad præcognoſcenda futura, quæ cauſantur per motus cœleſtium corporum: ſecundò vt non extendantur, niſi ad ea, quæ aliqualiter poſſunt ad hujuſmodi animalia pertinere: conſequuntur enim per cœleſtia corpora cognitionem quandam naturalem, & inſtinctum ad ea, quæ eorum vitæ ſunt neceſſaria, ſicut ſunt immutationes, quæ fiunt per pluuias, & ventos, & alia hujuſmodi.

Alio modo inſtinctus hujuſmodi cauſantur ex cauſa ſpirituali, ſcilicet vel ex Deo, vt patet in Columba ſuper Chriſtum deſcendente, & in coruo, qui pauit Heliam, & in Cete, qui euomuit, & eiecit Ionam, vel etiam ex dæmonibus, qui vtuntur hujuſmodi operationibus Brutorum animalium ad implicandos animos hominum vanis opinionibus.

Et eadem ratio videtur eſſe de omnibus alijs hujuſmodi, præterquàm de hominibus, quia verba humana, quæ accipiuntur pro omine non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum, diſponuntur tamen ſecundùm diuinam prouidentiam, & quandoque ſecundùm dæmonum operationem.

Sic ergo dicendum, quòd omnis hujuſmodi diuinatio, ſi extendatur vltra illud, ad quod poteſt pertingere ſecundùm ordinem naturæ, vel diuinæ prouidentiæ, eſt ſuperſtitioſa, & illicita. 2. 2. *q. 95. ar 7. in corp.*

Quær. 7. cur omne diuinationis genus ſimul cum idololatria in veteri lege prohibeatur.

Reſpondet D.Thomas, hæc omnia plerumque ex operatione ſpirituum malignorum accidunt, vt & Sancti doctores dicunt, & etiam ipſi gentiles cenſuerunt: dicit enim Valerius Maximus, quòd obſeruatio auguriorum, & ſomniorum, & hujuſmodi, ad Religionem pertinent quâ Idola colebantur, & ideo in veteri lege ſimul cum idololatria hæc omnia prohibebantur: dicitur enim Deuteron. 18. *nec imitari velis abominationes illarum gentium* (quæ ſcilicet idolis ſeruiebant) *nec inuenietur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam, ducens per ignem; aut qui ariolos ſciſcitetur, aut obſeruet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator; neque pythones conſulat, nec diuinos, & quærat à mortuis virtutem. 3. contra gentes cap. 14.*

Plura quæ diuinationem concernunt. Videantur v. Aſtrologia iudiciaria. Idololatria. Incantatio. Obſeruatio. Somnium. Sors. Superſtitio.

Omnes diuinandi artes tanquam vana, fallaces, & pernicioſa, ac tanquam deteſtanda ſcelera, & delicta damnantur in Bulla Sixti 5. vt notanimus ſupra v. Aſtrologia iudiciaria ſub finem.

DIVITIÆ.

Quærit. an & quomodo licitum ſit honorare diuites propter diuitias.

Reſp. D. Thomas, eſt duplex honor, vnus qui debetur alicui ratione ſuiipſius propter ipſam virtutem, ſicut eſt commendatio, imitatio, & huiuſmodi, & ad hunc honorem diuitiæ nihil faciunt, vndè ſi talis honor alicui propter diuitias exhibeatur, erit acceptio perſonarum: vnde dicit Valerius Maximus, quòd *honores qui virtuti debentur, ſicut triumphi, & alia huiuſmodi, apud Romanos antiquos nulla pecunia emi poterant.*

Alius honor alicui debetur ſecundùm ſtatum, quem habet in Republica; ſic enim in perſona Reſpublica honoratur; & propter hoc Reges, & Principes, & huiuſmodi Perſonæ honorantur, ſecundùm illud 1. Petri 4. *Regem honorificate.* Et quia in terrena Republica diuites ſtatum obtinent altiorem: ideo *Ciues cœleſtis Hieruſalem quaſi in Babylonia peregrinantes debent eis, inter quos conuerſantur, morem gerere,* vt Auguſtinus dicit lib. de ciuitate Dei, *in his quæ non ſunt contra Deum.* Et ſic etiam diuites honorare, illis dumtaxat honoribus, qui ad exteriorem conuictum pertinent, licitum eſt. *quodlibeto 10. ar. 12. in corp.*

Quær. 2. vtrùm in his, quæ ad fidem Chriſti pertinent, ſit peccatum diuites præferre pauperibus, iuxta gloſſam ſuper illud Iacobi 2. quòd ſi introierit in conuentum veſtrum vir annulum aureum habens &c. dicentem, mundus pauperem abiicit, diuitem colit: fides Chriſti econtra docet facere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in his quæ ad fidem Chriſti pertinent, peccatum eſſet, diuites pauperibus præferre; ſicut ſunt miniſtrationes Sacramentorum, & alia hujuſmodi: ſed in his quæ

mundi conuictus requirit, oportet mundo gerere morem. *quodl.* 10. *a.*12.*ad* 1.

Quær. 3. *an poſſit quis exterius diuitem præferre pauperi ſine peccato, dummodo ipſum interius non iudicet ex hoc meliorem.*

Reſp. D. Thomas, gloſſa Auguſtini ſuper illud Iacobi 2. *Si quis introierit* &c. ait: *in quotidianis confeſſionibus qui prefert diuitem pauperi, non in hoc peccat, niſi intus ita iudicet, vt quantò ditior, tantò melior videatur. Ibidem in argum. ſed contra.*

Quær. 4. *quomodo diuitibus debeatur honor, cùm ſecundùm Philoſophum in* 1. *Ethicorum, non debeatur honor niſi rebus diuinis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiam diuitiæ inquantum ſunt quoddam bonum, ſunt aliquid diuinum; præcipuè inquantum præbent facultatem ad multa benè agenda. *ibid. ad* 2.

DIVORTIVM.

Vide *Matrimonium*.

DOCERE.

Quær. 1. *an docens Sacram Scripturam in peccato mortali peccet mortaliter.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd docere ſacram ſcripturam dupliciter contingit: vno modo ex officio prælationis, ſicut qui prædicat, docet; non enim licet alicui prædicare, niſi officium prælationis habeat, vel ex authoritate alicuius Prælationem habentis, Rom. 11. *quomodo prædicabunt, niſi mittantur*: alio modo ex officio magiſterij, ſicut Magiſtri Theologiæ docent. Dicunt ergo quidam quòd ille, qui primo modo docet, peccat mortaliter, ſi ſit in peccato mortali notorio; non autem ille, qui ſecundo modo docet. Sed hoc eſt falſum, quia eorum qui docent ſacram ſcripturam eſt idem finis, & eorum qui ſacram ſcripturam ediderunt; vnde cùm ad hoc ordinetur ſcripturæ editio, vt ad uitam æternam homo perueniat, vt patet Ioannis 10. quicumque impedit finem doctrinæ docendo, peccat: impedit autem qui ſacram ſcripturam in peccato docet, quia ore profitetur ſe noſſe Deum, factis autem negat.

Et ideo dicendum, quòd ille, qui eſt in peccato notorio, peccat ſiue ſic, ſiue ſic doceat: ſed ille qui eſt in peccato occulto, peccat, ſi primo modo doceat, non autem ſi ſecundo. 4. *ſent. d.* 19. *q.* 2. *a.* 2. *queſt.* 2. *ad* 4.

Quær. 2. *an ſi per alicuius doctrinam aliqui retrahantur à meliori bono, ille teneatur ipſam retractare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hîc diſtinguendum videtur: ſi enim doctor doceat falſam doctrinam, tenetur eam modis omnibus reuocare, & maximè ſi ex ea ſpirituale damnum ſequatur: ſi verò doceat veram doctrinam poteſt ex eo ſequi detrimentum ſpirituale in auditoribus dupliciter.

Vno modo ex defectu ipſius qui docet; ſiue quia doctrinam ſubtilem, & altam proponeret rudibus

bus, non eſſent illius doctrinæ capaces, & qui ex hoc detrimentum ſalutis incurrerent, contra exemplum Apoſtoli, qui dicit 1. ad Corinth. 3. *tanquam paruulis in Chriſto lac potum dedi vobis non eſcam*: ſiue quia confusè, & inordinatè proponit non præferens maiora minoribus, contra id quod Gregorius dicit in paſtorali, *ſic lauanda ſunt bona ſumma, ne deſpiciantur vltima: ſic nutrienda ſunt bona vltima, ne dum ſufficere creduntur, nequaquam tendatur ad ſumma*. Et in his caſibus tenetur Doctor, ex cuius doctrina damnum ſpirituale accidit, contra hoc damnum remedium ponere inquantùm poteſt, exponendo ſaltem doctrinam ſuam.

Alio modo poteſt contingere ex defectu aliorum, puta ſi aliqui docendo aliqua erronea, inducerent homines ad aliquam Religionem, vt ſi dicerent, quod quicunque intrat talem Religionem, ſtatim erit æqualis meriti, ſicut B. Petrus, & in hoc caſu non tenetur ceſſare à ſua doctrina: intrare enim Religionem propter errorem non eſt bonum; vnde ſic non retrahit homines à meliori bono talis doctor, & hoc eſt, quod Gregorius dicit in Paſtorali, *ſicut incauta locutio in errorem pertrahit: ita indiſcretum ſilentium eos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. quodlibeto 5.a.25. in corp.*

Qu. 3. cur homo quantumuis ſapiens non debet ſpernere doctrinam aliorum, qui ſunt minùs docti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nullus homo quantumcunque ſapiens debet à quocunque paruo doctrinam repellere; vnde Apoſtolus docet primæ ad Corinth. 14. quòd ſi minori aliquid reuelatum fuerit, quòd tunc maiores debent tacere, & eum audire: & Danielis 13. dicitur, quòd totus populus, & ſeniores audierunt iudicium pueri iunioris, ſcilicet Danielis, cuius Spiritum Dominus ſuſcitauit. *lec. 3. ſuper cap. nonum Ioannis.*

Quæritur 4. an multitudo Doctorum ſit conueniens bono communi.

Reſp. D. Thomas, vtilitas communis non ſolùm debet procurari, vt ſit quocumque modo, ſed vt ſit optimo modo quo fieri poteſt: quantò autem Doctores magis multiplicantur, tantò vtilitas communis, quæ ex doctrina prouenit, magis creſcit: quia vni manifeſtatur, quod alteri nondum notũ eſt, propter quod dicitur ſap. 6. *multitudo autem ſapientium ſanitas eſt orbis terrarum.* Quo zelo Moyſes ductus num. 11. *Quis tribuat vt omnis populus Prophetet? gloſſa, fidelis prædicator optat, ſi fieri valeat, vt veritatem, quam ſolus loqui non ſufficit, ora cunctorũ ſonent.* Et infra, *Prophetare omnes voluit, qui bonum quod habuit, non inuidit. opuſc. 34. alias 19. contra impugnantes Religionem partis 2. cap. 2.*

Plura Doctores concernentia videantur ſupra v. Cathedra, & infra v. Gratia. Prædicare. & v. zelus ſalutis animarum.

DOLVS.

Vide Fraus.

DOMINICA DIES.

Quær. 1. cur Sabbathum in diem Dominicum ſuit mutatum.

RESpondet. D. Thomas, Sabbathum quod ſignificabat primam creationem, mutatur in diem dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti. 1. 2. *qu. 103. a. 3. ad 4.*

Quær. 2. an, & quomodo obſeruatio Dominicæ obliget ex præcepto Decalogi, & inſtitutione Eccleſiæ: & vtrum in maiori reuerentia ſit habenda quàm antiquitùs dies Sabbathi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd obſeruatio dominicæ non obligat ex præcepto decalogi, niſi quantùm ad hoc quod eſt de dictamine legis naturæ: taxatio enim illius diei eſt ex inſtitutione Eccleſiæ volentis reſurrectionem Chriſti, cui noſtram vitam conformare debemus, in iugi memoria eſſe: quamuis autem reſurrectio Chriſti ei ſecundùm humanitatem conueniat, tamen opus diuinitatis eſt quæ eum à mortuis ſuſcitauit: vnde non in minori reuerentia eſt habenda, quàm requies artificis, & conſummatio operum conditoris facta in die Sabbathi; imò ampliùs ſecundùm quòd opus conditionis opere reparationis perficitur. 3. *ſ. d. 37. qu. 1. a. 5. qu. 3. ad 3.*

Quær. 3. quomodo Dominica ſucceſſit Sabbatho; & cur in dominica permittitur quòd cibi coquantur, & quòd homines piſcationem, & alia multa huiuſmodi exerceant.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd obſeruantia diei dominicæ in noua lege ſuccedit obſeruantiæ Sabbathi, non ex vi præcepti legis, ſed ex conſtitutione Eccleſiæ, & conſuetudine populi Chriſtiani: nec enim hujuſmodi obſeruatio eſt figuralis, ſicut fuit obſeruatio Sabbathi in veteri lege, & ideo non eſt ita arcta prohibitio operandi in die Dominica, ſicut in die Sabbathi; ſed quædam opera conceduntur in die Dominica, quæ in die Sabbathi prohibebãtur, ſicut decoctio ciborum, & alia hujuſmodi; & etiam in quibuſdam operibus prohibitis faciliùs propter neceſſitatem diſpenſatur in noua, quàm in veteri lege; quia figura pertinet ad proteſtationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet; opera autem ſecundùm ſe conſiderata immutari poſſunt pro loco, & tempore. 2. 2. *q.* 122. *a.* 4. *ad.* 4.

Quær. 4. Ex cuius conſtitutione prohibeantur opera ſeruilia in die dominico, & quis in eis diſpenſare poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in die Dominico tenemur vacare ex conſtitutione Eccleſiæ ab operibus, quæ nos impedire poſſent à cultu Diuino, qui indicitur in tali die exercendus; niſi ex cauſa per eum qui habet authoritatem, in aliquo diſpenſetur. Neque oportet quòd ab omnibus in die dominica ceſſemus, à quibus in die Sabbathi ceſſabant; quia antiquorum ceſſatio ab omnibus operibus ſeruilibus in ſignificationem erat: non autem noſtra ceſſatio, 3. *ſ. d. 37. q. 1. a. 5. qu. 3. ad 4.*

Quær. 5. an foret conuenientius deputare aliquas horas in ſingulis diebus ad abſtinendum à labore, & vacandum diuinis, quàm vnum diem integrum in ſeptimana.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd labor non ſolùm impedit contemplationis actum dum exercetur, ſed etiam poſtquam tranſit; dum remanent ex labore membra feſſa, & mens diſtracta: vnde conuenientius fuit, vt vnus dies integer diuinis deputaretur, quàm in ſingulis diebus aliquæ horæ. 3. ſ. d. 37. q. 1. a. 5 qu. 1. ad 2.

DOMINIVM.

Quær. 1. an & quomodo infideles poſſint habere Prælationem ſeu Dominium ſuper fideles.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa hoc dupliciter loqui poſſumus: vno modo de Dominio, vel Prælatione infidelium, ſuper fideles de nouo inſtituenda, & hoc nullo modo permitti debet; cederet enim hoc in ſcandalum, & in periculum fidei; de facili enim illi, qui ſubijciuntur aliorum iurisdictioni, immutari poſſunt ab eis, quibus ſubſunt, vt ſequantur eorum imperium, niſi illi, qui ſubſunt, fuerint magnæ virtutis; & ſimiliter infideles contemnunt fidem, ſi fidelium defectus cognoſcant: & ideo Apoſtolus prohibuit, vt fideles non contendant iudicio coram Iudice infideli; & ideo nullo modo permittit Eccleſia, quòd infideles acquirant dominium ſuper fideles, vel qualitercunque eis præficiantur in aliquo officio: alio modo poſſumus loqui de dominio, vel Prælatione iam exiſtenti.

Vbi conſiderandum eſt, quòd dominium, vel Prælatio introducta ſunt ex iure humano, diſtinctio autem fidelium, & infidelium eſt ex iure Diuino: ius autem Diuinum, quod eſt ex gratia, non tollit ius humanum, quod eſt ex naturali ratione: ideo diſtinctio fidelium, & infidelium ſecundùm ſe conſiderata non tollit dominium, & Prælationem ſupra fideles. Poteſt tamen iuſtè per ſententiam vel ordinationem Eccleſiæ authoritatem Dei habentis tale ius Dominij, vel Prælationis tolli, quia infideles merito ſuæ infidelitatis merentur poteſtatem amittere ſuper fideles, qui transferuntur in filios Dei: ſed hoc quidem Eccleſia quandoque facit; quandoque autem non facit: in illis enim infidelibus, qui etiam temporali ſubiectione ſubiiciuntur Eccleſiæ, & membris eius, hoc ius Eccleſia ſtatuit; vt ſeruus Iudæorum, cùm fuerit factus Chriſtianus, ſtatim à ſeruitute liberetur nullo pretio dato, ſi fuerit vernaculus, id eſt in ſeruitute natus; & ſimiliter ſi infidelis exiſtens fuerit emptus ad ſeruitium: ſi autem fuerit emptus ad mercationem, tenetur eum infra tres menſes exponere ad vendendum: nec in hoc iniuriam facit Eccleſia, quia cùm ipſi Iudæi ſint ſerui Eccleſiæ, poteſt diſponere de rebus eorum; ſicut etiam principes ſæculares multas leges ediderunt circa ſuos ſubditos in fauorem libertatis.

In illis verò infidelibus qui temporaliter Eccleſiæ, vel eius membris non ſubiacent, prædictum ius

Eccleſia non ſtatuit, licèt poſſet inſtituere de iure: & hoc facit ad ſcandalum vitandum; ſicut etiam Dominus Matthæi 15. oſtendit quòd poterat ſe à tributo excuſare, quia liberi ſunt filij, tamen mandauit tributum ſolui ad ſcandalum vitandum: ita etiam & Paulus, cùm dixiſſet, quòd ſerui Dominos ſuos honorarent, ſubiungit, *ne nomen Domini, & doctrina blaſphemetur*. 2. 2. q. 10. a. 10 *in corp.*

Qu: 2. quomodo Dominium, ſiue Prælatio ordinari debet ad vtilitatem ſubditorum.

Reſpond. v. *Prælatio*, & v. *Rex*.

DONVM.

Quæritur 1. vtrum conuenienter enumerentur ſeptem dona ſpiritus ſancti, ſicut patet Iſaiæ 11.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd dona ſunt quidam habitus perficientes hominem ad hoc quòd promptè ſequatur inſtinctum Spiritus-Sancti; ſicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi: ſicut autem vires appetitiuæ natæ ſunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, ſicut à quadam ſuperiori potentia: Et ideo in omnibus viribus hominis quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuum, ſicut ſunt virtutes, ita etiam ſunt dona, ſcilicet in ratione & in vi appetitiua: ratio autem eſt ſpeculatiua & practica: Et in vtraque conſideratur apprehenſio veritatis, quæ pertinet ad inuentionem & iudicium de veritate; ad aprehenſionem igitur veritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum; practica verò per conſilium: ad rectè autem iudicandum ſpeculatiua quidem per ſapientiam, practica verò per ſapientiam perficitur: appetitiua autem virtus, in his quidem quæ ſunt ad alterum, perficitur per pietatem: in his autem quæ ſunt ad ſe ipſum, perficitur per fortitudinem contra timorem periculorum; contra concupiſcentiam verò inordinatam delectabilium per timorem; ſecundùm illud Prou. 16. *in timore Domini declinat omnis à malo*. Et Pſ. 118. *confige in timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui*: Et ſic patet quòd hæc dona extendunt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendunt virtutes tam intellectuales, quàm morales. 1. 2. q. 68. a. 4. 2. 2 q. 8. a. 6. 3. ſ. d. 34. q. 1. a. 1.

Quær. 2. cur dona Spiritus Sancti ſint connexa; ideoque figurentur per filios Iob, qui conuiuiis ſemetipſos inuicem paſcebant, vt dicit D. Gregorius in 1. moralium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hujus quæſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi: ſicut enim vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes vires animæ diſponuntur per dona in comparatione ad Spiritum-Sanctum mouentem: Spiritus autem Sanctus habitat in nobis per Charitatem, ſecundùm illud Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis*; ſicut ratio noſtra perficitur per prudentiam: vnde ſicut virtutes morales connectuntur ſibi inuicem in pru-

dentia; ita dona Spiritus Sancti connectuntur ſibi inuicem in charitate: ita ſcilicet quòd qui charitatem habet, omnia dona Spiritus Sancti habeat, quorum nullum ſine charitate haberi poteſt. *Ibid. a.5. in corp.*

Quæritur 3. quomodo Deus nobis ſua dona confert, vt ea in alterum vtilitatem effundamus, iuxta illud Apoſtoli 2. ad Corinth. 1. qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra vt poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem qua exhortamur & ipſi à Deo.

Reſp. D. Thomas, notandum eſt, quòd in donis diuinis eſt ordo. Ad hoc enim Deus dat aliquibus ſpecialia dona vt ipſi effundant illa in vtilitatem aliorum, non enim dat lumen ſoli vt ſibi ſoli luceat ſed vt toti mundo: vnde vult quòd de omnibus bonis noſtris ſiue ſint diuitiæ, ſiue potentia, ſiue ſcientia, ſiue ſapientia, accreſcat aliqua vtilitas aliis. 1. Pet. 4. vnuſquiſque gratiam quam accepit &c. hoc eſt ergo quod Apoſtolus dicit, *conſolatur nos in omni tribulatione*, ſed quare? non vt ſolùm nobis hoc ſit ad bonum, ſed etiam vt aliis proſit. Vnde dicit. *Vt poſſimus & ipſis conſolari eos &c.* poſſumus enim conſolari alios per exemplum conſolationis noſtræ, qui enim non eſt conſolatus neſcit conſolari. Eccl. 34. Qui non eſt tentatus, qualia ſcit, quæ ſunt in omni. Ideſt, in qualibet preſſura. Eſa. 61. Spiritus Domini miſit me, &c. vt conſolarer omnes lugentes, &c. Eccl. 48. conſolatus eſt lugentes &c. poſſumus, dico conſolari per exhortationem ad tolerantiam paſſionum promittendo præmia æterna, quia ſcilicet exhortatur nos per ſcripturas & internas inſpirationes, vt patienter ſuſtineamus, & alios exhortemur exemplo noſtro, & per ipſas ſcripturas. *in expoſitione illius cap. lec. 2.*

Quæritur 4. vtrum in omni homine quantumcunque malo remaneat aliquod donum Dei: & quomodo intelligatur illud 1. ad corinthios 1. perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

Reſp. D. Thomas, eſt conſiderandum quòd homines quantumcunque mali non totaliter donis Dei priuantur, nec in eis dona Dei reprobantur; ſed in eis reprobatur & perditur, quod ex eorum malitia procedit: & ideo non dicit ſimpliciter *perdam ſapientiam*, quia omnis ſapientia à Domino Deo eſt, vt dicit Eccleſiaſt. ſed *perdam ſapientiam ſapientium*, ideſt quam ſapientes huius mundi adinuenerunt ſibi contra veram ſapientiam Dei, quia vt dicitur Iacobi 3. non eſt iſta ſapientia de ſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica: ſimiliter non dicit reprobabo prudentiam; nam veram prudentiam ſapientia Dei docet: ſed dicit *prudentiam prudentium*, id eſt quam illi, qui ſe prudentes æſtimant in rebus mundanis, prudentiam reputant, vt ſcilicet bonis hujus mundi inhæreant: vel quia vt dicitur Rom. 8. *prudentia carnis mors eſt. In expoſitione illius cap. lec. 3.*

DOS.

Queritur 1. quid ſit Dos.

REſp. D. Thomas, dos propriè eſt quædam datio ex parte mulieris his, qui ſunt ex parte viri, facta pro onere matrimonij, quod ſuſtinet vir. *4. ſent. d. 49. qu. 4. a. 1. in corp.*

Queritur 2. ad quem pertinet vſus Dotis, & eius dominium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dotes, quamuis aſſignentur ſponſo in carnali matrimonio ad vſum; tamen proprietas, & dominium pertinent ad ſponſam: quod patet ex hoc, quòd ſoluto matrimonio dos remanet ſponſæ ſecundùm iura. 4. *ſent. d. 45. q. 4. a. 1. ad 1.*

Queritur 3. vtrum ille, qui defloranit Virginem, teneatur eam dotare.

Reſdondetur v. *ſtuprum.*

DVBIVM.

Queritur 1. vtrum in dubiis inferior ſtare poſſit iudicio ſuperioris.

REſpondetur ſupra v. *Diſpenſatio qua. vlt.*

Queritur 2. an & quomodo dubia ſint in meliorem partem interpretanda.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex hoc ipſo quòd aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, iniuriatur ei, & contemnit ipſum: Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcunque inferre abſque cauſa cogente: Et ideo vbi non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum, vt bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium eſt. 2. 2. *q. 60. a. 4. in corp.*

Queritur 3. an ſit melius frequenter falli interpretando in meliorem partem, quàm male ſuſpicando rarius falli.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd poteſt contingere, quòd ille, qui in meliorem partem interpretatur frequentiùs fallatur: ſed meliùs eſt quòd aliquis frequenter fallatur habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quàm quòd rariùs fallatur habens malam opinionem de aliquo bono; quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo. 2.2. *q. 60. a. 4. ad 1.*

Qu. 4. quomodo in dubiis ſit iudicandum de rebus & Perſonis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliud eſt iudicare de rebus, & aliud de hominibus: in iudicio enim, in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipſius rei, de qua iudicamus, cui nihil nocet, qualitercunque iudicemus de ipſa; ſed attenditur ibi ſolùm bonum iudicantis, ſi verè iudicet, vel malum, ſi falſò; quia *verum eſt bonum intellectus, falſum autem eſt malum ipſius*, vt dicitur in 6. Eth. cap. 2. & ideo vnuſquiſque debet niti ad hoc, quòd de rebus iudicet ſe-

cundùm quod ſunt:ſed in iudicio, quo iudicamus de hominibus, præcipuè attenditur bonum, & malum ex parte eius, de quo iudicatur, qui in hoc ipſo honorabilis habetur, quòd bonus iudicatur, & contemptibilis, ſi iudicetur malus; & ideo ad hoc potiùs tendere debemus in tali iudicio, quòd hominem iudicemus bonum, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat.

Ipſi autem homini iudicanti falſum, iudicium, quo benè iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipſius; ſicut nec ad eius perfectionem pertinet ſecundùm ſe cognoſcere veritatem ſingularium contingentium, ſed magis pertinet ad bonum affectum. 2.2. *q.60. a. 4. ad. 2.*

Quæritur 5. quomodo ſunt interpretanda dubia, cùm aliquibus malis remedium adhibere debemus.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter: Vno modo per quamdam ſuppoſitionem, & ſic cùm debemus aliquibus malis adhibere remedium, ſiue noſtris, ſiue alienis, expedit ad hoc vt ſecuriùs remedium apponatur, quòd ſupponatur id, quod eſt deterius; quia remedium quod eſt efficax contra maius malum, multò magis eſt efficax contra minus malum.

Alio modo interpretamur aliquid in bonum vel malum definiendo, ſiue determinando; & ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque ſecundùm quod eſt. In iudicio autem perſonarum interpretetur in melius, ſicut dictum eſt. 2. 2. *quæſt. 60. a. 4. ad 3.*

DVELLVM.

Quær. 1. an lex duellorum ad modum ſortis ſit licita.

RESponſio videatur *verbo ſors quæſtione vltima.*

Qu. 2. an & quomodo illi, qui malè vtuntur gladio, vt duelliſtæ, & alij, gladio peribunt, iuxta illud Chriſti Matth. 26. omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Auguſtinus dicit, *ille accipit gladium, qui nulla ſuperiori, aut legitima poteſtate aut iubente, vel concedente in ſanguinem alicuius armatur.* Qui verò ex authoritate Principis, vel Iudicis, ſi ſit perſona priuata, vel ex zelo iuſtitiæ, quaſi ex authoritate Dei, ſi ſit perſona publica, gladio vtitur, non ipſe accipit gladium, ſed ab alio ſibi commiſſo vtitur; vnde ei pœna non debetur.

Nec tamen illi etiam, qui cum peccato gladio vtuntur, ſemper gladio occiduntur; ſed ipſi ſuo gladio ſemper pereunt, quia pro peccato gladij æternaliter puniuntur, niſi pœniteant, 2. 2. *quæſt. 40. art. 1. ad 1.*

Secunda ex propoſitionibus ab Alexandro 7. damnatis ſic habet: Vir equeſtris ad duellum prouocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

EBRIETAS.

Quæritur 1. an & quare ebrietas ſit peccatum mortale, de quo in Canonibus Apoſtolorum legitur: Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus alea, aut ebrietati deſeruiens, aut deſinat, aut deponatur: Subdiaconus autem, lector, aut cantor ſimilia faciens aut deſinat, aut communione priuetur: ſimiliter laicus.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd culpa ebrietatis conſiſtit in inordinato vſu, & cõcupiſcentia vini. Hoc autem contingit eſſe tripliciter: vno modo ſic, quòd neſciat potum eſſe immoderatum & inebriare potentem; & ſic ebrietas poteſt eſſe ſine peccato: alio modo ſic, quòd aliquis percipiat potum eſſe immoderatum; non tamen æſtimet potum inebriare potentem; & ſic ebrietas poteſt eſſe cum peccato veniali: tertio modo poteſt eſſe, quòd aliquis benè aduertat potum eſſe immoderatum, & inebriantem, & tamen magis vult ebrietatem incurrere, quàm à potu abſtinere, & talis propriè dicitur ebrius; quia moralia recipiunt ſpeciem non ab his, quę per accidens eueniunt præter intentionem, ſed ab eo, quod eſt per ſe intentum.

Et ſic ebrietas eſt peccatum mortale: quia ſecundùm hoc homo volens, & ſciens priuat ſe vſu rationis, quo ſecundùm virtutem operatur, & peccata declinat; & ſic ſpeccat mortaliter periculo peccandi ſe committens: dicit enim Ambroſius in libro de Patriarchis, *vitandam dicimus ebrietatem, per quam vitia cauere non poſſumus: nam quæ ſobrij cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus;* vnde ebrietas per ſe loquendo eſt peccatum mortale. 2. 2. q. 150. *a. 2. in corp.*

Quæritur 2. vtrum ignoranti fortitudinem viri, vel debilitatem ſuam ebrietas imputetur ad peccatum, vel ſolummodo ſuperabundantia potus.

Reſp. D. Thomas, quòd ebrietas ſit peccatum veniale, contingit propter ignorantiam vel infirmitatem; putà cùm homo neſcit virtutem vini aut propriam debilitatem; vnde non putat ſe inebriari: tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolùm ſuperabundantia potus. 1. 2. *q. 88. a. 5. ad 1.*

Quæritur 3. cur D. Auguſt. in ſermone de purgatorio dicit, ebrietatem eſſe mortale peccatum, ſi aſſidua fuerit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aſſiduitas facit ebrietatem eſſe peccatum mortale, non propter ſolam iterationem actus, ſed quia non poteſt eſſe quòd homo aſſiduè inebrietur, quin ſciens & volens ebrietatem incurrat; dum multotiè experitur fortitudinem viri, & ſuam habilitatem ad ebrietatem. 2. 2. *q. 150. a. 2. ad 1. ad Rom. 13. lect. 3. 1. ad Corinth. 5. lect. 2.*

Quær. 4. an inuitans aliquem ad bibendum peccet, ſi ille inebrietur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ille, qui inebriatur, excuſatur

cuſatur à peccato, ſi ignorat fortitudinem vini; ita etiam ille qui inuitat aliquem ad bibendum, excuſatur a peccato, ſi ignoret talem eſſe conditionem bibentis, vt ex hoc potu inebrietur: ſed ſi ignorantia deſit, neuter à peccato excuſatur. *2.2.q.150.a.1.ad 3.*

Quær. 5. an poſſit aliquis multum comedere, & bibere ad prouocandum vomitum de conſilio Medici: & vtrum excuſetur ab ebrietate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cibus, & potus eſt moderandus ſecundùm quòd competit corporis valetudini; & ideo ſicut quandoque contingit, vt cibus, vel potus, qui eſt moderatus ſano, ſit ſuperfluus infirmo, ita etiam poteſt è conuerſo contingere, vt ille, qui eſt ſuperfluus ſano, ſit moderatus infirmo: & hoc modo cùm aliquis multum comedit, vel bibit ſecundùm conſilium medicinæ ad prouocandum vomitum, non eſt reputandus ſuperfluus cibus, vel potus. Nec tamen ad vomitum prouocandum requiritur, quòd ſit potus inebrians; quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum cauſat: & ideo propter hanc cauſam non excuſaretur aliquis ab ebrietate. *2.2.q.150.a.2.ad 3.*

Quæritur 6. vtrum ebrietas excuſet à peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in ebrietate duo attenduntur, ſcilicet defectus conſequens, & actus præcedens: ex parte autem defectus conſequentis, in quo ligatur vſus rationis, ebrietas habet excuſare à peccato, inquantùm cauſat inuoluntarium per ignorantiam: ſed ex parte actus præcedentis videtur eſſe diſtinguendum; quia ſi ex actu illo præcedente ſubſecuta eſt ebrietas ſine peccato, tunc peccatum ſequens totaliter excuſatur à culpa; ſicut fortè accidit de Loth: ſi autem actus præcedens fuit culpabilis, ſic non totaliter aliquis excuſatur à peccato ſequenti, quod ſcilicet redditur voluntarium ex voluntate præcedentis actus, inquantùm ſcilicet aliquis dans operam rei illicitæ incidit in ſequens peccatum: diminuitur tamen peccatum ſequens ſicut & diminuitur ratio voluntarij; vnde Auguſtinus dicit contra Fauſtum, quòd *Loth culpandus eſt, non quantum ille inceſtus, ſed quantùm ebrietas meruit. 2.2.q.150.a.4. in corp. p.2.q.76.a.4.ad 2. & qu.77. a.7.in corp.*

Quær.7. cur Philoſophus 3. eth. dicit, quòd ſi quis per ebrietatem commitat homicidium, meretur duplices mulctationes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ebrius homicida duobus peccatis peccat; ſcilicet ebrietate & homicidio; propter quod dicitur, diplices mulctationes mereri: nihil tamen prohibet quin quantitas ſequentis peccati per ignorantiam ex præcedenti conſequentem minuatur. *2.ſ.d.22.q.2. a.2 ad 2.*

Quæritur 8. vtrum ebrietas ſit radix omnium vitiorum, iuxta illud quod dicitur in decretis diſt.35. ante omnia Clericis vetetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes, ac nutrix eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd ex ebrietate ſequuntur omnia peccata, non ſecundùm originem cauſæ finalis, ſed ſecundùm prohibentis remotionem, inquantum ſcilicet remouet iudicium rationis, per quod homo à peccato cohibetur. *qu.14. de malo a.4.ad 2.*

Quær. 9. vtrum ebrietas ſit grauiſſimum peccatorum.

Repſ. D. Thomas, dicendum quòd ex hoc dicitur aliquid eſſe malum, quòd priuat bonum: vndè quantò maius eſt bonum, quod priuatur per malum, tantò malum grauius eſt: manifeſtum eſt autem, quòd bonum Diuinum eſt maius, quàm bonum humanum: & ideo peccata, quæ ſunt directè contra Deum ſunt grauiora peccato ebrietatis, quod directè opponitur bono rationis humanæ. *2.2.q.150.a.3.in corp.*

Quær. 10. cur D. Chryſoſtomus Homil. 58. in Matthaum dicit: nihil eſt ita damoni amicum, ſicut ebrietas, & laſciuia, quę eſt matęr omnium vitiorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad peccata intemperantiæ maximè homo habet pronitatem, propter hoc, quòd huiuſmodi concupiſcentiæ, & delectationes connaturales ſunt, & ſecundùm hoc dicuntur huiuſmodi peccata eſſe maximè amica Diabolo: non quia ſint alijs grauiora: ſed quia ſunt apud homines frequentiora. *2.2.q.150.a.3.ad 1.*

Quæritur 11. quomodo intelligatur illud D. Ambroſij in lib. de helia, & iciunio cap. 5. non eſſet hodie ſeruitus, ſi non fuiſſet ebrietas.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſeruitus eſt conſecuta ex ebrietate occaſionaliter, inquantum Cham maledictionem ſeruitutis in ſua poſteritate accepit, propter hoc quòd irriſit Patrem inebriatum; non autem ſeruitus fuit directè pœna ebrietatis. *2.2.q.150.a.3.ad 3.*

Qu. 12. quomodo ebrioſi ſint corrigendi, & cur de illis D. Gregorius dicat, quòd cum venia ſuo ingenio ſunt relinquendi, ne deteriores fiant ſi à tali conſuetudine euellantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquando correctio peccatoris eſt intermittenda, ne fiat inde deterior: Vnde Aug. dicit in epiſtola ad Aurelium Epiſcopum (ſcilicet 64.) de commeſſationibus & ebrietatibus loquens; non aſperè, quantum exiſtimo, non durè, non imperiosè, iſta tolluntur; ſed magis docendo, quàm iubendo, magis monendo, quàm minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium, ſeueritas autem exercenda eſt in peccata paucorum. *ibid. ad 4.*

Quær. 13. cur poſtquam Apoſtolus ad Epheſ. 5. dixit fornicatio, & omnis immunditia nec nominetur in vobis, ſubdit: & nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed implcamini Spiritu Sancto.

Reſp. D. Thomas, dixit, *fornicatio, & omnis immunditia non nominetur in vobis*: ſed ad hoc cauendum, debetis à vino ſuperfluo abſtinere, quia cibus & potus ſuperfluus eſt cauſa luxuriæ, & præ-

cipuè vinum, quod calefacit, & mouet: Prouer. 20. *luxurioſa res vinum & tumultuoſa ebrietas*: Heſt. 1. *cum eſſet rex hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero &c.* Oſeæ 4. *fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.* vnde Hieronym. quem Sodoma non vicit, vina vicerunt, Loth. *Nolite ergo &c. ſed impleamini Spiritu-Sancto.* înter omnia, quæ multos ſpiritus generant, eſt vinum, vnde generat animoſitatem, & *facit homines per talenta loqui*, vt dicitur 2. eſdræ 3. & ideo conuenienter docet eos contra hoc repleri Spiritu Sancto, qui generat feruorem deuotionis: Rom. 12. *Spiritu feruentes.* Item etiam generat gaudium, & lætitiã ſpiritualem. Rom. 14. *iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto.* Item facit audacter loqui. act. 2. *repleti ſunt omnes Spiritu Sancto, & cœperunt loqui &c.* & ideò qui eos loquentes audiebant, credebant eos ebrios. *In expoſitione eiuſdem capitis lect. 7.*

ECCLESIA.

Qu. 1. vtrum Eccleſia in ſtatutis ſuis errare poſſit: & vtrum poſſit ea mutare, quæ facta ſunt ab Apoſtolis, vel in ipſis diſpenſare.

RESp. ſupra v. *Canonizatio* o. *Concilium* o. *diſpenſatio qu. penult.* & infrà v. *Papa* o.

Quæritur 2. vtrum Epiſcopus debeat prohibere ingreſſum Eccleſiæ alicui volenti audire verbum Dei.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de conſecrat. d. 1. dicitur, *Epiſcopus nullum prohibeat ingredi Eccleſiam, & audire verbum Dei, ſiue Gentilem, ſiue Hereticum, ſiue Iudæum vſque ad Miſſam Cathecumenorum.* 3. *p. q.* 83. *a.* 4. *ad* 4.

Quæritur 3. an & quando Eccleſia inſeruire poſſit nedum ad vſus ſacros, ſed etiam ad manducandum, alioſque vſus licitos.

Reſpondet D. Thomas, non eſt licitum Domum Dei, quæ eſt deputata ſacris vſibus, communibus vſibus applicare: vnde & Dominus Ioan. 2. eijciens vendentes, & ementes de templo, dixit, *domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam domum negotiationis*: & Auguſtinus dicit in Regula, *in oratorio nemo aliquid faciat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit.* Tamen propter neceſſitatem, quando ſcilicet aliquis aliam domum non inueniret, licitè poſſet Eccleſiâ vti ad manducandum, vel ad alios huiuſmodi licitos vſus. 1. *ad Corinth.* 11. *lect.* 4.

Quærit. 4. quid conferatur Eccleſiæ in virtute conſecrationis: & vtrum terra, in qua erat olim Eccleſia conſecrata, vendi poſſit.

Reſpondetur ſupra v. *Conſecratio* o. & infra v. *Simonia qu.*

ELECTIO.

Quær. 1. vtrum neceſſe ſit ſemper eligere meliorem ad quodlibet officium ſpirituale.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis homo poteſt dici bonus, vel melior altero dupliciter: vno modo ſimpliciter: & ſic

melior eſt, qui in charitate eſt perfectior: alio modo ſecundùm quid; & ſic dicitur aliquis melior altero vel ad militiam; vel ad magiſterium; vel ad prælationem; vel aliquid hujuſmodi; qui non eſt melior ſimpliciter: eo quòd in ſingulis officiis tam ſpiritualibus quàm corporalibus requiruntur aliqua præter moralem bonitatem ad hoc, quòd aliquis ſit idoneus ad illud officium exequendum. Dicendum eſt ergo, quòd oportet eligere ad prælationem, vel ad Eccleſiaſticum officium aliquem, qui ſit bonus ſimpliciter, quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet ſpirituale exequendum. Vnde dicit Dion in Epiſt. ad Demophilum Monachum, loquens de Sacerdote, qui non eſt gratiâ illuminatus: *Non eſt iſte Sacerdos, ſed inimicus doloſus: deluſor ſui ipſius, & lupus ſupra dominicum populum pelle armatus ouina.* Non tamen oportet, quòd ſemper eligatur ille, qui eſt melior ſimpliciter: poſſibile eſt enim, quòd illi, qui eſt in charitate perfectior, deficiant multa, quæ requiruntur ad hoc, quòd aliquis ſit prælatus idoneus, quæ in alio, qui eſt minoris charitatis, inueniuntur; vt ſunt ſcientia, induſtria; potentia, & alia hujuſmodi: vnde non oportet ſemper eligere meliorem ſimpliciter; ſed eum, qui ſit melior ad hoc officium. Si autem eligat quis eum, quem reputat minùs idoneum ad tale officium, peccat. Non enim poteſt eſſe, quòd de duobus vnus alteri præeligatur, niſi propter aliquid in ipſo conſideratum: illud autem quod conſideratur in eo, qui eſt minùs idoneus, ad hoc quòd magis idoneo præferatur, eſt aliqua conditio indebitè mouens, vel familiaritas, vel conſanguinitas, vel aliquid hujuſmodi. Non enim poteſt eſſe aliqua conditio pertinens ad prælati idoneitatem: ex quo alter ſimpliciter magis idoneus reputatur: & ſic indebitè mouet: & ſic in tali electione erit ibi acceptio perſonarum, quæ ſine peccato non fit. *quodl. 8. art. 6.*

Quær. 2. quodnam mortale peccatum reddat hominem indignum ad quodlibet ſpirituale officium.

Reſpondetur infra v. *Officium.*

Quæritur 3. quomodo intelligenda ſit decretalis illa, quæ dicit, quòd ſufficit eligere bonum, nec requiritur, quòd eligatur melior.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd decretalis intelligenda eſt quantùm ad hoc quòd non ſemper oportet eligere meliorem ſimpliciter, ſed ſufficit eligere bonum. Vel dicendum quòd non loquitur quantùm ad forum conſcientiæ, ſed quantùm ad forum contentioſum, in quo non reprobatur electio ex hoc quòd poteſt aliquis alius magis idoneus inueniri, dummodo ille qui eligitur, idoneus ſit; aliàs omnis electio calumniam pateretur. *quodl. 8. a. 6. ad 6.*

Quærit. 4. an licèt in foro externo ſufficiat eligere bonum, in foro tamen interno ſit eligendus melior.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantùm ad hoc, quòd electio impugnari non poſſit in foro

iudiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem; quia ſic omnis electio poſſet habere calumniá: ſed quantùm ad conſcientiam eligentis neceſſe eſt eligere meliorem, vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune: quia ſi poteſt haberi aliquis magis idoneus erga aliquam dignitatem, & alius præferatur, oportet, quòd hoc ſit propter aliquam cauſam, quæ quidem ſi pertineat ad negotium, quantùm ad hoc erit ille, qui eligitur magis idoneus: ſi verò non pertineat ad negotium id, quod conſideratur vt cauſa, erit manifeſtè acceptio perſonæ 2. 2. *q.* 63. *a.* 2. *ad* 3. *Ioannu.* 21. *lect.* 3.

Quær. 5. vtrum ille qui eligitur de gremio Eccleſia, ſit regulariter loquendo vtilior pro bono communi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui de gremio Eccleſiæ aſſumitur, vt in pluribus conſueuit eſſe vtilior quantùm ad bonum commune; quia magis diligit Eccleſiam, in qua eſt nutritus: & propter hoc etiam mandatur Deut. 17. *non poteris alterius gentis hominem facere Regem, qui non ſit frater tuus.* 2.2. *q.*63.*a.*2. *ad* 4.

Qu. 6. an pueri non ſint ad Religionem admittendi, ex eo quòd Religioſi habent curam animarum: & vtrum ſit omnium ſententia, quòd ad aliquam curam Eccleſiaſticam oporteat eligere meliorem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ratio illa in multis deficit. Primò quidem, quia ille qui religioné intrat, non ad hoc eligitur vt ſui vel alterius curam gerat magis quàm ante, ſed magis vt ſit ſub cura, & obedientia alterius. Secúdò quia hoc nó conceditur ab omnibus, quòd neceſſe ſit eligere meliorem ad regimen prælationis, ſed ſecundùm quoſdam ſufficit eligere bonum. Tertiò quia ſi oportet eligere meliorem ad prælationem, non quidem oportet ſimpliciter meliorem eligere, ſed meliorem, id eſt, magis idoneum ad hoc: pueri autem, etſi non ſint meliores ſimpliciter quàm adulti, ſunt tamen magis idonei ad hoc vt in religione nutriantur: vnde Anſel. in lib. de ſimilitudinibus comparat eos, qui à pueritia nutriuntur in religione, Angelis, alios autem hominibus; quia Angeli à principio, homines proceſſu temporis ad vitam æternam perueniunt. Quartò quia ad Epiſcopatum non eligitur niſi vnus; & ideo maior neceſſitas eſt quòd melior aſſumatur, quàm de intrantibus religionem; qui plures accipi poſſunt. *quodl.*4.*a.* 23. *ad* 12.

Quæritur 7. an melius faciat, qui conſentit electioni de ſe factæ, quàm qui eam recuſat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in eo, qui electioni Canonicæ de ſe factæ cóſentit, conſiderari præcipuè debet, quid intendit: ſi enim intendit aliquod temporale, puta honorem, diuitias, excutere ſe à iugo Religionis, aut aliquid huiuſmodi, manifeſtum eſt, quòd eſt praua intentio: vnde melius faceret, ſi non aſſentiret: ſi autem intendit profectum Eccleſiæ, ſic planum eſt, quòd bona eſt intentio: vnde Auguſtinus

dicit nono de Ciuit. Dei, *in actione non amandus eſt honor in hac vita, ſine potentia, ſed opus ipſum ſi rectè, atque vtiliter ſit*, ideſt ſi valeat ad ſalutem ſubditorum, & inducit illud Apoſtoli, quod habetur primæ ad Timotheum 3. *ſi quis Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.*

Sed tamen ſciendum eſt, quòd ad hoc opus maxima requiritur idoneitas, quia vt Gregorius dicit in paſtorali, *tantùm actionem populi debet actio tranſcendere Præſulis, quantùm diſtare ſolet à grege Paſtoris vita*, ad quod humana fragilitas ſecundùm proprias vires ſufficiens non eſt, ſecundùm illud Apoſtoli 2. ad Corinth. 3. *& ad hæc quis tam idoneus?* ſed tamen ex auxilio gratiæ Diuinæ homines idonei, & ſufficientes redduntur, ſicut ipſe poſtmodum ſubdit, *idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti.*

Poteſt ergo aliquis laudabiliter conſiderans proprium defectum ex humilitate officium Prælationis recuſare, ſicut Hiere. dicit, *neſcio loqui, quia puer ego ſum*: poteſt etiam laudabiliter conſentire ex Charitate Fraterna, vt ſalutem proximorum procuret, ſicut Iſaias, qui dicit, *ecce ego mitte me*: ſed ſicut Gregorius dicit in paſtorali, *in vtroque eſt ſubtiliter intuendum, quia & is, qui recuſauit, plenè non reſiſtit, & is, qui mittit voluit, ante ſe per altaris calculum purgatum vidit; ne aut non purgatus adire quiſque ſacra miniſteria audeat, aut quem ſuperna gratia elegit, ſub humilitatis ſpecie ſuperna diſpoſitioni contradicat*: quia ergo valdè difficile eſt purgatum ſe quemlibet poſſe agnoſcere, Prælationis officium [illegible] declinatur. Non tamen pertinaciter, cùm ad ſuſcipiendum hoc ſuperna voluntas agnoſcitur. *quodlibeto 5. a. 22. in corp.*

Quær. 8. an verum ſit, quod D. Gregorius 28. moralium ait: prælatio per meliorem intentionem fugienda eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd melior eſt intentio prælationem fugientium, ſecundùm proprium deſiderium, dummodo non adſit neceſſitas ex parte imponentis hoc onus: vnde Aug. dicit 19. de Ciu. Dei; *ſuperior locus ſine quo populus regi non poteſt, etſi ita teneatur vt decet, tamen indecenter appetitur: otium enim ſanctum quęrit charitas veritatis; negotium autem iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. in eodem quodl. & art. ad 2.*

ELEEMOSYNA.

Quær. 1. quid ſit eleemoſyna, & an ſit actus charitatis mediante miſericordia.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd exteriores actus ad illam virtutem referuntur, ad quam pertinet id quod eſt motiuum ad agendum huiuſmodi actus: motiuum autem ad dandum eleemoſynas eſt vt ſubueniatur neceſſitatem patienti: vnde quidam diffinientes eleemoſynam dicunt, quòd eleemoſyna eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum; quod quidem motiuum pertinet ad miſericordiam: vnde manifeſtum eſt, quòd dare eleemoſynam propriè eſt actus miſericordiæ: & hoc apparet ex ipſo nomine: nam in græco eleemoſyna à miſericordia deriuatur, ſicut

in latino miſeratio; & quia miſericordia eſt effectus Charitatis, ex conſequenti dare eleemoſynam eſt actus charitatis miſericordiâ mediante. 2.2. q. 32.a.1. *in corp.*

Quaritur 2. in quo conſiſtat eſſentia eleemoſyna: & vtrum ſola voluntas ſine facultate ſufficiat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eleemoſyna non tantùm conſiſtit in collatione pecuniæ, ſed etiam in alijs obſequijs propter Deum proximis factis: vnde & ſi alicui pecunia deſit, non tamen facultas dandi eleemoſynam deeſt: & ſi deeſſet omnino facultas reſpectu eleemoſynarum corporalium, propter penuriam rerum, & corporis debilitatem, non tamen deeſſet facultas reſpectu eleemoſynarum ſpiritualium; quia poſſet vel conſulere, vel orare ſaltem: & ſi etiam facultas omninò deeſſet, voluntas completa ſufficeret, 4. *ſent. d.* 15. *q.*2. *a.* 1. *q.*2. *ad* 4.

Quaritur 3. vtrum conuenienter eleemoſyna diſtinguantur ſecundùm ea, in quibus homines abundant, & deficiunt, iuxta illud D. Gregorij Homil. 9. in Euangelia dicentis: habens intellectum, curet omnino ne taceat: habens rerum affluentiã, vigilet ne à miſericordia largitate torpeſcat: habens artem qua regitur, magnopere curet, vt vſum atque vtilitatem illius cum proximo partiatur: habens loquendi locum apud diuitem, damnationem pro retento talento timeat, ſi cùm valet non apud eum pro pauperibus intercedat: & vtrum conuenienter aſſignentur ſeptem eleemoſyna corporales, ſcilicet, paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, recolligere hoſpitem, viſitare infirmum, redimere captiuum, ſepelire mortuum, qua in hoc verſu continentur

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Septem quoque ſpirituales, ſcilicet docere ignorantem, conſulere dubitanti, conſolari triſtem, corrigere peccantem, remittere offendenti, portare oneroſos & graues, & pro omnibus orare, qua etiam in hoc verſu continentur.

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd prędicta eleemoſynarum diſtinctio conuenienter ſumitur ſecundùm diuerſos defectus proximorum; quorum quidam ſunt ex parte animæ, ad quos ordinantur ſpirituales eleemoſynæ, quidam verò ex parte corporis, ad quos ordinantur eleemoſynæ corporales: defectus enim corporalis, aut eſt in vita, aut eſt poſt vitam: ſi quidem eſt in vita, aut eſt communis defectus reſpectu eorum, quibus omnes indigent, aut eſt ſpecialis propter aliquod accidens ſuperueniens.

Si primo modo, aut eſt defectus interior, aut exterior: interior quidem eſt duplex: vnus quidem cui ſubuenitur per alimentum ſiccum, ſcilicet fames, & ſecundùm hoc ponitur *paſcere eſurientem*; alius autem eſt, cui ſubuenitur per alimentum humidum, ſcilicet ſitis, & ſecundùm hoc dicitur *potare ſitientem.*

Defectus autem communis reſpectu exterioris auxilij eſt duplex: vnus reſpectu tegumenti, & quantùm ad hoc ponitur *veſtire nudum*:

alius autem reſpectu habitaculi, & quantùm ad hoc ponitur *ſuſcipere hoſpitem*.

Similiter autem ſi ſit defectus aliquis ſpecialis, aut eſt ex cauſa intrinſeca, ſicut infirmitas, & quantùm ad hoc ponitur *viſitare infirmum*; aut eſt ex cauſa extrinſeca, & quantùm ad hoc ponitur *redemptio captiuorum*. Poſt vitam autem exhibetur mortuis ſepultura.

Similiter autem Spiritualibus defectibus per ſpirituales actus ſubuenitur dupliciter: vno modo poſcendo auxilium à Deo, & quantùm ad hoc ponitur oratio, qua quis pro alijs orat.

Alio modo impendendo humanum auxilium, & hoc tripliciter: vno modo contra defectum intellectus: & ſi quidem ſit defectus ſpeculatiui intellectus adhibetur ei remedium per Doctrinam; ſi autem practici intellectus, exhibetur ei remedium per conſilium: alio modo eſt defectus ex paſſione oppoſita virtuti, inter quos eſt maximus Triſtitia, cui ſubuenitur per conſolationem.

Tertio modo ex parte inordinati actus, qui quidem tripliciter conſiderari poteſt: vno modo ex parte ipſius peccantis; inquantùm procedit ab eius inordinata voluntate, & ſic adhibetur remedium per correctionem: alio modo ex parte eius, in quem peccatur: & ſi quidem ſit peccatum in nos, remedium adhibemus remittendo offenſam; ſi autem ſit in Deum, vel in proximum, non eſt noſtri arbitrij remittere, vt Hieronymus dicit ſuper Matthæum: tertio modo ex parte ſequelæ ipſius actus inordinati, ex qua grauantur ei conuiuentes etiam præter peccantis intentionem; & ſic remedium adhibetur ſupportando, maximè in his, qui ex infirmitate peccant, ſecundùm illud Rom. 15. *debemus nos firmiores infirmitates aliorum ſuſtinere*: & non ſolùm ſecundùm quòd infirmi ſunt, ſiue graues ex inordinatis actibus; ſed etiam quęcunque eorum onera ſunt ſupportanda, ſecundùm illud Galat. 6. *alter alterius onera portate*. 2. 2. *q.32.a.2.in corp.4.ſent.d.15.q.2.a.3.quaſt.2.in corp.*

Quæritur 4. an eleemoſynæ ſpirituales ſint corporalibus potiores; iuxta illud quod D. Auguſt. in lib. de ſerm. Domini ait, de correctione, quæ eſt ſpiritualis eleemoſyna, explicans hæc verba, qui petit à te, da ei: dandum eſt quod nec tibi, nec alteri noceat: & cùm negaueris quod petit, indicanda eſt iuſtitia, vt non eum inanem dimittas: & aliquando melius aliquid dabis, cùm iniuſtè petentem correxeris.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd comparatio iſtarum eleemoſynarum poteſt attendi dupliciter: vno modo ſimpliciter loquendo, & ſecundùm hoc eleemoſynæ ſpirituales præeminent triplici ratione. Primò quidem, quia id, quod exhibetur, nobilius eſt, ſcilicet donum ſpirituale, quod præeminet corporali, ſecundùm illud Prouerb. 4. *Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis*: ſecundò ratione eius, cui ſubuenitur, quia ſpiritus nobilior eſt corpore, vnde ſicut homo ſibi ipſi magis debet prouidere quantùm ad ſpiritum, quàm quantùm ad corpus, ita & proximo, quem de-

bet ſicut ſeipſum diligere: tertiò quantùm ad ipſos actus, quibus ſubuenitur proximo, quia ſpirituales actus ſunt nobiliores corporalibus, qui ſunt quodammodo ſeruiles.

Alio modo poſſunt comparari ſecundùm aliquem particularem caſum, in quo quædam corporalis eleemoſyna alicui ſpirituali præfertur; puta magis eſt paſcendum fame morientem, quàm docendum, ſicut & indigenti ſecundùm Philoſophum melius eſt ditari, quàm philoſophari, quamuis hoc ſit ſimpliciter melius. 2.2.q.32.a.3. *in corp.* 4.*ſent.d.*15.q.2.a.3. *quaſt.* 3. *in corp.*

Quæſt. 5. an & quomodo eleemoſyna ſit in præcepto.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm dilectio proximi ſit in præcepto, neceſſe eſt omnia illa cadere ſub præcepto, ſine quibus dilectio proximi non conſeruatur: ad dilectionem autem proximi pertinet, vt proximo non ſolùm velimus bonum, ſed etiam operemur, ſecundùm illud primæ Ioannis 3. *non diligamus verbo, neque linguâ, ſed opere, & veritate*: ad hoc autem quòd velimus, & operemur bonum alicuius, requiritur, quòd eius neceſſitati ſubueniamus, quod fit per eleemoſynarum largitionem: & ideo eleemoſynarum largitio eſt in præcepto. Sed quia præcepta dantur de actibus virtutum, neceſſe eſt, quòd hoc modo donum eleemoſynæ cadat ſub præcepto, ſecundùm quòd actus eſt de neceſſitate virtutis, ſcilicet ſecundùm quòd recta ratio requirit: ſecundùm quam eſt aliquid conſiderandum ex parte dantis, & aliquid ex parte eius, cui eſt eleemoſyna danda.

Ex parte quidem dantis conſiderandum eſt, vt id, quod eſt in eleemoſynas erogandum, ſit ei ſuperfluum, ſecundùm illud Lucæ 14. *quod ſupereſt date eleemoſynam*: & dico ſuperfluum non ſolùm reſpectu ſui ipſius, quod eſt ſupra id, quod eſt neceſſarium indiuiduo; ſed etiam reſpectu aliorum, quorum cura ſibi incumbit; reſpectu quorum dicitur neceſſarium perſonæ, ſecundùm quòd perſona dignitatem importat: quia priùs oportet, quòd vnuſquiſque ſibi prouideat, & his quorum cura ei incumbit, & poſtea de reſiduo aliorum neceſſitatibus ſubueniat: ſicut & natura primò accipit cibum ad ſuſtentationem proprij corporis, quòd eſt neceſſarium miniſterio virtutis nutritiuæ; ſuperfluum autem erogat ad generationem alterius per virtutem generatiuam.

Ex parte autem recipientis requiritur, quòd neceſſitatẽ habeat: alioquin non eſſet ratio, quare eleemoſyna ei daretur: ſed cùm non poſſit ab aliquo vno omnibus neceſſitatẽ habentibus ſubueniri, non omnis neceſſitas obligat ad præceptum, ſed illa ſola, ſine qua is, qui neceſſitatem patitur, ſuſtentari non poteſt: in illo enim caſu locum habet, quod Ambroſius dicit, *paſce fame morientem, ſi non paueſti, occidiſti*. Sic ergo dare eleemoſynam de ſuperfluo eſt in præcepto, & dare eleemoſynam ei, qui eſt in extrema neceſſitate: aliàs autem eleemoſynas dare eſt in conſilio, ſicut & de quolibet meliori bono dantur conſilia, 2.2.

q. 32.a.5. in corp. q. 66.a.7. in corp. q.3. de malo a.19. ad 4.

Quæritur 6. an, & quomodo bona temporalia quantùm ad proprietatem, & vſum pertineant ad diuites, & pauperes, itavt illi teneantur iſtu de ſuperfluo prouidere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd bona temporalia, quæ homini diuinitùs conferuntur, eius quidem ſunt quantùm ad proprietatem; ſed quantùm ad vſum, non ſolùm debent eſſe eius, ſed etiam aliorum, qui ex eis ſuſtentari poſſunt, ex eo quod ei ſuperfluit: vnde Baſilius dicit: *ſi fateris eatibi diuinitus prouenisſe* (ſcilicet temporalia bona) *an iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens? cur tu abundas, ille verò mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris; ille verò patientiæ brauiis decoretur. eſt panis famelici, quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclaui conſeruas; diſcalceati calceus, qui penes te marceſcit; indigentis argentum, quod poſſides inhumatum: quocirca toi iniuriaris, quot dare vales*: & hoc idem dicit Ambroſius, vt habetur in decretis diſt. 47. 2.2.q. 32. *a.5. ad 2.*

Qu.7. quandonam omiſſio eleemoſynæ ſit peccatum mortale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eſt aliquod tempus dare, in quo homo mortaliter peccat, ſi eleemoſynam dare omittat: ex parte quidem recipientis, cùm apparet euidens, & vrgens neceſſitas, nec apparet in promptu, qui ei ſubueniat: ex parte verò dantis, cùm habet ſuperflua, quæ ſecundùm ſtatum præſentem non ſunt ſibi neceſſaria, prout probabiliter æſtimari poteſt. Nec oportet, quòd conſideret omnes caſus, qui poſſunt contingere in futurum, hoc enim eſſet de craſtino cogitare, quod Dominus prohibet Matthæi 6. ſed debet diiudicari ſuperfluum, & neceſſarium ſecundùm ea, quæ probabiliter, & vt in pluribus occurrunt. *ibidem ad 3.*

Quæritur 8. an præceptum de eleemoſyna facienda reducatur ad præceptum de parentibus honorandis, & quinam ordo ſeruari debeat in ipſius executione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd, cùm eleemoſyna ſit actus virtutis, oportet quòd aliquo modo cadat ſub præcepto, quia præcepta legiſlatoris ad virtutem ducere intendunt, vt dicitur 2. Ethic. reducitur autem ad hoc præceptum, *Honora parentes*: Honor autem ille ſecundùm Auguſtinum ad reuerentiam, & ſubuentionem in neceſſariis pertinet, & nomine parentum omnis proximus intelligitur. Sed præcepta affirmatiua non obligant ad ſemper, quamuis ſemper obligent; ſed obligant pro loco, & tempore, & ſecundùm alias determinatas conditiones. Cùm autem vſus diuitiarum ſit ordinatus ad ſubueniendum neceſſitatibus præſentis vitæ (quæ quidem ſubuentio debet eſſe ordinata) patet quòd qui diuitiis non vtitur ad ſubueniendum præſentis vitæ neceſſitatibus, vel inordinatè vtitur, à virtute recedit. Ordo autem ſubuentionis talis debet attendi quantum ad duo: Primò, ex parte eorum quibus ſubuenitur, vt

primò ſibi, poſtea ſibi coniunctis ſubueniat, & deinde extraneis: Secundò, ex parte neceſſitatis talis debet eſſe ordo, vt priùs abſolutæ neceſſitati ſubueniatur, quam alicui neceſſitati conditionatæ; quæ eſt, cùm quis indiget aliquo ad ſui ſtatus decentem conſeruationem: & ideo præceptum legis ad hoc obligat, vt illud, quod ſupereſt alicui poſt ſubuentionem perfectam, & ſibi coniunctis (puta familiæ quam gubernare debet) reſpectu vtriuſque neceſſitatis, in eleemoſynas expendat ad ſubueniendum aliis reſpectu vtriuſque dictarum neceſſitatum: ſicut etiam natura illud quod ſibi de alimento ſuperfluit ab actu nutritiuæ (in quo attenditur quaſi neceſſitas abſoluta (& actu augmentatiuæ) in quo attéditur quaſi neceſſitas conditionata) præparat ad conſeruationem ſpeciei, generatiuæ virtuti subminiſtrans. Et ſimiliter præceptum legis obligat, quòd etiam neceſſitati extraneorum abſolutæ primò ſubueniatur, quàm neceſſitati propriæ, vel propinquorum conditionatæ: & ideo dicitur communiter, quòd dare eleemoſynam de ſuperfluo cadit in præcepto; & ſic dare eleemoſynam ei qui eſt in extrema neceſſitate: dare autem de eo quod eſt neceſſarium neceſſitate ſecunda; non autem de eo quod eſt neceſſarium neceſſitate prima; quia hoc eſſet contra ordinem charitatis. 4. *ſent. diſtinct.* 15. *q.* 2. *a.* 1. *ad ſolutionem quaſt.* 4.

Quæritur 9. quomodo tempus in quo præceptum eleemoſynæ obligat, conſiderari debeat tam ex parte dantis, quàm accipientis, & cur non ſit expectanda vltima neceſſitas.

Reſp. D. Thomas, dicendum, quòd tempus ad quod obligat præceptum de eleemoſynis faciendis, accipitur ex parte accipientis, & ex parte dantis: ex parte accipientis, quando apparent ſigna probabilia extremæ neceſſitatis futuræ, niſi ei ſubueniatur; vt cùm aliquis videt alios impotentes, vel pigros ad ſubueniendum, & pauperem indigentem cibo, & potu, & aliis vitæ neceſſariis, nec ſibi ſatisfacere poſſe: non enim expectanda eſt vltima neceſſitas; quia tunc fortè non poſſet iuuari natura iam fame vel ſiti conſumpta: dicit enim Chryſoſtomus ſuper Ioan. (Homil. 76.) *Non oportet pauperem vlulantem deceptorem vocare: quid dicis, ò homo? propter vnum panem deceptionem quis complicat? vtique dicis: quocirca maximè miſericordiam conſequatur, aut maximè neceſſitati eripiatur.* Ex parte autem dantis, quando habet homo multa, quibus non indiget neque ad ſuſtentationem vitæ ſui, & ſuorum, neque ad decentem ſtatus ſui conſeruationem; etſi pauperes extremæ neceſſitatis non compareant: neque oportet occaſionem futuræ neceſſitatis prætendere vltra probabilia ſigna futuræ neceſſitatis; quia hæc eſt ſuperflua ſolicitudo, quam Dominus prohibet Matth. 6. nolite ſoliciti eſſe &c. 4. *ſent. diſtinct.* 15. *q.* 2. *a.* 1. *quæſt.* 4. *ad* 4.

Quær. 10. vtrum ad hoc quòd aliquis ſatisfaciat præcepto dandi eleemoſynam de ſuperfluo, teneatur pauperes inquirere.

Reſpondet D. Thomas,

dicendum quòd circa hoc diſtinguendum eſt, ſuppoſito enim quòd aliquis habeat de ſuperfluo & reſpectu indiuidui, & reſpectu perſonæ (quod tenetur pauperibus erogare) aut videt in paupere petente euidentia ſigna extremæ neceſſitatis, aut non: ſi videt, certum eſt quòd tenetur dare; & peccat non dando: in hoc enim caſu loquitur Ambroſius, *Paſce fame morientem; ſi non paueris occidiſti*. Si verò non appareant, tunc non tenetur dare pauperi petenti, quia quamuis teneatur dare ſuperfluum pauperibus, non tamen tenetur omnibus dare, nec huic dare; ſed tenetur diſtribuere, ſecundùm quòd ſibi viſum fuerit opportunum: Nec tenetur inquirere; quia hoc eſſet nimis graue, quòd de omnibus pauperibus inquireret; & præcipuè cùm ad eum qui neceſſitatem patitur, pertineat vt neceſſitatem ſuam exponat. *quodl. 8. art. 12.*

Quær. 11. quomodo ſit intelligenda authoritas D. Baſilij in Homil. ſuper illud Luc. 12. deſtruam horrea mea, dicentis, eſt panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quam conſeruas, indigentis argentum quod poſſides; quocirca tot iniuriaris, quot exhibere valeres. Et vtrum ex hoc ſequatur, quòd non dare eleemoſynam ſit mortale peccatum, ſicut iniuriari alteri eſt peccatum mortale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Baſilius loquitur in illo caſu, in quo aliquis tenetur ex debito legali bona ſua pauperibus erogare, vel propter periculum neceſſitatis, vel etiam propter ſuperfluitatem habitorũ. 2. 2. q. 118. *a. 4. ad 2. q. 13. de malo art. 2 ad 4.*

Quæritur 12. an, & quando teneatur aliquis ad faciendam ſpiritualem eleemoſynam alios docendo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dare eleemoſynam corporalem non cadit ſub præcepto obligante niſi ad tempus neceſſitatis, & vt alicui in neceſſarijs vitæ ſubueniatur; ita ad doctrinam alterius non obligatur homo propter debitum officium, niſi in his quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, & quando non eſſet qui inſtrueret; vel quando aliquis alium errantem videret, niſi eſſet alius, qui ex officio id facere teneretur: Aliàs autem, docere eſt conſilium, & ſupererogatio quædam; ſicut & de eleemoſynis corporalibus dictum eſt. 4. *ſent. diſt. 15. q. 2. a. 3. quæſt. 2. ad 1.*

Quæritur 13. an, quomodo, & quando clerici, vel Epiſcopi teneantur eleemoſynas facere.

Reſp. ſupra v. *Clericus* & infra v. *Epiſcopus.*

Quær. 14. an, & quomodo dare eleemoſynam non ſolùm de ſuperfluis, ſed etiam de neceſſarijs ſit de conſilio, vel de præcepto.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de rebus exterioribus dicitur nobis aliquid neceſſarium dupliciter. Vno modo, ſine quo non poteſt aliquis eſſe, & viuere: Alio modo dicitur nobis neceſſarium, quo indigemus ad honeſtè viuendum, vel decenter ſecundùm ſta-

tum noſtrum : ſed talis decentia non conſiſtit in aliquo indiuiſibili; quia multis additis,homo non excedit ſtatus ſui conditionem; multis etiam ſubtractis conditio ſui ſtatus decenter conſeruatur : ſed tantum poſſet addi quòd eſſet vltra conditionem ſtatus ſui ; & tantum diminui, quòd non ſeruaretur honeſtas , vel ſui ſtatus decentia : & hoc quidem ſermone determinari nō poteſt,quia de ſingularibus non eſt iudicium:ſed ſtatur in hoc prudentiæ arbitrio , & diſcretionis, quæ docet de omnibus. Vtroque autem dictorum modorum poteſt aliquid eſſe alicui neceſſarium dupliciter : vel ratione ſui ipſius ; & hoc dicitur à quibuſdam *neceſſarium indiuidui* : vel ratione eorum quorum curam gerere debet ; & hoc dicitur *neceſſarium perſonæ*, inquantum perſona ad dignitatem pertinet , ſecundùm quam alicui competit aliorum curam gerere. Illud ergo ſine quo non poteſt eſſe, vel viuere aliquis , vel ipſe, vel illi quorum curam habet, non debet in eleemoſynas expendi;hoc enim dicitur neceſſarium ſimpliciter quaſi neceſſitate abſoluta ; niſi fortè poſſet antequam talis neceſſitas incumbat , per alium modum reſarciri ; quia iam excideret ab huiuſmodi neceſſitatis ratione : ſimiliter etiam illud , quo ſubtracto non poteſt ſeruari decentia ſtatus aliquo modo , vel ſui, vel ſuorum, non debet aliquis in eleemoſynas expendere; niſi de facili reſarciri poſſit , aut niſi aliquis ſtatum mutare vellet (quia nullus debet indecenter in aliquo ſtatu manere) vel niſi neceſſitas illa præponderet , vel alicuius perſonæ ſpecialis in neceſſitate vltima exiſtentis , vel Eccleſiæ, vel Reipublicæ , quia *bonum gentis eſt diuinius quàm bonum vnius.* Illud autem quo poſito , vel ſubtracto nihilominus decentia ſtatus manet, poteſt in eleemoſynam dari ; & de hoc eſt conſilium , non præceptum. Illud autem quod neceſſarium reputatur ad aliquid, quod eſt vltra decentiam ſtatus,debet in eleemoſynam diſpenſari : & hoc cadit ſub præcepto. 4. *ſent. diſt. 15. quæſt. 2. a. 4. in reſponſione ad 1. quæſt.*

Quær. 15. an eleemoſyna debeat eſſe abundans , iuxta illud Tobiæ 4. ſi multum tibi fuerit , abundanter tribue: & an multis potius quàm vni ſit largienda.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd abundantia eleemoſynæ poteſt conſiderari , & ex parte dantis , & ex parte recipientis.

Ex parte quidem dantis , cùm ſcilicet aliquis dat , quod eſt multum ſecundùm proportionem propriæ facultatis, & ſic laudabile eſt abundanter dare : vnde & Dominus Lucæ 21. laudauit Viduam , quæ ex eo , quod deerat illi , omnem victum , quem habuit, miſit, obſeruatis tamen his , quæ ſupra dicta ſunt de eleemoſyna facienda de neceſſarijs.

Ex parte verò eius , cui datur , eſt abundās eleemoſyna dupliciter: vno modo quòd ſuppleat ſufficienter eius indigentiam, & ſic laudabile eſt abundanter eleemoſynam tribuere : alio modo vt ſuperabundet ad ſuperfluitatem , & hoc non eſt laudabile , ſed melius eſt pluribus indigentibus elargiri : vnde & Apoſtolus dicit primæ ad Co-

rinth.13.*ſi diſtribuero in cibos pauperum*, vbi gloſſa dicit, *per hoc cautela eleemoſynæ docetur, vt non vni, ſed multis detur, vt pluribus proſit*.2.2.q.32.*a*. 10. *in corp*.

Quæritur 16. quomodo intelligi debeat D. Ambroſius dicens, non debent ſimul effundi opes, ſed diſpenſari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd authoritas illa loquitur de abundantia eleemoſynæ ex parte dantis: ſed intelligendum eſt, quòd Deus non vult ſimul effundi omnes opes, niſi in mutatione ſtatus: vnde ſubdit ibidem: *niſi fortè vt Eliſæus boues ſuos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit; vt nullâ curâ domeſticâ teneretur*. 2.2. q. 32. *a*.10.*ad* 2.

Quær. 17. quomodo intelligi debeat illud Apoſtoli ad Corinth. 8. dicentis: non vt aliis ſit remiſſio (ideſt vt alij de veſtris otiosè viuant) vobis autem ſit tribulatio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd auctoritas inducta quantùm ad hoc quod dicit, *non vt aliis ſit remiſſio vel refrigerium*, loquitur de abundantia eleemoſynæ; quæ ſuperexcedit neceſſitatem recipientis; cui non eſt danda eleemoſyna vt inde luxurietur, ſed vt inde ſuſtentetur. Circa quod tamen eſt diſcretio adhibenda, propter diuerſas conditiones hominum; quorum quidam delicatiùs nutriti, indigent magis delicatis cibis aut veſtibus. Vnde Amb. dicit in l. de officijs: *conſideranda eſt in largiendo ætas, atque debilitas: nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales; aut ſi quis ex diuitiis in egeſtatem cecidit ſine ſuo vitio.* Quantùm verò ad id quod ſubditur *vobis autem tribulatio*, loquitur de abundantia ex parte dantis: ſed ſicut Gloſſa ibidem dicit, *non hoc ideo dicit quin melius eſſet* (ſcilicet abundanter dare) *ſed infirmis timet, quos ſic dare monet, vt egeſtatem non patiantur. ibidem ad* 3.

Quær. 18. quibus potiſſimum perſonis ſit vberiùs ſubueniendum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquando illud quod eſt ad delectationem vel ornatum, in neceſſitatem vertitur: & hoc dupliciter: vel propter infirmitatem, quia infirmi ſunt ſuſtentandi delicatis cibis, & veſtibus mollioribus, ne natura grauetur: vel propter priſtinam conſuetudinem, aut etiam dignitatis ſtatum, in quo aliquis (etiam pauper) ſine confuſione non poteſt alijs vti: & ideo etiam Auguſtinus in Regula his duobus generibus hominum præcipit vberiùs ſubueniendum. 4. *ſent. d.* 15.*q.* 2. *a.* 3. *qu.* 1. *ad* 3.

Qu. 19. qua ratione Apoſtolus exhortatur ad promptè, abundanter, & hilariter dandam eleemoſynam, dum 2. ad Corinth. 9. ait: potens eſt enim Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum.

Reſp. D. Thomas, ratio eſt talis. Quicunque dat aliquid quod multiplicatur ſibi, debet promptè abundantèr & hilaritèr dare, ſicut videmus, quòd homines abundantèr & promptè & cum gaudio ſeminant ſemen, quia multiplicatum illud recolligunt. Cùm ergo

eleemoſynæ multiplicentur dantibus, debetis illas promptè, gaudenter, & abundantèr facere. Et quod multiplicentur patet, quia *Deus potens eſt omnem gratiam, &c.* quaſi dicat. Non timeatis dare, ne indigentiâ grauati pœniteat aliquando vos dediſſe, quia *potens eſt Deus facere abundare omnem gratiam* Spiritus-Sancti,qua, ſcilicet, ſemper gaudeatis de bono opere quod feciſtis; & ideo dicit, *abundetis in omne opus bonum*, ideſt, abundantem effectum habeatis ad dandum eleemoſynam, ſicut habetis ad alia opera virtutum, & tamen habeatis plenam ſufficientiam bonorum exteriorum; & ideo dicit,*ſemper omnem ſufficientiam habentes*, ideſt vos reputantes habere. Iaco. 1. *qui dat omnibus affluenter*,& 1. Timot.6. *habentes alimenta*, &c. De iſta ſufficientia dicitur infra 12. *ſufficit tibi gratia mea*,&c. De multiplicatione verò dicitur Iſa.30. *dabitur pluuia ſemini tuo*. Matth.19. *omnis qui reliquerit, &c, centuplum accipiet, &c. in expoſitione textus lect. 2.*

Quær. 20. quomodo Apoſtolus ſatisfacit difficultatibus, quæ incidere poſſunt in mentem eorum qui dant eleemoſynam, dum ibidem ſubdit, qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum praſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum,& augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ.

Reſp. D. Thomas, inſinuat tria circa hoc. Primum eſt, quòd aliquis poſſet dicere, ſi nos damus modò, quod habemus, deficient nobis neceſſaria ad quotidianum victum; & hoc remouet; quia non ſolùm,*ſemen miniſtrat ſeminanti, ſed panem*, ideſt neceſſaria vitæ, *praſtabit ad manducandum*, Pſal. 145.*qui dat eſcam omni carni*.Secundum eſt quia poſſes dicere, quòd ſi multum daremus, deficient nobis quæ habemus ad dandum iterum: & hoc Apoſtolus remouet dicens, quòd non deficiet, *ſed multiplicabit ſemen veſtrum*, Vnde ſcilicet plures eleemoſynas facietis. Tertium eſt;quia poſſet aliquis dicere, quòd ſi modò demus, deficiet nobis voluntas ad dandum, & pœnitebit nos dediſſe,& ſic totum amittemus: & hoc remouet dicens *& augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtra*, ideſt intantum augebit facultatem & voluntatem dandi eleemoſynas, ex quibus procedit iuſtitia veſtra, quòd ſemper parati & prompti eritis ad dandum eleemoſynas, & quòd fruges maximæ erunt in comparatione ad paruum ſemen: Prou.3. *de primitiis frugum tuarum da pauperibus*: Leuitici 25. *dabo benedictionem &c.* 2. ad Timot. 4. *pietas ad omnia valet*.in expoſitione iſtius cap. lec.2.

Quæritur 21. vtrum eleemoſyna ſupra vires facta ſit immoderata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd virtus in dando poteſt conſiderari dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, ſeu abſolutè, & ſecundùm proportionem aliorum: quando ergo dat plus, quàm alij ſuæ proportionis non peccat: ſed ſi ſimpliciter dat ſupra virtutem, tunc immoderatè dat. *lect. 1. ſuper cap. 8. ſecunda ad Corinthios.*

Qu. 22. vtrum ille qui facit eleemoſynam, debeat exiſtimare ſibi fieri gratiam potius quàm pauperi, iuxta illud Apoſtoli 2. ad Corinth. 8. cum multa exhortatione obſecrantes nos gratiam, & communicationem miniſterij, quod fit in ſanctis.

Reſp. D. Thomas, *cum multa exhortatione obſecrantes*, ideſt rogantes, quaſi dicat, non ſolùm rogauerunt, ſed etiam per rationes nos induxerunt, vt habeant gratiam, & communicationem miniſterij &c. ideſt, vt liceret eis dare ſua pauperibus ſanctis, qui ſunt in Ieruſalem, non reputantes ſe facere gratiam nobis, ſed quòd eis gratia fiat: Hebr. vlt. *beneficentiæ autem, & communionis &c. in expoſitione illius capitis lect.* 1.

Quær. 23. vtrum eleemoſyna fieri ſolummodo poſſit, vel debeat de laboribus iuſtis, non autem de iniuſtè acquiſitis, iuxta illud D. Auguſtini in lib. de verbis Domini: de iuſtis laboribus facite eleemoſynas: non enim corrupturi eſtis Iudicem Chriſtum, vt non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis: & poſtea: nolite velle eleemoſynas facere de fœnore, & vſuris: fidelibus dico, quibus Corpus Chriſti erogamus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tripliciter poteſt aliquid eſſe illicitè acquiſitum: vno enim modo id, quod illicitè ab aliquo acquiritur, debetur ei, à quo eſt acquiſitum, nec poteſt ab eo retineri, qui acquiſiuit; ſicut contingit in rapina, & furto, & vſuris, & de talibus, cùm homo teneatur ad reſtitutionem, eleemoſyna fieri non poteſt.

Alio verò modo eſt aliquid illicitè acquiſitum, quia ille quidem, qui acquiſiuit retinere non poteſt, nec tamen debetur ei, à quo acquiſiuit, quia ſcilicet contra iuſtitiam accepit, & alter contra iuſtitiam dedit, ſicut contingit in ſimonia, in qua dans, & accipiens contra iuſtitiam legis Diuinæ agit; vnde non debet fieri reſtitutio ei, qui dedit, ſed debet in eleemoſynas erogari: & eadem ratio eſt in ſimilibus, in quibus ſcilicet & datio, & acceptio eſt contra legem.

Tertio modo eſt aliquid illicitè acquiſitum, non quidem quia ipſa acquiſitio ſit illicita, ſed quia id, ex quo acquiritur eſt illicitum, ſicut patet de eo, quod mulier acquirit per meretricium; & hoc propriè vocatur turpe lucrum, quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei: ſed in eo, quòd accepit, non iniuſtè agit, nec contra legem: vnde quod ſic illicitè acquiſitum eſt, retineri poteſt, & de eo eleemoſyna fieri. 2.2. *q.* 32. *a.*7. *in corp.* 4. *ſent. d.* 15. *q.* 2. *a.* 4. *q.*3. *in corp. & q.*2 *in corp.*

Quæritur 24. vtrum eleemoſyna fieri poſſit de rebus acquiſitis per rapinam, furtum, vſuram, Simoniam, lenocinium, vel meretricium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illud dicitur licitum, quod nullâ lege prohibetur: vnde illicitè acquiſitum dicitur, quod contra prohibitionem legis acquiritur: ſed hoc poteſt eſſe dupliciter: quia aut lex prohibuit ipſum lucrum,

rum, vel cauſam lucri tantùm. Si ipſum lucrum eſt prohibitum, tunc impoſſibile eſt quòd iuſtè detineatur: ex hoc enim ipſo efficitur aliquis iniuſti tituli & malæ fidei poſſeſſor quòd contra legem aliquid habet: ſed in talibus diſtinguendum eſt: quia aut non transfertur dominium, ſicut in rapina & furto: Et tunc omnino reſtituere tenetur; & ideo ex hoc non poteſt eleemoſyna fieri: aut transfertur dominium: & tunc vel competit repetitio ei à quo quis lucratus eſt ſecundùm aliquod ius, ſicut in vſura accidit, in qua quidem (vt quidam dicunt) dominium transfertur: & tunc de hac etiam non poteſt eleemoſyna fieri: aut non competit repetitio ſecundùm turpitudinem ſceleris ex parte dantis; ſicut in ſimonia accidit: & tunc tale acquiſitum non poteſt iuſtè retineri, ſed debet in eleemoſynas erogari. Si autem lex prohibuit actum, ex quo quis lucratur; ſed non lucrum ſuppoſito actu; tunc quamuis acquirendo tali actu contra legem fecerit, tamen tenendo non facit contra legem, ſicut cùm quis de lenocinio vel meretricio lucratur: & ideo hæc retineri poſſunt, & de eis eleemoſyna fieri poteſt. 4. ſ. d. 15. qu. 2. a. 4. qu. 2. & 3.

Quæritur 25. vtrum eleemoſyna poſſit fieri de acquiſitis per ludum aleatorum.

Reſpond. v. *Ludus*

Quæritur 26. an in caſu extremæ neceſſitatis liceat ſurripere alienum, & de illo ſibi ſubuenire, vel alteri eleemoſynam facere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in caſu extremæ neceſſitatis omnia ſunt communia: vnde licet ei, qui talem neceſſitatem patitur, accipere de alieno ad ſui ſuſtentationem; ſi non ieueniat, qui ſibi dare velit. Et eadem ratione licet habenti aliquid de alieno. Et poteſt de hoc eleemoſynam dare, quinimo & accipere, ſi aliter ſubueniri non poſſit neceſſitatem patienti. Si tamen fieri poteſt ſine periculo, requiſitâ Domini voluntate, debet pauperi prouidere extremam neceſſitatem patienti 2. 2. q. 32. a. 7. ad 3.

Quæritur 27. vtrum ille, qui de alieno eleemoſynam facit pauperi in vltima ipſius neceſſitate, teneatur ad reſtitutionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in tali caſu, ſi ſine periculo pauperis eſſe poteſt, debet ille qui alienum habet, ſignificare ei cui debet; & ſiue ille licentiam dederit, ſiue non, debet pauperi in vltima neceſſitate exiſtenti prouidere: nec prouidet ſibi de alieno; quia neceſſitas talis omnia facit communia; vnde non tenetur ad reſtitutionem, niſi ille cui debet, in ſimili neceſſitate eſſet; quia etiam tunc teneretur ei prouidere, ſi nihil habuiſſet ab eo. 4. ſ. d. 15. q. 2. a. 4. qu. 2. ad 2.

Qu. 28. an & quando aliquis poſſit eleemoſynam facere ſibi ipſi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm eleemoſyna ſit opus miſericordiæ, ſicut miſericordia non eſt propriè ad ſeipſum, ſed per

quandam ſimilitudinem, ita & propriè loquendo nullus ſibi eleemoſynam facit; niſi fortè ex perſona alterius, puta cùm aliquis diſtributor ponitur eleemoſynarum, poteſt & ipſe ſibi accipere, ſi indigeat, eo tenore, quo & aliis miniſtrat. 2.2. q. 32. a. 9. ad 3. & 4. ſent. d. 15. q. 2. a. 6. qu. 1.

Qu. 29. an eleemoſina ſit magis danda propinquiori quàm ſanctiori, vel magis indigenti, aut magis vtili.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Auguſtinus dicit in primo de doctrina Chriſtiana, *illi, qui ſunt nobis magis coniuncti, quaſi quadam ſorte nobis obueniunt, vt eis magis prouidere debeamus*: eſt tamen circa hoc diſcretionis ratio adhibenda ſecundùm differentiam coniunctionis, & ſanctitatis, & vtilitatis: nam multò ſanctiori, & magis indigentiam patienti, & magis vtili ad commune bonum eſt magis eleemoſyna danda, quàm perſonæ propinquiori; maximè ſi non ſit multùm coniuncta, cuius cura ſpecialis nobis immineat, & ſi magnam neceſſitatem non patitur. 2.2. q. 32. a. 9. in corp. & ad 2. 4. ſent. d. 15. q. 2. a. 5. q. 3. in corp.

Quæritur 30. an, & quomodo in eleemoſynis attendi debeat honeſtum, & neceſſarium, & debitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cui magis benefaciendum ſit, vt dicit Phil. 9. Eth. c. 2. non eſt facile determinare propter multas diuerſitates boni & neceſſarii. Tamen hoc eſt tenendum quòd ſemper magis reddendum eſt debitum, quàm beneficium impendendum, vt ipſe ibidem dicit; niſi ex parte altera adſit maior bonitas, vel neceſſitas: & ideo parentibus & propinquis & benefactoribus; & eis à quibus ſpiritualia accipit, magis debet eleemoſynam facere ſi indigeant; & (cæteris paribus) melioribus magis, & magis etiam indigentibus magis: & ſic ſecundùm has tres conditiones debet gradus in eleemoſynis conſtitui; ſcilicet ſecundùm honeſtum, & neceſſarium, & debitum: aſſignare autem in ſingulis quid vnum alteri eorum præferatur, eſt impoſſibile; quia ſingulares eorum conditiones quæ attendendæ ſunt, ſunt infinitæ, & non cadunt ſub arte: de his autem ratio docet & prudentiæ conſilium. 4. ſ. d. 15. q. 2. a. 6. qu. 3. in c.

Quæritur 31. an Clericis ſit facienda eleemoſyna, licet eâ non indigeant

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Clericis, etiamſi ipſi non indigeant, eleemoſynæ dantur; vt miniſtris pauperum, & diſpenſatoribus eleemoſynarũ: & ideo quod eis in eleemoſynam datur, per eos pauperibus tranſmittitur. 4. ſent. d. 15. q. 2. a. 1. quæſt. 1. ad 3.

Quær. 32. cur eleemoſyna fieri debeat præſertim viris ſanctis: & quare potiſſimum exercenda ſit hoſpitalitas iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 12. ad Rom. neceſſitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectantes.

Reſp. D. Thomas, tria ſunt notanda. Primò quidem quòd eleemoſynæ ex charitate ſunt impendendæ indigentibus, ſiue neceſſitatem patientibus, Epheſ. 4. *laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſ-*

ſitatem patienti. Secundò quòd potius eſt ſubueniendum iuſtis, & Sanctis, quàm aliis: vnde dicit, *neceſſitatibus ſanctorum*. Eccle. 12. *Da iuſto, & non recipias peccatorem*: quod quidem non ſic eſt intelligendum, quin etiam in neceſſitatibus ſit peccatoribus ſubueniendum, ſed quia non eis ſubueniendum ad fomentum peccati: vtiliùs tamen eſt ſubuenire iuſtis, quia talis eleemoſyna fructuoſa eſt non ſolùm ex parte dantis, ſed etiam ex ſuffragio recipientis. Luc. 16. *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*, ſcilicet ſuis ſuffragiis. Tertiò in ſpeciali admonet ad hoſpitalitatem, dicens, *hoſpitalitatem ſectantes*, quia ſcilicet in hoc miſericordiæ opere alia miſericordiæ opera includuntur. Nam hoſpes non ſolum exhibet ad manendum, ſed etiam alia neceſſaria ſubminiſtrat. Heb. vlt. *hoſpitalitatem nolite obliuiſci*. 1. Pet. 4. *hoſpitales inuicem ſine murmuratione*. *In expoſ. illius cap. lectione 2.*

Quær. 33. an, & quando peccatoribus, excommunicatis, & inimicis reipublicæ facienda ſint, vel ſubtrahenda eleemoſyna.

Reſp. ſupra v. *Beneficentia qu. 2. & 3.*

Quæritur 34. quomodo collectæ fieri debent præſertim in vſum Sanctorum: & cur eleemoſyna paulatim ſint exigendæ, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Corinthios 16. de collectis autem, quæ fiunt in Sanctos, ſicut ordinaui in Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam ſabbathi.

Reſp. D. Thomas, hoc eſt quod dicit, *de collectis autem quæ fiunt* per Eccleſias, *in ſanctos*, ideſt in vſum ſanctorum, & non quorumlibet: Eccl. 12. *da iuſto, & ne recipias peccatorem*. Non quòd peccatoribus non ſit aliquid dandum; ſed quia magis debet quis dare eleemoſynam iuſto indigenti quàm peccatori. *Sicut ordinaui in Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite*, ideſt colligite, *per vnam*, ſcilicet diem *ſabbathi*, ideſt ſeptimanæ. & hoc ideo ordinatum eſt, vt paulatim quilibet heddomadâ aliquid parum ſoluerent, ne ſi ſimul totum ſoluiſſent, grauarentur. Et licèt eis paululum videretur, & quaſi inſenſibile, paulatim dare, tamen completo anno eleemoſynæ inſimul collectæ, magnæ erant. *in expoſ. illius cap. lect. 1.*

Quær. 35. quomodo in colligendis eleemoſynis vitari debeat ſuſpicio quæſtus, exemplo Apoſtoli qui ibid. ſubdit: vnuſquiſque veſtrum apud ſe reponat recondens quod ei beneplacuerit; vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

Reſp. D. Thomas, in hoc oſtenditur maxima induſtria Apoſtoli, ne aliqui crederent quòd Apoſtolus faceret collectas iſtas magis causâ quæſtus proprij quàm propter neceſſitatem Sanctorum; ideo ſuſpicionem hanc vitans, & quantùm ad ſe, & quantùm ad ſuos miniſtros, noluit dictam pecuniam à ſe, ſeu à ſuis miniſtris cuſtodiri; ſed ordinauit, quòd quilibet illud quod ſibi placebat elargiri, reportaret domi, conſeruaret ſeorſum, faciens ſic per totum annum. Et huius ratio erat; quia Apoſtolus nolebat, quando veniret Corin-

thum, vt vacarent collectis, ſed doctrinæ, & rebus ſpiritualibus: & ideo dicit, *vt non cùm venero, &c.* Act. 6. *non eſt aequum nos relinquere, &c.*

Notandum eſt ergo, quòd quilibet debet cauere ſibi, ne videatur aliquid ſpirituale facere propter quæſtum: & inde eſt quòd Dominus Matth. 10. voluit Prædicatores nihil habere. Romanis etiam mos erat, vt nullus aſſumeretur ad ſenatus officium niſi priùs probatus fuiſſet in officio quæſtoris: quia virtutis eſt magnæ res temporales cuſtodire. *in eadem lect.*

Quaeritur 36. quomodo mittenda ſit eleemoſyna iuxta illud Apoſtoli ibidem dicentis, cùm autem praeſens fuero, quos probaueritis per Epiſtolas, hos mittam perferre gratiam veſtram in Ieruſalem. Quod ſi dignum fuerit, vt ego eam, mecum ibunt.

Reſp. D. Thomas, qualiter autem debeant mitti in Ieruſalem, ſubdit dicens, *cùm autem praeſens fuero, &c.* quaſi dicat, nec in hoc volo aliquos ſpecialiter onerare, *cùm praeſens fuero*, ſcilicet ad portandum pecuniam; ſed mittam illos quos probaueritis, ideſt approbaueritis mittendos; mittam inquam, *per epiſtolas*, ideſt cum epiſtolis miſſis à vobis, & à nobis laudatorijs, & commendatoriis; ſcilicet in quibus continetur quantitas pecuniæ, commendatum ſtudium noſtrum, & charitas. Mittam inquam, *perferre gratiam veſtram*, ideſt quod gratis dabitis Sanctis pauperibus in Ieruſalem 2. Cor. 8. *notam facimus vobis gratiam Dei, &c.* in Ieruſalem; & non ſolùm mittam illos, quos probaueritis, ſed *ſi dignum fuerit, &c.* ideſt ſi magna quantitas fuerit, *mecum ibunt*, in quo inducit eos ad benè, & liberaliter ſoluendum: Roman. 15. *nunc igitur proficiſcar Ieruſalem miniſtrare Sanctis, &c. ibidem.*

Quar. 37. an ille qui eſt ſub alterius poteſtate, poſſit facere eleemoſynas.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui eſt ſub poteſtate alterius conſtitutus, inquantùm huiuſmodi ſecundùm ſuperioris poteſtatem regulari debet: hic eſt enim ordo naturalis, vt inferiora ſecundùm ſuperiora regulentur; & ideo oportet, quòd ea, in quibus inferior ſuperiori ſubijcitur, diſpenſet non aliter, quàm ei ſit à ſuperiore permiſſum: ſic ergo ille, qui eſt ſub poteſtate conſtitutus, de re, ſecundùm quam ſuperiori ſubijcitur, eleemoſynam facere non debet; niſi quatenus ei à ſuperiore fuerit permiſſum. Si quis verò habeat aliquid ſecundùm quòd poteſtati ſuperioris non ſubſit, iam ſecundùm hoc non eſt poteſtati ſubiectus, quantùm ad hoc proprij iuris exiſtens; & de hoc poteſt eleemoſynam facere. 2. 2. q. 32. a. 8. *in corp.* 4. *ſent. d.* 15. *q.* 2. *a.* 4. *q.* 3. *in corp.*

Qu. 38. an, & quando vxores, filiifamilias, ſerui, & ancillae eleemoſynas facere poſſint.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in extrema neceſſitate exiſtenti, quæ facit omnia communia, quilibet prædictorum poteſt

eleemoſynam facere; quia debet præſumere quòd ſuo ſuperiori placeat, cùm ipſe dare teneretur ſi præſens eſſet: & ſi etiam prohiberetur, idem dicendum videtur, ſicut de illicito lucro dictum eſt priùs, ad cuius reſtitutionem aliquis tenetur: Aliàs autem de vxore diſtinguendum eſt: quia ſi habet alias res præter dotem, vel eſt lucroſa, tunc poteſt tales eleemoſynas dare, quæ virum non depauperent, etiam non requiſito aſſenſu viri, dummodo non prohibeat: Et ſi etiam prohiberet verbo, poſſet probabiliter credere, quòd eam non intenderet ſimpliciter ab eleemoſynis coërcere, ſed à ſuperfluitate eleemoſynarum, niſi apertè pateret ei contrarium: ſi autem prædicta duo defuerint, non debet dare eleemoſynas ſine conſenſu viri, niſi aliquas eleemoſynas communes, & modicas, de quibus ſatis ei conſtare poteſt, quòd viro placeret, ſi neceſsitatem pauperis inſpiceret. *4. ſent. diſt. 15. qu. 2. a. 5. quaſt. 1. in corp.*

Quaritur 39. an vxor poſſit facere eleemoſynam irrequiſito conſenſu viri.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi vxor habet alia præter dotem, quæ ordinatur ad ſuſtentandum onera matrimonij, vel ex proprio lucro, vel quocunque alio licito modo, poteſt dare eleemoſynas, etiam irrequiſito aſſenſu viri; moderatas tamen, ne ex earum ſuperfluitate vir depauperetur: aliàs autem non debet dare eleemoſynas ſine conſenſu viri, vel expreſſo, vel præſumpto; niſi in articulo neceſſitatis. Quamuis enim mulier ſit æqualis viro in actu matrimonij; tamen in his, quæ ad diſpoſitionem domus pertinent, vir caput eſt mulieris, ſecundùm Apoſtolum *prima ad Corinth. 15. 2. 2. q. 32. a. 8. ad 2. 4. ſ. d. 15. q. 2. a. 5. q. 1 in corp.*

Quaritur 40. an filij familias, & ſerui poſſint facere eleemoſynam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ ſunt filijfamilias ſunt & Patris: & ideo non poteſt eleemoſynam facere; niſi fortè aliquam modicam, de qua poteſt præſumere, quòd Patri placeat: niſi fortè alicuius rei eſſet ſibi à Patre diſpenſatio commiſſa. Et idem dicendum eſt de ſeruis. *2. 2. q. 32. a. 8. ad 3. 4. ſent. d. 15. q. 2. a. 4. q. 2. in corp. & q. 3. in corp.*

Qu. 41. an filiusfamilias poſſit ſine conſenſu parentum eleemoſynam facere de pane, & alijs quę non inferunt ſenſibile damnum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd filiusfamilias non poteſt dare eleemoſynam ſine conſenſu parentum, niſi panem, & huiuſmodi, quæ non inferunt ſenſibile damnum: de quibus ſatis conſtare poteſt quòd parentibus placeat. *4. ſent. diſt. 15. q. 2. a. 5. in ſolutione quaſtiunc.*

Qu. 42. vtrum famuli, & ancillæ eleemoſynam facere de rebus dominorum ſuorum, ſine ipſorum conſenſu.

Reſp. D. Thomas, dicendum eſt de ſeruis, & ancillis, & etiam de famulis, quamuis ſint liberæ

conditionis, quòd non poſſunt eleemoſynas dare de rebus dominorum, ſine eorum conſenſu, niſi panem, & huiuſmodi, quæ non inferunt ſenſibile nocumentum: quia etſi ſitdiſpenſator rerum,non tamen ponitur diſpenſator, quaſi poteſtatem aliquam in re domini habens, ſed quaſi tractans eam ad vtilitatem Domini. De pretio autem ſui ſeruitij conſtat quòd poſſet eleemoſynam dare. *4.ſent. diſt. 15. qu. 2. a. 5. quaſt. 3. in corp.*

Quær. 43. an, & quando Religioſi ſiue intra ſiue extra monaſterium exiſtentes poſſint & debeant eleemoſynas facere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Monachus, ſi habet diſpenſationem rerum monaſterij, poteſt, & debet facere eleemoſynam de ſuperfluis nomine Capituli: ſi autem non habet diſpenſationem, tunc in monaſtero exiſtens non debet dare ſine licentia niſi in extrema neceſſitate, vel abſente Abbate, aliquid modicum ſub ſpe ratihabitionis: extra monaſterium verò exiſtens, putà in ſtudio, poteſt eleemoſynam facere; quia cùm dantur ei expenſæ, committitur ei earum diſpenſatio. *4. ſent. diſt. 15 q. 2. a. 5. in ſolut. quaſt. 4.*

Quær. 44. vtrum ex hoc quòd Religioſi nequeunt eleemoſynas facere ſine licentia ſuperiorum ſint peioris vel potius melioris conditionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Monachus ſi habet diſpenſationem à Prælato commiſſam poteſt eleemoſinas facere de rebus Monaſterij ſecundùm quòd ſibi eſt commiſſum: ſi verò non habet diſpenſationem, quia nihil proprium habet, tunc non poteſt facere eleemoſinam ſine licentia Abbatis, vel expreſsè habita, vel probabiliter præſumpta; niſi fortè in articulo extremæ neceſſitatis, in quo licitum eſſet ei furari, vt eleemoſinam daret. Nec propter hoc efficitur peioris conditionis, quia ſicut dicitur in lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, *bonum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare: ſed melius eſt pro intentione ſequendi Dominum ſimul omnia donare, & abſolutum ſollicitudine egere cum Chriſto. 2.2.q. 32. a. 8. ad 1.4. ſent. d. 15.q.2. a. 4. q. 4. in corp.*

Quær. 45. an & quando prædicatoribus liceat eleemoſynam recipere ab vſurariis?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de rapina, vſura, & huiuſmodi (in generali loquendo) non poteſt fieri eleemoſyna: Iſa. 61. *odio habens rapinam in holocauſtum:* tamen in ſpeciali caſu prædicatoribus, qui prædicant vſurariis, & monent eos reſtituere, licitum eſt accipere: Et hæc eſt vna ratio: alia eſt, quando non habent aliàs vnde viuant; & in extrema neceſſitate omnia ſunt communia; & ab omnibus licitè accipere ad ſuſtentationem & neceſsitatem poſſunt. *quodl. 12. a. 29.*

Quæsitur 46. vtrum eleemoſynæ corporales habeant effectum ſpiritualem, iuxta illud Eccleſ. 29. eleemoſyna viri gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd eleemoſyna corporalis tripliciter poteſt conſiderari : vno modo ſecundùm ſuam ſubſtantiam , & ſecundùm hoc non habet niſi corporalem effectum , inquantùm ſcilicet ſupplet corporales defectus proximorum : alio modo poteſt conſiderari ex parte cauſæ eius,inquantùm ſcilicet aliquis eleemoſynam corporalem dat propter dilectionem Dei , & proximi , & quantùm ad hoc affert fructum ſpiritualem ſecundùm illud Eccl. 29. *perde pecuniam propter fratrem , pone theſaurum in præceptis altiſſimi , & proderit tibi magis, quàm aurum* : tertio modo ex parte effectus , & ſic etiam habet ſpiritualem effectum , inquantùm ſcilicet proximus, cui per corporalem eleemoſynam ſubuenitur, mouetur ad orandum pro benefactore : vnde & ibidem ſubditur, *conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. 2.2.q.32.a.4.in corp.*

Quæritur 47. an, & quomodo eleemoſina liberet ab inferno.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd eo modo quo aliquis liberatur à peccato mortali per eleemoſynam , liberatur ab infernalibus tenebris:liberat autem eleemoſyna à peccato mortali hominem adhuc in ſtatu viæ exiſtentem dupliciter ; vel impediendo futurum peccatum , ſicut & alia opera meritoria , quæ hominem in gratia confirmant ; vel à præterito liberando , inquantùm diſponit eum, qui iam in peccatum incidit , ad gratiam recuperandam , ſicut & alia opera de genere bonorum rectâ intentione facta 4. *ſent.d.15.q.2.a.2.quæſtiunc.1.ad 1.*

Quæritur 48. vtrum eleemoſyna ſit opus ſatisfactorium eminenter continens alia; proindeque frequentiùs iniungi debeat.

Reſp. D. Thomas , dicendum quòd efficacia ſatisfactionis inuenitur in tribus ſatisfactiónis partibus , ſicut virtus totius potentialis in partibus eius , quæ quidem completè in vna inuenitur , & in aliis diminutè ; ſicut tota virtus animæ inuenitur in rationali , ſed in ſenſibili anima inuenitur diminutè , & adhuc magis diminutè in vegetabili : quia anima ſenſibilis includit in ſe virtutem animæ vegetabilis,& non conuertitur.

Eleemoſyna enim includit in ſe virtutem orationis & ieiunij duplici ratione : primò , quia eleemoſyna eum conſtituit cui datur , debitorem ad orandum , & ieiunandum , & alia bona quæ poteſt, faciendum pro eo qui dedit : ſecundò quia eleemoſyna propter Deum data eſt quaſi quædam oblatio Deo facta : vnde Philoſophus etiam dicit in 4. ethic. cap. 5. quòd *dona habent aliquid ſimile Deo ſacratis* : oblatio autem ipſi Deo facta vim orationis habet:& ſimiliter inquantum bona exteriora ad corporis conſeruationem ordinantur , ſubtractio bonorum exteriorum per eleemoſynam quaſi virtute continet ieiunium , quo maceratur corpus.

Similiter etiam oratio virtute continet ieiunium ; quia extenſio intellectus ad Deum debilitatem corporis parit : vnde eleemoſyna completiùs habet vim ſatisfactionis quàm oratio , & oratio quàm ieiunium : & ideo dicitur 1. ad

Timoth. 4. *corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt*: & propter hoc eleemoſyna magis indicitur vt vniuerſalis medicina peccati quàm oratio; ſicut Luc. 11. *date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*, & Dan. 4. *peccata tua eleemoſynis redime*: & Tobiæ 4. *eleemoſyna ab omni peccato liberat*; & Timo. 4. *pietas ad omnia valet*. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 2. *a.* 2. *quæſtiu.* 2. *in corp.*

Quær. 49. cur Chriſtus Matth. 17. dicit: hoc genus dæmoniorum in nullo eiicitur niſi in ieiunio, & oratione, non facta mentione de eleemoſyna.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſatisfactio eſt medicina, & præſeruans à peccato futuro, & expians à præterito: & quamuis eleemoſyna habeat vim expiandi quodcunque peccatum præteritũ, non tamen habet vim præſeruandi à futuro peccato: quia oratio & ieiunium præſeruant à quibuſdam peccatis, non ſolùm per modum meriti (quod etiam eleemoſyna facit) ſed per modum contrariæ aſſuetudinis: & ſic ibidem dicit gloſſa quòd *ieiunio ſanantur corporis peſtes, ſed oratione peſtes mentis*. Et ſecundùm hoc intelligitur quòd aliqua peccata tantùm ieiunio & oratione ſanantur. 4. *ſ. d.* 15. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 2. *ad* 1.

Quær. 50. quomodo eleemoſyna plus habet de ratione boni quam ieiunium, & oratio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis pœna in ſatisfactione requiratur, tamen principalius eſt in ea bonitas actus, quàm pœnalitas; & quia eleemoſyna plus habet de ratione boni, quàm ieiunium, inquantum immediatiùs ſe ad charitatem habet, & inquantum non eſt ſingulare bonum facientis, ſed commune facienti & patienti, eleemoſyna plus erit ſatisfactoria quàm ieiunium; ſimiliter & quàm oratio; quamuis hominem magis familiarem Deo reddat, quàm eleemoſyna, ſicut contemplatiua plus quàm actiua: tamen intercesſorum per eleemoſynam multiplicatio plus valet ad impetrandum peccatorum remiſſionem, quàm ſingularis vnius hominis oratio. 4. *d.* 15. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 2. *ad* 2.

Quær. 51. vnde penſanda ſit efficacia eleemoſynæ reſpectu præmij tam accidentalis, quàm eſſentialis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eleemoſyna (vt ex dictis patet) habet efficaciam & ex ipſo faciente, inquantum eſt opus meritorium, & ex recipiente inquantum obligatur ad orandum pro illo qui eleemoſynam dedit. Si ergo conſideretur eleemoſynæ efficacia ex parte recipientis, ſic maior efficacia in maiori dato conſiſtit, inquantum per hoc plures & magis debitores efficiuntur: ex parte autem dantis & reſpectu præmij eſſentialis efficacia eleemoſynæ magis penſatur ex affectu, quàm ex dato: ſed reſpectu præmij accidentalis, vt putà remiſſionis pœnæ, vel alicuius huiuſmodi, magnificatur efficacia eleemoſynæ ex magnitudine dati; niſi ex parte altera intentio voluntatis magnitudini exterioris dati præponderet: poteſt enim tam intenta eſſe voluntas

voluntas, quòd etiam omnem pœnam abſorberet, & reatum, ſicut de contritione dicitur. 4. *ſent. d. 15. q. 2. ar. 2. qu. 3. in corp.*

Quær. 52 vtrum meritum eleemoſynæ ſpiritualis diminuatur ex hoc quòd in ea ſemper eſt recompenſatio, quatenus qui orat pro alio, ſibi proficit. ſecundùm illud Pſal. 34. oratio mea in ſinu meo conuertetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd recompenſatio non minuit meritum & laudem eleemoſynæ, ſi non ſit intenta: ſicut etiam humana gloria, ſi non ſit intenta, non minuit rationem virtutis: ſicut & de Catone ſaluſtius dicit, quòd *quò magis gloriam fugiebat, eò magis eum gloria ſequebatur:* & ita contingit in eleemoſynis ſpiritualibus. Et tamen intentio bonorum ſpiritualium non minuit meritum, ſicut intentio bonorum corporalium. 2. 2. *q. 32. a. 3. ad 2.*

Quær. 53. an meritum diminuatur ex hoc quòd aliquis docendo etiam addiſcat: vel ex hoc quòd faciendo ſpirituales eleemoſynas bona ſpiritualia in ipſo poſſidente creſcunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd recompenſatio non diminuit efficaciam eleemoſynæ, ſed intentio recompenſationis: vnde quamuis aliquis docendo, ipſe etiam addiſcat, non tamen quandoque propter hoc facit, ſed ſolùm vt alteri ſubueniat: Et præterea intentio acquirendi aliquod ſpirituale bonum non minuit rationem meriti; quia per ipſum Dèo coniungimur; vt frequenter contingit. 4. *d. 15, q. 2. a. 3. ad 2.*

Quæritur 54. an nedum eleemoſynæ quæ ſunt ſupererogationis, & de conſilio, ſed etiam illæ, quæ ſunt obligationis, & de præcepto, ita ut ſine peccato non poſſint obmitti, ſint ſatisfactoriæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd à peccato deſiſtere non eſt de eſſentia ſatisfactionis; ſed eſt ad ſatisfactionem præambulum, ſicut fundamentum ipſius: vnde cùm aliquis peccet hoc ipſo quòd non facit hoc quod facere tenetur, conſtat quòd id ad quod quis aliàs tenetur, non eſt de eſſentia ſatisfactionis, ſed præambulum ad ipſam: vnde cùm ad eleemoſynarum largitionem quandoque aliquis teneatur, quandoque non conſtat quod illarum eleemoſinarum largitio ad quam quis tenetur, non eſt pars ſatisfactionis, ſed præambulum ad ipſam: illæ verò eleemoſynæ, ad quas quis aliàs non tenetur, poſſunt ſatisfactoriæ eſſe; cùm ſint opera bona & pœnalia; quod exigebatur ad opus ſatisfactorium: punitur enim quis non ſolùm ex afflictione corporis facta, ſed ex ſubtractione rerum. Quidam tamen dicunt quòd etiam primæ eleemoſynæ ſatisfactoriæ ſunt ex largitione diuinæ miſericordiæ, 4. *d. 15. q. 2. a. 1. q. 2. in c.*

Qu. 55. vtrum eleemoſyna vtilis ſit ad omnia mala vitanda, & omnia bona acquirenda, & præſertim ad longitudinem vitæ tam præſentis quam futuræ, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Timoth. 4. Pietas ad omnia valet.

Reſp. D. Thomas, Pietas acci-

pitur hic vtroque modo, ſcilicet pro cultu Dei, & miſericordia. *Et eſt ad omnia vtilis*, quia ad omnia peccata delenda. Eccl. 3. *ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Item ad bona promouenda. Eccl. 17. *Eleemoſyna hominis quaſi ſacculus*,&c. Item promeretur ſpecialem Dei miſericordiam. Matth. 5. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Et ideo ad hoc deſignandum Dominus Matth. 25. Specialiter commemorat opera miſericordiæ. Quod probat ſubdens, *promiſſionem habens.* In præceptis enim decalogi vnum ſolum inuenitur, quod pertinet ad pietatem, ſcilicet honorare patrem & matrem, & ſub illo continentur omnia præcepta, ad quodcunque beneficium impendendum proximo: & hoc eſt ſolum præceptum inter ea, quæ ſunt ad proximum habens promiſſionem, ſcilicet, vt ſis longæuus, &c. Exod, 20. & Apoſtolus hîc interpretatur longæuus ſecundum vitam præſentem & futuram. Vnde dicit, *vita qua nunc eſt & futura.* Prou, 3. Longitudo dierum in dextra eius. Sed tunc eſt quæſtio, quia aliquando inuenitur aliquis pietatem ſequens, qui tamen non eſt longæuus. Reſpondeo, ſicut dicit Philoſ. hæc bona temporalia intantum ſunt bona, inquantum vtilia ad fælicitatem: Vnde ſi quis haberet tantum de tẽporalibus, quod propter ipſa impediretur à bono virtutis & felicitatis, hoc non eſſet ſibi ad bonam fortunam, ſed ad malam, vt dicitur 10. Eth. Et longitudo vitæ eſt vnum de temporalibus, intantum bonum, inquantum coadiuuat virtutem. Aliquando autem eſt occaſio ad peccandum: & Deus aliquando ſubtrahit eam homini, non quia deficiat a promiſſione, ſed quia dat quod melius eſt. Sapient. 4. *raptus eſt ne malitia mutaret intellectum eius. In expoſ. eiuſdem capitis lect. 2.*

Quæritur 56. quomodo intelligenda ſit hæc gloſſa D. Ambroſij: omnis ſumma diſciplina chriſtianæ in miſericordia, & pietate conſiſtit, quam aliquis ſequens, ſi lubricum carnis patiatur, ſine dubio vapulabit, ſed non peribit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gloſſa Ambroſij loquitur de lubrico venialis peccati, à quo aliquis poſt purgatorias pœnas, quas vapulationem dicit, per opera miſericordiæ abſoluetur. Vel ſi loquatur de lubrico mortalis peccati, eſt intelligendum quantùm ad hoc, quòd adhuc in vita iſta exiſtentes illi, qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt, per opera miſericordiæ ad pœnitentiam diſponuntur. Vnde talis non peribit, ideſt diſponetur per talia opera ad non pereundum. *4. ſ. d. 46. q. 2. a. 3. qu. 4. ad 4.*

Quæritur 57. vtrum hoc quod in prædicta authoritate de homine eleemoſynario licèt peccato carnis obnoxio dicitur quòd non peribit, intelligendum ſit ſecundùm neceſſitatem, vel ſolummodo ſecundùm diſpoſitionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd intelligitur de lubrico mortali. Quod autem dicitur, *non peribit*, non eſt ſecundùm neceſſitatem intelligendum, ſed ſecundùm

quamdam diſpoſitionem: quia per hoc quòd operibus pietatis aliquis vacat in peccato mortali exiſtens, diſponit ſe ad gratiam, vt non facilè permittatur in perditionem ire: vel ſi intelligatur de veniali, efficacia eleemoſynæ in hoc oſtenditur, quòd pœna vapulationis diminuitur per eam, vel per ipſam veniale impeditur, ne in mortale trahere poſſit. 4. *d.* 15. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 1. *ad.* 2.

Quær. 58. an prædictus homo ſit liberandus ab æterna damnatione quatenus per eleemoſynas ſe diſponit ad gratiam, & pro peccatis ſatisfacit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per opera pietatis ille qui lubricum carnis patitur, liberatur à perditione æterna, inquantum per huiuſmodi opera diſponitur ad hoc quòd gratiam conſequatur per quam pœniteat; & inquantum per huiuſmodi opera ſatisfacit de lubrico carnis commiſſo: non autem ita quòd ſi in lubrico carnis perſeueret impœnitens vſque ad mortem, per pietatis opera liberetur. 2. 2. *q.* 154. *a.* 2. *ad* 5.

Qu. 59. vtrum ille homo liberetur à perditione de condigno vel tantùm de congruo, quatenus illi, quibus eleemoſynas largitur pro ipſo orant ipſiuſque ſalutem impetrant.

Reſp. D. Thomas, dicendum eſt quòd loquitur de lubrico mortali. Et quod dicit, non peribit licèt hoc non ſit ex cõdigno, tamen eſt ex congruo, inquantum diſponitur animus ad bonum: vnde Dominus poſt lapſum hominem reparat: & hoc præcipuè videtur eſſe in pietate, quia homo benefaciendo aliis, inducit alios ad orandum pro ſe, & Dominus donat aliquando veniam peccatoribus, precibus Sanctorum, inquantum impetratur eis venia peccatorum & donum gratiæ: quia homo poteſt mereri ex congruo alteri primam gratiam: aliàs pro nihilo oraret Eccleſia pro peccatoribus. 1. *ad Tim.* 4. *lect.* 2.

Qu. 60. an prædicta D. Ambroſij ſententia meliùs intelligatur de lubrico peccati mortalis quàm venialis: & cur Deus in die iudicii non exprobabit reprobis niſi defectum miſericordiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Amb. ibi loquitur de lubrico carnis ſecundùm quod eſt veniale peccatum, vt patet in actu matrimoniali, ſicut dictum eſt. vel poteſt dici & meliùs, quòd loquitur etiam de lubrico peccati mortalis: non eſt autem ſimpliciter intelligendum, quòd ſi aliquis in tali lubrico carnis perſeueret vſque ad mortem, damnationem euadat propter opera pietatis, ſed quia opera pietatis frequentata diſponunt hominem ad faciliùs pœnitendum; & poſtquam pœnituerit ad peccata præterita faciliùs expianda: propter quod etiam Dominus Matth. 25. *per opera miſericordiæ damnandis ſolum defectum miſericordiæ imputat*, quia ſcilicet non ſtuduerunt per opera miſericordiæ peccata præterita expiare, vt dicit Aug. 12. de ciuit. Dei. *qu.* 15. *de malo, a.* 2. *ad* 1.

Qu.61. vtrũ eleemoſynarius ſit beatus, iuxta illud Pſal. 40. Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem: & quomodo homo debeat eſſe miſericors ad modum Dei.

Reſp. D. Thomas, beatus eſt ille, qui eſt miſericors, qui miſeretur egeno, & pauperi: Prouerb. 14. *qui miſeretur pauperi, beatus erit*: & dicit, *qui intelligit*, non dicit, qui ſubuenit, quia debet eſſe miſericors ad modum Dei: ſed Deus non expectat, quòd ſemper petatur; vnde ſubuenit deſiderio antequam petatur: & ideo ille eſt verè miſericors, qui non ſolùm petentibus ſubuenit, ſed etiam indigenti ſubuenit priuſquam petatur: Iob. 31. *Si negaui quod volebant pauperibus, ſi oculos viduæ expectare feci.* Egenus eſt qui indiget ab alio accipere: pauper dicitur ille, qui parum habet. Hieronymus habet: *qui conſiderat*, ideſt qui ſuſcipit in cura negotia pauperum: Iob 29. *oculus fui caeco, & pes claudo, In expoſitione illius Pſalmi.*

EPIIKEIA, SIVE ÆQVITAS.

Quær. 1. vtrum Epiikeia ſiue æquitas ſit virtus ſicut dicit Philoſoph. 5. Ethic.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſupra dictũ eſt cùm de legibus ageretur, quia humani actus de quibus leges dantur, in ſingularibus contingentibus conſiſtunt, quæ infinitis modis variari poſſunt, non fuit poſſibile aliquam regulam legis inſtitui, quæ in nullo caſu deficeret: ſed legiſlatores attendunt ad id quod in pluribus accidit, ſecundùm hoc legem ferentes, quam tamen in aliquibus caſibus ſeruare eſt contra æqualitatem iuſtitiæ, & contra commune bonum quod lex intendit: ſicut lex inſtituit quòd depoſita reddantur, quia hoc, vt in pluribus, iuſtum eſt: contingit autem aliquando eſſe nociuum; putà, ſi furioſus depoſuit gladium, & eum repoſcat dum eſt in furia; vel ſi aliquis repoſcat depoſitum ad patriæ impugnationem: in his ergo & ſimilibus caſibus malum eſt ſequi legem poſitam; bonum autem eſt prætermiſſis verbis legis ſequi id quod poſcit iuſtitiæ ratio & communis vtilitas: & ad hoc ordinatur Epiikeia, quæ apud nos dicitur æquitas: vnde patet quod Epiikeia eſt virtus. 2.2.q. 120.a.1. *in corp.*

Quær. 2. an virtus Epiikeia, ſiue æquitatis deſerat iuſtum, & opponatur ſeueritati.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Epiikeia non deſerit iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum quod eſt lege determinatum: nec etiam opponitur ſeueritati, quæ ſequitur veritatem legis in quibus oportet: ſequi autem verba legis, in quibus non oportet, vitioſum eſt: Vnde dicitur in codice de legibus, & conſtit. Principum: *non dubium eſt in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legiſlatoris nititur voluntatem. in eodem artic. 1. ad 1.*

Quæritur 3. vtrum Epiikeia ſit pars iuſtitiæ, & ſuperior regula actuum humanorum.

Reſp. D. Thomas, Epiikeia eſt

pars iuſtitiæ communiter dictæ, tanquam iuſtitia quædam exiſtens, vt Philoſ. dicit in 5. ethic. & de ea iuſtitia dicitur per prius quàm de legali: nam legalis iuſtitia dirigitur ſecundùm Epiikeiam: vnde Epiikeia eſt quaſi ſuperior regula actuum humanorum. 2.2.q.120 *a. 2. in corp. 3.d. 33. q.3.a. 4. q. 5. in corp. & ad 5.*

. verum Epikeia ſit principalis virtus quàm iuſtitia iuxta nomẽ ſuum: dicitur enim ab epi, quod eſt ſuprà, & Dikaion, quod eſt iuſtum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Philoſophus dicit 5. ethic. *Epikeia eſt melior quadam iuſtitiâ*, ſcilicet legali, quæ obſeruat verba legis: quia tamen & ipſa eſt iuſtitia quædam, non eſt melior omni iuſtitiâ. 2.2. *qu.* 120. *a.* 2. *ad* 2.

EMPTIO.

Quia emptio venditioni correſpondet; & omnes quæſtiones vtramque materiam concernentes connexionem habent: ideo ponuntur omnes ſub v. venditio.

EPISCOPATVS.

Quæritur 1. an, & quando Epiſcopatum appetere ſit illicitum, & pertineat ad cupiditatem, vel ambitionem, aut præſumptionem, iuxta illud D. Auguſtini 19. de ciuit. Dei: locus ſuperior ſine quo populus regi non poteſt, etſi ita adminiſtretur vt decet, tamen indecenter appetitur.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd in Epiſcopatu tria poſſũt conſiderari: quorum vnum eſt principale, & finale, ſcilicet Epiſcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum intenditur, ſecundùm illud Ioannis vlt. *paſce oues meas*: aliud autem eſt altitudo gradus, quia Epiſcopus ſuper alios conſtituitur, ſecundùm illud Matthæi 25. *fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam*: tertium autem eſt, quod conſequenter ſe habet ad iſta, ſcilicet reuerentia, & honor, & ſufficientia temporalium ſecundùm illud primæ ad Timotheum 5. *qui benè præſunt Presbyteri duplici honore digni habentur.*

Appetere ergo Epiſcopatum ratione huiuſmodi circunſtantium bonorum, manifeſtum eſt, quòd eſt illicitum, & pertinet ad cupiditatem, vel ambitionem; vnde contra Phariſæos Dominus dicit Matthæi 23. *amant primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi*: quantùm autem ad ſecundum, ſcilicet celſitudinem gradus, appetere Epiſcopatum eſt præſumptuoſum: vnde Dominus arguit diſcipulos Matthæi 20. primatum quærentes dicens; *ſcitis, quia Principes Gentium dominantur eorum*, vbi Chriſoſtomus dicit, quòd *per hoc oſtendit, quòd gentile eſt Primatus cupere: & ſic gentium comparatione eorum animam æſtuantem conuertit.* Sed appetere proximis prodeſſe eſt ſecundùm ſe laudabile, & virtuoſum.

Verum quia prout eſt Epiſcopalis actus, habet annexam gradus celſitudinem, præſumptuoſum videtur, quòd aliquis præeſſe appetat ad hoc, quòd ſubditis proſit; niſi manifeſtâ neceſſitate im-

minente; ſicut Gregorius dicit in Paſtorali, quòd *tunc laudabile erat Epiſcopatum quærere, quando per hunc quemquam dubium non erat ad ſupplicia grauiora peruenire*: vnde non de facili inueniebantur, qui hoc onus aſſumerent; præſertim cùm aliquis Charitatis zelo Diuinitùs ad hoc incitatur; ſicut Gregorius dicit in Paſtorali, quòd *Iſaias prodeſſe proximis cupiens laudabiliter officium prædicationis appetijt*.

Poteſt tamen abſque præſumptione quilibet appetere talia opera facere, ſi eum contingeret in tali officio eſſe; vel etiam ſe eſſe dignum ad talia opera exequenda; ita quòd opus bonum cadat ſub deſiderio, non autem primatus dignitatis: vnde Chriſoſtomus dicit ſuper Matthæum, *opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt; primatum autem honoris concupiſcere vanitas eſt: primatus enim fugientem ſe deſiderat, deſiderantem ſe horret*. 2. 2. q. 185. a. 1. in corp.

Qu. 2. in quo caſu Epiſcopatum appetere ſit meritorium, vel è contrà iniuſtum & nociuum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contingit appetere prælationem dupliciter; aut propter neceſſitatem vrgentem, aut non vrgentem: primo modo dupliciter, vel quando imponitur à ſuperiori, vel quando non inuenitur aliquis qui velit onus prælationis ſubire: tali neceſſitate exiſtente meritorium eſt appetere: vnde Iſai. 6. *quem mittam, & quis ibit nobis?* reſpondit: *ecce ego, mitte me*: tamen ante dixit ſe indignum. Secundo modo (ſcilicet quando non vrget neceſſitas) ſic non licet: quia non poteſt carere aut vitio iniuſtitiæ, ſi velit ſe minorem præferre maioribus; aut vitio præſumptionis, ſi reputet ſe ſufficientem præferri aliis: vnde Chriſoſt. ſuper illud, *Reges gentium dominantur eorum &c.* Luc. 22. *Primatus Eccleſiaſticos concupiſcere, nec iuſtum, nec vtile*. *Quodl.* 12. *a.* 17.

Qu. 3. an ſit indecens appetere Epiſcopatum, licèt decenter adminiſtretur: & vtrum ſtultus ſit, qui ipſum appetit, ſi non ſit idoneus, & maximè ſuperbus, qui hanc idoneitatem ſe habere præſumit.

Reſp. D. Thomas, nunquid licet ipſum deſiderare? Auguſt. dicit quòd non. Glo. *Locus ſuperior ſine quo regi non poteſt populus, etſi teneatur, & adminiſtretur decenter, tamen indecenter appetitur*. Et idem dicit 19. de ciuit. Dei. Cuius ratio eſt, quòd nullus debet appetere aliquid ſupra vires ſuas non ſibi proportionatum, aliàs eſſet ſtultus. Horatius:

Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.

Ille ergo benè Epiſcopatum deſiderare poſſet, cuius facultas Epiſcopatui eſſet proportionata: ad hoc autem nullus eſt idoneus: quia Prælatus ſecundùm gradum, & conuenientiam debet omnes alios excedere in conuerſatione, & contemplatione, itaut in reſpectu ſui, alij ſint grex. Et hanc idoneitatem de ſe præſumere eſt maximæ ſuperbiæ. Aut ergo appetit circunſtantias, & tunc neſcit quid appetat; quia non eſt hîc Epiſcopatus: vel ipſum opus, & hoc eſt ſuperbiæ. Et ideo non eſt accipiendum

niſi impoſitum. *in expoſitione illius cap. lect.* 1.

Quæritur 4. quomodo intelligi debeat illud Apoſtoli 1. ad Timoth. 3. qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Gregorius dicit in Paſtorali: *Illo tempore hoc dixit Apoſtolus, quo ille qui plebibus præerat, primus ad Martyrij tormenta ducebatur*: & ſic nihil aliud erat quod in Epiſcopatu appeti poſſet, niſi bonum opus: vnde Auguſtinus dicit 19. de ciuit. Dei: quòd *Apoſtolus dicens, qui Epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat, exponere voluit quid ſit Epiſcopatus; quia nomen operis eſt non honoris: grecum eſt enim, epi quippe ſuper, ſcopus verò intentio eſt: ergo Epiſcopus grecè ſi velimus, latinè ſuperintendere, poſſumus dicere, vt intelligat non ſe eſſe Epiſcopum, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe*: vt enim parùm ante præmittit: *in actione non amandus eſt honor in hac vita, ſiue potentia, quoniam omnia vana ſunt ſub ſole; ſed opus ipſum, quod per eundem honorem vel potentiam fit*: & tamen, vt Greg. dicit in Paſtorali part. 1. cap. 8. *Apoſtolus laudans deſiderium* (ſcilicet boni operis) *in pauorem vertit protinus quod laudauit*; cùm ſubiungit: *oportet autem Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe*: quaſi dicat: *laudo quod quæritis, ſed priùs diſcite quid quæratis?* 2. 2. q. 185. a. 1. ad 1.

Qu. 5. vtrum quiſquis Prælationem appetit, ſit iniuſtus, aut ſuperbus: & cur liceat cathedram Magiſtralem appetere potius quàm Epiſcopalem.

Reſpond. ſupra. v. *Cathedra Magiſtralis.* & infra v. *Prælatus.*

Qu. 6. an ſit laudabile quòd aliquis cupiat ad Epiſcopatum promoueri, ſicut quòd deſideret ad Religionis ſtatum tranſire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non eſt eadem ratio de ſtatu Religionis, & de ſtatu Epiſcopali propter duo.

Primò quidem, quia ad ſtatum Epiſcopalem præexigitur vitæ perfectio; vt patet per hoc quòd Dominus à Petro quæſiuit, ſi plus eum cæteris diligeret, antequàm ei committeret paſtorale officium: ſed ad ſtatum Religionis non præexigitur perfectio, ſed eſt via in perfectionem; vnde & Dominus Matthæi 19. non dixit, *ſi es perfectus, vade, & vende omnia quæ habes: ſed ſi vis perfectus eſſe.* Et huius differentiæ ratio eſt, quia ſecundùm Dionyſium perfectio pertinet actiuè ad Epiſcopum, ſicut ad perfectorem, ad Monachum autem paſſiuè, ſicut ad perfectũ: requiritur autem, quòd ſit perfectus aliquis ad hoc, quòd poſſit alios ad perfectionem adducere, quod non præexigitur ab eo, qui debet ad perfectionem adduci: eſt autem præſumptuoſum, quòd aliquis perfectum ſe reputet, non autem quòd ad perfectionem tendat.

Secundò quia ille, qui ſtatum Religionis aſſumit, ſe alijs ſubijcit ad ſpiritualia capienda, & hoc cuilibet licet; vnde Auguſtinus 19. de ciuit. Dei dicit, *à ſtudio cognoſcendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile otium pertinet*: ſed ille, qui tranſit ad ſtatum Epiſcopalem, ſublimatur ad hoc, quòd alijs prouideat; & hanc ſublimationem nullus debet

ſibi aſſumere, ſecundùm illud ad Hebræos 5. *neque quiſquam ſumat ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo:* & Chriſoſtomus dicit ſuper Matt. *primatum Eccleſiæ concupiſcere, neque iuſtũ eſt, neque vtile, quis enim ſapiens vult vltro ſe ſubijcere ſeruituti, & periculo tali, vt det rationem pro omni Eccleſia: niſi fortè qui non timet Dei iudicium, abutens primatu Eccleſiaſtico ſæculariter, vt ſcilicet conuertat ipſum in ſæcularem.* 2.2. q. 185. *a. 2. ad 2.*

Quæritur 7. an liceat ex amore vitæ contemplatiuæ recuſare omnino Prælationis, & Prædicationis officium.

Reſp. v. *Prædicator. qu.*

Quær. 8. an poſſit aliquis Epiſcopatum iniunctum omnino recuſare; vel quandoque teneatur ipſum acceptare, iuxta illud D. Auguſtini ad Eudoxium: ſi quam operam veſtram mater Eccleſia deſiderauit, nec elatione auidâ ſuſcipiatis, nec blandiente deſidiâ reſpuatis: poſtea ſubdit: neque otium veſtrum neceſſitatibus Eccleſiæ præponatis; cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent, quomodo naſceremini non inueniretis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in aſſumptione Epiſcopatus duo ſunt conſideranda: primò quidem quid deceat hominem appetere ſecundùm propriam voluntatem: ſecundò quid hominem deceat facere ad voluntatem alterius. Quantùm ergo ad propriam voluntatem cõuenit homini principaliter inſiſtere propriæ ſaluti; ſed quòd aliorum ſaluti intendat, hoc conuenit homini ex diſpoſitione alterius poteſtatem habentis: vnde ſicut ad inordinationem voluntatis pertinet, quòd aliquis proprio motu feratur in hoc, quòd aliorum gubernationi præficiatur; ita etiam ad inordinationem voluntatis pertinet, quòd aliquis omninò contra ſuperioris iniunctionem, prædictum gubernationis officium finaliter recuſet, propter duo.

Primò quidem, quia hoc repugnat Charitati proximorum, quorum vtilitati ſe aliquis debet exponere pro loco, & tempore; vnde Auguſtinus 19. de ciuit. *Dei* dicit, quod *negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas Charitatis.* Secundò, quia hoc repugnat humilitati, per quam aliquis ſuperiorum mandatis ſe ſubijcit: vnde Gregorius dicit in Paſtorali, *tunc ante Dei oculos vera eſt humilitas, cùm ad reſpuendum hoc, quod vtiliter ſubire præcipitur, pertinax non eſt.* 2.2. q. 185. *a. 2. in corp.*

Quærit. 9. an teneatur aliquis remouere impedimenta, vt ſuſcipiat Epiſcopatum, vel obedire, licet remoueri non poſſint: & vtrum ſi non ſentiat ſe eſſe purgatum, poſſit omnino ipſum recuſare; cùm dicat D. Gregorius in Paſtorali: valde difficile eſt vt aliquis purgatum ſe poſſit cognoſcere; nec debet aliquis non purgatus ſacra miniſteria adire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nullus tenetur obedire Prælato ad aliquod illicitum: poteſt ergo contingere, quòd ille, cui iniungitur Prælationis officium, in ſe aliquid ſentiat, propter quod non licet ei Prælationem accipere

Hoc

Hoc autem impedimentum quandoque quidem remoueri poteſt per ipſummet, cui Paſtoralis cura iniungitur; putà ſi habeat peccandi propoſitum, quod poteſt deſerere; & propter hoc non excuſatur, quin finaliter teneatur obedire Prælato iniungenti.

Quandoque verò impedimentum, ex quo fit ei illicitum Paſtorale officium, non poteſt ipſe remouere, ſed Prælatus, qui iniungit, putà ſi ſit irregularis, vel excommunicatus, & tunc debet defectum ſuum Prælato iniungenti oſtendere: quòd ſi impedimentum remouere voluerit, tenetur humiliter obedire: vnde Exodi 4. cùm Moyſes dixiſſet, *obſecro Domine non ſum eloquens ab heri, & nudius tertius*, Dominus reſpondit ad eum, *ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris*.

Quandoque verò non poteſt remoueri impedimentum, nec per iniungentem, nec per eum, cui iniungitur: ſicut ſi Archiepiſcopus non poſſit ſuper irregularitate diſpenſare; vnde ſubditus non tenetur ei obedire ad ſuſcipiendum Epiſcopatum, vel etiam ſacros ordines ſi ſit irregularis. 2.2. q. 185. a. 2. ad 2.

Quær. 10. an poſſit aliquis impedimentum apponere, ne fiat Epiſcopus, exemplo Beati Marci, de quo D. Hieronymus dicit in prologo ſuper Marcum, quòd amputaſſe ſibi poſt fidem pollicem dicitur, vt Sacerdotij reprobus haberetur: & vtrum poſſit facere votum de non acceptando Epiſcopatu.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd accipere Epiſcopatum non eſt de ſe neceſſarium ad ſalutem, ſed fit neceſſarium ex ſuperioris præcepto; ad hæc autem, quæ ſic ſunt neceſſaria ad ſalutem, poteſt aliquis impedimentum licitè apponere antequàm fiat præceptum: alioquin non liceret alicui tranſire ad ſecundas nuptias, ne per hoc impediretur à ſuſceptione Epiſcopatus, vel ſacri Ordinis: non autem hoc liceret in his, quæ per ſe ſunt de neceſſitate ſalutis: vnde B. Marcus non contra præceptum egit ſibi digitum amputando, quamuis eum credibile ſit hoc ex inſtinctu Spiritus Sancti feciſſe, ſine quo non licet alicui ſibi manum inijcere.

Qui autem votum emittit de non ſuſcipiendo Epiſcopatum: ſi per hoc intendat ſe obligare ad hoc, quòd nec per obedientiam ſuperioris Prælati accipiat, illicitè vouet: ſi autem intendit ad hoc ſe obligare, vt quantùm eſt de ſe Epiſcopatum non quærat, nec ſuſcipiat, niſi imminente neceſſitate, licitum eſt votum: quia vouet ſe facturum id, quod hominem facere decet, 2. 2. quæſt. 185. art. 2. ad 3.

Qu. 11. an Papa poſſit præcipere alicui vt Epiſcopatum accipiat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt, quod Papa non poteſt præcipere alicui, quòd accipiat Epiſcopatum: quia conſenſus debet eſſe liber: ſed hoc poſito periret Eccleſiaſticus ordo: niſi enim aliquis poſſet cogi ad ſuſcipiendum regimen Eccleſiæ, Eccleſia conſeruari non poſſet, cùm quandoque illi, qui ſunt idonei, hoc nollent ſuſcipere, niſi coacti.

4. *ſent. d. 19. a. 4. ad. 4.*

Quæritur 12. vtrum ille, qui ad Epiſcopatum eligit, teneatur meliorem eligere: & vtrum ille, qui eligitur, debeat ſe meliorem alijs æſtimare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa aſſumptionē alicuius ad Epiſcopatum aliquid conſiderandum eſt ex parte eius, qui aſſumit, & aliquid ex parte eius, qui aſſumitur: ex parte enim eius, qui aſſumit, vel eligendo, vel prouidendo, requiritur quòd talem eligat, qui fideliter diuina myſteria diſpenſet: quæ quidem diſpenſari debent ad vtilitatem Eccleſiæ, ſecundùm illud primæ Corinth. 14. *ad ædificationem Eccleſiæ, quærite vt abundetis*: non autem diuina myſteria hominibus committuntur propter eorum remunerationem, quam expectare debent in futuro.

Et ideo ille, qui debet aliquem eligere in Epiſcopum, vel de eo prouidere, non tenetur aſſumere meliorem ſimpliciter, quod eſt ſecundùm Charitatem; ſed meliorem quoad regimen Eccleſiæ, qui ſcilicet poſſit Eccleſiam, & inſtruere, & defendere, & pacificè gubernare: vnde contra quoſdam Hieronymus dicit, quòd *quidam non quærunt in Eccleſia columnas erigere, quos plus cognoſcunt Eccleſiæ prodeſſe, ſed quos plus ipſi amant, vel quorum ſunt obſequiis deliniti, vel dediti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit; & vt deteriora taceam, qui vt Clerici fierent, muneribus impetrarunt*: hoc autem pertinet ad acceptionem perſonarum, quæ in talibus, eſt graue peccatum: vnde ſuper illud Iacobi 2. *fratres mei nolite in perſonarum acceptionem, &c.* dicit gloſſa Auguſtini, *ſi hanc diſtantiam ſedendi, vel ſtandi ad honores Eccleſiaſticos referamus, non eſt putandum leue eſſe peccatum in perſonarum acceptione habere fidem Domini gloriæ: quis enim ferat eligi Diuitem ad ſedem honoris Eccleſiæ contempto paupere inſtructiore, & ſanctiore?*

Ex parte autem eius, qui aſſumitur, non requiritur, quòd reputet ſe alijs meliorem; hoc enim eſſet ſuperbum, & præſumptuoſum; ſed ſufficit, quòd nihil in ſe inueniat, per quod illicitum ei reddatur aſſumere Prælationis officium. Vnde licet Petrus interrogatus eſſet, an Dominum plus cæteris diligeret, in ſua reſponſione non ſe prætulit cæteris, ſed ſimpliciter reſpondit, quòd Chriſtum amaret. 2. 2. *q.* 185. *a.* 3. *in c.*

Quæritur 13. an ſit omnium ſententia quòd neceſſe ſit ad Prælationem eligere meliorem: & vtrum melius faciat, qui electioni ſuæ conſentit, quàm qui reſiſtit.

Reſpond. ſupra. v. *electio.*

Quær. 14. cur Dominus Petro commiſſurus officium Paſtorale quæſiuit ab ipſo an ſe præ cæteris diligeret?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Dominus in Petro ſciebat ex ſuo munere eſſe idoneitatem, etiam quantùm ad alia, gubernandi Eccleſiam: Et ideo eum de ampliori dilectione examinauit, ad oſtendendum quòd vbi alias inuenitur homo idoneus ad Eccleſiæ regimen, præcipuè attendi debet in ipſo eminentia diuinæ dilectionis. 2. 2. *q.* 185. *a.* 3. *ad* 1.

Qu. 15. quomodo intelligi debeat illa ſententia Symmachi Papæ cauſâ 1. q. 1. viliſſimus computandus eſt, niſi ſcientiâ, & ſanctitate præcellat, qui eſt dignitate præſtantior.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd authoritas illa eſt intelligenda quantùm ad ſtudium illius qui in dignitate conſtitutus eſt: debet enim ad hoc intendere, vt talem ſe exhibeat, vt cæteros ſcientiâ, & ſanctitate præcellat: vnde Gregorius dicit in Paſtorali: *tantum debet actionem populi actio tranſcendere Præſulis, quantum diſtare ſolet à grege vita Paſtoris.* Non autem ei imputandum eſt, ſi ante Prælationem excellentior non fuit vt ex hoc debeat viliſſimus reputari. 2. 2. qu. 185. a. 3. ad 2.

Quæ. 16. an carentes vſu rationis poſſint aſſumi ad Epiſcopatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad Epiſcopatum, vbi in corpus myſticum accipitur poteſtas, requiritur actus ſuſcipientis curam Paſtoralem: ideo eſt etiam de neceſſitate conſecrationis Epiſcopalis, quòd vſum rationis habeat. 4. ſent. d. 25. q. 2. a. 1. quæſt. 1. in corp.

Quæritur 17. vtrum ille, qui non eſt Sacerdos, poſſit conſecrari in Epiſcopum.

Reſp. D. Thomas, Epiſcopalis poteſtas dependet à Sacerdotali: quia nullus poteſt recipere Epiſcopalem poteſtatem, niſi priùs habeat Sacerdotalem. 4. ſent. d. 24. q. 3. a. 2. quæſt. 2. in ſed contra.

Qu. 18. cuius ætatis eſſe debeat ille qui conſecrari debet Epiſcopus.

Reſp. D. Thomas, Epiſcopus debet conſecrari in trigeſimo anno. 4. ſent. d. 25. in expoſitione litteræ.

Qu. 19. quo die ſit conſecrandus Epiſcopus.

Reſp. D. Thomas, Epiſcopi in die Dominico conſecrandi ſunt. 4. ſent. d. 25. in expoſit. litteræ.

Qu. 20 vtrum ille qui in Sabbatho factus eſt Sacerdos, poſſit in ſequenti die Dominica Epiſcopus conſecrari.

Reſp. D. Thomas, poteſt in Dominica conſecrari in Epiſcopum, qui præcedenti die factus eſt Sacerdos. in expoſit. eiuſdem textus.

Qu. 21. an quilibet Epiſcopus poſſit alium conſecrare.

Reſp. D. Thomas, quantùm ad ea, quæ ſunt Epiſcopalis ordinis, omnes Epiſcopi ſunt æquales; & propter hoc quilibet alium poteſt conſecrare. 4. ſent. d. 24. q. 3. ar. 2. qu. 3. ad 3.

Qu. 22. vtrum Epiſcopatus ſit ordo diſtinctus ab ordine Sacerdotali.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ordo poteſt accipi dupliciter: vno modo ſecundùm quòd eſt Sacramentum, & ſic ordinatur omnis ordo ad Euchariſtiæ Sacramentum; vnde cùm Epiſcopus non habeat poteſtatem ſuperiorem Sacerdote, quantùm ad hoc non eſt

prijs bonis, quæ Epiſcopi poſſidere poſſunt, & de bonis Eccleſiaſticis; nam propriorum bonorum dominium habent; vnde ex ipſa rerum conditione non obligantur, vt ea alijs conferant, ſed poſſunt ea vel ſibi retinere, vel etiam aliis pro libito elargiri. poſſunt tamen in eorum diſpenſatione peccare propter inordinationem affectus; per quam contingit vel quòd ſibi plura conferant, quàm oporteat, vel alijs etiam non ſubueniant ſecundùm quòd requirit debitum Charitatis: non tamen tenentur ad reſtitutionem, quia huiuſmodi res ſunt eorum dominio deputatæ.

Sed Eccleſiaſticorum bonorum ſunt diſpenſatores, vel procuratores: dicit enim Aug. ad Bonifaciũ, *ſi priuatum poſſidemus, quod nobis ſufficiat, non illa bona noſtra ſunt, ſed illorum, quorum procurationem gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vendicemus*: ad diſpenſatorem autem requiritur bona fides, ſecundùm illud primæ ad Corinthios 4. *hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur*: ſunt autem bona Eccleſiaſtica non ſolùm in vſus pauperum, ſed etiam ad cultum Diuinum, & neceſſitatem miniſtrorum expendenda: vnde dicitur 12. q. 2. *de redditibus Eccleſiæ, vel oblatione fidelium: ſola Epiſcopo ex his vna portio mittitur, duæ Eccleſiaſticis fabricis, & erogationi pauperum profutura à Presbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur, vltima Clericis pro ſingulorum meritis diuidatur*: ſi ergo diſtincta ſint bona, quæ debent in vſum Epiſcopi cedere, ab his, quæ ſunt pauperibus, & miniſtris, & cultui Eccleſiæ eroganda, & aliquid ſibi retinuerit Epiſcopus de his, quæ ſunt pauperibus eroganda, vel etiam in vſum miniſtrorum, aut in cultum Diuinum expendanda, non eſt dubium, quòd contra fidem diſpenſationis agit, & mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur.

De his autem, quæ ſunt ſpecialiter ſuo vſui deputata videtur eſſe eadem ratio, quæ eſt de proprijs bonis, vt ſcilicet propter immoderatum affectum, & vſum peccet quidem ſi immoderata ſibi retineat, & alijs non ſubueniat, ſicut requirit debitum Charitatis: ſi verò non ſunt prædicta bona diſtincta, eorum diſtributio fidei eius committitur: & ſi quidem in modico deficiat, vel ſuperabundet, poteſt hoc fieri abſque bonæ fidei detrimento; quia non poteſt homo in talibus punctualiter accipere illud, quod fieri oportet; ſi verò ſit multus exceſſus, non poteſt latere; vnde videtur bonæ fidei repugnare: & ideo non eſt abſque peccato mortali: dicitur enim Matthæi 24. quòd *ſi dixerit malus ſeruus in corde ſuo, moram facit Dominus meus venire*, quod pertinet ad Diuini iudicij contemptum, *& cœperit percutere conſeruos*. quod pertinet ad ſuperbiam, *manducet autem, & bibat cum ebrioſis*, quod pertinet ad luxuriã, *veniet Dominus ſerui illius die, qua non ſperat, & diuidet eum*, ſcilicet à ſocietate bonorum, *& partem eius ponet cum hypocritis*, ſcilicet in inferno. 2. 2. q. 185. a. 7. *in corp.*

Qu. 27. quomodo teneantur Epiſcopi beneficia Eccleſiaſtica dare, & bona diſpenſare.

Reſpond. ſupra. v. *Beneficium*.

Eccleſiaſticum.qu.1.& tribus ſequentibus, & v. *Clericus qu. 6. vſque ad finem.*

Quæritur 28. an Religioſus factus Epiſcopus teneatur ad obſeruantias ſuæ Religionis, vt ad ſeruandam continentiam, & paupertatem, deferendum habitum, & alia huiuſmodi, iuxta illud quod habetur in decretis cauſa 16. qu. 1. de Monachis, qui diu morantes in Monaſterijs, poſtea ad clericatus ordinem peruenerint, ſtatuimus non debere eos à priori propoſito diſcedere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſtatus Religionis ad perfectionem pertinet, quaſi quædam via in perfectionem tendendi: ſtatus autem Epiſcopalis ad perfectionem pertinet tanquam quoddam perfectionis magiſterium: vnde ſtatus Religionis comparatur ad ſtatum Epiſcopalem, ſicut diſciplina ad magiſterium, & diſpoſitio ad perfectionem: diſpoſitio autem non tollitur perfectione adueniente; niſi fortè quantùm ad id in quo perfectioni repugnat, quantùm autem ad id quod perfectioni congruit, magis confirmatur; ſicut diſcipulo, cùm ad magiſterium peruenerit, non congruit quòd ſit auditor, congruit tamen ſibi, quòd legat, & meditetur etiam magis quàm ante.

Sic ergo dicendum eſt, quòd ſi quæ ſunt in regularibus obſeruantijs, quæ non impediant pontificale officium, ſed magis valeant ad perfectionis cuſtodiam, ſicut eſt continentia, paupertas, & alia huiuſmodi: ad hæc remanet Religioſus etiam factus Epiſcopus obligatus, & per conſequens ad portandum habitum ſuæ Religionis, qui eſt huius obligationis ſignum: ſi verò ſunt in obſeruantijs regularibus, quæ officio pontificali repugnant; ſicut eſt ſolitudo, ſilentium, & aliquæ abſtinentiæ, vel vigiliæ graues, ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium, ad huiuſmodi obſeruanda non tenetur. In alijs tamen poteſt diſpenſatione vti ſecundùm quòd requirit neceſſitas perſonæ, vel officij, vel conditio hominum, cum quibus viuit; per modum quo etiam prælati Religionum in talibus ſecum diſpenſant. 2. 2. *q.* 185. *a.* 8. *in corp. quæſt.* 88. *a.* 11. *ad* 4.

Quær. 29. an Religioſus factus Epiſcopus teneatur obedire Prælatis ſuæ Religionis: & an poſſit habere proprium, & condere teſtamentum, iuxta illud decreti cauſa 18. qu. 1. quem ſacra ordinatio de Monacho Epiſcopum facit, velut legitimus hæres paternam ſibi hæreditatem iure vendicandi poteſtatem habeat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc eſt per accidens, quòd epiſcopi Religioſi obedire prælatis ſuarum Religionum non teneantur; quia ſcilicet ſubditi eſſe deſierunt, ſicut & ipſi prælati Religionum: manet tamen adhuc obligatio voti virtualiter, ita ſcilicet quòd ſi eis legitimè aliquis præficeretur, obedire tenerentur, inquantum obedire tenentur ſtatutis regulæ per modum prædictum, & ſuis ſuperioribus, ſi quos habent.

Proprium autem nullo modo habere poſſunt: non enim paternam hæreditatem vendicant quaſi

propriam, ſed quaſi Eccleſiæ debitam: vnde in eodem Decreto dicitur: *poſtquam Epiſcopus ordinatur ad altare, ad quod ſanctificatur, & intitulatur, ſecundùm ſacros canones quod acquirere potuit, reſtituat.* Teſtamentum autem nullo modo facere poteſt, quia ſola ei diſpenſatio committitur rerum eccleſiaſticarum, quæ finitur morte, ex qua incipit teſtamentum valere, vt Apoſtolus dicit ad Hæb. 9. ſi tamen ex ceſſione Papæ teſtamentum faciat, non intelligitur ex proprio facere teſtamentum, ſed Apoſtolica authoritate intelligitur eſſe ampliata poteſtas ſuæ diſpenſationis, vt eius diſpenſatio poſſit valere poſt mortem 2. 2. q. 185. *a.* 8. *ad* 3.

Qu. 30. an ſtatus Epiſcopalis aliquod præiudicium afferat voto paupertatis, aut obedientiæ religioſæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cum illis, qui aſſumuntur à ſtatu Religionis in ſtatum prælationis, non diſpenſatur in principalibus votis Religionis; quia illa quæ poſſidere videntur, non ſuo nomine, ſed Eccleſiæ poſſident: unde nihil per hoc præiudicatur voto paupertatis. Similiter nec voto obedientiæ; quia obedientia reſpicit ſtatum prælationis in altero cui obedire tenetur; & ideo quòd ille qui ſub prælato eſſe deſiſtit, non teneatur alicui obedire, non eſt ex hoc quòd obligatio voti deficiat ex parte vouentis; ſed quia ſubtrahitur prælatio ex parte altera, cui obedire tenebatur: Vnde Monachus qui Abbati obedientiam promittit, ſi ipſe fiat Abbas, non tenetur obedire alteri Abbati, quia iam non habet Abbatem. 4. *ſent. d.* 38. *q.* 1. *a.* 4. *qu.* 1. *ad* 5.

Quær. 31. an ſi aliquis poſt votum ſimplex Religionis factus ſit Epiſcopus, teneatur renunciare Epiſcopatui, & Religionem ingredi: & quomodo intelligatur id quod dicitur in decret. 17. qu. 2. Bonſaldus Presbyter quondam infirmitate à feruore paſſionis preſſus Monachum ſe fieri promiſit; non tamen monaſterio aut Abbati ſe tradidit, nec promiſſionem ſcripſit; ſed beneficium Eccleſiæ in manu Aduocati refutauit; ac poſtquam conualuit, Monachum ſe negauit fieri: & poſtea ſubditur: iudicamus, & authoritate apoſtolica præcipimus, vt præfatus Presbyter beneficium, & altaria recipiat, & quietè retineat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille presbyter non fecerat votum ſolemne, ſed ſimplex: vnde non erat Monachus effectus, vt non deberet de iure in Monaſterio remanere, & Eccleſiam dimittere. Tamen in foro conſcientiæ eſſet ſibi conſulendum, quòd omnibus dimiſſis Religionem intraret. vnde extra de voto, & voti redemptione cap. *per tuas*, Conſulitur epiſcopo gratianopolitano, qui poſt votum Religionis epiſcopatum aſſumpſerat, voto non impleto, *vt ſi ſuam ſanare deſideraret conſcientiam, regimen Eccleſiæ reſignaret, & redderet Altiſſimo Vota ſua.* 2. 2. q. 189. *a.* 3. *ad* 1.

Quæritur 32. an liceat Epiſcopis gregem ſuum deſerere propter aliquam perſecutionem, iuxta illud Chriſti Domini Matth. 10. ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd in quolibet obligatione præcipuè attendi debet obligationis finis ; obligant autem ſe Epiſcopi ad exequendum paſtorale officium propter ſubditorum ſalutem : & ideo vbi ſubditorum ſalus exigit perſonæ paſtoris præſentiam, non debet paſtor perſonaliter ſuum gregem deſerere, neque propter aliquod commodum temporale, neque etiam propter aliquod perſonale periculum imminens ; cùm bonus paſtor animam ſuam ponere teneatur pro ouibus ſuis : ſi verò ſubditorum ſaluti poſſit ſufficienter in abſentia paſtoris per alium prouideri, tunc licet paſtori, vel propter aliquod commodum eccleſiæ, vel propter perſonæ periculum, corporaliter gregem deſerere : vnde Auguſtinus dicit in epiſtola ad Honoratum : *fugiant de Ciuitate in Ciuitatem ſerui Chriſti, quando eorum quiſpiam ſpecialiter a perſecutoribus quæritur, vt ab aliis, qui non ita requiruntur, non deſeratur Eccleſia : cùm autem omnium eſt commune periculum, hi, qui aliis indigent, non deſerantur ab his, quibus indigent : ſi enim pernicioſum eſt nautam in tranquillitate nauem deſerere, quantò magis in fluctibus*, vt dicit Nicolaus Papa, & habetur. 7. q. 1. 2. 2. q. 185. a. 5. *in corp. opuſ. 18. ca. 19. & 20.*

Quæritur. 33. quomodo intelligatur illud Chriſti Domini Ioan. 10. ille eſt mercenarius, & non verè Paſtor, qui videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit : & D. Greg. in homilia, ait, lupus ſuper oues venit, cùm quilibet iniuſtus & raptor fideles quoſque atque humiles opprimit ?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille tanquam mercenarius fugit, qui commodum temporale vel etiam ſalutem corporalem ſpiritali ſaluti proximorum præponit : vnde Greg. dicit in homil. 14. ſuper Euang. *Stare in periculo ouium non poteſt, qui in eo quòd ouibus præeſt, non oues diligit, ſed lucrum terrenum quærit : & ideo opponere ſe contra periculum trepidat, ne hoc quod diligit, amittat.* Ille autem qui ad euitandum periculum recedit abſque detrimento gregis, non tanquam mercenarius fugit. 2. 2. q. 185. a. 5. ad 1.

Qu. 34 quomodo intelligi debeat id quod prou. 6. dicitur, fili, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam. Et poſtea ſubdit : diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum. Quod exponens Greg. in Paſt. dicit : ſpondere pro amico eſt animam alienam in periculo ſuæ conuerſationis accipere : Quiſquis autem ad viuendum aliis in exemplum proponitur, non ſolùm vt ipſe vigilet, ſed etiam vt amicum ſuum ſuſcitet admonetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille qui ſpondet pro aliquo, ſi per ſe implere non poſſit, ſufficit vt per alium impleat. Vnde Prælatus, ſi habet impedimentum, propter quod non poſſit perſonaliter curæ ſubditorum intendere, ſuæ ſponſioni ſatisfacit, ſi per alium prouideat. *ibidem ad 2.*

Qu. 35. verum Epiſcopus, etiam dum cogitur fugere, debeat ſui gregis curam habere ; illum ſaltem Deo commendans.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd

quòd aliquando quæritur perſona prælati tantùm, aliquando cum prælato totus populus. Quando ergo quæritur Prælatus ſolus, tunc debet committere curam alteri, & abſentare ſe: & ſic fecit Paulus, vt habetur 2. ad Corinth 11. & ideo dicit Gloſſa, quòd licèt fugeret tamen fuit illi cura de ouibus, bono Paſtori in cœlo ſedenti eas commendando, & vtilitati earum ſe per fugam præſeruando. Quando verò quæritur totus grex, tunc debet præponere vtilitatem, & ſalutem gregis ſaluti corporis ſui. *2. ad Corinth. 11. lect. 6.*

Quæritur 36. quibus de cauſis poſſit Epiſcopus deſerere curam Paſtoralem, & fieri Religioſus, & cuius authoritate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd perfectio Epiſcopalis ſtatus in hoc conſiſtit, quòd aliquis ex diuina dilectione ſe obliget ad hoc, quòd ſaluti proximorum inſiſtat: & ideo tamdiu obligatur ad hoc, quòd curam Paſtoralem retineat, quamdiu poteſt ſubditis ſibi commiſſis proficere ad ſalutem: quam quidem negligere non debet, neque propter Diuinæ contemplationis quietem (cùm Apoſtolus propter neceſſitates ſubditorũ etiam à contemplatione futuræ vitæ ſe differri patienter toleraret, ſecundùm illud ad philipenſes primo: *ecce quid eligam ignoro: coarctor autem e duobus deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Christo, multò magis melius; permanere autem in carne neceſſarium eſt propter vos, & hoc confidens, ſcio quia manebo*) neque propter quæcunque aduerſa vitanda, vel lucra conquirenda: quia ſicut dicitur Ioannis 10. *bonus Paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis.*

Contingit tamen quandoque quòd Epiſcopus impeditur procurare ſubditorum ſalutem multipliciter: quandoque quidem propter defectum proprium; vel conſcientiæ, ſicut ſi ſit homicida, vel ſimoniacus; vel etiam corporis, puta ſi ſit ſenex, vel infirmus; vel etiam ſcientiæ, quæ ſufficiat ad curam regiminis; vel etiam irregularitatis, puta ſi ſit bigamus: quandoque autem propter defectum ſubditorum, in quibus non poteſt proficere: vnde Gregorius dicit in 2. Dialogorum: *ibi æquanimiter portandi ſunt mali, vbi inueniuntur aliqui, qui adiuuentur boni; vbi autem omnino fructus de bonis deeſt, fit aliquando de malis labor ſupernacaneus: vnde ſæpe agitur in animo perfectorum, quod cùm laborem ſuum ſine fructu eſſe conſiderans, in loco alio ad laborem cum fructu migrant.*

Quandoque autem contingit ex parte aliorum; puta cùm de Prælatione alicuius graue ſcandalum ſuſcitatur; nam vt Apoſtolus dicit primæ ad Corinthios 8. *ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum*; dum tamen ſcandalum non oriatur ex malitia aliquorum volentium fidem, aut iuſtitiam Eccleſiæ conculcare: propter enim huiuſmodi ſcandalum non eſt cura Paſtoralis dimittenda, ſecundùm illud Matthæi 15. *ſinite illos*, ſcilicet qui ſcandalizabantur de veritate Doctrinæ Chriſti, *cæci ſunt, & Duces cæcorum.*

Oportet tamen, quòd ſicut curam regiminis aſſumit aliquis per

prouidentiam ſuperioris Prælati, ita etiam per eius authoritatem ex cauſis prædictis deſerat ſuſceptam: vnde extra de renunciatione ad Epiſcopum quemdam dicit Innocentius tertius; *etſi pennas habeas, quibus ſatagas in ſolitudinem auolare; ita tamen aſtrictæ ſunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas abſque noſtra permiſſione volatum.* Soli enim Papæ licet diſpenſare in voto perpetuo, quo quis ſe ad curam ſubditorum aſtrinxit, Epiſcopatum ſuſcipiens. 2.2 q. 185. a. 4. *in corp.* 189. a. 7.

Qu. 37. cur facilius indulgetur, quòd Monachus ad Præſulatum aſcendat, quàm Præſul ad Monachatum deſcendat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd perfectio Religioſorum, & Epiſcoporum ſecundùm diuerſa attenditur: quia ad perfectionem Religionis pertinet ſtudium, quod quis adhibet ad propriam ſalutem; ad perfectionem autem Epiſcopalis ſtatus pertinet adhibere ſtudium ad proximorum ſalutem: & ideo quandiu poteſt eſſe aliquis vtilis proximorum ſaluti, retro cederet, ſi ad ſtatum Religionis vellet tranſire, vt ſolùm ſuæ ſaluti inſiſteret, qui ſe obligauit ad hoc quòd non ſolùm ſuam ſalutem, ſed etiam aliorum procuraret: vnde Innocentius tertius extra de renunciatione dicit quòd *facilius indulgetur, vt Monachus ad præſulatum aſcendat, quàm Præſul ad Monachatum deſcendat.* Sed ſi ſalutem aliorum procurare non poſſit, conueniens eſt vt ſuæ ſaluti intendat, 2. 2. q. 185. a. 4. *ad* 1.

Qu. 38. an & quando Epiſcopus factus Religioſus poſſit iterum ad Epiſcopatum tranſire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd propter nullum impedimentum debet homo prætermittere ſtudium ſuæ ſalutis, quod pertinet ad Religionis ſtatum: poteſt autem eſſe aliquod impedimentum procurandæ ſalutis alienæ: & ideo Monachus poteſt ad ſtatum Epiſcopatus aſſumi, in quo etiam ſuæ ſalutis curam agere poteſt: poteſt etiam Epiſcopus, ſi impedimentum alienæ ſalutis procurandæ interueniat, ad Religionem tranſire; & impedimento ceſſante poteſt iteratò ad Epiſcopatum aſſumi; puta per correctionem ſubditorum; vel per ſedationem ſcandali; vel per curationem infirmitatis; aut depulſâ ignorantiâ per inſtructionem ſufficientem, vel etiam ſi ſimoniacè ſit promotus eo ignorante, ſi ſe ad regularem vitam Epiſcopatu dimiſſo tranſtulerit, poterit iteratò ad alium Epiſcopatum promoueri.

Si verò aliquis propter culpam ſit ab Epiſcopatu depoſitus, & in Monaſterium detruſus ad pœnitentiam peragendam, non poteſt iteratò ad Epiſcopatum reuocari: vndè dicitur. 7. q. 1. *præcipit Sancta Synodus, vt quicunque de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & pœnitentia deſcenderit locum, nequaquam ad Pontificatum reſurgat.* 2. 2. q. 185. a. 4. *ad* 2.

Quær. 39. quare Canones iniungunt Epiſcopis maiorem pœnam.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd Epiſcopus, vel Sacerdos cum maiori periculo ſuo, & aliorum peccat: & ideo ſollicitiùs retrahunt ipſum Canones à peccato, quàm alios, maiorem pœnam iniungendo ſecundùm quòd eſt in remedium: quamuis quandoque non debeatur tanta ex debito: vnde & in purgatorio non tota ab eo exigitur. 4. *ſent. d. 20. art. 2. quæſtiunc. 1. ad 3.*

Qu. 40. vtrum Epiſcopus poſſit punire aliquem alterius Diœceſis, ſi in ſua Diœceſi peccet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Epiſcopus, in cuius Diœceſi aliquis delinquit, efficitur ſuperior eius ratione delicti, etiam ſi ſit exemptus; niſi fortè delinquat in re aliqua exempta, puta in adminiſtratione bonorum alicuius Monaſterij exempti: ſed ſi aliquis exemptus committat furtum, vel homicidium, vel aliquid huiuſmodi, poteſt per ordinarium iuſtè condemnari. 2. 2. *qu. 67. a. 1. ad 3.*

Qu. 41. ad quid maximè teneantur Epiſcopi.

Reſp. D. Thomas, ad hoc maximè tenentur Epiſcopi, quòd omnia ſua pro honore Dei, & ſalute ſui gregis contemnant, cùm opus fuerit; vel pauperibus ſui gregis largiendo, vel rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſtinendo. 2. 2. *q. 184. a. 7. ad 1.*

Qu. 42. vtrum Epiſcopalis Benedictio ſit vnum ex Sacramentalibus, & quem effectum habeat.

Reſp. v. *Sacramentale.*

Qu. 43. quid ſignificent veſtes, quas Epiſcopi habent, præter veſtes Sacerdotales.

Reſp. D. Thomas, Epiſcopi addunt nouem ornamenta ſupra Sacerdotes, quæ ſunt *Caliga, ſandalia, ſuccinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra, Chirotecæ, annulus, baculus*; quia noue n ſunt, quæ ſupra Sacerdotem poſſunt, ſcilicet Clericos ordinare, Virgines benedicere, Baſilicas dedicare, Clericos deponere, Synodos celebrare, Chriſma conficere, veſtes, & vaſa conſecrare.

Vel per caligas ſignificatur rectitudo greſſuum; per ſandalia, quæ pedes tegunt, contemptus terrenorum; per ſuccinctorium, quo ſtola ligatur cum Alba, amor honeſtatis; per tunicam perſeuerantia; quia Ioſeph tunicam talarem habuiſſe legitur, quaſi deſcendentem vſque ad talos, per quos ſignificatur extremitas vitæ; per Dalmaticam largitas in operibus miſericordiæ; per Chirotechas cautela in opere: per Mitram ſcientia vtriuſque teſtamenti, vnde & duo cornua habet; per baculum cura Paſtoralis, quâ debet colligere vagos, quod ſignificat curuitas in capite baculi, & ſuſtentare infirmos, quod ſignificat ipſe ſtipes baculi, ſed pungere lentos, quod ſignificat ſtimulus in pede baculi: vnde verſus.

Collige, ſuſtenta, ſtimula vaga, morbida, lenta.

Per annulum Sacramentum fidei, qua Eccleſia deſponſatur Chriſto: ipſi enim ſunt Eccleſiæ ſponſi loco Chriſti. 4. *ſent. d. 24. queſt. 3. art. 3. in corp.*

Qu. 44. quomodo Epiſcopi ſecundùm maiorem perfectionem Chriſtum repræſentent.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut omnium rerum naturalium perfectiones præexiſtunt exemplariter in Deo, ita Chriſtus fuit exemplare omnium officiorum Eccleſiaſticorum: vnde vnuſquiſque miniſter Eccleſiæ quantùm ad aliquid gerit typum Chriſti: Et tamen ille eſt ſuperior, qui ſecundùm maiorem perfectionem Chriſtum repræſentat: Sacerdos autem repræſentat Chriſtum in hoc quòd per ſeipſum aliquod miniſterium impleuit: ſed Epiſcopus in hoc quòd alios miniſtros inſtituit, & eccleſiam fundauit: vnde ad Epiſcopum pertinet mancipare aliquid diuinis obſequijs, quaſi cultum diuinum ad ſimilitudinem Chriſti ſtatuens: & propter hoc etiam Epiſcopus ſpecialiter *ſponſus Eccleſiæ* dicitur ſicut Chriſtus. 4. *d.* 24. *q.* 3. *a.* 2. *qu.* 1. *ad* 3.

Plura Epiſcopos concernentia videantur v. Abbas. Benedictio. Conſecratio. Docere. Prælatus. Sacramentum. Vita actiua, & contemplatiua. Zelus ſalutis animarum.

ERROR.

Quæritur 1. vtrum error ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd error eſt approbare falſa pro veris: vnde addit actum quemdam ſuper ignorantiam; poteſt enim eſſe ignorantia ſine hoc, quòd aliquis de ignotis ſententiam ferat; & tunc ignorans eſt, & non errans: ſed quando iam falſam ſententiam fert de his, quæ neſcit, tunc propriè dicitur errare: & quia peccatum in actu conſiſtit, error manifeſtè habet rationem peccati; non enim eſt abſque præſumptione, quòd aliquis de ignotis ſententiam ferat, & maximè in quibus periculum exiſtit. *queſt.* 3. *de malo. art.* 7. *in corp.*

Quæritur 2. an error excuſet à peccato.

Reſp. D. Thomas, error nō excuſat à peccato, niſi ſit illius circunſtantiæ, cuius appoſitio, vel remotio facit differentiam liciti, & illiciti in actu: ſi enim aliquis percutiat patrem baculo ferreo, quem credit ligneum eſſe, non excuſatur à toto, quamuis fortè à tanto: ſed ſi credat quis percutere filium cauſâ diſciplinæ, & percutiat patrem, excuſatur à toto, diligentiâ debitâ adhibitâ. 4. *ſent. d.* 30. *q.* 1. *a.* 2. *in corp.*

EVANGELIVM.

Qu. an verba Euangelij ſcripta virtutem ſalutiferā habeant: & vtrum in hoc caueri debeat ſuperſtitio.

Reſp. D. Thomas, verba Euangelij ſcripta virtutem ſalutiferam habent: ſicut Beatus Barnabas infirmos curabat euangelium ſuperponendo. Cauendæ ſunt tamen ſuperſtitiones characterum, quia hoc eſt ſuperſtitioſum. Vnde Ezec. 9. illi ſaluati ſunt, in quorum frontibus eſt ſcriptum Thau, quod eſt ſignum crucis. *ad Rom.* 1. *lect.* 6. 1. *ad Corinth.* 10. *lect.* 7.

Quæſt. 1. vtrum eubulia, quæ vt Th. dicit 6. Eth. eſt rectitudo conſilij, ſit virtus?

RESp. D. Thomas, dicendũ quòd de ratione virtutis humanæ eſt quòd faciat actum hominis bonum: inter cæteros autem actus hominis proprium eſt ei conſiliari; quia hoc importat quamdam rationis inquiſitionem circa agenda, in quibus conſiſtit vita humana: nam vita ſpeculatiua eſt ſupra hominem, vt dicitur in 10. Ethic. eubulia autem importat bonitatem conſilij; dicitur enim ab *Eu*, quod eſt, *bonum*, & *bule*, quod eſt, *conſilium*; quaſi *bona conſiliatio*, vel potius, *benè conſiliatiua*: vnde manifeſtum eſt quòd eubulia eſt virtus humana. 2.2. *q.* 51. *a.* 1. *in corp.*

Qu. 2. cur nullus peccator virtutem eubulia habet, nec eſt benè conſiliatiuus: benè tamen quilibet virtuoſus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in nullo peccatore inquantum huiuſmodi inuenitur eubulia: omne enim peccatum eſt contra bonam conſiliationem: Requiritur enim ad benè conſiliandum non ſolùm adinuentio vel excogitatio eorũ quæ ſunt opportuna ad finem, ſed etiã aliæ circumſtantiæ, ſcilicet tempus congruum, vt nec nimìs tardus, nec nimìs velox ſit in conſiliis; & modus conſiliandi, vt ſcilicet ſit firmus in ſuo conſilio; & aliæ huiuſmodi debitæ circumſtantiæ, quæ peccatores peccando non obſeruant. Quilibet autem virtuoſus eſt benè conſiliatiuus in his quæ ordinantur ad finem virtutis; licèt fortè in aliquibus particularibus negotijs non ſit benè conſiliatiuus; putà in mercationibus, vel in rebus bellicis, vel in aliquo huiuſmodi. *ibid. ad* 3.

EVCHARISTIA.

Qu. 1. vtrum Eucharistia ſit Sacramentum, ſicut in collecta dicitur, hoc tuum Sacramentum non ſit nobis reatus ad pœnam.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd Sacraméta Eccleſiæ ordinantur ad ſubueniendum homini vita ſpirituali; vita autem ſpiritualis vitæ corporali conformatur: eo quòd corporalia ſpiritualium ſimilitudinem gerunt. Manifeſtum eſt autem, quòd ſicut ad vitam corporalem requiritur generatio per quam homo vitam accipit; & augmentum, quo homo perducitur ad perfectionem vitæ; ita etiam requiritur alimentum, quo homo conſeruatur in vita: Et ideo ſicut ad vitam ſpiritualem oportuit eſſe baptiſmum, qui eſt ſpiritualis generatio, & confirmationem, quæ eſt ſpirituale augmentum: ita oportuit eſſe Sacramentum eucharistiæ, quod eſt ſpirituale alimentum. 3. *p. q.* 73. *a.* 1. *in corp.*

Qu. 2. an & quomodo Eucharistia vel in re, vel in voto ſit de neceſſitate ſalutis tam paruulis quàm adultis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in hoc Sacramento duo eſt conſiderare, ſcilicet ipſum Sacramentum, & rem Sacramenti: res autem huius Sacramenti eſt vnitas

corporis myſtici, ſine qua non poteſt eſſe ſalus: nulli enim patet aditus ſalutis extra Eccleſiam, ſicut nec in diluuio ſine arca Noë; quæ ſignificat Eccleſiam, vt habetur primæ Petri 3. res autem alicuius Sacramenti haberi poteſt ante perceptionem Sacramenti ex ipſo voto Sacramenti percipiendi: vnde ante perceptionem huius Sacramenti poteſt homo habere ſalutem ex voto percipiendi hoc Sacramentum, ſicut & ante Baptiſmum ex voto Baptiſmi.

Eſt tamen differentia quantùm ad duo: primò quidem quia Baptiſmus eſt principium ſpiritualis vitæ, & Ianua Sacramentorum; Euchariſtia verò eſt quaſi conſummatio ſpiritualis vitæ, & omnium Sacramentorum finis; per ſanctificationes enim omnium Sacramentorum fit præparatio ad ſuſcipiendam, vel conſecrandam Euchariſtiam; & ideo perceptio Baptiſmi eſt neceſſaria ad inchoandam ſpiritualem vitam; perceptio autem Euchariſtiæ eſt neceſſaria ad conſummandam ipſam, non ad hoc quòd ſimpliciter habeatur, ſed ſufficit eam habere in voto, ſicut & finis habetur in deſiderio & intentione: alia differentia eſt, quia per Baptiſmum ordinatur homo ad Euchariſtiam; & ideo ex hoc ipſo, quòd pueri Baptizantur, ordinantur per Eccleſiam ad Euchariſtiam; & ſicut ex fide Eccleſiæ credunt, ſic ex intentione Eccleſiæ deſiderant Euchariſtiam, & per conſequens recipiunt rem ipſius: ſed ad Baptiſmum non ordinantur per aliud præcedens Sacramentum; & ideo ante ſuſceptionem Baptiſmi non habent pueri aliquo modo Baptiſmum in voto, ſed ſoli adulti: vnde rem Sacramenti non poſſunt percipere ſine perceptione Sacramenti: & ideo hoc Sacramentum non hoc modo eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut Baptiſmus. *3. p. q. 73. in corp. 4. ſ. d. 8. q. 1. a. 1. qu. 1.*

Qu. 3. an & quomodo per ſolum votum huius Sacramenti homo poſſit incorporari Chriſto.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæc eſt differentia inter alimentum corporale & ſpirituale, quòd alimentum corporale conuertitur in ſubſtantiam eius qui nutritur; & ideo non poteſt homini valere ad vitæ conſeruationem alimentum corporale, niſi realiter ſumatur: ſed alimentum ſpirituale conuertit hominem in ſeipſum; ſecundùm illud quod Aug. dicit in conf lib. 7. c. 10. quòd quaſi audiuit vocem Chriſti dicentis ſibi, *nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me.* Poteſt autem aliquis in Chriſtum mutari, & ei incorporari voto mentis etiam ſine huius Sacramenti perceptione: & ideo non eſt ſimile. *3. p. q. 73. a. 3. ad 2.*

Qu. 4. vtrum homo indigeret Euchariſtia, ſi non peccaret.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd niſi homo peccaret actualiter, pœnitentia non indigeret; indigeret tamen Baptiſmo, & Confirmatione, & Euchariſtia: ſicut & in vita corporali non indigeret homo medicatione, niſi infirmaretur; indigeret autem homo per ſe ad vitam generatione, augmento, & nutrimento. *3. p. q. 84. art.*

6. in corp. in 4. d. 14. in exp. textus.

Quær. 5. an conuenienter Euchariſtia pluribus nominibus ſignificetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacramentum Euchariſtiæ habet triplicem ſignificationem: vnam quidem reſpectu præteriti, inquantùm ſcilicet eſt commemoratiuum Dominicæ Paſſionis, quæ fuit verum ſacrificium; & ſecundùm hoc nominatur *ſacrificium*: aliam autem ſignificationem habet reſpectu rei præſentis, ſcilicet Eccleſiaſticæ vnitatis, cui homines aggregantur per hoc Sacramentum, & ſecundùm hoc nominatur *Communio*; quia communicamus per ipſam Chriſto; & quia participamus eius carne, & Deitate, quia communicamus, & vnimur ad inuicem per ipſam: tertiam ſignificationem habet reſpectu futuri, inquantùm ſcilicet hoc Sacramentum eſt præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in Patria; & ſecundùm hoc dicitur *viaticum*; quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi, & ſecundùm hoc etiam dicitur *Euchariſtia*, ideſt bona gratia, quia *Gratia Dei vita æterna*, vt dicitur Romanorum 6. vel quia realiter continet Chriſtum, qui eſt plenus gratia: dicitur etiam in græco *Metalepſis* ideſt *aſſumptio*, quia, vt Damaſcenus dicit, per hoc filij deitatem aſſumimus. *3. p. q. 73. a. 4. in corp.*

Qu. 6. vtrum inſtitutio Sacramenti Euchariſtiæ fuerit conueniens?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conuenienter hoc Sacramentum inſtitutum fuit in Cœna; in qua ſcilicet Chriſtus vltimò cum ſuis Diſcipulis fuit conuerſatus. Primò quidem, ratione continentiæ huius Sacramenti: continetur enim ipſe Chriſtus in Euchariſtia ſicut in Sacramento; & ideò quando ipſe Chriſtus in propria ſpecie à Diſcipulis diſceſſurus erat in Sacramentali ſpecie ſeipſum eis reliquit; ſicut in abſentia imperatoris exhibetur veneranda eius imago: vnde Euſebius Emyſſ. dicit: quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſyderibus, neceſſe erat vt die Cœnæ Sacramentum Corporis & Sanguinis ſui conſecraret nobis, vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium. Secundò, quia ſine fide Paſſionis Chriſti, nunquam potuit eſſe ſalus ſecundùm illud Rom. 3. *quem propoſuit Deus propitiatorem* (vel propitiationem) *per fidem in ſanguine ipſius*. Et ideo oportuit omni tempore apud homines eſſe aliquid repræſentatiuum Dominicæ Paſſionis: cuius in veteri quidem teſtamento præcipuum Sacramentum erat agnus Paſchalis: vnde & Apoſt. dicit 1. Cor. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*: ſucceſſit autem ei in nouo teſtamento Euchariſtiæ Sacramentum, quod eſt rememoratiuum præteritæ paſſionis, ſicut & illud fuit præfiguratiuum futuræ. Et ideo conueniens fuit, vt imminente paſſione, celebrato priori Sacramento, nouum Sacramentum inſtitueret. Vnde Leo Papa dicit, quod, *vt vmbra cederent corpori; antiqua obſeruantia nouo excluditur Sacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguine ſanguis aufertur, & legalis feſtiuitas, dum mutatur, impletur.*

Tertiò quia ea quæ vltimò dicuntur, maximè ab amicis recedentibus, magis memoriæ commendantur: Præſertim quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos. Ea verò ad quæ magis afficimur profundiùs animo imprimuntur. Quia igitur vt Beatus Alex. Papa dicit, nihil in ſacrificijs maius eſſe poteſt quàm Corpus & Sanguis Chriſti, nec vlla oblatio hac potior eſt: ideo vt in maiori veneratione haberetur, Dominus in vltimo diſceſſu ſuo à Diſcipulis, hoc Sacramentum inſtituit. Et hoc eſt quod Aug. dicit in lib. Reſponſionum ad Ianuar. Saluator, quo vehementiùs commendaret myſterij huius altitudinem, vltimum hoc voluit arctiùs infigere cordibus, & memoriæ Diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. *3. p. q. 73. a. 5. in corp.*

Quæritur 7. an panis, & vinum ſint materia conueniens Eucharistia.

Reſp. D. Thomas, Chriſtus hoc Sacramentum ſub ſpecie panis, & vini inſtituit, vt patet Matthæi 26. vnde panis, & vinum ſunt materia conueniens huiuſmodi Sacramenti, & hoc rationabiliter.

Primò quidem, quantùm ad vſum huius Sacramenti, qui eſt manducatio: ſicut enim aqua aſſumitur in Sacramento Baptiſmi ad vſum ſpiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua; ita panis, & vinum, quibus communiùs homines reficiuntur, aſſumuntur in hoc Sacramento ad vſum Spiritualis manducationis.

Secundò, quantùm ad Paſſionem Chriſti, in qua ſanguis eſt à corpore ſeparatus: & ideo in hoc Sacramento, quod eſt memoriale Dominicæ Paſſionis, ſeorſum ſumitur panis, vt Sacramentum Corporis, & vinum, vt Sacramentum Sanguinis.

Tertiò, quantùm ad effectum conſideratum in vnoquoque ſumentium: quia vt Ambroſius dicit ſuper epiſtolam primam ad Corinthios: *hoc Sacramentum valet ad tuitionem animæ, & corporis*; & ideo Corpus Chriſti ſub ſpecie panis pro ſalute corporis; ſanguis verò ſub ſpecie vini pro ſalute animæ offertur, ſicut dicitur Leuitici 17. quòd *anima carnis in ſanguine eſt*.

Quartò quantùm ad effectum reſpectu totius Eccleſiæ, quæ conſtituitur ex diuerſis fidelibus; ſicut panis conficitur ex diuerſis granis, & vinum fluit ex diuerſis vuis, vt dicit gloſſa ſuper illud primæ Corinth. 10. *multi vnum corpus ſumus, &c. 3. p. q. 74. a. 1. in corp. 4. d. 11. qu. 2. a. 1. q. 2.*

Quæritur 8. an quantitas materiæ huius Sacramenti ſit indeterminata, ita vt nulla ſit vel tam magna vel tam parua, quæ conſecrari non poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dixerunt, quòd Sacerdos non poſſet conſecrare immenſam quantitatem panis, aut vini: puta totum panem, qui venditur in foro, aut totum vinum, quod eſt in dolio: ſed hoc non videtur eſſe verum: quia in omnibus habentibus materiam ratio determinationis materiæ ſumitur ex ordine ad finẽ, ſicut materia ſerræ

eſt ferrum, vt ſit apta ſectioni: finis autem huius Sacramenti eſt vſus fidelium: vnde oportet, quòd quantitas materiæ huius Sacramenti determinetur per comparationem ad vſum fidelium, qui nunc occurrunt; alioquin Sacerdos paucos Parochianos habens non poſſet conſecrare multas hoſtias: vnde relinquitur, quòd materia huius Sacramenti determinetur per comparationem ad vſum fidelium abſolute; numerus autem fidelium eſt indeterminatus: vnde non poteſt dici, quòd quantitas materiæ huius Sacramenti ſit determinata. *3. p. q. 74. a. 2. in corp.*

Qu. 9. an valeat conſecratio licèt à Sacerdote fiat in deriſionem: & vtrum conſecrare poſſit totum panem in ciuitate, vel foro exiſtentem, aut totum vinum, quod eſt in cellario.

Reſp. D. Thomas, ſi aliquis Sacerdos intenderet cōſecrare magnam quantitatem panis & vini, non ad vſum fidelium, ſed in irriſionem, eſſet conſecratum. Non tamen dico quòd poſſet conſecrare totum panem qui eſt in ciuitate ſimul, vel qui eſt in foro; quia ipſa forma pronomine demonſtratiuo vtens, oſtendit quòd materia conſecranda debet eſſe coram Sacerdote: vnde Sacerdos exiſtens in domo ſua non poſſet conſecrare panem, qui eſt in altari: quod etiam non poteſt de toto pane, qui eſt in foro, neque de toto vino, quod eſt in cellario: ſed quantacunque ſit quantitas panis, & vini, quæ coram Sacerdote proponitur, Credo quòd poſſit conſecrari ab ipſo. *4. ſ. d. 11. q. 2. a. 1. qu. 3. ad 1.*

Qu. 10. an ſi Sacerdos intendat conſecrare, vt Euchariſtiâ abutatur in veneficiis, perficiat Sacramentum, licet grauiter peccet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd poteſtas miniſtrorum Eccleſiæ ad duo ordinatur: primò quidem ad effectum propinquum: ſecundò ad finem effectus: ſecundum autem non tollit primum: vnde ſi Sacerdos intendat conſecrare Corpus Chriſti propter aliquem malum finem (puta vt irrideat, vel veneficia faciat) propter intentionem mali finis peccat; nihilominus tamen propter poteſtatem ſibi traditam perficit ſacramentum. *3. p. q. 74. a. 2. ad 2.*

Qu. 11. an poſſit conſecrari Panis abſque vino.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis conſecratio panis non dependeat à conſecratione vini, quod quidam poſuerunt: tamen potiùs deberet deſiſtere, qui non haberet vtrumque, quàm conficere præter morem Eccleſiæ in vna tantùm ſpecie: quamuis etiam ſi in vna tantùm conſecraret, conſecratũ eſſet. Peccaret autem grauiter, niſi poſt conſecrationem Corporis ante conſecrationẽ Sanguinis occideretur, vel aliàs præter culpam ſuam impediretur. *4. ſent. d. 11. q. 2. a. 1. quæſtiunc. 1. ad 4.*

Qu. 12. vtrum ad materiam Euchariſtiæ requiratur, quòd ſit panis triticeus, cùm Chriſtus ſeipſum comparet frumento Ioan. 12. dicens: niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, ad vſum Sacramentorum aſſumitur talis materia, quæ communiùs apud homines in talem vſum venit: inter alios autem panes communiùs homines vtuntur pane triticeo: nam alij panes videntur eſſe introducti in huius panis defectum: & ideo Chriſtus creditur in huius panis ſpecie hoc Sacramentum habuiſſe. Qui etiam panis magis confortat hominem; & ita conuenientiùs ſignificat effectum huius Sacramenti. Et ideo propria materia huius Sacramenti eſt panis triticeus. 3. *p.q.74.a.3. in corp. 4.ſententi.diſtinc,11. quæſti.2.articulo 2.qu. 1.*

Qu. 13. vtrum Euchariſtia confici poſſit ex pane hordeaceo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd panis hordeaceus competit ad ſignificandam duritiem veteris legis propter duritiem panis: tum etiam, quia vt Auguſtinus dicit in lib. 83.quæſtionum, *hordei medulla, quæ tenaciſſimâ paleâ tegitur, vel ipſam legem ſignificat, quæ ita data erat, vt in ea vitale anima alimentum corporalibus Sacramentis obtegeretur; vel ipſum populum nondum expoliatum carnali deſiderio, quod tanquam palea cordi eius inhærebat:* hoc autem Sacramentum pertinet ad ſuaue iugum Chriſti, & ad veritatem iam manifeſtatam,& ad populū ſpirituale vnde nō eſſet materia conueniens huis Sacramenti panis hordeaceus. 3. *parte quæſt. 74. articulo 3. ad primum.4. ſent. diſti•ct. 11. quæſtione 2. articlo 2. quæſtiuncula 1. in corpore.*

Qu. 14. an Euchariſtia poſſit confici ex ſiligne, hordeo, ſpelta, & farre.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd generans generat ſibi ſimile in ſpecie: eſt tamen aliqua diſſimilitudo generantis ad genitum, quantùm ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generatiuæ: & ideo ſi quæ frumenta ſunt, quæ ex ſemine tritici generari poſſunt (ſicut ex grano tritici ſeminato in malis terris naſcitur ſiligo) de tali frumento panis confectus poteſt eſſe materia Sacramenti. Quod tamen non videtur habere locum, neque in hordeo, neque in ſpelta, neque etiam in farre, quod inter omnia eſt grano tritici ſimilius. Similitudo autem figuræ in talibus magis videtur ſignificare propinquitatem, quàm idoneitatem ſpeciei, ſicut ex ſimilitudine figuræ manifeſtatur, quòd canis, & lepus ſunt propinquæ ſpeciei, non autem eiuſdem: vnde ex talibus frumentis, quæ nullo modo poſſunt ex ſemine tritici generari, non poteſt confici panis, qui ſit debita materia huius Sacramenti. *tertia parte, quæſtione ſeptuageſimaquarta, articulo tertio ad ſecundum. quarto ſententiarum, diſtinctione vndecima, quæſtione prima ad ſecundum.*

Qu. 15. an licèt quidam dicant, quòd de farre, & ſpelta confici poteſt Euchariſtia; oppoſitum tamen videatur eſſe tenendum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis quidam dicant in

pane de farre, & ſpelta confici poſſe; quia eſt eiuſdem ſpeciei cum triticeo pane, licèt differat differentiis accidentalibus; videtur tamen magis oppoſitum: quia generatio eſt ex ſimilibus ſpecie: ex tritico verò ſeminato nunquam generatur far, nec è conuerſo: vnde non videtur eſſe eiuſdem ſpeciei. 4. *ad Hannib. diſt. 11. a. 2. ad 1.*

Qu. 16. an Euchariſtia poſſit confici ex Amydo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquando eſt tanta corruptio panis, quòd ſoluitur ſpecies panis; ſicut cùm continuitas ſoluitur, & ſapor, & color, & alia accidentia mutantur: vnde ex tali materia non poteſt confici Corpus Chriſti: aliquando verò non eſt tanta corruptio, quæ ſpeciem ſoluat, ſed eſt aliqua diſpoſitio ad corruptionem, quod declarat aliqualis immutatio ſaporis; & ex tali pane poteſt confici Corpus Chriſti: ſed peccat conficiens propter irreuerentiam Sacramenti: & quia Amydum eſt ex tritico corrupto, non videtur, quòd panis ex eo confectus poſſit fieri Corpus Chriſti: quamuis quidam contrarium dicant. 3. *p. q. 74. art. 3. ad 4.*

Qu. 17. an poſſit confici Euchariſtia ex paſta vel amydo, ſi coquantur.

Reſp. D. Thomas, quia amydum fit de farina triticea, quæ quidem per attritionem, & excolationem, & vaporis admixtionem videtur ſpeciem farinæ amiſiſſe, vel ad corruptionem omnino eſſe diſpoſita: ideo ex eo non debet confici, nec poteſt ſecundùm quoſdam. Quidam autem dicunt quòd amydum cùm ſit crudum non poteſt eſſe materia huius Sacramenti, ſicut nec paſta: ſed ſi coquatur, poterit exinde confici: quia amydum fit ex farina maximè depurata. 4. *ſ. d. 11. q. 2. a. 2. qu. 2. ad 3.*

Quæritur 18. vtrum Euchariſtia debeat confici ex pane azimo: & vtrum peccaret, qui conſecraret in fermentato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa materiam huius Sacramenti duo poſſunt conſiderari; ſcilicet quid ſit neceſſarium, & quid conueniens: neceſſarium quidem eſt, vt ſit panis triticeus, ſicut dictum eſt, ſine quo non perficitur Sacramentum: non eſt autem de neceſſitate Sacramenti, quòd ſit azimus, vel fermentatus, quia in vnoquoque confici poteſt: conueniens autem eſt, vt vnuſquiſque ſeruet ritum ſuæ Eccleſiæ in Sacramenti celebratione.

Super hoc autem ſunt diuerſæ Eccleſiarum conſuetudines: dicit enim B. Gregorius in regiſtro; *Romana Eccleſia offert azimos panes, propterea quòd Dominus ſine vlla commixtione ſuſcepit carnem; ſed ceteræ Eccleſiæ offerunt fermentatum, pro eo quòd verbum Patris indutum eſt carne, ſicut fermentum miſcetur farinæ*: vnde ſicut peccat presbyter in Eccleſia latinorum celebrans de pane fermentato; ita peccaret presbyter Græcus in Eccleſia Græcorum celebrans de pane azimo, quaſi peruertens Eccleſiæ ſuæ ritum,

Et tamen conſuetudo de pane azimo celebrandi rationabilior eſt. Primò quidem propter inſtitutionem Chriſti, qui hoc Sacramentum inſtituit primâ die azimorum, vt habetur Matthæi 26. & Marci 14. & Lucæ 22. qua die nihil fermentatum in domibus Iudæorum eſſe debebat, vt habetur exodi 12. ſecundò quia panis eſt propriè Sacramentum corporis Chriſti, quod ſine corruptione conceptum eſt, magis quàm Diuinitatis ipſius. Tertiò quia hoc magis competit ſinceritati fidelium, quæ requiritur ad vſum huius Sacramenti, ſecundùm illud primæ Corinth. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur in azimis ſinceritatis, & veritatis.*

Tamen hæc conſuetudo Græcorum aliquam rationem habet propter ſignificationem, quam tangit Gregorius in deteſtationem hæreſis Nazareorum, qui legalia Euangelio miſcebant. 3. *p.q.* 74. *a.* 4. *in corp.* 4. *d.* 11. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 3.

Quæritur 19. quænam admixtio alterius grani cum tritico faciat indebitam Euchariſtiæ materiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd modica permixtio non ſoluit ſpeciem; quia id, quod eſt modicum, quodammodo aſſumitur à plurimo: & ideo ſi ſit modica admixtio alterius frumenti ad multò maiorem quantitatem tritici, poterit exinde confici panis; qui eſt materia huius Sacramenti; ſi verò ſit magna permixtio (puta ex æquo, vel quaſi) talis permixtio ſpeciem mutat: vnde panis exinde confectus, non erit debita materia huius Sacramenti. 3. *p. q.* 74. *a.* 3. *ad* 3. 4. *ſ. d.* 11. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 2.

Qu. 20. an vinũ vitis ſit propria materia huius Sacramenti, cùm ſicut Dominus ſe comparauit grano frumẽti, ita ſe comparauerit viti Ioan. 10. dicens: ego ſum vitis vera.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de ſolo vino vitis poteſt confici hoc Sacramentum: primò quidem propter inſtitutionem Chriſti, qui in vino vitis hoc Sacramentum inſtituit, vt patet ex eo, quod ipſe dicit Matthæi 26. circa inſtitutionem huius Sacramenti, *non bibam modò de hoc genimine vitis:* ſecundò quia ſicut dictum eſt ad materiam Sacramentorum aſſumitur id quod propriè, & communiter habet talem ſpeciem: propriè autem vinum dicitur, quod de vite ſumitur; alij verò liquores vinum dicuntur ſecundùm quandam ſimilitudinem ad vinum vitis: tertiò quia vinum vitis magis competit ad effectum huius Sacramenti, qui eſt ſpiritualis lætitia; quia ſcriptum eſt, quod *vinum lætificat cor hominis.* 3. *p. q.* 74. *a.* 5 *in corp.* 4. *ſent. d.* 11. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 3. *in corp.*

Qu. 21. vtrum ex vino malorum granatorum, vel ex liquore mororum aut huiuſmodi poſſit confici Euchariſtia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illi liquores non dicuntur propriè vinum, ſed ſecundùm ſimilitudinem. 3. *p. q.* 74. *a.* 5. *ad* 1.

Qu. 22. Vtrum ex aceto, vel ex vino aceſcenti confici poſſit Euchariſtia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vinum fit accetum per corruptionem: vnde non fit reditus de aceto in vinum, vt dicitur 8. Metaph. & ideo ſicut de pane totaliter corrupto non poteſt confici hoc Sacramentum, ita de aceto.

Poteſt tamen confici de vino aceſcenti, ſicut & de pane, qui eſt in via ad corruptionem, licèt peccet conficiens. *3. p. q. 74. a. 5. ad 2. 4. ſ. d. 11. q. 2. a. 3. qu. 2.*

Quaritur 23. an ex agreſta, & muſto poſſit confici Euchariſtia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd agreſta eſt in via generationis: & ideo nondum habet ſpeciem vini: & propter hoc de ea non poteſt confici hoc Sacramentum. Muſtum autem iam habet ſpeciem vini: nam eius dulcedo atteſtatur digeſtioni, quæ eſt completio à naturali calore, vt dicitur in 4. Meteo. & ideo de muſto poteſt confici hoc Sacramentum. Non tamen debent vuæ integræ huic Sacramento miſceri: quia iam eſſet ibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam ne muſtum ſtatim expreſſum de vua in calice offeratur: quia hoc eſt indecens propter impuritatem muſti. Poteſt tamen in neceſſitate fieri: dicitur enim à Iulio Papa, *ſi neceſſe fuerit botrus in calicem comprimatur. 3. p. q. 74. a. 5. ad 3. 4. ſent. d. 11. q. 2. a. 3. q. 3. in corp.*

Quaritur 24. an vino conſecrando debeat immiſceri aqua.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vino, quod offertur in hoc Sacramento, debet aqua miſceri. Primò quidem propter inſtitutionem, probabiliter enim creditur, quòd Dominus hoc Sacramentum inſtituerit in vino aquâ permixto, ſecundùm morem illius terræ: vnde & Prouerb. 9. dicitur *bibite vinum, quod miſcui vobis.* Secundò quia hoc conuenit repræſentationi Dominicæ Paſſionis: vnde dicit Alexander papa, *non debet in calice Domini, aut vinum ſolùm, aut aqua ſolùm offerri, ſed vtrumque permixtum: quia vtrumque ex latere eius in paſſione ſua profluxiſſe legitur.* Tertiò quia hoc conuenit ad ſignificandum effectum huius Sacramenti, qui eſt vnio populi Chriſtiani ad Chriſtum: quia vt Iulius papa dicit, *videmus in aqua populum intelligi, in vino verò oſtendi ſanguinem Chriſti: ergo cùm in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur.* Quartò quia hoc competit ad vltimum effectum huius Sacramenti, qui eſt introitus ad vitam æternam: vnde Ambroſius dicit in lib. de Sacramentis, *redundat aqua in calicem, & ſalit in vitam æternam. 3. p. q. 74. a. 6. in corp. 4. ſ. d. 11. q. 2. a. 4. qu 1.*

Quaritur 25. vtrum appoſitio aquæ ſit de neceſſitate Sacramenti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd iudicium de ſigno ſumendum eſt ex eo quod ſignificatur: appoſitio autẽ aquæ ad vinum refertur ad ſignificandam participationem hu-

ius Sacramenti à fidelibus, quantùm ad hoc, quòd per aquam mixtam vino ſignificatur populus adunatus Chriſto, vt dictum eſt: ſed hoc ipſum, quòd de latere Chriſti pendentis in Cruce aqua profluxit, ad idem refertur; quia per aquam ſignificatur ablutio peccatorum, quæ fiebat per Paſſionem Chriſti: hoc autem Sacramentum perficitur in conſecratione materiæ, vſus autem fidelium non eſt de neceſſitate Sacramenti, ſed eſt aliquid conſequens ad Sacramentum: & ideo conſequens eſt, quòd appoſitio aquæ non ſit de neceſſitate Sacramenti. *3. p. q. 74. a. 7. in corp.*

Qu. 26. vtrum ille peccaret, qui vinum ſine aqua conſecraret.

Reſp. D. Thomas, vinum ſine aqua poteſt conſecrari: ſed conſecrans peccat grauiter, ſi ſcienter omittat. *4. ad hann. d. 11. a. 4. in corp.*

Qu. 27. quænam aqua poſſit apponi vino, vel etiam farinæ, ex qua conficitur panis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia admixtio aquæ ad vinum non eſt de neceſſitate Sacramenti, non refert quantùm ad Sacramenti neceſſitatem quæcunque aqua miſceatur vino, ſiue naturalis, ſiue artificialis, vt roſacea: quamuis quantùm ad conuenientiam Sacramenti peccet, qui aliam aquam miſcet, niſi naturalem, & veram: quia de latere Chriſti pendentis in Cruce aqua vera profluxit, non humor phlegmaticus, vt quidam dixerunt, ad oſtendendum, quòd Corpus Chriſti erat verè compoſitum ex quatuor elementis: ſicut per ſanguinem fluentem oſtendebatur, quòd erat compoſitum ex quatuor humoribus, vt Innocentius tertius dicit in quadam decretali.

Quia verò admixtio aquæ ad farinam, eſt de neceſſitate huius Sacramenti, vtpote conſtituens ſubſtantiam panis; ſi farinæ admiſceretur aqua roſacea, vel quicunque alius liquor, quàm vera aqua, non poſſet ex eo confici Sacramentum, quia non eſſet verus panis. *3. p. q. 74. art. 7. ad 3. 4. ſ. d. 11. q. 2. a. 4. qu. 3.*

Qu. 28. an ſit probabile, quòd Corpus Chriſti confici poſſit de pane facto ex aqua roſacea.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt, quòd de pane confecto ex aqua roſacea poteſt confici Corpus Chriſti: quamuis peccaret ſcienter ex tali pane conficiens. Sed probabiliter videtur quòd non poſſit confici: quia panis eſt principalis materia huius Sacramenti, de cuius ſubſtantia, & compoſitione eſt aqua: & ideo diuerſificatio aquæ ſecundùm ſpeciem facit diuerſitatem ſpeciei in materia Sacramenti. *4. ſ. d. 11. qu. 2. a. 4. qu. 3. ad 2.*

Quær. 29. vtrum aqua vino admixta ſit materia huius Sacramenti.

Reſp. D. Thomas, dicendum: quòd de aqua appoſita duplex eſt opinio: Quidam enim dicunt quòd aqua manet in ſua natura, & ſolum vinum tranſubſtantiatur: vnde aqua non apponitur ibi, niſi ad

ſignificationem: alii verò dicunt quòd aqua appoſita in vinum conuertitur, & ſic totum in Sanguinẽ Chriſti tranſubſtãtiatur. Quæcunque autem horum opinionum ſit vera, aqua non erit materia huius Sacramenti: quia ſecundùm primam non conuertitur in Corpus vel in Sanguinem Chriſti: ſecundùm ſecundam non manet in propria ſpecie, ſed vini. Secunda tamen verior apparet, & ſecundùm rationem naturalem: quia modica aqua vino admixta, quod eſt magis actiuum, à vino corrumpitur, & in ſpeciem vini tranſit: & quantum ad ritum Sacramenti: quia ſi aqua in propria natura remaneret, ſic Calix Conſecratus non eſſe tantùm potus ſpiritualis, ſed etiam Corporalis: & ita non liceret poſt primam ſumptionem Sanguinis iterum ſumere. *4. ſ. d. 11. q. 2. a. 4. qu. 1. ad 2.*

Qu. 30. an ſit tutius parum de aqua apponere vino conſecrando.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa aquam adiunctam vino, ſicut Innocentius tertius dicit in quadem decretali, triplex eſt opinio. Quidam enim dicunt, quòd aqua adiuncta vino, per ſe manet vino conuerſo in ſanguinem: ſed hæc opinio ſtare non poteſt; quia in Sacramento Altaris poſt conſecrationem nihil eſt, niſi Corpus, & Sanguis Chriſti: ſicut enim Ambroſius dicit in lib. de officiis, *a te benedictionem illa ſpecies nominatur, poſt benedictionem Corpus ſignificatur*; alioquin non totum adoraretur veneratione latriæ. Et ideo alij dixerunt, quòd ſicut vinum conuertitur in ſanguinem, ita aqua conuertitur in aquam, quæ de latere Chriſti fluxit: ſed nec hoc rationabiliter dici poteſt; quia ſecundùm hoc aqua ſeorſum conſecratur à vino, ſicut vinum à pane.

Et ideo ſicut ipſe dicit, aliorum opinio probabilior eſt, qui dicunt aquam conuerti in vinum, & vinum in ſanguinem; hoc autem fieri non poſſet, niſi adeo modicum apponeretur de aqua, quòd conuerteretur in vinum: & ideo ſemper tutius eſt parum de aqua apponere, & præcipuè ſi vinum ſit debile: quia ſi tanta fieret appoſitio aquæ, vt ſolueretur ſpecies vini, non poſſet perfici Sacramentum: vnde Iulius Papa reprehendit quoſdam, qui pannum lineum muſto intinctum per totum annum ſeruant, & in tempore ſacrificij aquâ partem eius lauant, & ſic offerunt. *3. p. q. 74. a. 8 in corp. 1. ad Corinth. 11. lect. 6. & in opuſculo de Sacramentis Eccleſiæ.*

Qu. 31. an quantumcunque parum apponatur de aqua, ſeruetur ſignificatio huius Sacramenti?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aqua appoſita vino in vinum conuertitur, & ſic totum conuertitur in ſanguinem: vnde non tantùm de aqua debet apponi, quòd vinum in aquam conuertatur, vel in aliquod medium per mixtionem: & ideo ſemper tutiùs eſt apponere parum, quia quantumcunque apponatur parum, ſignificatio ſeruatur. *4. d. 11. qu. 2. a. 4. qu. 4.*

Quæritur 32. vtrum aliquis liquor poſſit vino conſecrato commiſceri: & quandonam ſub ipſo remaneat Corpus Chriſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd iſtius quæſtionis veritas manifeſta eſt. Species enim in hoc Sacramento remanentes ſicut adipiſcuntur virtute conſecrationis modum eſſendi ſubſtantiæ, ita etiam conſequuntur modum agendi, & patiendi; vt ſcilicet agere,& pati poſſint quidquid ageret, vel pateretur ſubſtantia,ſi ſibi præſens exiſteret: manifeſtum eſt autem, quòd ſi eſſet ſubſtantia vini,liquor aliquis poſſet ei permiſceri.Huius tamen permixtionis diuerſus eſſet effectus, & ſecundùm formam liquoris, & ſecundùm quantitatem: ſi enim permiſceretur aliquis liquor in tanta quantitate, quòd poſſet diffundi per totum vinum, totum fieret permixtum; quod autem eſt admixtum ex duobus, neutrum miſcibilium eſt, ſed vtrumque tranſit in quoddam tertium ex his compoſitum, vnde ſequeretur, quòd vinum priùs exiſtens non remaneret: ſed ſi liquor permixtus eſſet alterius ſpeciei (puta ſi permiſceretur aqua) ſolueretur ſpecies vini, & eſſet liquor alterius ſpeciei: ſi autem eſſet eiuſdem ſpeciei liquor adiunctus(puta ſi vinum permiſceretur vino) remaneret quidem eadem ſpecies, ſed non remaneret idem numero vinũ; quod declarat diuerſitas accidentium, puta ſi vnum eſſet album, & aliud rubrum. Si verò liquor adiunctus eſſet tam paruæ quantitatis,quòd non poſſet perfundi per totũ,non fieret totum vinum permixtum, ſed aliqua pars eius; quæ quidem non remaneret eadem numero propter permixtionem extraneæ materiæ; remanet tamen eadem ſpecie, non ſolùm ſi paruus liquor permixtus eſſet eiuſdem ſpeciei, ſed etiam ſi eſſet alterius ſpeciei; quia gutta aquæ multo vino permixta tranſit in ſpeciem vini, vt dicitur in primo de generatione.

Manifeſtum eſt autem, quòd Corpus, & Sanguis Chriſti remanet in hoc Sacramento, quamdiu illæ ſpecies manent eædem numero: conſecratur enim hic panis,& hoc vinum: vnde ſi fiat tanta permixtio liquoris cuiuſcunque,quòd pertingat ad totum vinum conſecratum, & fiat permixtum, erit aliud numero, & non remanebit ibi ſanguis Chriſti: ſi verò fiat tam parua alicuius liquoris adiunctio, quòd non poſſit diffundi per totum, ſed vſque ad aliquam partem ſpecierum, deſinet eſſe ſanguis Chriſti ſub illa parte vini conſecrati, remanebit tamen ſub alia. 3. *p. q.* 77. *ar.* 8. *in corp. 4. ad Hannib d.* 12. *a.* 3.

Quæ 33. vtrum hæc ſit conueniens forma Euchariſtiæ, hoc eſt Corpus meum, & hic eſt calix ſanguinis mei,&c. & quænam ſit differentia huius Sacramenti ab aliis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc Sacramentum ab aliis Sacramentis differt in duobus: primò quidem quantùm ad hoc quòd hoc Sacramentum perficitur in conſecratione materiæ; alia verò Sacramenta perficiuntur in vſu materiæ conſecratæ: ſecundò quia in aliis Sacramentis conſecratio materiæ conſiſtit ſolùm in quadam benedictione, ex qua materia conſecrata accipit inſtrumentaliter quandam ſpiritualem virtutem, quæ per miniſtrum, qui eſt inſtrumentum animatum, poteſt ad inſtrumenta inanimata

procedere;

procedere; ſed in hoc Sacramento conſecratio materiæ conſiſtit in quadam miraculoſa conuerſione ſubſtantiæ, quæ à ſolo Deo perfici poteſt: vnde miniſter in hoc Sacramento perficiendo non habet alium actum niſi prolationem verborum: & quia forma debet eſſe conueniens rei; ideo forma huius Sacramenti differt à formis aliorũ Sacramentorum in duobus.

Primò quidem, quia formæ aliorum Sacramentorum important vſum materiæ, puta baptizationem, vel conſignationem: ſed forma huius Sacramenti importat ſolam conſecrationem materiæ, quæ in tranſubſtantiationæ conſiſtit, puta cùm dicitur, *Hoc eſt corpus meum*, vel *hic eſt calix ſanguinis mei.* Secundò quia formæ aliorum Sacramentorum proferuntur ex perſona miniſtri, ſiue per modum exercentis actum, ſicut cùm dicitur *Ego te baptizo*, vel *ego te confirmo*; ſiue per modum imperantis, ſicut in Sacramento ordinis dicitur, *accipe poteſtatem* &c. ſiue per modum deprecantis ſicut cùm in Sacramento Extremæ-vnctionis dicitur, *per iſtam vnctionem, & noſtram interceſſionem:* ſed forma huius Sacramenti profertur quaſi ex perſona ipſius Chriſti loquẽtis, vt detur intelligi, quòd miniſter in perfectione huius Sacramenti nihil agit, niſi quòd profert verba Chriſti. 3. *p. q.* 78. *a.* 1. & 2. o.

Quæ. 34. an proferens prædicta verba prætermiſſis alijs conficeret Euchariſtiam; & vtrum peccaret.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dixerunt hoc Sacramentum perfici non poſſe prædictis verbis prolatis, & aliis prætermiſſis, præcipuè quæ ſunt in Canone Miſſæ: ſed hoc patet eſſe falſum, tum ex verbis Ambroſij dicentis in lib. de Sacramentis, *conſecratio fit verbis, & ſermonibus Domini Ieſu: nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratio præmittitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris; vbi autem venitur: vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus vtitur Sacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti*; tum etiam quia Canon Miſſæ non eſt idem apud omnes, nec ſecundùm omnia tempora, ſed diuerſa ſunt à diuerſis appoſita.

Vnde dicendum eſt, quòd ſi Sacerdos ſola verba prædicta proferret cum intentione conficiendi hoc Sacramentum, perficeretur hoc Sacramentum; quia intentio faceret, vt hæc verba intelligerentur quaſi ex perſona Chriſti prolata, etiam ſi verbis præcedentibus hoc non recitaretur. Grauiter tamen peccaret Sacerdos ſic conficiens hoc Sacramentum, vtpote ritum Eccleſiæ non ſeruans. 3. *par.* q. 78. *a.* 1. *ad* 4.

Quær. 35. an illa particula, enim, ſit de eſſentia formæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæc coniunctio, *enim*, apponitur in hac forma ſecundùm conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ à B. Petro Apoſtolo deriuatam, & hoc propter continuationem ad verba præcedentia: & ideo non eſt de forma, ſicut nec verba præcedentia formam. 3. *p. q.* 78. *a.* 2. *ad* 4. 4. *ſent. d.* 8. *q.* 2. *a.* 1. *quæſt.* 2. *ad* 2.

Quær. 36. an omittens illam particulam, enim, peccet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ly, *enim*, ſublatum non tollit debitum ſenſum verborum: & ideo non impedit perfectionem Sacramenti. Quamuis poſſit contingere, quòd ille qui prætermittit, peccet ex negligentia, vel contemptu. *3. p. q. 60. a. 8. in corp.*

Quær. 37. vtrum hæc ſit conueniens forma conſecrationis vini: Hic eſt calix ſanguinis mei &c. *Et quænam verba ſint de ſubſtantia huius formæ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa formam conſecrationis vini eſt duplex opinio: quidam enim dixerunt, quòd de ſubſtantia formæ huius eſt hoc ſolum, quod dicitur, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, non autem ea, quæ ſequuntur: ſed hoc videtur inconueniens, quia ea, quæ ſequuntur, ſunt quædam determinationes prædicati, ideſt ſanguinis Chriſti: vnde pertinent ad integritatem eiuſdem locutionis: & propter hoc ſicut alij meliùs dicunt, omnia ſequentia ſunt de ſubſtantia formæ vſque ad hoc, quod poſtea ſequitur, *hoc quotieſcunque feceritis*, quod pertinet ad vſum huius Sacramenti, vnde non eſt de ſubſtantia formæ: & inde eſt, quòd Sacerdos eodem ritu, & modo, ſcilicet tenendo calicem in manibus, omnia hæc verba profert: Lucæ etiam 22. interponuntur verba ſequentia verbis præmiſſis, cùm dicitur, *hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine*,

Dicendum eſt ergo, quòd omnia prædicta verba ſunt de ſuſtantia formæ: ſed per prima verba, *hic eſt calix ſanguinis mei*, ſignificatur ipſa conuerſio vini in ſanguinem, eo modo quo in forma conſecrationis panis: per verba autem ſequentia deſignatur virtus ſanguinis effuſi in Paſſione, quæ operatur in hoc Sacramento: quæ quidem ad tria ordinatur: primò quidem, & principaliter ad adipiſcendam æternam hæreditatem, ſecundùm illud Hæbreorum 10. *habemus fiduciam in introitu Sanctorum, in ſanguine Chriſti*: & ad hoc deſignandum dicitur, *noui & æterni teſtamenti*: ſecundò ad iuſtitiam gratiæ, quæ eſt per fidem, ſecundùm illud Rom. 3. *quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius, vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti*, & quantùm ad hoc ſubditur, Myſterium fidei: Tertiò autem ad remouendum impedimenta vtriuſque prædictorum, ſcilicet peccata, ſecundùm illud Hæb. 9. *Sanguis Chriſti emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis*, ideſt à peccatis, & quantùm ad hoc ſubditur, *qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. 3. p. q. 78. art. 3. 4. ad hannib. d. 8. a. 4.*

Qu. 38. an nedum hæc verba, hic eſt calix ſanguinis mei, ſed etiam ea quæ ſequuntur, ſint eſſentialia ſanguini Chriſti prout in hoc Sacramento conſecratur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis illa quæ ſequuntur, ſint vt proprietates conſequentes Chriſti ſanguinem, inquantum

huiuſmodi, ſunt tamen eſſentialia ſanguini Chriſti, inquantum eſt per paſſionem effuſus: non autem ſeorſum à corpore conſecratur ſanguis Chriſti, ſicut nec aliæ partes eius, niſi pro eo quod eſt in paſſione effuſus: & ideo illa quæ ſequuntur ſunt eſſentialia ſanguini, prout in hoc Sacramento conſecratur; Et ideo oportet quòd ſint de ſubſtantia formæ. 4. d. 8. q. 2. a. 2. qu. 1. ad 3.

Qu. 39. vtrum omnia verba prædicta ſint de neceſſitate formæ in ſanguinis conſecratione.

Reſp. D. Thomas, circa iſta verba, quibus Eccleſia vtitur in conſecratione ſanguinis, quidam opinantur, quòd non omnia ſint de neceſſitate formæ, ſed ſolùm quod dicitur, hic eſt calix ſanguinis mei, non autem reſiduum quod ſequitur, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Sed hoc non videtur conuenienter dici: nam totum illud quod ſequitur eſt quædam determinatio prædicati: Vnde & ad eiuſdem locutionis ſententiam ſeu ſignificationem pertinet. Et quia vt ſæpe dictum eſt, formæ Sacramentorum ſignificando efficiunt, totum pertinet ad vim effectiuam formæ. Nec obſtat ratio quam inducunt, quòd in conſecratione Corporis ſufficit quod dicitur, hoc eſt Corpus meum, quia ſanguis ſeorſum conſecratus, ſpecialiter repræſentat paſſionem Chriſti, per quam eius ſanguis ſeparatus eſt à corpore; & ideo in conſecratione ſanguinis oportuit exprimere Chriſti paſſionis virtutem, quæ attenditur. 1. *ad Corinth. 11. lect. 6.*

Qu. 40. quid dicendum ſit de mutatione, additione, vel ſubtractione huiuſmodi verborum.

Reſp. D. Thomas, de mutatione, additione, & ſubtractione idem dicendum hìc quod ſupra poſitum eſt de forma baptiſmi. 4. d. 8. q. 2. a. 2. qu. 3. ad 8.

Quæritur 41. an poſſit fieri conſecratio, ſi omittantur ritus, indumenta &c. & vtrum peccet omittens, & ſit degradandus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd remotis his, quæ non ſunt de eſſentia rei, nihilominus res manet: vnde cùm ritus huiuſmodi quantùm ad determinationem horæ, vel loci, vel indumentorum non ſint de eſſentia Sacramenti ſed de ſolemnitate; ſi omittantur, nihilominus conſecratum eſt ſacrificium; dummodo adſint ea quæ ſunt de eſſentia Sacramenti, ſcilicet ordo, & intentio ex parte conſecrantis, & materia, & forma ex parte conſecrati. Tamen grauiter peccat qui taliter facit, & degradandus eſſet. 4. *ſent. d. 13. q. 1. a. 2. quæſt. 6. in corp.*

Quær. 42. an conſecratio Euchariſtiæ ſit propria Sacerdotis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc Sacramentum eſt tantæ dignitatis, quòd non conficitur, niſi in perſona Chriſti: quicunque autem aliquid agit in perſona alterius, oportet hoc fieri per poteſtatem ab illo conceſſam; ſicut:

autem Baptizato conceditur à Chriſto poteſtas ſumendi hoc Sacramentum, ita Sacerdoti cùm ordinatur, confertur poteſtas hoc Sacramentum conſecrandi in perſona Chriſti: per hoc enim ponitur in gradu eorum, quibus dictum eſt à Domino, *hoc facite in meam commemorationem*: & ideo dicendum eſt, quòd proprium eſt Sacerdotum conficere hoc Sacramentum. 3. *p. q.* 82. *a.* 1. *in corp.*

Quæritur 43. *an plures Sacerdotes poſſint vnam, & eamdem Hoſtiam conſecrare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacerdos cùm ordinatur, conſtituitur in gradu eorum, qui à Domino acceperunt poteſtatem conſecrandi in cœna: & ideo ſecundùm conſuetudinem quarumdam Eccleſiarum, ſicut Apoſtoli Chriſto cœnanti concœnauerunt, ita noui ordinati Epiſcopo ordinanti concelebrant; nec propter hoc iteratur conſecratio ſuper eandem Hoſtiam, quia ſicut Innocentius tertius dicit. *omnium intentio debet ferri ad idem inſtans conſecrationis.* 3. *p. q.* 82. *a.* 2. *in corp.* 4. *ſent. d.* 13. *q.* 1. *a.* 2. *q.* 2. *in corp.*

Qu. 44. *an Sacerdotes mali, hæretici, ſchiſmatici, excommunicati, vel degradati poſſint conficere Euchariſtiam,*

Reſpondetur. v. *Sacramentum qu.*

Qu. 45. *an & quomodo Euchariſtia ſit perfectio omnium perfectionum, & omnes qui alia Sacramenta ſuſcipiunt, per hoc Euchariſtiæ Sacramentum in fine confirmentur,*

Reſp. D. Thomas, vltimum cuiuſlibet rei extra ſeipſam, eſt principium à quo res habet eſſe; quia per coniunctionem ad ipſum res complentur & firmantur, & propter diſtantiam ab ipſo deficiunt; ſicut corruptibilia propter longè diſtare à primo, vt dicitur in 2. de generat. text. 59. Et ideo primum agens habet etiam rationem vltimi finis perficientis. Fons autem Chriſtianæ vitæ eſt Chriſtus: Et ideo hoc modo Euchariſtia perficit Chriſto coniungens; & ideo hoc Sacramentum eſt *perfectio omnium perfectionum*, vt Dion. dicit: vnde & *omnes, qui Sacramenta alia accipiunt, hoc Sacramento in fine confirmantur*, vt ipſe dicit. 4. *d.* 8. *q.* 1. *a.* 1. *qu.* 1. *ad* 1.

Qu. 46. *quænam ſint vtilitates Euchariſtiæ, quando dignè ſumitur.*

Reſp. D. Thomas, ſex ſunt vtilitates, quas efficit Corpus Chriſti, cùm dignè ſumitur. Prima, peccatorum remiſſio: Ambroſ. *paratus aſſiſte, vt Corpus Domini edas, in quo eſt remiſſio peccatorum, & poſtulatio diuina reconciliationis.* Secunda, à Dæmonibus liberatio: Ambroſ. *Suſcipe Dominum Ieſum tuæ mentis hoſpitio; & cùm viderit diabolus hoſpitium tuum occupatum, & cœleſti fulgere præſentiâ, intelliget locum tentationis ſuæ interclusum per Chriſtum.* Tertia, ineffabilis ſpiritus delectatio: Sapient. 16. *Paratum panem de Cœlo præſtitiſti illis, omne delectamentum in ſe habentem.* Quarta, ipſius animæ in ſanctitate confirmatio: Pſal. 103. *panis cor hominis confirmet.* Quinta, ad moriendum, & præliandum pro amore Dei confortatio: 1. Mach. 6. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem*

vna, ad acuendos eos in prælium. Sexta, æterna animæ viuificatio: Ioan. 6. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*: & ibidem: *qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Serm. 4. de mortuis. Et opuſculo 58. de Sacramento altaris* o.

Plura Eucharistiam concernentia videantur ſupra. v. communio, & infra. v. Miſſa, & Sacrificium.

EVSTOCHIA.

Videatur. v. *Solertia.*

EVTROPELIA.

Videatur. v. *Ludus.*

EXCOMMVNICATIO.

Quæritur 1. vtrum excommunicatio benè diffiniatur, ſeparatio à communione Eccleſiæ quoad fructum, & ſuffragia generalia: & quænam ſit excommunicatio maior, & minor.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui per Baptiſmum in Eccleſia ponitur, ad duo aſcribitur; ſcilicet ad cœtum fidelium, & ad Sacramentorum participationem: & hoc ſecundum præſupponit primum: quia in Sacramentis participandis etiam fideles cõmunicant: & ideo aliquis poteſt extra Eccleſiam fieri per excommunicationem dupliciter.

Vno modo ita quòd ſeparetur tantùm à participatione Sacramentorum, & hæc erit excommunicatio minor: alio modo ita quòd excludatur ab vtroque, & ſic erit excommunicatio maior: quæ hîc diffinitur. Non autem poteſt eſſe tertium, ſcilicet quòd excludatur à communione fidelium, & non à participatione Sacramentorum ratione iam dicta; quia ſcilicet fideles in Sacramentis communicant.

Sed communicatio fidelium eſt duplex, quædam in ſpiritualibus, ſicut ſunt mutuæ orationes, & conuentus ad ſacra percipienda, quædam in corporalibus actibus legitimis: qui quidem legitimi actus, & licita communio his verſibus continentur.

Si pro delictis anathema quis efficiatur,
Os, orare, vale, communio, Menſa negatur.

Os, ſcilicet ne detur oſculum; orare, ne cum excommunicatis oremus; Vale, ne ſalutentur; communio, ne ſcilicet in Sacramentis cum ipſis aliquis communicet; menſa negatur, ne aliquis cum eis comedat. Præmiſſa ergo diffinitio importat ſeparationem à Sacramentis in hoc quod dicit, *quantùm ad fructum*, & à communione fidelium quantùm ad ſpiritualia, in hoc quod dicit, *& ſuffragia Eccleſiæ communia.* Alia autem diffinitio inuenitur, quæ datur ſecundùm ſeparationem ab vtriſque actibus, quæ talis eſt, *excommunicatio eſt à qualibet licita communione, ac legitimo actu ſeparatio.* 4. d. 18. q. 1. a. 1. qu. 1.

Qu. 2. an & quomodo ſicut pro infidelibus, ita etiam pro excommunicatis orare poſſimus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pro infidelibus oratur; ſed ipſi fructum orationis non percipiunt, niſi ad fidem conuertantur. Similiter & pro excommunicatis orari poteſt, quamuis non inter orationes, quæ pro membris Eccleſiæ fiunt, & tamen fructum non participant, quamdiu in excommunicatione manent; ſed oratur, vt detur eis ſpiritus pœnitentiæ, vt ab excommunicatione ſoluantur. *ibidem ad 1.*

Quær. 3. quomodo ſuffragia Eccleſiæ dirigi poſſint ad conuerſionem eorum, qui ſunt excommunicati: & vtrum excommunicatio etiam iniuſta priuet gratiâ, & charitate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſuffragia alicuius valent alicui ſecundùm quòd ei continuantur: poteſt autem actio vnius alteri continuari dupliciter: vno modo ex vi Charitatis, quæ omnes fideles connectit, vt ſint vnum in Deo, ſicut dicitur Pſalm. 118. *particeps ego ſum omnium timentium te &c.* & hanc continuationem excommunicatio non intercipit: quia iuſtè excommunicari quis non poteſt, niſi pro culpa mortali, per quam iam à Charitate diuiſus eſt, etiamſi non excommunicetur.

Iniuſta autem excommunicatio Charitatem alicui auferre non poteſt, cùm ſit de maximis bonis, quæ non poſſunt alicui inuito auferri. Alio modo per intentionem ſuffragia facientis, quæ in aliquem fertur, pro quo fiunt, & hanc continuationem excommunicatio intercipit: quia Eccleſia per excommunicationis ſententiam ſeparat excommunicatos ab vniuerſitate fidelium, pro quibus ſuffragia facit: vnde ſuffragia Eccleſiæ eis non proſunt, quæ pro tota Eccleſia fiunt.

Nec ex perſona Eccleſiæ oratio pro eis inter membra Eccleſiæ fieri poteſt, quamuis aliqua perſona priuata poſſit ad eorum conuerſionem, aliquod ſuffragium per intentionem dirigere. *4. ſent. d. 18. q. 2. a. 1. quæſt. 1. ad 2.*

Qu. 4. an Eccleſia debeat aliquando aliquos excommunicare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd iudicium Eccleſiæ conforme debet eſſe iudicio Dei: Deus autem multipliciter peccatores punit, vt eos ad bonum trahat: vno modo flagellis caſtigando: alio modo hominem ſibi relinquendo, vt auxilijs ſubtractis, quibus à malo præpediebatur, ſuam infirmitatem agnoſcat, & humilis ad Deum redeat, à quo ſuperbus abſceſſit: & quantùm ad vtrumque Eccleſia in excommunicationis ſententia Diuinum iudicium imitatur; inquantùm enim eum a communione fidelium ſeparat, vt erubeſcat, imitatur Diuinum iudicium, quo per flagella caſtigat; inquantùm autem à ſuffragijs, & alijs ſpiritualibus ſeparat, imitatur Diuinum iudicium, quo hominem ſibi relinquit, vt per humilitatem ſeipſum cognoſcens ad Deum redeat. *4. ſent. d. 18. qu. 2. art. 1. quæſt. 2. in corp. 2. 2. q. 33. a. 2. ad 3.*

Qu. 5. cur nullus excommunicari debet niſi pro peccato mortali: & vtrum poſſit excommunicari aliquis pro damno temporali; ſed tamen non debeat ferri excommuncatio niſi contra contumacem; eo quod eſt grauiſſima pœna.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per excommunicationem Iudex Eccleſiaſticus excommunicatos excludit à Regno quodammodo: vnde cùm non debeat excludere niſi indignos; nec aliquis reddatur indignus, niſi per peccatum mortale amiſerit Charitatem, quę eſt via ducens ad regnum, ideo nullus excommunicari debet, niſi pro peccato mortali: & quia in dãnificando aliquem corporaliter, vel in rebus temporalibus aliquis mortaliter peccat, & contra Charitatem facit, ideo pro damno temporali illato, Eccleſia aliquem excommunicare poteſt. Sed quia excommunicatio eſt grauiſſima pœnarum; pœnæ autem medicinæ ſunt, ſecundùm Philoſ. in 2. ethic. ſapientis autem medici eſt à leuioribus medicinis incipere, & minùs periculoſis; ideo excommunicatio infligi non debet etiam pro peccato mortali, niſi contumax fuerit; vel non veniendo ad iudicium; vel ante terminationem iudicij ſine licentia recedendo; vel determinationi nõ parendo: tunc enim poſtquam monitus fuerit, ſi obedire contempſerit, contumax reputatur, & excommunicari debet à iudice iam non habente quid contra ipſum faciat amplius. 4. *ſ. d.* 18. *q.* 2. *a.* 1. *qu.* 3. *in corp.* 4. *ad Hann. d.* 18. *q.* 2. *a.* 1. *ad* 3.

Quær. 6. quomodo intelligatur illud Apoſtoli 2. ad Theſſalonic. 3. ſi quis non obedit verbo noſtro, per epiſtolam hunc notate: & non commiſceamini cum illo vt confundatur: & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite vt fratrem.

Reſp. D. Thomas, primò ponit culpam: ſecundò eius manifeſtationem: tertiò eius punitionem.

Culpa eſt inobedientia: & ideo dicit, quòd *ſi quis non obedierit.* 1. Reg. 15. *quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare; & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere.* Manifeſtatio, & conuictio ponitur, cùm dicit, *hunc per epiſtolam notate*, ideſt manifeſtate; ſed per veritatis inquiſitionem: Iob 29. *cauſam, quam neſciebam, diligentiſſimè inueſtigabam*: pœna eorum eſt ſententia excommunicationis: vnde dicit, *& non commiſceamini cum illo* &c. 1. Cor. 5. *cum huiuſmodi nec cibum ſumere.* 2. Ioan. *nolite recipere eum in domum, nec, aue, ei dixeritis.*

Hîc nota quòd excommunicatio infligitur pro inobedientia: debet tamen eſſe conuictus: vnde dicit, *ſi quis non obedierit, per Epiſtolam hunc notate*, ideſt ſignificate nobis, vt puniatur: & tamen vos interim, *ne commiſceamini cum illo.*

Sed effectus pœnæ eſt, vt confundatur, & ex hoc reſipiſcat: Eccl. 4. *eſt confuſio adducens peccatum: & eſt confuſio adducens gloriam.* Finis autem & intentio debet eſſe eius correctio, quam intendit charitas: vnde dicit, *& nolite quaſi inimicum exiſtimare*, quia non debet fieri ex liuore odij, ſed ex ſtudio Charitatis: quaſi dicat, quòd ipſum vi-

tatis, non fiat ex odio inimicitiæ: Matth. 5. *diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos*: & ideo dicit, ſed *corripite vt fratrem*: in quo oſtenditur Charitas, Pſal. 132. *ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, &c. in exp. illius cap. lect. 2.*

Qu. 7. quæ damna incurrantur per excommunicationem: & cur in primitiua Eccleſia excommunicati tradebantur viſibiliter in manum Sathanæ, vt patet 1. ad Chorint. 5.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex hoc ipſo quòd aliquis ſuffragiis Eccleſiæ priuatur, triplex incommodum incurrit per tria, quæ quis ex ſuffragiis Eccleſiæ conſequitur.

Valent enim ad augmentum gratiæ eis qui habent, vel ad merendum eis qui non habent: & quantùm ad hoc magiſter dicit, quòd *gratia Dei per excommunicationem ſubtrahitur*; valent etiam ad cuſtodiam virtutis, & quantùm ad hoc dicit, quòd *protectio ſubtrahitur*: non quòd omnino à Dei prouidentia excludatur; ſed quòd ab illa protectione, qua filios Eccleſiæ ſpecialiori modo cuſtodit: valent item ad defendendum ab hoſte, & quantùm ad hoc dicit, quòd *Diabolo maior poteſtas ſæuiendi in ipſum datur, & ſpiritualiter, & corporaliter.*

Vnde in primitiua Eccleſia, quando oportebat per ſigna ad fidem omnes inuitare, ſicut ſpiritus ſancti Donum viſibili ſigno manifeſtabatur, ita excommunicatio corporali vexatione à Diabolo innoteſcebat. Nec eſt inconueniens, ſi ille, qui non eſt deſperatus, hoſti datur: quia non datur ei quaſi damnandus, ſed quaſi corrigendus: cùm in poteſtate Eccleſiæ ſit ex eius manu ipſum eripere cùm voluerit. 4. *ſent. d. 18. quaſt. 2. a. 1. q. 2. ad 3.*

Qu. 8. quomodo peccatores ex pœna excõmunicationis diſcant non peccare, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Timoth. 1. quos tradidi ſathanæ, vt diſcant non blaſphemare.

Reſp. D. Thomas, diſcit quis recedere à peccato tripliciter. Quandoque ſcilicet ex pœna, quando corporaliter vexatur. Item ex confuſione excommunicationis. Item ex hoc quòd cùm Eccleſia tradit aliquem ſathanæ, ruit in peccata manifeſta, vnde confuſus humiliatur, & abſtinet etiam ab occultis, quæ priùs non cognoſcebat ſe habere. *in expoſit. illius cap. lect. 4.*

Qu. 9. cur ſicut ait D. Gregorius, ſententia Paſtoris ſiue iuſta, ſiue iniuſta timenda eſt: & quomodo ſe gerere debeat ille, qui excommunicatur iniuſtè.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd excommunicatio poteſt dici iniuſta dupliciter: vno modo ex parte excommunicantis, ſicut cùm ex odio, vel ira excommunicat; & tunc excommunicatio nihilominus habet effectum ſuum, quamuis ille, qui excommunicat, peccet; quia iſte iuſtè patitur, quãuis ille iniuſtè faciat.

Alio modo ex parte ipſius excommunicationis, vel quia cauſa excommunicationis eſt indebita; vel quia infertur ſententia iuris ordine

ordine prætermiſſo: & tunc ſi ſit talis error ex parte ſententiæ, qui ſententiam nullam faciat eſſe, non habet effectum; quia non eſt excommunicatio: ſi autem ſententiam non annullet, habet effectum ſuum: & debet excommunicatus humiliter obedire; & erit ei ad meritum; vel abſolutionem petere ab excommunicante; vel ad ſuperiorem iudicem recurrere: ſi autem contemneret, eo ipſo mortaliter peccaret.

Contingit autem quandoque, quòd eſt debita cauſa ex parte excommunicationis, quæ non eſt debita ex parte excommunicati; ſicut cùm aliquis pro falſo crimine in iudicio probato excommunicatur: & tunc ſi humiliter ſuſtinet, humilitatis meritum recompenſat excommunicationis damnum. 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *a.* 1. *q.* 4. *in corp.*

Qu. 10. *an ſoli Epiſcopi, & maiores Prælati, vel etiam quandoque Presbyteri Parochiales excommunicare poſſint.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in foro conſcientiæ cauſa agitur inter hominem, & Deum; in foro autem exterioris iudicij cauſa agitur hominis ad hominem: & ideo abſolutio, vel ligatio, quæ vnum hominem obligat quoad Deum tantùm, pertinet ad forum pœnitentiæ; ſed illa, quæ hominem obligat in comparatione ad alios homines, ad forum publicum exterioris iudicij pertinet: & quia per excommunicationem homo à communione fidelium ſeparatur, ideo excommunicatio ad forum exterius pertinet; & illi ſoli poſſunt excommunicare, qui habent iuriſdictionem in foro iudiciali: & propter hoc ſoli Epiſcopi propria authoritate, & maiores Prælati ſecundùm communiorem opinionem poſſunt excommunicare.

Sed Presbyteri Parochiales nonniſi ex commiſſione eis facta, vel in certis caſibus, ſicut in furto, & rapina, & huiuſmodi, in quibus eſt eis à iure conceſſum, quòd excommunicare poſſint.

Alij verò dixerunt, quòd etiam Sacerdotes Parochiales poſſunt excommunicare: ſed prædicta opinio eſt rationabilior. 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *a.* 2. *q.* 1. *in corp. d.* 19. *q.* 1. *a.* 1. *q.* 3. *in corp.*

Qu. 11. *vtrum etiam illi, qui non ſunt Sacerdotes, excommunicare poſſint, dummodo iuriſdictionem habeant in foro contentioſo.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Sacramenta, in quibus gratia confertur, diſpenſare ad ſolos Sacerdotes pertinet: & ideo illi ſoli poſſunt abſoluere, & ligare in foro pœnitentiali: ſed excommunicatio non directè reſpicit gratiam, ſed ex conſequenti inquantùm homo ſuffragijs Eccleſiæ priuatur, quæ ad gratiam diſponunt, vel in gratia conſeruant: & ideo etiam non Sacerdotes, dummodo iuriſdictionem habeant in foro contentioſo, poſſunt excommunicare. 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *a.* 2. *q.* 2. *in corp.*

Quæritur 12. *vtrum excommunicatus, aut ſuſpenſus poſſit excommunicare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vſus iuriſdictionis eſt in

comparatione ad alium hominem: & ideo cùm omnis excommunicatus à communione fidelium ſeparetur, quilibet excommunicatus vſu iuriſdictionis priuatur: & quia excommunicatio eſt iuriſdictionis priuatio: ideo excommunicatus excommunicare non poteſt.

Et eadem ratio eſt de ſuſpenſo à iuriſdictione: ſi enim ſit ſuſpenſus ab ordine tantùm, tunc non poteſt ea, quæ ſunt ordinis, ſed poteſt ea quæ ſunt iuriſdictionis; & è conuerſo, ſi ſit ſuſpenſus à iuriſdictione, & non ab ordine: ſi autem ab vtroque, tunc neutrum poteſt, 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *a.* 2. *q.* 3. 4. *ad hann. d.* 18. *q.* 2. *a.* 2.

Quæritur 13. *vtrum aliquis poſſit ſeipſum, vel ſuperiorem, vel æqualem excommunicare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm per iuriſdictionem aliquis conſtituatur in gradu ſuperioritatis reſpectu eius, in quem habet iuriſdictionem, quia eſt iudex eius: ideo nullus habet in ſeipſum, vel ſuperiorem, vel in æqualem, iuriſdictionem: & per conſequens nullus poteſt ſeipſum excommunicare, vel ſuperiorem, vel æqualem. 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *a.* 3. *quæſtiunc.* 1. *in corp. d.* 20. *a.* 5. *quæſt,* 4. *ad* 3.

Quæritur 14. *an communitas poſſit excommunicari; & vtrum ſit conueniens.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd excommunicari non debet aliquis, niſi pro peccato mortali: peccatum autem in actu conſiſtit, actus autem non eſt Communitatis, ſed ſingularum perſonarum, vt frequenter: & ideo ſinguli de Communitate excõmunicari poſſunt; non autem ipſa Communitas.

Et ſi etiam quandoque actus ſit totius alicuius multitudinis, vt quando multi nauim trahunt, quam nullus trahere poſſet, non tamen eſt probabile, quòd aliqua Communitas ita tota ad malum conſentiat, quin aliqui ſint diſſentientes: & quia *non eſt Dei, qui iudicat omnem terram, vt condemnet iuſtum cum impio*, vt dicitur Geneſis 18. ideo Eccleſia, quæ iudicium Dei imitari debet, ſatis prouidè ſtatuit, vt tota Communitas non excommunicetur, ne collectis zizanijs ſimul eradicetur & triticum. 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 2. *in corp.*

Qu. 15. *quomodo in excommunicatione ferenda obſeruari debeat præceptum Patrisfamilias Matth.* 13. *de ſeparatione bonorum à malis: & cur non ſit conueniens, quod multitudo, & Principes excommunicentur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in illo præcepto Patrisfamilias duplex conditio intelligitur: vna eſt, vt exponatur præceptum de vniuerſali ſeparatione malorum à bonis: & hoc accipitur ex ipſa quæſtione meſſorum, qui dicunt, *vis imus, & colligimus ea*? Hoc enim non erit vſque ad diem iudicij: ſecunda conditio eſt, vt intelligatur præceptum quando mali ſine periculo bonorum extirpari non poſſunt; & hoc patet ex reſponſione Patrisfamilias, qui dixit, *ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum.*

Quod quidem tribus modis contingere poſſet: vno modo, ſi aliquis præſcinderetur antequam de eius malitia conſtaret; vnde dicit gloſſa, quòd *monet Dominus, ne ambiguè iudicemus*: ſecundò, ſi non eſſet in malitia obſtinatus; vnde nullus excommunicatur niſi propter contumaciam: vnde dicit gloſſa ibidem: *monemur non citò amputare; quia qui hodie errat, fortè cras defendet veritatem*: & Timoth. vlt. dicitur, *hæreticum hominem poſt primam, & ſecundam correctionem deuita*: tertiò, ſi ſimul boni cum malis inuoluantur; propter quod dicit ibi gloſſa Auguſtini, quòd *multitudo non eſt excommunicanda, nec Principes populi*. Iſtis autem remotis debent mali præſcindi, ſecundùm illud 1. Cor. 5. *auferte malum ex vobis. quodl.* 10. *a.* 15. *ad* 1.

Quæritur 16. vtrum aliquis excommunicari poſſit abſque peccato proprio; ſicut abſque ipſo ſuſpenditur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſuſpenſio non tanta pœna eſt, quanta excommunicatio, quia ſuſpenſi non fraudantur Eccleſiæ ſuffragijs, ſicut excommunicati: vnde etiam aliquis ſine peccato proprio ſuſpenditur, ſicut & totum regnum ſupponitur interdicto pro peccatis Regis: & ideo non eſt ſimile de excommunicatione & ſuſpenſione. 4. *ſ. d.* 18. *q.* 2. *a.* 3. *qu.* 2. *ad* 2.

Quæritur 17. vtrum aliquis poſſit pluribus excommunicationibus excommunicari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui excommunicatus eſt vna excommunicatione, poteſt iterum excommunicari per eiuſdem excommunicationis reiterationem, ad maiorem ſui confuſionem; vt vel ſic à peccato reſiliat, vel propter alias cauſas: & tunc tot ſunt principales excommunicationes, quot cauſæ, pro quibus aliquis excommunicatur. 4. *ſ. d.* 18. *q.* 2. *a.* 3. *q.* 3. *in corp.*

Qu. 18. vtrum aliquis debeat permittere ſe potius excommunicari, quàm indignè Euchariſtiam ſumere.

Reſpondetur ſupra v. *communio qu.* 65.

Qu. 19. an, & in quibus caſibus liceat participare in purè corporalibus cum excommunicato excommunicatione maiori, vel minori.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut prædictum eſt, duplex eſt excommunicatio: vna eſt minor, quæ ſeparat tantùm à participatione Sacramentorum; ſed non à Communione fidelium; & ideo tali excommunicato licet communicare, ſed non licet ei Sacramenta conferre: alia eſt maior excommunicatio, & hæc ſeparat hominem à Sacramentis Eccleſiæ, & à Communione fidelium; & ideo excommunicato tali excommunicatione communicare non licet.

Sed quia Eccleſia excommunicationem ad medelam, & non ad interitum inducit, excipiuntur ab hac generalitate quædam, in quibus communicare licet; ſcilicet in his, quæ pertinent ad ſalutem, quia de talibus homo licitè cum excommunicato loqui poteſt; & etiam alia verba interſerere, vt fa-

ciliùs ſalutis verba ex familiaritate recipiantur.

Excipiuntur etiam quædam perſonæ, ad quas ſpecialiter pertinet prouiſio excommunicati, ſcilicet vxor, ſeruus, filius, Ruſticus, & ſeruiens; ſed hoc intelligendum eſt de filijs non emancipatis, aliàs tenerentur vitare Patrem. De alijs autem intelligitur, quòd licet excommunicato communicare, ſi ante excommunicationem ſe ei ſubdiderunt; non autem ſi poſt eam. Quidam autem intelligunt è conuerſo, ſcilicet quòd ſuperiores poſſunt licitè communicare inferioribus: alij contra dicunt, ſed ad minus in his eis communicare debent, in quibus eis ſunt obligati: quia ſicut inferiores obligantur ad obſequium ſuperiorum, ita ſuperiores ad prouidentiam inferiorum.

Sunt etiam quidam caſus excepti, ſicut quando ignoratur excommunicatio; & quando aliqui ſunt peregrini, & viatores in terra excommunicatorum, qui licitè poſſunt ab eis emere, vel etiam recipere eleemoſinam: & ſimiliter ſi aliquis videat excommunicatum in neceſſitate; quia tunc ex præcepto Charitatis tenetur ei prouidere; & hoc verſu continentur.

Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Vt vtile referatur ad verba ſalutis, lex ad matrimonium, humile ad ſubiectionem, cætera patent. 4. *ſent. d.* 18. *quæſt.* 2. *a.* 4. *q.* 1. *in corpore.*

Qu. 20. an participans cum excommunicato ſit excommunicatus excommunicatione maiori, vel minori.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd excommunicatio poteſt ferri in aliquem dupliciter: aut ita quòd ipſe ſit excommunicatus cum omnibus ei participantibus; & ſic non eſt dubium, quòd quicunque participat ei, eſt excommunicatus maiori excommunicatione: aut eſt excommunicatus ſimpliciter; & tunc aut participat aliquis ei in crimine, præbendo ei auxilium, & conſilium, & fauorem; & ſic iterum eſt excommunicatus maiori excommunicatione: aut participat in alijs, ſicut in verbo, vel oſculo, vel menſa; & ſic eſt excommunicatus minori excommunicatione. 4. *ſent. d.* 18. *q.* 2. *art.* 4. *q.* 2. *in corp.*

Quæritur 21. an liceat communicare cum excommunicato minori excommunicatione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd excommunicato minori excommunicatione licet communicare: & ſic excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam. 4. *ſ. d.* 18. *q.* 2. *a.* 4. *q.* 2. *ad* 2.

Qu. 22. an & quando ille qui communicat cum excommunicatis, peccet mortaliter, aut venialiter.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis per excommunicationem ſeparatur à communione fidelium, non autem hominum, niſi per accidens: quia intantùm ſeparatur à communione hominum; inquantùm conuenit ſeparari à communione fidelium. Di-

eo ergo quòd aliquis poteſt communicare, ſeu participare cum excommunicato directè, & indirectè: directè quidem in his quæ ſunt fidelium: & ſic ille, qui hoc modo ei communicat, peccat mortaliter, & hoc contingit tripliciter: puta ſi communico cum illo in Diuinis; ſicut ſi orem pro eo, vel audiam Miſſam cum eo, & in alijs ſpiritualibus; item ſi ex contemptu, & hoc in quocunque communicat quis cum eo, quaſi comtemnens mandatum Eccleſiæ, peccat mortaliter; item quicumque participat cum illo in crimine, & in cauſa.

Indirectè verò communicat quis cum eo in his, quæ ſunt hominis, ſicut in verbo, in cibo, & in his, quæ ſunt ſimpliciter humanæ conuerſationis; ſecundùm hoc non peccat mortaliter, ſed venialiter; niſi faciat ex contemptu vt dictum eſt. *quodl. 11. a. 9. in corp.*

Qu. 23. an ſit probabilius quòd non ſemper mortaliter peccet ille, qui participat cum excommunicato?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt, quòd quandocunque aliquis participat excommunicato (vel verbo, vel quocunque dictorum modorum, ſecundùm quos ei communicare non licet) peccat mortaliter, niſi in caſibus exceptis à iure: ſed quia hoc videtur valdè graue, quòd homo pro vno verbo leui quo excommunicatum alloquitur, mortaliter peccet; & multis excommunicantes laqueum damnationis iniicerent, quod in eos retorqueretur; ideo alijs probabilius videtur quòd non ſemper peccant mortaliter, ſed ſolùm quando vel in crimine illis participant, vel in diuinis, vel in contemptum Eccleſiæ. 4. d. 18. q. 2. a. 4. qu. 3. 4. *ad Hann. d. 18. qu. 2. a. 3.*

Qu. 24. cur ille qui participat cum excommunicatis in alijs præter diuina, non peccet niſi venialiter?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd præceptum Eccleſiæ directè reſpicit ſpiritualia, & ex conſequenti legitimos actus: Et ideo qui communicat ei in diuinis facit contra præceptum & peccat mortaliter: Qui autem participat ei in alijs, facit præter præceptum, & peccat venialiter. *Ibid. ad 2.*

Quæritur 25. an & quando ille, qui participat cum excommunicatis, poſſit excommunicari?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiam aliquis ſine culpa quandoque ab Euchariſtia arcetur; ſicut patet in ſuſpenſis, vel interdictis; quia tales pœnæ quandoque alicui pro culpa alterius qui in eis punitur, inferuntur. *ibid. ad 3.*

Quær. 26. an debeant vitari illi excommunicati, de quorum excommunicatione eſt apud peritos diuerſa ſententia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dubitatio de excommunicatione aliquorum, aut præcedit ſententiam Iudicum, aut ſequitur: ſi præcedit, puta cùm nondum eſt declaratum per Iudicum conſenſum aliquos eſſe excommunicatos, non ſunt vitandi, quouſ-

que certo iudicio terminetur: in hoc enim caſu certum eſt, quòd in mitiorem partem interpretari debemus: vnde & Deut. 27. dicitur, *ſi difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, venies ad Sacerdotes, & ad iudicem, quæreſque ab eis, & facies quodcunque dixerint.*

Sed ſi ambiguum oriatur poſt concordem iudicum determinationem, magis ſtandum eſt ſententiæ Iudicum, duplici ratione: primò quidem, quia Iudices ſollicitiùs diſcutientes negotium, pleniùs poſſunt percipere veritatem, etiamſi ſint minùs periti, quàm alij, qui perfunctoriè conſtituuntur, & extraordinariè: ſecundò quia hoc eſſet in magnum nocumentum vtilitatis communis ſtatus hominum, ſi ſententiæ non ſtaretur, ſed quilibet pro ſuo libito vellet ſententiæ calumniam ingerere: quia ſic litigia eſſent interminabilia: & ideo in tali caſu magis eſt ſtandum ſententiæ Iudicum, niſi fortè ſit per appellationem ſuſpenſa. *quodlibeto* 4. *a.* 14. *in corp.*

Qu. 27. *an poſſit aliquis communicare cum excommunicatis, quando ſunt omnino occulti.*

Reſpondetur ſupra v. *Communio qu.* 47.

Qu. 28. *an quilibet abſoluere poſſit à minori excommunicatione: quandonam Epiſcopus abſoluere poſſit etiam à maiori: quinam caſus ſummo Pontifici reſeruentur: & in quibus caſibus, ille, qui percutit clericum, non incurrit excommunicationem.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd à minori excommunicatione quilibet poteſt abſoluere, qui poteſt abſoluere à peccato participationis.

Si autem eſt maior, aut eſt lata à Iudice; & ſic ille, qui tulit, vel eius ſuperior poteſt abſoluere: vel lata à iure; & tunc Epiſcopus, vel etiam Sacerdos poteſt abſoluere.

Exceptis ſex caſibus, quos ſibi iuris conditor ſcilicet Papa reſeruauit: primus eſt cùm aliquis injicit manus in Clericum, vel Religioſum: ſecundus eſt de illo, qui incendit Eccleſiam, & eſt denuntiatus: tertius eſt de illo, qui frangit Eccleſiam, & denuntiatus eſt: quartus eſt de illo, qui in Diuinis ſcienter communicat cum excommunicatis nominaliter à Papa: quintus de illo, qui falſat litteras Apoſtolicæ Sedis: ſextus de illo, qui excommunicatis in crimine communicat; non enim debet abſolui niſi ab eo, qui excommunicauit, etiamſi non ſit eius ſubditus; niſi propter difficultatem accedendi ad ipſum abſolueretur ab Epiſcopo, vel à proprio Sacerdote, præſtitâ iuratoriâ cautione, quòd pareret mandato illius Iudicis, qui ſententiam tulit.

A primo autem caſu octo excipiuntur: primus eſt in articulo mortis, in quo à qualibet excommunicatione poteſt quis à quolibet Sacerdote abſolui: ſecundus ſi ſit oſtiarius alicuius potentis, & non ex odio, vel propoſito percuſſit: tertius ſi percutiens ſit mulier: quartus ſi ſit ſeruus, & Dominus læderetur de eius abſentia, qui non eſt in culpa: quintus ſi regularis regularem, niſi ſit enormis

exceſſus: ſextus ſi ſit pauper: ſeptimus ſi ſit impubes, vel ſenex, vel valetudinarius: octauus ſi habet inimicitias capitales.

Sunt autem alii caſus ſeptem, in quibus percutiens clericum, excõmunicationẽ non incurrit: primus ſi cauſâ diſciplinæ (vt Magiſter, vel Prælatus) percuſſerit: ſecundus, ſi iocoſâ leuitate: tertius, ſi inuenerit eum turpiter agentem cum vxore, vel matre, ſorore, vel filiâ: quartus, ſi ſtatim vim repellat: quintus, ſi ignoret eum eſſe clericum: ſextus, ſi inueniat eum in apoſtaſia poſt trinam admonitionem: ſeptimus, ſi transfert ſe clericus ad actum penitus contrarium, vt fiat miles, vel ad Bigamiam tranſeat. 4. *ſ.d.18.qu.2. a.5.quæſt.1, in corp.*

Quæritur 29. quare omnis confeſſarius non poſſit abſoluere ab excommunicatione, cùm poſſit abſoluere à peccato: & cur cautio iuramenti adhibetur in abſolutione ab excommunicatione, non autem in Sacramentali.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis vinculum peccati ſit maius ſimpliciter, quàm excommunicationis; tamen quoad aliquid vinculum excommunicationis eſt maius, inquantùm non ſolùm obligat quoad Deum, ſed etiam in facie Eccleſiæ: & ideo in abſoluendo ab excommunicatione requiritur iuriſdictio in exteriori foro, non autem in abſolutione à peccato.

Nec exigitur cautio iuramenti: ſicut exigitur in abſolutione ab excommunicatione: per iuramenta enim controuerſiæ, quæ ſunt inter homines, terminantur, ſecundùm Apoſtolum. 4. *ſent. d. 18. q. 2. a. 5. quæſtiunc. 1. ad 1.*

Qu. 30. cur abſolutio ab excommunicatione præcedere debet abſolutionem à peccatis: & vtrum poſſit Sacerdos ab aliis peccatis abſoluere, & pro reſeruatis ad ſuperiorem remittere.

Reſpondetur. v. *abſolutio qu. 7.* & v. *caſus reſeruatus qu. 3.*

Quær. 31. vtrum aliquis poſſit abſolui ab excommunicatione etiam inuitus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd malum culpæ, & pœnæ differunt in hoc; quòd culpæ in nobis principium eſt, quia omne peccatum voluntarium eſt; pœnæ autem principium quandoque eſt extra nos: non autem requiritur ad pœnam, quòd ſit voluntaria, imò magis de ratione pœnæ eſt contra voluntatem eſſe: & ideo ſicut peccata non committuntur niſi voluntate, ita non remittuntur alicui inuito: ſed excommunicatio ſicut in aliquem inuitum ferri poteſt, ita & inuitus ab ea abſolui poterit. 4. *ſent. d. 18. q. 2. a. 5. quæſtiunc. 2. in corp.*

Quær. 32. an ſtante contumacia poſſit quis remittere excommunicationem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiam manente contumacia poteſt aliquis diſcretè excommunicationem iuſtè latam remittere; ſi iudicat ſaluti illius expedire, in cuius medicinam excommunicatio lata eſt. 4. *ſent. d. 18. q. 2. a. 5. quæſtiunc. 2. ad 2.*

Qu. 33. an irretitus pluribus excommunicationibus poſſit abſolui ab vna, & non ab alia: etiam dum à diuerſis iudicibus fuit excommunicatus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd excommunicationes non habent connexionem in aliquo: & ideo poſſibile eſt quòd aliquis ab vna abſoluatur,& in altera remaneat. Sed circa hoc ſciendum eſt, quòd aliquis quandoque eſt excommunicatus pluribus excommunicationibus ab vno Iudice; & tunc quando abſoluitur ab vna, intelligitur ab omnibus abſolui; niſi contrarium exprimatur; vel niſi in caſu quo quis abſolutionem impetrat de vno tantùm caſu excommunicationis, cùm pro pluribus excommunicatus ſit.

Quandoque eſt excommunicatus à diuerſis Iudicibus; & tunc abſolutùs ab vna excommunicatione, non propter hoc eſt abſolutus ab altera; niſi omnes alij ad petitionem eius excommunicationem ipſius confirmauerint; vel niſi omnes vni demandent abſolutionem. 4. *ſ. d.* 18. *q.* 2. *a.* 5. *quæſt.* 3. *in corp.*

Quæritur 34. vtrum abſolutio ab excommunicatione habeat verba determinata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd alia eſt ratio de abſolutione ab excommunicatione, quæ non eſt Sacramentalis; ſed magis iudiciariã iuriſdictionem conſequens, & alia de abſolutione à peccaris in ſacramento pœnitentiæ, quæ conſequitur poteſtatem clauium, & eſt Sacramentalis: in illa enim verba habent efficaciam ab intentione dicentis; vnde non refert quibuſcunque verbis vtatu ad exprimendum ſuam intentionem: In Sacramentis autem verba habent efficaciam ex inſtitutione Diuina: vnde tenenda ſunt verba determinata conſonantia Diuinæ inſtitutioni: inſtitutioni autem dicentis, *quodcunque ſolueris, &c.* iſta verba conueniunt, *ego te abſoluo*: ſicut inſtitutioni dicentis, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes, &c.* conueniunt iſta verba, *Ego te baptizo*: ſicut ergo iſta tenenda ſunt in baptiſmo, *Ego te baptizo*, ita in pœnitentia,Ego te abſoluo *opuſculo* 32. *cap.* 2.

Excommunicationes ſummo Pontifici reſeruatæ in Bulla cœnæ Domini.

1. *Excommunicantur omnes hæretici cuiuſcunque ſectæ, eorumque fautores legentes eorum libros, retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes, & omnes ſchiſmatici.*
2. *Excommunicantur omnes à Romano Pontifice ad futurum conſilium appellantes.*
3. *Excommunicantur Piratæ, eorumque acceptatores, ac fautores.*
4. *Excommunicantur omnes, qui ſubripiunt bona Chriſtianorum nauigantium, licèt talia bona in littore inueniantur.*
5. *Excommunicantur noua padagia, ſeu gabellas, vel augentes, ſeu imponi, vel augeri facientes, & qui prohibita exigunt.*
6. *Excommunicantur falſificantes litteras, aut ſupplicationes ſignatas authoritate Apoſtolica.*
7. *Excommunicantur arma, & alia vſui*

vſui bellico idonea ad Turcas, vel ad alios inimicos nominis Chriſtiani deferentes.

8. *Excommunicantur, qui impediunt, & inuadunt portantes victualia, & neceſſaria in vrbe Roma.*

9. *Excommunicantur, qui ſuo, aut aliorũ opere lædunt venientes ad ſedem Apoſtolicam, aut ab ea recedentes.*

10. *Excommunicantur, qui læſerint Romipetas, aut peregrinos ad vrbem accedentes, & in ea morantes, & ab ipſa recedentes, qui dant auxilium, conſilium, aut fauorem.*

11. *Excommunicantur, qui nocuerint ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, & alijs Prælatis, eoſque ab eorum Diœceſi eiecerint, eorumque fautores.*

12. *Excommunicantur, qui lædunt, & fauent lædentibus eos, qui ad Romanam curiam pro negotijs ſuis recurrunt, vel per ſe, vel per alios.*

13. *Excommunicantur, qui appellant à grauamine, vel futura executione litterarum Apoſtolicarum ad laicam poteſtatem.*

14. *Excommunicantur quicunque executionem litterarum Apoſtolicarum, aut aliarum expeditionum impediunt, & ad gratias impetrandas accedentes prohibent.*

15. *Excommunicantur Iudices ſæculares, qui trahunt ad Tribunalia perſonas Eccleſiaſticas, quique tollunt, aut perturbant Eccleſiaſticam libertatem.*

16. *Excommunicantur, qui impediunt Prælatos omnes, & alios Iudices Eccleſiaſticos, ne ſua iuriſdictione vtantur, quique illorum & delegatorum iudicia eludentes ad cancellarias recurrunt.*

17. *Excommunicantur vſurpantes ſedis Apoſtolicæ, ac quarumcumque Eccleſiaſticarum iuriſdictionem, vel fructus etiam ſequeſtrantes.*

18. *Excommunicantur imponentes decimas, & alia onera perſonis Eccleſiaſticis, Eccleſijs, Monaſterijs, aut eorum fructibus.*

19. *Excommunicantur Iudices ſæculares, qui ſe interponunt in cauſis capitalibus, ſeu criminalibus contra Eccleſiaſticas perſonas.*

20. *Excommunicantur occupantes bona, aut terras Eccleſiæ Romanæ, & in illis ſupremam iuriſdictionem vſurpantes.*

EXEQVIÆ.

Vide *Sepultura.*

EXORCISMVS.

Quær. cur omnia quæ ad cultum diuinum Sanctificanda ſunt, prius exorcizantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd propter peccatum hominis Diabolus poteſtatem accepit in hominem, & in omnia quæ in vſum hominis veniunt, in ipſius nocumentum: Et quia, *nulla conuentio Chriſti ad Belial*, ideo quandocunque aliquid ſanctificandum eſt ad cultum diuinum, priùs exorcizatur, vt liberatum à poteſtate Diaboli, qua illud in nocumentum hominis aſſumere poterat, Deo conſecretur: & hoc patet in benedictione aquæ, in conſecratione templi, & in omnibus huiuſmodi. *4.d.6. q. 2. a. 3. qu. 1.4. ad Hann.d.6. a. 4.*

Plura de Exorciſmo videantur ſupra v. aqua benedicta. Baptiſmus qu. 69. & ſequent. & infra v. Sacramentale.

EXCVSATIO

Qu. cur ſuper illud Pſal. 14. nolite extollere in altum cornu veſtrum, dicit gloſſa, maximum eſt vitium excuſationis peccati.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd excuſatio peccati eſt quędam circunſtantia aggrauans omne peccatum, etiam ipſam blaſphemiam: & pro tanto dicitur eſſe maximum peccatum, quia quodlibet facit maius. 2.2.q.13.a.3. ad 3.

EXTREMA-VNCTIO.

Vide Vnctio-Extrema.

FAMA.

Quar. an, quando, & in quibus contemptus, vel appetitus fama ſit laudabilis, aut vitioſus.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd vtrumque ſcilicet & contemptus famæ, & appetitus, poteſt eſſe laudabile, & vitioſum: fama enim non eſt neceſſaria homini propter ſeipſum, ſed propter proximum ædificandum: appetere ergo famam propter proximum charitatis eſt, appetere verò propter ſeipſum ad inanem gloriam pertinet. Econuersò comtemptus famæ ratione ſuiipſius, humilitatis eſt: ratione verò proximi ignauia eſt, & crudelitas.

Illi ergo, quibus incumbit ex officio, vel ſtatu perfectionis aliorum ſaluti prouidere, peccant niſi infamiam propriam iuxta poſſe repellant: alij verò, quibus magis cuſtodia ſuæ propriæ ſalutis imminet, poſſunt ſuæ humilitati prouidentes, famam, vel infamiam contemnere.

Sed cùm infamia dupliciter repellatur, ſcilicet occaſionem ſubtrahendo, & linguas detrahentium compeſcendo: primo modo omnes tenentur infamiam vitare, aliàs ſine ſcandalo actiuo tranſiri non poſſet, quod ſemper peccatum eſt; ſed ſecundo modo non tenentur, niſi quatenus debet aliquis ſaluti proximorum prouidere. *Quodlib. 10. art. 13. in corp.*

Plura, quæ famam concernunt, videantur. v. Calumnia. Contumelia. Detractio.

FAMILIARITAS.

Quar. 1. cur, ſicut ait Chriſtus Ioan. 4. Propheta in patria ſua honorem non habet: & quare familiaritas cum hominibus parit contemptum, cum Deo verò reuerentiam.

REſp. D. Thomas, dicendum quòd conſueta conuerſatio cum hominibus, & nimia familiaritas reuerentiam minuit; & contemptum parit: & ideo quos familiares magìs habemus, minùs reuereri conſueuimus, & quos familiares habere non poſſumus, magis reputamus; cuius contrarium contingit de Deo: nam quantò aliquis Deo per amorem, & contemplationem familiarior efficitur, tantò eum excellentiorem reputans magis reueretur, & ſe ipſum minorem reputat: & huius ratio eſt, quia in homine, cùm ſit infirmæ, & fragilis naturæ, quando cum alio diu conuerſatur, cognoſcit in eo aliqua infirma, & ex hoc diminuitur reuerentia eius ad eum; ſed cùm Deus ſit immen-

sè perfectus, quantò plus homo in cognitione eius proficit, tantò magis perfectionis eius excellentiam admiratur, & ex hoc eum magis reueretur. *lect. 6. ſuper cap. 4. in Ioannem.*

Qu. 2. an familiaritas cum peccatoribus ſit habenda.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conuiuere peccatoribus, infirmis quidem eſt vitandum propter periculum, quod eis imminet, ne ab eis ſubuertantur; perfectis autem, de quorum corruptione non timetur, laudabile eſt, quòd cum peccatoribus conuerſentur, vt eos conuertant; ſic enim Dominus cum peccatoribus manducabat, & bibebat, vt dicitur Matthæi 9. conuictus tamen peccatorum quantùm ad conſortium peccati vitandus eſt omnibus: & ſic dicitur ſecundæ ad Corinth. 7. *exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis*, ſcilicet ſecundùm peccati conſenſum. 2. 2. *q. 25. a. 6. ad 5.*

FASCINATIO.

Quæritur quid ſit faſcinatio: & cur Apoſtolus ad Galatas 3. ait: O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit non obedire veritati?

RESP. D. Thomas, ſciendum eſt quòd ſecundùm gloſſ. faſcinatio propriè dicitur ludificatio ſenſus, quæ per artes magicas fieri conſueuit: putà, cùm hominem facit aſpectibus aliorum apparere leonem, vel cornutum, & huiuſmodi. Et hoc etiam per Dæmones poteſt fieri, qui habent poteſtatem mouendi phantaſmata, & reducendi ad principia ſenſuum, ipſos ſenſus immutando. Et ſecundùm hanc acceptionem ſatis propriè dicit Apoſt. *Quis vos faſcinauit?* quaſi dicat, vos eſtis ſicut homo ludificatus, qui res manifeſtas aliter accipit, quàm ſint in rei veritate: quia ſcilicet, vos eſtis ludificati per deceptiones & ſophiſmata, *veritati non obedire*, id eſt, veritatem manifeſtam, & à vobis receptam non videtis, nec obediendo recipitis. Sap. 4. *faſcinatio nugacitatis obſcurat bona.* Eſaiæ 5. *væ qui dicitis bonum malum.* &c. alio modo accipitur faſcinatio ſecundùm quod aliquis ex aſpectu maleuolo læditur, & hoc maximè in vetulis, quæ viſu vrenti & aſpectu inuido faſcinant pueros qui ex hoc infirmantur & vomunt cibum. Huius cauſam volens aſſignare Auicenna in lib. ſuo de anima dicit, quòd materia corporalis obedit ſubſtantiæ intellectuali, magis quàm qualitatibus actiuis & paſſiuis in natura, & ideo ponit quòd ad apprehenſionem ſubſtantiarum intellectualium (quas vocat animas ſeu motores orbium) multa fiunt præter ordinem motus cæli, & omnium corporalium agentium.

Eodem modo dicit, quòd quando anima ſancta depurata eſt ab affectibus terrenorum, & à carnalibus vitiis, accedit ad ſimilitudinem ſubſtantiarum dictarum, & obedit ei natura. Et hinc eſt quòd aliqui ſancti viri operantur quædam mira præter naturæ curſum: & ſimiliter quia anima alicuius fœdata paſſionibus carnalibus, habet fortem apprehenſionem in malitia, obedit ei natura ad tranſ-

mutationem materiæ, in illis maximè, in quibus materia habilis eſt: ſicut in pueris teneris contingit. Et ſic contingit ſecundùm eum, quòd ex forti apprehenſione vetularum, in malitiam immutatur puer & faſcinatur. Hæc autem poſitio ſatis videtur vera ſecundùm poſitionem Auicennæ: nam ipſe poſuit formas omnes corporales in iſtis inferioribus influi à ſubſtantiis incorporalibus ſeparatis; & quòd agentia naturalia non habent ſe ad hoc niſi vt diſponentia tantùm. Sed hoc quidem improbatur à Philoſ. agens enim oportet eſſe ſimile ſubiecto: non fit autem forma tantùm, nec materia, ſed compoſitum ex materia & forma: id ergo quod agit ad eſſe corporalium, oportet quòd habeat materiam & formam: vnde dicit quòd tranſmutare materiam & formam non poteſt, niſi id quod habet materiam & formam; & hoc quidem vel virtute, ſicut Deus, qui author eſt formæ & materiæ; vel actu ſicut agens corporeum: Et ideo materia corporalis quantùm ad huiuſmodi formas, nec Angelis, nec alicui puræ creaturæ obedit ad nutum, ſed ſoli Deo, vt Aug. dicit: vnde non eſt verum quod Auicenna dicit de huiuſmodi faſcinatione.

Et ideo dicendum, quòd ad imaginationem, ſeu apprehenſionem hominis quando fortis eſt, immutatur ſenſus, ſeu appetitus ſenſitiuus; quæ quidem immutatio non eſt ſine alteratione corporis, & Spirituum corporis; ſicut nos videmus quòd ad apprehenſionem delectabilis mouetur appetitus ſenſitiuus ad concupiſcentiam, & exinde corpus caleſit; ſimiliter ex apprehenſione timendi frigeſcit. Immutatio autem ſpirituum maximè inficit oculos, qui infecti rem per aſpectum inficiunt; ſicut patet in ſpeculo mundo, quòd ex aſpectu menſtruatæ inficitur. Hic ergo quia vetulæ obſtinatæ in malitia & duræ ſunt, ex forti apprehenſione immutatur appetitus ſenſitiuus; & ex hoc ſicut dictum eſt, infectio maximè fit à venis ad oculos, & ex oculis ad rem perſpectam: vnde quia caro pueri mollis eſt, ad earum inuidum aſpectum inficitur & faſcinatur. Et quandoque quidem ad hunc effectum Dæmones operantur.

Dicit ergo, *quis vos faſcinauit veritati non obedire?* quaſi dicat: vos aliquando obediſtis veritati fidei, ſed modo non: ergo eſtis ſicut pueri, qui ex aliquo inuido aſpectu infecti, cibum receptum vomitis. *in expoſit. illius capitis lect.* 1.

FESTA.

Qu. 1. *quæ requirantur ad obſeruantiam diei Sabbathi & feſtiui: & quænam opera ipſi repugnent.*

RESp. D. Thomas, dicendum quòd in obſeruantia Sabbathi duo ſunt conſideranda: quorum vnum eſt ſicut finis, & hoc eſt vt homo vacet rebus diuinis, quod ſignificatur in hoc, quod dicit, *memento vt diem Sabbathi ſanctifices*, illa enim dicuntur ſanctificari in lege, quæ Diuino cultui applicantur: aliud autem eſt ceſſatio operum, quæ ſignificatur, cùm ſubditur, *ſeptima die Domini Dei tui non facies omne opus*: ſed de quo opere intelligatur apparet per id, quod exponitur leuit. 23, *omne*

opus ſeruile non facietis in eo.

Opus autem ſeruile dicitur à ſeruitute. Eſt autem triplex ſeruitus: vna quidem, qua homo ſeruit peccato, ſecundùm illud, *qui facit peccatum ſeruus eſt peccati*, & ſecundùm hoc omne opus peccati dicitur ſeruile: alia verò ſeruitus eſt, qua homo ſeruit homini, eſt autem homo alterius ſeruus non ſecundùm mentem, ſed ſecundùm Corpus; & ideo opera ſeruilia ſecundùm hoc dicuntur opera corporalia, in quibus vnus homo alteri ſeruit: tertia autem eſt ſeruitus Dei, & ſecundùm hoc opus ſeruile poſſet dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei ſeruitium: ſi autem ſic intelligatur opus ſeruile, non prohibetur in die Sabbathi, quia hoc eſſet contrarium fini obſeruationis Sabbathi: homó enim ad hoc ab aliis operibus abſtinet in die Sabbathi, vt vacet operibus ad Dei ſeruitutem pertinentibus: & inde eſt quòd dicitur Ioannis 7. *circumciſionem homo accipit in Sabbatho, vt non ſoluatur lex Moyſi*; inde etiam eſt quòd ſicut dicitur Matthæi 17. *Sabbathis Sacerdotes in templo Sabbathum violant*, ideſt corporaliter in Sabbatho operantur, *& ſine crimine ſunt*, & ſic etiam Sacerdotes in Sabbatho circunferentes arcam non tranſgrediebantur præceptum de Sabbathi obſeruatione.

Similiter etiam nullius ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſeruantiam Sabbathi, puta ſi quis doceat verbo, vel ſcripto: vnde numero. 28. dicit gloſſ. *quòd fabri, & huiuſmodi artifices otiantur in die Sabbathi, lector autem Diuinæ legis, vel doctor ab opere ſuo non deſinit; nec tamen contaminatur Sabbathum: ſicut Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & ſine crimine ſunt.*

Sed alia opera ſeruilia, quæ dicuntur ſeruilia primo, vel ſecundo modo, contrariantur obſeruantiæ Sabbathi, inquantùm impediunt applicationem hominis ad Diuina: & quia magis homo impeditur à rebus Diuinis per opus peccati, quàm per opus licitum, qamuis ſit corporale: ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto, quàm qui aliud corporale opus licitum facit: vnde Auguſtinus dicit in libro de decem Chordis, *melius faceret Iudæus in agro ſuo aliquid vtile, quàm ſi in theatro ſeditioſus exiſteret; & melius fœmina eorum die Sabbathi lanam facerent, quàm quòd tota die in Neomeniis ſuis impudicè ſaltarent.* Non autem qui peccat venialiter in Sabbatho, contra hoc præceptum facit, quia peccatum veniale non excludit ſanctitatem.

Opera etiam corporalia ad ſpiritualem Dei cultum non pertinentia intantùm ſeruilia dicuntur, inquantùm propriè pertinent ad ſeruientes; inqnantùm verò ſunt communia ſeruis, & liberis, ſeruilia non dicuntur: quilibet autem tam ſeruus, quàm liber tenetur in neceſſarijs prouidere non tantùm ſibi, ſed etiam proximo; præcipuè quidem in his, quæ ad ſalutem corporis pertinent, ſecundùm illud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*; ſecundariò autem etiam in damno rerum vitando, ſecundùm illud Deut. 22. *non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis, ſed reduces fratri tuo*: & ideo opus corporale pertinens ad conſeruandam ſalutem proprij corporis, non violat

Sabbathum; non enim eſt contra obſeruantiam Sabbathi, quòd aliquis comedat, & alia huiuſmodi faciat, quibus ſalus corporis conſeruatur: & propter hoc Machabæi non polluerunt Sabbathum pugnantes ad ſui defenſionem die Sabbathi, vt legitur primo Machabæorum 2. ſimiliter nec etiam Helias fugiens à facie Iezabel in die Sabbathi:& propter hoc etiam Dominus Matthæi 12. excuſat diſcipulos ſuos, qui colligebant ſpicas in die Sabbathi propter neceſſitatem, quam patiebantur.

Similiter opus corporale, quod ordinatur ad ſalutem corporalem alterius, non eſt contra obſeruantiam Sabbathi: vnde dicitur Ioannis 7. *mihi indignamini, quia totum hominem ſaluum feci in Sabbatho.* Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum, non violat Sabbathum: vnde dicit Dominus Matthæi 12. *quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem; & ſi ceciderit Sabbatho in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam? 2. 2. q. 122. a. 4. ad 3. in 3. d. 37 qu. 1. a. 5. q. 2. ad 2.*

Quær. 2. an, & quomodo feſta ſint de iure naturali, vel tantùm de poſitiuo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex præcepto iuris naturalis tenetur homo ad hoc quòd aliquando rebus diuinis vacet; vt patet ex tertio præcepto decalogi: ſed determinatio temporis, ad quod quis tenetur, dependet ex iure poſitiuo; ſiue ſit diuinitùs inſtitutum, ſicut obſeruatio Sabbathi in veteri lege; ſiue ab homine, ſicut feſta, quæ Eccleſia inſtituit celebranda. 4. *ad hann. diſt. 32. a. 4. in corp.*

Qu. 3. an, & quomodo facere aliquid indecens in die feſto ſit circunſtantia, vel obiectum peccati.

Reſp. D. Thomas, ſi quis faciat aliquid indecens in tempore ſacro, tempus ſacrum, quod conſideratur vt circunſtantia, reſpectu actus indecentis, qui in eo fit, poteſt conſiderari vt obiectum reſpectu alterius actus circunſtantis, qui eſt contemnere tempus ſacrum *qu. 2. de malo art. 6. ad 2.*

Qu. 4. ex cuius conſtitutione prohibita ſint opera ſeruilia in die feſta; & quis in eis diſpenſare poſſit.

Reſpondetur ſupra v. *dominica dies qu. 4.*

Qu. 5. an liceat petere, vel reddere debitum coniugale in die feſto: & vtrum circunſtantia feſti mutet ſpeciem.

Reſp. ſupra v. *debitum coniugale qu. 28. & ſequent.*

FICTIO.

Qu. 1. quid ſit propriè fictio: & quomodo interueniat in Baptiſmo.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd fictio propriè eſt, cùm aliquis aliquid oſtendit dicto, vel facto, quod non eſt in rei veritate: hoc autem contingit dupliciter: vno modo quando ex hac intentione aliquid dicitur, vel fit, vt aliud oſtendatur, quàm rei veritas

habet, & tunc fictio eſt ſpeciale peccatum: alio modo quando aliquid oſtenditur, quod rei veritas non habet dicto, vel facto, etiamſi non propter hoc dicatur, vel fiat; & ſic accipitur hîc fictio: quicumque enim ad Baptiſmum accedit, oſtendit ſe veteri vitæ abrenunciare, & nouam inchoare: vnde ſi voluntas eius adhuc in vetuſtate vitæ remaneat, aliud oſtendit, quàm ſit in rei veritate; & ideo eſt fictio. 4. *ſ. d.* 4. *qu.* 3. *a.* 2. *qu.* 2. *ad* 1. 3. *p. qu.* 69. *a.* 9. *&* 10. *o.*

Quær. 2. an, & quomodo peccatum tam veniale, quàm mortale faciat hominem fictum, & impediat effectum Baptiſmi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantùm eſt de ſe baptiſmus tollit omnem culpam originalem, & actualem, non ſolùm mortalem, ſed etiam venialem; quæ quamuis nō cōtrarietur gratiæ ſimpliciter, cōtrariatur tamē gratiæ baptiſmali, quæ debet eſſe perfecta ratione nouitatis vitæ; ſed poteſt impediri effectus eius ex parte recipientis, ſi ſit indiſpoſitio per fictionem. Sed cùm fictio ſit peccatum ſicut peccatū mortale eſt peccatū ſimpliciter, ita facit fictum ſimpliciter, & totaliter effectum baptiſmi impedit quantùm ad remiſſionem culpæ: ſed peccatum veniale, quod in actu, vel in propoſito eſt, facit fictum ſecundùm quid, & eſt ſecundùm quid peccatum vt diſpoſitio ad peccatum; & ideo impedit effectum baptiſmi, non ſimpliciter, ſed quantùm ad remiſſionem illius venialis. 4. *d.* 4. *q.* 2. *a.* 1. *qu.* 1. *ad* 3. 3. *p. qu.* 69. *a.* 9. *o.*

Quæritur 3. vtrum fictio, ſeu voluntatis indiſpoſitio impediat omnem baptiſmi effectum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt effectus baptiſmi: Primus eſt res, & Sacramentum, ſcilicet character: & quia character non imprimitur ad præparandum hominis voluntatem vt aliquid benè fiat (cùm non ſit habitus, ſed potentia) ideo hunc effectum voluntaris indiſpoſitio non impedit, dummodo aliqualis ſit voluntas recipiendi Sacramentum: alius effectus eſt qui eſt res, & non Sacramentum; ſcilicet gratia, & quæ ad ipſam conſequuntur, per quæ hominis voluntas præparatur vt benè velit, & bene operetur: & ideo ad hunc effectum percipiendum non ſufficit quælibet voluntas Sacramentum recipiendi, ſed requiritur voluntas talis, à qua remoueatur omnis indiſpoſitio contraria gratiæ baptiſmali; quia contrarià non ſe compatiuntur: vnde manente contraria diſpoſitione, baptiſmus vltimum ſuum effectum habere non poſſet. 4. *d.* 4. *q.* 3. *a.* 2. *qu.* 1. *in c.* 4. *ad hann. d.* 4. *a.* 2. *ad* 2.

Qu. 4. vtrum recedente fictione baptiſmus ſtatim ſuum conſequatur effectum, iuxta illud D. Aug. in lib. de baptiſmo: tunc valere incipit ad ſalutem baptiſmus, cùm ab illo fictio veraci confeſſione receſſerit, qua, corde in malitia vel ſacrilegio perſeuerante, peccatorum ablutionem non ſinebat fieri.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd baptiſmus eſt quædam ſpiri-

tualis regeneratio : cùm autem aliquid generatur, ſimul cum forma recepit effectum formæ, niſi ſit aliquid impediens; quo remoto forma rei generatæ perficit ſuum effectum: ſicut ſimul cùm corpus graue generatur, mouetur deorſum, niſi ſit aliquid prohibens, quo remoto ſtatim incipit moueri deorſum: & ſimiliter quando aliquis baptizatur, accipit characterem quaſi formam, & conſequitur proprium effectum, qui eſt gratia remittens omnia peccata: Impeditur autem quandoque per fictionem, vnde oportet quòd remotâ ea per pœnitentiam baptiſmus ſtatim conſequatur ſuum effectum. *3. p. 69. a. 10. in corp.*

Qu. 5. quomodo recedente fictione remittantur peccata per baptiſmum, vel per contritionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd baptiſmus recedente fictione habet illum effectum quem priùs habuiſſet, ſi fictio non fuiſſet: & ideo peccata præcedentia baptiſmum remittit & quoad culpam & quoad pœnam: ſed peccata ſequentia remittuntur virtute contritionis, quæ fictionem amouet quantùm ad culpam, ſed non quantùm ad pœnam totaliter. *4. ſ. d. 4. q. 3. a. 2. qu. 3. ad 2. 3. p. qu. 69. a. 10. ad 2.*

Qu. 6. vtrum Euchariſtia recedente fictione ſuum cauſet effectum, ſicut baptiſmus?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in Euchariſtia non imprimitur character, cuius virtute poſſit aliquis virtutem Sacramenti percipere fictione recedente; & ideo non eſt ſimile. *ibidem ad 3.*

Quæritur 7. an dari poſſit confeſſio valida, & informis, quæ recedente fictione ſuum habeat effectum: & vtrum qui fictus acceſſit, teneatur iterare confeſſionem: & quid dicendum ſit de alijs ſacramentis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd confeſſio eſt actus virtutis, & pars Sacramenti: ſecundùm autem quòd eſt actus virtutis eſt actus meritorius propriè, & ſic confeſſio non valet ſine charitate, quæ eſt principium merendi; ſed ſecundum quòd eſt pars Sacramenti, ſic ordinat confitentem ad Sacerdotem, qui habet claues Eccleſiæ, qui per confeſſionem conſcientiam confitentis cognoſcit; & ſecundùm hoc confeſſio etiam poteſt eſſe in eo, qui non eſt contritus; quia poteſt peccata ſua Sacerdoti manifeſtare, & clauibus Eccleſiæ ſe ſubijcere. Et quamuis tunc non percipiat abſolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipit. Sicut etiam eſt in alijs Sacramentis.

Vnde non tenetur iterare confeſſionem qui fictus accedit, ſed tenetur poſtmodum fictionem ſuam confiteri. *4. ſent. d. 17. qu. 3. a. 4. q. 1. in corp.*

Qu. 8. vtrum ille, qui Euchariſtiam, vel Confirmationem, aut Extremam Vnctionem recipit in ſtatu peccati mortalis, quod non cognoſcit, iuſtificetur.

Reſpondetur. v. *Communio qu. 58. Confirmatio qu. 16. Vnctio extrema qu.*

FIDES.

FIDES.

Quær.1. vtrum hæc diffinitio fidei tradita ab Apoſtolo ad Hebraes 11. ſit conueniens, fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium. Et quomodo fides ſpectet ad intellectum, & ad voluntatem.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd licèt quidam dicant prædicta Apoſtoli verba non eſſe fidei diffinitionem, quia diffinitio indicat rei quidditatem, & eſſentiam, vt habetur 7. Metaph. tamen ſi quis rectè conſideret, omnia ex quibus fides poteſt difiniri, in prædicta deſcriptione tanguntur, licèt verba non ordinentur ſub forma diffinitionis; ſicut etiam apud philoſophos prætermiſſâ ſyllogiſticâ formâ, ſyllogiſmorum principia tanguntur.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd cùm habitus cognoſcantur per actus, & actus per obiecta, fides cùm ſit habitus quidam, debet diffiniri per proprium actum in comparatione ad proprium obiectum: actus autem fidei eſt credere, qui actus eſt intellectus determinati ad vnum ex imperio voluntatis: ſic ergo actus fidei habet ordinem ad obiectum voluntatis, quod eſt bonum, & finis; & ad obiectum intellectus, quod eſt verum: & quia fides cùm ſit virtus theologica habet idem pro obiecto & fine, neceſſe eſt, quòd obiectum fidei, & finis proportionabiliter ſibi correſpōdeant. Veritas autem prima eſt obiectum fidei ſecundùm quòd ipſa eſt non viſa, & ea quibus propter ipſam inhæretur: & ſecundùm hoc oportet, quòd ipſa veritas prima ſe habeat ad actum fidei per modum finis ſecundùm rationem rei non viſæ, quod pertinet ad rationem rei ſperatæ; ſecundùm illud Apoſtoli ad Rom.8. *quod non videmus, ſperamus*: veritatem. Enim videre eſt ipſam habere; non autem ſperat aliquis id, quod iam habet; ſed ſpes eſt de hoc, quod non habetur.

Sic ergo habitudo actus fidei ad finem, qui eſt obiectum voluntatis, ſignificatur in hoc quod dicitur, *fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.* Subſtantia enim ſolet dici prima inchoatio cuiuſcunque, & maximè tota res ſequens continetur virtute in primo principio; puta ſi dicamus quòd prima principia indemonſtrabilia ſunt ſubſtantia ſcientiæ, quia ſcilicet primum, quod in nobis eſt de ſcientia, ſunt huiuſmodi principia, & in eis virtute continetur tota ſcientia. per hunc ergo modum dicitur fides eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum; quia ſcilicet prima inchoatio rerum ſperandarum in nobis eſt per aſſenſum fidei, quæ virtute continet omnes res ſperandas: in hoc enim ſperamus beatificari, quòd videbimus apertâ viſione veritatem, cui per fidem adhæremus.

Habitudo autem fidei ad obiectum intellectus ſecundùm quòd eſt obiectum fidei deſignatur in hoc, quod dicitur, *argumentum non apparentium,* & ſumitur argumentum pro argumenti effectu; per argumentum enim intellectus inducitur ad inhærendum alicui vero: vnde ipſa firma adhæſio in-

tellectus ad veritatem fidei non apparentem vocatur hìc *argumentum*. Vnde alia littera habet *conuictio*: quia ſcilicet per authoritatem diuinam intellectus credentis conuincitur ad aſſentiendum his, quæ non videt.

Si quis ergo in formam diffinitionis huiuſmodi verba reducere velit, poteſt dicere, quòd *fides eſt habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum aſſentire non apparentibus*. Per hoc enim fides ab omnibus alijs diſtinguitur, quæ ad intellectum pertinent: per hoc enim quòd dicitur *argumentum*, diſtinguitur fides ab opinione, ſuſpicione, & dubitatione, per quæ non eſt firma adhæſio intellectus ad aliquid: per hoc autem quòd dicitur, *non apparentium*, diſtinguitur fides à ſcientia, & intellectu, per quæ fit aliquid apparens: per hoc autem quod dicitur, *ſubſtantia ſperandarum rerum*, diſtinguitur virtus fidei à fide communiter ſumpta, quæ non ordinatur ad beatitudinem ſperatam.

Omnes autem aliæ diffinitiones, quæcunque de fide dantur, explicationes ſunt eius, quam Apoſtolus ponit. Quod enim dicit Auguſtinus, *fides eſt virtus qua creduntur quæ non videntur*; & quod dicit Damaſcenus, quòd *fides eſt non inquiſitiuus conſenſus*, & alij dicunt quòd *fides eſt certitudo animi quadam de abſentibus, ſupra opinionem, & infra ſcientiam*; idem eſt ei quod Apoſt. dicit argumentum non apparentium: quod verò Dyoniſ. dicit 7. cap. de diu. nom. quòd *fides eſt manens credentium fundamentum collocans eos in veritate, & eis veritatem oſtendens*, idem eſt ei quod dicitur, *ſubſtantia ſperandarum rerum*. 2. 2. *q.* 4. *a.* 1. *in corp.*

Quæritur 2. an conuenienter enumerentur quatuordecim, vel ſaltem duodecim articuli fidei in ſymbolo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illa per ſe pertinet ad fidem, quorum viſione in vita æterna perfruimur, & per quæ ducimur ad vitam æternam; duo autem nobis videnda proponuntur; ſcilicet occultum Diuinitatis, cuius viſio nos Beatos facit; & myſterium humanitatis Chriſti, per quod in gloriam filiorum Dei acceſſum habemus; vt dicitur ad Rom. 5. vnde dicitur Ioan. 17. *hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*: & ideo prima diſtinctio credibilium eſt, quòd quædam pertinent ad maieſtatem Diuinitatis, quædam vero pertinent ad myſterium humanitatis Chriſti, quod eſt pietatis Sacramentum.

Circa maieſtatem autem Diuinitatis, tria nobis credenda proponuntur: primò quidem vnitas Diuinitatis, & ad hoc pertinet primus articulus: ſecundò Diuinitas perſonarum, & de hoc ſunt tres articuli ſecundùm tres perſonas: tertiò vero proponuntur nobis opera Diuinitatis propria; quorum primum pertinet ad eſſe naturæ, & ſic proponitur nobis articulus creationis: ſecundum verò pertinet ad eſſe gratiæ; & ſic proponuntur nobis ſub vno articulo omnia pertinentia ad ſanctificationem humanam: tertium verò pertinet ad eſſe gloriæ; & ſic proponitur nobis alius articulus de re-

ſurrectione carnis, & de vita æterna: & ita ſunt ſeptem articuli ad Diuinitatem pertinentes.

Similiter etiam circa humanitatem Chriſti ponuntur ſeptem articuli: quorum primus eſt de incarnatione, ſiue de conceptione Chriſti: ſecundus de Natiuitate eius ex Virgine: tertius de Paſſione eius, & morte, & ſepultura: quartus eſt de deſcenſu ad inferos: quintus eſt de reſurrectione: ſextus de aſcenſione: ſeptimus de aduentu ad iudicium: & ſic in vniuerſum ſunt quatuordecim.

Quidam tamen diſtinguunt duodecim articulos fidei; ſex pertinentes ad Diuinitatem, & ſex pertinentes ad humanitatem: tres enim articulos trium perſonarum conprehendunt ſub vno: quia eadem eſt cognitio trium perſonarum: articulum verò de opere glorificationis diſtinguunt in duos, ſcilicet reſurrectionem carnis, & gloriam animæ: ſimiliter articulum Conceptionis, & Natiuitatis coniungunt in vnum. 2. 2. *q.* 1, *a.* 8. *in corp.* 3. *ſ. d.* 25. *qu.* 1. *a.* 2. *in corp.*

Quæritur 3. *an de omnibus, & omni tempore verificetur illud Apoſt. ad Hebr.* 11. *credere oportet accedentem ad Deum quia eſt: & quia inquirentibus ſe remunerator eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd explicitè credere de Deo quia eſt, & quia inquirentibus ſe remunerator eſt, omni tempore, & quoad omnes neceſſarium fuit: non tamen eſt ſufficiens omni tempore, & quoad omnes. 2. 2. *q.* 2. *a.* 8. *ad* 1. 3. *ſent. d.* 25. *q.* 2. *a.* 2. *q.* 4. *ad* 1. *in expoſitione illius loci lect.* 2.

Qu. 4. *an myſterium incarnationis, aut etiam alia Chriſti myſteria, quæ in Eccleſia ſolemnizantur, explicitè credi debeant, iuxta illud D. Auguſtini in libro de corrept. & gratia: illa fides ſana eſt, quâ credimus nullum hominem ſiue maioris ſiue paruæ ætatis, liberari à contagio mortis, & obligatione peccati, niſi per vnum mediatorem Dei, & hominum, Ieſum Chriſtum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſupra dictum eſt, illud propriè, & per ſe pertinet ad obiectum fidei, per quod homo beatitudinem conſequitur: via autem hominibus veniendi ad beatitudinem eſt myſterium incarnationis, & paſſionis Chriſti; dicitur enim act. 4. *non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri*: & ideo myſterium incarnationis Chriſti aliqualiter oportuit omni tempore eſſe creditum apud omnes; diuerſimodè tamen ſecundùm diuerſitatem temporum, & perſonarum. Nam ante ſtatum peccati homo habuit explicitam fidem de Chriſti incarnatione ſecundùm quòd ordinabatur ad conſummationem gloriæ; non autem ſecundùm quòd ordinabatur ad liberationem à peccato per Paſſionem, & reſurrectionem, quia homo non fuit præſcius peccati futuri: videtur autem incarnationis Chriſti præſcius fuiſſe per hoc quòd dixit, *propter hoc relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit vxori ſuæ*, vt habetur Geneſis 2. & hoc Apoſtolus ad Epheſios 5. dicit, *Sacramentum magnum eſſe in Chriſto, & Eccleſia*; quod quidem Sacramen-

tum non eſt credibile primum hominem ignoraſſe.

Poſt peccatum autem fuit explicitè creditum myſterium incarnationis Chriſti non ſolùm quantùm ad incarnationem, ſed etiam quantùm ad Paſſionem, & reſurrectionem, quibus humanum genus à peccato, & morte liberatur; aliter enim non præfiguraſſent Chriſti paſſionem quibuſdam ſacrificijs, & ante legem, & ſub lege; quorum quidem ſacrificiorum ſignificatum explicitè maiores cognoſcebant, minores autẽ ſub velamine illorum ſacrificiorum, credentes ea diuinitùs eſſe diſpoſita de Chriſto venturo quodammodo habebant velatam cognitionem; & ea quæ ad myſteria Chriſti pertinent, tantò difficiliùs cognouerunt, quantò Chriſto remotiores fuerunt, & tantò faciliùs cognouerunt, quantò Chriſto propinquiores fuerunt.

Poſt tempus autem gratiæ reuelatæ, tam maiores, quàm minores tenentur habere fidem explicitam de myſterijs Chriſti; præcipuè quantùm ad ea, quæ communiter in Eccleſia ſolemnizantur, & publicè proponuntur, ſicut ſunt articuli incarnationis.

Alias autem ſubtiles conſiderationes circa incarnationis articulos tenentur aliqui magis, vel minùs explicitè credere ſecundùm quòd conuenit ſtatui, & officio vniuſcuiuſque, 2. 2. *quaſtiunc.* 2. *a.* 7. *in corp.*

Quæritur 5. an ſit neceſſe credere explicitè myſterium Trinitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd myſterium incarnationis Chriſti explicitè credi non poteſt ſine fide Trinitatis; quia in myſterio incarnationis Chriſti hoc continetur, quòd filius Dei carnem aſſumpſerit; quòd per gratiam Spiritus-ſancti mundum renouauerit; & iterùm quòd de Spiritu ſancto conceptus fuerit; & ideo eodem modo, quo myſterium incarnationis Chriſti ante Chriſtum fuit explicitè creditum à maioribus, implicitè autem, & quaſi obumbratè à minoribus, ita etiam & Myſterium Trinitatis.

Et ideo etiam poſt tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicitè credendum myſterium Trinitatis: & omnes qui renaſcuntur in Chriſto, hoc adipiſcuntur per inuocationem Trinitatis, ſecundùm illud Matthæi vltimo, *euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus-ſancti.* 2. 2. *q.* 2. *a.* 4. *in corp.*

Quæritur 6. an & quare neceſſaria ſit fides explicita de natiuitate, paſſione, & reſurrectione Chriſti, & de iudicio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd fides explicita ad hoc neceſſaria eſt quòd in finem vltimum intentionem dirigat: & quia per peccatum homo ab illo fine abductus fuerat, non poterat reduci niſi per mediatorem Dei, & hominum Dominum Ieſum Chriſtum: ideo poſt peccatum oportuit haberi cognitionem explicitam de Redemptore; & præcipuè quantùm ad ea, quibus nos in finem reduxit, victo hoſte à quo detinebamur. Ad hoc autem quòd nos in finem reducerer, quatuor

requirebantur : primum eſt, quòd propugnator noſter inſtrueretur, quod factum eſt in natiuitate : ſecundum eſt, quòd propugnaret; quod factum eſt in paſſione : tertium eſt, quòd vinceret; quod factum eſt in Reſurrectione, quando *æternitatis aditum deuictâ morte reſerauit* : quartò, quòd victoriæ ſuæ omnes ſuos participes faceret; & hoc erit in iudicio, quando bonis bona, & malis mala reddentur. Et ideo iſta præcipuè requirebantur, vt de Redemptore explicitè ſcirentur. *3. ſ. d. 25. q. 2. a. 2. qu. 3. in corp.*

Qu. 7. quid dicendum ſit de articulo conceptionis Chriſti, de ipſius deſcenſu ad inferos, & de Aſcenſione.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd articulus conceptionis implicitè continetur in articulo natiuitatis, inquantum eſt via ad natiuitatem : articulus autem de deſcenſu ad inferos, in articulo de paſſione : articulus autem de Aſcenſione, in articulo de Reſurrectione; quia ibi terminatur victoria reſurgentis. *Ibidem ad 2.*

Quæritur 8. quare maiores tenentur magis explicitè credere quàm minores, qui eorum fidei adhærent, iuxta illud Iob 1. boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd explicatio credendorum fit per reuelationem diuinam : credibilia enim naturalem rationem excedunt : reuelatio autem diuina ordine quodam ad inferiores peruenit per ſuperiores; ſicut ad homines per Angelos; & ad inferiores Angelos per ſuperiores, vt patet per Dioniſ. in cæleſti Hierarch. & ideo pari ratione, explicatio fidei oportet quòd perueniat ad inferiores homines per maiores : & ideo ſicut ſuperiores Angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis quàm inferiores, vt dicit Dion. cap. 12. cœl. Hierarch. ita etiam ſuperiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicitè credere. *2. 2. qu. 2. a. 6. in corp.*

Qu. 9. quid ſit explicitè, vel implicitè credere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd implicitum propriè dicitur eſſe illud, in quo quaſi in vno multa continentur : explicitum autem, in quo vnumquodque ipſorum in ſe conſideratur, & transferuntur hæc nomina à corporalibus ad ſpiritualia: Vnde quando aliqua multa virtute continentur in aliquo vno, dicuntur eſſe in illo implicitè, ſicut concluſiones in principiis : explicitè autem in aliquo continetur, quod in eo actu exiſtit. Vnde ille qui cognoſcit aliqua principia vniuerſalia, habet implicitam cognitionem de omnibus concluſionibus particularibus : qui autem concluſiones actu conſiderat, dicitur ea explicitè cognoſcere : vnde & explicitè dicimur aliqua credere quando eis actu cogitatis adhæremus : implicitè verò quando adhæremus quibuſdam, in quibus ſicut in principiis vniuerſalibus iſta continentur, ſicut qui credit fidem Eccleſiæ veram eſſe, in hoc quaſi im-

plicitè credit ſingula, quæ ſub fide Eccleſiæ continentur, *qu. 14. de verit. art. 11. in corp.*

Authoritate ſummi Pontificis Gregorii 11. damnata fuit hæc propoſitio vt hæretica: laicus non tenetur ad aliquem fidei articulum expreſſe credendum: ſed ſufficit ſibi iſta concluſio in genere, quod credat omne illud quod credit Sancta Mater Eccleſia Dei. ita refertur in directorio Inquiſitorum parte 2. quæſt. 10.

Iſta quoque propoſitio ab Alexandro 7. damnata eſt: homo nullo vnquam tempore vitæ ſuæ tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis, ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium: vt notauimus ſupra v. charitas qu. 8.

Qu. 10. vtrum quilibet teneatur ſcire mandata Decalogi.

Reſp. D. Thomas, mandata Decalogi ſunt de his, quæ naturalis ratio dictat: & ideo quilibet tenetur ea explicitè cognoſcere. *qu. 14. de verit. a. 11. ad 3. in contrarium.*

Qu. 11. quomodo omnes errores vitari poſſint circa ea, quæ ſunt credenda de fide.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui non credit explicitè omnes articulos, poteſt omnes errores vitare; quia ex habitu fidei retardatur ne conſentiat contrariis articulorum, quos ſolùm implicitè nouit; vt ſcilicet cùm ſibi proponuntur quaſi inſolita, ſuſpecta habeat, & aſſenſum differat, quouſque inſtruatur per eum, cuius eſt in dubia fide determinare. *Ibidem ad 2.*

Quær. 12. quomodo ſe gerere debeant minores ſiue ſubditi, quando maiores, ſiue Prælati vel Doctores aliquid annunciant circa fidem inſolitum, vel etiam ipſi contrarium.

Reſp. D. Thomas, Prælato contra fidem prædicanti non eſt aſſentiendum; quia in hoc diſcordat à prima regula. Nec per ignorantiam ſubditus excuſatur à toto; quia habitus fidei facit inclinationem ad contrarium; cùm vnctio doceat de omnibus, quæ pertinent ad ſalutem, 1. Ioan. 2. vnde ſi homo non ſit facilis nimis ad credendum omni ſpiritui, quando aliquid inſolitum prædicatur, non aſſentiet, ſed aliunde requiret, vel Deo ſe committet, in eius ſecreta ſupra modum ſuum non ſe ingerendo. *3. ſ. d. 25. qu. 2. a. 1. quæſt. 4. ad 3.*

Quæritur 13. an & quomodo poſſit, & debeat aliquis fidem implicitam habere in cognitione alterius reuelationem habentis, vel miracula facientis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad hoc datum eſt hominibus facere miracula, vt oſtendatur quòd Deus per illos loquitur: nec oportet quòd in tali homine reuelationem habente aliquis ſuam fidem implicet, quouſque talis homo ad eius notitiam deueniat, vel diuinitùs, vel per famam humanam: *Ibidem ad 4.*

Qu. 14. an & quando defectus maiorum præiudicium afferat minoribus, qui fidem implicitam in fide ipſorum habent.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd minores non habent fidem implicitam in fide maiorum, niſi quatenus maiores adhærent doctrinæ diuinæ: vnde & Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 4. *imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*: Vnde humana cognitio non fit regula fidei, ſed veritas diuina, à qua ſi aliqui maiorum deficiunt, non præiudicat fidei ſimplicium, qui eos rectam fidem habere credunt; niſi pertinaciter eorum erroribus in particulari adhæreant contra vniuerſalis Eccleſiæ fidem, quæ non poteſt deficere, Domino dicente Lucæ 22. ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua. *2.2. q. 2. a. 6. ad 3.*

Qu. 15. an, & quomodo rationes naturales, quæ pro fide afferuntur, vel etiam contra ipſam, eius meritum augeant, vel diminuant.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantitas meriti ex duobus poteſt attendi, ſcilicet ex parte operis, & ex parte operantis: opus quidem oportet vt ſit virtuoſum: Et quia virtus eſt circa difficile & bonum, oportet quòd habeat difficultatem & bonitatem, quantùm in ſe eſt: & ideo quod addit ad alterum eorum, addit ad meritum quantùm ex parte operis: ex parte uerò operantis requiritur voluntas: vnde quantò magis quis volũtatie facit, tantò magis meretur, & ſemper quantitas meriti attenditur ſecundùm radicem charitatis: hæc autem quantitas eſt quaſi formalis reſpectu alterius: vnde ſecũdùm eam certius eſt iudicium de quantitate meriti. Ratio ergo naturalis dupliciter poteſt induci in his quæ fidei ſunt; vel cùm ratio inducitur ſecundùm fidem, vel contra fidem: ratio autem inducta contra fidem addit difficultatem actus quantùm in ſe eſt: vnde manente eadem voluntate credendi, magis meretur qui credit, ad quod videt multas rationes naturales in contrarium, quàm qui eas non videt; ſicut cum quis tentatur vehementiùs de luxuria, ſi reſiſtit, æquali voluntate plus meretur: ratio autem quæ ſecundùm fidem inducitur, non facit videri id quod creditur: & ideo difficultatem operis quantùm in ſe eſt, non diminuit; ſed quantùm in ſe eſt, facit voluntatem magis promptam ad credendum: & ex iſta parte poteſt augere meritum fidei; ſicut habitus virtutis, qui inclinat ad actum in ſe difficilem, quem facilem reddit operanti. Vnde patet quòd tam cauſa rationalis pro fide inducta, quàm contra fidem quantùm in ſe eſt, meritum fidei auget; quamuis poſſit etiam diminuere vtrumque ex defectu credentis. *3. d. 24. q. 1. a. 3. qu. 3. in corp.*

Qu. 16. quomodo intelligi debeat D. Gregorius dicens homilia 26. Euang. fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Greg. loquitur in caſu illo, quando homo non habet voluntatem credendi ea, quæ ſunt fidei, niſi propter rationem inductam. Quando autem habet voluntatem credendi ea, quæ ſunt fidei ex ſola authoritate diuina, etiamſi habeat rationem demonſtratiuam ad ali-

quid eorum, puta ad hoc quod eſt Deum eſſe, non propter hoc tollitur, vel diminuitur meritum fidei. 2.2.q.2.a.10. *ad* 1.

Qu. 17. an, & quare rationes, & demonſtrationes, quæ afferuntur circa articulos fidei, vel circa ea quæ ſunt fidei præambula, non diminuant eius meritum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd rationes quæ inducuntur ad authoritatem fidei non ſunt demonſtrationes, quæ inuiſionem intelligibilem, intellectum humanum reducere poſſunt, & ideo non deſinunt eſſe non apparentia, ſed remouent impedimenta fidei, oſtendendo non eſſe impoſſibile quod in fide proponitur: vnde per tales rationes non diminuitur meritum fidei, nec ratio fidei; ſed rationes demonſtratiuæ inductæ ad ea, quæ ſunt fidei præambula, non tamen ad articulos, etſi diminuant rationem fidei, quia faciunt eſſe apparens id quod proponitur, non tamen diminuunt rationem charitatis per quam voluntas eſt prompta ad ea credendum, etiamſi non apparerent: & ideo non diminuitur ratio meriti. *Ibidem ad* 2.

Qu. 18. quomodo intelligi debeat illud Ioan. 20. beati qui non viderunt & crediderunt: & vtrum fides perfecta requirat miracula.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd meritum beatitudinis, quod cauſat fides, non totaliter excluditur, niſi homo nollet credere, niſi ea quæ videt; ſed quòd aliquis ea quæ non videt, credat per aliqua ſigna viſa, non totaliter fidem euacuat, nec meritum eius. Sicut & Thomas, cui dictum eſt, quia vidiſti me, credidiſti; aliud vidit, &c. aliud credidit: vidit vulnera, & credidit Deum. Eſt autem perfectionis fidei quod non requirit huiuſmodi auxilia ad credendum. Vnde ad arguendum defectum fidei in quibuſdam Dominus dicit Ioan. 4. niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Et ſecundùm hoc poteſt intelligi, quòd illi qui ſunt tam prompti animi, vt credant Deo, etiam ſignis non viſis, ſint beati per comparationem ad illos, qui non credunt, niſi talia videant. 3. *p. q.* 55. *a.* 5. *ad* 3.

Quær. 19. an & quando confeſſio fidei cadat ſub præcepto, iuxta illud Apoſt. ad Rom. 10. corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, cadunt ſub præcepto Diuinæ legis: confeſſio autem fidei, cùm ſit quoddam affirmatiuum, non poteſt cadere niſi ſub præcepto affirmatiuo; vnde eodem modo eſt de neceſſarijs ad ſalutem, quomodo poteſt cadere ſub præcepto affirmatiuo diuinæ legis: præcepta autem affirmatiua non obligant ad ſemper, etſi ſemper obligent; obligant autem pro loco, & tempore, ſecundùm alias circunſtantias debitas, ſecundùm quas oportet actum humanum limitari ad hoc quòd ſit actus virtutis: ſic ergo confiteri fidem non ſemper, neque in quolibet loco eſt de neceſſitate ſalutis, ſed in aliquo loco, & tempore.

Quando

Quando ſcilicet per dimiſſionem huius confeſſionis ſubtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda; puta ſi aliquis interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur; vel quòd non haberet fidem; vel quòd fides non eſſet vera; vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide: in huiuſmodi enim caſibus confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis. 2. 2. q. 3. a. 2. *in corp.* 3. *ſent. d.* 29 *a.* 8. *q.* 2. *ad* 3. 4. *ſent. d.* 49. *q.* 5. *a.* 3. *q.* 2. *ad* 2.

Quæritur 20. an quilibet in caſu neceſſitatis teneatur confiteri fidem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in caſu neceſſitatis, vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem ſuam alijs propalare; vel ad inſtructionem aliorum fidelium, ſiue confirmationem; vel ad reprimendũ infidelium inſultationem: ſed alijs temporibus inſtruere homines de fide non pertinet ad omnes fideles. 2. 2. q. 3. a. 2. ad 2.

Quær. 21. an præcipuè Prælati debeant fidem confiteri.

Reſp. D. Thomas, confeſſio credentis eſt neceſſaria ad ſalutem pro loco, & tempore: quando ſcilicet expoſcit fides alicuius ſcilicet à perſecutore fidei, vt quando periclitatur fides aliena: ſicut præcipuè Prælati debent prædicare fidem ſubditis ſuis. *ad Rom.* 10. *lect.* 2.

Quær. 22. quænam pertinentia ad fidem teneatur fidelis confiteri, quænam poſſit tacere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eorum, quæ ſunt fidei, quædam ſunt quæ non ſunt perfectè per Eccleſiam manifeſtata; ſicut in primitiua Eccleſia nondum erat perfectè declaratum apud homines, quòd illi, qui erant ex Iudæis conuerſi, non tenerentur legalia obſeruare; & ſicut tempore Auguſtini nondum erat per Eccleſiam declaratum, quòd anima non eſſet ex traduce. vnde in huiuſmodi ſufficit homini, quòd fidem habeat coram Deo; nec oportet, quòd fidem propalet cum ſcandalo proximorum; niſi fortè apud eos, qui habent de fide determinate.

Quædam verò ſunt ad fidem pertinentia iam per Eccleſiam determinata, & in talibus non ſufficit fidem habere coram Deo, ſed oportet, quòd coram proximo fidem quis confiteatur, quantumcunque ex hoc aliquis ſcandalizetur: quia veritas doctrinæ non eſt dimittenda propter ſcandalum, ſicut nec Chriſtus veritatem ſuæ doctrinæ propter ſcandalum Phariſæorum dimiſit, vt habetur Matthæi. 15. *ad Rom.* 14. *lect.* 3.

Quær. 23. quandonam ſit abſtinendum ab exteriori confeſſione fidei.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi turbatio infidelium orìatur de confeſſione fidei manifeſta abſque aliqua vtilitate fidei, vel fidelium, non eſt laudabile in tali caſu fidem publicè confiteri: vnde Dominus dicit Matthæi. 7. *Nolite ſanctum dare canibus, neque margaritas veſtras ſpargere ante porcos, ne conuerſi dirumpant vos*: ſed ſi vtilitas fidei aliqua ſperetur, aut neceſſitas adſit, contemptâ per-

turbatione infidelium debet homo publicè fidem confiteri; vnde Matthæi 15. dicitur, quòd cùm diſcipuli dixiſſent Domino, quòd Pharifæi audito eius verbo ſcandalizati ſunt, Dominus reſpondit, *ſinite illos*, ſcilicet turbari, *cæci ſunt, & duces cæcorum.* 2. 2. q. 3. a. 2. ad 3.

Qu. 24. cur Petrus negando Chriſtum peccauit: & cur mendacium in rebus fidei eſt pernicioſiſſimum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd abſque dubio Petrus peccauit mortaliter negando Chriſtum. quod quidem patet ex duobus: primò, quia negauit fidem in loco vbi periclitabatur, & eius confeſſio requirebatur; *ore enim confeſſio fit ad ſalutem*, vt dicitur ad Roma 10. in quo videtur quòd ſit de neceſſitate ſalutis confeſſio fieri in caſu prædicto; & ſic præcipuè mendacium in his quæ fidei ſunt, eſt pernicioſiſſimum, ſecundùm Auguſtinum in lib. de mendacio: ſecundò quia defectui confeſſionis, & mendacio addidit periurium, & blaſphemiam; quia vt dicitur Matth. 26. *cœpit deteſtari, & iurare, quia non nouiſſet hominem*; quæ conſtat eſſe grauia peccata: vnde gloſſa dicit ibidem: *tertiò cœpit deteſtari, & iurare, quia non nouiſſet hominem; quia perſeuerare in peccato dat incrementum ſcelerum; & qui minima ſpernit, cadit in maiora. quodl. 9. art.* 14.

Extat decretum Sacræ Congregationis de propaganda fide impreſſum Romæ anno 1645. *in quo continentur ſeptemdecim dubia miſſionariorum Chinæ, ſeu Sinarum cum reſolutionibus eiuſdem Sacræ Congregationis & præcepto ſummi Pontificis Innocentij* 10. *de ipſis in praxi ſequendis ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ ſanctitati ſuæ ſpecialiter reſeruata, donec ſancta ſedes Apoſtolica aliud ordinauerit.*

Dubium autem 17. *ſic proponitur: ſi tenemur Prædicatores Euangelij prædicare in illo regno Chriſtum crucifixum, & oſtendere ſanctiſſimam eius imaginem; maximè in Eccleſiis noſtris. Cauſa huius dubitationis eſt, quòd gentiles ſcandalizentur ex tali prædicatione, & oſtenſione: & indicant maximam ipſe ſtultitiam.*

Reſolutio verò talis eſt. Cenſuerunt nullâ prudentiâ, aut pretextu differendam eſſe doctrinam Chriſti poſt baptiſmum, ſed omnino præmittendam: ad actualem verò prędicationem Chriſti crucifixi, licèt non teneantur Miniſtri Euangelici in ſingulis concionibus, ſed ad proponendum verbum Dei, ac diuina myſteria prudenter, & opportunè, & ad illa pro Catechumenorum captu explicanda; non tamen à ſermonibus Paſſionis Domini noſtri abſtinere tenentur eâ ratione quòd Gentiles inde ſcandalum ſumant, aut ſtultitiam putent.

Cenſuerunt etiam conueniens eſſe, vt in Eccleſiis imagines habeantur Chriſti crucifixi, & ideo curandum vt quoad opportunè fieri poteſt, exponantur.

Aliæ dubitationes, earumque reſolutiones videantur infra. v. Infidelitas. Idololatria. Vſura ſub finem.

FIDVCIA.

Qu. 1. quid ſit propriè fiducia, & in quo differat à ſpe.

RESP. D. Thomas, ſpes etſi non ſit de impoſſibili, tamen

habet timorem coniunctum quandoque, & tunc propriè dicitur ſpes. Spes quandoque eſt firma & ſine timore, & tunc propriè dicitur fiducia, *ad Hebr. 2. lect. 3.*

Quaritur 2. quomodo vnuſquiſque cum fiducia exequi debet miniſterium ex quo creſcit ſpes gloria, exemplo Apoſt. 2. ad Cor. 3. dicentis: habentes igitur talem ſpem multa fiducia vtimur.

Reſp. D. Thomas, dicit, *habentes igitur talem ſpem*, ſcilicet videndi gloriam Dei, Rom. 8. *ſpe ſalui facti ſumus, multâ fiduciâ vtimur*, ideſt, confidenter operamur ea, quæ pertinent ad vſum huius miniſterij, ex quo creſcit nobis ſpes: Prou. 28. *Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* Hyer. 17. *benedictus vir qui confidit in Domino. In expoſ. eiuſdem cap. lect. 2.*

Quar. 3. an & quomodo fiducia pertineat ad magnanimitatem.

Reſpondetur. v. *magnanimitas.*

FORNICATIO.

Quar. 1. an & quare fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale: & vtrum ſit contra naturam.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd abſque omni dubio tenendum eſt, quòd fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale; non obſtante quòd Deut. 23. ſuper illud, *non erit meretrix, &c.* dicit gloſſa, *ad eas prohibet accedere, quarum eſt venialis turpitudo*, non enim debet dici *venialis*, ſed *venalis* quod eſt proprium meretricum.

Ad huius autem euidentiam conſiderandum eſt, quòd peccatum mortale eſt omne peccatum, quod committitur directè contra vitam hominis: fornicatio autem ſimplex importat inordinationem, quæ vergit in nocumentum vitæ eius, qui eſt ex tali concubitu naſciturus: videmus enim in omnibus animalibus, in quibus ad educationem prolis requiritur cura maris, & fœminæ, quòd in eis non eſt vagus concubitus, ſed maris ad certam fœminam vnam, vel plures, ſicut pater in omnibus auibus: ſecùs autem in animalibus, in quibus ſola fœmina ſufficit ad educationem fœtus, in quibus eſt vagus concubitus, vt patet in canibus, & huiuſmodi aliis animalibus: manifeſtum eſt autem, quòd ad educationem hominis non ſolùm requiritur cura matris à qua nutritur, ſed multò magis cura Patris, à quo eſt inſtruendus, & deffendendus, & in bonis tàm interioribus, quàm exterioribus promouendus: & ideo contra naturam hominis eſt, quòd vtatur vago concubitu, ſed oportet, quòd ſit maris ad determinatam fœminam, cum quo permaneat non per modicum tempus, ſed diu, vel etiam per totam vitam.

Et inde eſt, quòd naturaliter eſt maribus in ſpecie humana ſollicitudo de certitudine prolis; quia eis imminet educatio prolis: hæc autem certitudo tolleretur, ſi eſſet vagus concubitus: hæc autem determinatio certæ fœminæ matrimonium vocatur: & ideo dicitur eſſe de iure naturali. Sed quia concubitus ordinatur ad bonum commune totius humani generis;

bona autem communia cadunt ſub determinatione legis, conſequens eſt, quòd iſta coniunctio maris ad fœminam, quæ matrimonium dicitur, lege aliqua determinetur (qualiter autē ſit apud nos determinatum, dicetur, cùm de matrimonij ſacramento tractabitur) vnde cùm fornicatio ſit concubitus vagus, vtpote præter matrimonium exiſtens, eſt contra bonum prolis educandæ: & ideo eſt peccatum mortale.

Nec obſtat ſi aliquis fornicando aliquam cognoſcens ſufficienter prouideat proli de educatione: quia id, quod cadit ſub legis determinatione, iudicatur ſecundùm id, quod communiter accidit, & non ſecundùm id, quod in aliquo caſu poteſt accidere 2. 2. *qu.* 154. *a.* 2. *in corp.* 4. *ſ. d.* 41. *a.* 4. *qu.* 1. *q.* 15. *de malo a.* 3.

Quæritur 2. cur alia vitia ſuperentur reſiſtendo, vitium autem fornicationis fugiendo ipſam, & quaſlibet occaſiones.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cetera vitia vincuntur reſiſtendo; quia quantò magis homo particularia conſiderat, & tractat, tantò minùs in eis inuenit vnde delectetur, ſed vnde magis anxietur. Sed vitium fornicationis non vincitur reſiſtendo; quia quantò magis ibi homo cogitat particulare, tantò magis incenditur; ſed vincitur fugiendo, ideſt totaliter vitando cogitationes immundas, & quaſlibet occaſiones, vt dicitur Zach. 2. *fugite de terra Aquilonis dicit Dominus.* 1. *ad Corinth,* 6. *lect.* 3.

Plura, quæ fornicationem concernunt, videantur ſupra v. Adulterium. Et concubinatus. Et infra v. Incontinentia. Luxuria. Meretrix. Et quando agemus de impedimentis matrimonij, ac præſertim de diuortio ſub v. Matrimonium.

FORTITVDO.

Quæ. 1. an fortitudo ſit virtus iuxta illud D. Amb. in lib. de Officiis vbi dicit: non mediocris animi eſt fortitudo, quæ ſola deffendit ornamenta virtutum omnium, & iudicia cuſtodit; & quæ inexpiabili prælio aduersùs omnia vitia decertat; inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersùs voluptates, dura aduersùs illecebras; auaritiam fugat tanquam labem quandam, quæ virtutem effœminet.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd nomen fortitudinis dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ſecundùm quòd abſolutè importat quandam animi firmitatem: & ſecundùm hoc eſt generalis virtus, vel potiùs conditio cuiuſlibet virtutis; quia ſicut Philoſophus dicit in 2. Ethic. *ad virtutem requiritur firmiter, & immobiliter operari.* Alio modo poteſt accipi fortitudo, ſecundùm quòd importat firmitatem animi in ſuſtinendis, & repellendis his, in quibus maximè difficile eſt firmitatem habere, ſcilicet in aliquibus periculis grauibus. Vnde Tullius dicit in ſua Rhetorica, quòd fortitudo eſt *conſiderata periculorum ſusceptio, & laborum perpeſſio.* Et ſic fortitudo ponitur ſpecialis virtus, vtpotè materiam determinatam habens. 2. 2. *q.* 123. *a.* 2. 1. 2. *qu.* 61. *a.* 3. & 4.

Quær. 2. an fortitudo verſetur circa timores, & audacias, ſicut dicit Philoſ. in 2. & 3. Ethic.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad virtutem fortitudinis pertinet remouere impedimentum, quo retrahitur voluntas à ſequela rationis: Quòd autem aliquis retrahatur ab aliquo difficili, pertinet ad rationem timoris, qui importat receſſum quendam à malo difficultatem habente: Et ideo fortitudo principaliter eſt circa timores difficilium rerum, quæ retrahere poſſunt voluntatem à ſequela rationis. Oportet autem huiuſmodi rerum difficilium impulſum non ſolùm firmiter tolerare, cohibendo timorem, ſed etiam moderatè aggredi; quando ſcilicet oportet exterminare ad ſecuritatem in poſterum habendam, quod videtur pertinere ad rationem audaciæ: Et ideo fortitudo eſt circa timores,& audacias, quaſi cohibitiua timorum, & moderatiua audaciarum. 2. 2. q. 123. *a. 3. in corp. ad Hebr. 9. lect. 1.*

Quær. 3. an ſicut ait Andronicus, fortitudo ſit virtus iraſcibilis non facilè obſtupeſcibilis à timoribus, qui ſunt circa mortem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad virtutem fortitudinis pertinet,vt voluntatem hominis tueatur, ne retrahatur à bono rationis propter timorem mali corporalis: Oportet autem bonum rationis firmiter tenere contra quodcunque malum, quia nullum bonum corporale æquiualet bono rationis: Et ideò oportet, quòd fortitudo animi dicatur, quæ firmiter retinet voluntatem hominis in bono rationis contra maxima mala: quia qui ſtat firmus contra maiora, conſequens eſt, quòd ſtat firmus contra minora, ſed non conuertitur. Et hoc etiam ad rationem virtutis pertinet, vt reſpiciat vltimum. Maximè autem terribile inter omnia corporalia mala eſt mors, quæ tollit omnia corporalia bona: vnde Auguſtinus dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, quòd *vinculum corporis, ne concutiatur, atque vexetur laboris, vel doloris, ne auferatur autem, atque perimatur, mortis terrore animam quatit*: & ideo virtus fortitudinis eſt circa timores periculorum mortis. 2. 2. *q. 123. a. 4. in corp. qu. 1. de virt. a. 12.*

Quær. 4. cur ſicut Philoſophus dicit 3. Ethic. maximè eſt fortitudo circa mortem quæ eſt in bello.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd, vt ſupra dictum eſt, fortitudo confirmat animum hominis contra maxima pericula, quæ ſunt pericula mortis. Sed quia fortitudo virtus eſt, ad cuius rationem pertinet, quòd ſemper tendat in bonum, conſequens eſt, vt homo pericula mortis non refugiat propter aliquod bonum proſequendum. Pericula autem mortis, quæ ſunt ex ægritudine, vel ex tempeſtate maris, vel ex incurſu latronum, vel ſi qua alia ſunt huiuſmodi; non videntur alicui directè imminere ex hoc quòd proſequatur aliquod bonum: ſed pericula mortis, quæ ſunt in bellicis, directè imminent homini propter aliquod bonum, inquantum videlicet defendit bonum commune per iu-

ſtum bellum. Poteſt autem aliquod eſſe iuſtum bellum dupliciter. Vno modo, generale, ſicut cùm aliqui decertant in acie. Alio modo, particulare, puta, cùm aliquis iudex, vel etiam priuata perſona non recedit à iuſto iudicio timore gladij imminentis, vel cuiuſcunque periculi; etiam ſi ſit mortiferum. Pertinet ergo ad fortitudinem, firmitatem animi præbere contra pericula mortis, non ſolùm quæ imminent in bello communi, ſed etiam quæ imminent in particulari impugnatione, quæ communi nomine bellum dici poteſt. Et ſecundùm hoc concedendum eſt, quòd fortitudo propriè non ſolùm eſt circa pericula mortis, quæ eſt in bello, ſed & circa pericula cuiuſcumque alterius mortis fortis benè ſe habet: præſertim quia & cuiuſcumque mortis homo poteſt periculum ſubire propter virtutem; puta, cùm aliquis non refugit amico infirmanti obſequi propter timorem mortiferæ infectionis; vel cùm non refugit itinerari ad aliquod pium negotium proſequendum propter timorem naufragij, vel latronum. 2. 2. *q.* 123. *a.* 5. *in corp.*

Quær. 5. quinam ex duobus fortitudinis actibus, qui ſunt ſuſtinere & aggredi, ſit difficilior

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſuſtinere eſt difficilius quàm aggredi, triplici ratione. Primò quidem, quia ſuſtinere videtur aliquis ab aliquo fortiori inuadente: qui autem aggreditur, inuadit per modum fortioris: difficilius autem eſt pugnare cum fortiori, quàm cum debiliori. Secundò, quia ille, qui ſuſtinet, iam ſentit pericula imminentia: ille autem, qui aggreditur, habet ea vt futura: difficilius autem eſt non moueri à præſentibus, quàm à futuris. Tertiò, quia ſuſtinere importat diuturnitatem temporis; ſed aggredi poteſt aliquis ex ſubito motu: difficilius autem eſt diu manere immobilem, quàm ſubito motu moueri ad aliquod arduum. Vnde Philoſophus dicit in 3. Eth. quòd *quidam ſunt præuolantes ante pericula, in ipſis autem diſcedunt.* Fortes autem è contrario ſe habent. 2. 2. *q.* 123. *a.* 6. *ad* 1.

Qu. 6. an fortis in ſuæ virtutis exercitio delectetur, cùm Philoſ. 3. eth. dicat: fortis in ſuo actu nihil delectabile videtur habere: & quare à forti non exigitur vt delectetur, ſed ſolummodo quòd non triſtetur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt delectatio: vna quidem corporalis, quæ conſequitur tactum corporalem: alia autem animalis, quæ conſequitur apprehenſionem animæ; & hæc propriè conſequitur opera virtutum, quia in eis conſideratur bonum rationis. Principalis verò actus fortitudinis eſt ſuſtinere aliqua triſtia ſecundùm apprehenſionem animæ; puta, quòd homo amittat corporalem vitam, quam virtuoſus amat, non ſolùm inquantum eſt bonum naturale, ſed etiam inquantum neceſſaria eſt ad opera virtutum, & quæ ad ea pertinent: & iterum ſuſtinere aliqua doloroſa ſecundùm tactum corporis, puta, vulnera, vel flagella. Et ideò fortis ex vna parte habet, vnde delectetur,

ſecundùm delectationem animalem, ſcilicet de ipſo actu virtutis, & de fine eius; ex alia verò parte habet vnde doleat & animaliter, dum conſiderat amiſſionem propriæ vitæ; & corporaliter, vnde legitur 2. Machab. 6. quòd Eleazarus dixit, *diros corporis ſuſtineo dolores: ſecundùm animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.* Senſibilis autem dolor corporis facit non ſentiri animalem delectationem virtutis, niſi forté propter abundantem Dei gratiam, quæ fotiùs eleuat animam ad diuina, in quibus delectatur, quàm à corporalibus pœnis afficiatur; ſicut Beatus Tiburtius, *cùm ſuper carbones incenſos nudis plantis incederet, dixit, quòd videbatur ſibi ſuper roſeos flores ambulare.* Facit tamen virtus fortitudinis, vt ratio non abſorbeatur à corporalibus doloribus. Triſtitiam autem animalem ſuperat delectatio virtutis, inquantum homo præfert bonum virtutis corporali vitæ, & quibuſcunque ad eam pertinentibus. Et ideo Philoſophus dicit in 3. Eth. quòd *à forti non requiritur vt delectetur, quaſi delectationem ſentiens; ſed ſufficit quòd non triſtetur,* 2. 2. q. 123. a. 8. *in corp.*

Qu. 7. an fortitudo maximè conſiſtat in repentinis, iuxta illud Philoſ. 3. Ethic. fortitudo maximè eſt circa quæcunque, quæ mortem inferunt, repentina exiſtentia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in operatione fortitudinis duo ſunt conſideranda: vnum quidem, quantùm ad electionem ipſius; & ſic fortitudo non eſt circa repentina: eligit enim fortis præmeditari pericula, quæ poſſunt imminere, vt eis reſiſtere poſſit, aut faciliùs ea ferre: quia vt Gregorius dicit in Homil. 35. in Euan. in princ. *iacula, quæ præuidentur, minùs feriunt: Et nos mala mundi faciliùs ferimus, ſi contra ea clypeo præſcientiæ præmunimur.* Aliud verò conſiderandum eſt in operatione fortitudinis; quantùm ad manifeſtationem virtuoſi habitus, Et ſic fortitudo maximè eſt circa repentina: quia ſecúndùm Philoſophum in 3. ethic. *in repentinis periculis maximè manifeſtatur fortitudinis habitus.* Habitus enim agit in modum naturæ: vnde quòd aliquis abſque præmeditatione facit ea, quæ ſunt virtutis, cùm neceſſitas imminet propter repentina pericula, hoc maximè manifeſtat, quòd ſit fortitudo habitualis in anima confirmata. Poteſt autem aliquis, etiam qui habitu fortitudinis caret, ex diuturna præmeditatione animum ſuum contra pericula præparare: quia etiam præparatione fortis vtitur, cùm tempus adeſt. 2. 2. *qu.* 123. *a.* 9. *in corp.*

Qu. 8. an fortitudo ſit vna ex quatuor virtutibus Cardinalibus, iuxta illud Sap. 7. ſobrietatem, & prudentiam docet, iuſtitiam, & virtutem, vbi virtus pro fortitudine ponitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd virtutes Cardinales, ſiue principales dicuntur, quæ præcipuè ſibi vendicant id, quod pertinet communiter ad virtutes: inter alias autem communes virtutis conditiones, vna ponitur, *firmiter operari*, vt patet in 2. ethic. laudem autem firmitatis præcipuè

ſibi vẽdicat fortitudo. Tantò enim magis laudatur qui firmiter ſtat, quantò habet grauius impellens ad cadendum, vel ad retrocedendum: impellit autem hominem ad diſcedendum ab eo, quod eſt ſecundùm rationem, & bonum delectans, & malum affligens: ſed grauiùs impellit dolor corporis, quàm voluptas; dicit enim Auguſtinus in lib. 83. quæſt. *Nemo eſt qui non magis fugiat dolorem, quàm appetat voluptatem; quandoquidem videmus etiam immaniſſimas beſtias à maximis voluptatibus exterreri dolorum metu.* Et inter dolores animi, & pericula maximè timentur ea, quæ ducunt ad mortem: contra quæ firmiter ſtat fortis: vnde fortitudo eſt virtus Cardinalis. 2. 2. *qu.* 123. *artic.* 11.

Qu. 9. in quo ſenſu dixit D. Ambroſius in 1. de offic. eſt fortitudo velut cæteris excelſior.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Ambroſius fortitudinẽ alijs virtutibus præfert, ſecundùm quamdam generalem vtilitatem: prout ſcilicèt & in rebus bellicis, & in rebus ciuilibus, ſiuè domeſticis vtilis eſt: vnde ipſe ibidem præmittit: *Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelſior cæteris, diuiditur in res bellicas, & domeſticas.* 2.2.q.123.a.12.ad 1.

Quær. 10. quare laus fortitudinis quodammodo dependeat ex iuſtitia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd homo non exponit perſonam ſuam mortis periculis, niſi propter iuſtitiam conſeruandam: & ideo laus fortitudinis dependet quodammodo ex iuſtitia: Vnde Ambroſius dicit in primo de offic. quòd *fortitudo ſine iuſtitia iniquitatis eſt materia: Quò enim validior eſt, eò promptior, vt inferiorem opprimat.* 2.2.q.123.a.12.ad 3.

Quær. 11. an fortitudo ſit magis vtilis, quàm liberalitas: & cur iuſti, & fortes maximè amantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd liberalitas vtilis eſt in quibuſdam particularibus beneficiis: ſed fortitudo habet vtilitatem generalem ad conſeruandum totum iuſtitiæ ordinem. Et ideò Philoſophus dicit in 1. Reth. quòd iuſti, & fortes maximè amantur, quia ſunt maximè vtiles in bello, & in pace. 2.2. q. 123. a. 12. ad 5.

Qu. 12. cur præter virtutem fortitudinis requiratur etiam fortitudinis donum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd fortitudo importat quamdam animi firmitatem. Et hæc quidem firmitas animi requiritur & in bonis faciendis, & in malis perferendis, & præcipuè in arduis bonis, vel malis. Homo autem ſecundùm proprium, & connaturalem ſibi modum, hanc firmitatem in vtroque poteſt habere, vt non deficiat à bono propter difficultatem vel alicuius ardui operis implendi, vel alicuius grauis mali perferendi: Et ſecundùm hoc fortitudo ponitur virtus ſpecialis, vel generalis. Sed vlteriùs à Spiritu Sancto mouetur animus hominis ad hoc, quòd perueniat ad finem cuiuſlibet operis inchoati, & euadat

euadat quæcunque pericula imminentia: quod quidem excedit naturam humanã. Quandoque enim non ſubeſt poteſtati hominis, vt conſequatur finem ſui operis, vel euadat mala, ſeu pericula, cùm quandoque opprimatur ab eis in morte. Sed hoc operatur Spiritus Sanctus in homine, cùm perducit eum ad vitam æternam, quæ eſt finis omnium bonorum operum, & euaſio omnium periculorum. Et huius rei infundit quandam fiduciam menti Spiritus Sanctus contrarium timorem excludens. Et ſecundùm hoc fortitudo ponitur donum Spiritus-Sancti. Dona autem reſpiciunt motionem animæ à Spiritu Sancto. 2.2. q. 139. a. 1. *in corp.*

Qu. 13. *an virtus fortitudinis habeat pro ſua menſura humanas vires, donum vero fortitudinis diuinam potentiam.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dona à virtutibus differunt, inquantum dona altiori modo operantur: & ſecundùm hoc oportet accipere differentiam doni fortitudinis à fortitudinis virtute: modus autem vnicuique ex propria menſura præfigitur: vnde fortitudinis virtus menſuram ſui actus habet humanas vires: vnde ea quæ ſupergrediuntur vires hominis, neque aggreditur, neque ſuſtinet: vnde Philoſophus 3. eth. *fortis autem inſupeſactibilis vt homo*; in his ſcilicet terribilibus, quæ ſunt ſecundùm hominem. Sed donum fortitudinis habet pro menſura ſui actus diuinam potentiam, de cuius auxilio confidit; ſicut dicitur Pſal. 17. *in Deo meo tranſgrediar murum*; ideſt omne quod poſſet humanæ infirmitati obuiare. 3. *ſ. d.* 34. *qu.* 3. *artic.* 1. *quaſt.* 1.

Qu. 14 *an licet virtus fortitudinis non ſe extendat niſi ad aliquas difficultates vincendas; donum tamen fortitudinis ſe extendat ad omnes; eo quod diuinâ voluntate vtitur tanquam ſuâ.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantò aliqua potentia altior eſt, tantò ad plura ſe extendit: & quia humana facultas eſt infirma reſpectu diuinæ facultatis ideo ad diuerſas difficultates ſunt ordinatæ diuerſæ humanæ facultates; & quandoque ſeparantur ab inuicem: aliquis enim habet facultatem, vt facilè ſuperare poſſit difficultates, quæ ſunt in delectationibus, qui tamen non facilè ſuperare poteſt difficultatem, quæ ſunt in paſſionibus illatis, & ſic de aliis: Sed diuina facultas eſt vna & eadem reſpectu omnium prædictarum difficultatum: & ideo quia fortitudinis virtus facultati humanæ innititur, non eſt reſpectu omnium difficultatum, ſed reſpectu aliquarum, quæ ſunt maximæ in genere humanarum; vnde excellenter nomen fortitudinis habet: ad alias autem difficultates ſunt ordinatæ aliæ virtutes, quæ ſunt facultates quædam: ſed fortitudinis donum vtitur diuinâ voluntate quaſi ſuâ, ſecundùm quòd in pſal. dicitur, *diligam te, Domine, virtus mea*: & ideo donum fortitudinis ſe extendit ad omnes difficultates, quæ in humanis rebus poſſunt accidere, etiam ſupra facultatem humanam; ſicut

Apoſt. dicebat Philip. vlt. *omnia poſſum in eo, qui me confortat. 3. ſ. d. 34. qu. 3. a. 1. queſtiunc. 2.*

FRAVS.

Qu. an legem violet, qui aliquid facit in fraudem legis.

RESp. D. Thomas, legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit. 4 *ſent. d. 15. qu. 3. a. 4. qu. 1. ad 1.*

Idem axioma ſupponit Sanctus Doctor 2. 2. qu. 147. a. 6. ad 2. & 3. & 4. ſ. d. 8. qu. 1. a. 4. qu. 2. ad 2. vbi docet quòd pluries bibens nedum aquam, ſed etiam vinum in die ieiunij: vel etiam electuaria, aut alias medicinas ſumens, non peccat contra ieiunij legem; niſi hoc faciat in fraudem, vt referemus v. ieiunium.

Idem etiam axioma ſupponit Clemens 10. in bulla, cuius ſummam referemus v. Priuilegium dum ait: poſſe Regularem Confeſſorem in ea Diœceſi, in qua eſt approbatus confluentes ex alia Diœceſi à peccatis in ipſa reſeruatis non autem in illa, vbi idem Confeſſor eſt approbatus, abſoluere; niſi eoſdem pœnitentes nouerit in fraudem reſeruationis ad alienam Diœceſim p o abſolutione obtinenda migraſſe.

FRVCTVS EVANGELICVS.

Quæritur 1. quid ſit fructus Euangelicus.

RESp. D. Thomas, agimus nunc de fructu ſecundùm quòd ex ſemine conſurgit: ſic enim de fructu loquitur Dominus Matth. 13. vbi fructum diuidit in *trigeſimum, ſexageſimum, & centeſimum:* fructus autem ſecundùm hoc poteſt prodire ex ſemine, quòd vis ſementina eſt efficax ad conuertendum humores terræ in ſuam naturam; & quantò hæc virtus eſt efficacior, & terra ad hoc paratior, tantò fructus ſequitur vberior: ſpirituale autem ſemen, quod in nobis ſeminatur, eſt verbum Dei: vnde quantò aliquis magis in ſpiritualitatem conuertitur à carne recedens, tantò in eo eſt maior fructus Verbi Dei. 4. *ſ. d. 49. q. 5. a. 2. qu. 1.*

Quæritur. 2. quare fructus Euangelicus continentiæ correſpondet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, fructus eſt quoddam præmium quod debetur homini ex hoc quòd à carnali vita in ſpiritualem tranſit: & ideò illi virtuti præcipuè reſpondet, quæ hominem præcipuè à ſubiectione carnis liberat: hoc autem facit continentia; quia per delectationes venereas anima præcipuè carni ſubditur; adeo vt in actu carnali ſecundùm Hieronymum nec ſpiritus prophetiæ corda Prophetarum tangat: nec in illa delectatione poſſibile eſt aliquid intelligere, vt Philoſ. dicit in 7. Ethic. & ideo continentiæ magis reſpondet fructus quàm alij virtuti. 4. *ſ. d. 49. q. 5. a. 2. quæſtiunc. 2.*

Qu. 3. cur continentia coniugali correſpondet fructus trigeſimus, viduali ſexageſimus, & virginali centeſimus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per continentiam, cui fru-

ctus correſpondet, homo in quandam ſpiritualitatem adducitur carnalitate abiectâ: & ideo ſecundùm diuerſum modum ſpiritualitatis, quem continentia facit, diuerſi fructus diſtinguuntur. Eſt enim quædam ſpiritualitas neceſſaria, & quædam ſuperabundans: neceſſaria quidem ſpiritualitas eſt in hoc quòd rectitudo ſpiritus ex delectatione carnis non peruertatur; quod fit dum aliquis ſecundùm rectum ordinem rationis vtitur delectabilibus carnis; & hæc eſt ſpiritualitas coniugatorum: ſpiritualitas verò ſuperabundans eſt per quam homo ab huiuſmodi delectationibus carnis ſpiritum ſuffocantibus omnino ſe abſtrahit: ſed hoc contingit dupliciter: vel reſpectu cuiuſlibet temporis præteriti, præſentis, & futuri; & hæc eſt ſpiritualitas virginum: vel ſecundùm aliquod tempus; & hæc eſt ſpiritualitas viduarum. Seruantibus ergo continentiam coniugalem datur fructus triceſimus, vidualem ſexageſimus, virginalem centeſimus. *ibidem quæſtione. 3. & 1.2. qu. 70. a. 3. ad 2.*

Frvctvs Spiritus-Sancti.

Quær. 1. quid ſit fructus Spiritus-Sancti.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd nomen fructus à corporalibus ad ſpiritualia eſt tranſlatum: dicitur autem in corporalibus fructus id quod ex planta producitur, cùm ad perfectionem peruenerit, & quandam in ſe ſuauitatem habet: qui quidem fructus ad duo comparari poteſt; ſcilicet ad arborem producentem ipſum, & ad hominem qui fructum ex arbore adipiſcitur. Secundùm hoc igitur nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus: vno modo vt dicatur fructus hominis quaſi arboris id quod ab eo producitur: alio modo, vt dicatur fructus hominis id quod homo adipiſcitur: non autem omne id quod adipiſcitur homo, habet rationem fructus, ſed id quod eſt vltimum delectationem habens: habet enim homo agrum, & arborem, quæ fructus non dicuntur; ſed ſolum id quod eſt vltimum, quod ſcilicet ex agro, & arbore homo intendit habere: & ſecundùm hoc fructus hominis dicitur vltimus finis quo debet frui. Si autem dicatur fructus hominis id quod ex homine producitur, ſic ipſi actus hominis fructus dicuntur: operatio enim eſt actus ſecundus operantis, & delectationem habet ſi ſit conueniens operanti: ſi igitur operatio hominis procedat ab homine ſecundùm facultatem ſuæ rationis, ſic dicitur eſſe fructus rationis: ſi verò procedat ab homine ſecundùm altiorem virtutem, quæ eſt virtus Spiritus Sancti, ſic dicitur eſſe operatio hominis fructus Spiritus-Sancti quaſi cuiuſdam diuini ſeminis: dicitur enim 1. Ioan. 3. omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit; quoniam ſemen ipſius in eo manet. 1.2. q. 70. a. 1. *ad Gal. 5. lect. 9.*

Quær. 2. vtrum conuenienter ab Apoſtolo ad Galathas 5. enumerentur duodecim fructus Spiritus-Sancti: ſcilicet charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, & caſtitas.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd numerus duodecim fructuum ab Apoſtolo enumeratorum conueniens eſt, & poſſunt ſignificari per duodecim fructus, de quibus dicitur Apoc. vlt. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim. Quia verò fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit, ſicut ex ſemine, vel radice, attendenda eſt diſtinctio horum fructuum, ſecundùm diuerſum proceſſum Spiritus-Sancti in nobis: qui quidem proceſſus attenditur ſecundùm hoc, vt primò mens hominis in ſe ipſa ordinetur, ſecundò verò ordinetur ad ea quæ ſunt iuxta, tertiò verò ordinetur ad ea quæ ſunt infra. Tunc autem benè mens hominis diſponitur in ſe ipſa, quando mens hominis benè ſe habet in bonis & in malis; Prima autem diſpoſitio mentis humanæ ad bonum eſt per amorem, qui eſt prima affectio, & omnium affectionum radix: & ideo inter fructus Spiritus primò ponitur charitas; in qua ſpecialiter Spiritus-Sanctus datur ſicut in propria ſimilitudine, cùm & ipſe ſit amor: Vnde dicitur Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-Sanctum, qui datus eſt nobis.* Ad amorem autem charitatis ex neceſſitate ſequitur gaudium, omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati: Charitas autem ſemper habet præſentem Deum quem amat, ſecundùm illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Vnde ſequela charitatis eſt gaudium, perfectio autem gaudij eſt pax quantùm ad duo. Primò quidem quantùm ad quietem ab exterioribus conturbantibus; non enim poteſt perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab aliis perturbatur. Et iterum qui perfectè cor habet in vno pacatum, à nullo alio moleſtari poteſt, cùm alia quaſi nihil reputet: vnde dicitur in Pſal. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.* Quia ſcilicet ab exterioribus non perturbantur quin Deo fruantur. Secundò quantùm ad ſedationem deſiderij fluctuantis: non enim perfectè gaudet de aliquo, cui non ſufficit id de quo gaudet. Hæc autem duo importat pax, ſcilicet vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno: vnde poſt charitatem & gaudium tertiò ponitur pax. In malis autem benè ſe habet mens quantùm ad duo. Primò quidem vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam. Secundò vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatem: nam carere bono habet rationem mali, vt dicitur in 5. Ethic.

Ad id autem quod eſt iuxta hominem ſcilicet proximum, benè diſponitur mens hominis. Primò quidem quantùm ad voluntatem benè faciendi: & ad hoc pertinet bonitas. Secundò quantùm ad beneficentiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas: dicuntur enim benigni, quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertiò quãtùm ad hoc quòd æquanimiter tolerãtur mala ab eis illata, & ad hoc pertinet manſuetudo, quæ cohibet iras. Quartò quantùm ad hoc, quòd non ſolùm per iram proximis non noceamus, ſed etiam neque per frau-

dem, vel per dolum, & ad hoc pertinet fides, ſi pro fidelitate ſumatur; ſed ſi ſumatur pro fide, qua credetur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id quod ſupra ſe eſt, vt ſcilicet homo intellectum ſuum Deo ſubiiciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt.

Sed ad id quod infra eſt benè diſponitur homo, primò quidem quantùm ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis & factis modum obſeruat. Quantùm ad interiores concupiſcentias, per continentiam, & caſtitatem; ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc quòd caſtitas refrænat hominem ab illicitis: continentia verò à licitis: ſiue per hoc quòd continens patitur concupiſcentias, ſed non deducitur: caſtus autem neque patitur, nèque deducitur. 1. 2. *q*. 70. *a*. 3. *in corp*.

FVRTVM.

Quæritur 1. quid ſit furtum.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ad rationem furti tria concurrunt: quorum primum conuenit ei ſecundùm quòd contrariatur Iuſtitiæ, quæ vnicuique tribuit, quod ſuum eſt, & ex hoc competit ei, quòd vſurpat alienum: ſecundùm verò pertinet ad rationem furti, provt diſtinguitur à peccatis, quæ ſunt contra perſonam, ſicut ab homicidio, & adulterio; & ſecundùm hoc competit furto, quòd ſit circa rem poſſeſſam, ſi quis enim accipiat id, quod eſt alterius, non quaſi poſſeſſio, ſed quaſi pars (ſicut ſi amputet membrum) vel ſicut perſona coniuncta (vt ſi auferat filiam, vel vxorem) non habet propriè rationem furti: tertia differentia eſt, quæ complet rationem furti, vt ſcilicet occultè vſurpetur alienum, & ſecundùm hoc propria ratio furti eſt, vt ſit occulta acceptio rei alienæ. 2. 2. *q*. 66. *a*. 3. *in corp*.

Quæritur 2. an furtum ſit peccatum mortale, de quo dicitur Zach. 5. hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ; quia omnis fur ſicut ibi ſcriptum eſt iudicabitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale eſt, quod contrariatur Charitati ſecundùm quòd eſt ſpiritualis animæ vita: Charitas autem conſiſtit quidem principaliter in dilectione Dei, ſecundariò verò in dilectione proximi, ad quem pertinet, vt homo proximo bonum velit, & operetur: per furtum autem homo infert nocumentum proximo in ſuis rebus: & ſi paſſim homines ſibi inuicem furarentur, periret humana ſocietas: vnde furtum tanquam contrarium Charitati eſt peccatum mortale. 2. 2. *q*. 66. *a*. 6. *in corp*.

Quæritur 3. an, & quando ille, qui furatur minima, vt acum, vel pennam, excuſetur à mortali peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illud quod modicum eſt, ratio apprehendit quaſi nihil: & ideo in his, quæ minima ſunt, homo non reputat ſibi nocumentum inferri; & ille, qui accipit, poteſt præſumere hoc non eſſe contra voluntatem eius, cuius eſt

res: & pro tanto ſi quis furtiuè huiuſmodi res minimas accipiat, poteſt excuſari à peccato mortali. Si tamen habet animum furandi, & inferendi nocumentum proximo, etiam in talibus minimis, poteſt eſſe peccatum mortale: ſicut & in ſolo cogitatu per conſenſum. 2. 2. *q. 66. a. 6. ad 3.*

Qu. 4. an qui retinet inuenta, dicatur furari.

Reſpondetur v. *inuentum.*

Qu. 5. an liceat alicui furari propter neceſſitatem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea, quæ ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali, vel iuri Diuino: ſecundùm autem naturalem ordinem ex Diuina prouidentia inſtitutum res inferiores ſunt ordinatæ ad hoc, quòd ex his ſubueniatur hominum neceſſitati: & ideo per rerum diuiſionem, & appropriationem ex iure humano procedentem non impeditur, quin hominis neceſſitati ſit ſubueniendum ex huiuſmodi rebus: & ideo res, quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi: vnde Ambroſius dicit, & habetur in *Decretis d. 47. eſurientium panis eſt, quem tu detines: nudorum indumentum eſt, quod tu recludis: miſerorum redemptio, & abſolutio eſt pecunia, quam tu in terram defodis.* Sed quia multi ſunt neceſſitatem patientes, & non poteſt ex eadem re omnibus ſubueniri, committitur arbitrio vniuſcuiuſque diſpenſatio propriarum rerum, vt ex eis ſubueniat neceſſitatem patientibus.

Si tamen adeo ſit euidens, & vrgens neceſſitas, vt manifeſtum ſit inſtanti neceſſitati de rebus occurrentibus eſſe ſubueniendum; puta cùm imminet perſonæ periculum, & aliter ſubueniri non poteſt; tunc licitè poteſt aliquis ex rebus alienis ſuæ neceſſitati ſubuenire, ſiue manifeſtè, ſiue occultè ſublatis: nec hoc propriè habet rationem furti, vel rapinæ. 2. 2. *q. 66. a. 7. in corp.*

Quæritur 6. an in caſu ſimilis neceſſitatis liceat accipere rem alienam ad ſubueniendum proximo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in caſu ſimilis neceſſitatis etiam poteſt aliquis occultè rem alienam accipere, vt ſubueniat proximo ſic indigenti. 2. 2. *q. 66. a. 7. ad 3.*

Quæritur 7. quam pœnam mereatur furtum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pœnæ præſentis vitæ magis ſunt medicinales, quàm retributiuæ; retributio enim reſeruatur Diuino iudicio, quod eſt ſecundùm veritatem in peccantes: & ideo ſecundùm iudicium præſentis vitæ non pro quolibet peccato mortali infligitur pœna mortis, ſed ſolùm pro illis, quæ inferunt irreparabile nocumentum; vel etiam pro illis, quæ habent aliquam horribilem deformitatem: & ideo pro furto, quod irreparabile damnum non infert, non infligitur ſecundùm præſens iudicium pœna mortis; niſi vt furtum aggrauatur per aliquam grauem

circunſtantiam; ſicut patet de ſacrilegio, quod eſt furtum rei ſacræ; & de peculatu, quod eſt furtum rei communis, vt patet per Auguſtinum ſuper Ioannem, & de plagio, quod eſt furtum hominis, pro quo quis morte punitur, vt patet exodi. 21. 2. 2. *q.66. a.6. ad 2.*

Qu. 8. vtrum hæredes obligentur pro furto Patris.

Reſp. D. Thomas, hæredes alicuius furis obligantur pro furto patris ſecundùm iura canonica, etiamſi nihil ad eos de furto peruenerit, lite etiam non conteſtata cum Patre. *qu. 4. de malo a. 8. in arg. 15.*

GAVDIVM.

Quær. 1. an, & quomodo gaudium cauſetur ex charitate, iuxta illud ad Rom. 14. Non eſt regnum Dei eſca, & potus; ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ex amore procedit & gaudium, & triſtitia; ſed contrario modo. Gaudium enim ex amore cauſatur, vel propter præſentiam boni amati, vel etiam propter hoc, quòd ipſi bono amato proprium bonum ineſt, & conſeruatur: & ſecundùm hoc maximè pertinet ad amorem beneuolentiæ, per quem aliquis gaudet de amico proſperè ſe habente, etiam ſi ſit abſens. E contrario autem ex amore ſequitur triſtitia, vel propter abſentiam amati, vel propter hoc quòd amatum, cui volumus bonum, ſuo bono priuatur, aut aliquo modo deprimitur. Charitas autem eſt amor Dei, cuius bonum immutabile eſt; quia ipſe eſt ſua bonitas: & ex hoc ipſo, quòd amatur, eſt in amante per nobiliſſimum ſuum effectum, ſecundùm illud 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*: & ideo ſpiritnale gaudium, quod de Deo habetur, ex charitate cauſatur. 2. 2. *qu. 28. art. 1.*

Quæritur 2. an, & quomodo gaudium, quod ex charitate cauſatur, recipiat admixtionem triſtitiæ, vel ipſam excludat, iuxta illud ſap. 8. non habet amaritudinem conuerſatio illius.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex charitate cauſatur duplex gaudium de Deo. Vnum quidem principale, quod eſt proprium charitatis, quo ſcilicet gaudemus de bono diuino ſecundùm ſe conſiderato: & tale gaudium charitatis permixtionem triſtitiæ non patitur; ſicut nec illud bonum, de quo gaudetur poteſt aliquam mali admixtionem habere: & ideo Apoſtolus dicit ad Philip. 4. *Gaudete in Domino ſemper.* Aliud autem eſt gaudium charitatis, quo gaudet aliquis de bono diuino, ſecundùm quòd participatur à nobis: Hæc autem participatio poteſt impediri per aliquod contrarium: & ideo ex hac parte gaudium charitatis poteſt habere permixtionem triſtitiæ; provt ſcilicet aliquis triſtatur de eo, quod repugnat participationi diuini boni vel in nobis, vel in proximis, quos tanquam nos ipſos diligimus. 2. 2. *qu. 28. art. 2.*

Quær. 3. vtrum ſpirituale gaudium, quod ex charitate cauſatur, poſſit in nobis impleri, iuxta illud Chriſti Domini Ioan. 15. vt gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd plenitudo gaudii poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ex parte rei de qua gaudetur, vt ſcilicèt tantû gaudeatur de eo quantum eſt dignum de ea gauderi. Et ſic Dei ſolum gaudium eſt plenum de ſe ipſo, quia gaudium Dei eſt infinitum; & hoc eſt condignum infinitæ bonitati Dei: cuiuſlibet autem creaturæ gaudium oportet eſſe finitum. Alio modo poteſt intelligi plenitudo gaudij ex parte gaudentis. Gaudium autem comparatur ad deſiderium, ſicut quies ad motum: Eſt autem quies plena, cùm nihil reſtat de motu: Vnde tunc gaudium eſt plenum, quando iam nihil deſiderandum reſtat. Quandiu autem in hoc mundo ſumus, non ceſſat in nobis deſiderij motus; quia adhuc reſtat, quòd Deo magis appropinquemus per gratiam. Sed quando iam ad beatitudinem perfectam peruentum fuerit, nihil deſiderandum reſtabit; quia ibi erit plena Dei fruitio, in qua homo obtinebit quidquid etiam circa alia bona deſiderauerit, ſecundùm illud Pſalm. 102. *Qui replet in bonis deſiderium tuum.* Et ideò quieſcet deſiderium non ſolùm quo deſideramus Deum, ſed etiam erit omnium deſideriorum quies. Vnde gaudium beatorum eſt perfectè plenum: & etiam ſuperplenum, quia plus obtinebunt, quàm deſiderare ſuffecerint: *Non enim in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe*, vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et hoc eſt quod dicitur Lucæ 6. *Menſuram bonam, & ſupereffluentem dabũt in ſinum veſtrum.* Quia tamen nulla creatura eſt capax gaudij de Deo ei condigni; inde eſt quòd iſtud gaudium omnino plenum non capitur in homine, ſed potius homo intrat in ipſum, ſecundùm illud Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui* 2. 2. q. 28. art. 3.

Quær. 4. an, & quando ſalua charitate poſſimus gaudere de malo proximi.

Reſp. ſupra v. *deſiderare malum.*

GLORIA.

Quæritur 1. vtrum appetitus gloriæ ſit peccatum: & quid ſit vana gloria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gloria claritatem quandam ſignificat: vnde gloriari idem eſt, quod clarificari, vt Auguſtinus dicit ſuper Ioannem: Claritas autem, & decor quandam habet manifeſtationem: & ideo nomen gloriæ propriè importat manifeſtationem alicuius de hoc, quod apud homines decorum videtur; ſiue illud ſit bonum corporale aliquod, ſiue ſpirituale: quia verò illud quod ſimpliciter clarum eſt, à multis conſpici poteſt, & à remotis; ideo propriè per nomen gloriæ deſignatur, quòd bonum alicuius deueniat in multorum notitiam & approbationem, ſecundùm quòd Saluſtius

ſtius dicit in catilinario, *gloriari ad vnum non eſt*. Largiùs tamen accepto gloriæ nomine non ſolùm conſiſtit in multitudinis cognitione, ſed etiam paucorum, vel vnius, aut ſui ſolius, dum ſcilicet aliquis proprium bonum conſiderat, vt dignum laude.

Quòd autem aliquis bonum ſuum cognoſcat, & approbet, non eſt peccatum: dicitur enim ad Cor. 2. *nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt: vt ſciamus quę à Deo donata ſunt nobis.* Similiter etiam non eſt peccatum, quòd aliquis velit bona ſua ab aliis approbari: dicitur enim Matth. 5. *luceat lux veſtra coram hominibus* & ideo appetitus gloriæ de ſe non nominat aliquid vitioſum: ſed appetitus inanis, vel vanæ gloriæ vitium importat, nam quodlibet vanum appetere vitioſum eſt; ſecundum illud Pſal. 4. *vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium.*

Poteſt autem gloria dici vana tripliciter: vno modo ex parte rei, de qua quis gloriam quærit; puta cùm quis quærit gloriam de eo, quod non eſt, vel de eo, quod non eſt gloriâ dignum, ſicut de aliqua re fragili, & caduca: alio modo ex parte eius, à quo quis gloriam quærit, puta hominis, cuius iudicium non eſt certum: tertiò ex parte ipſius, qui gloriam appetit, qui videlicet appetitum gloriæ ſuæ non refert in debitum finem, puta ad honorem Dei, vel proximi ſalutem. 2. 2. q. 132. *a. 1. in corp.*

Qu. 2. an & quomodo poſſit homo laudabiliter ſuam quærere gloriam, exemplo Dei?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Aug. dicit ſuper illud Ioan. 13. *Vos vocatis me, Magiſter & Domine, & benè dicitis* (tract. 58. in Ioan.) *Periculoſum eſt ſibi placere, cui cauendum eſt ſuperbire: ille autem qui ſuper omnia eſt quantumcũque ſe laudet, non extollit ſe: nobis namque expedit eum noſſe, non illi: nec eum quiſque cognoſcit, ſi non ſe indicet ipſe qui nouit*: vnde patet quòd Deus ſuam gloriam non quærit propter ſe, ſed propter nos: & ſimiliter etiam homo laudabiliter poteſt ad aliorum vtilitatem ſuam gloriam appetere, ſecundùm illud Matth. 5. videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt. 2. 2. *q.* 132. *a. 1. ad 1.*

Quær. 3. an & quomodo appetitus gloriæ nos excitare debet ad bona opera, iuxta illud Tullij in lib. de tuſculanis quæſt. omnes ad ſtudia incenduntur gloriâ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gloria quæ habetur à Deo non eſt gloria vana, ſed vera: & talis gloria bonis operibus in præmium repromittitur: de qua dicitur 2. ad Corint. 10. *qui gloriatur in Domino glorietur: non enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Prouocantur etiam aliqui ad virtutum opera ex appetitu gloriæ humanæ, ſicut etiam ex appetitu aliorum terrenorum bonorum; non tamen eſt verè virtuoſus qui propter hu-

manam gloriam opera virtutis operatur, vt Aug. probat in 5. de Ciuit. c. 12. *ibid. ad 2.*

Qu. 4. an & quomodo debeat homo ſollicitus eſſe de gloria, iuxta illud Eccl. 41. curam habe de bono nomine: & ad Rom. 12. prouidentes bona, non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad perfectionem hominis pertinet quòd ipſe cognoſcat: ſed quòd ipſe ab aliis cognoſcatur non pertinet ad eius perfectionem: & ideo non eſt per ſe appetendum: poteſt tamen appeti inquantum eſt vtile ad aliquid, vel ad hoc, quòd Deus ab hominibus glorificetur; vel ad hoc quòd homines proficiant ex bono quod in alio cognoſcunt; vel ex hoc quòd ipſe homo ex bonis quæ in ſe cognoſcit per teſtimonium laudis alienæ ſtudeat in eis perſeuerare, & ad meliora proficere: & ſecundùm hoc laudabile eſt quòd curam habeat aliquis de bono nomine, & quòd prouideat bona coram Deo & hominibus, non tamen quòd in hominum laude inaniter delectetur. *ibid. ad 3.*

Quær. 5. an & quando inanis gloria ſit peccatum mortale, vel veniale: & reperiatur nedum in peccatoribus ſed etiam in iuſtis iuxta illud D. Chryſoſt. ſuper Matth. cùm vitia cætera locum habeant in ſeruis Diaboli, inanis gloria locum etiam habet in ſeruis Chriſti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ex hoc aliquid peccatum eſt mortale, quòd Charitati contrariatur: peccatum autem inanis gloriæ ſecundùm ſe conſideratum non videtur contrariari Charitati quantùm ad dilectionem proximi: quantùm autem ad dilectionem Dei poteſt contrariari Charitati dupliciter: vno modo ratione materiæ, de qua quis gloriatur; puta cùm quis gloriatur de aliquo falſo, quod contrariatur Diuinæ reuerentiæ ſecundùm illud Ezech. 28. *eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti Deus ego ſum*: & 1. ad Corinth. 4. *quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis*; vel etiam cùm quis bonum temporale, de quo gloriatur, præfert Deo: quod prohibetur Hierem. 9. *non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, nec diues in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me*; Aut etiam cùm quis præfert teſtimonium hominum teſtimonio Dei: ſicut contra quoſdam dicitur Ioan. 12. *qui dilexerunt magis gloriam hominum, quàm Dei*. Alio modo ex parte ipſius gloriantis, qui intentionem ſuam refert ad gloriam, tanquam ad vltimum finem, ad quem ſcilicet ordinat etiam virtutis opera, & pro quo conſequendo non prætermittit etiam facere ea, quæ ſunt contra Deum: & ſic eſt peccatum mortale: vnde Auguſtinus dicit in 5. *de Ciuit. Dei* quòd *hoc vitium* ſcilicet amor humanæ laudis, *tàm inimicum eſt piæ fidei, ſi maior in corde ſit cupiditas gloriæ, quàm Dei timor, vel amor, vt diceret Dominus, quomodo poteſtis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, non quærentes?*

Si autem amor humanæ gloriæ, quamuis ſit inanis, non tamen repugnet Charitati, neque quantùm ad id, de quo eſt gloria, neque quantùm ad intentionem gloriam quærentis, non eſt peccatum mortale, ſed veniale. 2. 2. q. 132. a. 3. *in corp. qu. 9. de malo a. 2.*

Quæritur 6. an vana gloria ſit vitium capitale.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de vitijs capitalibus dupliciter aliqui loquuntur: quidam enim ponunt ſuperbiam vnum de vitijs capitalibus, & hi non ponunt inanem gloriam inter vitia capitalia; Gregorius autem in 31. moralium ſuperbiam ponit reginam omnium vitiorum, & inanem gloriam, quæ immediatè ab ipſa oritur, ponit vitium capitale; & rationabiliter: ſuperbia enim importat inordinatum appetitum excellentiæ, ex omni autem bono, quod quis appetit, quandam perfectionem, & excellentiam conſequitur: & ideo fines omnium vitiorum ordinantur in finem ſuperbiæ: & propter hoc videtur, quòd habeat quandam generalem cauſalitatem ſuper alia vitia, & non debeat computari inter ſpecialia vitiorum principia, quæ ſunt vitia capitalia: inter bona autem, per quæ excellentiam homo conſequitur; præcipuè ad hoc operari videtur gloria, inquantùm importat manifeſtationem bonitatis alicuius: nam bonum naturaliter amatur, & honoratur ab omnibus: & ideo ſicut per gloriam, quæ eſt apud Deum, conſequitur homo excellentiam in rebus Diuinis: ita etiam per gloriam hominum conſequitur homo excellentiam in rebus humanis: & ideo propter propinquitatem ad excellentiam, quam homines maximè deſiderant, conſequens eſt, quòd ſit multùm appetibilis: & quia ex eius inordinato appetitu multa vitia oriuntur; ideo inanis gloria eſt vitium capitale. 2. 2. q. 132. a. 4. *in corp. qu. 9. de malo a. 3.*

Quær. 7. an conuenienter enumerentur filiæ inanis gloriæ, ſcilicet inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, nouitatum præſumptio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illa vitia, quæ de ſe nata ſunt ordinari ad finem alicuius vitij capitalis, dicuntur filiæ eius: finis autem inanis gloriæ eſt manifeſtatio propriæ excellentiæ ad quam poteſt homo tendere dupliciter: vno modo directè, ſiue per verba; & ſic eſt *iactantia*: ſiue per facta; & ſic ſi ſint habētia aliquam admirationem eſt *præſumptio nouitatum*, quas homines ſolent magis admirari: ſi autem falſa; ſic eſt hypocriſis: alio autem modo nititur aliquis manifeſtare ſuam excellentiam indirectè oſtendendo ſe non eſſe alio minorem, & hoc quadrupliciter: primò quidem quantùm ad intellectum; & ſic eſt *pertinacia*, per quam homo nimis innititur ſuæ ſententiæ, nolens credere ſententiæ meliori: ſecundò quantùm ad voluntatem; & ſic eſt *diſcordia*, dum non vult à propria voluntate diſcedere, vt alijs concordet: tertiò quantùm ad locutionem; & ſic eſt *contentio*, cùm aliquis verbis clamosè con-

tra alium litigat: quartò quantùm ad factum; & ſic eſt *inobedientia*, dum ſcilicet aliquis non vult exequi ſuperioris præceptum. 2. 2. q. 132. a. 5. in c. qu. 9. de malo a. 3.

Qu. 8. an & quomodo vana gloria opponatur magnanimitati, iuxta illud Tullij: cauenda eſt gloria cupiditas: eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gloria eſt quidam effectus honoris, & laudis: ex hoc enim quòd aliquis laudatur, vel quæcunque reuerentia ei exhibetur, redditur clarus in notitia aliorum: & quia magnanimitas eſt honorum, conſequens eſt etiam vt ſit circa gloriam; vt ſcilicet ſicut aliquis moderatè vtitur honore, ita etiam moderatè vtatur gloriâ: & ideo inordinatus appetitus gloriæ directè magnanimitati opponitur. 2. 2. q. 132. a. 2.

Qu. 9. quomodo ſit oppoſitum magnanimitati, quòd aliquis inaniter glorietur in his quæ non ſunt, vel in rebus terrenis, & caducis, vel in hominum teſtimonio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hoc ipſum magnitudini animi repugnat, quòd aliquis res modicas tantùm apprecietur, quòd de eis glorietur: vnde & in 4. Ethic. dicitur de magnanimo, quòd *ei ſit honor paruus*: ſimiliter etiam alia quæ propter honorem quæruntur (putà potentatus, & diuitiæ) parua reputantur ab eo. Similiter etiam magnitudini animi repugnat, quòd aliquis de his quæ non ſunt glorietur: vnde de magnanimo dicitur 4. Ethic. quòd *magis curat veritatem quàm opinionem*. Similiter etiam magnitudini animi repugnat quòd aliquis glorietur in teſtimonio laudis humanæ, quaſi hoc magnum aliquid æſtimet; vnde de magnanimo dicitur 4. Ethic. quòd *non eſt ei cura, vt laudetur. ibidem ad 1.*

Qu. 10. quomodo magnanimitati opponatur contentio, quæ ex vana gloria prouenit, iuxta illud ad Philipp. 2. nihil per contentionem, aut inanem gloriam; vbi dicit gloſſa: erant aliqui inter eos diſſentientes, inquieti, inanis gloriæ causâ contendentes.

Reſp. D. Thomas, hoc ipſum magnitudini animi opponitur, quòd aliquis contentionem intendat: nullus enim contendit niſi pro re quam æſtimat magnam: vnde Philoſ. dicit 4. Ethic. quòd *magnanimus non eſt contentioſus, quia nihil æſtimat magnum. ibidem ad 3.*

Qu. 11. an vana gloria tollat meritum operis virtuoſi, iuxta illud Matth. 6. attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum qui in cælis eſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nullus peccando meretur vitam æternam: vnde opus virtuoſum amittit vim merendi vitam æternam, ſi propter inanem gloriam fiat; etiam ſi illa inanis gloria non ſit peccatum mortale: ſed quando aliquis ſimpliciter amittit æternam mercedem propter ina-

nem gloriam,& non ſolùm quantùm ad vnum actum, tunc inanis gloria eſt peccatum mortale. 2.2. *q.132.a.3. ad 1.*

Quæritur 12. an vana gloria ſit peccatum maximè periculoſum, & nociuum, iuxta gloſſam D. Auguſtini, ſuper illud 1. ad Theſſ. 2. Deo, qui probat corda noſtra : vbi dicit: quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non ſentit niſi qui ei bellum indixerit; quia etſi cuiquam facile eſt laudem non cupere dum negatur, difficile tamen eſt eâ non delectari cum offertur : Chryſoſt. etiam dicit Matth. 6. quòd inanis gloria occultè ingreditur, & omnia quæ intus ſunt, inſenſibiliter aufert.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inanis gloria dicitur eſſe periculoſum peccatum, non tantum propter grauitatem ſui, ſed etiam propter hoc, quod eſt diſpoſitio ad grauia peccata; inquantùm ſcilicet per inanem gloriam redditur homo præſumptuoſus, & nimis de ſeipſo confidens; & ſic etiam paulatim diſponit ad hoc quòd homo priuetur interioribus bonis. 2.2. 132. *a.3. ad 3.*

Quær. 13. quomodo intelligatur illud D. Hieronymi : nihil eſt tam periculoſũ quantùm gloria cupiditas, & iactantia vitium, & animus de conſcientia virtutum tumens.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illud dicitur eſſe periculoſum, quod de facili inducit aliquem ad pereundum: inanis autem gloria inducit de facili ad pereundum, inquantum facit ipſum de ſeipſo confidere : vnde dicitur eſſe periculoſiſſimum peccatum, non tam propter grauitatem ſui, quàm propter hoc quòd eſt diſpoſitio ad grauius peccatum. *qu. 9. de malo a. 2. ad 4.*

Quær. 14. an vana gloria ſit iniquitas maxima, ſicut aſſerit Iob. 31. dicens : ſi vidi ſolem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima : quod D. Gregorius exponit de inani gloria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ratio illa procedit de inani gloria ſecundùm quòd homo de bonis ſuis gloriatur in ſeipſo, nullo modo ea referendo in Deum, vel actu, vel habitu, prout eſt peccatum mortale. *qu. 9. de malo a. 2. ad 3.*

Quær. 15. an leuitas terrenæ cogitationis, quæ maximè ad inanem gloriam pertinet, ſit ineuitabilis etiam ſummis Doctoribus.

Reſp. D. Thomas, quòd Matth. 10. ſuper illud, excutite puluerem de pedibus veſtris, dicit gloſſa : *puluis eſt leuitas terrenæ cogitationis, à qua nec ſummi Doctores poſſunt eſſe immunes, dum intendunt curis ſubditorum. In eadem qu. 9. de malo, quæ eſt vnica de inani gloria, art. 2. in argum. 1. ſed contra.*

GRATIA.

Quær. 1. vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Apoſt. dicit ad Rom. 13. *quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt.* Ità

hoc autem ordo rerum conſiſtit, quòd quædam per alia in Deum reducuntur; vt Dyon. dicit in lib. cœl. Hyer. Cùm igitur gratia ad hoc ordinetur vt homo reducatur in Deum, ordine quodam hoc agitur; vt ſcilicet quidam per alios in Deum reducantur. Secundùm hoc igitur duplex eſt gratia: vna quidem, per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens: alia verò, per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc quòd ad Deum reducatur: huiuſmodi autem donum vocatur gratia gratis data; quia ſupra facultatem naturæ, & ſupra meritum perſonæ homini conceditur: ſed quia non datur ad hoc vt homo ipſe per eam iuſtificetur, ſed potiùs vt ad iuſtificationem alterius Cooperetur, ideo non vocatur gratum faciens: & de hac dicit Apoſt. 1. ad Corinth. 12. *vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem*, ſcilicet aliorum. 1. 2. *qu*. 111. *a*. 1. *in corp.*

Qu. 2. an ſit duplex gratia, ſcilicet habitualis & actualis: & quomodo dicatur homo ſe præparare ad gratiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gratia dicitur dupliciter: quandoque quidem ipſum habituale donum Dei: quandoque autem auxilium Dei mouentis animam ad bonum. Primo igitur modo accipiendo gratiam, præexigitur ad gratiam aliqua gratiæ præparatio; quia nulla forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita: ſed ſi loquamur de gratia ſecundùm quòd ſignificat auxilium Dei mouentis ad bonum, ſic nulla præparatio requiritur ex parte hominis, quaſi proueniens diuinum auxilium; ſed potius quæcunque præparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum. Et ſecundùm hoc ipſe bonus motus liberi arbitrij, quo quis præparatur ad donum gratiæ ſuſcipiendum, eſt actus liberi arbitrij moti à Deo: & quantùm ad hoc dicitur homo ſe præparare, ſecundùm illud Prou. 16. *hominis eſt præparare animum*: & eſt principaliter à Deo mouente liberum arbitrium: & ſecundùm hoc dicitur à Deo voluntas hominis præparari, & à Domino greſſus hominis dirigi. *Ibid. q.* 112. *a.* 2. *in c.*

Quær. 3. quid poſſit minima gratia.

Reſp. D. Thomas, minima gratia poteſt reſiſtere cuilibet concupiſcentiæ, & mereri vitam æternam. 3. *p. qu.* 62. *a.* 6. *ad* 3.

Quæritur 4. an minima gratia poſſit reſiſtere cuilibet concupiſcentiæ, & vitare omne peccatum mortale.

Reſp. D. Thomas, minima gratia poteſt reſiſtere cuilibet concupiſcentiæ, & vitare omne peccatum mortale, quod committitur in tranſgreſſione mandatorum legis: minima enim charitas plus diligit Deum, quàm cupiditas millia auri, & argenti. 3. *p. qu.* 70. *a.* 4. *in corp.*

Quær. 5. an Deus ſit paratus dare gratiam omnibus; ita vt ſoli homini ſit imputandum, ſi eam non recipiat.

Reſp. D. Thomas, conſiderans

dum eſt, quòd licèt aliquis per motum liberi arbitrij diuinam gratiam nec promereri, nec acquirere poſſit; poteſt tamen ſeipſum impedire ne recipiat: dicitur enim de quibuſdam Iob 21. *dixerunt Deo: recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*: Iob 24. *ipſi fuerunt rebelles lumini*: Et cùm hoc ſit in poteſtate liberi arbitrij; impedire gratiæ receptionem, vel nõimpedire, non immeritò in culpam imputatur ei, qui impedimentum præſtat gratiæ receptioni. Deus enim quantùm in ſe eſt, paratus eſt omnibus gratiam dare: vult enim omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire, vt dicitur 1. ad Timoth. 2. ſed illi ſoli gratiâ priuantur, qui in ſeipſis gratiæ impedimentum præſtant: ſicut ſole mundum illuminante in culpam imputatur ei, qui oculos claudit; ſi ex hoc aliquod malum ſequatur: licèt videre non poſſit, niſi lumine ſolis præueniatur. 3. *contra gentes cap.* 159.

Quær. 6. vtrum aliquis ſcire poſſit ſe eſſe in ſtatu gratiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tripliciter aliquid cognoſci poteſt: vno modo per reuelationem: & hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam: reuelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali Priuilegio, vt ſecuritatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, & vt confidentiùs & fortiùs magnifica opera proſequantur, & mala præſentis vitæ ſuſtineant; ſicut Paulo dictum eſt 2. ad Cor. 12. *ſufficit tibi gratia mea.* Alio modo homo cognoſcit aliquid per ſeipſum, & hoc certitudinaliter: Et ſic nullus poteſt ſcire ſe habere gratiam: certitudo enim non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit diiudicari per proprium principium; ſic enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtratiuis per indemonſtrabilia vniuerſalia principia: nullus autem poſſet ſcire ſe habere ſcientiam alicuius concluſionis, ſi principium ignoraret; Principium autem gratiæ, & obiectum eius eſt ipſe Deus, qui propter ſui excellentiam eſt nobis ignotus, ſecundùm illud Iob. 36. *Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram*: Et ideo eius præſentia in nobis, & abſentia per certitudinem cognoſci non poteſt, ſecundùm illud Iob. 9. *ſi venerit ad me, non videbo eum: ſi autem abierit, non intelligam*: Et ideo homo non poteſt per certitudinem diiudicare, vtrum ipſe habeat gratiam, ſecundùm illud 1. ad Cor. 4. *ſed neque meipſum iudico, qui autem iudicat me, Dominus eſt.* Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna: & hoc modo aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam, inquantum ſcilicet percipit ſe delectari in DEO, & contemnere res mundanas, & inquantum homo non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis: ſecundùm quem modum poteſt intelligi quod habetur Apoc. 2. *Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit, niſi qui accipit*; quia ſcilicet ille qui accipit, per quamdam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accipit: Iſta tamen cognitio imperfecta eſt: Vnde Apoſt. dicit 1. Cor. 4. *nihil mihi conſcius ſum, ſed non in*

hoc iuſtificatus ſum; quia vt dicitur in Pſal. 18. *delicta quis intelligit? ab occultis &c.* 1. 2. q. 112. a. 5. *in corp.*

Quær. 7. an conuenienter ab Apoſt. ad Cor. 11. enumerentur nouem gratiæ gratis datæ his verbis: alii per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alii autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eumdem ſpiritum; alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia ſanitatum; alii operatio virtutum; alii prophetia; alia diſcretio Spirituum; alii genera linguarum; alii interpretatio ſermonum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gratia gratis data ordinatur ad hoc quòd homo alteri cooperetur vt reducatur ad Deum: homo autem ad hoc operari non poteſt interiùs mouendo (hoc enim ſolius Dei eſt) ſed ſolùm exteriùs dicendo, vel perſuadendo: Et ideo gratia gratis data, illa ſub ſe continet, quibus homo indiget ad hoc quòd alterum inſtruat in rebus diuinis, quæ ſunt ſupra rationem. Ad hoc autem tria requiruntur. Primò quidem quòd homo ſit ſortitus plenitudinem cognitionis diuinorum, vt ex hoc inſtruere alios poſſit. Secundò vt poſſit confirmare, vel probare ea quæ dicit, aliàs non eſſet efficax eius doctrina. Tertiò vt ea quæ concipit, poſſit conuenienter auditoribus proferre.

Quantùm igitur ad primum tria ſunt neceſſaria, ſicut etiam apparet in magiſterio humano: oportet enim vt ille qui debet alium inſtruere in aliqua ſcientia, primò quidem vt principia illius ſcientiæ ſint ei certiſſima; & quantùm ad hoc ponitur fides, quæ eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, quæ ſupponuntur vt principia in catholica doctrina: Secundò oportet, quòd Doctor rectè ſe habeat circa principales concluſiones ſcientiæ; & ſic ponitur ſermo ſapientiæ, quæ eſt cognitio diuinorum: tertiò oportet, vt etiam abundet exemplis, & cognitione effectuum, per quos interdũ oportet manifeſtare cauſas, & quantùm ad hoc ponitur ſermo ſcientiæ, quæ eſt cognitio rerum humanarum, quia inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Confirmatio autem in his quæ ſubduntur rationi, eſt per argumenta: in his autem quæ ſunt ſupra rationem diuinitùs reuelata, confirmatio eſt per ea quæ ſunt diuinæ virtuti propria, & hoc dupliciter. Vno quidem modo, vt doctor Sacræ Doctrinæ faciat quæ ſolus Deus facere poteſt in operibus miraculoſis; ſiue ſint ad ſalutem corporum, & quantùm ad hoc ponitur gratia ſanitatum; ſiue ordinentur ad ſolam diuinæ poteſtatis manifeſtationem, ſicut quòd ſol ſtet, aut tenebreſcat, quòd mare diuidatur, & quantùm ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundò, vt poſſit manifeſtare ea quæ ſolius Dei eſt ſcire: Et hæc ſunt contingentia futura; & quantùm ad hoc ponitur prophetia: & ita etiam occulta cordiũ; & quantùm ad hoc ponitur diſcretio ſpirituũ. facultas autem pronuntiandi poteſt attendi, vel quantùm ad Idioma in quo aliquis poſſit intelligi; & ſecundùm hoc ponuntur genera linguarum: vel quantùm ad ſenſum eorum quæ ſunt proferenda; & quantùm ad hoc ponitur interpretatio

pretatio ſermonum 1. 2. *q.* 111. *a.* 4. *in corp.*

Alia, quæ de gratia dici poſſunt, vel pertinent ad Theologiam ſcholaſticam; & exponuntur in tractatibus de gratia habituali, & de auxilijs diuina gratiæ: vel referuntur in varijs huius libri locis ob connexionem quam habent cum alijs materijs moralibus.

GRATIARVM ACTIO.

Quæritur 1. vtrum homo teneatur ad gratiarum actiones omni homini benefacienti, iuxta illud 1. ad Theſſal. vlt. in omnibus gratias agentes.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd omnis effectus naturaliter ad ſuam cauſam conuertitur: vndè Dionyſius dicit 3. *cap. de Diuinis nominibus*, quòd *Deus in ſe omnia conuertit tanquam omnium cauſa*: ſemper enim oportet, quòd effectus ordinetur ad finem agentis: manifeſtum eſt autem quòd benefactor inquantùm huiuſmodi eſt cauſa beneficiati: & ideo naturalis ordo requirit, vt ille, qui ſuſcipit beneficium, per gratiarum recompenſationem conuertatur ad benefactorem ſecundùm modum vtriuſque: & benefactori quidem inquantùm huiuſmodi debetur honor, & reuerentia, eo quòd habet rationem principij; ſed per accidens debetur ei ſubuentio, vel ſuſtentatio, ſi indigeat. 2. 2. *q.* 106. *a.* 3. *in corp.*

Quær. 2. an gratiarum actiones ſint habendæ benefactori beneficia danti, licèt non det eo modo quo debet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd boni animi eſt, vt magis attendatur ad bonum, quàm ad malum; & ideo ſi aliquis beneficium dedit non eo modo, quo debuit, non ideo debet recipiens à gratiarum actione ceſſare: minùs tamen, quàm ſi debito modo præſtitiſſet; quia etiā beneficium minus eſt; quia vt Seneca dicit in lib. de beneficijs, *multùm celeritas facit, multum abſtulit mora.* 2. 2. *q.* 106. *a.* 3. *ad* 2.

Qu. 3. an debeatur gratiarum actio illi, qui in conferendo beneficio ad vtilitatem ſuam attendit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Seneca dicit in ſexto de Beneficiis cap. 12. *multum intereſt, vtrum aliquis beneficium nobis det ſuâ cauſa, an noſtrâ, an ſuâ, & noſtrâ. Ille qui totus ad ſe ſpectat, & nobis prodeſt, quia aliter ſibi prodeſſe non poteſt, eo mihi loco habendus videtur, quo qui pecoribus pabulum proſpicit*: & mox. Cap. 13. *ſi modò me in conſortium admiſit, ſi duos cogitauit, ingratus ſum non ſolùm iniuſtus, niſi gaudeo hoc illi profuiſſe, quod proderat mihi: ſumma malignitatis eſt non vocare beneficium, niſi quod dantem aliquo incommodo afficit. In eodem art.* 3. *ad* 3.

Quæritur 4. vtrum etiam ſeruo vltra debitum facienti gratiæ ſint habendæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Seneca dicit in 3. de Beneficiis cap. 21. *quidquid ſeruus præſtat quod à ſeruo exigi ſolet, miniſterium eſt: vbi pluſquam quod ſeruo neceſſe eſt, beneficium eſt: vbi enim in affectum amici tranſit,* [illegible] *deſinit vo-*

tari miniſterium : & ideo etiam ſeruis vltra debitum facientibus gratiæ ſunt habendæ. *ibidem ad* 4.

Qu. 5. *an pauper teneatur, & poſſit recompenſare beneficium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiam pauper ingratus non eſt, ſi faciat, quod poſſit: ſicut enim beneficium magis in affectu conſiſtit, quàm in effectu; ita etiam recompenſatio magis in affectu conſiſtit: vnde Seneca dicit in 2. de beneficijs, *qui gratè beneficium accipit, primam eius penſionem ſoluit: quòd gratè autem ad nos beneficia peruerint, indicemus effuſis affectibus, quod non ipſo tantùm audiente, ſed vbique teſtemur.* 2. 2. q. 106. a. 3. *ad* 5.

Quær. 6. *an poſſit, & debeat fieri recompenſatio beneficiorum hominibus in fœlicitate exiſtentibus.*

Reſp. D. Thomas, quantumcunque in felicitate exiſtenti poteſt recompenſatio beneficij fieri per exhibitionem reuerentiæ, & honoris: vnde Philoſophus dicit in 8. Eth. quòd *ſuperexcellenti quidem habet fieri honoris retributio; indigenti autem retributio lucri*: & Seneca dicit in 5. de beneficijs, *multa ſunt, per qua, quidquid debemus reddere & felicibus poſſumus, fidele conſilium, aſſidua conuerſatio, ſermo comis, & ſine adulatione iucundus.* 2. 2. *q.* 106. *a.* 3. *ad* 5.

Quær. 7. *an ſit facienda beneficij compenſatio illi, qui mutatus eſt de virtute in vitium.*

Reſp. D. Thomas, ſi ille qui beneficium dedit, in peius mutatus eſt: debet tamen ſibi fieri recompenſatio ſecundùm ſtatum ipſius, vt ſcilicet ad virtutem reducatur, ſi ſit poſſibile: ſi autem ſit inſanabilis propter malitiam, tunc alter eſt effectus, quàm priùs erat, & ideo non debetur ei recompenſatio beneficij ſicut priùs: & tamen quantùm fieri poteſt ſaluà honeſtate memoria debet haberi præſtiti beneficij, vt patet per Philoſophum in 9. eth. 2. 2. *q.* 106. *a.* 3. *ad* 5.

Quær. 8. *an recompenſatio fieri debeat, quando eſt nociua, vel inutilis ei, qui recompenſatur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd recompenſatio beneficii præcipuè pendet ex affectu: & ideo eo modo debet recompenſatio fieri, quo magis ſit vtilis. Si tamen poſtea per eius incuriam in damnum ipſius vertatur, non imputatur recompenſanti, vnde Seneca dicit in 6. de benef. *reddendum mihi eſt, non ſeruandum cùm reddidero, ac tuendum, Ibidem ad* 6.

Qu. 9. *vtrum homo debeat ſtatim beneficium recompenſare, iuxta illud Seneca in* 4. *de benef. qui feſtinat reddere, non animum habet grati hominis, ſed debitoris.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut in beneficio dando duo conſiderantur, ſcilicet affectus, & donum; ita etiam hæc duo conſiderantur in recompenſatione beneficii: & quantùm quidem ad effectum, recompenſatio ſtatim fieri debet: vnde Seneca dicit in 2. de benef. *vis reddere beneficium?*

accipe benignè. Quantùm autem ad donum, debet expectari tempus, quo recompenſatio ſit benefactori opportuna. Si autem non conuenienti tempore ſtatim velit aliquis munus pro munere reddere, non videtur eſſe virtuoſa recompenſatio, ſed inuita: vt enim Seneca dicit in 4. de *benef. qui nimis cito cupit ſoluere, inuitus debet, & qui inuitus debet, ingratus eſt.* 2. 2. q. 106. a. 4.

Qu. 10. vtrũ in gratiarum actione magis attẽdi debeat affectus benefactoris quàm effectus, quandoquidem, Seneca dicit in 1. *de benef. nonnumquam magis nos obligat, qui dedit parua magnificè, & qui exiguum tribuit, ſed libenter.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd recompenſatio beneficii poteſt ad tres virtutes pertinere; ſcilicet ad iuſtitiam, ad gratiam, & ad amicitiam. Ad iuſtitiam quidem pertinet, quando recompenſatio habet rationem debiti legalis; ſicut in mutuo, & aliis huiuſmodi: & in tali recompenſatio debet attendi ſecundùm quantitatem dati. Ad amicitiam autem pertinet recompenſatio beneficij; & ſimiliter ad virtutem gratiæ, ſecundùm quòd habet rationem debiti moralis. Aliter tamen & aliter: nam in recompenſatione amicitiæ oportet reſpectum haberi ad amicitiæ cauſam: vnde in amicitia vtilis debet recompenſatio fieri ſecundùm vtilitatem, quam quis ex beneficio conſecutus eſt: In amicitia autem honeſti debet in recompenſatione haberi reſpectus ad electionem, ſiue ad affectum dantis; quia hoc præcipuè requiritur ad virtutem, vt dicitur in 8. ethic. & ſimiliter quia gratia reſpicit beneficium ſecundùm quòd eſt gratis impenſum, quod quidem pertinet ad affectum; ideo etiam gratiæ recompenſatio attendit magis affectum dantis, quàm effectum *in eadem qu.* 106. *a.* 5.

Quær. 11. vtrum oporteat plus exhibere in recompenſatione, quàm ſuſceptum fuerit in beneficio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd recompenſatio gratiæ reſpicit beneficium ſecundùm voluntatem benefacientis: in qua quidem præcipuè hoc commendabile videtur, quòd gratis beneficium contulit ad quod non tenebatur; & ideo qui beneficium accepit, ad hoc obligatur ex debito honeſtatis, vt ſimiliter aliquid gratis impendat: non autem videtur gratis aliquid impendere, niſi excedat quantitatem accepti beneficij; quia quandiu recompenſat minus, vel æquale non videtur facere gratis, ſed reddere quod accepit: & ideo gratiæ recompenſatio ſemper tendit vt pro ſuo poſſe aliquid maius retribuat. *Ibidem art.* 6.

Quæritur 12. an verum ſit, quod Philoſ. dicit 8. ethic. parentibus nec etiam æqualis recompenſatio fieri poteſt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in recompenſatione beneficij magis eſt conſiderandus affectus quàm effectus. Si ergo conſideremus effectum beneficij quod filius à parentibus accepit, ſcilicet eſſe & viuere; nihil æquale filius recompenſare poteſt, vt Phil. di-

cit. Si autem attendamus ad ipſam voluntatem dătis, & retribuentis, poteſt filius aliquid maius patri retribuere, vt Seneca dicit in 3. de beneficiis: ſi tamen non poſſet, ſufficeret ad gratitudinem recompenſandi voluntas. *Ibid. ad* 1.

Quæritur 13. *an & quomodo obligatio gratitudinis ſit interminabilis, iuxta illud Phil. 5. ethic. refamulari oportet ei qui gratiam fecit, & rurſum ipſum incipere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd debitum gratitudinis ex charitate deriuatur: quæ quantò plus ſoluitur, tantò magis debetur: ſecundùm illud ad Rom. 13. *nemini quidquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis*: & ideo non eſt inconueniens ſi obligatio gratitudinis interminabilis ſit. 2.2. *q.* 107. *a.* 6.

GVLA.

Quæritur 1. *in quo conſiſtat vitium gulæ.*

RESp. D. Thomas, dicendum quòd vitium gulæ non conſiſtit in ſubſtantia cibi, ſed in concupiſcentia non regulata ratione: & ideo ſi aliquis excedat in quantitate cibi non propter concupiſcentias cibi, ſed æſtimans id ſibi neceſſarium eſſe, non pertinet hoc ad Gulam, ſed ad aliquam imperitiam; ſed hoc ſolùm pertinet ad Gulam, quòd aliquis propter concupiſcentiam cibi delectabilis ſcienter excedat menſuram in edendo. 2. 2. *q.* 148. *a.* 1. *ad* 2.

Quæritur 2. *an vera ſit ſententia D. Gregorii 30. mor. dicentis: quia per eſum voluptas neceſſitati miſcetur, quia neceſſitas petat, & quid voluptas ſuppetat, ignoratur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd regula rationis hæc eſt, vt homo ſumat cibum ſecundùm quòd conuenit ſuſtentationi naturæ, & bonæ habitudini hominis, & conuerſationi eorum cum quibus viuit vt dicitur 3. ethic. quando ergo ſecundùm hanc regulam rationis appetit aliquis, & ſumit cibum, ſecundùm neceſſitatem ſumit: quando verò vltra hoc excedit, tranſcendit regulam rationis à medio virtutis diſcedens, vt ſatisfaciat voluptati. Sed ſicut Phil. dicit in 2. ethic. à medio virtutis quandoque quidem multùm receditur, & iſtud de facili percipi poteſt: quandoque autem parum receditur, & iſtud eſt imperceptibile: vnde parum habet de ratione peccati: & quantùm ad hoc intelligendum eſt verbum Gregorij. *qu.* 14. *de malo a.* 1. *ad* 1.

Quæritur 3. *cur D. Auguſtinus dicat* 10. *Confeſſ. quis eſt, Domine, qui aliquantulum extra metas neceſſitatis cibum non ſumat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non quicunque ſumit cibum extra metas neceſſitatis, peccat vitio gulæ; poteſt enim contingere quòd id quod credit ſibi eſſe neceſſarium ſit ſuperfluum: Et tunc concupiſcentia cibi non eſt immoderata, quia non recedit à regula rationis: Gula autem ſicut dictum eſt non importat primò &

per ſe immoderatam cibi ſumptionem; ſed immoderatam concupiſcentiam ſumptionis ipſius: menſura autem ipſius ſumptionis cibi ſumitur ſecundùm regulam naturæ corporalis, vnde magis poteſt eſſe cognita ſecundùm artem medicinæ, quàm ſecundùm rationé prudentiæ; ſecundùm quam tamen poteſt diiudicare, vtrum concupiſcentia ſit moderata vel immoderata, quamuis de facili nec hoc cognoſci poſſit, vbi non multum à ratione diſceditur; ſed hoc homo poteſt præcipuè ex auxilio Dei. Et ideo Aug. poſt verba inducta ſubdit: *Quiſquis eſt*, ſcilicet qui non ſumit cibum extra metas neceſſitatis, *magnus eſt, magnificet nomen tuum. Ibidem ad 2.*

Quær. 4. vtrum alimenta ſumi debeant ſicut medicamenta iuxta illud D. Auguſt 10. Confeſſ. hoc me docuiſti, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam: & quomodo peccare poſſit infirmus etiam in ſumendis remediis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd alimenta conueniunt cum medicamentis in hoc quòd vtraque ſumuntur contra deffectum naturæ corporalis. Sed poteſt in eis attendi differentia quantum ad duo. Primò quidem quia medicamenta ſumuntur ſecundùm regulam artis medecinæ: vnde in ſumptione medicamentorum, ſi ſit inordinatio, magis imputatur medico danti quàm infirmo ſumenti: Alimenta verò vt pluries ſumit homo proprio arbitrio: & ideo illi imputatur ad peccatum, ſi propter immoderatam concupiſcentiam delectationis ciborum ſuperfluè cibum aſſumat. Secundò differunt, quia ſumptio medicamentorum non eſt delectabilis ſicut ſumptio alimentorum: ita & in ſumendis medicamentis non eſt peccatum ex inordinata concupiſcentia delectabilis ſicut eſt in ſumptione ciborum. Tamen ſi quis infirmus de aliquo delectabili medicamento ſumeret vltra debitum, contra conſilium medici, propter concupiſcentiam delectabilis, ſimiliter peccaret vitio gulæ. *ibid. ad 5.*

Qu. 5. an gula ſit peccatum mortale ex ſuo genere: & quandonam ſit veniale tantùm.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm quæritur de aliquo peccato in generali vtrum ſit mortale, debet intelligi quæſtio vtrum ſit mortale ex ſuo genere; quia in quolibet genere peccati mortalis vtputa homicidij; vel adulterij poteſt inueniri aliquis motus qui eſt peccatum veniale. Et ſimiliter in quolibet genere peccati venialis poteſt inueniri aliquis actus, qui eſt peccatum mortale; ſicut in genere verbi otioſi cùm refertur ad finem peccati mortalis: ſpecies autem moralis actus ſumitur ex obiecto: vnde ſi obiectum peccati alicuius contrariatur charitati in qua vita ſpiritualis conſiſtit, neceſſe eſt quòd illud peccatum ſit mortale ex ſuo genere, vel ex ſua ſpecie: ſicut blaſphemia ex ſuo genere contrariatur charitati quantùm ad dilectionem Dei, & homicidium quantùm ad dilectionem proximi: vnde vtrumque eſt peccatum mortale. Peccatum autem gulæ conſiſtit in concupiſ-

cẽtia inordinata delectationis ciborum: ipſa autem ciborum delectatio ſecundùm ſe conſiderata non contrariatur charitati, neque quantùm ad dilectionem Dei, neque quantùm ad dilectionem proximi; ſed ſecundùm quòd additur inordinatio poteſt quodammodo contrariari, & quodammodo non contrariari. Concupiſcentia enim huius delectabilis poteſt eſſe inordinata dupliciter: vno modo ſic quòd excludat ordinem finis vltimi; quod quidem contingit quando talem delectationem homo appetit vt finem vltimum, eo quòd non eſt poſſibile vnius hominis eſſe multos fines vltimos. Et talis inordinatio repugnat charitati quantùm ad dilectionem Dei, qui diligi debet vt finis vltimus.

Alio modo concupiſcentia poteſt eſſe inordinata ſecundùm ea, quæ ſunt ad finem, ſaluato ordine finis vltimi; puta cùm aliquis concupiſcit nimium cibum, vel potum; non tamen ſic concupiſcit, vt propter hoc conſequendum vellet tranſgredi diuina præcepta: & talis inordinatio non repugnat charitati. Eſt autem de ratione gulæ inordinatio concupiſcentiæ: non tamẽ eſt de ratione eius inordinatio tollens ordinem finis vltimi: & ideo gula ſecundùm rationem ſuæ ſpeciei non habet quòd ſit peccatum mortale: ſed poteſt quandoque eſſe peccatum veniale ſecundùm iam dictos duos inordinationis modos. *qu. 14. de malo a. 2. in c. 2.2. q. 148. a. 2. ad Rom. 13. lect. 3. ad Gal. 5. lect. 5.*

Qu. 6. an conuenienter quinque ſpecies gulæ diſtinguantur, iuxta illud D. Gregorii 30. moral. quinque modis nos gulæ vitium tentat: aliquando namque indigentiæ tempora præuenit; aliquando lautiores cibos quærit; aliquando quæ ſumenda ſūt, præparari accuratiùs appetit: aliquando in ipſa quantitate ſumendi menſuram refectionis excedit; aliquando ipſo æſtu immenſi deſiderij aliquis peccat: quæ in hoc verſu continentur.

Præproperè, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſè.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, Gula importat inordinatam concupiſcentiam edendi: in eſca autem duo conſiderantur, ſcilicet ipſe cibus, qui comeditur, & eius comeſtio.

Poteſt ergo inordinatio concupiſcentiæ attendi dupliciter: vno quidem modo quantùm ad ipſum cibum, qui ſumitur; & ſic quantùm ad ſubſtantiam, vel ſpeciem quærit aliquis cibos lautos, id eſt pretioſos; quantùm ad qualitatem, quærit cibos nimis accuratè præparatos, id eſt ſtudioſè; quantùm ad quantitatem excedit nimis edendo.

Alio autem modo attenditur inordinatio concupiſcentiæ, quantùm ad ipſam ſumptionem cibi, vel quia præuenit debitum tempus comedendi, quod eſt præproperè; vel quia non ſeruat modum debitum in edendo, quod eſt ardenter. Iſidorus verò comprehendit primum, & ſecundum ſub vno, dicens, quòd *Guloſus excedit in cibo ſecundùm quid, quantum, quomo-*

do, & quando. 2. 2. q. 148. a. 4. in corp. q. 14. de malo a. 3. in corp.

Quær. 7. vtrum conuenienter à D. Gregorio 31. mor. aſſignentur quinque filiæ gulæ, ſcilicet inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis circa intelligentiam.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd filiæ Gulæ ſunt quinque, ſcilicet inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis circa intelligentiam. Dictum eſt enim quòd Gula propriè conſiſtit circa immoderatam delectationem, quæ eſt in cibis, & potibus: & ideo illa vitia inter filias Gulæ computantur, quæ ex immoderata delectatione cibi & potus conſequuntur: quæ quidem poteſt accipi vel ex parte animæ, vel ex parte corporis.

Ex parte autem animæ quadrupliciter. Primò quidem quantùm ad rationem, cuius acies hebetatur ex immoderatione cibi, & potus, & quantùm ad hoc ponitur filia Gulæ Hebetudo ſenſus circa intelligentiam, propter fumoſitates ciborum perturbantes caput: ſicut è contrario abſtinentia confert ad ſapientiæ perceptionem, ſecundùm illud Eccleſ. 2. *cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad ſapientiam.* Secundò quantùm ad appetitum, qui multipliciter deordinatur per immoderantiam cibi, & potus, quaſi ſopito gubernaculo rationis: & quantùm ad hoc ponitur inepta lætitia: quia omnes aliæ inordinatæ paſſiones ad lætitiam, & triſtitiam ordinantur, vt dicitur in 2. eth. & hoc eſt, quod dicitur 2. Heſdræ 3. quòd *vinum omnem mentem conuertit in ſecuritatem, & iucunditatem.* Tertiò quantùm ad inordinatum verbum: & ſic ponitur multiloquium; quia vt Gregorius dicit in Paſtorali, *niſi gulæ deditos immoderata loquacitas raperet, diues ille, qui epulatus quotidie ſplendidè dicitur, in lingua grauius non arderet.* Quartò quantùm ad inordinatum actum, & ſic ponitur ſcurrilitas, ideſt iocularitas quædam proueniens ex defectu rationis, quæ ſicut non poteſt cohibere verba, ita non poteſt cohibere exteriores geſtus: vndè ad epheſios. 5 ſuper illud, *aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas*, dicit gloſſa, quòd *à ſtultis curialitas dicitur, ideſt iocularitas, quæ riſum mouere ſolet*; quamuis poſſit vtrumque horum referri ad verba, in quibus contingit peccare, vel ratione ſuperfluitatis, quod pertinet ad multiloquium; vel ratione inhoneſtatis, quod pertinet ad ſcurrilitatem.

Ex parte autem corporis ponitur immunditia, quæ poteſt attendi, ſiue ſecundùm inordinatam emiſſionem quarumcunque ſuperfluitatum; vel ſpecialiter quantùm ad emiſſionem ſeminis: vnde ſuper illud ad epheſios. 5. *fornicatio autem, & omnis immunditia &c.* dicit gloſſa, ideſt *incontinentia pertinens ad libidinem quocunque modo.* 2. 2. q. 148. a. 6. in corp.

Qu. 8. an gula ſit vitium capitale, ſicut ait D. Gregorius 31. moralium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vitium capitale dicitur, ex quo alia vitia oriuntur, ſecundùm

rationem cauſæ finalis, inquantùm ſcilicet habet finem multùm appetibilem: vnde ex eius appetitu homines prouocâtur multipliciter ad peccandum. Ex hoc autem aliquis finis redditur multùm appetibilis, quòd habet aliquam de conditionibus felicitatis, quæ eſt naturaliter appetibilis: pertinet autem ad rationem felicitatis delectatio: & ideo vitium gulæ, quod eſt circa delectationes tactus, quæ ſunt præcipuæ inter alias, conuenienter ponitur inter vitia capitalia. *2. 2. qu. 148. a. 5. in corp.*

Quær. 9. cur obiectum vitij gulæ ſit maxime delectabile.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ipſe cibus ordinatur quidem ad aliquid ſicut ad finem; ſed quia ille finis eſt maximè appetibilis, ſcilicet conſeruatio vitæ, quæ ſine cibo conſeruari non poteſt, inde etiam eſt quòd ipſe cibus eſt maximè appetibilis: & ad hoc ferè totus labor humanæ vitæ ordinatur, ſecundùm illud Eccleſ. 6. *omnis labor hominis in ore eius.* Et tamen magis gula videtur eſſe circa delectationē cibi quàm circa cibos: propter quod, vt Auguſt. dicit in lib. de vera religione: quibus vilis corporis ſalus eſt, malunt veſci (in quo ſcilicet delectatio eſt) quàm ſaturari: cùm omnis finis illius voluptatis ſit non ſitire, atque eſurire. *ibid. ad 1.*

Qu. 10. an, & quando vomitus ſit vitioſus, tanquam immunditia conſequens ex vitio gulæ, iuxta illud Iſaiæ 18. omnes menſæ repletæ ſunt vomitu, ſordiumque: vel contra ſit vtilis, & de conſilio, iuxta illud Eccl. 31. ſi coactus fueris in edendo multùm, ſurge è medio, & vome, & refrigerabit te.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd licèt vtilis ſit vomitus poſt ſuperfluam comeſtionem, tamen vitioſum eſt quòd aliquis huic neceſſitati ſe ſubdat per immoderationem cibi, vel potus: poteſt tamen abſque culpa vomitus procurari ex conſilio medicinæ, in remedium alicuius languoris. *2. 2. qu. 148. a. 6. ad 2.*

Qu. 11. an peccent mortaliter illi, qui ex gula graue ſibi nocumentum inferunt, iuxta illud Eccleſ. 27. in multis eſcis erit infirmitas, & propter crapulam multi obierunt.

Reſp. D. Thomas, nocumentum proprii corporis non eſt proprium obiectum gulæ, ſed conſequitur quandoque ad obiectum præter intentionem: & tale nocumentum eſt præter intentionem gulæ. Si quis tamen ſcienter propter immoderatam concupiſcentiam cibi graue ſuo corpori nocumentum inferret, nimis comedendo, & nociua ſumendo, non excuſaretur à peccato mortali. *qu. 14. de malo art. 2. ad 4.*

Quær. 12. vtrum nocere ſuo corpori ex immoderato cibo, vel potu, directè pertineat ad vitium gulæ: & vtrum ex hoc augeatur iſtius vitij grauitas.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd guloſus non intendit ſuo corpori nocumentum inferre, ſed in cibo delectari: ſi autem nocumentum corporis ſequatur, hoc eſt per accidens: vnde hoc non directè pertinet ad grauitatem gulæ: cuius culpa tamen aggrauatur,

ſi quis corporale detrimentum incurrat propter immoderatam cibi ſumptionem. 2. 2. *q.* 148. *a.* 3. *ad* 3.

Quær. 13. cui præcepto contrarietur vitium gulæ.

Reſp. D. Thomas, prohibitio gulæ ſecundùm quòd eſt peccatum mortale, per reductionem contrariatur præcepto de ſanctificatione Sabbathi, per quam intelligitur ſpiritualis quies, quæ impeditur per immoderantiam gulæ. *qu.* 14. *de malo art.* 2. *ad* 13.

Quæritur 14. an gula ſit maximum peccatorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd grauitas alicuius peccati poteſt tripliciter conſiderari. Primò quidem, & principaliter ſecundùm materiam, in qua peccatur: & ſecundùm hoc peccata, quæ ſunt circa res Diuinas, ſunt maxima; vnde ſecundùm hoc, vitium Gulæ non eſt maximum; eſt enim circa ea, quæ ad ſuſtentationem corporis ſpectant. Secundò autem ex parte peccantis: & ſecundùm hoc peccatum Gulæ magis alleuiatur, quàm aggrauetur; tum propter neceſſitatem aſſumptionis ciborum; tum etiam propter difficultatem diſcernendi, & moderandi id, quod in talibus conuenit. Tertio verò modo ex parte effectus conſequentis: & ſecundùm hoc vitium gulæ habet quandam magnitudinem, inquantùm ex ea occaſionantur diuerſa peccata. 2. 2. *q.* 148. *a.* 3. *in corp.*

Qu. 15. an gula ſit peccatum grauiſſimum cùm grauiſſimè punitum fuerit? dicit enim D. Chryſoſt. hom. 13. in Matth. Adam intemperantia ventris expulit à paradiſo: diluuium quod fuit tempore Noë ipſa fecit, & pœnam Sodomorum, ſecundùm illud Zach. 16. hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſaturitas panis &c.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illæ pœnæ referuntur magis ad vitia, quæ ſunt conſecuta ex gula, vel ad gulæ radicem, quàm ad ipſam gulam: nam primus homo expulſus eſt de paradiſo propter ſuperbiam, ex qua proceſſit ad actum gulæ: diluuium autem, & pœnæ Sodomorū ſunt inducta propter peccata luxuriæ procedentia ex gula occaſionaliter. 2. 2. *qu.* 148. *a.* 3. *ad* 1.

Quær. 16. cur dicatur gula omnes obruere virtutes, iuxta illud D. Gregorii 30. mor. dominante gulæ vitio, omne quod homines fortiter egerunt, perdunt; & dum venter non reſtringitur, ſimul cuncta virtutes obruuntur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gula dicitur virtutes auferre, non tam propter ſe quàm etiam propter vitia, quæ ex ea oriuntur: dicit enim Gregor. in Paſtorali: *dum venter per ingluuiem tenditur, virtutes animæ per luxuriam deſtruūtur. Is eadem qu. a. 2. ad 4. q. 14. de malo a. 2. ad 2.*

Qu. 17. *cur Eſaü. dicatur prophanus ad Heb.* 12. *ne quis fornicator aut prophanus, vt Eſaü: vbi gloſſa ait:quod Eſaü fuit prophanus,quia gaſtrimargus, ideſt guloſus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Eſaü propter gulam dictus prophanus eſt; quia in eo tanta fuit inordinatio concupiſcentiæ cibi, quòd propter cibum primogenita vendidit:vnde quodammodo videbatur delectationem cibi concupiſcere tanquam finem. *qu.* 14. *de malo art.* 2. *ad* 1.

*Qu.*18. *quomodo gula faciat hominem idololatrare, ſecundùm illud Exodi* 32. *ſedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere: faciat etiam fornicari, iuxta illud Oſeæ* 4. *comedent, & non ſaturabuntur, fornicati ſunt, & non ceſſauerunt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd gula diſpoſitiuè inducit ad idololatriam, & luxuriam: non autem ita quòd hæc duo ſint de ratione gulæ; vnde non ſequitur, quòd ſit peccatum mortale; quia etiam peccatum veniale poteſt diſponere ad mortale. *Ibidem ad* 6.

*Qu.*19.*an gula ſit quædam idololatria iuxta illud Apoſtoli ad Rom.vlt.vbi de quibuſdam dicitur, quòd Domino Chriſto non ſeruiunt ſed ſuo ventri: & ad Philipp.*4.*multi ambulant, quorum finis interitus,quorum Deus venter eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illi ſeruiunt ventri ſuo tanquam Deo, qui in delectationibus ciborum ad ventrem pertinentium finem conſtituunt, qui in ſolo Deo eſt conſtituendus. *Ibidem ad* 12.

Quær. 20. *an luxus, ſuperbia, & auaritia ſint effectus gulæ, iuxta illud Pſalm. qui percuſſit Ægyptum cum primogenitis eorum, vbi dicit gloſſa: luxus, ſuperbia, auaritia, ſunt quæ primò generat venter.*

Reſp.D.Thomas,dicendum quòd quòd illa tria dicuntur eſſe effectus gulæ inquantum gula ad illa vitia diſponit. Sed ex hoc non ſequitur quòd gula ſemper ſit peccatum mortale. *qu.* 14. *de malo a.* 2. *ad* 9.

Qu. 21. *vtrum intemperantia, cuius pars eſt gula, reddat hominem beſtialem,vt ait Phi,in* 3. *Ethic.*

Reſp. D. Thomas, dicendum Philoſ. non dicit quòd intemperantia ſimpliciter faciat hominem beſtialem; ſed quòd talibus delectationibus gaudere, & maximè eas diligere eſt beſtiale. Et hoc ideo quia huiuſmodi delectationes ſunt in quibus cum beſtiis communicamus. Aliæ enim delectationes ſunt propriæ hominum. Ille autem maximè has delectationes diligit, qui in eis finem conſtituit. *ibidem ad* 11.

HÆRESIS.

Qu. 1. *vtrum hæreſis ſit infidelitatis ſpecies.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nomen hæreſis electionem importat: electio autem eſt

eorum, quæ ſunt ad finem, præſuppoſito fine, in credendis autem voluntas aſſentit alicui vero tanquam proprio bono: vnde quod eſt principale verum, habet rationem finis vltimi: quæ autem ſecundaria ſunt, habent rationem eorum, quæ ſunt ad finem: quia verò quicunque credit, alicuius dicto aſſentit, principaliter videtur eſſe, & quaſi finis iu vnaquaque credulitate ille, cuius dicto aſſentitur; quaſi autem ſecundaria ſunt ea, quæ quis tenendo vult alicui aſſentire. Sic ergo qui rectè fidem Chriſtianam habet, ſuâ voluntate aſſentit Chriſto in his, quæ verè ad eius doctrinam pertinent: à rectitudine, ergo fidei Chriſtianæ dupliciter quis poteſt deuiare: vno modo quia ipſe Chriſto non vult aſſentire; & ſic habet quaſi malam voluntatẽ circa ipſum finem, & hoc pertinet ad ſpeciem infidelitatis Paganorum, & Iudeorum: alio modo per hoc, quòd intendit quidem Chriſto aſſentire, ſed deficit in eligendo ea, quibus Chriſto aſſentiat: quia non eligit ea, quæ ſunt verè à Chriſto tradita, ſed ea, quæ ſibi propria mens ſuggerit: & ideo hæreſis eſt infidelitatis ſpecies, pertinens ad eos, qui fidem Chriſti profitentur, ſed eius dogmata corrumpunt. 2. 2. q. 11. a. 1. *in corp.*

Quæritur 2. an & quomodo Hæreſis importet fidei peruerſitatem; & vnde aliquis dicatur hæreticus?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nomen hæreſis græcum eſt, & electionem importat ſecundùm Iſidor. Vnde & hæretica diuiſiua dicuntur: & quia in electione fit diuiſio vnius ab altero, electio prohæreſis dicitur, vt patet 9. meteph. textu 10. Diuiſio autem contingit alicui parti per receſſum à toto: Prima autem Congregatio quæ eſt in hominibus, eſt per viam cognitionis, quia ex hac omnes aliæ oriuntur: vnde & hæreſis conſiſtit in ſingulari opinione præter communem opinionem: vnde & Philoſophi qui quaſdam poſitiones habebant præter communem ſententiam aliorum, ſectas, vel hæreſes proprias conſtituebant: ſed quia nullus denominatur ab eo quod ineſt ſibi imperfectè, ſed ſolùm quando confirmatur in illo (ſicut non dicitur iracundus, cui ineſt paſſio iræ, ſed qui paſſibilis eſt de facili ab ea; neque qui habet diſpoſitionem dicitur ſanus) ideo neque hæreticus nominatur, niſi qui in ſingulari opinione firmam habet ſtabilitatem: vnde etiam competit ei nomen hæreſis, ſecundùm quòd in electionem ſonat; quia quod per electionem fit quaſi ex habitu firmato procedit: competit ei etiam nomen hæreſis, ſecundùm quòd latinum eſt ab hærendo dictum, quia ſuæ opinioni vehementer inhæret: & quia Congregatio corporis myſtici per vnitatem veræ fidei primò conſtituitur, ideo hæreticus ſecundùm nos dicitur, qui à communi fide quæ catholica dicitur, diſcedit; contrariæ opinioni vehementer inhærens per electionem. 4. *ſ. d.* 13. *q.* 2. *a.* 1. *qu.* 1. *in corp.*

Quær. 3. vtrum hæreſis ſit circa praua dogmata fidei oppoſita, iuxta illud D. Auguſtini contra manichæos: qui in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid prauumque ſapiunt, ſi correpti vt ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter; ſuaque peſtifera & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defendere perſiſtunt; hæretici ſunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de hæreſi nunc loquimur ſecundùm quòd importat corruptionem fidei Chriſtianæ: non autem ad corruptionem fidei Chriſtianæ pertinet, ſi aliquis habeat aliquam falſam opinionem in his, quæ non ſunt fidei, puta in Geometricalibus, vel in alijs huiuſmodi, quæ omnino ad fidem pertinere non poſſunt; ſed ſolùm quando aliquis habet falſam opinionem circa ea, quæ ad fidem pertinent: ad quam aliquid pertinet dupliciter; vno modo directè, & principaliter, ſicut articuli fidei; alio modo indirectè, & ſecundariò, ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio alicuius articuli: & circa vtraque poteſt eſſe hæreſis eo modo quo & fides. 2.2.q. 11. ar. 2. in corp. 2. a. 1. ad 6.

Quær. 4. quomodo hæreſis contingat in his, quæ explicitè vel implicitè ſunt credenda de fide?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in fide ſunt aliqua ad quæ explicitè cognoſcenda omnis homo tenetur: vnde ſi in his aliquis errat, infidelis reputatur, & hæreticus ſi pertinaciam adiungat: ſi autem ſunt aliqua ad quæ explicitè credenda homo non tenetur, non efficietur hæreticus in his errans; vt ſi aliquis ſimplex credat Iacob patrem fuiſſe Abrahæ quod eſt contra veritatem ſcripturæ, quam fides profitetur, quouſque hoc ei innoteſcat, quòd fides Eccleſiæ contrarium habet; quia non diſcedit per ſe loquendo à fide Eccleſiæ, niſi ille qui ſcit hoc à quo recedit, de fide Eccleſiæ eſſe. Et quia quædam ſunt quæ in fide Eccleſiæ implicitè continentur (vt concluſiones in principiis) ideo in his diuerſæ opiniones ſuſtinentur, quouſque per Eccleſiam determinetur quòd aliquid eorum contra fidem Eccleſiæ eſt; quia ex eo ſequitur aliquid contrarium fidei directè. 4. ſ. d. 13. q. 2. a. 1. d. 6.

Qu. 5. quomodo intelligi debeat D. Hieron. ſuper cap. 5. ad Gal. dicens: quicunque aliter ſcripturam intelligit, quàm ſenſus Spiritus-Sancti efflagitat, à quo ſcripta eſt, licèt ab Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt: & alibi dicit, quòd ex verbis inordinate prolatis fit hæreſis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille dicitur aliter exponere ſacram ſcripturam quàm Spiritus-Sanctus efflagitat, qui ad hoc expoſitionem ſacræ ſcripturæ intorquet, quod contrariatur ei, quod eſt per Spiritum Sanctum reuelatum: vnde dicitur Ezech. 13. de falſis prophetis, *qui perſeuerauerunt confirmare ſermonem*; ſcilicet per falſas expoſitiones ſcripturæ. Similiter etiam per verba quæ quis loquitur, ſuam fidem profitetur: eſt enim confeſſio actus fidei: vnde

Leo Papa in quadam Epiſtola ad Proterium Epiſcopum Alexandrinum dicit, quòd inimici crucis Chriſti omnibus, & verbis noſtris inſidiantur, & ſyllabis; ſi vllam illis vel tenuem occaſionem demus, qua neſtoriano ſenſui nos congruere mentiantur. 2.2. qu. 11. a. 3. ad. 2.

Qu. 6. quomodo ſacri Doctores poſſint abſque vitio hæreſis diuerſa ſentire, ſicut Hieronymus, & Auguſtinus circa ceſſationem legalium: & quomodo in determinandis rebus fidei ſtandum ſit iudicio ſummi Pontificis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Auguſtinus dicit, & habetur in Decret. 24.c. 3. *dixit Apoſt. ſi qui ſententiam ſuam quamuis falſam, atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt: quærunt autem ſollicitudine veritatem, corrigi parati cùm inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi*, quia ſcilicet non habent electionem contradicentem Eccleſiæ Doctrinæ. Sic ergo aliqui Doctores videntur diſſenſiſſe; vel circa ea, quorum nihil intereſt ad fidem, vtrum ſic, vel aliter teneantur; vel etiam in quibuſdam ad fidem pertinentibus, quæ nondum erant per Eccleſiam determinata: poſtquam autem eſſent determinata authoritate vniuerſalis Eccleſiæ; ſi quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus cenſeretur.

Quæ quidem authoritas principaliter reſidet in ſummo Pontifice: dicitur enim 24. quæſt. 1. *quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres noſtros, & coepiſcopos nonniſi ad Petrum, ideſt ad ſui nominis & honoris authorem referre debere.* Contra cuius authoritatem nec Hier. nec Auguſt. nec aliquis ſacrorum Doctorum ſuam ſententiam defendit: vnde dicit Hieron. ad Damaſum Papam: *hæc eſt fides, Papa Beatiſſime, quam in catholica didicimus Eccleſia: in qua ſi minus peritè, aut parum cautè forte aliquid poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri fidem, & ſedem tenes: ſi autem hæc noſtra confeſſio Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me culpare voluerit, ſe imperitum, vel maleuolum, vel etiam non catholicum comprobabit*, 2.2. qu. 11. a. 3. ad 3.

Qu. 7. vtrum hæretici ſint vitandi, iuxta illud Apoſt. ad Titũ 3. hæreticum hominem poſt primam, & ſecundam correptionem deuita; ſciens quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt: & cur excommunicentur, & morti tradantur: & quare ſtatim comprimi debent.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa hæreticos duo ſunt conſideranda; vnum quidem ex parte ipſorum; aliud verò ex parte Eccleſiæ.

Ex parte quidem ipſorum eſt peccatum, per quod meruerunt non ſolùm ab Eccleſia per excommunicationem ſeparari, ſed etiam per mortem à mundo excludi: multò enim grauius eſt corrumpere fidem, per quam eſt animæ vita, quàm falſare pecuniam, per quam temporali vitæ ſubuenitur: vnde ſi falſarij pecuniæ, vel alij malefactores ſtatim per ſæculares Principes iuſtè morti traduntur, multò magis hæretici, ſtatim ex quo de hæreſi conuincuntur, poſ-

ſunt non ſolùm excommunicari, ſed etiam iuſtè occidi.

Ex parte autem Eccleſiæ eſt miſericordia ad errantium conuerſionem: & ideo non ſtatim condemnat, ſed *poſt primam, & ſecundã correptionem*, vt Apoſtolus docet: poſtmodum verò ſi adhuc pertinax inueniatur, Eccleſia de eius conuerſione non ſperans, aliorum ſaluti prouidet, eum ab Eccleſia ſeparando per excommunicationis ſententiam: & vlterius relinquit eum iudicio ſæculari à mundo exterminandum per mortem: dicit enim Hieronymus., & habetur 24. *q.* 3. *reſecandæ ſunt putrida carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda; ne tota domus, Maſſa, Corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereant. Arrius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, totum orbem eius flamma populata eſt.* 2. 2. *q.* 11. *a.* 3. *in corp.*

Qu. 8. *vtrum hæretici quandoque celari poſſint; & vtrum poſſint iuſtè occidi, etiamſi alios non corrumpant?*

Reſp. D. Thomas., dicendum quòd hæreſis eſt infectiuum vitium: vnde 2. Tim. 2. dicitur quòd *multùm proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt cancer ſerpit*: & ideo Eccleſia eos à conſortio fidelium excludit; & præcipuè illos qui alios corrumpunt; vt ſimplices, qui de facili corrumpi poſſunt, ab eis ſint ſegregati non ſolùm mente, ſed etiam corporaliter: vnde per Eccleſiam incarcerantur, & expelluntur: ſi autem alios non corrumperent, poſſent etiam celari. Sed illi qui ſunt firmi in fide, poſſunt cum eis corporaliter conuerſari vt eos conuertant; non tamen in diuinis, quia excommunicati ſunt: ſed iudicio ſæculari poſſunt licitè occidi, & bonis ſuis ſpoliari, etſi alios non corrumpant; quia ſunt blaſphemi in Deum, & fidem falſam obſeruant: vnde magis poſſunt puniri iſti, quàm illi qui ſunt rei criminis læſæ maieſtatis, & illi qui falſam monetam cudunt. 4. *ſ. a.* 13. *qu.* 2. *a.* 3.

Qu. 9. *an debeant hæretici tolerari propter vtilitatem, quam ex hæreſibus percipit Eccleſia, iuxta illud Apoſtoli* 1. *ad Corint.* 11. *oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis.*

Reſp. D Thomas, dicendum quòd vtilitas, quæ ex hæreſibus prouenit, eſt præter intentionem hæreticorum; dum ſcilicet conſtantia fidelium comprobatur, vt Apoſtolus dicit; & *vt excutiamus pigritiam, Diuinas ſcripturas ſollicitiùs intuentes*, ſicut Auguſtinus dicit. Sed ex intentione eorum eſt corrumpere fidem, quod eſt maximi nocumenti: & ideo magis reſpiciendum eſt ad id, quod eſt per ſe de eorum intentione, vt excludantur, quàm ad hoc, quod eſt præter eorum intentionem, vt ſuſtineantur. 2. 2. *q.* 11. *a.* 3. *ad* 2.

Quær. 10. *vtrum hæretici etiam relapſi ſint ab Eccleſia recipiendi, & priſtinis bonis reſtituendi, aut à morte liberandi, vel potius ſeculari iudicio relinquendi, ſicut Decretalis, ad abolendam, dicit: ſi aliqui poſt abiurationem erroris deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim recidiſſe, ſeculari iudicio ſunt relinquendi.*

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd Eccleſia ſecundùm Domini inſtitutionem, Charitatem ſuam extendit ad omnes, non ſolùm amicos, verum etiam inimicos, & perſequentes, ſecundùm illud Matthæi. 5. *diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos:* pertinet autem ad Charitatem, vt aliquis bonum proximi, & velit & operetur; eſt autem duplex bonum: vnum quidem ſpirituale, ſcilicet ſalus animæ, quod principaliter reſpicit Charitas, hoc enim quilibet ex Charitate debet alijs velle: vnde quantùm ad hoc hæretici reuertẽtes quotieſcunque relapſi fuerint, ab Eccleſia recipiuntur ad pœnitentiam, per quam aperitur eis via ſalutis: aliud autem eſt bonum, quod ſecundariò reſpicit Charitas, ſcilicet bonum temporale, ſicut & vita corporalis, poſſeſſio mundana, & bona fama, & dignitas Eccleſiaſtica, ſiue ſæcularis: hoc enim non tenemur ex Charitate alijs velle, niſi in ordine ad ſalutem æternam, & eorum, & aliorum: vnde ſi aliquid de huiuſmodi bonis exiſtens in vno impedire poſſit æternam ſalutem in multis, non oportet, quòd ex Charitate huiuſmodi bonum ei velimus, ſed potiùs vt velimus eum illo carere; tum quia ſalus æterna præferenda eſt bono temporali; tum quia bonum multorum præfertur bono vnius: ſi autem hæretici reuertentes, ſemper reciperentur, vt conſeruarentur in vita, & alijs temporalibus bonis, poſſet in præiudicium ſalutis aliorum hoc eſſe; tum quia ſi relaberentur, alios inficerent; tum etiam quia ſi ſine pœna euaderent; alij ſecuriùs in hæreſim laberentur: dicitur enim *Eccl. 8. etenim quia non citò profer[tu]r contra malos ſententia, abſque timore vllo filii hominum perpetrant mala?* & ideo Eccleſia quidem primò reuertentes ab hæreſi non ſolùm recipit ad pœnitentiam, ſed etiam conſeruat eos in vita, & interdum reſtituit eos diſpenſatiuè ad Eccleſiaſticas dignitates, quas priùs habebant, ſi videantur verè conuerſi: & hoc pro bono pacis frequenter legitur eſſe factum.

Sed quando recepti iterum relabuntur, videtur eſſe ſignum inconſtantiæ eorum circa fidem, & ideo vlteriùs redeuntes, recipiuntur quidem ad pœnitentiam: non tamen vt liberentur à ſententia mortis. 2. 2. *q.* 11. *a.* 4. *in corp.*

Quær. 11. quomodo intelligatur mandatum, quod Dominus dedit Math. 13. ſeruis ſuis, vt ſinerent creſcere zizania, per quæ intelliguntur hæretici?

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut habetur in decretis 24. q. 3. aliud eſt excommunicatio, & aliud eradicatio. Excommunicatur enim ad hoc aliquis, vt ait Apoſt. 1. ad Cor. 5. *vt ſpiritus eius ſaluus ſiat in die Domini:* ſi tamen totaliter eradicentur per mortem hæretici, non eſt etiã contra mandatum Domini; quod eſt in eo caſu intelligendum, quando non poſſunt extirpari zizania ſine extirpatione tritici. 2. 2. *q.* 11. *a.* 3. *ad* 3.

Qu. 12. quandonam hæretici redeuntes ad Eccleſiam ſint recipiendi, iuxta illud Chriſti de ſe ipſo dicentis Ioan. 6. eum qui venit ad me, non eiiciam foras: Et quandonam priſtinis dignitatibus ſint reſtituendi.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd quandiu huius vitæ ſtatus durat, homo non poteſt eſſe totaliter in peccato obſtinatus: hoc enim erit in damnatis poſt mortem: Et ideo quandiu in hac vita viuitur, cuilibet relinquitur locus pœnitentiæ, & quilibet quantumcunque deliquerit, vel in fide, vel in moribus, eſt ab Eccleſia recipiendus ad pœnitentiã: Et contrarium dicere eſt hæreſis nouatianorum: ſed tamen non eſt neceſſarium quòd ſemper ad dignitatem recipiantur, niſi cùm aliquibus miſericorditer diſpenſaretur, præcipuè propter bonum pacis, vel propter fructum alium qui inde ſperetur. *Quodl.* 10. *a.* 16. *in corp.*

Qu. 13 *quandonam ſimplices pro hæreticis habentur, & vt tales condemnantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non condemnantur ſimplices pro hæreticis, quia neſciunt articulos; ſed quia pertinaciter defendunt ea, quæ ſunt contraria articulis: quod non facerent, niſi per hæreſim fidem corruptam haberent. 3. *ſent. d.* 25. *q.* 2. *a.* 1. *q.* 3. *ad* 1.

Quærit. 14. *an cum hæreticis ſit communicandum, cum Apoſt.* 2. *ad cor.* 6. *dicat: exite de medio eorum, & ſeparamini: & loquitur de infidelibus, quod patet ex hoc quod præmiſerat, nolite ducere iugum cum infidelibus.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæreticis communicandum non eſt duplici ratione. Vna eſt ratione excommunicationis: nam cùm ſint excommunicati, non eſt eis communicandum, ſicut nec cùm alijs excommunicatis. Alia eſt ratione hæreſis: primò propter periculum, ne eorum conuerſatio alios corrumpat, ſecundùm illud primæ ad Cor. 15. *corrumpunt bonos mores colloquia praua*: ſecundò etiam, ne videamur eorum peruerſæ doctrinæ aliquem aſſenſum præſtare: vnde in 2. Canonica Ioannis dicitur: *ſi quis venit ad vos, & hanc doctrinam non habet, nolite eum in domum inducere, nec aue ei dixeritis; qui enim dicit ei Aue, communicat operibus eius malignis*: vbi dicit gloſſa: *ſecundùm quòd vox eſt inſtituta, communionem eſſe oſtendit cum illo: alioquin ſimulatio eſt, quæ in Chriſtianis eſſe non debet.* Tertiò ne ex noſtra familiaritate alijs detur occaſio erroris: vnde ibidem dicit alia gloſſa: *etſi vos fortè decepti non eſtis, alij forſitan per talem veſtram familiaritatem poſſent decipi, qui crederent illos placere vobis, & ſic crederent illis*: vnde alia gloſſa dicit ibidem: *tantâ Apoſtoli atque eorum diſcipuli in Religione cautelâ vtebantur; vt nec verbi quidem Communionem cum aliquo eorum, qui à veritate declinauerant, habere paterentur.*

Hoc tamen intelligendum eſt, niſi cum aliquo loqueremur de eius ſalute. *quodl.* 15. *in corp.*

Qu. 15. *quando, & in quibus poſſint infideles communicare cum hæreticis, alijſque infidelibus.*

Reſpondetur infra v. *infidelibus qu.*

Qu...

Qu. 16. quiſnam hæreticus incurrat excommunicationem latæ ſententiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæreticus poteſt dici aliquis, vel quia ſimpliciter errat ex ignorantia, & hic non eſt excommunicatus; vel quia errat ex pertinacia, & alios nititur peruertere: & tunc incurrit in excommunicationem latæ ſententiæ. *lect. 1. ſuper cap. 2. ad Galatas.*

Quær. 17. vtrum hæreſis ſit maximum peccatum; cùm in Epiſtola D. Clementis dicatur: primum locum in pœnis habent, qui aberrant a Deo.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vnumquodque dicitur malum, quia nocet: vnde cùm hæreſis plus noceat, quàm aliquod aliud peccatum, quia ſubuertit fundamentum omnium bonorum, ſine quo nihil boni remanet: ideo hæreſis eſt ex genere ſuo maximum peccatorum. Quamuis ex accidenti aliquod peccatum poſſit eſſe grauius; ſicut ſi multùm excreſceret contemptus Dei in aliquo, quod etiam ex genere ſuo eſſet veniale. Sed de eo quod eſt ſecundùm accidens, non eſt curandum in arte, vt Phil. dicit in 5. Ethic. 4. *ſ. d.* 13. *q.* 2. *a.* 2.

Quæritur 18. cur ſicut beſtialitas ponitur extra numerum humanarum malitiarum, ita hæreſis ponatur à Sanctis extra numerum peccatorum, quæ in fidelibus reperiuntur; & ideo non computetur inter vitia capitalia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ſecundùm Phil. in 7. Ethic. beſtialitas ponitur extra numerum aliarum humanarum malitiarum, quia humanum modum tranſcendit; ita à Sanctis ponitur hæreſis extra numerum peccatorũ, quæ in fidelibus inueniuntur, quaſi grauius eis: & ideo non computatur inter vitia capitalia, nec inter eorum filias; quia vitia capitalia ſecundùm Iſidor. in gloſſa Deut. 7. ſignantur per ſeptem populos qui in terra promiſſionis non remanſerunt: tamen ſi ad aliquod de ſeptem capitalibus reduci debeat, poterat ad ſuperbiam reduci. 4. *ſ. d.* 13. *q.* 2. *a.* 2. *qu.* 1. *ad* 1.

Qu. 19. an hæreſis ſit ſpecies peccati in Spiritum Sanctum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hæreſis ſecundùm quòd pertinaciam importat, ſpecies eſt peccati in Spiritum Sanctum: quia eſt impugnatio veritatis agnitæ. 4. *d.* 13. *q.* 2. *a.* 2. *ad.* 5.

Qu. 20. quid addat hæreſis ſupra neſcientiam, ignorantiam, & errorem, & quomodo ex ſuperbia, vel etiam quandoque ex acedia oriatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quatuor videntur ad defectum cognitionis pertinere, ſcilicet neſcientia, ignorantia, error, & hæreſis. Inter quæ neſcientia eſt communius, quia importat ſimplicem carentiam ſcientiæ: vnde & in Angelis Dionyſ. quandam neſcientiam ponit, vt patet in 6. cap. Eccleſ. Hyerarch. Ignorantia verò eſt quædam neſcientia eorum, quæ homo natus eſt ſcire,

& debet. Error verò ſupra ignorantiam addit applicationem mentis ad contrarium veritatis; ad errorem enim pertinet approbare falſa pro veris. Sed hæreſis ſupra errorem addit aliquid: & eſt ex parte materiæ, quia eſt error eorum quæ ad finem pertinent, & ex parte errantis; quia importat pertinaciam, quæ ſola facit hæreticum, quæ quidem pertinacia ex ſuperbia oritur. Magnæ enim ſuperbiæ eſt vt homo ſenſum ſuum præferat veritati diuinitùs reuelatæ. Hæreſis ergo ex ſimplici ignorantia proueniens ſi ſit peccatum, ex aliquo prædictorum vitiorum exoritur. Imputatur enim homini ad peccatum ſi non curat addiſcere ea quæ ſcire tenetur; videtur autem hoc ex acedia prouenire, ad quam pertinet refugere ſpirituale bonum, inquantum eſt impeditiuum boni corporalis. *q.* 8. *de malo a.* 1. *ad* 7.

Qu. 21. *an finis hæreſis ſit commodum temporale, & maximè principatus, & gloria, ſicut dicit D. Aug. in lib. de vtilitate credendi c.* 1.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vitia habent ſpeciem ex fine proximo; ſed ex fine remoto habent genus & cauſam: ſicut cùm aliquis mæchatur, vt furetur, eſt ibi quidem ſpecies mæchiæ ex proprio fine & obiecto: ſed ex fine vltimo oſtenditur quòd mæchia & ex furto oritur, & ſub eo continetur ſicut effectus ſub cauſa, vel ſicut ſpecies ſub genere; vnde & ſimiliter in propoſito, finis proximus hæreſis eſt adhærere falſæ ſententiæ propriæ, & ex hoc ſpeciem habet: ſed ex fine remoto oſtenditur cauſa eius; ſcilicet quòd oritur ex ſuperbia, vel ex cupiditate. 2. 2. *q.* 11. *a.* 1. *ad* 2.

Quæritur 22. *cur ſicut boni homines dicuntur Angeli, ita hæretici dicantur dæmones* 1. *ad Timoth.* 4. *diſcedent quidam attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.*

Reſp. D. Thomas, ſecundùm gloſſam dicit hîc falſos doctores, dæmones, nec immeritò. Sicut enim boni homines interdum dicuntur Angeli; ſic iſti propter excellentem malitiam dæmones dicuntur. Ioan. 6. *Nonne ego duodecim vos elegi; & vnus eſt ex vobis diabolus! in expoſ. eiuſdem cap. l.* 1.

Qu. 23. *vtrum hæretici poſſint licitè, aut validè ſacramenta conferre.*

Reſp. v. *Sacramentum qu.*

Ex decretis ſummi Pontificis Alexandri 7, *hæretici ſunt denunciandi, etiam non præmiſsâ correctione fraternâ; & etiamſi eos eſſe hæreticos probari non poſſit, vt diximus ſupra v. denunciatio ſub finem.*

Idem S. Pontifex damnauit ſequentes propoſitiones, quæ ſunt tertia, quarta, & quadrageſimaquinta inter eas, quæ continentur in ipſius decretis,

3. *Sententia aſſerens bullam cœnæ ſolùm prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ſermo eſt, anno* 1629. 18. *Iulij in conſiſtorio ſacræ Congregationis eminentiſſimorum Cardinalium viſa, & tolerata eſt.*

4. *Prælati regulares poſſunt in foro*

conſcientiæ abſoluere quoſcumque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

45. *Libri prohibiti donec expurgentur, poſſunt retineri, vſquedum adhibitâ diligentiâ corrigantur.*

HEBETVDO SENSVS.

Qu. 1. an & quando hebetudo ſenſus ſit peccatum; & quomodo diſtinguatur à cæcitate mentis?

RESP. D. Thomas, dicẽdum quòd hebes acuto opponitur: acutum autem dicitur aliquid ex hoc quod eſt obtuſum, penetrare non valens. Senſus autem corporalis per quamdam ſimilitudinem penetrare dicitur medium, inquantum ex aliqua diſtantia ſuum obiectum percipit, vel inquantum poteſt quaſi penetrando minima vel intima rei percipere. Vnde in corporalibus dicitur aliquis eſſe acuti ſenſus qui poteſt percipere ſenſibile aliquod ex remotis, vel videndo, vel audiendo, vel olfaciendo; & è contrario dicitur ſenſu, hebetari qui non percipit niſi ex propinquo & magna ſenſibilia. Ad ſimilitudinem autem corporalis ſenſus dicitur etiam circa intelligentiam eſſe aliquis ſenſus, qui eſt aliorum primorum & extremorum, vt dicitur in 6. Ethic. ſicut etiam ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibilium, quaſi quorumdã principiorũ cognitionis. Hic autem ſenſus, qui eſt circa intelligentiam, non percipit ſuum obiectum per medium diſtantiæ corporalis, ſed per quædam alia media, ſicut cùm per proprietatem rei percipit eius eſſentiam. & per effectum percipit cauſam.

Ille ergo dicitur eſſe acuti ſenſus circa intelligentiam, qui ſtatim ad apprehenſionem proprietatis rei, vel etiam effectus, naturam rei comprehendit; & inquantum vſque ad minimas conditiones rei conſiderandas pertingit: ille autẽ dicitur hebes circa intelligentiam, qui ad cognoſcendam veritatem rei pertingere non poteſt, niſi per multa ei expoſita; & & tunc etiam non poteſt pertingere ad perfectè conſiderandum omnia quæ pertinent ad rei rationem: ſic ergo hebetudo ſenſus circa intelligentiam importat quamdam debilitatem mentis circa conſiderationem ſpiritualium bonorum: cæcitas autem mentis importat omnimodam priuationem cognitionis ipſorum. Et vtrumque opponitur dono intellectus, per quod homo ſpiritualia bona aprehendendo cognoſcit, & ad eorum intima ſubtiliter penetrat. Habet autem hebetudo rationem peccati, ſicut & cæcitas mentis inquantùm ſcilicet eſt voluntaria; vt patet in eo, qui affectus circa carnalia de ſpiritualibus ſubtiliter diſcutere faſtidit, vel negligit. 2.2. *qu. 15. a. 2. in corp.*

Qu. 2. an & quomodo hebetudo ſenſus, & cæcitas mentis ex gula, & luxuria proueniant.

Reſp. v. *Cæcitas mentis qu. 2.*

Quæritur 3. an exiſtentes in gratia poſſint pati hebetudinem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliqui habentes gratiam gratum facientem poſſunt hebetudinem pati circa aliqua, quæ ſunt

præter neceſſitatem ſalutis: ſed circa ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis ſufficienter inſtruuntur à Spiritu Sancto ſecundùm illud primæ Ioannis. 2. *vnctio eius docet vos de omnibus*.2.2.q. 8. a.4. ad 1.

HEREMITÆ.

Quær. vtrum vitæ Heremiticæ ſit annexum continentię votum.

RESp. D. Thomas, hæremitæ, quamuis obedientiam non promittant, tamen votum continentiæ habent annexum: & ex mora ſecundùm determinatum tempus, eorum votum ſolemnizatur. 4. *ſent. d.* 27. *in expoſit. textus.*

HISTRIONATVS.

Quæritur] vtrum officium hiſtrionum ſit licitum: & vtrum peccent qui eis ſubueniunt.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ludus eſt neceſſarius ad conuerſationem humanæ vitæ: ad omnia autem quæ ſunt vtilia conuerſationi humanæ, deputari poſſunt aliqua officia licita: & ideo etiam officium hiſtrionum, quod ordinatur ad ſolatium hominibus exhibendum, non eſt ſecundùm ſe illicitum, nec ſunt in ſtatu peccati, dummodò moderatè ludo vtantur, ideſt non vtendo aliquibus illicitis verbis vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotijs, & temporibus indebitis: & quamuis in rebus humanis non vtantur alio officio per comparationem ad alios homines; tamen per comparationem ad ſeipſos, & ad Deum alias habent ſerioſas, & virtuoſas operationes, puta dum orant, & ſuas paſſiones, & operationes componunt; & quandoque etiam pauperibus eleemoſynas largiuntur.

Vndè illi, qui moderatè illis ſubueniunt, non peccant, ſed iuſtè faciunt mercedem miniſterij eorum eis tribuendo: ſi qui autem ſuperfluè ſua in tales conſumunt, vel etiam ſuſtentant illos hiſtriones, qui illicitis ludis vtuntur, peccant, quaſi eos in peccato fouentes: vnde Auguſtinus dicit ſuper Ioannem, quòd *donare res ſuas hiſtrionibus vitium eſt immane*: niſi fortè aliquis hiſtrio eſſet in extrema neceſſitate, in qua eſſet ei ſubueniendum: dicit enim Ambroſius in lib. de officiis: *paſce fame morientem: quoquo enim paſcendo hominem ſeruare poteris, ſi non paueris, occidiſti* 2. 2. *queſt.* 168. *a.* 3. *ad* 3.

Plura Hiſtriones, eorumque officium concernentia videantur ſupra v. chorea, & infra v. ludus, & v. ſpectacula.

HOMICIDIVM.

Vide *infra v. occidere.*

HONOR.

Qu. 1. *quid ſit honor: & quomodo in ſignis exterioribus conſiſtat.*

RESp. D. Thomas, dicendũ quòd Honor teſtificationem quandam importat de excellentia alicuius: vnde homines, qui volunt honorari, teſtimonium ſuæ excellentiæ quærunt; vt per Philoſop.

patet in 1. & 8. ethic. teſtimonium autem redditur vel coram Deo, vel coram hominibus: coram Deo quidem qui inſpector eſt cordium, teſtimonium conſcientiæ ſufficit: & ideo honor quoad Deum poteſt conſiſtere in ſolo interiori motu cordis; dum ſcilicet aliquis recogitat vel Dei excellentiam, vel etiã alterius hominis coram Deo: ſed quoad homines aliquis non poteſt teſtimonium ferre, niſi per aliqua ſigna exteriora; vel verbis, puta cùm aliquis ore pronunciat excellentiam alicuius; vel factis, ſicut inclinationibus, obuiationibus, & aliis huiuſmodi: vel etiam exterioribus rebus, puta in munerum oblatione, aut imaginum inſtitutione, vel aliis huiuſmodi. Et ſecundùm hoc honor in ſignis exterioribus, & corporalibus conſiſtit. 2. 2. q. 103. a. 1. *in corp.*

Quær. 2. an, & quomodo Honor ſit præmium virtutis, vt dicit Philoſ. in 4. ethic.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd honor non eſt præmium virtutis, propter quod virtuoſi operantur; ſed accipiunt honorem ab hominibus loco præmij, quaſi à non habentibus ad dandum maius: verum autem præmium virtutis eſt ipſa beatitudo, propter quam virtuoſi operantur: ſi autem propter honorem operarentur, iam non eſſet virtus, ſed magis ambitio. 1. 2. q. 2. a. 2. *ad* 1.

Quær. 3. cur honor non ſit ſufficiens præmium virtutis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd honor non eſt præmium virtutis quoad ipſum virtuoſum, vt ſcilicet hoc pro præmio expetere debeat: Sed pro præmio expetit beatitudinem, quæ eſt finis virtutis. Dicitur autem eſſe præmium virtutis ex parte aliorum, qui non habent aliquid maius quod virtuoſo retribuatur, quàm honorem: qui ex hoc ipſo magnitudinem habet quòd perhibet teſtimonium virtuti. Vnde patet quod non eſt ſufficiens præmium, vt dicitur in 4. Ethic. 2. 2. *qu.* 131. *art.* 1. *ad* 2.

Qu. 4. quomodo per appetitum honoris homines prouocantur ad bona facienda, & mala vitanda, ſicut Philoſ. dicit 3. Ethic. quod fortiſſimi videntur eſſe, apud quos timidi ſunt inhonorati, fortes autem honorati.

Reſp. D. Thomas, dicendùm quòd ſicut per appetitum honoris quando debito modò appetitur, aliqui prouocantur ad bonum & reuocantur à malo: ita etiam ſi inordinatè appetatur, poteſt eſſe homini occaſio multa mala faciendi: dum ſcilicet aliquis non curat qualitercunque honorem conſequi poſſit. Vnde ſaluſt us dicit in catilinario, quòd gloriam & honorem & imperium bonus & ignauus æque ſibi exoptant: Sed ille, ſcilicet bonus, verã viã vtitur: huic ſcilicet ignauo, quia bonæ artes deſunt, dolis atque fallaciis contendit. Et tamen illi qui ſolùm propter honorem vel bona faciunt, vel mala vitant, non ſunt virtuoſi, vt patet per Philoſophum in 3. Ethicor. vbi dicit quòd non ſunt verè fortes qui propter honorem fortia faciunt. 2. 2. *qu.* 131. *art.* 1. *ad* 3.

Qu. 5. quandonam appetitus honoris ſit bonus, & laudabilis, vel econtra malus, & vituperabilis

Reſp. v. ambitio, fama, magnanimitas.

Qu. 6. an, & quare ſoli virtuti debeatur honor, & propterea habeat rationem honeſti, cùm ſecundùm Iſidorum honeſtas dicatur quaſi honoris ſtatus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd eorum, quæ honorantur præter virtutem, aliquid eſt virtute excellentius, ſcilicet Deus, & beatitudo; & huiuſmodi non ſunt ita nobis per experientiam nota, ſicut virtutes ſecundùm quas quotidie operamur: & ideo virtus magis ſibi vendicat nomen honeſti: alia verò quæ ſunt infra virtutem honorantur, inquantũ coadiuuant ad operationem virtutis; ſicut nobilitas, potentia, & diuitiæ: vt enim Philoſ. dicit in 4. ethic. *huiuſmodi honorantur a quibuſdam, ſed ſecundùm veritatem ſolus bonus eſt honorandus*: bonus autem eſt aliquis ſecundùm virtutem: & ideo virtuti quidem debetur laus, ſecundùm quòd eſt appetibilis propter aliud; honor autem prout eſt appetibilis propter ſeipſam, & ſecundùm hoc habet rationem honeſti. 2.2. *qu.* 145. *a.* 1. *ad* 2.

Qu. 7. an, & quare in rei veritate honor non debetur niſi virtuti, licèt vulgus honorem deferat exteriori excellentiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Phil. dicit in 4. Ethic. *honor propriè & ſecundùm veritatem non debetur niſi virtuti*: ſed quia exteriora bona inſtrumentaliter deſeruiunt ad quoſdam actus virtutum, ex conſequenti etiam eorum excellentiæ honor aliquis exhibetur; & præcipuè à vulgo, quòd ſolùm excellentiam exteriorem recognoſcit. 2.2. *q.* 186. *a.* 7. *ad* 4.

Quæritur 8. an in præcepto honorandi parentes includatur quidquid illis debemus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Parentibus inquantùm hujuſmodi debetur reuerentiæ honor; ſed ſuſtentatio, & alia hujuſmodi debentur eis ratione alicuius accidentis, puta inquantùm ſunt indigentes, vel ſerui, vel aliquid hujuſmodi: & quia quod eſt per ſe, prius eſt eo, quod eſt per accidens, inter prima etiam præcepta legis, quæ ſunt præcepta decalogi, ſpecialiter præcipitur honoratio parentum, in quo ſicut in quodam principali intelligitur mandari ſuſtentatio; & quidquid aliud Parentibus debetur. 2. 2. *q.* 122. *a.* 5. *ad* 3. *q.* 101. *a.* 2. *in corp. & ad* 1.

Quæris. 9. an & quomodo præmium promiſſum illis, qui honorant Parentes, ſit conueniens.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd longæuitas promittitur honorantibus Parentes, non ſolùm quantùm ad futuram vitam, ſed etiam quantùm ad præſentem, ſecundùm illud Apoſtoli primæ ad Tim. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc*

eſt, & futura. Et hoc rationabiliter: qui enim eſt gratus beneficio meretur ſecundùm quamdam congruentiam, vt ſibi beneficium conſeruetur; propter ingratitudinem autem meretur aliquis beneficium perdere: beneficium autem vitæ corporalis poſt Deum à Parentibus habemus: & ideo ille, qui honorat Parentes, quaſi beneficio gratus, meretur vitæ conſeruationem; qui autem non honorat Parentes tanquam ingratus meretur vitâ priuari.

Quia tamen præſentia bona, vel mala non cadunt ſub merito, vel demerito niſi inquantùm ordinantur ad futuram remunerationem: ideo quandoque ſecundùm occultam rationem Diuinorum iudiciorum, quæ maximè futuram remunerationem reſpiciunt, aliqui, qui ſunt pij in Parentes, citiùs vitâ priuantur: alij verò, qui ſunt impij in Parentes, diutiùs viuunt. 2.2.q. 122. a. 6. ad 3.

Qu. 10. *qua ratione debeat exhiberi honor Prælatis etiam malis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in Prælato duo poſſumus conſiderare, ſcilicet perſonam propriam, & dignitatem, ſecundùm quam eſt quædam perſona publica: ſi ergo Prælatus ſit malus ratione perſonæ ſuæ, non eſt honorandus: quia cùm honor ſit reuerentia alicui exhibita in teſtimonium virtutis, falſum teſtimonium de eo proferret, ſi quis eum intuitu propriæ perſonæ honoraret, contra illud, quod dicitur exodi 20. *non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.*

Sed inquantùm eſt perſona publica, ſic gerit typum, & locum non ſuiipſius, ſed alterius, ſcilicet Chriſti in Eccleſia, vel Reipublicæ vt Dominus in ſæcularibus dignitatibus: & ſic valor eius non computatur ſecundùm perſonam, ſed ſecundùm eum cuius loco præſidet: ſicut eſt de lapillo qui in computationibus ponitur loco centum marcarum, cùm in ſe nihil valeat, vt dicitur Prou. 26. *ſicut qui mittit lapidem in aceruum mercurij, ita qui tribuit inſipienti honorem*: mercurius enim dicebatur Deus ratiocinii & mercationis: Et ita eſt ei honor exhibendus non propter ſe, ſed propter eum cuius locum obtinet: ſicut adoratio imaginis refertur ad prototypum, vt dicit Damaſc. vnde & malus Prælatus idolo comparatur, Zach. 11. *ô Paſtor, & idolum derelinquens gregem. quodl.* 8. *q.* 4. *a.* 2. *in corp.*

Quær. 11. *an debeatur honor nedum bonis ſed etiam malis, & præſertim Prælatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cùm honor non debeatur niſi rebus Diuinis, non debetur propriè, & directè niſi habenti gratiam, & virtutem, quæ Diuinos facit: ſed habet aliquis virtutem multipliciter; vel ſicut actu virtuoſus, & huic directè debetur, & propriè, ſecundùm ſe honor; vel ſicut habens aptitudinem naturalem ad virtutem, & ſic cuilibet habenti imaginem Dei eſt exhibendus honor, niſi ſit confirmatus in malo, quia ligatus eſt in illo ordo ad virtutem; uel ſicut ordinatus ad inducendum virtutem, Et ſic debetur omnibus Prælatis,

qui ad hoc ordinati ſunt, vt alios dirigant in virtutem. 3. *ſent. d. 9. q. 2. a. 3. in corp.*

Quæſ. 12. an, & quomodo honor debeatur potiùs Prælato malo, quàm bono ſubdito.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſubdito bono debetur ſecundùm ſe maior reuerentia; ſed ratione Prælationis debetur maior malo Prælato. Et eſt triplex ratio: primò, quia Prælatus gerit vicem Dei; vnde Deus in ipſo honoratur: ſecundò, quia ipſe eſt perſona publica; & honoratur in ipſo bonitas Eccleſiæ, vel Reipublicæ, quæ eſt maior quàm merita vnius ſingularis perſonæ: tertiò, quia Prælatio ſe habet ad virtutem ſicut cauſa efficiens in aliis virtutem; & dignius eſt alterius virtutis cauſam exiſtere, inquantum hujuſmodi, quàm virtuoſum eſſe, vt dicit philoſ. 9. eth. *in eodem art c. 3. ad 3.*

Qu. 13. vtrum in exhibitione honoris locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

Reſp. ſupra v. *acceptio perſonarum qu. vii.*

HORÆ CANONICÆ.

Qu. 1. an & quare miniſtri Eccleſiæ teneantur recitare horas Canonicas; omnes verò alij in duobus feſtis teneantur intereſſe diuinis officiis.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd oratio cadit ſub præcepto & determinatè, & indeterminatè: determinatè quidem ad aliquas orationes ex præcepto tenentur illi, qui ex officio ſunt medij inter Deum, & populum conſtituti, ſicut miniſtri Eccleſiæ; vnde ex officio eis incumbit preces ad Deum in perſona totius Eccleſiæ fundere; & ideo ex ſtatuto Eccleſiæ tenentur ad horas Canonicas dicendas: ſed indeterminatè ad orationem quilibet tenetur ex hoc ipſo quòd tenetur ad bona ſpiritualia ſibi procuranda, quæ nonniſi diuinitus dantur; vnde alio modo procurari non poſſunt niſi vt ab ipſo petantur: & etiam ex hoc ipſo quòd charitatis præcepto tenetur proximũ ſicut ſeipſum diligere, tenetur ei in neceſſitate beneficus eſſe, nõ ſolùm per corporales eleemoſynas, ſed etiam per ſpirituales, quarum vna eſt oratio. Sed omnibus etiam qui Eccleſiæ miniſterio non funguntur, videtur ab Eccleſia determinatum tempus orandi ſtatutum eſſe; cùm ex canonum ſtatuto teneantur diebus feſtis diuinis officiis intereſſe; vt miniſtris pro populo orantibus ſuam intentionem conforment. 4. *ſ. d. 15. qu. 4. a. 1. quæſt. 3.*

Qu. 2. quomodo ſe gerere debeat ille, qui eſt præbendatus in duabus Eccleſiis, quando diuerſum officium in eis celebratur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſuppoſito, quòd aliquis licitè ſit præbendatus in duabus Eccleſiis, ſcilicet ex diſpenſatione, conſiderandum eſt, quòd ille, qui in aliqua Eccleſia præbendam accepit, duobus obligatur, ſcilicet Deo, vt ei debitas laudes exſoluat pro eius beneficiis; & Eccleſiæ, de qua accipit ſumptus: ea verò, quæ ad Eccleſiam pertinent, ſubiacent

diſpenſationi Prælatorum Eccleſiæ: & ideo hoc debitum, quod debet Eccleſiæ, debet exoluere, ſecundùm quòd ſtatutum eſt: vel per ſeipſum, ſi ſit præbenda, quæ requirat reſidentiam: vel per Vicarium, ſi hoc ſufficiat ſecundùm Eccleſiæ ſtatutum, ac conſuetudinem. Sed debitum, quod debet Deo, per ſe ipſum debet exoluere: non refert autem quantùm ad Deum, quibus pſalmis, & hymnis Deum laudet, vt puta vtrum dicat in veſperis, *Dixit Dominus*, vel *laudate pueri Dominum*, niſi quantùm ad hoc, quòd homo debet ſequi maiorum traditiones: & quia laudes Deo debet quaſi vnus homo, ſufficit, quòd ſemel officium dicat ſecundùm conſuetudinem alicuius Eccleſiarum, quarum eſt Clericus.

Sed de electione officij rationabiliter videtur, quòd debeat dicere officium illius Eccleſiæ, in qua maiorem gradum habet: puta ſi in vna ſit Decanus, & in alia ſimplex Canonicus, debet dicere officium Eccleſiæ, in qua eſt Decanus: quòd ſi in vtraque Eccleſia fuerit ſimplex Canonicus, debet dicere officium digniòris Eccleſiæ; quamuis fortè in minori Eccleſia habeat opulentiorem præbendam: quia temporalia nullius momenti ſunt ſpiritualibus comparata: ſi verò ambæ eccleſiæ ſunt æqualis dignitatis, poteſt eligere quodcunque offi[illegible]m voluerit, ſi fuerit ab vtraque Eccleſia abſens: ſi autem fuerit in aliqua earum præſens, debet ſe conformare illis, cum quibus conuerſatur. *quodlib. 1. a. 13.*

Quær. 3. vtrum illi, qui omiſit Diuinum officium, ſit iniungendum, quòd iteratò dicat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in omni Diuino officio eſt hoc commune, quod pertinet ad laudem Dei, & ad ſuffragium fidelium; ſed diſtinguitur vnum officium ab alio, ſecundùm diuerſitatem temporum, & locorum: rationabiliter enim inſtitutum eſt, vt diuerſimodè Deus laudetur ſecundùm congruentiam temporum, & locorum: & ideo ſicut in officiis Diuinis exoluendis obſeruanda eſt congruitas loci, ita etiam congruitas temporis; quæ quidem obſeruari non poſſet, ſi oporteret iniungere omittenti, quòd horas diceret, quas omiſit: fortè enim in completorio diceret iam lucis orto ſydere, & in tempore Paſchali diceret officium Dominicæ paſſionis, quod eſſet abſurdum: & ideo non videtur eſſe iniungendum ei, qui omiſit diuinum officium, quòd horas eaſdem repetat, ſed aliquid ad diuinam laudem pertinens; puta dicat ſeptem pſalmos, vel vnum pſalterium, vel aliquid amplius, ſecundùm quantitatem delicti. *quodl. 3. a. 29.*

Qu. 4. an liceat de ſero dicere matutinum ſequentis diei, vel præuenire tempus in aliis etiam horis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſideranda eſt intentio eius, qui præuenit tempus in matutinis dicendis, vel in quibuſcunque horis canonicis: ſi enim hoc facit propter laſciuiam, vt ſcilicet quietiùs ſomnolentiæ, &

voluptati vacet, non eſt abſque peccato: ſi verò hoc faciat propter neceſſitatem licitarum, & honeſtarum occupationum, puta ſi Clericus, aut magiſter debet videre lectiones ſuas de nocte, vel propter aliquid aliud huiuſmodi, licitè poteſt de ſero dicere matutinas, & in aliis horis canonicis tẽpus præuenire: ſicut etiam hoc in ſolemnibus Eccleſiis fit, quia melius eſt Deo vtrumque reddere, ſcilicet & debitas laudes, & alia honeſta officia, quàm quòd per vnum aliud impediatur. *quodl. 5. a. 28. in corp.*

Qu. 5. quandonam incipiat Dies quantùm ad officium Eccleſiaſticum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantùm ad contractus, & alia huiuſmodi, dies incipit à media nocte: ſed quantùm ad Eccleſiaſticum officium, & ſolemnitatum celebritates incipit dies à veſperis: vnde ſi aliquis poſt dictas veſperas, & completorium dicat matutinas, iam hoc pertinet ad diem ſequentem. *ibidem ad 1.*

Quær. 6. an Clericus beneficiatus in ſcholis exiſtens teneatur dicere officium mortuorum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Clericus ex hoc ipſo quòd eſt Clericus, & præcipuè in ſacris ordinibus conſtitutus, tenetur dicere horas canonicas: videntur enim tales ſpecialiter eſſe aſſumpti ad laudem Diuinam, ſecundùm illud *Iſaiæ 42. omnem, qui inuocat nomen meum, in laudem meam creaui illum:* ſed inquantùm eſt Clericus beneficiatus in hac Eccleſia tenetur dicere officium ſecundùm modum illius Eccleſiæ.

Eſt ergo conſiderandum, quòd officium mortuorum quandoque in Eccleſia dicitur, ſicut ordinariè pertinens ad Eccleſiæ officium, ſicut in tota Eccleſia in die animarum dicitur officium pro mortuis; & in qualibet Eccleſia eſt aliqua ſuper hoc ſpecialis conſuetudo, puta vt dicatur ordinariè officium mortuorum ſemel in ſeptimana, vel qualitercunque aliter ſecundùm certum tempus; & ad huiuſmodi officium mortuorum tenetur Clericus beneficiatus in aliqua Eccleſia etiam in ſcholis exiſtens, & per hoc ſatisfacit mortuis quorum recipit bona: aliquando verò dicitur officium mortuorum in Eccleſia extraordinariè propter aliquam cauſam ſpecialiter emergentem, puta ad preces alicuius perſonæ, vel propter aliquid huiuſmodi; & ad huiuſmodi non tenetur Clericus exiſtens in ſcholis. *quodlib. 6. a. 8. in corp.*

Quæritur 7. vtrum ille qui vadit ad Eccleſiam propter diſtributiones, aliàs non iturus, peccet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad euidentiam huius quæſtionis notandum eſt quòd aliquis actus dicitur eſſe ſpiritualis dupliciter: vno modo, ex parte principij; quando ſcilicet actus competit alicui perſonæ propter aliquid ſpirituale quod in ipſo eſt; ſicut Epiſcopo conſecrare Baſilicas, & Diacono legere Euangelium: & in talibus actibus cõmittitur ſimonia, ſi aliquis intendat ſuum actum vendere: alio modo

eſt aliquis actus ſpiritualis non ex parte principij, ſed ex parte finis tantùm, ſicut docere liberales artes, quarum veritas ſpiritualis eſt; ſed huiuſmodi doctrina non competit alicui propter aliquod ſpirituale officium; cùm etiam gentilibus liceat huiuſmodi artes docere: & in his actibus committitur ſimonia, ſi vendatur finis, qui ſpiritualis eſt ſcilicet ipſa veritas, non autem ſi aliquis ſuam operam locet. Celebrare ergo diuinum officium in Eccleſia, eſt actus ſpiritualis primo modo: competit enim alicui ex hoc quòd eſt Clericus; & ideo ſimoniam committit qui huiuſmodi actum vendere intendit: in qualibet enim venditione pretium accipitur quaſi finis. Et ideo in prædicto caſu diſtinguendum eſt. Si enim huiuſmodi diſtributiones recipit, quaſi finem ſui operis principaliter intentum, ſimoniam committit, & ita mortaliter peccat: ſi autem habet principalem finem Deum in tali actu; ad huiuſmodi autem diſtributiones reſpicit ſecundariò, non quaſi in finem, ſed ſicut in id, quod eſt neceſſarium ad ſuam ſuſtentationem, conſtat, quòd non vendit actum ſpiritualem, & ita ſimoniam non committit, nec peccat: ſic enim acceptio diſtributionum non erit cauſa, quare ad Eccleſiam vadat; ſed propriè huiuſmodi determinatio, quare nunc vadat, & non aliâ vice, *quodl. 8. a. 11. in corp. quodl. 4. a. 23. 4. ſent. d. 25 q. 3. a. 2. q. 1. ad 4. lect. 5. cap. 9. prima ad Corinthios.*

Quæritur 8. quænam attentio requiratur, & ſufficiat ad horas canonicas.

Reſponſio videatur infra v. *oratio.*

Hora pomeridiana, in quibus poteſt recitari matutinum pro ſequenti die, vt in ordine officii impreſſo Romæ ex commiſſione ſacræ Rituum Congregationis diligentiſſimè reuiſo, priuilegioque ſummi Pontificis conſignato.

A prima die Ianuarii vſque ad 12. hora 2. cum quadrante.

A 13. Ianuarri vſque ad 18. Februarii hora 2. cum dimidia.

A 19. Februarii vſque ad 5. Martii, hora 2. cum tribus quadrantibus.

A 6. Martii vſque ad 26. hora. 3.

A 27. Martii vſque ad 20. Aprilis, hora 3. cum quadrante.

A 21. Aprilis vſque ad 15. Maii, hora 3. cum dimidia.

A 16. Maii vſque ad 31. Iulii, hora 3. cum 3. quadrantibus.

A 1. Auguſti vſque ad 25. hora 3. cum dimidia.

A 26. Auguſti vſque ad 15. Septembris, hora 3. cum quadrante.

A 16. Septembris vſque ad 20. Octobris hora 3.

A 21. Octobris vſque ad 31. hora 2. cum tribus quadrantibus.

A 1. Nouembris vſque ad 30. hora 2. cum quadrante.

A 1. Decembris vſque ad 31. hora 2. cum dimidia.

Inter 45. propoſitiones damnatas à S. P. Alexandro 7. tres ſequentes habentur.

33. Reſtitutio fructuum ob omiſſionem horarum ſuppleri poteſt per quaſcunque eleemoſynas, quas antea beneficiatus de fructibus ſui beneficii fecerit.

34. In die palmarum recitans offi-

eiunio paſchale ſatisfacit præcepto.

35. *Vnico officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto, pro die præſenti & craſtino.*

HVMILITAS.

Quæritur 1. in quo conſiſtat humilitatis virtus.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Iſidor. dicit in lib. etymol. *humilis dicitur quaſi humi acclinis*, ideſt, *imis inhærens*: quod quidem contingit dupliciter: vno modo ex principio extrinſeco, putà cùm aliquis ab alio deiicitur; & ſic humilitas eſt pœna: alio modo à principio intrinſeco; & hoc poteſt fieri quandoque quidem benè, putà cùm aliquis conſiderans ſuum defectum, tenet ſe in infimis ſecundùm ſuum modum, ſicut Abraham dixit ad Dominum Geneſ. 18. *Loquar ad Dominum meum cùm ſim puluis, & cinis*; & hoc modo humilitas ponitur virtus; quandoque autem poteſt fieri malè, putà cùm homo honorem ſuum non intelligens, comparat ſe iumentis inſipientibus, & ſimilis fit illis. 2. 2. *qu.* 161. *a.* 1. *ad* 1.

Qu. 2. quænam ſit falſa humilitas, de qua dicitur Eccl. 19. eſt qui nequiter ſe humiliat: & verum vera humilitas præſertim in interiori conſiſtat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt humilitas ſecundùm quòd eſt virtus, in ſui ratione importat quandam laudabilem deiectionem in ima: hoc autem quandoque fit ſolùm ſecundùm ſigna exteriora ſecundùm fictionem; vnde hæc eſt falſa humilitas, de qua Auguſtinus dicit in quadam epiſtola quòd eſt magna ſuperbia, quia ſcilicet videtur tendere ad excellentiam gloriæ: quandoque autem fit ſecundùm interiorem motum animæ; & ſecundùm hoc humilitas, quæ propriè ponitur virtus, non conſiſtit in exterioribus, ſed principaliter in interiori electione mentis, vt patet per Philoſ. in lib. 2. Ethic. *ibidem ad* 2.

Qu. 3. an conuenienter D. Benedictus in ſua regula diſtinguat duodecim gradus humilitatis. Quorum primus eſt, corde, & corpore ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram aſpectibus. Secundus, vt pauca verba, & rationabilia loquatur aliquis, non clamosâ voce. Tertius, vt non ſit facilis, aut promptus ad riſum. Quartus, taciturnitas vſque ad interrogationem. Quintus, tenere quod habet communis Monaſterij regula. Sextus, credere, & pronunciare ſe omnibus viliorem. Septimus, ad omnia indignum, & inutilem ſe confiteri, & credere. Octauus, confeſſio peccatorum. Nonus, per obedientiam in duris, & aſperis patientiam amplecti. Decimus, vt cum obedientia ſe ſubdat maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt Deum timeat, & memor ſit omnium, quæ præcipit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd humilitas eſſentialiter in appetitu conſiſtit, ſecundùm quòd aliquis refrænat impetum animi ſui ne inordinatè tendat in magna; ſed regulam habet in cognitione,

vt ſcilicet aliquis non ſe exiſtimet ſupra id eſſe quod eſt; & vtriuſque principium, & radix eſt reuerentia, quam quis habet ad Deum: ex interiori autem diſpoſitione humilitatis procedunt quædam exteriora ſigna in verbis, & factis, & geſtibus, quibus id, quod interiùs latet, manifeſtatur; ſicut & in cæteris virtutibus accidit, nam *ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei ſenſatus*, vt dicitur Eccleſ. 19.

Et ideo in prædictis gradibus humilitatis ponitur aliquid, quod pertinet ad humilitatis radicem, ſcilicet duodecimus gradus, qui eſt, *vt homo Deum timeat, & memor ſit omnium, quæ præcepit*: ponitur etiam aliquid pertinens ad appetitum, ne ſcilicet in propriam excellentiam inordinatè tendat: quòd quidem fit tripliciter: Vno modo, *vt homo non ſequatur propriam voluntatem*, quod pertinet ad vndecimum gradum: alio modo, *vt regulet eam ſecundum ſuperioris arbitrium*; quod pertinet ad gradum decimum: tertio modo, *vt ab hoc non deſiſtat propter dura, & aſpera, quæ occurrunt*; & hoc pertinet ad nonum.

Ponuntur etiam quædam pertinentia ad æſtimationem hominis recognoſcentis ſuum defectum, & hoc tripliciter: Vno quidem modo per hoc *quòd proprios defectus recognoſcat, & confiteatur*; quod pertinet ad octauum gradum: ſecundò, *vt ex conſideratione ſui defectus aliquis inſufficientem ſe æſtimet ad maiora*; quod pertinet ad ſeptimum: tertiò, vt *quantùm ad hoc alios ſibi præferat*; quod pertinet ad ſextum.

Ponuntur etiam quædam quæ pertinent ad exteriora ſigna: quorum vnum eſt in factis; *vt ſcilicet homo non recedat in ſuis operibus à via communi*, quod pertinet ad quintum: alia duo ſunt in verbis; ſcilicet, *vt homo non præripiat tempus loquendi*; quod pertinet ad quartum; *nec excedat modum in loquendo*; quod pertinet ad ſecundum: alia verò conſiſtunt in exterioribus geſtibus, puta *in reprimendo extollentiam oculorum*; quod pertinet ad primum: & *in cohibendo exteriùs viſum, & alia inepta lætitiæ ſigna*; quod pertinet ad tertium. 2. 2. q. 161. a. 6. *in corp.*

Quæritur 4. quomodo ſub ſexto, & ſeptimo ex prædictis gradibus humilitatis contineantur illi ſeptem, quos D. Anſelmus enumerat in lib. de ſimilitud. quorum primus eſt, contemptibilem ſe eſſe cognoſcere: ſecundus de hoc dolere: tertius, hoc confiteri: quartus, hoc perſuadere, vt ſcilicet hoc velit credi: quintus, vt patienter ſuſtineat hoc dici: ſextus, vt patiatur contemptibiliter ſe tractari: ſeptimus, vt hoc amet.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omnes gradus quos Anſelmus ponit, reducuntur ad opinionem, & manifeſtationem, & voluntatem propriæ abiectionis: nam primus gradus pertinet ad cognitionem proprij defectus: Sed quia vituperabile eſſet ſi quis proprium defectum amaret, hoc per ſecundum gradum excluditur; ſed ad manifeſtationem ſui defectus pertinent tertius & quartus gradus, vt ſcilicet aliquis non ſolum ſimpliciter, ſuum defectum enunciet, ſed etiam perſuadeat. Alij autem tres gradus pertinent ad appetitum

qui excellentiam exteriorem non quærit; ſed exteriorem abiectionem æquanimiter patitur, ſiue in verbis, ſiue in factis; quia ſicut Greg. dicit in regiſtro, *non grande eſt iis nos eſſe humiles à quibus honoramur, quia & hoc ſæculares quilibet faciunt; ſed illis maximè humiles eſſe debemus, à quibus aliqua patimur*: Et hoc pertinet ad quintum & ſextum gradum: vel etiam deſideranter exteriorem abiectionem amplectitur, quod pertinet ad ſeptimum gradum: & ſic omnes iſti gradus continentur ſub ſexto & ſeptimo ſuperiùs enumeratis. 2.2. *qu.* 161. *a.* 6. *ad.* 3.

Qu. 5. *cur gloſſa Matth.* 3. *enumerat tres tantum humilitatis gradus, dicens: perfecta humilitas tres habet gradus: primus eſt ſubdere ſe maiori, & non præferre ſe æquali, quod eſt ſufficiens: ſecundus eſt ſubdere æquali, nec præferre ſe minori, & hæc dicitur abundans: tertius gradus eſt, ſubeſſe minori, in quo eſt omnis iuſtitia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd illi tres gradus accipiuntur non ex parte ipſius rei (id eſt ſecundùm naturam humilitatis) ſed per comparationem ad gradus hominum qui ſunt vel maiores, vel minores, vel æquales. *ibid. ad* 4.

Qu. 6. *an & quomodo duodecim illis gradibus humilitatis opponantur totidem gradus ſuperbiæ.*

Reſp. v. *Superbia.*

Qu. 7. *cur non pertineat ad humilitatem, ſed potius ad ingratitudinem, quòd aliquis bona ſibi à Deo conceſſa contemnat.*

Reſpond. ſupra. v. *acedia, qu.*4.

Qu. 8. *an, & quomodo homo poſſit, & debeat ſe omnibus per humilitatem ſubiicere, iuxta illud ad Phil.* 2. *in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in homine duo poſſunt conſiderari, ſcilicet id, quod eſt Dei, & id, quod eſt hominis: hominis autem eſt quidquid pertinet ad defectum: ſed Dei eſt quidquid pertinet ad ſalutem, & perfectionem: humilitas autem, ſicut dictum eſt, propriè reſpicit reuerentiam, qua homo Deo ſubiicitur: & ideo quilibet homo ſecundùm id, quod ſuum eſt, debet ſe cuilibet proximo ſubiicere quantùm ad id, quod eſt Dei in ipſo: non autem hoc requirit humilitas, vt aliquis id, quod eſt Dei in ſeipſo ſubiiciat ei, quod apparet eſſe Dei in altero: nam illi, qui dona Dei participant, cognoſcunt ea ſe habere, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 2. *vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis*: & ideo abſque præiudicio humilitatis poſſunt dona, quæ ipſi acceperunt, præferre Dei donis, quæ aliis apparent collata, ſicut Apoſtolus ad Epheſ. 2. dicit: *aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius.*

Similiter etiam non hoc requirit humilitas, vt aliquis id, quod eſt ſuum in ſe ipſo ſubiiciat ei, quod eſt hominis in proximo; alioquin oporteret, vt quilibet reputaret ſe magis peccatorem quolibet alio; cùm tamen Apoſtolus abſque præiudicio humilitatis di-

cat ad Galat. 2. *nos naturâ Iudæi,& non ex gentibus peccatores.*

Poteſt tamen aliquis reputare aliquid boni eſſe in proximo, quod ipſe non habet; vel aliquid mali in ſe eſſe, quod in alio non eſt: ex quo ſe poteſt ei ſubijcere per humilitatem. 2.2.q.161.a.3.*in corp.*

Quærit. 9. quomodo adimpleri poſſit illud Apoſtoli ad Philip. 2. *in humilitate ſuperiores inuicem arbitrantes.*

Reſp. D. Thomas, ſicut pertinet ad ſuperbiam quòd homo ſe extollat ſupra ſe, ita ad humilitatem quòd homo ſe ſubiiciat ſecundùm ſuam menſuram. Sed quomodo ſuperior poterit hoc implere? aut enim non cognoſcit ſe eſſe ſuperiorem, & virtutem ſuam, & ſic non eſt virtuoſus, quia non eſt prudens: aut ſcit, & ſic non poteſt alium exiſtimare ſuperiorem ſe. Reſpondeo, dicendum eſt, quòd nullus eſt ſic bonus, quin in eo ſit aliquis defectus; & nullus eſt ſic malus, quin habeat aliquid boni: vnde non oportet, quòd eum præponat ſibi ſimpliciter, ſed quantùm ad hoc dicat in mente ſua, ſic; fortè in me eſt aliquis defectus, qui non eſt in illo. Et hoc oſtendit Aug. in lib. de virginitate, quomodo virgo præferat ſibi coniugatam, quia fortè feruentior. Sed detur quòd quantùm ad omnia ſit ille bonus, & ille malus, nihilominus tu & ille geritis duplicem perſonam, ſcilicet tui, & Chriſti. Si ergo illum non præponas ratione ſuæ perſonæ, præponas ratione imaginis diuinæ. ad Rom. 12. *honore inuicem præuenientes. ad Philipp.* 2. *lect.* 1.

Quær. 10. *quomodo debemus propter Deum nos omnibus per humilitatem ſubiicere.*

Reſp. D Thomas, dicendum quòd non debemus ſolùm Deum reuereri in ſeipſo, ſed etiam id quod eſt eius debemus reuereri in quolibet: & ideo per humilitatem debemus nos ſubiicere omnibus proximis propter Deum, ſecundùm illud 1. petri 2. *ſubiecti eſtote omni creaturæ propter Deum.* Latriam tamen ſoli Deo exhibere debemus. 2.2. q. 161. a.3. ad 1.

Qu. 11. *quomodo poſſit aliquis ſe omnibus inferiorem æſtimare, cùm hoc videatur falſum; & D. Aug. dicat in lib. de natura & gratia: humilitas collocanda eſt in parte veritatis, non in parte falſitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi nos præferamus id quod eſt Dei in proximo, ei quod eſt proprium in nobis, non poſſumus incurrere falſitatem: vnde ſuper illud Philip. 2. *ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes*, dicit gloſſa: non hoc ita debemus æſtimare, vt nos æſtimare fingamus: ſed verè æſtimemus poſſe eſſe aliquid occultũ in alio, quo nobis ſuperior ſit, etiam ſi bonum noſtrum, quo illi videmur ſuperiores eſſe, non ſit occultum. *Ibid. ad* 2.

Qu. 12. *vtrum humilitas exigat quòd aliquis de ſe confiteatur peccata, quæ non fecit, iuxta illud D. Gregor. Bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere, ubi culpa non eſt: & quomodo vere humilis reputat ſe deteriorem omnibus aliis.*

quòd in fortitudine inuenitur eadem ratio refrænandi audaciam, & firmandi animum contra timorem: vtriuſque enim ratio eſt ex hoc quòd homo bonum rationis debet periculis mortis præferre: ſed in refrænando præſumptionem ſpei, quod pertinet ad humilitatem, & in firmando animum contra deſperationem, quod pertinet ad magnanimitatem, eſt alia & alia ratio: nam ratio firmandi animum contra deſperationem eſt adeptio proprii boni; ne ſcilicet deſperando homo ſe indignum reddat bono quod ſibi competebat: ſed in reprimendo præſumptionem ſpei, ratio præcipua ſumitur ex reuerentia diuina, ex qua contingit vt homo non plus ſibi attribuat quam ſibi competat ſecundùm gradum quem eſt à Deo ſortitus: vnde humilitas præcipuè videtur importare ſubiectionem hominis ad Deum. Et propter hoc Aug. in lib. de ſerm. Dom. in monte, humilitatem quam intelligit per paupertatem ſpiritus, attribuit dono timoris, quo homo Deum reueretur: & inde eſt quòd fortitudo aliter ſe habet ad audaciam, quàm humilitas ad ſpem: nam fortitudo plus vtitur audaciâ quàm eam reprimat: vnde ſuperabundantia eſt ei ſimilior quàm defectus: humilitatus autem plus reprimit ſpem & fiduciam de ſeipſo, quàm vtatur: vnde magis opponitur ei abundantia quàm defectus. 2. 2. *quaſt.* 111. *a.* 2. *ad* 3.

Quær. 17. *vtrum humilitas ſit potiſſima virtutum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd bonum humanæ virtutis in ordine rationis conſiſtit: qui quidem principaliter attenditur reſpectu finis: vnde virtutes Theologicæ, quæ habent vltimum finem pro obiecto, ſunt potiſſimæ: ſecundariò autem attenditur prout ſecundùm rationem finis ordinantur ea quæ ſunt ad finẽ. Et hæc quidem ordinatio eſſentialiter conſiſtit in ipſa ratione ordinante: participatiuè autem in ipſo appetitu per rationem ordinato. Quam quidem ordinationem vniuerſaliter facit iuſtitia præſertim legalis: ordinationi autem facit hominem benè ſubiectum humilitas in vniuerſali, quantùm ad omnia: quælibet autem alia virtus, quantùm ad aliquam materiam ſpecialem. Et ideo poſt virtutes Theologicas, & virtutes intellectuales, quæ reſpiciunt ipſam rationem, & poſt iuſtitiam præſertim legalem, potior eſt cæteris humilitas. 2.2. *qu.* 161. *a.* 5. *in corp.*

Quær. 18. *an, & quomodo virtus humilitatis iuſtitia virtutem ſuperet, ſicut ait D. Chryſoſtomus exponens illud quod dicitur Luca 18. de Phariſæo, & Publicano: quod ſi mixta delictis humilitas tam facilè currit, vt iuſtitiam ſuperbiæ coniunctam tranſeat: ſi iuſtitiæ coniunxeris eam, quò non ibit? aſſiſtet ipſi tribunali diuino in medio Angelorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd humilitas iuſtitiæ non præfertur, ſed iuſtitiæ cui ſuperbia coniungitur quæ iam deſinit eſſe virtus: ſicut è contrario peccatum per humilitatem remittitur. Nam de Publicano dicitur Luc. 18. quòd merito humilitatis deſcendit

iuſtificatus in domum ſuam. Vnde Chryſ. dicit: *geminas bigas mihi accommodes; alteram quidem ſuperbiæ & iuſtitiæ, alteram verò peccati & humilitatis; & videbis peccatum prætertens iuſtitiam non propriis, ſed humilitatis vincere viribus; aliud verò videbis deuictum non fragilitate iuſtitiæ, ſed mole & tumore ſuperbiæ. Ibid. ad* 1.

Qu. 19. *cur humilitas eſt propinquiſſima virtutibus Theologicis: & vtrum ſimpliciter virginitatem excedat, ſicut ait D. Bernardus ſuper Euang. miſſus eſt, quòd plus placuit Deo humilitas Mariæ, quàm ipſius virginitas.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd humilitas videtur virtutibus Theologicis propinquiſſima eſſe; quia per eam homo ſe ex reuerentia Deo ſubiicit, & per conſequens aliis propter Deum: & ideo ſimpliciter loquendo virginitatẽ humilitas excedit. 4. *d.* 33. *q.* 3. *a.* 3. *ad* 6.

Qu. 20. *an & quomodo humilitas ſit fundamentum omnium virtutum, ſecundùm illud D. Auguſtini in lib. de verbis Domini ſerm.* 10. *cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento priùs cogita humilitatis.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ordinata virtutum congregatio per quamdam ſimilitudinem ædificio comparatur, ita etiam illud, quod eſt primum in acquiſitione virtutum, fundamento comparatur, quod primum in ædificio iacitur: Virtutes autem verè infunduntur à Deo; vnde primum in acquiſitione virtutum poteſt accipi dupliciter: vno modo per modum remouentis prohibens, & ſic humilitas primum locum tenet; inquantum ſcilicet expellit ſuperbiam, cui Deus reſiſtit; & præbet hominem ſubditum, & paratum ad ſuſcipiendum influxum diuinæ gratiæ, inquantùm euacuat inflationem ſuperbiæ: vnde dicitur Iacobi 4. quòd *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam:* & ſecundùm hoc humilitas dicitur ſpiritualis ædificij fundamentum.

Alio modo eſt aliquid primum in virtutibus directè, per quod ſcilicet iam ad Deum acceditur: primus autem acceſſus ad Deum eſt per fidem, ſecundùm illud Hebræorum 11. *accedentem ad Deum oportet credere*: & ſecundùm hoc fides ponitur fundamentum nobiliori modo, quàm humilitas. 2. 2. *q.* 161. *art.* 5. *ad* 2.

Qu. 21. *an, & quomodo humilitas ſit firmamentum omnium aliarum virtutum, iuxta illud D. Gregorii, qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd humilitas firmat omnes virtutes indirectè, remouendo quæ bonis virtutum operibus inſidiantur vt pereant. *qu.* 5. *de virtut. a.* 1. *ad* 13.

Quær. 22. *quare, vt prouerb.* 11. *dicitur, vbi humilitas, ibi ſapientia.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd humilitas, & ſapientia inueniuntur in eodem homine, in-

quantum humilitas ad ſapientiam diſponit: quia qui humilis eſt, ſubiicit ſe ſapientibus ad diſcendum, & non innititur ſenſui proprio. *qu. 8. de malo a.3. ad 8.*

Qu. 23. cur, vt ait D. Bernardus in libro de duodecim gradibus humilitatis, perfectio humilitatis eſt cognitio veritatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cognitio veritatis ſe habet ad humilitatem antecedenter: quia dum aliquis veritatem conſiderat; ſe vltra ſuam menſuram non effert. *Ibidem ad 9.*

Qu. 24. cur humilitati promittitur exaltatio Lucæ 14. qui ſe humiliat, exaltabitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contemnenti terrena promittuntur cœleſtia; ſicut contemnentibus diuitias terrenas promittuntur cœleſtes theſauri, ſecundũ illud Math. 6. *nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: ſed theſaurizate vobis theſauros in cœlo.* Et ſimiliter contemnentibus mundi gaudia, promittuntur conſolationes cœleſtes, ſecundùm illud Matth. 5. *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.* Et eodem modo humilitati promittitur ſpiritualis exaltatio: non quia ſola ipſa mereatur; ſed quia eius eſt proprium contemnere ſublimitatem terrenam. Vnde Aug. dicit in lib. de pœnitentia: *ne putes eum, qui ſe humiliat, ſemper iacere cùm dictum ſit exaltabitur: & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum per ſublimitates fieri corporales. 2. 2. qu. 161. a. 5. ad 3.*

Qu. 25. quid mirabilius reputet humilis animus: & cur Angelus incipit à laude Virginis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd animo humili nihil eſt mirabilius quàm auditus ſuæ excellentiæ: admiratio autem maximè attentionem facit: & ideo Angelus volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti myſterij, ab eius laude incepit. *3. p. qu. 30. a. 4. ad 1.*

Qu. 26. cur Chriſtus Dominus nobis humilitatem præ cæteris virtutibus commendauit Matth. 11. diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & D. Gregorius dicit in Paſtorali, quòd argumentum redemptionis noſtræ inuenta eſt humilitas Dei.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ideo Chriſtus præcipuè nobis humilitatem commendauit, quia per hoc maximè remouetur impedimentum humanæ ſalutis, quæ conſiſtit in hoc, quòd homo ad cœleſtia, & ſpiritualia tendat, à quibus homo impeditur, dum in terrenis magnificari ſtudet: & ideo Dominus vt impedimentum ſalutis auferret, exteriorem celſitudinem contemnendam monſtrauit per humilitatis exempla: & ſic humilitas eſt quaſi quædam diſpoſitio ad liberum acceſſum hominis in ſpiritualia, & diuina bona. *2. 2. q. 161. a. 5. ad 4.*

Qu. 27. an fuerit conueniens, quòd propter humilitatem demonſtrandam Chriſtus mortem crucis pati voluerit, iuxta illud Apoſt. ad Philip. 2. humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem: & quomodo dignitas perſonæ contribuat ad humilitatis excellentiam.

Reſp. D. Thomas, non incon-

uenienter dicitur, quòd propter humilitatem demonſtrandã Chriſtus mortem crucis voluit pati: & reuera quidem humilitas in Deum non cadit; quia virtus humilitatis in hoc conſiſtit, vt aliquis intra ſuos terminos ſe contineat, ad ea quæ ſupra ſe ſunt non ſe extendens, ſed ſuperiori ſe ſubiiciat: vnde patet quòd Deo humilitas conuenire non poteſt, qui ſuperiorem non habet, ſed ipſe ſuper omnia exiſtit: ſi autem aliquis vel æquali, vel inferiori ſe ex humilitate aliquando ſubiiciat, hoc eſt quia ſecundùm aliquid eum qui ſimpliciter æqualis vel inferior eſt, ſuperiorem arbitratur.

Quamuis igitur Chriſto ſecundùm diuinam naturam humilitatis virtus non competat; competit tamen ſibi ſecundùm naturam humanam: & eius humilitas ex eius Diuinitate laudabilior redditur; dignitas enim perſonæ adiicit ad laudem humilitatis, puta quando pro aliqua neceſſitate expedit aliquem magnum aliqua infima pati. Nulla autem tanta dignitas eſſe poteſt hominis, quàm quòd ſit Deus: Vnde hominis Dei humilitas maximè laudabilis inuenitur, dum abiecta ſuſtinuit quæ pro ſalute hominum ipſum pati expediebat. Erant enim homines propter ſuperbiam, mundanæ gloriæ amatores. Vt igitur hominum animos ab amore mundanæ gloriæ in amorem diuinæ gloriæ tranſmutaret, voluit mortem ſuſtinere, non qualemcunque, ſed abiectiſſimam: ſunt enim quidam qui etſi mortem non timeant, abhorrent tamen mortem abiectam, ad quam etiam contemnendam Dominus homines animauit ſuo exemplo. 4. *contra Gentes*, *cap.* 55.

Qu. 28. *an fuerit expediens, quòd Chriſtus nos ad humilitatem prouocaret, non ſolùm per ſua verba, ſed etiam per exempla.*

Reſp. D. Thomas, licèt homines ad humilitatem informari potuerint diuinis ſermonibus inſtructi; tamen ad agendum magis prouocant facta, quàm verba; & tantò efficaciùs facta mouent, quantò certior opinio habetur de eo, qui huiuſmodi operatur. Vnde licèt aliorum hominum multa humilitatis exempla inuenirentur; tamen expedientiſſimũ fuit, vt adhuc hominis Dei prouocarentur exemplo, quem conſtat errare non potuiſſe: & cuius humilitas tantò eſt mirabilior, quantò maieſtas ſublimior. *ibidem ad* 18.

Qu. 29. *vtrum ſola virtus humilitatis propriè in ſcriptura ſacra prędicetur?*

Reſp. D. Thomas, quòd Origines exponens illud Luc. 1. *reſpexit humilitatem ancillę ſuæ*, dicit, *propriè in ſcripturis vna de virtutibus humilitas prædicatur: ait quippe Saluator, diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* 2. 2. *q.* 161. *a.* 1. *in arg. ſed contra.*

Qu. 30. *vtrum humilitas ſit tota chriſtiana diſciplina.*

Reſp. D. Thomas, Auguſt. dicit in libro de Virginitate: *humilitas penè tota diſciplina chriſtiana eſt.* 2. 2. *qu.* 161. *a.* 2. *in* 2. *arg.*

HYPOCRISIS.

Qu. 1. vtrum hypocriſis ſit idem quod ſimulatio, ſicut D. Iſid. dicit in lib. etymol. quòd hypocrita græco ſermone, in latino ſimulator interpretatur, qui cùm intus malus ſit, vt bonum ſe palam oſtendit: hypo enim falſum, criſis iudicium interpretatur.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut Iſidorus dicit ibidem: *nomen hypocritæ tractum eſt à ſpecie eorum, qui in ſpectaculis contectâ facie incedunt, diſtinguentes vultum vario colore, vt ad perſonæ, quam ſimulant, colorem perueniat, modò in ſpecie viri, modò in ſpecie fæminæ, vt in ludis populum fallant*, vnde Aug. dicit in lib. de ſermone Domini in monte, quòd *ſicut hypocritæ ſimulatores aliarum perſonarum agunt partes illius, quod non ſunt (non enim qui agit partes Agamemnonis, verè ipſe eſt, ſed ſimulat eum) ſic in Eccleſiis, & in omni vita humana, qui ſe vult videri, quod non eſt, hypocrita eſt; ſimulat enim ſe iuſtum, non exhibet.* Sic igitur dicendum eſt, quòd hypocriſis ſimulatio eſt: non autem omnis ſimulatio, ſed ſolùm illa, quâ quis ſimulat perſonam alterius; ſicut cùm peccator ſimulat perſonam iuſti. 2. 2. *q. 111. a. 2. in corp.*

Qu. 2. an & quomodo hypocriſis conſiſtat nedum in ſimulatione boni operis, ſed etiam bonæ intentionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd opus exterius naturaliter ſignificat intentionem: quando ergo aliquis per bona opera, quæ facit ex ſuo genere ad Dei ſeruitium pertinentia, non quærit Deo placere, ſed hominibus, ſimulat rectam intentionem, quam non habet: vnde Greg. dicit 31. Moral. quòd *hypocritæ per cauſas Dei deſeruiunt intentioni ſæculi: quia per ipſa quoque quæ ſe agere Sancta oſtendunt, non conuerſionem quærunt hominum, ſed auras fauorum*: Et ita ſimulant mendaciter intentionem rectam quam non habent; quamuis non ſimulant aliquod rectum opus, quod non habent. 2. 2. *q.* 111. *a.* 2. *ad* 1.

Quæritur 3. an & quando licèt aliquis peccet contra ſtatũ perfectionis quem profitetur, vt religionis vel Clericatus, non propterea ſit hypocrita, ſicut D. Greg. ait 31. Moral. ſunt nonnulli qui & ſanctitatis habitum tenent, & perfectionis meritum exequi non valent; hoc nequaquam credendum eſt in hypocritarum numerum currere; quia aliud eſt infirmitate, aliud malitiâ peccare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd habitus ſanctitatis (putà religionis vel Clericatus) ſignificat ſtatum quo quis obligatur ad opera perfectionis. Et ideo cùm quis habitum ſanctitatis aſſumit, intendens ſe ad ſtatum perfectionis transferre, ſi per infirmitatem deficiat, non eſt ſimulator vel hypocrita: quia non tenetur manifeſtare ſuum peccatum, ſanctitatis habitum deponendo. Si autem ad hoc ſanctitatis habitum aſſumeret, vt ſe iuſtum oſtenderet, eſſet hypocrita & ſimulator. 2. 2. *q.* 111. *a.* 2. *ad* 2.

Qu. 4. an ſine hypocriſi poſſit occultari peccatum, cùm ſecundùm D. Hierony. ſecunda poſt naufragium tabula ſit peccatum abſcondere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliud eſt peccatum occultum non propalare, quod diſcretionis eſt, & ſecunda tabula dicitur: & aliud virtutem oſtentare cùm aliquis peccato ſubiacet, quod hypocriſis eſt. 4. ſ. d. 16. q. 4. a. 1. ad 1.

Qu. 5. quomodo abſque hypocriſi poſſit aliquis proximorum ſcandalum vitare, & famam propriam cuſtodire.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum occultare ſufficit ad vitandum ſcandalum: ſed peccatum ſub ſpecie virtutis palliare, hypocriſis eſt, & malum ſemper; nec per hoc quis famam conſeruat, ſed furatur. *ibid. ad 2.*

Quaritur 6. cur hypocriſis impediat effectum pœnitentiæ magis quàm alia peccata etiam grauiora.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd opera pœnitentiæ exteriora præcipuè nata ſunt Sanctitatem oſtendere; & ideo eis vtitur Hypocriſis intentionem pœnitentiæ rectæ excludens, & propter hoc directiùs impedit pœnitentiæ effectum, quàm alia vitia, etiam grauiora. 4. *ſent. d. 16. q. 4. a. 1. queſt. 4. in corp.*

Qu. 7. cur hypocriſis magis impediat pœnitentiæ fructum quàm vana gloria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inanis gloria ſurgit quandoque ex bonis operibus etiam rectâ intentione factis; ſed hypocriſis ſemper intentionem factorum peruertit, & ideo magis impedit pœnitentiæ fructum. *ib. d. ad 2.*

Quarit. 8. an & quomodo hypocriſis abutatur actibus omnium aliarum virtutum, & præſertim orationis, ieiunij, & eleemoſynæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non eſt inconueniens, quòd aliquod ſpeciale peccatum, vel ſpecialis virtus, vtatur actibus aliarum virtutum, vel vitiorum materialiter; ſicut magnanimitas vtitur omnibus aliis actibus virtutum, vt in eis magna operetur, vt dicitur in 4. ethic. & ſimiliter cùm hypocriſis ſit quædam ſpecies iactantiæ, quia non iactat quodlibet, ſed ſanctitatem, vtitur omnibus actibus, quæ ſanctitatem oſtendere poſſunt; & præcipuè illis, in quibus magis ſanctitas oſtẽditur, ſicut eſt oratio, ieiunium, & eleemoſyna. 4. *ſ. diſt. 16. qu. 4. a. 1. quaſt. 2. ad 2.*

Qu. 9. an & quomodo finis hypocritæ ſit acquiſitio lucri, vel gloriæ, iuxta Gloſſ. ſuper illud Iob. 27. quæ eſt ſpes hypocritæ, ſi auarè rapiat &c. hypocrita, qui latinè dicitur ſimulator, auarus raptor eſt: qui dum iniquè agens deſiderat de ſanctitate venerari, laudem vitæ rapit alienæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd lucrum, vel gloria eſt finis remotus ſimulatoris, ſicut & mendacis: vnde ex hoc fine ſpeciem non ſortitur, ſed ex fine proximo, qui eſt oſtendere ſe alium quàm

ſit. Vnde quandoque contingit, quòd aliquis fingit de ſe magna, nullius alteriùs gratiâ, ſed ſola libidine ſimulandi, ſicut Philoſ. dicit in 4. *ethic.* 2. 2. *q.* 111. *a.* 3. *ad* 3.

Qu. 10. *an hypocriſis ſit peccatum eodem modo quo mendacium.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd hypocriſis habet eandem rationẽ peccati ſicut & mendacium: mendacium autem non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quando eſt pernicioſum; & ſimiliter hypocriſis non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quando eſt pernicioſa cadens in nocumentum alterius perſonæ; dum propter creditam ſanctitatem alium defraudat re quam habet, vel habere debet, aut in nocumentum fidei, & Eccleſiæ, dum propter ſanctitatem creditam de ipſo, ei contra fidem, & Eccleſiam creditur. 4. *ſent. diſt.* 16. *q.* 4. *a.* 1. *quæſt.* 3. *in corp.*

Qu. 11. *quomodo intelligi debeat D. Hierony. dicens: in comparatione duorum malorum, Leuius eſt apertè peccare, quã n ſanctitatem ſimulare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd verbum Hieronymi intelligendum eſt ſecundùm quid, & non ſimpliciter; quia quantùm ad vnam circunſtantiam vnum peccatũ poteſt eſſe grauius illo quod eſt grauius ſimpliciter. Vel dicendum, quòd etiam apertè peccare non ſemper eſt mortale, ſed quandoque veniale. 4. *d.* 16. *q.* 4. *a.* 1. *qu.* 3. *ad* 2.

Quær. 12. *in quo ſenſu verificetur illud Iob* 13. *in conſpectum eius non veniet omnis hypocrita.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd loquitur de hypocrita, qui totum bonum quod agit, ad oſtentationem ordinat. Vel dicendum quòd loquitur quantùm ad hoc quòd opera bona ex hypocriſi facta, ad conſpectum Dei non perducunt. *ibidem ad* 4.

Quær. 13. *vtrum hypocriſis ſit ſemper mortale peccatum, cum dicatur Iob* 36. *ſimulatores, & callidi prouocant iram Dei: & ſuper illud Iob* 1. *ſicut autem Domino placuit, dicit gloſſa; ſimulata æquitas non eſt æquitas, ſed duplex peccatum: & ſuper illud thren.* 4. *maior effecta eſt iniquitas populi mei peccato Sodomorum. dicit gloſſa: ſcelera animæ planguntur, quę in hypocriſim labitur, cuius maior eſt iniquitas peccato Sodomorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in hypocriſi duo ſunt, ſcilicet defectus Sanctitatis, & ſimulatio ipſius: ſi ergo hypocrita dicatur ille, cuius intentio fertur ad vtrumque, vt ſcilicet aliquis non curet Sanctitatem habere, ſed ſolùm Sanctus apparere, ſicut conſueuit accipi in ſacra Scriptura, ſic manifeſtum eſt, quòd eſt peccatum mortale: nullus enim totaliter priuatur Sanctitate niſi per peccatum mortale: ſi autem dicatur hypocrita, qui intendit ſimulare Sanctitatem, à qua deficit per peccatum mortale, tunc quamuis ſit in peccato mortali, ex quo priuatur Sanctitate, non tamen

ſemper ipſa ſimulatio eſt ei peccatum mortale, ſed quandoque veniale.

Quod diſcernendum eſt ex fine, qui ſi repugnat Charitati Dei, vel proximi erit peccatum mortale: puta cùm ſimulat Sanctitatem, vt falſam doctrinam diſſeminet, vel vt adipiſcatur Eccleſiaſticam dignitatem indignus, vel quæcunque alia temporalia bona, in quibus finem conſtituit: ſi verò finis intentus non repugnet Charitati, erit peccatum veniale; puta cùm aliquis in ipſa fictione delectatur, de quo dicitur 4. eth. quòd *magis videtur vanus, quàm malus.* Eadem enim eſt ratio de mendacio, & ſimulatione. Contingit tamen quandoque quòd aliquis ſimulat perfectionem Sanctitatis, quæ non eſt de neceſſitate ſalutis, & talis ſimulatio, nec ſemper eſt peccatum mortale, nec ſemper cum peccato mortali. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. 2. 2. *qu.* 111. *a.* 4.

IACTANTIA.

Qu. 1. *quid ſit iactantia.*

RESp. D. Thomas, dicendum quòd iactantia propriè importare videtur, quòd homo verbis ſe extollat; illa enim, quæ vult homo longè iactare, in altum eleuat: tunc autem propriè aliquis ſe extollit, quando de ſe ſupra ſe aliquid dicit: quod quidem contingit dupliciter.

Quandoque enim aliquis loquitur de ſe non quidem ſupra id, quod in ſe eſt, ſed ſupra id, quod de eo homines opinantur, quod Apoſtolus refugiens dicit ſecundæ ad Corinthios 12. *parco ne quis exiſtimet me ſupra id, quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Alio modo aliquis per verba ſe extollit loquens de ſe ſupra id, quod in ſe eſt ſecundùm rei veritatem: & quia magis eſt aliquid iudicandum ſecundùm quòd in ſe eſt, quàm ſecundùm quòd eſt in opinione aliorum, inde eſt, quòd magis propriè dicitur iactantia quando aliquis effert ſe ſupra id, quod in ipſo eſt, quàm quando effert ſe ſupra id, quod eſt in opinione aliorum: quamuis vtroque modo iactantia dici poſſit. 2. 2. *q.* 112. *a.* 1. *in corp.*

Quærit. 2. *an & quando iactantia ſit peccatum mortale, vel veniale tantum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale eſt, quod Charitati contrariatur: dupliciter ergo iactantia conſiderari poteſt.

Vno modò ſecundùm ſe, prout eſt mendacium quoddam: & ſic quandoque eſt peccatum mortale, quandoque veniale; mortale quidem quando aliquis iactanter de ſe profert, quod eſt contra gloriam Dei, ſicut ex perſona Regis Tiri dicitur *Ezech.* 28. *eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti Deus ego ſum*; vel etiam contra Charitatem proximi, ſicut cùm quis iactando ſeipſum, prorumpit in contumelias aliorum, ſicut habetur Lucæ 18. de Phariſeo, qui dicebat, *non ſum ſicut ceteri hominum, raptores iniuſti, adulteri; velut etiam hic Publicanus:* quandoque verò eſt peccatum veniale; quando ſcilicet aliquis de ſe talia iactat, quæ neque ſunt contra Deum, neque

que contra proximum.

Alio modo poteſt conſiderari ſecundùm ſuam cauſam, ſcilicet ſuperbiam, vel appetitum lucri, aut inanis gloriæ: & ſic ſi procedat ex ſuperbia, vel inani gloria, quæ ſit peccatum mortale, etiam iactantia erit peccatum mortale: alioquin erit peccatum veniale.

Sed quandoque aliquis prorumpit in iactantiam propter appetitum lucri, & hoc videtur iam pertinere ad proximi deceptionem, & damnum: & ideo talis iactantia magis eſt peccatum mortale, vnde & Philoſophus dicit in 4. eth. quod *turpior eſt, qui ſe iactat cauſâ lucri, quàm qui ſe iactat cauſâ gloriæ, vel honoris*: non tamen ſemper eſt peccatum mortale, quia poteſt eſſe tale lucrum, ex quo alius non damnificatur. 2. 2. q. 112. a. 2. *in corp.*

Quæritur 3. quandonam Iactantia importet mendacium pernicioſum; vel reducatur ad mendacium iocoſum, aut officioſum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non ſemper Iactantia importat mendacium pernicioſum, ſed ſolùm quando eſt contra charitatem Dei, aut proximi; aut ſecundùm ſe aut ſecundùm ſuam, cauſam: quòd autem aliquis ſe iactet quaſi ex hoc ipſo delectatus, eſt quoddam vanum vt Philoſ. dicit: vnde reducitur ad mendacium Iocoſum: niſi fortè hoc diuinæ dilectioni præferret, vt propter hoc Dei præcepta contemneret: ſic enim eſſet contra charitatem Dei, in quo ſolo mens noſtra debet quieſcere, ſicut in vltimo fine. Videtur autem ad mendacium officioſum pertinere, cùm aliquis ad hoc ſe iactat, vt gloriam vel lucrum acquirat, dummodo hoc ſit ſine damno aliorum; quia hoc iam pertineret ad mendacium pernicioſum. 2. 2. q. 112. a. 2. *ad* 3.

Quær. 4. an, & quomodo Iactantia opponatur veritati, & humilitati.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Iactantia ſecundùm quod dicit quandam exteriorem oſtenſionem per verba, vel geſtus eius quod intus non habetur, eſt oppoſitum veritati: ſed ſecundùm quòd Iactantia dicit quamdam excellentiam, qua animus hominis ſeipſum extollit interiùs de eo quod non habet, opponitur humilitati, & eſt ſpecies ſuperbiæ. 2. *ſ. d.* 42. *q.* 2. *a.* 2 *ad* 3.

Qu. 5. cur iactantia ponatur inter ſpecies ſuperbiæ, & filias vanæ gloriæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd iactantiæ peccatum conſiderari poteſt: vno modo ſecundùm ſpeciem actus; & ſic opponitur veritati, vt dictum eſt: alio modo ſecundùm cauſam ſuam, ex qua etſi non ſemper, tamen frequentiùs accidit: & ſic procedit quidem ex ſuperbia, ſicut ex cauſa interius motiua & impellente: ex hoc enim quòd aliquis interiùs per arrogantiam ſupra ſeipſum eleuatur, ſequitur plerumque quòd exteriùs maiora quædam de ſe iactet; licèt quandoque non ex arrogantia, ſed ex quadam vanitate aliquis ad iactantiam procedat, & in hoc delectetur, quia talis eſt ſecundùm

habitum: Et ideo arrogantia per quam aliquis ſupra ſeipſum extollitur, eſt ſpecies ſuperbiæ: non tamen eſt idem iactantiæ, ſed vt frequentiùs, eius cauſa: & propter hoc Greg. iactantiam ponit inter ſuperbiæ ſpecies. Tendit autem iactator plerumque ad hoc quòd gloriam conſequatur per ſuam iactantiam: & ideo ſecundùm Greg. ex inani gloria oritur, ſecundùm rationem finis. *2. 2. q. 112. a. 1. ad 2.*

Quær. 6. quomodo etiam diuitiæ ſint cauſa iactantiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd opulentia etiam iactantiam cauſat dupliciter: vno modo occaſionaliter, inquantùm de diuitiis aliquis ſuperbit: vnde & ſignanter Prouerb. 8. opes dicuntur ſuperbæ: alio modo per modum finis: quia vt dicitur in 4. ethic. aliqui ſe ipſos iactant non ſolùm propter gloriam, ſed etiam propter lucrum, qui de ſe ipſis fingunt ea ex quibus lucrari poſſunt: putà, quòd ſint medici, vel ſapientes, vel diuini. *Ibid. ad 3.*

Qu. 7. quale peccatum ſit iactantia ex hoc quòd ſicut dicitur Prou. 28. qui ſe iactat, & dilatat, iurgia concitat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille qui iactat ſe ad hoc quòd iurgia concitet, peccat mortaliter. Sed quandoque contingit quòd iactantia eſt cauſa iurgiorum non per ſe, ſed per accidens: vnde ex hoc iactantia non eſt peccatum mortale. *2. 2. q. 112. a. 2. ad 1.*

Qu. 8. an vitare iactantiam ſit valde perfectorum.

Reſp. D. Thomas, dicit Gregorius quòd *valde eſt perfectorum, ſic ex oſtenſo opere authoris gloriam quærere, vt de illata laude, priuatà neſciant exultatione gaudere, ibidem in argumento ſed contra.*

IDOLOLATRIA.

Quæritur 1. vtrum idololatria, quæ idem eſt ac latria Idolis exhibita, ſit ſuperſtitionis ſpecies.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ad ſuperſtitionem pertinet excedere debitum modum diuini cultus: quod quidem præcipuè fit quando diuinus cultus exhibetur cui non debet exhiberi: debet autem exhiberi ſoli ſummo Deo increato; & ideo cuicunque creaturæ diuinus cultus exhibeatur, ſuperſtitioſum eſt. Sicut autem per ſenſibilia ſigna ſenſibilibus creaturis exhibebatur cultus diuinus; puta per ſacrificia, ludos, & alia huiuſmodi: ita etiam exhibebatur creaturæ repreſentatæ per aliquam ſenſibilem formam, ſeu figuram, quæ idolum dicitur. *2. 2. qu. 94. a. 1. 3. contra gentes cap. 120.*

Quær. 2. vtrum idololatria ſit grauiſſimum omnium peccatorum, ſecundùm quòd leuitici 15. occaſione immunditiæ mulieris patientis fluxum ſanguinis dicit gloſſa: omne peccatum eſt immunditia animæ, ſed idololatria maximè.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd grauitas alicuius peccati poteſt attendi dupliciter: vno modo ex parte ipſius peccati; & ſic peo-

catũ idololatriæ grauiſſimum eſt: ſicut enim in terrena Republica grauiſſimum eſſe videtur, quòd aliquis honorem regium alteri impendat, quàm verò Regi, quia quantùm in ſe eſt, totum Reipublicæ perturbat ordinem; ita in peccatis, quæ contra Deum committuntur (quæ tamen ſunt maxima) grauiſſimum eſſe videtur, quòd aliquis honorem Diuinum creaturæ impendat: quia quantùm eſt in ſe facit alium Deum in mundo, minuens principatum Diuinum.

Alio modo poteſt attendi grauitas peccati ex parte ipſius peccantis, ſicut dicitur grauius eſſe peccatum eius, qui peccat ſcienter, quàm eius qui peccat ignoranter: & ſecundùm hoc nihil prohibet grauiùs peccare hæreticos, qui ſcienter corrumpunt fidem, quam acceperunt, quàm Idololatras ignoranter peccantes: & ſimiliter etiam aliqua alia peccata poſſunt eſſe maiora propter maiorem contemptum peccantis. 2. 2. *quæſt.94. a. 3. in corp. qu. 2. de malo. art.* 10. *in corp.*

Quær.3. cur Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. loquens de peccatis, à quibus liberati erant, ſpecialiter mentionem facit idololatriæ.

Reſp. D. Thomas, ſpecialiter facit mentionem de peccato idololatriæ propter tria. Primò quidem, quia hoc eſt peccatum grauiſſimũ introducere alium Deum, ſicut grauiſſimè peccaret contra regem, qui alium regem in regnum introduceret: Vnde dicitur Iob. 31. *Si vidi ſolem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè, & oſculatus ſum manum meam*, (ſcilicet, quaſi cultor Solis, & Lunæ) *quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſſimum*. Secundò quia à peccato idololatriæ omnia alia peccata oriebantur, ſecundùm illud Sapien. 14. *nephandorum idolorum cultura omnis mali cauſa eſt*. Tertiò quia hoc peccatum apud gentiles commune erat, & non reputabatur: vnde in Pſal. 95. dicitur, *omnes dii gentium dæmonia*. 1. *ad Corint.* 12. *lect.* 1.

Qu. 4. an pœna idololatriæ debita ſit permiſſio peccatorum contra naturam, ſicut dicitur ad Rom. 1.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quia de ratione pœnæ eſt quòd ſit contra voluntatem, peccatum per quod aliud punitur, oportet eſſe magis manifeſtum, vt ex hoc homo ſibiipſi & aliis deteſtabilis reddatur: non autem oportet quòd ſit grauius: & ſecundùm hoc, peccatum quod eſt contra naturam, minus eſt peccatum quàm idololatriæ; ſed quia eſt manifeſtius, ponitur quaſi conueniens pœna peccati idololatriæ; vt ſcilicet ſicut homo per idololatriam peruertit ordinem Diuini honoris, ita per peccatum contra naturam, propriæ naturæ confuſibilem peruerſitatem patiatur. 2. 2. *qu.94. a.3. ad* 3.

Quæritur 5. an, & quomodo idololatria, & Sodomia, aliaque peccata contra naturam ſimul cœperunt, & creuerunt in mundo.

Reſpond. v. *peccatum contra naturam*, & v. *Sodomia*.

Quæritur 6. an & quomodo cauſa Idololatriæ diſpoſitiua ſit ex parte hominum, conſummatiua verò ex parte Dæmonum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd idololatriæ eſt duplex cauſa: vna quidem diſpoſitiua, & hæc fuit ex parte hominum; & hoc tripliciter: primò quidem ex inordinatione affectus, prout ſcilicet homines aliquem hominem, vel nimis amantes, vel nimis venerantes honorem Diuinum ei impenderunt; & hæc cauſa aſſignatur Sapientiæ 14. *acerbo luctu dolens pater citò ſibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit*: & ibidem etiam ſubditur, quòd homines *aut affectui, aut Regibus deſeruientes, incommunicabile nomen* (ſcilicet Diuinitatis) *lignis, & lapidibus impoſuerunt*: ſecundò propter hoc quòd homo naturaliter de repræſentatione delectatur, vt Philoſophus dicit in poëtica ſua: & ideo homines rudes à principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expreſſiuè factas, Diuinitatis cultum eis impenderunt; vnde dicitur Sapientiæ 13. *ſi quis artifex faber de ſylua lignum rectum ſecuerit, & per ſcientiam ſuæ artis figuret illud, & aſſimilet imagini hominis, de ſubſtantia ſua, & filiis, & nuptiis, votum faciens inquirit*: tertiò propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines non conſiderantes quibuſdam creaturis propter pulchritudinem, ſeu virtutem Diuinitatis cultum exhibuerunt; vnde dicitur Sap. 13. *neque operibus attendentes agnouerunt quis artifex eſſet: ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aërem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, aut Lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt*. Alia autem cauſa idololatriæ fuit conſummatiua ex parte Dæmonum, qui ſe colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando reſponſa, & aliqua, quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendo: vnde & in Pſalm. 95. dicitur *omnes Dii gentium Dæmonia. 2. 2. q. 94. a. 4. in corp. 3. contra gentes cap. 120.*

Quær. 7. in quo ſenſu, ſicut dicitur Sap. 14. infandorum Idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium, & finis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd dicitur idololatria eſſe cauſa, initium, & finis omnis peccati: quia non eſt aliquod genus peccati, ad quod interdum idololatria non perducat; vel expreſsè inducendo per modum cauſæ, vel occaſionem præbendo per modum initij; vel per modum finis, inquantùm peccata aliqua aſſumebantur in cultum idolorum, ſicut occiſiones hominum, & mutilationes membrorum, & alia huiuſmodi. 2. 2. *ad* 1. 2. *q.* 42. *qu.* 2. *a.* 3. *ad* 7.

In decreto ſacræ Congregationis pro Miſſionariis Chinæ approbato à S. Pontifice Innocentio 10. (vt notauimus ſupra v. fides ſub finem) inter alia dubia habentur ſequentia cum ſuis reſolutionibus.

Sextò. in populis ac Ciuitatibus illius Regni mos eſt imponendi quaſdam diſtributiones, quæ à po-

ꝑulis vicinis exiguntur, vt in paſcha noui anni, in ſacrificiis, & Dæmoniorum ſuorum Idololatriis, inuitationibus, conuiuijs in eorum templis præparatis, ſimulque in feſtiuitatibus, alijſque indifferentibus, pro populi lætitiæ demonſtrationibus, expendantur. Quæritur. Vtrum Chriſtianis, ac miniſtris eorum, à quibus etiam tanquam à populi vicinis poſtulant, licitum ſit (pro nunc ſaltem) pro huiuſmodi rebus contribuere: ne ſi Chriſtiani ad hoc non contribuerint, tumultus aliquis contra Chriſtianos inter gentiles fiat.

Cenſuerunt. Poſſe Chriſtianos Chinenſes pecunias contribuere; dummodo per huiuſmodi contributiones non intendant ad actus idololatricos, & ſuperſtitioſos concurrere, ſuppoſitâ causâ quæ narratur in dubio; præſertim præmiſsâ, ſi commodè fieri poteſt, proteſtatione, quòd impoſita tributa præſtant in ordine tantùm ad populi lætitiam, & ad actus indifferentes, vel ſaltem cultui religionis Chriſtianæ non repugnantes.

Septimò. In omnibus illius ciuitatibus, & villis templa cuidam idolo, Chimhoam dicto, erecta, ac dicata reperiuntur, quod Chinenſes fingunt eſſe protectorem, regentem, & cuſtodem ciuitatis. Stabilitâque regni lege ordinatur, vt omnes gubernatores ciuitatum, & villarum (quos Mandarinos vocant) quando regiminis poſſeſſionem aſſumunt, & anni decurſu bis in menſe ſub pœna priuationis à beneficio, templa adeant prædicta, ibique ante dicti idoli altare proſtrati, genibus flexis, capiteque ad terram vſque inclinato idolum illud adorent, ac venerentur; eidem candelas, ornamenta, flores, carnem, vinumque in ſacrificium offerant; & cùm ſui regiminis poſſeſſiones accipiunt, ante prædictum idolum iurant de rectè adminiſtrando; & ſi contra fecerint, ſe ſubmittunt ſupplicio ab idolo infligendo; ſimulque ab eo petunt modum, & normam benè gubernandi, & alia huiuſmodi. Quæritur vtrum, attenta iſtius gentis fragilitate tolerari poſſit (pro nunc) quòd tales gubernatores Chriſtiani deferant quamdam crucem, quam occultè inter altaris idoli flores, vel in manibus reponât propriis, & facere intentione non ad idolum, ſed ad Crucem directâ, omnes illas genuflexiones, reuerentias, & adorationes ante altare illud exteriùs, & tantùm fictè, omnem cultum interiùs, & in corde ad crucem dirigendo: quia ſi huiuſmodi gubernatores cogantur ad hoc non faciendum, potius apoſtatabunt à fide, quàm relinquant officium regiminis.

Cenſuerunt. Nullatenus licere Chriſtianis huiuſmodi actus publicos cultus, aut reuerentiæ tribuere idolo, prætextu, vel intentione crucis, quam vel manu geſtant, vel in altari inter flores abſcondunt.

Octauò. In prædicto regno habent Chinenſes quemdam magiſtrum in philoſophia morali litteratum, qui olim deceſſit à vita, vocatum, kum fu cu, qui ob doctrinam regularum, & documentorum adeo in toto regno acceptus eſt, vt tam Reges quàm omnes alij cuiuſcunque conditionis, & gradus ſint, ſibi proponant imi-

tandum, & ſequendum ſaltem quoad ſpeculatiuam; & tanquam ſanctum venerantur, & laudant;in omnique ciuitate, & villa prædicto magiſtro templa ſunt erecta. Gubernatores verò bis in anno tenentur in eius templo ſolemne ſacrificium offerre, ſacerdotis ipſimet gerentes officium; & ſine ſolemnitate anni decurſu bis in menſe; concurruntque cum illo aliqui ex litteratis pro adminiſtratione eorum, quæ in tali ſacrificio offeruntur, quæ quidem ſunt ſus vnus integer mortuus, capra vna integra, candelæ, vinum, flores, odoreſue. Item litterati omnes, quando accipiunt gradum, debent ingredi templum iſtius magiſtri, & facere genuflexiones, & offerre ante eius altare ex candelis, & odoribus. Totus iſte cultus, ſacrificium, & reuerentia ſecundùm omnium illarum gentium formalem intentionem, dirigitur in gratiarum actionem pro bonæ ipſis relictæ doctrinæ documentis; atque vt ab eo impetrent ex ipſius meritis optimi ingenij fœlicitatem, ſapientiæ, & intellectus. Quæritur vtrum Chriſtiani, qui gubernatores ſunt, vel fuerunt, à litteratis vocati, & coacti poſſint præfatum templum ingredi, facere tale ſacrificium, vel aſſiſtere eiuſmodi ſacrificio, vel facere genuflexiones ante altare illud, vel accipere aliquid de idololothytis, & oblationibus illis;maximè quia putant illi infideles quòd quicunque manducauerit ex talibus idololothytis, habebit progreſſum magnum in ſuis litteris, & gradibus:& ſi portantes crucem in manibus poſſint licitè hoc facere, eo modo quo ſuperiori dubitatione dictum eſt, quia ſi hoc illis prohiberetur, erit tumultus in populo, miniſtri Euangelij in exilium mittentur, & conuerſio animarum impedietur, & extinguetur.

Cenſuerunt. Non licere, nec poſſe aliquo prætextu, contento in dubio Chriſtianis permitti.

Nonò. Inuiolabilis obſeruantiæ mos eſt apud Chinenſes tanquam doctrina à ſupradicto magiſtro kum fu cu tradita, quòd in omnibus Chinæ populis templa conſtructa habeant auis & progenitoribus ſuis defunctis dicata, & in vnoquoque eorum, omnes qui eiuſmodi familiæ ſunt,bis in anno congregantur, vt præfatis ſuis progenitoribus ſolemnia ſacrificia faciant, magno ceremoniarum apparatu, & in altari multis candelis, floribus, & odoribus adornato, imaginem ſiue effigiem parentis,vel aui defuncti collocant: in quo ſacrificio inuenitur, & qui facit ſacerdotis officium, & miniſtri illius; offeruntque carnes, vinum, candelas, odoramenta, capita capratum, &c. Hoc autem ſacrificium ex communi gentium illarũ intentione dirigitur,vt præfatis eorũ progenitoribus gratias reddant, honorem,& reuerentiam exhibeant, ob beneficia ab iis accepta,& illa,quæ ab eis accipere ſperant:vnde ante altare proſtrati, deprecationes multas faciunt, poſtulantes ſanitatẽ, longam vitam, abundantiam fructuum, filiorum multiplicationem, proſperitatem magnam, & vt ab omnibus aduerſitatibus liberentur: quod quidem ſacrificium in domibus ſuis, & in ſepulchris mortuorum etiam fit, minore tamen cum ſolemnitate. Quæritur vtrum Chriſtiani ſictè,

& exteriùs tantùm, vt ſupra dictũ eſt, poſſint aſſiſtere huiuſmodi ſacrificio; vel exercere aliquod miniſterium in illo cum infidelibus commixti, ſiue in Templo, ſiue in domo, vel ſepulchro, publicè, vel priuatim: vel quonam modo hoc poterit permitti Chriſtianis illis, ne ſi omnino prohibeantur hoc facere, fidem perdant, vel, vt melius dicam, auertant ſe ab actibus exterioribus Chriſtianorum.

Cenſuerunt. Chriſtianis Chinenſibus Nullatenus licere, fictè, vel exteriùs aſſiſtere ſacrificiis, in honorem progenitorum, neque eorum deprecationibus, aut quibuſcunque ritibus ſuperſtitioſis gentilium erga ipſos: multò minùs licere circa præfata miniſterium aliquod exercere.

Decimò. Chinenſes Chriſtiani aſſeuerant quòd in oblationibus ſupradictis ſolummodo intendunt progenitoribus ſuis defunctis illam exhibere reuerentiam, & illa offerre ac ſi iiſdem viuentibus exhiberétur; & in memoriam tantùm, ac reuerentiam progenituræ, & generationis, ac ſi illi exiſterent, eadem illis præſentarent, vt illis oblatis veſcerentur, vel ſuſtentarentur, offerunt abſque alia intentione, vel rogatiuarum ſpe, cùm ſciant illos mortuos eſſe, eorumque animas in inferno ſepultas. Quæritur, vtrum ſi hæc inter Chriſtianos tantummodo fierent, abſque alio gentilium conſortio, in Templo, domibus, vel ſepulchris, ponendo, & collocando aliquam crucem in altari præfatorum defunctorum, dirigendo ad illam, ſuam intentionem; ita tamen quòd progenitorum imagini nihil tribuant niſi honorem, & reuerentiam filialem, quam (ſi viui extitiſſent) illis comeſtibilibus, & odoriferis rebus exhiberent, vt ſic populo ſatisfaciant: vnde hoc eſt quod quæritur: vtrum pro nunc vt inconuenientia vitentur, tolerari poſſit.

Cenſuerunt, conſequenter ad ea, quæ ſuperius dicta fuerunt, præmiſſa non poſſe ſaluari; ſiue per appoſitionem crucis; ſiue propter abſentiam gentilium; ſiue per intentionem actus de ſe illicitos, & ſuperſtitioſos ad cultum veri Dei dirigentem.

Decimo tertiò. Quæritur vtrum Catechumenis paratis iam ad Baptiſmum ſuſcipiendum debeamus miniſtri declarare, & apertè, & in ſingulari dicere, eſſe illicita ſacrificia, & omnia ſupradicta; quãuis ex hoc ſequantur inconuenientia, ſcilicet deſiſtere à ſuſceptione Baptiſmatis, perſecutiones, mors, vel exilium miniſtrorum Euangelicorum.

Cenſuerunt. Miniſtros Euangelicos teneri docere ſacrificia omnia, præterquam ſoli Deo, eſſe illicita; cultum Dæmonum, & Idolorum eſſe relinquendum, & quæcunque huiuſmodi cultum concernunt eſſe falſa, & Chriſtianæ fidei repugnantia: ad ſingularia verò deſcendendum, prout in catechumenis ingenij promptitudo, aut ruditas exigit, aliiſque circunſtantiis, conſuetudinibus, ac periculis perſpectis,

IEIVNIVM.

Qu. 1. an ieiunium ſit actus virtutis, & quos effectus habeat.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ex hoc aliquis actus eſt virtuoſus, quòd per rationem ordinatur ad aliquod bonum honeſtum: hoc autem conuenit ieiunio: aſſumitur enim ieiunium principaliter ad tria. Primò quidem ad concupiſcentias carnis reprimendas: vnde Apoſt. dicit 2. ad corinth. 6. *in ieiuniis, in caſtitate*; quia per ieiunia caſtitas conſeruatur: vt enim Hieron. dicit *ſine cerere, & baccho friget venus*, ideſt, per abſtinentiam cibi, & potus tepeſcit luxuria. Secundò, aſſumitur ad hoc quòd mens liberiùs eleuetur ad ſublimia contemplanda: vnde dicitur Dani. 10. quòd poſt ieiunium trium hebdomadarum, reuelationem accepit à Deo. Tertiò ad ſatisfaciendum pro peccatis: vnde dicitur Ioel. 2. *conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu*. Et hoc eſt quod Aug. dicit in quodam ſermone de oratione, & ieiunio; *Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubiicit, cor facit contritum, & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verum lumen accendit*: vnde patet quòd ieiunium eſt actus virtutis. 2. 2. q. 147. *art. 1. in corp.*

Quæritur 2. quomodo Chriſtus Dominus exemplo ſuo ieiunium nobis commendauit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Chryſoſt. dicit ſuper Matth. *vt diſcas quàm magnum bonum eſt ieiunium; & quale ſcutum eſt aduerſus diabolum; & quoniam poſt baptiſmum non laſciuia, ſed ieiunio intendere oportet, & ipſe ieiunauit; non eo indigens; ſed nos inſtruens. 3. p. qu. 40. a. 2. ad 2.*

Quær, 3. quomodo intelligi debeat illud Chriſti ad Apoſtolos Marci. 9. hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione, & ieiunio.

Reſp. D. Thomas, Beda ait: *dum docet Dominus Apoſtoles, quomodo Dæmon nequiſſimus debeat expelli, omnes inſtituit ad vitam; vt ſcilicet nouerimus grauiora quæque, vel immundorum ſpirituum, vel hominum tentamenta, ieiuniis, & orationibus eſſe ſuperanda; iram quoque Domini cum in vltionem ſcelerum noſtrorum fuerit accenſa, hoc remedio ſingulari poſſe placari. Ieiunium autem generale eſt non ſolùm ab eſcis, ſed & a cunctis illecebris abſtinere carnalibus; imò ab omnibus ſe vitiorum paſſionibus continere. Sic & oratio generalis non ſolùm in verbis eſt, quibus diuinam Clementiam inuocamus, verum etiam in omnibus, quæ in obſequium noſtri conditoris fidei deuotione gerimus; teſte Apoſt. qui ait: ſine intermiſſione orate.*

Hier. autem dicit: *ſtultitia, quæ ad luxuriam carnis pertinet, ieiunio ſanatur; ita & ignauia oratione depellitur. Medicina cuiuſque vulneris adhibenda eſt ei: non ſanat oculum, quod calcaneo adhibetur: ieiunio paſſiones corporis, & oratione peſtes ſananda ſunt mentis. In catena aurea in expoſitione illius loci.*

Quæritur

Qu. 4. an ieiunium benè diffiniatur à D. Iſidoro, parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium dupliciter dicitur; ſcilicet ieiunium naturæ, & ieiunium Eccleſiæ: à primo ieiunio dicitur aliquis quolibet die ieiunus antequàm cibum ſumat: à ſecundo autem dicitur ieiunans, quaſi ordinatam ab Eccleſia propter peccatorum ſatisfactionem abſtinentiam ſeruans. In ſatisfactionem autem peccatorum non ſolùm oportet quòd ab illis homo abſtineat, quæ lex virtutis prohibet, ſed etiam ab illis quibus ſalua virtute vti poſſemus; quia *qui illicita commiſit oportet etiam à licitis abſtinere*; vt Aug. dicit. Vnde ieiunium ab Eccleſia inſtitutũ præſupponit abſtinentiam illam quæ ad virtutem exigitur, & addit abſtinentiam quamdam ab illis quæ medium virtutis non corrumpunt. Et ideo Iſidorus hæc duo in prædicta definitione ieiunii comprehendit, ſcilicet abſtinentiam ab illis quæ virtutem corrumpunt in hoc quod dicit, *parſimonia victus*; & ab illis quibus ſalua virtute aliàs vti liceret in hoc quod dicit, *abſtinentiaque ciborum. 4. ſ. d. 15. q. 3. a. 1. qu. 1. in corp.*

Quær. 5. an, & quomodo ieiunium cadat ſub præcepto legis naturæ, & Eccleſiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut ad ſæculares principes pertinet præcepta legalia iuris naturalis determinatiua tradere de his, quæ pertinent ad vtilitatem communem in temporalibus rebus: ita etiam ad prælatos Eccleſiaſticos pertinet ea ſtatutis præcipere, quæ ad vtilitatem communem fidelium pertinent in ſpiritualibus bonis.

Ieiunium autem vtile eſt ad deletionem, & cohibitionem culpæ & ad eleuationem mentis in ſpiritualia: vnuſquiſque autem ex naturali ratione tenetur tantùm ieiuniis vti, quantùm ſibi neceſſarium eſt ad prædicta: & ideo ieiunium in communi cadit ſub præcepto legis naturæ; ſed determinatio temporis, & modi ieiunandi ſecundùm conuenientiam, & vtilitatem populi Chriſtiani cadit ſub præcepto iuris poſitiui, quod eſt à Prælatis Eccleſiæ inſtitutum: & hoc eſt ieiunium Eccleſiæ, aliud verò eſt ieiunium naturæ. *2. 2. q. 147. a. 3. in corp. 4. ſent. d. 15. q. 3. a. 5. qu. 4. in corp.*

Qu. 6. cur ieiunium quandoque diſpliceat Deo, iuxta illud Iſaiæ 58. quare ieiunauimus, & non aſpexiſti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contingit quòd aliquis actus qui ex genere ſuo eſt virtuoſus, ex aliquibus circunſtantiis adiunctis redditur vitioſus: vnde ibidem dicitur: *Ecce in diebus veſtris inuenitur voluntas veſtra*: & paulò poſt ſubditur: *ad lites, & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie*: quod exponens Gregorius in Paſtorali dicit: *voluntas ad lætitiam pertinet, pugnus ad iram: incaſſum ergo per abſtinentiam caro atteritur, ſi inordinatis motibus dimiſſa mens, vitiis diſſipatur*: & Auguſt. in ſerm. de oratione, & ieiunio dicit, quòd *ieiunium verboſitatem non amat, diuitias*

ſuperfluitatem iudicat, ſuperbiam ſpernit, humilitatē commendat, præſtat homini ſeipſum intelligere quod eſt infirmum, & fragile. 2. 2. *qu.* 147. *a.*1. *ad* 1.

Quær. 7. *an ieiunia ab Eccleſia inſtituta, ſint contra libertatem populi Chriſtiani; vel potius contra ſeruitutem peccati.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunia, quæ ſunt in præcepto, ſunt in concilijs Epiſcoporum ſtatuta, & conſuetudine vniuerſalis Eccleſiæ roborata.

Nec ſunt contra libertatem populi fidelis, ſed magis ſunt vtilia ad impediendum ſeruitutem peccati, quæ repugnat libertati ſpirituali, de qua dicitur ad Galatas 5. *vos enim fratres in libertatem vocati eſtis, tantùm ne libertatem detis in occaſionem carnis.* 2. 2. *quæſt.* 147. *a.* 3. *ad* 3.

Quær. 8. *vtrum omnes ad ieiunia Eccleſiæ teneantur.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſtatuta communia proponuntur ſecundùm quòd multitudini conueniunt; & ideo legiſlator in eis ſtatuendis oſtendit id, quod communiter, & in pluribus accidit: ſi quid autem ex ſpeciali cauſa in aliquo inueniatur, quod obſeruantiæ ſtatuti repugnet, non intendit talem legiſlator ad ſtatuti obſeruantiam obligare. In quo tamen eſt diſcretio adhibenda: nam ſi cauſa ſit euidens, per ſe ipſum licitè poteſt homo ſtatuti obſeruantiam præterire; præſertim conſuetudine interueniente, vel ſi non poſſet de facili recurſus ad ſuperiorem haberi: ſi verò cauſa ſit dubia, debet aliquis ad ſuperiorem recurrere, qui habet poteſtatem in talibus diſpenſandi: & hoc eſt obſeruandum in ieiuniis ab Eccleſia inſtitutis, ad quæ omnes communiter obligantur: niſi in eis fuerit aliquod ſpeciale impedimentum, 2. 2. *quæſt.* 147. *a.* 4. *in corp.*

Quærit. 9. *an pueri teneantur ad ieiunia: & an ſit conueniens vt in eis ſe exerceant.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in pueris maximè eſt euidens cauſa non ieiunandi; tum propter debilitatem naturæ, ex quo prouenit, quòd indigent frequenti cibo, & non multo ſimul ſumpto; tum etiam quia indigent multo nutrimento propter neceſſitatem augmenti, quod fit de reſiduo alimenti: & ideo quamdiu ſunt in ſtatu augmenti, quod eſt vt in pluribus vſque ad finem tertij ſeptennij, non tenentur ad eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda.

Conueniens tamen eſt, vt etiam in hoc tempore, ſe ad ieiunandum exerceant plus, vel minùs ſecundùm modum ſuæ ætatis. Quandoque tamen magna tribulatione imminente in ſignum pœnitentiæ arctioris, etiam pueris ieiunia indicuntur, ſicut etiam de iumentis dicitur *Iona* 3. *homines, & iumenta non guſtent quidquam, nec aquam bibant.* 2. 2. *q.* 147. *a.* 4. *ad* 2. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 3. *a.* 2. *q.* 3. *in corp.*

Qu. 10. *cur pueri non arctantur ad omnia Eccleſiæ ieiunia, niſi in finem tertii ſeptenarij, ideſt poſt vigeſimum primum annum expletum: & vtrum ſint eis commenſuranda ieiunia ſecundùm quod ad illum terminum appropinquant.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pueri indigent multo cibo, eo quod cibus in eis non ſolùm exigitur ad actum nutritiuæ, ſed etiam ad actum augmentatiuæ virtutis; quia de reſiduo nutrimenti fit augmentum: & quia virtus naturæ in eis nondum conualuit non poſſunt ſimul multum de cibo aſſumere; quia naturalis virtus illud conuertere non poſſet: & ideò indigent frequenti cibi ſumptione: & propter hoc eis non competit ieiunium, dum ſunt in augmento: Tempus autem augmenti ſecundùm Philoſophum, eſt vſque ad finem tertij ſeptennij, vt in pluribus; quia res naturales non currunt ſemper eodem modo, ſed vt frequenter: & ideò ante hoc tempus non arctantur pueri ad omnia ieiunia Eccleſiæ ſeruanda. Sed quia quantò ad terminum prædictum appropinquant, tantò virtus naturæ magis roboratur, & augmentum tardiùs procedit (cùm in primis quinque annis perueniat puer ad medietatem totius augmenti, vt Philoſophus dicit) ideò ſecundùm quòd magis appropinquant ad prædictum terminum, ſunt eis ieiunia magis commenſuranda. *4. ſent. diſt. 15. q. 3. a. 2. qu. 3.*

Qu. 11. an peregrini, & operarii teneantur ad ieiunia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa peregrinos, & operarios diſtinguendum videtur: quia ſi peregrinatio, & operis labor commodè differri poſſit, aut diminui abſque detrimento corporalis ſalutis, & exterioris ſtatus, qui requiritur ad conſeruationem corporalis, vel ſpiritualis vitæ, non ſunt propter hoc Eccleſiæ ieiunia prætermittenda: ſi autem immineat neceſſitas ſtatim peregrinandi, & magnas dietas faciendi; vel etiam multùm laborandi, vel propter conſeruationem vitæ corporalis, vel propter aliquid neceſſarium ad vitam ſpiritualem; & ſimul cum hoc non poſſint Eccleſiæ ieiunia obſeruari, non obligatur homo ad ieiunandum: quia non videtur fuiſſe intentio Eccleſiæ ſtatuentis ieiunia, vt per hoc impediret alias pias, & magis neceſſarias cauſas.

Videtur tamen in talibus recurrendum ad ſuperioris diſpenſationem; niſi fortè vbi eſt ita conſuetum: quia ex hoc quòd Prælati diſſimulant, videntur annuere. *2. 2. qu. 147. a. 4. ad 3.*

Quær. 12. an, & quando perigrinatio, quæ non eſt niſi de conſilio, præferri poſſit ieiunio, quod eſt de præcepto: & vtrum illi ſoli ſint diſpenſandi, qui ſimul cum ieiunio itinerari non poſſunt.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi ſit talis peregrinatio, quæ poſſit ſine incommodo differri, debet peregrinationem differre, ſi ſimul cum ea ieiunare non poteſt: ſi autem peregrinatio commodè differri non poteſt (vel quia tempus ieiunij hominem in via præoccupat; vel quia dies feſtus alicui imminet, ad quem ex deuotione homo pergere cupit, vel quia mora in pœnitentia periculum habet vel ſpirituale, vel corporale) poteſt cum diſpenſatione ſui ſuperioris omnia prædicta penſantis peregrinari, & ieiunium ſol-

ucre. Hoc tamen intelligitur de his, qui labore itineris adeo affliguntur, quòd ſimul cum ieiunio iterari non poſſunt. Nec obſtat quòd præceptum debet præponi conſilio; quia intentio præceptum huiuſmodi dantis non eſt alias pias, & magis neceſſarias cauſas excludere: ſecus autem eſt de præceptis legis naturæ, quæ hoc prohibent quod ſecundùm ſe, & ſemper malum eſt. 4. *ſ. d.* 15. *q.* 3. *a.* 2. *qu.* 4. *ad.* 1.

Qu. 13. *vtrum operarij ſiue pauperes, ſiue aliunde diuites excuſentur à ieiunio, vel poſſint illud ſoluere ex diſpenſatione ſui ſacerdotis: & vtrum peccent illi, qui nolunt eos conducere, niſi ſub conditione quòd non ieiunent.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd de operariis diſtinguendum videtur: quia ſi ieiunando poſſunt competenter victum pro perſona ſua habere, & pro familia cuius cura eis incumbit (ſiue quia aliàs diuites ſunt; ſiue quia de eo quod minori labore fit, qui ſimul ſecum ieiunium compatiatur, lucrari ſufficientia poſſunt) à ieiunio non excuſantur: Si autem aliàs non poſſunt tantùm laborare, quòd victum ſufficientem acquirant, niſi ieiunium frangendo, poſſunt ſecundùm diſpenſationem Sacerdotis ſui ieiunium ſoluere, & laborare. Ex quo patet quòd intentio maioris lucri non neceſſarij eos à peccato non excuſat, ſi ieiunium frangant: nec iterum illi à peccato immunes ſunt, qui operarios conducere nolunt, niſi tali pacto vt ieiunium ſoluant; niſi fortè ſit cauſa neceſſaria, quæ feſtinationem operis, pro quo laboratur, expoſcat. 4. *ſ. d.* 15. *q.* 3. *a.* 2. *qu.* 4. *ad* 3.

Quær. 14. *an pauperes teneantur ieiunare.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd pauperes, qui poſſunt ſufficienter habere quod eis ſufficiat ad vnam comeſtionem, non excuſantur propter paupertatem à ieiunijs Eccleſiæ; à quibus tamen excuſari videntur illi, qui fruſtatim eleemoſynas mendicant, qui non poſſunt ſimul habere, quod eis ad victum ſufficiat. 2. 2. *q.* 147. *a.* 4. *ad* 4.

Quær. 15. *in quo caſu paupertas excuſet à ieiunio.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quod paupertas non ſemper excuſat à ieiunio, ſed in illo caſu quando ſimul habere non poteſt tantùm hora comeſtionis, quòd ad victum totius diei ſufficiat; ſicut frequenter egenis contingit, qui fruſtatim eleemoſynas quærunt; etiam quando ex præcedenti inedia tantùm debilitati ſunt, quòd ieiunium ſufferre non poſſunt. 4. *ſ. d.* 15. *q.* 3. *a.* 2. *q.* 4. *ad* 2.

Quær, 16. *an, & quando peccent mortaliter illi, qui Eccleſiæ ieiunia non obſeruant,*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd præcepta, quæ per modum communis ſtatuti proponuntur, nō eodem modo obligant omnes, ſed ſecundùm quòd requiritur ad finem, quem legiſlator intendit, cuius authoritatem ſi aliquis

tranſgrediendo ſtatutum contemnat; vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis, quem intendit; peccat mortaliter talis tranſgreſſor: ſi autem ex aliqua rationabili cauſa quis ſtatutum non ſeruet, præcipuè in caſu, in quo etiam ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſſio non conſtituit peccatum mortale: & inde eſt quòd non omnes, qui non ſeruant ieiunia Eccleſiæ, peccant mortaliter. 2. 2. q. 147. a. 3. ad 2.

Qu. 17. an quicunque aliquem diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittit, peccet mortaliter.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis: Et ideo tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione: Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui ex contemptu vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat: ſi autem in aliquo caſu non ſeruat, in quo probabiliter credi poteſt, ſi legiſlator adeſſet, eum obligare non velle, talis non eſt reputandus præcepti tranſgreſſor: Et ideò non eſt neceſſarium quòd quicunque aliquem diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: Poteſt enim hoc aliquando omninò ſine peccato contingere; aliquando ſine mortali cum veniali; aliquando etiam cum mortali, & hoc ſecundùm diuerſas occaſiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 3. *a.* 1. *qu.* 4. *ad* 3.

Quær. 18. an conuenienter determinentur tempora Ieiuniorum Eccleſiæ: & quænam ſit ratio ieiunij quadrageſimalis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium ad duo ordinatur, ſcilicet ad deletionem culpæ, & eleuationem mentis in ſuperna: & ideo illis temporibus ſpecialiter fuerunt ieiunia indicenda, in quibus oportebat homines à peccato purgari, & mentem fidelium eleuari in Deum per deuotionem: quæ quidem præcipuè imminent ante Paſchalem ſolemnitatem, in qua & culpæ per Baptiſmum relaxantur, qui ſolemniter in vigilia Paſchæ celebratur, quando recolitur Dominica ſepultura, quâ *per Baptiſmum conſepelimur Chriſto in mortem*, vt dicitur ad Rom. 6. in feſto autem Paſchæ oportet maximè mentem hominis per deuotionem eleuari ad æternitatis gloriam, quam Chriſtus reſurgendo inchoauit: & ideo immediatè ante ſolemnitatem Paſchalem Eccleſia ſtatuit eſſe ieiunandum.

Et eadem ratione in vigilijs præcipuarum feſtiuitatum, in quibus præparari nos oportet ad feſta futura deuotè celebranda.

Similiter etiam conſuetudo Eccleſiaſtica habet, vt in ſingulis quartis anni ſacri ordines conferantur: ad quorum ſuſceptionem oportet per ieiunium præparari, & eos qui ordinantur, & illos qui ordinandi ſunt, & etiam totum populum, pro cuius vtilitate ordinantur: vnde & legitur Lucæ 6. quòd Dominus ante diſcipulorum electionem exiuit in montem orare: quod exponens Ambroſius

dicit, *quid te facere conuenit, cùm vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Chriſtus miſſurus Apoſtolos prius orauit.*

Ratio etiam numeri quantùm ad quadrageſimale ieiunium eſt triplex ſecundùm Gregorium. primò quidem quia virtus decalogi per libros quatuor Sancti Euangelij impletur, denatius autem quaterductus in quadragenarium ſurgit: vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus, per cuius voluptates præceptis Dominicis contraimus, quæ per decalogum ſunt accepta: vnde dignum eſt, vt eamdem carnem quaterdecies affligamus: vel quia ſicut in lege offerri iubebantur decimæ rerum, ita offerre contendimus Deo decimas dierum, dum enim per trecentos, & ſexaginta dies annus ducitur, nos autem per triginta ſex dies affligimur, qui ſunt ieiunabiles in ſex ſeptimanis quadrageſimæ, quaſi anni noſtri Deo decimas damus. Secundùm Auguſtinum autem additur quarta ratio, nam creator eſt Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, creaturæ vero inuiſibili debetur ternarius numerus, diligere enim iubemur Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: creaturæ verò viſibili debetur quaternarius propter calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum: ſic ergo per denarium ſignificantur omnes res, qui ſi ducatur per quaternarium, qui competit corpori, per quod adminiſtratio geritur, quadrageſimum numerum conficit.

Singula verò ieiunia quatuor temporum tribus diebus continentur propter numerum menſium, qui competit cuilibet tempori, vel propter numerum ſacrorum ordinum, qui in his temporibus conferuntur. 2.2. *q.* 147. *a.* 5. 4. *ſ. d.* 15. *q.* 3. *a.* 3.

Quaritur 19. an requiratur ad ieiunium, quòd homo ſemel tantùm comedat.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium ab Eccleſia inſtituitur ad concupiſcentiam refrænandam, ita tamen quòd natura ſaluetur: ad hoc autem ſufficere videtur vnica comeſtio; per quam homo poteſt, & naturæ ſatisfacere, & tamen concupiſcentiæ aliquid detrahit, diminuendo comeſtionum vices: & ideo Eccleſiæ moderatione ſtatutum eſt, vt ſemel in die à ieiunantibus comedatur. 2.2 *q.* 147. *a.* 6. *in corp.* 4. *ſent. d.* 15. *q.* 3. *a.* 4. *qu.* 1. *in corp.*

à tempore D. Thomæ introducta eſt conſuetudo in diebus ieiunij præter refectionem ſumendi refectiunculam, quæ vulgò dicitur collatio.

Quar. 20. an ſumptio electuariorum, vel aliorum medicinalium ſoluat ieiunium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd electuaria etiam ſi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter aſſumuntur ad nutrimentum, ſed ad digeſtionem ciborum, vnde non ſoluunt ieiunium, ſicut nec aliarum medicinarum aſſumptio; niſi fortè aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate aſſumat per modum cibi. 2.2. *q.* 147. *a.* 6. *ad* 3.

Quær. 21. an, & quando ſumendo electuaria perditur meritum ieiunii, vel etiam peccatum mortale committitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam Doctores dicunt, quòd ſi electuaria comedantur ad delectationem, ſoluunt ieiunium; ſi autem cauſâ medicinæ ſumantur, non ſoluitur ieiunium: ſed ſtatutum poſitiuæ legis non attendit intentionem obſeruantis, ſed ipſum actum eo quòd modus virtutis non cadit in præcepto, ſed eſt finis præcepti: ſed ex intentione poteſt aliquis mereri, vel demereri: & ideo dicendum quòd electuaria etſi aliquo modo nutriant, non tamen hic eſt principalis vſus eorum; vnde nec loco manducationis ſumi conſueuerunt: & ideo talis ſumptio ieiunium Eccleſiæ nõ ſoluit: & quamuis homo poſſit (totaliter, vel in parte) ex hoc meritum ieiunij perdere, vel etiam mortaliter peccare, ſi ſit immoderata libido, non tamen eſt trangreſſor præcepti Eccleſiæ; niſi in fraudem ſumeret, aut ſi eis quaſi aliis cibis vteretur ad famem extinguendam. 4. *ſent. diſt. 15. q. 3. a. 4. qu. 1. in corp.*

Quæritur 22. an ſumptio alicuius potus extra comeſtionem ſoluat ieiunium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis aliquis potus aliquo modo nutriat; tamen de ſe non ordinatur ad nutriendum, ſed magis ad diſpoſitionem bonam eorum, quæ nutriunt: vt ſcilicet per membra deducantur, & in ſthomaco non comburantur: vnde ſumptio potus manducatio non dicitur: & ideo ille, qui potat extra horam vnicæ comeſtionis, non dicitur bis manducare: & propter hoc nec ſtatutum Eccleſiæ frangit, niſi fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit. 4. *ſent. d. 15. q. 3. a. 4. quæſtiunc. 1. ad 1.*

Quær. 23. an poſſit aliquis pluries bibere tempore ieiunii.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd duplex eſt ieiunium: vnum quidem naturæ quod requiritur ad Euchariſtiæ ſumptionem: & hoc ſolnitur per quemlibet potum etiã aquæ, per quem etiam non licet Euchariſtiam ſumere: eſt autem aliud ieinnium ieiunantis, & iſtud non ſoluitur, niſi per ea, quæ Eccleſia interdicere intendit inſtituendo ieiunium: non autem intendit Eccleſia interdicere abſtinentiam potus, qui magis ſumitur ad alterationem corporis, & digeſtionem ciborum aſſumptorum, quàm ad nutritionem: licèt aliquo modo nutriat: & ideo licet pluries ieiunantibus bibere. Si autem quis immoderatè potu vtatur, poteſt peccare, & meritum ieiunij perdere: ſicut etiam ſi immoderatè cibum in vna comeſtione ſumat. 2. 2. *q. 147. a. 6. ad 2.*

Quært. 24. vtrum aqua potus ſoluat ieiunium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aqua etſi ſoluat ieiunium naturæ, quia aliquo modo nutrit, non tamen ſoluit ieiunium Eccleſiæ: quia Eccleſia non attendit in ſtatuendo id, quod quocunque

modo nutrire poteſt, ſed id, quod principaliter ad nutriendum ordinatum eſt. 4. *ſent. d. 15. qu. 3. art. 4. quaſtiunc. 1. ad 2.*

Quær. 25. an debuerit determinari quantitas cibi ſumendi in ieiunio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quantitas cibi non potuit eadem omnibus taxari, propter diuerſas corporum complexiones, ex quibus contingit, quòd vnus maiori, alter minori cibo indiget: ſed vt plurimùm omnes poſſunt naturæ ſatisfacere per vnicam comeſtionem. 2. 2. *quæſt.* 147. *a.* 6. *ad* 1.

Qu. 26. an conuenienter ieiunantibus interdicatur abſtinentia à carnibus, & ouis, & lacticiniis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium ab Eccleſia eſt inſtitutum ad reprimendas concupiſcentias carnis, quæ quidem ſunt delectabilium ſecundùm tactum, quæ conſiſtunt in cibis, & venereis: & ideo illos cibos Eccleſia ieiunantibus interdixit, qui & in eo edendo maximè habent delectationem; & iterum maximè hominem ad venerea prouocant: huiuſmodi autem ſunt carnes animalium in terra naſcentium, & reſpirantium, & quæ ex eis procedunt, ſicut lacticinia ex greſſibilibus, & oua ex auibus: quia enim huiuſmodi magis conformantur humano corpori, plus delectant, & magis conferunt ad humani corporis nutrimentum; & ſic ex eorum comeſtione plus ſuperfluit, vt vertatur in materiam ſeminis, cuius multiplicatio eſt maximum incitamentum luxuriæ: & ideo ab his cibis, præcipuè ieiunantibus ſtatuit eſſe abſtinendum. 2. 2. *q.* 147. *a.* 8. *in corp.* 4. *ſ. d.* 15. *q.* 3. *a.* 4. *q.* 2. *in corp.*

Qu. 27. in quibus ieiuniis nedum carnes, ſed etiam oua, & lacticinia prohibeantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd oua, & lacticinia ieiunantibus interdicuntur, inquantùm ſunt ex animalibus exorta carnes habentibus; vnde principaliùs interdicuntur carnes, quàm oua, vel lacticinia: ſimiliter etiam inter alia ieiunia ſolemnius eſt quadrageſimale ieiunium; tum quia obſeruatur ad imitationem Chriſti; tum etiam quia per ipſum diſponimur ad redemptionis noſtræ myſteria deuotè celebranda: & ideo in quolibet ieiunio interdicitur eſus carnium.

In ieiunio autem quadrageſimali interdicuntur vniuerſaliter etiam oua, & lacticinia. Circa quorum abſtinentiam in aliis ieiuniis diuerſæ conſuetudines exiſtunt apud diuerſos: quas quiſque obſeruare debet ſecundùm morem eorum, inter quos conſeruatur: vnde Hieronymus dicit de ieiuniis loquens, *vnaquaque prouincia abundet in ſuo ſenſu, & præcepta maiorum leges Apoſtolicas arbitretur.* 2. 2. *quæſtiunc.* 147. *a.* 8. *ad* 3.

Qu. 28. quare Eccleſia prohibuit ieiunantibus vſum carnis potius quam vini, vel leguminum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad actum generationis tria concurrunt; ſcilicet calor, ſpiritus

tus, & humor: ad calorem quidem maximè cooperatur vinum, & alia calefacientia corpus: ad ſpiritus autem videntur cooperari inflatiua: ſed ad humorem maximè cooperatur vſus carnium, ex quibus multum de alimento generatur: alteratio autem caloris, & multiplicatio ſpirituum citò tranſit; ſed ſubſtantia humoris diu manet: & ideo magis interdicitur ieiunantibus vſus carnium, quàm vini, vel leguminum, quæ ſunt inflatiua. 2.2.q.147.a.8.ad 1.

Quær. 29, an ideo vinum, & legumina permittantur ieiunantibus potius quàm caro, quia minus contribuũt ad concupiſcentiam, & quia aliunde vinũ iuuat ad digeſtionem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd vinum concupiſcentiam incitat inflammando per modum alterantis: & quia tales alterationes non diu manent, ideò potius vini non adeò efficaciter operatur ad concupiſcentiæ fomentum, ſicut eſus carnium, quo præcipuè materia concupiſcentiæ miniſtratur, & calor naturalis cõfortatur radicitùs magis: & ex alia parte ſubtractio vini nimis debilitaret naturam propter digeſtionis impedimentum. Et ſimiliter dicendum de inflatione leguminum, quòd eſt accidentalis cauſa concupiſcentiam prouocans, & citò tranſit. 4.*ſent. d.* 15. *qu.* 3. *a.* 4. *qu.*2.*ad* 1.

Quæritur 30. quare in ieiunio Eccleſia non prohibet piſces ſicut carnes, licèt aliqui piſces ita delectabiliter comedantur ſicut quædam animalium carnes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Eccleſia ieiunium inſtituens intendit ad id, quod communiùs accidit; eſus autem carnium eſt magis delectabilis communiter, quàm eſus piſcium; quamuis in quibuſdam aliter ſe habeat: & ideo Eccleſia magis ieiunantibus prohibet eſum carnium, quàm eſum piſcium. 2.2.q.147.a.8. *ad* 2.

Quæritur 31. cur non fuit tanta neceſſitas prohibendi piſces quàm carnes in diebus ieiunii.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd piſces frigidiores ſunt naturaliter quàm carnes, nec alimentum ita conueniens corpori præſtant, ſicut aliæ carnes: vnde non fuit tanta neceſſitas prohibendi piſces, ſicut carnes. 4. *ſ. d.* 15. *q.*3. *a.*4. *q.* 2. *ad* 3.

Qu. 32. vtrum odor ciborum ſoluat ieiunium.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd odor non nutrit, vt patet per Philoſophum in lib. de ſenſu, & ſenſato; Sed aliquo modo confortat: vnde non ſoluit, neque ieiunium naturæ, neque ieiunium Eccleſiæ. 4. *ſent. d.* 15. *q.* 3. *a.* 4. *qu.* 1. *ad* 4.

Quæritur 33. vtrum hora nona conuenienter taxetur ad comedendum in diebus ieiunii, iuxta conſilium Cabilonenſe relatum cap. ſolent diſt. 1. de conſec. in decretis vbi dicitur: in quadrageſima nullatenus credendi ſunt ieiunare, qui antè manducauerint, quàm veſpertinum celebretur officium, quod quadrageſimali tempore poſt nonam dicitur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dictum eſt, ieiunium ordinatur ad deletionem, & cohibitionem culpæ: vnde oportet, quòd aliquid addat ſupra communem conſuetudinem, ita tamen quòd per hoc non multùm natura grauetur.

Eſt autem debita, & communis conſuetudo comedendi hominibus circa horam ſextam: tum quia videtur eſſe completa digeſtio, nocturno tempore naturali calore interiùs reuocato propter frigus noctis circunſtans, & diffuſo humore per membra, cooperante ad hoc calore diei vſque ad ſummum ſolis aſcenſum: tum etiam quia tunc præcipuè natura corporis humani indiget iuuari contra exteriorem aëris calorem, ne humores interiùs adurantur: & ideo vt ieiunans aliquam afflictionem ſentiat pro culpæ ſatisfactione, conueniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonam.

Conuenit etiam iſta hora myſterio Paſſionis Chriſti, quæ completa fuit horâ nonâ, quando inclinato capite tradidit ſpiritum: ieiunantes enim, dum ſuam carnem affligunt, Paſſioni Chriſti conformantur ſecundùm illud ad *Galatas 5. qui autem Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. 2. 2. q. 147. a. 7. in corp.*

Quæritur 34. quomodo iudicanda ſit illa hora nona.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ad ieiunium requiritur hora determinata non ſecundùm ſubtilem examinationem ſed ſecundùm groſſam æſtimationem; ſufficit enim, quòd ſit circa horam nonam; & hoc de facili quilibet cognoſcere poteſt. *2. 2. q. 146. a. 7. ad 2.*

Qu. 35. vtrum peccet ille, qui in die ieiunii anticipat horam comeſtionis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille ieiunium ſoluit, qui Eccleſiæ determinationem non ſeruat: vnde cùm Eccleſia inſtituerit certum tempus comedendi ieiunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, ieiunium ſoluit; non enim Eccleſia arctare intendit ad ſubtilem temporis inſpectionem; nec oportet aſtrolabium accipere ad horam comeſtionis cognoſcendam: vnde ſufficit ſi circa horam illam, quam Eccleſia inſtituit, ieiunans ſumat cibum, etiamſi aliquantulum propter aliquam neceſſitatem anticipet. *4. ſent. d. 15. q. 3. a. 4. quæſtiunc. 3. in corp.*

Quær. 36. quid agendum ſit, quando aliquis ante horam nonam magnum patitur grauamen.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd modicum augmentum, vel etiam modicus defectus non multùm poteſt nocere: non eſt autem magnum temporis ſpatium, quod eſt ab hora ſexta, in qua communiter homines concedere conſueuerunt, vſque ad horam nonam, quæ ieiunantibus determinatur: & ideo talis taxatio temporis non multùm poteſt alicui nocere, cuiuſcunque conditionis exiſtat. Vel ſi fortè propter infirmitatem, vel ætatem, aut aliquid huiuſmodi, hoc eis in grauamen cederet, eſſet

cum eis in ieiunio diſpenſandum; vel vt aliquantulum præuenirent horam. *2.2. qu.147.a.7.ad 3.*

Nunc ex communi Eccleſiæ conſuetudine refectio tempore ieiunij ſumitur circa horam ſextam, ſiue meridiem, qua hora ſuo etiam modo correſpondet Paſſioni Chriſti: quia horâ ſextâ, vel quaſi ſextâ, ſiue tertiâ deſinente in ſextam, quod idem eſt ac circa meridiem, paſſus eſt Chriſtus, vt docent Theologi in tractatu de incarnatione.

Quærit. 37. vtrum ieiunium ſoluatur nedum per anticipationem horæ, ſed etiam per alios defectus qui hoc verſu continentur

Præpropere, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſè.

Vbi præpoperè, ſignificat antici pare tempus comeſtionis; Lautè, pretioſos cibos quærere; nimis, in quantitate cibi excedere; ardenter, cum auiditate comedere; & ſtudioſè, exquiſito modo cibaria præparare.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ea in quibus non poteſt accipi certa menſura, non cadunt ſub determinatione legiſlatoris. Et ideo quia non poteſt accipi certa menſura in quantitate cibi, vel aliis conditionibus numeratis, ſicut in tempore accipi poteſt, ideo conditiones aliæ non cadunt ſub determinatione præcepti Eccleſiæ: & ideo quamuis per inordinationem circa illas circunſtantias peccet, & meritum ieiunij amittat, (vel in toto, vel in parte) non tamen Eccleſiæ ſtatutum tranſgreditur: & ideo ieiunium non ſoluit. *Ibid.a.4. qu.3.ad 2.*

Qu. 38. an conuenienter inſtitutum ſit ieiunium poſt feſtum Pentecoſtes.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut dicit Leo Papa, ſerm. 1. de ieiunio Pent. *poſt Sanctæ lætitiæ dies, quos in honorem Domini reſurgentis, & in cælum aſcendentis, exigimus, & poſt acceptum Spiritus-Sancti donum, ſalubriter, & neceſſariò conſuetudo ieiunij ordinata eſt: vt ſi quid fortè inter ipſa feſtiuitatis gaudia negligens libertas, & licentia immoderata præſumpſit, hoc religioſa abſtinentia cenſura caſtiget.* Tamen etiam eſt ieiunium exultationis, quod illis qui Spiritum-Sanctum acceperunt, competit: cum gaudio enim ſpirituali etiam afflictio corporalis ſe compatitur: vnde non fit genuflexio, & alleluia cantatur, quod in aliis ieiuniis non obſeruatur. *4.ſ.d. 15.q.3.a.5. qu.1.ad 5.*

Qu. 39. an ſit conueniens ieiunare tempore Paſchali: & quandonam ieiunium in die Dominica, vel in feſto ſit illicitum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium quantùm eſt de ſe nullo tempore eſt prohibitum: vnde ſicut dicit Iſidorus, *Sancti Patres in deſerto tempore Paſchali ieiunabant, excepto die Dominicæ reſurrectionis*, in quo non videtur conueniens ieiunare: eo quòd tota Eccleſia lætitiæ feſtum agit: vnde non eſt conueniens quòd aliquis illo die operibus afflictionis intendat, quia *turpis eſt omnis pars, quæ ſuo toti non congruit*: vt dicit Aug. in lib. Confeſſ. ſed per accidens poteſt eſſe ieiunium alicuius in die feſto illicitum, ſi adeo pertinaciter ieiunium teneret, quòd non crederet per deuotio-

nem feſti vtilitatem ieiunii compenſari poſſe. 4. *ſ. d.* 15. *q.* 3. *a.* 3. *qu.* 2. *in corp.*

Qu. 40. *an ſit ieiunandum tempore Paſchali, & diebus Dominicis: & vtrum peccaret, qui tunc ieiunaret.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ieiunium exultationis ex inſtinctu Spiritus-Sancti procedit, qui eſt ſpiritus libertatis: & ideo hoc ieiunium ſub præcepto cadere non debet: Ieiunia verò quæ præcepto Eccleſiæ inſtituuntur, ſunt magis ieiunia afflictionis, quæ non conueniunt in diebus lætitiæ: propter quod non eſt ieiunium ab Eccleſia inſtitutum in toto paſchali tempore: nec etiam in diebus Dominicis.

In quibus ſi quis ieiunaret contra conſuetudinem populi Chriſtiani, quæ vt Auguſtinus dicit, *eſt pro lege habenda*; vel etiam ex aliquo errore, ſicut Manichæi ieiunant, quaſi neceſſarium tale ieiunium arbitrantes, non eſſet à peccato immunis; quamuis ipſum ieiunium ſecundùm ſe conſideratum, omni tempore ſit laudabile, ſecundùm quòd Hieronymus dicit ad Lucinum, *vtinam omni tempore ieiunare poſſemus*. 2. 2. *q.* 147. *a.* 5. *ad* 3.

Qu. 41. *an ieiunium ſit actus ſatisfactorius; & cur enumeretur inter ſuffragia mortuorum.*

Reſp. v. *ſatisfactio*. Et v. *ſuffragium*.

Inter 45. propoſitiones ab Alex. 7. damnatas habentur quatuor ſequentes.

29. *In die ieiunii, qui ſæpius modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.*

30. *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione ieiunii; nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis cum ieiunio.*

31. *Excuſantur abſolutè à præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcunque iter agant; etiamſi iter neceſſarium non ſit; & etiamſi iter vnius diei conficiant.*

32. *Non eſt euidens, quòd conſuetudo non comedendi oua, & lacticinia in quadrageſima obliget.*

Contra iſtas propoſitiones afferri poteſt doctrina noſtri ſancti Doctoris tradita in reſponſionibus ad quæſt. 11. 12. 13. 14. 15. 16. *&* 27.

IGNORANTIA.

Quær. 1. *an, quando ignorantia eſt inuincibilis, nullum ſit peccatum, nec in intellectu, nec in voluntate.*

RESP. D. Thomas, dicendum quòd ſi defectus apprehenſiuæ virtutis nullo modo ſubiaceret voluntati, non eſſet peccatum, nec in voluntate, nec in apprehenſiua virtute; ſicut patet in his qui habent ignorantiam inuincibilem. 1. 2. *q.* 74. *a.* 1. *ad* 2.

Qu. 2. *quænam homo ſcire teneatur: & quænam ignorantia ſit inuincibilis: & vtrum ſit euidens, quòd nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia in hoc à neſcientia differt, quòd neſcientia dicit

ſimplicem ſcientiæ negationem; vnde cuicunque deeſt aliquarum rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illas, ſecundùm quem modum Dyoniſ. in Angelis neſcientiam ponit 7. cap. cœl. Hierach. ignorantia verò importat ſcientiæ priuationem, dum ſcilicet alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem quædam aliquis ſcire tenetur, illa ſcilicet, ſine quorum ſcientia non poteſt debitum actum rectè exercere: vnde omnes tenentur ſcire communiter ea, quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta; ſinguli autem ea quæ ad eorum ſtatum, vel officium ſpectant: quædam verò ſunt, quæ etſi aliquis natus eſt ſcire, non tamen ea ſcire tenetur, ſicut theoremata Geometriæ, & contingentia particularia, niſi in caſu.

Manifeſtum eſt autem, quòd quicunque negligit habere, vel facere, id, quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omiſſionis: vnde propter negligentiam ignorantia eorum, quæ aliquis ſcire tenetur, eſt peccatum: Non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire non poteſt: unde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt: & propter hoc talis ignorantia cùm non ſit voluntaria, eo quòd non eſt in poteſtate noſtra eam repellere, non eſt peccatum. Ex quo patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum. Ignorantia autem vincibilis eſt peccatum ſi ſit eorũ quæ aliquis ſcire tenetur, non autem ſi ſit eorum, quæ quis ſcire non tenetur. *p. 2. q. 76. a. 2. in c. q. 3. de malo a. 7. in c.*

Quær. 3. an ignorantia cauſans, concomitans, vel conſequens à peccato excuſet: & vtrum ſi ignorantia ſit omnino inuoluntaria, omnino etiam excuſet à peccato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia de ſe habet, quòd faciat actum quem cauſat, inuoluntarium eſſe: ignorantia autem dicitur cauſare actum, quem ſcientia oppoſita prohibebat; & ita talis actus, ſi ſcientia adeſſet, eſſet contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij: ſi verò ſcientia, qua per ignorantiam priuatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipſum, ignorantia huius ſcientiæ non facit hominem inuoluntarium, ſed non volentem, vt dicitur in 3. eth. & talis ignorantia, quæ non eſt cauſa actus peccati, quia non cauſat inuoluntarium, non excuſat à peccato: & eadem ratio eſt de quacunque ignorantia non cauſante, ſed conſequente, vel concomitante actum peccati: ſed ignorantia, quæ eſt cauſa actus, quia cauſat inuoluntarium, de ſe habet, quòd excuſet à peccato, eo quòd voluntarium eſt de ratione peccati; ſed quòd aliquando non totaliter excuſet à peccato, poteſt contingere ex duobus.

Vno modo ex parte rei ignoratæ, intantum enim ignorantia excuſat à peccato, inquantum ignoratur aliquid eſſe peccatum; poteſt autem contingere, quòd aliquis ignoret quidem aliquam circunſtantiam peccati, quam ſi ſciret, retraheretur à peccando, ſiue illa circunſtantia faciat ad rationem peccati, ſiue non; & tamen ad-

huc remanet in eius ſcientia aliquid, per quod cognoſcit illud eſſe actum peccati; puta ſi aliquis percutiens aliquem, ſciat quidem ipſum eſſe hominem, quod ſufficit ad rationem peccati, non tamen ſcit eum eſſe Patrem, quod eſt circunſtantia conſtituens nouam ſpeciem peccati; vel fortè neſcit, quòd ille ſe deffendens repercutiat eum, quòd ſi sciret, non percuteret, quod non pertinet ad rationem peccati; vnde licèt talis propter ignorantiam peccet, non tamen totaliter excuſatur à peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati: alio modo poteſt hoc contingere ex parte ipſius ignorantiæ; quia ſcilicet ipſa ignorantia eſt voluntaria; vel directè ſicut cùm aliquis ſtudioſè vult neſcire aliqua, vt liberiùs peccet; vel indirectè, ſicut cùm aliquis propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiſcere id, per quod à peccato retraheretur; talis enim negligentiá facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariam, & peccatum, dummodo ſit eorum, quæ quis ſcire tenetur, & poteſt: & ideo talis ignorantia non totaliter excuſat à peccato.

Si verò ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit inuoluntaria; ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius, quod quis ſcire non tenetur, talis ignorantia omnino excuſat à peccato *p.2.q.76.a.3.in c.q.3.de malo a.8.in c.qu.17.de veritate art.4.ad 5.*

Qu. 4. quomodo ignorantia cauſet inuoluntarium: & tripliciter ſe habeat ad act[u]s humanos, ſcilicet antecedenter, concomitanter, & conſequenter.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia habet cauſare inuoluntarium eâ ratione, qua priuat cognitione, quæ præexigitur ad voluntarium: non tamen quælibet ignorantia huiuſmodi cognitione priuat: & ideo ſciendum, quòd ignorantia tripliciter ſe habet ad actum voluntatis: vno modo concomitanter; alio modo conſequenter; tertio modo antecedenter.

Concomitanter quidem quando ignorantia eſt de eo, quod agitur; tamen etiam ſi ſciretur, nihilominus ageretur; tunc enim ignorantia non inducit ad volendum vt hoc fiat, ſed accedit ſimul eſſe aliquid factum, & ignoratum, ſicut cùm aliquis vellet quidem occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eum, putans occidere ceruum: & talis ignorantia non facit inuolũtarium, vt Philoſophus dicit, quia non cauſat aliquid, quod ſit repugnans voluntati, ſed facit non voluntarium, quia non poteſt eſſe actu volitum, quod ignoratum eſt.

Conſequenter autem ſe habet ignorantia ad voluntatem inquantum ipſa ignorantia eſt voluntaria, & hoc contingit dupliciter: vno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam, ſicut aliquis ignorare vult, vel vt excuſationem peccati habeat, vel vt non retrahatur à peccando, ſecundùm illud Iob 21. *ſcientiam viarum tuarum nolumus*: & hæc dicitur ignorantia affectata: alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius, quod quis poteſt ſcire, & debet: ſic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur: hoc igitur modo dicitur ignorantia, ſiue cùm aliquis actu non conſiderat,

quod conſiderare poteſt, & debet, quæ eſt ignorantia malæ electionis, vel ex paſſione, vel ex habitu proueniens; ſiue cùm aliquis notitiam, quam debet habere, non curat acquirere, & ſecundùm hunc modum ignorantia vniuerſalium iuris, quæ quis ſcire tenetur, voluntaria dicitur, quaſi per negligentiam proueniens: cùm autem ipſa ignorantia ſit voluntaria aliquo iſtorum modorum, non poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium; cauſat tamen ſecundùm quid inuoluntarium, inquantum præcedit motum voluntatis, ad aliquid agendum, qui non eſſet ſcientia præſente.

Antecedenter autem ſe habet ad voluntatem ignorantia, quando non eſt voluntaria, & tamen eſt cauſa volendi, quod aliàs non vellet; ſicut cùm aliquis homo ignorat aliquam circunſtantiam actus, quam non tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit, quod non faceret, ſi ſciret; puta cùm aliquis diligentiâ adhibitâ neſciens aliquem tranſire per viam, proiicit ſagittam, qua interficit tranſeuntem: & talis ignorantia cauſat inuoluntarium ſimpliciter. *p. 2. q. 6. a. 8. in corp. in vtroque ſcripto ſuper ſent. lib. 2. diſt. 22. qu. 2.*

Qu. 5. an & quando peccet ille, qui facit aliquid contra conſtitutionem Papæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia, quæ eſt cauſa actus, cauſat inuoluntarium; vnde ſemper excuſat, niſi ipſa ignorantia ſit peccatum: eſt autem ignorantia peccatum, quando ignorat quis, quæ poteſt ſcire, & tenetur: conſtitutionem autem Papæ omnes ſuo modo ſcire tenentur: ſi ergo aliquis neſciat per negligentiam, non excuſatur à culpa, ſi contra conſtitutionem agat: ſi verò aliquis habeat ſufficiens impedimentum, propter quod ſcire non potuerit, puta ſi fuit in carcere, vel in terris extraneis, ad quas conſtitutio nõn peruenit, vel propter aliquid ſimile, talis ignorantia excuſat, vt non peccet contra conſtitutionem Papæ agens. *quodl. 1. a. 19.*

Qu. 6. quomodo intelligatur illud D. Auguſtini in lib. de libero arbitrio: non tibi imputatur ad culpam, ſi inuitus ignores, ſed ſi ſcire neglexeris.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia, quæ eſt omnino inuoluntaria, non eſt peccatum: & hoc eſt, quod Auguſtinus dicit, *non tibi imputatur ad culpam, ſi inuitus ignores:* per hoc autem quod addit, *ſed ſi ſcire neglexeris*, dat intelligere, quòd ignorantia habet, quòd ſit peccatum ex negligentia præcedente, quæ nihil eſt aliud, quàm non applicare animum ad ſciendum ea, quæ quis debet ſcire. *q. 3. de malo a. 7. ad 7.*

Qu. 7. quomodo intelligatur D. Ambroſius ſuper illud ad Rom. 2. an ignoras, quòd benignitas Dei &c. dicens: grauiſſimè peccas, ſi ignoras.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd verbum illud Ambroſii ſic ſolet exponi: *grauiſſimè peccas, ſi ignoras*, ideſt periculoſſimè, *quia dum neſcis te peccare, remedium non*

quartū: vel loquitur de ignorantia affectata, qua aliquis ignorare vult, ne à peccato retrahatur: vel loquitur de ignorantia receptorum beneficiorum, quia quòd aliquis nec etiam cognoſcere ſtudeat percepta beneficia, eſt ſummus ingratitudinis gradus: vel loquitur de ignorantia infidelitatis, quæ in ſe quidem eſt grauiſſimum peccatum; licèt etiam peccatum ex tali ignorantia commiſſum diminuatur, ſecundùm illud Apoſtoli primæ ad Timotheum primo, *miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea. q. 3. de malo. a. 8. ad 1. 4. ſent. d. nona a. 3. q. 2. ad 1.*

Quær. 8. an & quomodo ignorantia alicuius circunſtantię, vel etiam iuris, aut facti excuſet eos, qui accedunt ad Euchariſtiam.

Reſpond. ſupra v. *communio qu. 58. & 59.*

An detur, vel dari poſſit inuincibilis ignorantia iuris naturalis, vel diuini, colligi poteſt ex his, quæ referemus infra de infidelitate negatiua v. infidelitas, & de iure, ac lege naturali v. ius, & iuſtitia, & v. lex.

ILLEGITIMVS.

Quæritur 1. quinam ſint filij illegitimi.

RESP. D. Thomas, dicendū quòd quadruplex eſt ſtatus filiorum; quidam enim ſunt naturales, & legitimi, ſicut qui naſcuntur ex legitimo matrimonio; quidam naturales, & non legitimi, vt filij qui naſcuntur ex ſimplici fornicatione; quidam legitimi, & non naturales, ſicut filij adoptiui; quidam nec legitimi, nec naturales, ſicut ſpurij nati de adulterio, vel de ſtupro, tales enim naſcuntur, & contra legem poſitiuam, & expreſsè contra legem naturæ. *4. ſ. d. 41. a. 3. q. 1. in corp.*

Qu. 2. an ignorantia excuſet parentes ab illicito coitu, & filios, ne ſint illegitimi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia excuſat illicitum coitum a peccato, niſi ſit affectata: vnde illi, qui conueniunt bonâ fide in facie Eccleſiæ, quamuis ſit impedimentum, dum tamen ignorant, non peccant, nec filij ſunt illegitimi: ſi autem ſciunt, quamuis Eccleſia ſuſtineat, quæ ignorat impedimentum, non excuſantur à peccato, nec filij ab illegitimitate: ſi autem neſciant, & in occulto contrahant, non excuſantur, quia talis ignorantia videtur affectata *4. ſent. d. 41. a 3. quæſt. 1. ad 2.*

Quær. 3. an filii illegitimi debeant ex hoc aliquod damnum reportare: & quomodo teneantur parentes eis prouidere.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd aliquis dicitur damnum incurrere dupliciter: vno modo ex hoc, quòd ei ſubtrahatur, quod erat ei debitum; & ſic filius illegitimus nullum damnum incurrit: alio modo per hoc, quòd ei aliquid non eſt debitum, quod aliàs poterat ei eſſe debitum; & ſic filius illegitimus damnum incurrit duplex: vnum, quia non admittitu-

titur ad actus legitimos, ſicut ad officia, vel dignitates, quæ requirunt quandam honeſtatem in illis, qui hæc exercent: aliud damnum incurrunt, quòd non ſuccedunt in hæreditatẽ paterna.

Sed tamen naturales filij ſuccedere poſſunt in ſexta parte tantùm: ſpurij autem in nulla parte: quamuis ex iure naturali parentes eis in neceſſarijs prouidere teneantur: vnde pertinet ad ſollicitudinem Epiſcopi, vt vtrumque parentem cogat ad hoc, quòd eis prouideant. *4. ſent. d. 41. a. 3. q. 2. in corp.*

Quær. 4. an filius illegitimus poſſit legitimari: & quot ſint modi eos legitimandi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd filius illegitimus poteſt legitimari, non vt fiat de legitimo coitu natus, quia coitus ille tranſiuit, & nunquam poteſt fieri legitimus, ex quo ſemel fuit illegitimus: ſed dicitur legitimari, inquantùm damna, quæ filius illegitimus incurrit, ſubtrahuntur per legis authoritatem.

Et ſunt ſex modi legitimandi: duo ſecundùm canones, ſcilicet cùm quis ducit in vxorem illam, ex qua filium illegitimum generauit, etſi non fuit adulterium, & per ſpecialem indulgentiam, & diſpenſationem Domini Papæ; quatuor autem alij modi ſunt ſecundùm leges: primus eſt, ſi pater filium naturalem curiæ Imperatoris offert, ex hoc enim ipſo legitimatur propter curiæ honeſtatem: ſecundus, ſi pater teſtamento nominet eum legitimum hæredem, & filius poſtmodum teſtamentum Imperatori offerat: tertius eſt, ſi nullus ſit filius legitimus, & ipſemet filius ſeipſũ Principi offerat: quartus eſt, ſi pater in publico inſtrumẽto, vel cum trium teſtium ſubſcriptione eum legitimum nominet, nec adijciat naturalem. *4. ſent. d. 41. a. 3. quæſtiunc. 3. in corp.*

Quæritur. 5. an filius poſſit illegitimari, ſicut poteſt hæreditate priuari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd alicui poteſt ſine iniuſtitia gratia fieri; ſed non poteſt aliquis damnificari, niſi pro culpa: & ideo magis poteſt illegitimus fieri legitimus, quàm è conuerſo: etſi enim aliquando legitimus priuetur hæreditate pro culpa; non tamen dicitur illegitimus filius, quia generationem legitimam habuit. *4. ſent. d. 41. a. 3. q. 3. ad 1.*

IMAGO.

Quær. 1. quare in Eccleſia inſtitutæ ſunt imagines.

RESP. D. Thomas, dicendum quòd Apoſtoli multa tradiderunt, quæ ſcripta non ſunt in canone, inter quæ vnum eſt de vſu imaginum: vnde Damaſcenus dicit, quòd *Lucas depinxit imaginem Chriſti, & B. Virginis: & Chriſtus ſuam imaginem Abagaro Regi direxit*, vt dicitur in Eccleſiaſtica hiſtoria lib. 1. cap. 15.

Fuit autem triplex ratio inſtitutionis imaginum in Eccleſia: primò ad inſtructionem rudium, qui eis quaſi quibuſdam libris edocentur: ſecundò vt incarnationis myſterium, & Sanctorum exem-

pla magis in memoria eſſent, dum quotidie oculis repræſentantur: tertiò ad excitandum Deuotionis affectum, qui ex viſis efficaciùs mouetur, quam ex auditis. *3.ſ.d. nona q. 1.a. 2.q. 2. ad 3.*

Quæritur 2. vtrum imaginibus Sanctorum exhiberi debeat cultus latria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd neque in veteris legis tabernaculo, ſeu templo, neque etiam nunc imagines in Eccleſia inſtituuntur, vt eis cultus latriæ exhibeatur; ſed ad quandam ſignificationem, vt per huiuſmodi imagines mentibus hominum imprimatur, & confirmetur fides de excellentia Angelorum, & Sanctorum. *2.2.q.94.a.2.ad 1.*

Qu. 3. an & quomodo imago Chriſti ſit adoranda.

Reſp. v. *adoratio qu.* 8.

IMMVNITAS A PECCATO.

Qu. an quis ſcire poſſit ſe eſſe immunem à peccato: & quænam ſint coniectura de ſtatu gratiæ.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd homo ſit omninò à peccato immunis, per certitudinem ſciri non poteſt, primæ Corint.4. *nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.*

Poteſt tamen de hoc haberi aliqua coniectura, præcipuè per quatuor ſigna, ſicut Bernardus dicit: primò, cùm quis deuotè verba Dei audit, quia *qui eſt ex Deo, verba Dei audit* Ioannis 8. ſecundò, cùm quis ſe promptum ad benè operandum inuenit, quia *probatio dilectionis exhibitio eſt operis*, vt dicit Gregorius: tertiò, cùm quis à peccatis abſtinendi in futurum propoſitum habet: quartò, cùm de præteritis dolet, quia in his vera pœnitentia ſecundùm Gregorium conſiſtit. *4. ſent.d. dona. a.3. quæſt. 2. in corp. 1. ad corinth. 4. lect. 1.*

Videatur *etiam ſupra v. gratia qu. 6.*

IMPOENITENTIA.

Quæritur 1. an impœnitentia ſit ſpeciale peccatum.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut perſeuerantia dicitur dupliciter; vno modo prout eſt virtus ſpecialis; & dicit propoſitum perſeuerandi in bono incepto, vſque ad ad finem; & alio modo prout eſt circunſtantia aliarum virtutum, & dicit actualem durationem in actibus virtutum vſque ad mortem: ita etiam & impœnitentia ſecundùm quòd dicit propoſitum non pœnitendi, eſt ſpecies peccati in Spiritum Sanctum; ſecundùm autem quòd dicit permanétiam in peccato vſque ad mortem negando peccati pœnitentiam, ſic eſt accidens, vel circunſtantia aliorum peccatorum. *2.ſ. d. 43. a. 3. ad 3.*

Qu. 2. quomodo illud Joannis, non pro eo dico, vt quis oret, intelligatur de peccato ad mortem, ſiue de peccato in Spiritum Sanctum, quod eſt impœnitentia.

Reſp. D. Thomas, ſi peccatum

ad mortem intelligatur peccatum in Spiritum-Sanctum, prout peccatum in Spiritum-Sanctum requirit finalem impœnitentiam, ſecundùm vnam opinionem ſic intelligendũ eſt, vt nullus pro talibus oret: quia qui vſque ad mortem in peccato mortali perdurat, poſtmodum orationibus non iuuatur: ſi autem ſumatur pro peccato in Spiritum-Sanctum ſecundùm aliam opinionem, prout requirit finalem impœnitentiam, ſic intelligendum eſt, vt non oret pro eo quis, ideſt quicunque, quia talium conuerſio quaſi miraculoſa eſt: vnde ſicut pro faciendis miraculis non quilibet orat, ſed magis, & ſancti viri; ita nec pro talium conuerſione. Tamen ſecundùm formam verborum non prohibetur oratio pro eo fieri, ſed oſtenditur quòd præceptum de orando pro proximis fidelibus non ſe extendit ad tales peccatores: quia propter ſui peccati enormitatem hoc merentur, vt à fidelibus relinquantur, ſicut Ethuici, & Publicani. 2. *d.* 43. *in exp. tex.*

IMPRVDENTIA.

Quær. vtrum imprudentia ſit peccatum mortale, per quod tollitur theſaurus gratiæ, iuxta illud Prou. 21. theſaurus deſiderabilis, & oleum in habitaculo iuſti, & homo imprudens diſſipabit illud.

RESp D. Thomas, dicendum quòd imprudẽtia dupliciter accipi poteſt: vno modo priuatiuè; alio modo contrariè. Negatiuè autem non propriè dicitur, ita ſcilicet quòd propriè importet ſolam carentiam prudentiæ, quæ poteſt eſſe ſine peccato. Priuatiuè quidem imprudentia dicitur inquantùm aliquis caret prudentiâ, quam quis natus eſt & debet habere: & ſecundùm hoc imprudentia eſt peccatum ratione negligentiæ, qua quis non adhibet ſtudium ad prudentiam habendam. Contrariè verò accipitur imprudentia ſecundùm quòd ratio contrario modo mouetur, vel agit prudentiæ; puta ſi recta ratio prudentiæ agit conſiliando, imprudens conſilium ſpernit; & ſic de aliis, quæ in actu prudentiæ conſideranda ſunt: & hoc modo imprudentia eſt peccatum ſecundùm rationem propriam prudentiæ: non enim poteſt hoc contingere, quòd homo contra prudentiam agat, niſi diuertens à regulis, quibus ratio prudentiæ rectificatur: vnde ſi hoc contingat per auerſionem à regulis Diuinis, eſt peccatum mortale; puta cùm quis quaſi contemnens, & repudians diuina documenta, præcipitanter agit: ſi verò præter eas agat abſque contemptu, & abſque detrimento eorum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt peccatum veniale. 2. 2. *q.* 53 *a.* 1. *in corp.*

IMPVGNATIO.

Quær. 1. an quis peccet impugnando veritatem licèt in rebus non neceſſariis ad ſalutem.

RESp. D. Thomas, in aliis etiam (non neceſſariis ad ſalutem) peccaret quis, ſi voluntariè ſecundùm intellectum verum impugnaret, & falſo adhæreret. 1. *ſent. d.* 48. *a.* 3. *ad* 1.

Qu. 2. vtrum impugnatio veritatis agnitæ ſit peccatum in Spiritum-Sanctum.

Reſp. v. *peccatum.*

INCANTATIO.

Vide inſra. v. *Superſtitio.*

INCESTVS.

Quær. 1. quid ſit inceſtus; & vtrum importet violationem fœderis naturalis.

RESp. D. Thomas, inceſtus qui eſt conſanguinearum, vel affinium abuſus, ab incendio nomen habens, vel à priuatione caſtitatis quaſi antonomaſticè, quia caſtitatem violat in illis, qui maximo fœdere coniunguntur, addit ſpecialem deformitatem, ſcilicet naturalis fœderis violationem. *4. ſent. diſt.* 41. *q.* 1. *a.* 4. *qu.* 1.

Quær. 2. an inceſtus ſit determinata ſpecies luxuriæ: & quibus de cauſis ſit prohibitus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ibi neceſſe eſt inueniri determinatam ſpeciem luxuriæ, vbi inuenitur aliquid repugnans vſui debito venereorum: in vſu autem conſanguinearum, vel affinium inuenitur aliquid incongruum commixtioni venereæ, triplici ratione.

Primò quidem, quia naturaliter homo debet quamdam honorificentiam parentibus, & per conſequens aliis conſanguineis, qui ex eiſdem parentibus de propinquo originem trahunt, intantùm quòd apud antiquos, vt Maximus Valerius refert, non erat fas filium ſimul cum Patre balneari, ne ſe inuicem nudos conſpicerent: manifeſtum eſt autem, quòd in actibus venereis maximè conſiſtir quædam turpitudo honorificentiæ contraria; vnde de his homines verecundantur: & ideo incongruum eſt, quòd commixtio venerea fiat talium perſonarum adinuicem: & hæc cauſa videtur exprimi *Leuit.* 18. vbi dicitur, *Mater tua eſt, non reuelabis turpitudinem eius.* Et idem poſtea dicitur in aliis.

Secunda ratio eſt, quia perſonas ſanguine coniunctas neceſſe eſt ad inuicem ſimul conuerſari: vnde ſi homines non arcerentur à commixtione venerea nimia opportunitas daretur hominibus venereæ commixtionis, & ſic animi hominum nimis emolleſcerent per luxuriam: & ideo in veteri lege illæ perſonæ ſpecialiter videntur prohibitæ eſſe, quas neceſſe eſt ſimul commorari.

Tertia ratio eſt, quia per hoc impediretur multiplicatio amicorum: dum enim homo vxorem extraneam accipit, iunguntur ibi quadam ſpeciali amicitiâ omnes conſanguinei vxoris, ac ſi eſſent conſanguinei ſui: vnde Auguſtinus dicit 15. de Ciuit. Dei: *habita eſt ratio rectiſſimę charitatis, vt homines, quibus eſſet vtilis, atque honeſta concordia, diuerſarum neceſſitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet, ſed ſingula ſpargerentur in ſingulos.*

Addit autem Ariſtoteles quartam rationem in 2. polit. quia cùm naturaliter homo conſan-

guineam diligat, ſi adderetur amor, qui eſt ex commixtione venerea, fieret nimius ardor amoris, & maximum libidinis incentiuum, quod charitati repugnat: vnde manifeſtum eſt, quòd inceſtus eſt determinata luxuriæ ſpecies. 2. 2. q. 154. *art 9. in corp. q. 15. de malo a. 3. in corp.*

Quær. 3. an ſit eadem indecentia in commixtione cum affinibus, ac cum ipſis conſanguineis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd perſona affinis coniungitur alicui propter perſonam conſanguinitate coniunctam: & ideo, quia vnum eſt propter alterum, eiuſdem rationis inconuenientiam facit conſanguinitas, & affinitas. 2. 2. q. 154. a. 9. ad 2.

Quær. 4. quare ipſa etiam bruta abhorrent commixtionem inter parentes, & filios, quæ eſt inceſtus in primo gradu: & quænam ſit indecentia in aliis gradibus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in commixtione perſonarum coniunctarum aliquid eſt quod eſt ſecundùm ſe indecens, & repugnans naturali rationi; ſicut quòd commixtio fiat inter parentes, & filios, quorum eſt per ſe, & immediata cognatio: nam filij naturaliter honorem debent parentibus: vnde Philoſ. dicit in 9. de animalibus, quòd quidam equus, quia deceptus fuit vt matri commiſceretur, ſeipſum præcipitauit, quaſi præ horrore, eo quòd etiam animalibus aliquibus ineſt naturalis reuerentia ad parentes.

Aliæ verò perſonæ, quæ non coniunguntur ſecundùm ſeipſas, ſed per ordinem ad parentem non habent ita ex ſeipſis indecentiam: ſed variatur circa hoc decentia, vel indecentia ſecundùm conſuetudinem, & legem, humanam, vel diuinam; quia vſus venereorum quia ordinatur ad bonum commune, ſubiacet legi: & ideo Auguſtinus dicit 15. de ciuit. Dei: *commixtio ſororum, & fratrum quantò fuit antiquior compellente neceſſitate, tantò poſtea facta eſt damnabilior, Religione prohibente. ibidem ad 3. & 4. ad Hannib. diſt. 40. art. 1. ad 1.*

INCONSIDERATIO.

Quæritur 1. vtrum inconſideratio ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd conſideratio importat actum intellectus veritatem rei intuentis: ſicut autem inquiſitio pertinet ad rationem, ita iudicium pertinet ad intellectum: vnde & in ſpeculatiuis demõſtratiua ſcientia dicitur iudicatiua, inquantùm per reſolutionem in prima principia intelligibilia de veritate inquiſitorum iudicatur: & ideo conſideratio maximè pertinet ad iudicium: vnde & defectus recti iudicij ad vitium inconſiderationis pertinet, prout ſcilicet aliquis in rectè iudicando defficit ex hoc quòd contemnit, vel negligit attendere ea, ex quibus rectum iudicium procedit: vnde manifeſtum eſt, quòd inconſideratio eſt peccatum. 2. 2. q. 53. a. 4. in corp.

Quær. 2. vtrum inconſideratio ſit filia luxuriæ.

Reſp. v. *Luxuria.*

INCONSTANTIA.

Qu. 1. quid ſit inconſtantia : & quomodo ſub imprudentia contineatur.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd inconſtantia importat receſſum quendam à bono propoſito diffinito: huiuſmodi autem receſſus principium quidem habet à vi appetitiua; non enim aliquis recedit à priori bono propoſito, niſi propter aliud quod ſibi inordinatè placet:ſed iſte receſſus non conſummatur niſi per defectum rationis; quæ fallitur in hoc quòd repudiat id quod benè acceptauerat. Et quia, cùm poſſit reſiſtere impulſui paſſionum, ſi non reſiſtat hoc eſt ex debilitate ipſius, quæ non tenet ſe firmiter in bono propoſito concepto; ideo inconſtantia quantùm ad ſui conſummationem pertinet ad defectum rationis. Sicut autem omnis rectitudo rationis practicæ pertinet aliqualiter ad prudentiam, ita omnis defectus eiuſdem pertinet ad imprudentiam: & ideo inconſtantia ſecundùm ſui conſummationem ad imprudentiam pertinet: & ſicut præcipitatio eſt ex defectu circa actum conſilij, & inconſideratio circa actum iudicij, ita inconſtantia circa actum præcepti:ex hoc enim dicitur aliquis eſſe inconſtans, quòd ratio deficit in præcipiendo ea quæ ſunt conſiliata & iudicata. 2. 2. *quæſt.* 53. *a.* 5. *in corp.*

Qu. 2. quomodo inconſtantia oriatur ex inuidia, & ira, iuxta illud Iacobi 3. vbi zelus, & contentio, ibi inconſtantia,& omne opus prauum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inuidia, & ira, quæ eſt contentionis principium, faciunt inconſtantiam ex parte appetitiuæ virtutis, ex qua eſt principium inconſtantiæ, vt dictum eſt *in eodem art. 5. ad 2.*

Quæritur 3. cur inconſtantia magis cauſetur à luxuria, quam ab inuidia, aut ira.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd inuidia, & ira cauſant inconſtantiam, pertrahendo rationem ad aliud; ſed luxuria cauſat inconſtantiam, totaliter extinguendo iudicium: vnde Philoſophus dicit in 7. eth. c. 6. quòd *incontinens iræ audit quidem rationem, ſed non perfectè; incontinens autem concupiſcentia totaliter eam non aud t.* 2. 2. *q.* 53. *a.* 6. *ad* 1.

INCONTINENTIA.

Qu. 1. quomodo incontinentia cauſetur ex parte animæ, vel corporis.

RESp. D. Thomas, dicendum quòd vnumquodque attribuitur magis ei, quod eſt cauſa per ſe, quàm ei quod ſolam occaſionem præſtat: id autem, quod eſt ex parte corporis, ſolam occaſionem præſtat incontinentiæ;ex diſpoſitione enim corporis poteſt contingere, quòd inſurgant paſſiones vehementes in appetitu ſenſitiuo, qui eſt virtus corporis or-

ganici, ſed huiuſcemodi paſſio ues quantumcunque vehementes non ſunt ſufficiens cauſa incontinentiæ, ſed occaſio ſola, eo quòd durante vſu rationis, ſemper homo poteſt paſſionibus reſiſtere: ſi verò paſſiones adeo inſurgant, quòd totaliter auferant vſum rationis, ſicut accidit in his, qui propter vehementiam paſſionum amentiam incurrunt, non remanebit ratio continentiæ, neque incõtinentiæ; quia non ſaluatur in eis iudicium rationis, quod continens ſeruat, & incõtinens deſerit. Et ſic relinquitur, quòd per ſe cauſa incontinentiæ ſit ex parte animæ, quæ ratione paſſionibus non reſiſtit: quod quidem fit duobus modis, vt Philoſophus dicit in 7. eth. vno modo quando anima paſſionibus cedit, antequam ratio conſilietur, quæ quidem uocatur irrefrænata incontinentia, vel præuolatio: alio modo quando non permanet homo in his, quæ conſiliata ſunt, eo quòd debiliter eſt firmatus in eo, quod ratio iudicauit: vnde & hæc incontinentia vocatur debilitas. Et ſic patet, quòd incontinentia principaliter ad animam pertinet. 2. 2. *queſt.* 156. *a.* 1. *in corp.*

Quær. 2. an & quando incontinentia ſit peccatum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd incontinentia poteſt attendi circa aliquid tripliciter: vno modo propriè, & ſic incontinentia attenditur circa concupiſcentias delectationum tactus, ſicut & intemperantia: & hoc modo incontinentia eſt peccatum ex duplici ratione: vno modo ex eo quòd incontinens recedit ab eo, quod eſt ſecundùm rationem: alio modo ex eo quòd ſe immergit quibuſdã turpibus delectationibus: & ideo Philoſophus dicit in 7. eth. quòd *incontinentia vituperatur non ſolùm vt peccatum*, quod ſcilicet eſt per receſſum à ratione, *ſed ſicut malitia quædam*, inquantum prauas concupiſcentias ſequitur.

Alio modo incontinentia attenditur circa aliquid, propriè quidem inquantum homo recedit ab eo, quod eſt ſecundùm rationem; ſed non ſimpliciter, puta cùm aliquis non ſeruat modum rationis in concupiſcentia honoris, diuitiarum, & aliorum huiuſmodi, quæ ſecundùm ſe videtur eſſe bona, circa quæ non eſt incontinentia ſimpliciter, ſed ſecundùm quid: & ſic incontinentia eſt peccatum non ex eo quòd aliquis ingerat ſe prauis concupiſcentiis, ſed ex eo quòd non ſeruat modum debitum rationis, etiam in concupiſcentia rerum per ſe appetendarum.

Tertio modo incontinentia dicitur eſſe circa aliquid non propriè, ſed ſecundùm ſimilitudinem; puta circa concupiſcentias eorum, quibus non poteſt quis malè vti, puta circa concupiſcentias virtutum, circa quas poteſt aliquis dici incontinens eſſe per ſimilitudinem: quia ſicut ille, qui eſt incontinens, totaliter ducitur per concupiſcentiam malam, ita aliquis totaliter per concupiſcentiam ducitur bonam, quæ eſt ſecundùm rationem; & talis incontinentia non eſt peccatum, ſed pertinet ad perfectionem virtutis. 2. 2. *q.* 156. *a.* 2. *in corp.*

litas difficilè mobilis, inde eſt, quòd incontinens ſtatim pœnitet tranſeunte paſſione, quod non accidit in intemperato, quinimo gaudet ſe peccaſſe, eo quòd operatio peccati eſt ſibi facta connaturalis ſecundùm habitum: vnde de his dicitur prouerb. 2. quòd *lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*: vnde patet, quòd intemperatus eſt multò peior, quàm incontinens, vt etiam Philoſophus dicit in 7. eth. 2. 2. *q. 156. a. 3. in corp.*

Quæritur 7. vtrum incontinens magis peccet, quàm intemperatus, ex eo quòd vt Philoſophus dicit 7. Ethic. incontinens ſciens quàm praua ſunt quæ concupiſcit, nihilominus agit propter paſſionem, intemperatus autem iudicat ea quæ concupiſcit eſſe bona.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ignorantia intellectus, quandoque quidem præcedit inclinationem appetitus, & cauſat eam: & ſic quantò eſt maior ignorãtia, tantò magis peccatum diminuit, vel totaliter excuſat, inquantum cauſat inuoluntarium. Alio modo è conuerſo ignorantia rationis ſequitur inclinationem appetitus: & talis ignorantia quantò eſt maior, tantò peccatum eſt grauius; quia oſtenditur inclinatio appetitus eſſe maior: ignorantia autem tam incontinentis quàm intemperanti prouenit ex eo quòd appetitus eſt in aliquid inclinatus; ſiue per paſſionem, ſicut in incontinente; ſiue per habitum, ſicut in intemperato: maior autem ignorantia cauſatur ex hoc in intemperato quàm in incontinente: Et vno quidem modo quantùm ad durationem: quia in incontinente durat illa ignorantia ſolùm paſſione durante; ſicut acceſſio febris tertianæ durat durante commotione humoris: ignorantia autem intemperati durat aſſiduè propter permanentiam habitus; vnde aſſimilatur phtiſi, vel cuicunque morbo continuo; vt Philoſ. dicit in 7. ethic. alio autem modo eſt maior ignorantia intemperati, quantùm ad id quod ignoratur: nam ignorantia incontinentis attenditur quantùm ad aliquod particulare eligibile; prout ſcilicet æſtimat hoc nunc eſſe eligendum: ſed intemperatus habet ignorantiam circa ipſum finem, inquantùm ſcilicet iudicat hoc eſſe bonum vt irrefrænatè concupiſcentias ſequatur: vnde Philoſ. dicit in 7. ethic. quòd *incontinens eſt melior intemperato, quia ſaluatur in eo optimum principium*, ſcilicet recta æſtimatio de fine. 2. 2. *q. 156. a. 3. ad 1.*

Quær. 8. an ſit difficiliùs ſanare incontinentem, quàm intemperatum.

Reſp. D. Thomas, dicendùm quòd ad ſanationem incontinentis non ſufficit ſola cognitio; ſed requiritur interius auxilium gratiæ concupiſcentiam mitigantis, & adhibetur etiam exterius remedium admonitionis & correptionis, ex quibus aliquis incipit concupiſcentiis reſiſtere; ex quo concupiſcentia debilitatur. Et iiſdem etiam modis poteſt ſanari intemperatus. Sed difficilior eſt eius ſanatio propter duo: quorum primum eſt ex parte rationis quæ corrupta eſt circa æſtimationem vltimi finis; quæ ſe habet ſicut

principium in demonſtratiuis: difficiliùs autem reducitur ad veritatem ille qui errat circa principium; & ſimiliter in operatiuis, ille qui errat circa finem: aliud autem eſt ex parte inclinationis appetitus, quæ in intemperato eſt ex habitu, qui difficilè tollitur; inclinatio autem incontinentis eſt ex paſſione, quæ faciliùs reprimi poteſt. *Ibid, ad* 2.

Qu. 9. an ſit maior libido in incontinente, quàm in intemperato.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd libido voluntatis, quæ auget peccatum, maior eſt in intemperato, quàm in incontinente: ſed libido concupiſcentiæ appetitus ſenſitiui quandoque maior eſt in incontinente: quia incontinens non peccat niſi ex graui concupiſcentia; ſed intemperatus etiam ex leui concupiſcentia peccat, & quandoque eam præuenit: & ideo Philoſ. dicit in 7. ethic. quòd *magis intemperatum vituperamus quia non cõcupiſcens, vel quiete* (ideſt remiſsè) *concupiſcens perſequitur delectationes: quid enim faceret, ſi adeſſet concupiſcentia iuuenilis? Ibid, ad* 3.

Quær. 10. an, & quare incontinens ira ſit minus malus, quàm incontinens concupiſcentia, iuxta illud Philoſ. in 7. Ethic. minus turpis eſt incontinentia iræ quàm incontinentia concupiſcentiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum incontinentiæ poteſt conſiderari dupliciter: vno modo ex parte paſſionis, ex qua ratio ſuperatur, & ſic incontinentia concupiſcentiæ turpior eſt, quam incontinentia iræ, quia motus concupiſcentiæ habet maiorem inordinationem, quàm motus iræ, & hoc propter quatuor, quæ Philoſophus tangit in 7. eth. primò quidem quia motus iræ participat aliqualiter rationem, inquantùm ſcilicet iratus tendit ad vindicandum iniuriam ſibi factam, quod aliqualiter ratio dictat: ſed non perfectè, quia non intendit debitum modum vindictæ, ſed motus concupiſcentiæ totaliter eſt ſecundùm ſenſum, & nullo modo ſecundùm rationem. Secundò quia motus iræ magis conſequitur corporis complexionem, propter velocitatem motus choleræ, quæ tendit ad iram, vnde magis eſt in promptu, quòd ille, qui eſt ſecundùm complexionem corporis diſpoſitus ad iraſcendum, iraſcatur, quàm quòd ille qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, concupiſcat; vnde etiam frequentiùs ex iracundis naſcuntur iracundi, quàm ex concupiſcentibus concupiſcentes: quod autem prouenit ex naturali corporis diſpoſitione, reputatur magis veniâ dignum. Tertiò, quia ira quærit menifeſtè operari: ſed concupiſcentia quærit latebras, & dolosè ſubintrat. Quartò, quia concupiſcens delectabiliter operatur; ſed iratus quaſi quadam triſtitiâ præcedente coactus. Alio modo poteſt conſiderari peccatum incontinentiæ, quantùm ad malum in quod quis incidit à ratione diſcedens: & ſic incontinentia iræ eſt vt plurimùm grauior, quia ducit in ea quæ pertinent ad proximi nocumentum. 2.2. *qu.* 156.*a.* 4. *in c.* 3. *ſent. d.* 26. *q.* 1. *a.* 2. *qu.* 25. *de verit. a.* 2.

Quar. 11. an ſicut heraclitus dixit difficilius ſit pugnare contra concupiſcentiam quam contra iram:& ex hoc incontinentia ſit magis condonabilis, iuxta illud Philoſophi 7. ethic. non enim ſi quis à fortibus, & ſuperexcellentibus delectationibus vincitur, vel triſtitiis, eſt admirabile ſed condonabile.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd difficilius eſt aſſiduè pugnare contra delectationem quàm contra iram; quia concupiſcentia eſt magis continua: ſed ad horam difficilius eſt reſiſtere iræ propter eius impetum. *2.2.q.156.a.4.ad 1.*

Qu. 12. in quo ſenſu dixit Ariſtoteles 7. ethic. quòd iratus aliqualiter audit rationem, non autem concupiſcens, ſiue incontinens.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd concupiſcentia dicitur eſſe ſine ratione: non quia totaliter auferat iudicium rationis, ſed quia in nullo procedit ſecundùm iudicium rationis; & ex hoc eſt turpior. *ibid. ad 2.*

INDEVOTIO.

Qu. quæ indeuotio circa communionem ſit mortalis, & quænam venialis.

Reſp. ſupra *v. Communio qu. 57.*

INDVLGENTIÆ.

Quar. 1. quomodo in Eccleſia ſit Theſaurus meritorum Chriſti, & ſanctorum, vt poſſit largiri indulgentias: & quid requiratur ad eas lucrandas.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd opus vnius poteſt eſſe ſatisfactorium pro alio, ad quem per intentionem facientis refertur: Chriſtus autem pro Eccleſia ſua ſanguinem ſuum fudit, & multa alia & fecit, & ſuſtinuit, quorum æſtimatio eſt infiniti valoris propter dignitatem perſonæ: vnde dicitur ſapientiæ 8. quòd *infinitus eſt* (in illa) *theſaurus hominibus:* Similiter etiam & omnes alij Sancti intentionem habuerunt in in his, quæ paſſi ſunt, & fecerunt propter Deum, vt hoc eſſet ad vtilitatem non ſolùm ſui, ſed etiam totius Eccleſiæ: totus ergo iſte theſaurus eſt in diſpenſatione eius, qui præeſt generali Eccleſiæ: vnde Petro Dominus Claues regni cœlorum commiſit Matthæi 16. quando ergo vtilitas, vel neceſſitas ipſius Eccleſiæ hoc expoſcit, poteſt ille, qui præeſt Eccleſiæ, de iſta infinitate theſauri communicare alicui, qui per Charitatem ſit membrum Eccleſiæ, inquantùm ſibi viſum fuerit opportunum, vel vſque ad totalem remiſſionem pœnarum, vel vſque ad aliquam certam quantitatem; ita ſcilicet quòd paſſio Chriſti, & aliorum Sanctorum ei imputetur, ac ſi ipſe paſſus eſſet, quantùm ſufficeret ad remiſſionem ſui peccati; ſicut contingit cùm vnus pro alio ſatisfacit.

Ad hoc ergo quòd indulgentia alicui valeat tria requiruntur: primò cauſa pertinens ad honorem Dei, uel ad neceſſitatem, aut vtilitatem Eccleſiæ: ſecundò authoritas in eo, qui facit; Papa enim poteſt principaliter; alij verò inquantùm poteſtatem ab eo acci-

piunt, vel ordinariam, vel commiſſam, ſeu delegatam: tertiò requiritur, vt ſit in ſtatu Charitatis ille, qui indulgentiam percipere vult. & hæc tria deſignantur in littera Papali pro Cruce ſignatis; nam cauſa conueniens deſignatur in hoc, quod præmittitur, *de ſubſidio terræ Sanctæ*; authoritas verò in hoc, quòd fit mentio *de authoritate Apoſtolorum Petri, & Pauli, & ipſius Papæ*; Charitas autem recipientis in hoc, quod dicitur, *omnibus verè pœnitentibus, & confeſſis:* non dicit & ſatisfacientibus; quia indulgentia non excuſat à contritione, & confeſſione, ſed cedit in locum ſatisfactionis. *quodlib.2.a.16.in corp. opuſc.7, cap. 6.*

Qu. 2. vtrum indulgentiæ valeant ad remiſſionem pœnæ tam ſecundùm iudicium Dei, quàm ſecundùm forum Eccleſiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ab omnibus conceditur indulgentias aliquid valere: quia impium eſſet dicere quòd Eccleſia aliquid vanè faceret. Sed quidam dicunt quòd non valent ad abſoluendum à reatu pœnæ, quam quis in purgatorio ſecundùm iudicium Dei meretur; ſed valent ad abſolutionem ab obligatione, qua ſacerdos obligauit pœnitentem ad pœnam aliquam; vel ad quam etiam ordinatur ex Canonum ſtatutis. Sed hæc opinio non videtur vera: primò, quia eſt expreſſè contra priuilegium Petro datum, vt quod in terra remitteret, & in cœlo remitteretur: vnde remiſſio quæ fit quantùm ad forum Eccleſiæ, valet etiam quantùm ad forum Dei: & præterea Eccleſia huiuſmodi indulgentias largiens, ſeu dans, magis damnificaret quàm adiuuaret; quia remitteret ad grauiores pœnas, ſcilicet purgatorij, abſoluendo à pœnitentiis iniunctis.

Et ideo aliter dicendum quòd valent, & quantùm ad forum Eccleſiæ, & quantùm ad iudicium Dei, ad remiſſionem pœnæ reſiduæ poſt contritionem, & abſolutionem, & confeſſionem, ſiue ſit iniuncta, ſiue non. Ratio autem quare valere poſſunt, eſt vnitas corporis myſtici, in qua multi operibus pœnitentiæ ſupererogauerunt ad menſuram debitorum ſuorum: & multas etiam tribulationes iniuſtè ſuſtinuerunt patienter, per quas multitudo pœnarum poterat expiari ſi eis deberetur, quorum meritorum tanta eſt copia quòd omnem pœnam debitam nunc viuentibus excedunt: & præcipuè propter meritum Chriſti, quod etſi in Sacramentis operatur, non tamen efficacia eius in Sacramentis includitur, ſed ſuâ infinitate efficaciam Sacramentorum excedit. Vnus autem pro alio ſatisfacere poteſt: Sancti autem in quibus ſuperabundantia operum ſatisfactionis inuenitur, non determinatè pro iſto, qui remiſſione indiget, hujuſmodi opera fecerunt (aliàs abſque omni indulgentia remiſſionem conſequeretur) ſed communiter pro tota Eccleſia: ſicut Apoſtolus dicit ſe *implere ea, quæ deſunt Paſſioni Chriſti in corpore ſuo pro Eccleſia*, ad quam ſcribit. Et ſic prædicta merita ſunt communia totius Eccleſiæ: ea autem, quæ ſunt communia multitudinis

alicuius, diſtribuuntur ſingulis de multitudine ſecundùm arbitrium eius, qui multitudini præeſt: vnde ſicut aliquis conſequeretur remiſſionem pœnæ, ſi alius pro eo ſatisfeciſſet, ita ſi ei ſatisfactio alterius per eum, qui poteſt, diſtribuatur. *4. ſent. d. 20. a. 3. q. 1. in corp.*

Quær. 3. an indulgentiæ ſuppleant pro ſatisfactione tàm vt eſt medicinalis, quàm vt eſt pœnalis: & vtrum poſt indulgentias ſit neceſſarius ſatiſfactionis labor.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſatisfactio & eſt punitiua, inquantùm eſt actus vindicatiuæ iuſtitiæ, & eſt etiam medicatiua, inquantùm eſt quoddam Sacramentale: indulgentia ergo non ſupplet locum ſatisfactionis inquantùm eſt medicatiua, quia adhuc remanent pronitates ad peccandum derelictæ ex priori peccato, ad quas ſanandas neceſſarius eſt labor ſatisfactionis: & ideo Cruce ſignatis dum veniunt, conſulendum eſt, vt non prætermittant ſatisfactionis opera, inquantùm ſunt præſeruatiua à peccatis futuris, licèt reatus pœnæ ſit totaliter ſolutus: nec ad hoc requiritur aliquis labor, quia ſufficit labor Paſſionis Chriſti. Morientibus autem non eſt neceſſaria huiuſmodi præſeruatio, ſed ſolùm liberatio à reatu pœnæ. *quodl. 2. a. 16. ad 3.*

Qu. 4. quomodo per indulgentias detur remedium ad vitanda peccata: & quare conſulendum eſt illis, qui eas lucrantur, vt propterea ab operibus pœnitentiæ non deſiſtant.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd maius remedium præbetur contra peccata vitanda ex gratia, quàm ex aſſuetudine noſtrorum operum: & quia & affectu quem accipiens indulgentiam, concipit ad cauſam pro qua indulgentia datur, ad gratiam diſponitur, ideo etiam per indulgentias remedium ad peccata vitanda datur; & ita non eſt in deſtructionem indulgentias dare, niſi inordinatè dentur. Tamen conſulendũ eſt eis, qui indulgentiam conſequuntur, ne propter hoc ab operibus pœnitentiæ iniunctis abſtineant; vt etiam ex his remedium conſequantur; quamuis à debito pœnæ eſſent immunes: & præcipuè quia quandoque ſunt plurium debitores, quàm credant. *4. ſent. d. 20. a. 3. q. 1. ad 4.*

Quær. 5. vtrum indulgentiæ tantùm valeant, quantùm ſonant, ſiue prædicantur: Et quænam ad hoc conditiones requirantur: Et vtrum ex hoc fiat iniuria vel miſericordiæ Dei vel ipſius iuſtitiæ.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd circa hoc eſt multiplex opinio.

Quidam enim dicunt, quòd huiuſmodi indulgentiæ non tantùm valent, quantùm prædicantur; ſed vnicuique tantùm valent, quantùm fides, & Deuotio ſua exigit; ſed dicunt, quòd Eccleſia ad hoc ita pronunciat, vt quadam piâ fraude homines ad benefaciendum alliciat, ſicut mater, quæ promittens filio pomum, ipſum ad ambulandum prouocat: ſed hoc videtur valdè periculoſum dicere, ſicut enim dicit Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum.

ſi in ſacra Scriptura deprehenditur aliquid falſitatis, iam robur authoritatis ſacræ ſcripturæ perit; & ſimiliter ſi in prædicatione Eccleſiæ aliqua falſitas deprehenderetur, non eſſent documenta Eccleſiæ alicuius authoritatis ad roborandum fidem.

Et ideo alij dixerunt, quòd valent quantùm pronunciantur ſecundùm iuſtam æſtimationem, non tamen dantis, qui minùs fortè æſtimat quod dat; aut ſecundùm æſtimationem recipientis, qui nimis parùm æſtimare poſſet, quod datur; ſed ſecundùm æſtimationem, quæ iuſta eſt ſecundùm iudicium bonorum penſatâ conditione perſonæ, & vtilitate, & neceſſitate Eccleſiæ; quia vno tempore Eccleſia plus indiget, quàm alio. Sed hæc etiam opinio non poteſt ſtare, vt videtur: primò quia ſecundùm hoc indulgentiæ non valerent ad remiſſionem, ſed magis ad commutationem quamdam; & prætereà prædicatio Eccleſiæ à mendacio non excuſaretur, cùm quandoque indulgentia prædicetur longè maior, quàm iuſta æſtimatio poſſit requirere, omnibus prædictis conditionibus penſatis; ſicut quãdo Papa dat indulgentiã, quòd qui vadit ad vnam Eccleſiam, habeat ſeptem annos de indulgentia; cuiuſmodi etiam indulgentiæ à B. Gregorio in ſtationibus Romæ inſtitutæ ſunt.

Et ideo alij dictu, quòd quantitas remiſſionis in indulgentiis non eſt menſuranda ſecundùm deuotionem tantùm ſuſcipientis, vt prima opinio dicebat; neque ſecundùm quantitatem eius, quod datur, ſicut dicebat ſecunda; ſed ſecundùm cauſam, pro qua indulgentia datur, ex qua reputatur dignus, vt talem indulgentiam conſequatur, vnde ſecundùm quòd accedit ad cauſam illam, ſecundùm hoc conſequitur remiſſionem indulgentiæ, vel in toto, vel in parte. Sed hoc iterum non poteſt ſaluare conſuetudinem Eccleſiæ, quæ interdum maiorem pro eadem cauſa, interdum minorem indulgentiam ponit. Sicut rebus eodem modo ſe habentibus quandoque datur vnus annus viſitantibus Eccleſiam vnam, quandoque quadraginta dies, prout gratiam Papa facere voluerit indulgentiam conſtituens: vnde quantitas remiſſionis non eſt menſuranda ex cauſa, quæ facit indulgentiâ dignum.

Et ideo aliter dicendum, quòd quantitas effectus conſequitur quantitatem ſuæ cauſæ: cauſa autem remiſſionis pœnæ in indulgentiis non eſt niſi abundantia meritorum Eccleſiæ, quæ ſe habet ſufficienter ad totam pœnam expiandum; non autem cauſa remiſſionis effectiua eſt vel Deuotio, aut labor, aut datum recipientis, aut cauſa pro qua fit indulgentia: vnde non oportet ad aliquod horum proportionare quantitatem remiſſionis, ſed ad merita Eccleſiæ, quæ ſemper ſuperabundant: & ideo ſecundùm quòd applicantur ad iſtum, ſecundùm hoc remiſſionem conſequitur.

Ad hoc autem quòd applicentur iſti, requiritur authoritas diſpenſandi huiuſmodi theſaurũ; & vnio eius, cui diſpenſatur ad eum, qui merebatur, quod eſt per Charitatem; & ratio diſpenſationis ſecundum quòd ſaluetur intentio illorum, qui opera meritoria fecerunt: fecerunt enim ad honorem

Dei, & ad vtilitatem Eccleſiæ in generali: vnde quæcunque cauſa adſit, quæ in vtilitatem Eccleſiæ vergat, & honorem Dei, ſufficiens eſt ratio indulgentias elargiendi.

Et ideo ſecundùm alios dicendum, quòd indulgentiæ ſimpliciter tantùm valent, quantùm prædicantur; dummodo ex parte dantis ſit authoritas, ex parte recipientis Charitas; & ex parte cauſæ pietas, quæ comprehendit honorem Dei, & proximi vtilitatem.

Nec in hoc nimis ſit magnum forum de miſericordia Dei, vt quidam dicunt; nec iuſtitiæ Diuinæ derogatur: quia nihil de pœna dimittitur, ſed vnius pœna alteri computatur. 4. *ſent. d.* 20. *a.* 3. *q.* 2. *in corp.*

Quæritur 6. vtrum alia opera ſatisfactoria ſint magis meritoria, & magis æſtimari debeant, quàm indulgentia.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quamuis indulgentiæ multùm valeant ad remiſſionem pœnæ; tamen alia opera ſatisfactionis ſunt magis meritoria reſpectu præmij eſſentialis: quod in infinitum melius eſt, quàm dimiſſio pœnæ temporalis. 4. *ſent. d.* 20. *a.* 3. *q.* 2. *ad* 2.

Qu. 7. an quando dantur indulgentiæ ſub hac forma (qui dat auxilium ad aliquam fabricam erigendam, tertiam partem remiſſionis peccatorum conſequatur,) tunc verè conſequatur plenam abſolutionem ab omni peccatorum pœna, qui dat vnum denarium primò, deinde alium, & tertiò alium &c.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quando datur indulgentia indeterminatè (qui dat auxilium ad fabricam Eccleſiæ) intelligitur tale auxilium, quod ſit conueniens ei, qui auxilium dat, & ſecundùm hoc plus, vel minus de indulgentia conſequitur: vnde etiam aliquis pauper dans vnum denarium conſequitur totam indulgentiam, non autem diues, quem non decet ad opus tam pium, & fructuoſum ita parum dare: ſicut non diceretur Rex alicui homini auxilium facere, ſi ei obolum daret. 4. *ſent. d.* 20. *a.* 3. *q.* 2. *ad* 3.

Quæritur 8. an quando datur indulgentia ſub hac forma (qui vadit ad aliquam Eccleſiam, ſeptem annos remiſſionis conſequatur) illi, qui habent domum propè Eccleſiam, tantùm conſequantur, quantùm illi, qui à remotis partibus veniunt: & vtrum illi, qui pluries ad illam Eccleſiam vadunt, pluries etiam indulgentiam illam conſequantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ille, qui eſt vicinus Eccleſiæ, & etiam Sacerdotes, & Clerici conſequuntur tantam indultiam, ſicut illi, qui venirent à mille dietis: quia remiſſio non proportionatur labori, ſed meritis, quæ diſpenſantur: ſed ille, qui plus laboraret, plus de merito acquireret. Sed hoc intelligendum quando indiſtinctè indulgẽtia datur: quandoque enim diſtinguitur, ſicut Papa in generalibus abſolutionibus, illis, qui tranſeunt mare, dat quinque annos; aliis, qui tranſeunt montes, tres: aliis, vnum. Nec tamen quotieſcun-

que vadit infra tempus indulgentiæ, toties eam conſequitur. Quando autem ad determinatum tempus datur, vt cùm dicitur, *quicunque vadit ad Eccleſiam talem vſque ad tale tempus, habeat tantùm de indulgentia*, intelligitur ſemel tantùm: ſed ſi in aliqua Eccleſia ſit indulgentia perennis ſicut in Eccleſia D. Petri, *quadraginta dierum*, tunc quoties vadit aliquis, toties indulgentiam conſequitur. 4. *ſent. d.* 20.*a.*3. *qu.* 2. *ad* 4.

Qu. 9. an indulgentiæ poſſint dari pro temporali ſubſidio.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd temporalia ad ſpiritualia ordinantur; quia propter ſpiritualia temporalibus vti debemus: & ideo pro temporalibus ſimpliciter non poteſt fieri indulgentia, ſed pro temporalibus ordinatis ad ſpiritualia; ſicut repreſſio inimicorum Eccleſiæ, qui pacem Eccleſiæ perturbant; vel ſicut conſtructio Eccleſiarum, & pontium, & aliarum eleemoſynarum collatio. & per hoc patet quòd non ſit ibi ſimonia, quia non datur ſpirituale pro temporali, ſed pro ſpirituali. 4. *ſent. d.* 20. *a.* 3. *quæſt unc.* 3. *in corp.*

Quæritur 10. vtrum indulgentiæ poſſint conferri pro ſubſidio purè ſpirituali: & vtrùm qui orat pro Rege Franciæ, habeat decem dies indulgentiarum.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd etiam pro purè ſpiritualibus poteſt fieri Indulgentia; & fit quandoque: ſicut quicunque orat pro Rege Franciæ habet decem dies de indulgentia à Papa Innocentio quarto: & ſimiliter Crucem prædicantibus datur quandoque eadem indulgentia, quæ Crucem accipientibus. 4. *ſent. d.* 20. *a.* 3. *q.* 3. *ad* 2.

Quær. 11. an omnes ſuperiores alicuius Congregationis poſſint conferre indulgentias: & vtrùm illæ communicationes, ſiue applicationes bonorum operum, quas faciunt ad benefactores, aut alios, poſſint propriè loquendo indulgentiæ nuncupari.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd indulgentiæ effectum habent ſecundùm quòd opera ſatisfactoria vnius alteri computantur, non ſolùm ex vi Charitatis, ſed ex intentione operantis aliquo modo directa ad ipſum: ſed intentio alterius poteſt ad alterum dirigi tripliciter: aut in ſpeciali; aut in generali; aut in ſingulari: in ſingulari quidem, ſicut cùm quis pro alio ſatisfacit determinatè; & ſic quilibet poteſt alteri ſua opera communicare: in ſpeciali autem, ſicut cùm quis orat pro congregatione ſua, & familiaribus, & benefactoribus, & ad hoc ordinat etiam ſua opera ſatisfactoria; & ſic ille, qui congregationi præeſt, poteſt opera illa alij communicare, applicando intentionem illorum, qui ſunt de congregatione ſua, ad hunc determinatè: ſed in generali, ſicut cùm quis opera ſua ordinat ad bonum Eccleſiæ in generali; & ſic ille qui præeſt Eccleſiæ generaliter, poteſt opera illa communicare, applicando intentionem ſuam ad hunc, vel ad illum: & quia homo eſt pars

congregationis

congregationis, & congregatio eſt pars Eccleſiæ; ideo in intentione priuati boni includitur intentio boni congregationis, & boni totius Eccleſiæ: & ideo ille, qui præeſt Eccleſiæ, poteſt communicare ea, quæ ſunt congregationis, & huius hominis; & ille, qui præeſt congregationi ea, quæ ſunt huius hominis, ſed non conuertitur.

Sed neque prima communicatio, neque ſecunda indulgentia dicitur, ſed ſolùm tertia, propter duo: primò, quia per illas communicationes quamuis homo ſoluatur à reatu pœnæ quantùm ad Deum, tamen non ſoluitur à debito faciendi ſatisfactionem iniunctam, ad quam obligatus eſt ex præcepto Eccleſiæ; ſed per tertiam communicationem homo etiam ab hoc debito abſoluitur: ſecundò, quia in vna perſona, vel in vna congregatione non eſt indeficientia meritorum, vt ſibi in omnibus aliis valere poſſit; vnde iſte non abſoluitur à pœna debita pro toto, niſi tantùm determinatè pro eo fiat, quantùm debebatur: ſed in Eccleſiâ totâ eſt indeficientia meritorum præcipuè propter meritum Chriſti: & ideo ſolus ille, qui præficitur Eccleſiæ, poteſt indulgentiam elargiri.

Sed cùm Eccleſia ſit congregatio fidelium, congregatio autem hominum ſit duplex, ſcilicet Oeconomica, vt illi, qui ſunt de vna familia, & Politica ſicut illi, qui ſunt de vno populo; Eccleſia ſimilatur congregationi politicæ, quia ipſe populus Eccleſia dicitur; ſed Conuentus diuerſi, vel Parochiæ in vna Diœceſi ſimilantur congregationi in diuerſis familiis, vel in diuerſis officiis: & ideo ſolus Epiſcopus propriè Prælatus Eccleſiæ dicitur; & ideo ipſe ſolus quaſi ſponſus annulum Eccleſiæ recipit; & ideo ſolus ipſe habet plenam poteſtatem in diſpenſatione Sacramentorum, & iuriſdictionem in foro cauſarum, quaſi perſona publica; alij autem ſecundùm quòd ab eo eis committitur.

Sed Sacerdotes, qui plebibus præficiuntur, non ſunt ſimpliciter Prælati, ſed quaſi coadiutores: vnde in conſecratione Sacerdotum Epiſcopus dicit, *quantò fragiliores ſumus, tantò magis his auxiliis indigemus*, & propter hoc etiam non omnia Sacramenta diſpenſant: vnde Sacerdotes Parochiales, vel Abbates, aut alij huiuſmodi Prælati, non poſſunt huiuſmodi indulgẽtias dare. 4. *ſent. d.* 20. *art.* 4. *q.* 1. *in c. opuſc.* 20. *lib.* 3. *ca.* 10.

Qu. 12. *an Diaconus, & alij non Sacerdotes poſſint conferre indulgẽtias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd poteſtas concedendi indulgentias ſequitur iuriſdictionem: & quia Diaconi, & alij non Sacerdotes poſſunt habere iuriſdictionem; vel commiſſam ſicut Legati; vel ordinariam ſicut Electi: ideo poſſunt indulgentias concedere etiam non Sacerdotes; quamuis non poſſint abſoluere in foro pœnitentiæ, quod eſt ordinis, 4. *ſent. d.* 20. *a.* 4. *q.* 2. *in corp.*

Quær. 13. *an Epiſcopus poſſit conferre indulgentias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Papa habet plenitudinem Pontificalis poteſtatis quaſi Rex

in regno; ſed Epiſcopi aſſumuntur in partem ſollicitudinis quaſi iudices ſingulis ciuitatibus præpoſiti; propter quòd etiam ſolùm eos in ſuis litteris Fratres vocat, reliquos autem omnes vocat filios: & ideo poteſtas faciendi indulgentias plenè reſidet in Papa, quia poteſt facere, quod vult, causâ tamen exiſtente legitimâ, ſed in Epiſcopis eſt taxata ſecundùm ordinationem Papæ: & ideo poſſunt dare ſecundùm quòd eis taxatum eſt, & non amplius. *4. ſent. d. 20. a. 4. quæſtiunc. 3. in corp.*

Quær. 14. an tantùm valeant indulgentiæ, ſi conferantur ab eo, qui eſt peccator, quàm ſi conferrentur ab eo, qui eſt ſanctiſſimus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd elargiri indulgentias pertinet ad iuriſdictionem: ſed per peccatum homo non amittit iuriſdictionem: & ideo indulgentiæ æquæ valent ſi fiant ab eo, qui eſt in peccato mortali, ſicut ſi fierent ab eo, qui eſt Sanctiſſimus; cùm non remittat pœnam ex vi ſuorum meritorum, ſed ex vi meritorum reconditorum in theſauris Eccleſiæ. *4. ſent. d. 20. a. 4. quæſtiunc. 4. in corp.*

Qu. 15. vtrum indulgentiæ valeant exiſtenti in peccato mortali: & quomodo illi communicatio bonorum valere poſſit.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quidam dicunt indulgentias valere etiam exiſtentibus in peccato mortali, non quidem ad dimiſſionem pœnæ; quia nulli poteſt dimitti pœna, niſi cui iam dimiſſa eſt culpa; qui enim non eſt conſecutus operationem Dei in remiſſione culpæ, non poteſt conſequi remiſſionem pœnæ a miniſtro Eccleſiæ, neque in indulgentiis, neque in foro pœnitentiali: valet tamen ei ad acquirendum gratiam. Sed hoc non videtur verum; quia quamuis merita illa, quæ per indulgentiam communicantur, poſſent valere ad merendum gratiam, non tamen propter hoc diſpenſantur, ſed determinatè ad remiſſionem pœnæ: & ideo non valent exiſtentibus in mortali: & ideo in omnibus indulgentiis fit mentio de verè contritis, & confeſſis.

Si autem fieret communicatio per hunc modum, *facio te participem meritorum totius Eccleſiæ, vel vnius congregationis, vel vnius ſpecialis perſonæ*, ſic poſſet valere ad merendum aliquid illi, qui eſt in peccato mortali, vt prædicta opinio dicit. *4. ſent. d. 20. a. 5. quæſt. 1. in corp.*

Quæritur 16. an indulgentiæ valeant tùm ſæcularibus, tùm religioſis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd tàm ſæcularibus, quàm Religioſis valent indulgentiæ, dummodo ſint in Charitate, & ſeruent ea, quæ pro indulgentijs indicuntur: non enim religioſi ſunt minùs adiuuabiles meritis aliorum, quàm ſæculares. *4. ſent. d. 20. a. 5. quæſt. 2. in corp.*

Quær. 17. an Religioſi debeant potius ſuas regulas ſeruare, quàm indulgentias exquirere: & vtrum indulgentiæ ipſis valeant pro pœnis in capitulo iniunctis.

Reſp. D. Thomas, dicendum

quòd propter indulgentias non debet diſſolui regularis obſeruantia: quia Religioſi magis merentur religionem ſuam ſeruando, quàm indulgentias exquirendo: quamuis minùs quantùm ad dimiſſionem pœnæ, quod eſt minus bonum. Nec iterum per indulgentias dimittuntur pœnæ iniunctæ in capitulo: quia in capitulo agitur forum quaſi iudiciale magis, quàm pœnitentiale (vnde etiam non Sacerdotes capitulum tenent) Sed abſoluitur à pœna iniuncta, vel debita pro peccato in foro pœnitentiali. 4. *ſent. d. 20. a. 5. quæſtiunc. 2. ad 2.*

Quæritur 18. *an non obſeruans ea, quæ præcipiuntur in litteris Papæ, conſequatur indulgentias.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non exiſtente conditione non conſequitur illud, quod ſub conditione datur: vnde cùm indulgentia detur ſub hac conditione, quòd aliquis aliquid faciat, vel det, ſi illud non exerceat, indulgentiam non conſequitur. 4. *ſent. d. 20. a. 5. quæſtiunc. 3. in corp.*

Quæritur. 19. *an vnus pro alio poſſit indulgentias lucrari.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd opus proprium poteſt quis applicare per intentionem cuicunque voluerit; & ideo poteſt pro quocunque vult ſatisfacere: ſed indulgentia non poteſt applicari ad aliquem, niſi ex intentione eius, qui dat indulgentiam: & ideo cùm ipſe applicet ad facientem, vel dantem (hic autem illud non poteſt) ille qui hoc facit, ad alterum hanc intentionem transferre non poteſt. Si tamen ſic fieret indulgentia, *ille, qui facit, vel pro quo hoc fit habeat tantam indulgentiam*, valeret ei, pro quo fit: nec tunc iſte, qui facit hoc opus, daret alteri indulgentiam, ſed ille, qui indulgentiam ſub tali forma facit. 4. *ſent. d. 20. a. 5. quæſtiunc. 3. ad 2.*

Quær. 20. *an & quomodo indulgentiæ valeant illi, qui eas confert.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd indulgentia debet ex aliqua cauſa dari, ad hoc quòd aliquis per indulgentiam ad aliquem actum prouocetur, qui in vtilitatem Eccleſiæ, & in honorem Dei vergat: Prælatus autem, cui cura Eccleſiæ vtilitatis procurandæ, & honoris Diuini propagandi eſt commiſſa, non habet cauſam, vt ſeipſum ad hoc prouocet: & ideo non poteſt præbere indulgētiam ſibi tantùm; ſed poteſt vti indulgentia, quam pro aliis facit, quia pro alijs ſubeſt cauſa faciendi. 4. *ſent. d. 20. a. 5. quæſt. 4. in corp. & ad 1.*

Quær. 21. *an Cruce ſignatus, qui moritur, antequam iter arripiat, habeat plenam indulgentiam peccatorum.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſi ſecundùm formam papalis litteræ indulgentia concedatur accipientibus Crucem in ſubſidium terræ Sanctæ, Cruce ſignatus ſtatim habet indulgentiam, etiam ſi decedat antequam iter arripiat; quia ſic cauſa indulgentiæ erit non iter, ſed votum itineris: ſi autem in forma litteræ contineatur, quòd indulgentia detur

his qui tranſierint vltra mare, ille, qui decedit antequam tranſeat, non habet indulgentiam; quia non habet indulgentiæ cauſam. *quodl. 2.a.16. in corp.*

Quæritur 22. vtrum indulgentiæ ſe extendant ad remiſſionem culpæ, vel ſolummodo pœnæ: & quandonam plenaria indulgentia obtineatur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per authoritatem ſolus Deus culpam remittit: ſed miniſterio etiam Sacerdos, inquantum exhibet Sacramentum remiſſionis peccati; puta in Baptiſmo, vel Pœnitentia: & tamen indulgentia non ſe extendit ad remiſſionem culpæ, quia non eſt Sacramentalis: vnde non ſequitur ordinem, ſed iuriſdictionem: poteſt enim & non Sacerdos indulgentiam concedere, ſi ſit ei commiſſum: & ideo pœna totaliter remittitur, ſi cauſa ſubſit: non autem ſi cauſa deſit. *quodl. 2.q.8.a.2.ad 2.*

Qu. 23. cur licèt culpa non poſſit remitti, niſi totaliter: pœna tamen remitti poteſt partialiter, & totaliter.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd verbum Sacerdotis dicentis, *abſoluo te ab omnibus peccatis tuis*, non refertur ad pœnam, ſed ad culpam, cuius abſolutioni miniſterium impendit: non poteſt autem aliquis abſolui ab vna culpa, quin abſoluatur ab omnibus: pœna verò poteſt totaliter dimitti, vel particulariter: particulariter quidē in abſolutione Sacramentali pœna dimittitur: totaliter verò in ſpeciali gratia indulgentiæ ſicut etiam Dominus dicit Ioan. 8. mulieri adulteræ: *non te condemnabo: vade, & amplius noli peccare. Ibid. ad 4.*

Quæris. 24. an & quomodo indulgentiæ prodeſſe poſſint animabus in purgatorio exiſtentibus.

Reſp. D. Thomas, quòd indulgentia dupliciter alicui prodeſſe poteſt: vno modo principaliter; alio modo ſecundariò. Principaliter quidem prodeſt ei qui indulgentiam accipit: ſcilicet qui facit hoc pro quo indulgentia datur, vt qui viſitat limina alicuius Sancti: vnde cùm mortui non poſſint aliquid facere eorum pro quibus indulgentiæ dantur, eis indulgentiæ directè valere non poſſunt. Secundariò autem & indirectè proſunt ei pro quo aliquis facit illud quod eſt indulgentiæ cauſa; quod quandoque contingere poteſt, quandoque autem non poteſt, ſecundùm diuerſam indulgentiæ formam. Si enim ſit talis indulgentiæ forma, *quicunque facit hoc, vel illud, habebit tantum de indulgentia*, ille qui hoc facit non poteſt fructum indulgentiæ in alium transferre: quia eius non eſt applicare ad aliquid intentionem Eccleſiæ, per quam communicantur communia ſuffragia, ex quibus indulgentiæ valent. Si autem indulgentia ſub hac forma fiat, *quicunque fecerit hoc, vel illud, ipſe vel pater eius, vel quicunque ei adiunctus in purgatorio detentus, tantum de indulgentia habebit*, talis indulgentia non ſolum viuo, ſed etiam mortuo proderit: non enim eſt aliqua ratio quare Eccleſia poſſit transferre merita communia, quibus indulgentiæ innituntur, in

viuos, & non in mortuos.

Nec tamen ſequitur quòd Prælatus Eccleſiæ poſſit pro ſuo arbitrio animas à purgatorio liberare: quia ad hoc quòd indulgentiæ valeant, requiritur cauſa conueniens indulgentias concedendi, vt ſupra dictum eſt. 4. *d.* 45. *q.* 2. *a.* 3. *qu.* 2.

Qu. 25. *an & quare remiſſio pœna, quæ fit in Sacramento pœnitentiæ, non dependeat ab hominis arbitrio, benè tamen illa quæ fit per indulgentias: & vtrum liceat ille qui largitur indulgentias, peccare poſſit, qui tamen facit quod præſcribitur, plenariam indulgentiam conſequatur: ita vt ſi ſtatim moreretur, in cœlum euolaret.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd clauis eſt duplex: ſcilicet ordinis & iuriſdictionis: clauis ordinis Sacramentale quoddam eſt: & quia Sacramentorum effectus non ſunt determinati ab homine, ſed à Deo, ideo non poteſt taxare Sacerdos quantum per clauem ordinis in foro Confeſſionis de pœna debita dimittatur: ſed tantum dimittitur, quantum Deus ordinauit: ſed clauis iuriſdictionis non eſt quid Sacramentale: & effectus eius arbitrio hominis ſubiacet: & huius clauis effectus eſt remiſſio quæ eſt per indulgentias; cùm non pertineat ad diſpenſationem Sacramentorum talis remiſſio, ſed ad diſpenſationem bonorum communium Eccleſiæ: & ideo etiam legati non Sacerdotes indulgentias concedere poſſunt: vnde in arbitrio dantis indulgentiam eſt taxare quantum per indulgentiam de pœna remittatur: ſi tamen inordinatè remittat, ita quòd homines quaſi pro nihilo ab operibus pœnitentiæ reuocentur, peccat faciens tales indulgentias: nihilominus quis plenam indulgentiam conſequitur. 4. *ſ. d.* 20. *q.* 1. *a.* 3. *q.* 2. *ad* 1.

Inter 72. *propoſitiones Baij Damnatas à. S.P. Pio* 5. *Gregorio* 13. *& Vrbano* 8. *(vt dicemus v. infidelitas) ſequens eſt* 56. *per paſſiones ſanctorum in indulgentiis communicatas non propriè redimuntur noſtra delicta, ſed per communionem charitatis nobis eorum paſſiones impertiuntur, vt digni ſimus, qui pretio Sanguinis Chriſti à pœnis pro peccatis debitis liberemur.*

INFIDELITAS.

Qu. 1. *an infidelitas ſit peccatum etiā in illis, qui nihil audierunt de fide.*

RESp. D. Thomas, dicendum quòd infidelitas dupliciter accipi poteſt: vno modo ſecundùm puram negationem, vt dicatur infidelis ex hoc ſolo, quòd non habet fidem; alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundùm cōtrarietatem ad fidem, quia ſcilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit, ſecundùm illud Iſaiæ 53. *quis credidit auditui noſtro?* & in hoc propriè perficitur ratio infidelitatis, & ſecundùm hoc infidelitas eſt peccatum. Si autem accipiatur ſecundùm negationem puram, ſicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ, quia talis ignorantia Diuinorum ex peccato primi Parentis conſecuta eſt.

Qui autem ſic ſunt infideles,

damnantur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt: non autem damnantur propter infidelitatis peccatũ:vnde Dominus dicit Ioannis 15. *ſi non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent*, quod exponens Auguſtinus dicit, quòd *loquitur de illo peccato, quo non crediderunt in Chriſtum. 2.2.q. 10. a. 1. in corp. a. 6. in corp. quæſt. 34. art. 2. ad 2.*

Quær. 2. vtrùm infidelitas intantùm ſit peccatum, inquantùm eſt voluntaria.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd infidelitas non eſt peccatum, in intellectu exiſtens, niſi ſecundùm quòd actus intellectus eſt imperatus à voluntate: ſic enim & fides in eo eſt; quia ſecundùm Auguſtinum, *credere non poteſt homo niſi volens*: ſimiliter etiam niſi homo voluntariè omittat quod facere deberet, in infidelitatem non incideret; quia ſi quod in ſe eſt faceret, Deus reuelaret ipſi quod credere deberet. *2. ſ. d. 39. qu. 1. a. 2. ad 4.*

Quær. 3. an infidelitas perficiatur in contemptu: & ideo ipſius cauſa ſit in voluntate.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd contemptus voluntatis cauſat diſſenſum intellectus, in quo perficitur ratio infidelitatis; vnde cauſa infidelitatis eſt in voluntate; ſed ipſa infidelitas eſt in intellectu. *2.2.q. 10. a. 2. ad 2.*

Qu. 4. an nutriti in ſyluis, qui nihil de fide audierunt, excuſentur à peccato infidelitatis: & vtrum ſi facerent quod in ſe eſt, Deus eis prouideret de neceſſariis ad ſalutem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſecundùm ſententiam Domini, quæ habetur Ioannis 17. illi, qui loquentem Dominum per ſe, vel per eius diſcipulos non audierunt, excuſationem habent de peccato infidelitatis: non tamen beneficium Dei conſequentur, vt ſcilicet iuſtificentur ab alijs peccatis, vel quæ naſcendo contraxerunt, vel malè viuendo addiderunt, & pro his meritò damnantur.

Si qui tamen eorum feciſſent, quod in ſe eſt, Dominus eis ſecundùm ſuam miſericordiam prouidiſſet, mittendo eis Prædicatorem fidei, ſicut Petrum Cornelio act. 10. & Paulum macedonibus act. 16. ſed tamen hoc ipſum quòd aliqui faciunt, quod in ſe eſt, conuertendo ſe ſcilicet ad Deum, ex Deo eſt mouente corda ipſorum ad bonum, Trenorum. 5. *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. 10. ad Romanos lect. 3. ad Heb. 10. lect. 3.*

Qu. 5. an ſit certiſſimum, quòd ſi infideles ſequerentur ductum luminis naturalis, Deus ipſe eos de fide inſtrueret, vel ad eos fidei prædicatorem mitteret.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd non ſequitur inconueniens poſito quòd quilibet teneatur aliquid explicitè credere, ſi in ſiluis,

vel inter bruta animalia nutriatur. Hoc enim ad diuinam prouidentiam pertinet, vt cuilibet prouideat de neceſſariis ad ſalutem, dummodo ex parte eius non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali, certiſſimè eſt tenendum, quòd ei Deus vel per internam inſpirationem reuelaret ea, quæ ſunt ad credendum neceſſaria: vel aliquem fidei prædicatorem ad ipſum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium act. 10. *qu.* 14. *de verit. a.* 11. *ad* 1. 3. *ſ. d.* 25. *quæſt.* 2. *a.* 1. *quæſt.* 1. *ad* 1. *&* 2. *a.* 2. *q.* 2.

Qu. 6. *vtrum omnes infidelium actiones ſint peccata.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd peccatum mortale tollit gratiam gratum facientem, non autem totaliter corrumpit bonum naturæ: vnde cùm infidelitas ſit quoddam peccatum mortale, infideles quidam gratiâ carent, remanet tamen in eis aliquod bonum naturæ: vnde manifeſtum eſt, quòd infideles non poſſunt operari opera bona, quæ ſunt ex gratia, ſcilicet opera meritoria: tamen bona opera, ad quæ ſufficit bonum naturæ, aliqualiter operari poſſunt: vnde non oportet, quòd in omni ſuo opere peccent. Sed quandocunque aliquod opus operantur ex infidelitate, tunc peccant. Sicut enim habens fidem poteſt aliquod peccatum committere in actu, quem non refert ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando: ita etiam infidelis poteſt aliquem actum bonum facere in eo quod non refert ad finem infidelitatis. 2. 2. *q.* 10. *a.* 4. *in corp.*

Qu. 7. *an, & quomodo actiones infidelium licèt priuentur charitate, poſſint tamen eſſe bonæ ex ſuo genere.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd actus alicuius charitate carentis poteſt eſſe duplex: vnus quidem ſecundùm hoc quòd charitate caret, vtpotè cùm facit aliquid in ordine ad id per quod caret charitate: & talis actus ſemper eſt malus: ſicut Auguſtinus dicit 4. contra Iulianum, quòd actus infidelis inquantum eſt infidelis, ſemper eſt peccatum, etiamſi nudum operiat, vel quidquid aliud huiuſmodi faciat, ordinans ad finem ſuæ infidelitatis: alius autem poteſt eſſe actus charitate carentis non ſecundùm quòd charitate caret, ſed ſecundùm quòd habet aliquod aliud donum Dei, vel fidem, vel ſpem, vel etiam naturale bonum, quod non totum per peccatum tollitur: & ſecundùm hoc ſine charitate poteſt quidem eſſe aliquis actus bonus ex ſuo genere, non tamen perfectè bonus: quia deeſt debita ordinatio ad vltimum finem. 2. 2. *q.* 23. *a.* 7. *ad* 1.

Qu. 8. *in quo ſenſu, ſuper illud Apoſtoli ad Rom.* 14. *omne autem quod non eſt ex fide peccatum eſt, gloſſa dicat: omnis vita infidelium peccatum eſt.*

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd cum dicitur, omnis vita infidelium peccatum eſt, non eſt in-

telligendum hoc modo, quòd omnis actus eorum peccatum ſit: ſed quia ſemper cum peccato viuunt: quia infidelitas tale eſt peccatum, quo retento nullum aliorum dimittitur. Vel dicendum quòd intelligitur de illis actibus, ad quos ex ſua infidelitate impelluntur: vt eſt adorare idola, & abſtinere à cibis prohibitis in lege, quaſi non ſit eis licitum veſci: & hoc videtur intendere Apoſtolus. 3. *ſ. d.* 41. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 1. *in expoſ. eiuſdem cap.* 14. *ad Rom. lect.* 3.

Quæritur 9. an & quomodo cum infidelibus ſit diſputandum.

Reſp. ſupra v. *diſputatio* 0.

Quær. 10. an & quinam infideles compellendi ſint ad fidem.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd infidelium quidam ſunt qui nunquam ſuſceperunt fidem ſicut Gentiles, & Iudæi: & tales nullo modo ſunt ad fidem compellendi, vt ipſi credant, quia credere voluntatis eſt; ſunt tamen compellendi à fidelibus, ſi adſit facultas, vt fidem non impediant, vel blaſphemijs, vel malis perſuaſionibus, vel etiam apertis perſecutionibus: & propter hoc fideles Chriſti frequenter contra infideles bellum mouent, non quidem vt eos ad credendum cogant, quia ſi etiam eos viciſſent, & captiuos haberent, in eorum libertate relinquerent, an credere vellent; ſed propter hoc vt eos compellant, ne fidem Chriſti impediant.

Alij verò ſunt infideles, qui quandoque fidem ſuſceperunt, & eam profitentur, ſicut hæretici, & quandoque apoſtatæ: & tales ſunt etiam corporaliter compellendi, vt impleant, quod promiſerunt, & teneant, quod ſemel ſuſceperunt. 2.2. *q.* 10. *a.* 8. *in corp.*

Qu. 11. quomodo intelligatur præceptum patrisfamilias Matth. 12. qui ſeruis dicentibus vis imus, & colligimus ea? reſpondit non: ne forte colligentes zizania eradicetis ſimul cum eis triticum: vbi dicit Chryſoſt. hæc dicit Dominus, prohibens occiſiones fieri: nec enim oportet interficere hæreticos: quia ſi eos occideritis, neceſſe eſt multos Sanctorum ſimul ſubuerti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd per illam authoritatem quidam intellexerunt eſſe prohibitam non quidem excommunicationem hæreticorum, ſed eorum occiſionem; vt patet per authoritatem Chryſoſt. inductam: Et Aug. ad Vincentium de ſe dicit: *hæc primitus mea ſententia erat neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandum; ſed hęc opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperatur exemplis: legum enim terror ita profuit vt multi dicant: gratias Domino, qui vincula noſtra dirupit.* Quod ergo Dominus dicit: *ſinite vtraque creſcere vſque ad meſſem*, qualiter intelligendum ſit, apparet ex hoc quod ſubditur: *ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum.* vbi ſatis oſtendit, Sicut Aug. dicit contra epiſtolam Parmeniani, *cùm metus*

iſte

iſte non ſubeſt (id eſt quando ita cuiuſque crimen notum eſt omnibus, & execrabile apparet vt nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores per quos poſſit ſchiſma contingere) non dormiat ſeueritas diſciplinæ. ibid. ad 1.

Qu. 12. quomodo intelligatur decretalis diſt. 45. dicens: de Iudæis præcipit ſancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferri.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Iudæi, ſi nullo modo acceperunt fidem, nullo modo ſunt cogendi ad fidem: ſi autem acceperunt fidem oportet vt fidem neceſſitate cogantur retinere, ſicut eodem capitulo dicitur. *ibid. ad 2.*

Quæritur 13. an licèt fidem recipere ſit voluntatis, eam tamen retinere ſit neceſſitatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut vouere eſt voluntatis, reddere autem neceſſitatis; ita accipere fidem eſt voluntatis, ſed tenere eam acceptam eſt neceſſitatis: Et ideo hæretici ſunt compellẽdi vt fidem teneant: dicit enim Aug. ad Bonifacium comitem; *vbi eſt quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſſe credere, vel non credere: cui vim Chriſtus intulit? agnoſcant in Paulo priùs cogentem Chriſtum, & poſtea docentem. ibid. ad 3.*

Quæritur. 14. an, & quomodo debeamus velle, quòd infideles occidantur.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd ſicut in eadem epiſtola Auguſt. dicit: *nullus noſtrum vult aliquem hæreticum perire. Sed aliter non meruit habere pacem domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello, quod contra Patrem gerebat, fuiſſet extinctus. Sic Eccleſia Catholica, ſi aliquorum perditione cæteros colligit, dolorem materni ſanat cordis tantorum liberatione populorum. ibid. ad 4.*

Qu. 15. vtrum pueri Iudæorum, aliorumque infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd maximam habet authoritatem Eccleſiæ conſuetudo, quæ ſemper eſt in omnibus æmulanda; quia & ipſa doctrina catholicorum Doctorum ab Eccleſia authoritatem habet: vnde magis ſtandum eſt authoritati Eccleſiæ, quàm authoritati vel Auguſtini, vel Hieronymi, vel cuiuſcunque Doctoris: Hoc autem Eccleſiæ vſus nunquã habuit, quòd Iudæorũ filij inuitis parentibus baptizarentur; quamuis fuerint retroactis temporibus multi catholici Principes potentiſſimi, vt Conſtantinus, & Theodoſius, quibus familiares fuerunt ſanctiſſimi Epiſcopi, vt Sylueſter Conſtantino, & Ambroſius Theodoſio; qui nullo modo prætermiſiſſent ab eis impetrare, ſi hoc eſſet conſonum rationi.

Et ideo periculoſum videtur hanc aſſertionem de nouo inducere, vt præter conſuetudinem in Eccleſia hactenus obſeruatam, inuitis parentibus Iudæorum, filij baptizentur. Et huius ratio eſt duplex. Vna quidem propter periculum fidei: ſi enim pueri nondum rationis vſum habentes, baptiſmum ſuſciperent, poſtmodum cùm ad perfectam ætatem venirent, de

facili poſſent à parentibus induci vt relinquerent quod ignorantes ſuſceperunt: quod vergeret in fidei detrimentum. Alia verò ratio eſt, quia repugnat iuſtitiæ naturali: filius enim naturaliter eſt aliquid patris: & primò quidem à parentibus non diſtinguitur ſecundùm corpus, quandiu in matris vtero continetur: poſtmodum verò poſtquam ab vtero egreditur antequam vſum liberi arbitrij habeat, continetur ſub parentum cura ſicut ſub quodã ſpirituali vtero: quandiu enim vſum rationis non habet puer, non differt ab animali irrationali, vnde ſicut bos, vel equus eſt alicuius vt vtatur eo cùm voluerit, ſecundùm ius ciuile, ſicut proprio inſtrumento, ita de iure naturali eſt quòd filius antequam habeat vſum rationis, ſit ſub cura patris: vnde contra iuſtitiam naturalem eſſet, ſi puer antequam habeat vſum rationis, à cura parentum ſubtrahatur, vel de eo aliquid ordinetur inuitis parentibus.

Poſtquam autem incipit habere vſum liberi arbitrij, iam incipit eſſe ſuus; & poteſt quantùm ad ea quæ ſunt iuris diuini, vel naturalis, ſibiipſi prouidere: & tunc eſt inducendus ad fidem, non coactione, ſed perſuaſione; & poteſt etiam inuitis parentibus conſentire fidei, & baptizari; non autẽ antequam habeat vſum rationis: vnde de pueris antiquorum Patrum dicitur quòd *ſaluati ſunt in fide parentum*: per quod datur intelligi, quòd ad parentes pertinet prouidere filiis de ſua ſalute: præcipuè antequam habeant vſum rationis. *2. 2. qu. 10. a. 12. 3. p. qu. 68. a. 10. quodl. 2. a. 7.*

Qu. 16. an non ſint baptizandi huiuſmodi paruuli ne fiat iniuria eorum parentibus, tollendo eis ius patriæ poteſtatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd nemini facienda eſt iniuria: fieret autem Iudæis iniuria, ſi eorum filij baptizarentur eis inuitis; quia amitterent ius patriæ poteſtatis in filios iam fideles: ergo eis inuitis non ſunt baptizandi. 2. 2. *q. 10. a. 12. in arg. ſed contra. quodl. 2. a. 7.*

Qu. 17. an cum infidelibus poſſit communicari, vel potius eorum conſortium vitari debeat, iuxta illud Deuter. 7. non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis eorum, neque ſociabis cum eis connubia: & ſuper illud Leu. 15. mulier, quæ redeunte menſe &c. dicit gloſſa: ſic oportet ab idololatria abſtinere, vt nec idololatras, nec eorum diſcipulos contingamus, nec cum eis communionem habeamus.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd communio alicuius perſonæ interdicitur fidelibus dupliciter: vno modo in pœnam illius, cui communio fidelium ſubtrahitur: alio modo ad cautelam eorum, quibus interdicitur, ne aliis communicent: & vtraque cauſa ex verbis Apoſtoli accipi poteſt primæ ad Corinth. 5. nam poſtquam ſententiam excommunicationis protulit, ſubdit pro ratione, *neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit*; & poſtea rationem ſubdit ex parte pœnæ per iudicium Eccleſiæ illatæ cùm dicit, *nonne de his, qui intus ſunt, vos iudicatis*: Primo ergo modo non interdicit Eccleſia fidelibus communionem infidelium, qui nullo

modo fidem Chriſtianam ſuſceperunt, ſcilicet Paganorum, vel Iudæorum; quia non habent de eis iudicare ſpirituali iudicio, ſed temporali, in caſu, cùm inter Chriſtianos cõmorantes aliquam culpam committunt, & per fideles temporaliter puniuntur. Sed iſto modo, ſcilicet in pœnam, interdicit Eccleſia fidelibus communionem illorum infidelium, qui à fide ſuſcepta deuiant, vel corrumpendo fidem, ſicut hæretici; vel etiam totaliter à fide recedendo, ſicut apoſtatæ, in vtroſque enim horum excommunicationis ſententiam profert Eccleſia.

Sed quantùm ad ſecundum modum videtur eſſe diſtinguendum ſecundùm diuerſas conditiones perſonarum, & negotiorum; ſi enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quòd ex communione eorum cum infidelibus conuerſio infidelium magis ſperari poſſit, quàm fidelium à fide auerſio, non ſunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non ſuſceperunt, ſcilicet paganis, vel iudæis, & maximè ſi neceſſitas vrgeat: ſi autem ſint ſimplices, & infirmi in fide, de quorum ſubuerſione probabiliter timeri poſſit, prohibendi ſunt ab infidelium communione, & præcipuè ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel abſque neceſſitate eis communicent. *2.2.q.10.a.9.in corp.*

Quær. 18. an liceat Dominis fidelibus habere ſeruos infideles.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd magis eſt probabile, quòd ſeruus, qui regitur imperio Domini, conuertatur ad fidem Domini fidelis, quam è conuerſo: & ideo non eſt prohibitum, quin fideles habeant ſeruos infideles: ſi tamen Domino periculum immineret ex communione talis ſerui, deberet eum à ſe abijcere, ſecundùm illud mandatum Domini Matthei 18. *ſi pes tuus ſcandalizauerit te, abſcinde eum, & proiice ab ſte. 2.2. quæſt. 10. art. 9. ad 3.*

Quæritur 19. vtrum Infideles poſſint habere prælationem, ſeu Dominium ſupra fideles.

Reſp. ſupra v. Dominium o.

Quær. 20. cur licèt Eccleſia non permittat Dominium ſuper fideles; permittit tamen quòd fideles eis miniſterium exhibeant; & quòd Chriſtiani colant terras Iudæorum.

Reſp. D. Thomas, quòd ſerui ſubijciuntur dominis ſuis ad totam vitam, & ſubditi præfectis ad omnia negotia: ſed miniſtri artificum ſubduntur eis ad aliqua ſpecialia opera: vnde periculoſius eſt quòd infideles accipiant dominium, vel prælationem ſuper fideles, quàm quòd accipiant ab eis miniſterium in aliquo artificio: & ideo permittit Eccleſia quòd Chriſtiani poſſint colere terras Iudæorum; quia per hoc non habent neceſſe conuerſari cum eis. Salomon etiam expetiit à Rege Tyri magiſtros operum ad ligna cædenda, vt habetur 3. Regum 6. & tamen ſi ex tali communicatione, vel conuictu ſubuerſio fidelium timeretur, eſſet penitus interdicendum. *ibid. ad 3.*

Quærit. 21. an & quando infidelium ritus ſint tolerandi, iuxta quod dicitur in decretis diſt. 45. cap. qui ſincera, dicit D. Gregorius de Iudæis: omnes feſtiuitates ſuas ſicut hactenus ipſi, & Patres eorum per longa colentes tempora, tenuerunt, liberam habeant obſeruandi, celebrandique licentiam.

Reſp. D.Thomas, dicendũ qu d humanum regimen deriuatur à Diuino regimine, & ipſum debet imitari: Deus autem quamuis ſit omnipotens, & ſummè bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in vniuerſo, quæ prohibere poſſet, ne eis ſublatis maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala ſequerentur: ſic ergo & in regimine humano illi, qui præſunt, rectè aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala peiora incurrantur; ſicut Auguſtinus dicit in lib. de ordine, *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus:* ſic ergo quamuis infideles in ſuis ritibus peccent, tolerari poſſunt; vel propter aliquod bonum, quod ex eis prouenit; vel propter aliquod malum, quod vitatur.

Ex hoc autem quòd Iudæi ritus ſuos obſeruant, in quibus olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus, hoc bonum prouenit, quòd teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus, & quaſi in figura nobis repræſentat, quod credimus: & ideo in ſuis ritibus tolerantur. Aliorum verò infidelium ritus, qui nihil veritatis, aut vtilitatis afferunt, non ſunt aliqualiter tolerandi: niſi forte ad aliquod malum vitandum; ſcilicet ad vitandum ſcandalum, vel diſſidium, quod ex hoc poſſet prouenire; vel impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati conuertuntur ad fidem: propter hoc enim etiam hæreticorum & paganorum ritus aliquando Eccleſia tolerauit, quando erat magna infidelium multitudo. 2. 2. q. 10. a. 11. *in corp.*

Quæritur 22. an Prælati Eccleſiarum habeant poteſtatem ſuper infideles.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd Prælati Eccleſiarum accipiunt ſpiritualem poteſtatem ſuper eos tantùm, qui ſe fidei ſubdiderunt, ſecundùm illud ſecundæ Corinth. 10. *in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit veſtra obedientia*: indirectè tamen Prælati Eccleſiarum habent poteſtatem ſuper eos, qui foris ſunt, inquantùm propter eorum culpam prohibent fideles, ne illis communicent. 1. *ad Corinth.* 5. *lect.* 3.

Qu. 23. an liceat auferre res infidelium: cùm de ipſis dicat D. Auguſtinus in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam: res falſò appellatis veſtras, quas nec iuſtè poſſidetis, & ſecundùm leges terrenorum Regum amittere iuſſi eſtis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd intantùm aliqui infideles res ſuas iniuſtè poſſident, inquantùm eas ſecundùm leges terrenorum Principum amittere iuſſi ſunt: & ideo ab eis poſſunt per violentiam ſubtrahi, non priuatâ authorita-

te, ſed publicâ. 2a2. quaſt. 66. a. 8. ad 2.

Quar. 24. an puer poſſit ſequi Patrem fidelem, vel matrem infidelem: & vtrum dum eſt adhuc parvulus dari debeat huic aut illi.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd proles aut peruenit ad perfectam ætatem, & tunc poterit liberè ſequi Patrem fidelem, vel matrem infidelem; vel eſt in minori ætate conſtitutus, & tunc debet dari fideli, non obſtante quòd indiget matris obſequio ad educationem. 4. *ſent. d.* 39. *art.* 4. *ad* 4.

Quar. 25. an filius manens in infidelitate, Patre conuerſo, perdat ius hæreditatis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd filius, qui remanet in infidelitate, Patre conuerſo amittit ius paternæ hæreditatis: & tamen ſi poſtea conuertitur, redditur ei ſua hæreditas; etiam ſi alius in poſſeſſionem eius intrauit. 4. *ſent. d.* 39. *a.* 5. *in* 5. *argum.*

Qu. 26. an conuenienter aſſignentur tres infidelitatis ſpecies, ſcilicet paganiſmus, iudaiſmus, & hæreſis.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd quælibet virtus conſiſtit in hoc, quòd attingit regulam aliquam cognitionis, vel operationis humanæ attingere autem regulam eſt vno modo circa vnam materiam, ſed à regula deuiare contingit multipliciter: & ideo vni virtuti multa vitia opponuntur; diuerſitas autem vitiorum, quæ vnicuique virtuti opponuntur, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundùm diuerſã habitudinem ad virtutem, & ſecundùm hoc determinatæ ſunt quædam ſpecies vitiorum, quæ opponuntur virtuti; ſicut virtuti morali opponitur vnum vitium ſecundùm exceſſum ad virtutem, & aliud vitium ſecundùm defectum à virtute: alio modo poteſt conſiderari diuerſitas vitiorum oppoſitorum vni virtuti ſecundùm corruptionem diuerſorum, quæ ad virtutem requiruntur, ſecundùm hoc vni virtuti, puta temperantiæ, vel fortitudini, opponuntur infinita vitia, ſecundùm quòd infinitis modis contingit diuerſas circunſtantias virtutis corrumpi, vt à rectitudine virtutis recedatur: vnde & Pythagorici malum poſuerunt infinitum.

Sic ergo dicendum, quòd ſi infidelitas attendatur ſecundùm comparationem ad fidem, diuerſæ ſunt infidelitatis ſpecies, & numero determinatæ; cùm enim peccatum infidelitatis conſiſtat in renitendo fidei, hoc poteſt contingere dupliciter: quia aut renititur fidei nondum ſuſceptæ, & talis infidelitas eſt Paganorum, ſiue Gentilium; aut renititur fidei Chriſtianæ ſuſceptæ, vel in figura, & ſic eſt infidelitas Iudæorum; vel in ipſa manifeſtatione veritatis, & ſic eſt infidelitas hæreticorum: vnde in generali poſſunt aſſignari tres prædictæ ſpecies infidelitatis.

Si diſtinguantur verò infidelitatis ſpecies ſecundùm errores in diuerſis, quæ ad fidem pertinent, tunc non ſunt determinatæ infidelitatis ſpecies: poſſunt enim errores in infinitum multiplicari, vt

paret per Auguſtinum in lib. de hæreſibus. 2.2.q. 10. *a.5.in corp.*

Qu. 26. an infidelitas ſit maximum peccatorum, ſicut D. Auguſtinus exponens illud Ioan. 15. ſi non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, dicit: magnum quidem quoddam peccatum ſub generali nomine vult intelligi: hoc enim eſt peccatum (ſcilicet infidelitatis) quo tenentur cuncta peccata.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd omne peccatum formaliter conſiſtit in auerſione à Deo: vndè tantò aliquod peccatum eſt grauius, quantò per ipſum homo magis à Deo ſeparatur: per infidelitatem autem maximè homo ab eo elongatur, quia nec veram Dei cognitionem habet: per falſam autem cognitionem ipſius non propinquat ei, ſed magis ab eo elongatur. Nec poteſt eſſe, quòd quantùm ad quid Deum cognoſcat, qui falſam opinionem de eo habet: quia id, quod ipſe opinatur, non eſt Deus: vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum infidelitatis eſt maius omnibus peccatis, quæ contingunt in peruerſitate morum. Secus autem eſt de peccatis, quæ opponuntur alijs virtutibus Theologicis. 2.2. q. 10. *ar.* 3. *in corp. ad Heb. 10. lect. 3.*

Quæſt. 27. vtrum infidelitas hæreticorum ſit peior, quàm infidelitas Iudæorum, vel etiam Paganorum, cùm de illis dicatur 2. Petri 2. melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt cognitionem retrorſum reuerti.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd in infidelitate duo poſſunt conſiderari: quorum vnum eſt comparatio eius ad fidem; & ex hac parte aliquis grauiùs contra fidem peccat, qui fidei renititur ſuſceptæ, quàm qui renititur fidei nondum ſuſceptæ; ſicut grauiùs peccat, qui non implet, quod promiſit, quàm ſi non impleat, quod nunquam promiſit: & ſecundùm hoc hæretici, qui profitentur fidem Euangelij, & ei renituntur eam corrumpentes, grauiùs peccant, quàm Iudæi, qui fidem Euangelij nunquam ſuſceperunt: ſed quia ſuſceperunt eius figuram in veteri lege, quam malè interpretantes corrumpunt, ideo etiam eorum infidelitas eſt grauius peccatum, quàm infidelitas Gentilium, qui nullo modo fidem Euangelij ſuſceperunt.

Aliud quod in infidelitate conſideratur, eſt corruptio eorum, quæ ad fidem pertinent: & ſecundùm hoc, cùm in pluribus errent Gentiles, quàm Iudæi, & Iudæi, quàm hæretici, grauior eſt infidelitas Gentilium, quàm Iudæorum, & Iudæorum, quàm hæreticorum; niſi fortè quorundam, puta Manichæorum, qui etiam circa credibilia plus errant, quàm Gentiles.

Harum tamen duarum grauitatum prima præponderat ſecundæ quantùm ad rationem culpæ: quia infidelitas habet rationem culpæ magis ex hoc, quòd renititur fidei, quàm ex hoc, quòd non habet ea, quæ ſunt fidei; hoc enim videtur magis ad rationem pœnæ pertinere. Vnde ſimpliciter loquendo infidelitas hæreticorum eſt peſſima. 2. 2. *q.* 10. *a.* 6. *in corp.*

Qu. 28. quis in eadem peccati ſpecie grauius peccet, fidelis, aut infidelis.

Reſpondetur v. *peccatum.*

Quaritur 29. vtrum infidelitas maximè opponatur charitati.

Reſp. D. Thomas, dicendum quòd fides, & ſpes ſunt præambula ad charitatem: vnde infidelitas, quæ opponitur fidei; & deſperatio, quæ opponitur ſpei, maximè opponuntur charitati, quia radicitùs eam euellunt. *q.* 2. *de malo a.* 10. ad 2.

Quaritur 30. vtrum infidelitas ſit vltimum peccatum, ad quod homo perduci poſſit per alia peccata.

Reſp. D. Thomas, ſicut fides eſt prima virtutum, ita infidelitas eſt vltimum peccatorum, ad quod homo quandoque per alia peccata perducitur: vnde ſuper illud Pſalm. 136. *exinanite, exinanite vſque ad fundamentum in ea*, dicit gloſſa, quòd *coaceruatione vitiorum ſubrepit diffidentia*: & Apoſtolus dicit primæ ad Timotheum primo, quòd *quidam repellentes conſcientiam bonam, circa fidem naufragauerunt.* 2. 2. *q.* 162. *a.* 7. *ad* 3.

Quar. 31. an & quomodo pro infidelibus orare liceat.

Reſp. ſupra. v. *excommunicatio qu.* 2.

Iuxta doctrinam noſtri ſancti Doctoris, ſummi Pontifices Pius 5. in conſtitut. anni 1567. calen. Oct. Gregorius 13. an. 1579. cal. Feb. & Vrbanus 8. in conſtitutione latâ anno 1642. pridie nonas Martij, & more ſolito publicatâ, damnarunt 72. propoſitiones Baii: inter quas habentur duæ ſequentes.

24. Omnia opera infidelium ſunt peccata: & Philoſophorum virtutes ſunt vitia.

64. Infidelitas purè negatiua in his, quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt.

Decretum ſacræ Congregationis pro Miſſionariis Chinenſibus approbatum ab Innocentio 10. (vt diximus v. fides ſub finem) continet decimam ſextam dubitationem cum ſua reſolutione, his verbis.

Quaritur 16. ſi in illo regno (ſcilicet China) liceat Chriſtianis orare, & ſacrificium facere Domino Deo noſtro pro ſuis defunctis, qui in ſua infidelitate ab hac vita diſcedunt.

Cenſuerunt. Si verò in infidelitate decedunt, omnino non licere.

Eccleſiæ praxis eſt prohibere, ne paruuli Iudæorum, aut aliorum infidelium inuitis parentibus baptizentur: ſed tamen ſi baptizati fuerint, ſubtrahuntur à cura parentum, & traduntur Catholicis educandi: vnde cùm ab aliquibus annis in hac vrbe Auenionenſi paruula quædam Iudæorum inſciis eius parentibus baptizata fuiſſet, iuſſit ſacra Congregatio, vt ſepararetur à parentibus, & educaretur in magno monaſterio Monialium Viſitationis; & ſimul per concionatores populum admonere fecit, quòd ſi quis deinceps ita baptizare attentaret, præter graue mortale peccatum quod committeret, ſubiiceretur pœnis arbitrio ſuperiorum infligendis.

Infirmitas animæ. v. Paſſio.

Tomi primi Finis.

005647586